

ALOCALIA
 SFINTELOR NEVOINTE ALE DESĂVÂRSIRII
 9

FILOCALIA

Volumul 9

*2013 – „Anul comemorativ Dumitru Stăniloae
în școlile de teologie din Patriarhia Română”*

FILOCALIA

**sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumina și desăvârși**

Volumul 9

**Traducere din grecește, introducere și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE**

**TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE**

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

**EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2013**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși / trad. din grecește, introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae ; tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București : Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008-vol.

ISBN 978-606-12-0332-1

Vol. 9. - 2013. - ISBN 978-973-616-262-6

I. Stăniloae, Dumitru (ed. șt.)

II. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (pref.)

248.1

276

821.14'02-97=135.1(082)

© 2013

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-262-6

CUVÂNT ÎNAINTE

Volumul de față, al IX-lea din *Filocalia* tradusă în limba română de vrednicul de pomenire Preotul Profesor Dumitru Stăniloae, cuprinde scrierea *Scara a Sfântului Ioan Scărarul* și scrierile Avvei Dorotei: *Felurite învățături de suflet folositoare* și două *Epistole*.

Așa cum arată numeroasele manuscrise păstrate în diverse biblioteci în spațiul românesc, precum și în alte țări ortodoxe, *Scara* a fost una dintre cele mai căutate și mai citite scrieri duhovnicești. Sfaturile duhovnicești din *Scara Sfântului Ioan Scărarul* și din *Învățăturile Avvei Dorotei* au fost urmate atât de monahi, cât și de laici. Ele sunt „cuvinte vii” ale celor doi mari povățuitori duhovnicești, trăitori în secolele VI-VII, din care nu lipsesc pildele, care îl avertizează pe cel ce se nevoiește să urce pe scara virtuților că lupta cu patimile este una reală și grea, dar cu ajutorul lui Dumnezeu și prin stăruință și credință ele pot fi biruite.

Sfântul Ioan Scărarul, ca dascăl al virtuților dobândite prin credință puternică, prin rugăciune și prin post, este un învățător al întregii creștinătăți. *Scara virtuților*, sau, pe scurt *Scara*, a fost citită ca un manual de viață duhovnicească secole de-a rândul în mediul monahal. Și astăzi, această carte este citită în mănăstiri mai cu seamă în perioada postului. În cuvinte simple, dar cu un conținut adânc, Sfântul Ioan Scărarul descrie cu multă atenție și precizie lupta duhovnicească din suflet, din minte și din inimă, a celui care se

strădu-iește să urce spre Dumnezeu prin împlinirea poruncilor dumnezeiești, prin curățirea de patimi și cultivarea virtuților.

Lăcomia pântecelui și mândria reprezintă pentru Sfântul Ioan Scărarul izvorul altor păcate, precum: desfrânarea, iubirea de arginți, întristarea, mânia, trândăvia, sau delăsarea spiritului, care în zilele noastre se manifestă mai mult decât altădată. De aceea, omul contemporan este chemat să mediteze asupra învățăturilor duhovnicești din aceste scrieri duhovnicești, pentru a afla cum se poate desprinde de mreaja patimilor sufletești și trupești prin: pocăință, rugăciune și post (nu doar prin cel alimentar, ci și prin postul de fapte rele, prin postul ochilor și al tuturor simțurilor pătimase ale trupului); prin milostenie, prin blândețe, dar mai ales prin smerenie, înfruntarea cu nădejde în Dumnezeu a tuturor încercărilor vieții acesteia.

Nădăduim că publicarea în ediție nouă, revizuită, a volumului al IX-lea din *Filocalie* în colecția „Scrieri – Traduceri de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae” va constitui o lectură ziditoare de suflet pentru toți cititorii care cu suflet curat, încurajați și povățuiți duhovnicește de Sfântul Ioan Scărarul, doresc să crească spiritual urcând prin rugăciune și nevoie pe scara virtuților ca daruri ale Duhului Sfânt cultivate spre slava lui Dumnezeu și bucuria sfinților.

† DANIEL,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

INTRODUCERE

A.

Autorul și conținutul scrierii

Autorul scrierii numite *Scara*, pe care o publicăm într-o traducere nouă în acest volum, s-a născut scurt timp înainte de anul 579 și a trăit până în jurul anului 649. A fost deci contemporan cu Sfântul Maxim Mărturisitorul¹. Autorul *Vieții* lui pe scurt, călugărul Daniil din Mănăstirea Raith, declară că nu se cunoaște patria de origine a Sfântului Ioan Scărarul, dar Meletie, Arhiepiscopul Atenei, în *Istoria bisericească*, spune că ar fi fost de obârșie din Palestina. După Daniil din Raith, tânărul Ioan a intrat în mănăstirea din Muntele Sinai la vârsta de 16 ani. Din faptul că până la vârsta aceea își făcuse o educație solidă în toate științele timpului (ἐγκυκλίω σοφία), Mitropolitul Veniamin Costache deduce că trebuie să se fi născut dintr-o familie mai înstărită². Aleasa lui pregătire în științele vremii i-a adus numele de Ioan Scolasticul, iar petrecerea în Muntele Sinai, numele de Ioan Sinaitul. Însă cu

1. Înainte se socotea că s-a născut pe la 525 și a murit pe la anul 600. Dar Friedrich Nau a publicat în: *Oriens Christianus*, II (1902), pp. 58-59; III (1903), pp. 56-90, o seamă de istorisiri despre Părinții din Sinai ale unui monah, Anastasie, pe baza cărora s-a putut stabili că Ioan Scărarul a trăit între 579 și 649. Vezi Fr. Nau, „Note sur la date de la mort de S. Jean Climaque”, în: *Byzantinische Zeitschrift*, 11 (1902), pp. 35-37. După Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Litteratur*, V Band, Freiburg im Breisgau, 1932, pp. 81 și 46.

2. În „Cuvânt înainte” la traducerea *Scării* din 1814.

vremea, numele de „Scărarul”, provenit de la calitatea de autor al *Scării*, le-a coplesit pe celelalte două.

În mănăstire a avut ca povăţuitor pe bătrânul Martirie, vreme de nouăsprezece ani. După moartea acestuia, Ioan s-a retras într-un loc izolat, numit Thola, la cinci mile de mănăstire, unde s-a închinat vieţii de liniştire vreme de patruzeci de ani. Spre sfârşitul vieţii a fost rugat să primească ascultarea de egumen al Mănăstirii Sinai³. În timpul cât îndruma pe monahii din mănăstire pe calea desăvârşirii a alcătuit scrierea *Scara*, la rugămintea egumenului Ioan al Mănăstirii Raith, aflată la şaizeci de mile de Mănăstirea Sinai, lângă Marea Roşie, la locul celor douăsprezece izvoare şi şaptezeci de finici, lângă care şi-au aşezat pentru o vreme tabăra israelitenii după ieşirea din Egipt⁴.

Ioan de Raith a cerut lui Ioan Scărarul să dea monahilor o regulă scrisă, după care vieţuind să urce spre cer ca pe o scară asemenea celei văzute de Patriarhul Iacob în vis. Dar autorul *Scării*, descriind urcuşul ca trecând prin treizeci de trepte, s-a gândit cu deosebite la cei treizeci de ani de viaţă ai Mântuitorului dinainte de începerea activităţii publice⁵. De aceea ea e împărţită în treizeci de „Cuvinte”.

Primele trei „Cuvinte” sunt ca un fel de introduce în care se descrie lepădarea călugărului de lume prin intrarea în viaţa monahală, dezlipirea lui sufletească de lume (despătimirea) şi înstrăinarea de ea. În „Cuvântul al IV-lea” se descrie prima virtute a

3. De aici s-ar putea deduce că a trăit mai mult de 70 de ani, cât dă O. Bardenhewer (579-649).

4. †Veniamin Costache, „Cuvânt înainte” la *Scara*.

5. „Treapta a XXV-a”, Migne, *Patrologia Graeca* (PG) 88, 1151.

călugărului, care este ascultarea. „Cuvintele” al V-lea, al VI-lea și al VII-lea sunt închinare pocăinței și anume: „Cuvântul V-lea”, pocăinței în general, „Cuvântul VI-lea”, neconținutei gândiri la moarte, ca susținătoare a pocăinței, iar „Cuvântul al VII-lea”, plânsului neîncetat pentru păcate, pricinuitoare al unei bucurii înalte. Încă din aceste „Cuvinte” se vede că Ioan Scărarul nu privește treptele urcușului ca niște stări care pot fi lăsate în urmă, ci ca niște stări permanente. Aceste stări sufletești alcătuiesc un tot și el trebuie adâncit continuu toată viața; sau fiecare din aceste stări trebuie menținută și adâncită și, în măsura în care e mai adâncită, le cuprinde tot mai mult și pe celelalte. Așa, despre ascultare, autorul zice: „Cei ce se supun cu simplitate în Domnul străbat drumul cel bun, nemișcând în ei, prin iscodire de amănunte, viclenia dracilor” („Cuvântul al IV-lea”, cap. 12). De aceea, aproape despre fiecare treaptă autorul spune că cel ce o menține și o desăvârșește se poate desăvârși chiar și numai prin ea. Astfel autorul nu tratează aproape niciuna din trepte fără să pomenească și de altele, despre care va trata în mod special în „Cuvinte” ulterioare, sau despre care a tratat în „Cuvinte” anterioare. Vorbind despre ascultare, el vorbește totodată despre smerenie și critică slava deșartă („Cuvântul al IV-lea”, cap. 4; „Cuvântul al IV-lea”, cap. 39), despre care se va vorbi în mod deosebit în următoarele „Cuvinte” („Cuvântul al XXI-lea”, „Cuvântul al XXV-lea”).

De aceea, deși în general scrierea descrie cele opt patimi și modul de a le veșteji și de a le înlocui cu virtuțile contrare, totuși nu le descrie nici în ordinea clasică cunoscută și nici nu le reduce numai la caracterul lor general, ci le tratează într-o ordine

întrucâtva schimbată și sub diferite aspecte. Creșterea duhovnicească are caracterul unui urcuș mai mult în sensul unei intensificări a trăirii duhovnicești și al unui urcuș pe trepte diferite, în sensul unei treptate evidențieri când a unora, când a altora din aspectele diferite ale virtuților cuprinse potențial în starea totală a sufletului ce se mișcă spre Dumnezeu.

Se poate spune că autorul socotește că preocuparea principală a călugărului în ceea ce privește trecutul trebuie să fie pocăința pentru păcate, iar grija lui în prezent și în tot viitorul trebuie să fie ascultarea, singura care îl ferește de alte păcate.

Păcatele reprezintă coborârea spiritului la lume și la trup, căderea din legătura cu Subiectul dumnezeiesc, nesfârșit în viață și în iubire, deci căderea lui la preocuparea cu obiectele și îngustarea și îngroparea lui potrivit cu mărginirea și grosimea lor. În toată scrierea e o mare credință în suflet și o valorificare a înfrânărilor și durerilor trupești, inclusiv a morții, ca mijloace ale creșterii duhovnicești. Desprinderea de păcatele din trecut și ferirea de cele viitoare e temelia pe care are să se clădească toată creșterea spirituală a omului. Ea constă propriu-zis într-o curățire sufletească și trupească, ce face pe om transparent pentru Dumnezeu, capabil de legătura cu Dumnezeu.

După cele șapte „Cuvinte” care se ocupă cu lepădarea de lume, cu ascultarea și pocăința pentru păcate, urmează câteva „Cuvinte” care tratează despre virtuțile legate de ascultare și de pocăință: despre nemâniere și blândețe („Cuvântul al VIII-lea”), despre neșinerea de minte a răului („Cuvântul al IX-lea”), sau despre clevetire („Cuvântul al X-lea”), despre vorbărie și tăcere, care stau în legătură pozitivă sau negativă

cu clevetirea („Cuvântul al XI-lea”), despre minciună, care stă și ea în legătură cu clevetirea și cu multa vorbire („Cuvântul al XII-lea”), în sfârșit, despre trândăvie („Cuvântul al XIII-lea”), care e ca un fel de cauză a vorbăriei, a clevetirii și a minciunii. Toate acestea sunt opuse ascultării și pocăinței pentru păcate, sunt ghiulele legate de picioare în mersul spre curățirea spirituală, care pozitiv se înfăptuiește prin smerenia ascultării și prin pocăință.

În ordinea obișnuită a patimilor, după lăcomia pântecelui e pusă desfrânarea, iar după ea iubirea de arginți, apoi mânia, întristarea și trândăvia, după care urmează slava deșartă și mândria. În *Scara*, precum am văzut, trândăvia e pusă înaintea lăcomiei pântecelui și a iubirii de arginți, la fel mânia (și opusa ei, nemâniera), pentru că sunt văzute în legătura lor negativă cu ascultarea, care e virtutea de căpetenie a călugărilor. Când se au în vedere creștinii în general, se poate pune înaintea lăcomiei pântecelui, desfrânarea, iubirea de arginți, mânia, pentru împiedicarea de la satisfacerea acestora și întristarea pentru lipsa materiilor lor, și apoi trândăvia, ca descurajare de pe urma silințelor fără succes de a le satisface.

În *Scara* deci, abia după trândăvie e pusă ca efect lăcomia pântecelui („Cuvântul al XIV-lea”). Imediat după ea se vorbește despre curăție, înțeleasă în mod principal ca neprihănire trupească, dat fiind că lăcomia pântecelui aduce după ea desfrânarea („Cuvântul al XV-lea”).

În „Cuvântul” următor (al XVI-lea) se vorbește despre iubirea de arginți și tot în el despre milostenie, care trebuie opusă patimii lăcomiei de bani și de avuție. Iubirea de arginți nu se opune, în calitatea ei de iubire

de obiecte materiale și trecătoare, numai legăturii cu Dumnezeu ca Persoană de nesfârșită iubire, ci și legăturii nestingherite cu subiectele omenești, cu semenii noștri. Aici autorul arată că lepădarea de lume și aspra înfrânare și suportarea bucurioasă a greutăților nu înseamnă o disprețuire a oamenilor, și nici măcar a lumii, ci o legătură curată cu oamenii și o privire curată a lucrurilor, ca fapte ale lui Dumnezeu, în orizontul sensului lor infinit și a valorii lor netrecătoare în Dumnezeu. „Bărbatul neagonisitor e curat în rugăciune. Dar cel iubitor de agoniseală se roagă chipurilor materiale.” Cel din urmă nu intră cu mintea dezmărginită în legătură cu Subiectul dezmărginit în puterea și în iubirea Lui, ci se mărginește între granițele obiectelor și toate le atrage în mărginirea sa egoistă, creând ziduri și dușmăanii între sine și semenii săi. Iubirea de arginți e poarta închisă în fața oricărei spiritualizări, înțeleasă ca relație iubitoare cu Dumnezeu și ca pătrundere adâncă și iubitoare în sensul și în realitatea tuturor fapturilor, persoanelor și lucrurilor. „Iubirea de arginți este și se numește rădăcina tuturor relelor (păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtașaguri, pizmuiri, despărțiri, dușmăanii, vrajbă, ținerea de minte a răului, nemilostivirea și uciderea” („Cuvântul al XVI-lea”, cap. 22).

Îndată după iubirea de arginți și de opusa ei, milostenia, se vorbește în „Cuvântul al XVII-lea” despre nesimțire, sau despre moartea sufletului. Căci iubirea de arginți învârtosează de fapt sufletul, îl împietrește, îi ia mobilitatea simțirilor de milă, de înțelegere, de zbor în iubirea de Dumnezeu și de deschidere spre semenii, alte izvoare actuale sau potențiale ale iubirii. Nu fără rost, după această închidere în nesimțire

se tratează despre un mijloc de a o birui, care e „cântarea bisericească împreună cu alții” („Cuvântul al XVIII-lea”). Aceasta ajută la priveghere („Cuvântul al XIX-lea”). Iubirea de arginți asociată cu alipirea pătimașă la lume, la viața de plăceri, dacă nu e înfrânată, naște lașitatea, sau lașitatea o naște pe aceea. De aceea despre ea se tratează în „Cuvântul al XX-lea”, imediat următor.

Se poate spune astfel că până aici scrierea s-a ocupat cu două teme, sau mai bine zis cu două grupe de teme: în primul rând cu desprinderea generală de lume în ceea ce are ea păcătos, cu pocăința pentru păcatele săvârșite din alipirea la lume și cu ascultarea pentru evitarea păcatelor viitoare, dar și cu un șir de păcate mai parțiale, care se opun pocăinței și ascultării. În al doilea rând, cu modul trupesc al alipirii la lume, adică cu lăcomia pântecelui, cu iubirea de avuție, cu nemilostenia și cu nesimțirea provenite din cele dintâi, și cu milostenia și cântarea în comun lui Dumnezeu, care se opun egoismului trupesc al acelor patimi.

Urmează ca o a treia temă (sau grup de teme), încântarea omului de sine însuși: slava deșartă, mândria, hula („Cuvintele” al XXI-lea, al XXII-lea, al XXIII-lea), care sunt o altă formă, mai subțire, mai diavolească a egoismului, a desprinderii din legătura cu Dumnezeu și cu semenii ca izvoare ale iubirii și deci ale vieții. Acestora li se opune blândețea și, la o treaptă mai înaltă, simplitatea și nevinovăția („Cuvântul al XXIV-lea”), dar mai ales smerita cugetare („Cuvântul al XXV-lea”).

Se tratează în sfârșit ca o a patra temă, sau grup de teme, despre darul deosebirii sau al dreptei

socoteli, la care ajunge omul eliberat de patimi („Cuvântul al XXVI-lea”). Aceasta e o intuiție clară a binelui ce trebuie făcut în fiecare împrejurare și a răului ce trebuie evitat, care de multe ori se maschează în bine. Ea se naște din faptul că sufletul și-a câștigat o stare de nepătimire, de judecată cumpănită, obiectivă, nelăsându-se înșelat de cine știe ce preferință pătimășă ascunsă în judecarea și alegerea faptei ce trebuie făcute. Ea stă, de aceea, în legătură cu o liniște a sufletului, cu o netulburare a lui de vreo ispită sau pasiune („Cuvântul al XXVII-lea”). Numai în liniștea aceasta se poate menține sufletul într-o rugăciune curată și prelungită („Cuvântul al XXVIII-lea”). Liniștea aceasta e un aspect al nepătimirii, care la rândul ei e o inundare a sufletului de lumina și de curăția cerească („Cuvântul al XXIX-lea”). Acum ies la iveală în toată puterea lor credința, nădejdea și dragostea, ca legături culminante ale sufletului cu Dumnezeu („Cuvântul al XXX-lea”). Cu deosebire, iubirea reprezintă treapta prin care scara se reazemă pe deschizătura cerului, prin care primește Hristos pe cei ce s-au curățit și s-au pocăit în brațele Sale, sau la pieptul iubirii Sale nesfârșite. Căci, în iubire, ei sunt deplin uniți cu Hristos pentru totdeauna.

Deci ultimele cinci trepte reprezintă umplerea sufletului de lumina, de pacea, de puterea și de iubirea lui Dumnezeu, ca roduri ale eforturilor de pe treptele inferioare, prin care s-a desprins în general de lume, de alipirea la ea prin lăcomia de toate felurile, ca și de închiderea în sine prin mândrie. Despre iubire, autorul *Scării* zice: „Cel ce încearcă să vorbească despre dragoste încearcă să vorbească despre Dumnezeu

însuși. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte e primejdios și greșit celor ce nu iau aminte. Cuvântul despre iubire e cunoscut îngerilor, dar și aceloră, prin iluminarea dumnezeiască. Dragostea e Dumnezeu, iar cel ce voiește să dea definiția Acestuia, e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul din adâncul oceanului” („Cuvântul al XXX-lea”, cap. 2). Iar despre nepătimire zice: „Cel ce s-a învrednicit de nepătimire Îl are, cât este în trup, pe Dumnezeu însuși în sine ca și cârmaci în toate cuvintele, faptele și gândurile sale. De aceea simte înlăuntru, prin iluminare, voia Domnului, cum ar auzi un glas, și se află ridicat mai presus de toată învățătura omenească” („Cuvântul al XXIX-lea”, cap. 15). „Dragostea, nepătimirea și înfierea se deosebesc numai prin numiri. Precum lumina, focul și flacăra se unesc într-o singură lucrare, așa să le înțelegi și pe acestea” („Cuvântul al XXX-lea”, cap. 4). Nepătimirea este „cerul pământesc” („Cuvântul al XXIX-lea”), adică pământul umplut de lumina și de lucrarea cerească a Sfântului Duh, este ființa omenească schimbată la față, ca trupul Domnului pe Tabor. Ea e „desăvârșirea fără capăt” a celor desăvârșiți; ea nu ajunge nicio dată la o margine, căci sporește neîncetat în nepătimire sau în curăția nesfârșită a bunătății și iubirii lui Dumnezeu.

Într-un cuvânt, urcușul spre Dumnezeu al omului credincios e un urcuș spre delicatețea și sensibilitatea fără sfârșit a omenescului din el.

Dacă în celelalte scrieri duhovnicești ale Sfinților Părinți sfaturile privitoare la curățirea de patimi sunt în general risipite în sentințe amestecate cu reflecții despre înălțimea puterii și iubirii lui Dumnezeu, despre contemplarea Lui în natură, despre dulceața

unirii cu El, *Scara* constă, în partea covârșitoare a ei (în 27 de „Cuvinte”), în orânduirea sistematică a acestor sfaturi potrivit urcușului duhovnicesc al omului credincios și într-o foarte concretă precizare a lor. Ea este prin aceasta o călăuză concretă a celui ce vrea să crească duhovnicește. Poate de aceea ea lasă impresia unei povățuiri foarte riguroase, sau chiar este foarte riguroasă. Totuși ea nu e lipsită nici de o largă înțelegere a neputinței omenești și a marii varietăți a gradelor de putere cu care sunt înzestrate ființele omenești. Să dăm un exemplu: „Unii fericesc pe cei ce s-au lepădat de lume cu o simțire de fameni din fire ca pe unii ce s-au izbăvit de tirania trupului; dar eu fericesc pe cei ce se fac fameni în fiecare zi, care se taie împrejur pe ei înșiși cu gândirea ca și cu un cuțit” („Cuvântul al XV-lea”, cap. 16), adică îi fericește pe cei ce sunt mereu ispitiți și mereu biruie ispita mai mult decât pe cei ce nu mai simt ispita. Sau, mai mult: „Am văzut pe unii căzând fără de voie și am văzut pe alții voind să cadă cu voia, dar neputând. Și i-am deplâns pe aceștia mai mult decât pe cei ce cad în fiecare zi, ca pe unii ce doresc mirosul urât, dar nu-l pot simți” („Cuvântul al XV-lea”, cap. 17). Ea asigură și pe mireni că se pot mântui printr-o viață moderată, dar cinstită: „Toate lucrurile bune ce le puteți face, faceți-le. Nu defăimați pe nimeni, nu furați de la nimeni, nu vă înălțați față de nimeni, nu urâți pe nimeni, nu mințiți pe nimeni... , pătimiți cu cei lipsiți, nu pricinuiți nimănui sminteală... De veți face așa, nu veți fi departe de Împărăția cerurilor” („Cuvântul I”, cap. 37).

În general, *Scara* e o îmbinare între asprimea sfaturilor pentru cei tari și înaintați duhovnicește și blândețea contrară pentru cei mai puțin tari și

pentru începători. Această îmbinare se arată și în expresiile paradoxale în care autorul e mare meșter. Astfel, în ea se vorbește de „plânsul pricinuitor de bucurie” („Cuvântul al VII-lea”), de „ura nepătimașă” a lumii („Cuvântul al III-lea”, cap. 19), de „nevoința aspră, strâmtorată și ușoară” („Cuvântul I”, cap. 17), de „trista și strălucitoarea smerită cugetare” („Cuvântul I”, cap. 3), de „nefricoasa simțire a morții” („Cuvântul al VI-lea”, cap. 16), de „pocăința ca lipsirea neîntristată de orice mângâiere trupească” („Cuvântul al VII-lea”, cap. 5). În general, autorul se dovedește un subtil cunoscător al complicatelor stări sufletești la care ajung feluritele firi ale oamenilor. Scrierea lui este o extraordinar de bogată analiză a tuturor acestor stări. Ea întrece tratatele moraliștilor francezi prin bogăția și profunzimea analizelor, dar mai ales prin puterea de angajare a sufletelor pe calea îndreptării și a desăvârșirii.

Caracterul practic, precis, complex și în general aspru și eficient al remediilor recomandate de această scriere pentru desăvârșirea omului a făcut să fie considerată ca cel mai potrivit ansamblu de reguli pentru normarea vieții monahale. În cele mai multe din practicile vieții călugărești se străvăd dispozițiile *Scării*.

Să menționăm că la cele treizeci de „Cuvinte” adresate călugărilor, autorul adaugă un „Cuvânt către păstor”, către părintele povățuitor al călugărilor, mai ales al celor începători, dat fiind că în toate cele treizeci de „Cuvinte” adresate călugărilor se presupune călăuzirea lor de către un astfel de povățuitor, sau de egumenul mănăstirii. Acest „Cuvânt” poate fi în multe privințe o călăuză pastorală și pentru orice preot.

„Nu e învățător vrednic de laudă cel ce face înțelepți pe copiii învățați, ci pe cei neînvățați și neînțelepți” („Cuvântul al XXXI-lea”, Capitolul al V-lea, cap. 20). „Dacă ai ochi în stare să vadă furtunile pe mare, spune-o aceasta limpede celor aflați în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corăbiei, odată ce ți s-a încredințat de toți, fără grijă, cârma ei” („Cuvântul al XXXI-lea”, Capitolul al V-lea, cap. 21).

Ultima parte a acestui „Cuvânt” e o laudă a lui Ioan, egumenul Raithului, care ceruse egumenului de la Sinai să întocmească această regulă pentru viața călugărească.

Iată cum descrie Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache, valoarea ei pentru viața călugărilor, ca și polivalența sensurilor ascunse în cuvintele ei, în „Cuvântul înainte” al traducerii românești a *Scării*, tipărită de el la 1814: „Alcătuirea cărții este foarte iscusită și foarte înaltă și subțire la noime (înțelesuri). Că născătorulei, desăvârșit fiind întru toate învățăturile filozofiei cei din afară, s-a făcut asemenea și întru fapta bună (virtutea) cea lucrătoare și întru cea văzătoare pe cât este cu încăpere (cu putință) firii omenești, după ce s-au dat la viața sihăstrească (isihastă, a liniștirii). De unde a cunoscut cu lucrul toate războaiele și toate vicleșugurile și toate măiestriile și toate meșteșugurile dracilor și toate lucrările patimilor, ale celor trupești și ale celor sufletești. Așisderea și toată starea faptelor celor bune (a virtuților) și așezările și îndemînările și neîndemînările și obiceiurile oamenilor prea cu deamăruntul și prea cu subțirătatea. Pentru aceea ca un prea luminat întru amîndouă și prea iscusit a scris învățăturile sale așa de subțiri și cu greu de înțeles, urmînd întru alcătuirea ritoricii pre Sfîntul Grigorie,

Cuvîntătorul de Dumnezeu, cît și cei ce au adăugat scoliile pre la multe locuri cu îndoială zic: «Mi se pare că aceasta zice părintele». Pentru aceasta văzînd-o cît este de grea și nelesne fieștecui de înțeles, ne-am silit în tot chipul cît s-a putut a se tălmăci mai luminat și mai descoperit, uneltind limba potrivită vremii și neamului românesc”.

„Că atîta de multe și mult împistrite chipuri are întru dînsa și atîta mulțime de noime și de pricini (de teme), prin care poate să îndrepteze și pre omul cel dinăuntru și pre cel din afară al celui ce o va unelti (folosi) cu sîrguință și cu luare-aminte, cît putem a zice: că mai cu lesnire este a număra cineva stelele cerului decît să le povestească pre acestea cu deamăruntul. Pentru aceasta cu îndrăzneală zicem: că precum pîinea este decît toate celelalte bucate mai de nevoia trupului, așa este cartea aceasta celui ce pofteste mîntuirea sa, decît toate alte cărți părințești. Și precum luna pre stele, așa și aceasta pre acelea covîrșește. Și precum decît celelalte simțiri care sunt întru om, vederea este mai lucrătoare, așa aceasta este mai lucrătoare decît acelea la mîntuirea omului. Că aceasta povestește toate preasfintele voi ale lui Dumnezeu, mult decît acelea mai minunat și mai luminat. Și este nu numai monahilor, ci și mirenilor prea bun îndreptariu și canon prea cu deamăruntul, care povățuiește pre toți către cele cuviincioase. Și aduce pre cei ce o citesc pre dînsa, prin învățăturile ei cele înțelepte, către umilință și către plînsul cel curățitor de toate întinăciunile cele trupești și sufletești. Că nu este cu puțință a povesti limba omenească după vrednicie darurile ei cele minunate cu care răsplătește ea cititorilor și îndrăgitorilor ei”.

„Și citiți-o des și cu luare-aminte, că negreșit ea este oarecare toiag mozaicesc, prin care veți putea desface marea vieții acesteia cei mult învăluite și a patimilor celor înviforătoare, și fără de primejdie o veți trece și pre faraon cel gândit, adică pre diavolul, întru dînsa îl veți vedea cufundat, ca și Israel cel de demult pre Egipteni. Ea este mană simțirilor sufletului celor amărîte de patimile și de valurile vieții acesteia; liman care izbăvește pre cei ce scapă la cetirea ei și-i slobozește de cufundarea în păcatele cele mult înconjurătoare și-i face pre dînșii să înoate fără de primejdie apele vieții acesteia cele mult turburate spre pămîntul făgăduinței, întru care tot sufletul cel iubitoriu de Dumnezeu intrînd poate să secere mănunchele fericirii cei deapururea vecuitoare; scara aceea pre carea o au văzut Iacob cel de demult, al căreia căpătii ajunge pînă la ceriu, întru carea Dumnezeu este întărit, pre carea îngerii să pogoară ca niște duhuri slujitoare pentru cei ce vor să moștenească mîntuirea, iar sufletele celor ce se mîntuiesc printr-însa să suie și Dumnezeu le primește și întru împărăția Sa le sălășluiește; și sorb ceresc este ea, care poate să tragă pre suflet dintru adîncul păcatelor, precum acela apa din fundul mării și să le puie înaintea lui Dumnezeu curățite de toată întunecimea”.

Însemnătatea pe care a avut-o Scara în viața călugărilor și chiar a mirenilor a făcut ca fragmente din ea să fie citite și la slujbele dumnezeiești, mai ales în Postul Mare. Obiceiul acesta a început în Sfîntul Munte Athos. De aceea în *Trioadele* folosite acolo sunt presărate fragmente din Scara. Acest obicei s-a întins apoi și în mănăstirile românești. Lecturilor acestor fragmente li s-a acordat o importanță atât

de mare, încât textul lor a fost cu timpul inclus și în colecțiile numite *Proloage*.

„Dar Scara a ieșit curând din biserici și mănăstiri pentru a intra și în casele clericilor și credincioșilor”, spune Înaltpreasfințitul Mitropolit Nicolae Corneanu, întâi în manuscrise grecești și slavone, apoi în traduceri românești. „Manuscrisele slavone vechi, de pe la mijlocul veacului al XV-lea, unele întocmite cu deosebită artă, prezintă o importanță deosebită”⁶.

De aici se vede că Scara s-a copiat cu deosebită sânguință în lumea călugărească, dar s-a răspândit și în lumea largă a credincioșilor.

B.

Copierea, traducerea și parafrizarea Scării în diferite limbi, inclusiv în cea românească

1) Scara s-a copiat mult în primul rând în limba greacă, iar de la o vreme a început să fie tradusă și în alte limbi. Apoi a fost și tipărită în grecește și în diferite traduceri. Încă din sec al IX-lea a fost tradusă în limba siriacă, apoi la 1280 a fost tradusă în limba latină de Angelus de Cingulo, iar la 1420, de

6. †Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, „Contribuții ale talmăcitorilor români la cunoașterea Scării Sfântului Ioan Sinaitul”, în: *Studii Teologice*, nr. 3-4, 1934, p. 148. Despre manuscrisele slave ale Scării copiate pe teritoriul Țărilor Românești, a se vedea A. J. Iațimirschi, *Slavianschia i Russchia Rukopisi v Romînschih Viuliotek*, St. Petersburg, 1905, pp. 184-197, 442-445, 566 și 727, și Petre P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R. P. R.*, vol. I, București, 1959, pp. 83, 85, 87, 178-179, 240-243, 390-394.

Ambrosius Camaldulensis, și după aceea de alții. Prima tipărire a textului grec, însoțit de o traducere latină, a fost realizată de Matthäus Raderus S. J., la Paris, în 1633. Ea a fost reprodusă în Migne, *Patrologia Graeca* (PG) 88, col. 634-1210.

O nouă tipărire a textului lui Raderus din PG, cu o traducere paralelă în limba italiană, a fost realizată de Pietro Trevisan, sub titlul: S. Giovanni Climaco, *Scala Paradisi*, vol. I-II, Torino, 1961; după ea și-a făcut traducerea în românește Mitropolitul Tit Sime-drea. O traducere în limba veche italiană apăruse la 1875, la Bologna, în *Collezione di opere inedite o rare dei primi tre secoli della lingua*, t. 31. Cu mult înainte, la 1532, se tipărise și o traducere din limba latină în limba spaniolă, în Mexic⁷.

În limba slavonă *Scara* s-a tradus încă din sec. X-XII. Pe teritoriul Țărilor Românești aflăm manuscrise slave ale *Scării*, unele datând din sec. XV.

Dar foarte timpuriu *Scara* s-a răspândit și în manuscrise grecești⁸. Și poate că nu mult după aceea ea s-a tradus și în limba română și a circulat și în manuscrise românești. Mitropolitul Nicolae Corneanu vorbește de marea circulație a *Scării* între români încă din sec. XV. Dar deși Înălpreasfinția Sa spune aceasta în legătură cu manuscrisele slavone, nu este exclus ca monahii, ierarhii, știutorii de carte, care citeau manuscrisele slavone și cele grecești, să fi

7. Știrile despre traducerile în limbile occidentale le-am luat de la O. Bardenhewer, *Geschichte...*, p. 81.

8. Pandele Olteanu, „Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor și în identificarea versiunii neo-grecești a operei *Scara* traduse de Mitropolitul Varlaam”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6, Craiova, 1970, p. 551.

încercat să aștearnă și în scris, în cuvinte românești, sentințele *Scării* din textul slavon și grec, pe care desigur că le înțelegeau și le și traduceau în minte în cuvinte românești pe care le foloseau și în grai. Mitropolitul Corneanu spune: „Episcopi și călugări, voievozi și înalți demnitari, târgoveți și săteni, bărbați și femei, au citit toți cu același nesaț *stepenele* (treptele) suitoare către cer ale *Lestviței* (*Scării*). De pildă, în sfaturile pe care le dă fiului său, Teodosie, domnitorul Neagoe Basarab, de la începutul veacului al XVI-lea, de numele căruia se leagă zidirea celebrei Mănăstiri Curtea de Argeș, se referă de câteva ori consecutiv la Ioan Scărarul. Familii creștine păstrau în casele lor *Scara* alături de *Biblie*. Cunoaștem astfel un manuscris păstrat în Biblioteca Academiei sub nr. 494, care a rămas câteva generații în sânul aceleiași familii”⁹. Cunoașterea *Scării* pe teritoriul Țărilor Românești în sec. XVI, ca și popularitatea ei în cercurile largi ale credincioșilor, e dovedită și de zugrăvirea *Scării* pe pereții din afară ai mănăstirilor Sucevița (pictată la sfârșitul sec. XVI) și Râșca (pictată la mijlocul sec. XVI) – unde scara e îmbinată cu Judecata din urmă.

2) Prima traducere cunoscută românească a *Scării* e cea făcută de Mitropolitul Varlaam¹⁰, pe când era călugăr la Mănăstirea Secu, înainte de 1618. Ea e prima operă a lui Varlaam, și influența ei binefăcătoare asupra *Cazaniilor* sale se vede din faptul că el reprezintă în acestea o teologie pur ortodoxă în duh patristic (de exemplu în învățătura despre mântuire, ca lucrare transformatoare a omului), rămânând

9. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 140.

10. Pandele Olteanu, „Metoda...”, p. 555, admite probabilitatea că Varlaam a folosit și o traducere românească mai veche.

neinfluențat de teologia catolică și protestantă, cum au fost influențați mulți teologi greci și ruși din vremea sa¹¹. Pandele Olteanu susține, contrar părerii de

11. †Varlaam declară că a avut la bază *Omiliile* lui Calist, patriarhul Constantinopolului (Pr. Nicolae Șerbănescu, „La 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10, 1957, p. 1025). Dar altădată spune că a tradus „din multe scripturi, din limba slovenească” („La 300 de ani...”, p. 1027). Patriarhul acesta e fie Calist I, ucenicul Sfântului Grigorie Palama, patriarh între 1350 și 1354, fie, mai probabil, Calist al II-lea, patriarh al Constantinopolului în cursul a șapte luni din 1397, autorul mai multor scrieri ascetice din *Filocalia* greacă, publicate în vol. VIII al *Filocaliei* române. Însă Pandele Olteanu, „Metoda...”, pp. 548, 568, aduce dovezi că e făcută în mare parte după o traducere slavonă a scrierii *Comoara* a lui Damaschin Studitul, tipărită prima dată la Veneția în 1558.

Spiritul ortodox al *Cazaniei* se vede de exemplu în înțelegerea Crucii lui Hristos ca putere transformatoare a omului, ajutată și de efortul lui, așa cum e înțeleasă și în *Scara*, și nu ca simplă echivalență juridică a vinii oamenilor. Astfel, în pasajul următor din „Cazania la Duminica Lăsatului Sec de Brînză” se spune: „Pentru aceea în toată vremea iaste bun și de treabă postul... fără mai virtos între aceste zile a postului celui mare, pentru ca să ne gătam și să ne curățim către svînta cuminecătură și către ziua învierii în Domnul nostru Iisus Hristos, omorîndu-ne și noi trupurile către muncile și către moartea Svenției sale... cum se nevoiesc și fac toți credincioșii lui Hristos în toată lumea, numai singuri calvinii și liuteraanii, ereticii din vremea de acum, legătura lucrurilor (faptelor) celor bune nu o vor, în volnicia trupului și în odihna lor, care îndulcește trupul. Și Crucea lui Hristos li-i urită, cu care a-și da sie vreo osteneală sau vreo nevoință nu cutează, temîndu-se să nu-și vateme binele aicea pre lume. Fără de osteneală și fără de post și fără de lacrimi și fără de nicio răbdare vor să ajungă cerul, umblînd pe calea cea largă care duce în peire și nu-și aduc amente de Daniil prooroc, că după ce se posti zece zile,

mai înainte, potrivit căreia Varlaam a tradus *Scara* după un text slavon, că traducerea lui e făcută în mod principal după un text neogrec, care parafraza prin explicații textul grec original; textul slavon, pe care el îl pune pe coloanele de la dreapta coloanelor cu textul românesc, e un text slavon copiat în multe manuscrise după o traducere a *Scării* făcută probabil prin sec. XII la Sfântul Munte¹². Dar Varlaam a folosit și o traducere slavonă a unei versiuni neogrecești, parafrazate, într-o versiune ucraino-carpatică¹³. În timpul Mitropolitului Varlaam circulau mai multe versiuni neogrecești parafrazate¹⁴. După cum a dovedit Pande Olteanu, Varlaam a folosit parafraza neogreacă a lui Maxim Margunios (1542-1602), care, tipărită prima dată în 1580 la Veneția, a avut o largă răspândire și a fost tradusă în limbile latină, spaniolă și slavonă. Că Varlaam a folosit și o traducere slavă a textului lui Margunios îl deduce Pande Olteanu din faptul că traducerea lui cuprinde și unele slavonisme ucraino-carpatică¹⁵. Pande Olteanu dă chiar un exemplu

mai frumos și mai gras fu decît cel ce mîncă bucate scumpe din masa împăratului Navohodonosor” (*Cazania*, ed. J. Byck, București, 1943, pp. 28-29).

12. Pande Olteanu, „Metoda...”, p. 550.

13. Pande Olteanu, „Metoda...”, p. 555. Varlaam însuși declară de *Scara* că e „din slavonește scoasă pre înțelesul a toată limba rumânească” (ms. Acad. 2511, f. 3 v). „Din carte poate pricepe fiecare – zice Varlaam – împărțirea sufletului omenesc de lucruri pămîntești și suirea minții întru cele cerești, ca să poată scăpa din prada valurilor și a grijilor lumii și să sue întru liniștea cerului și acolo cu îngerii să dănțuiască”. Limba e cursivă, aproape ca cea scrisă azi.

14. Pande Olteanu, „Metoda...”, p. 555.

15. Pande Olteanu, „Metoda...”, p. 555.

din care se vede că Maxim Margunios a introdus două din scoliile la „Cuvântul al IV-lea” al Scării, puse în ediția din PG la sfârșitul „Cuvântului al IV-lea”, în text (scoliile VI-VII; PG 88, col. 729). Dar din textul lui Margunios și din traducerea pasajului respectiv de către Mitropolitul Varlaam, dată de Pandele Olteanu, se vede că Margunios a lărgit fraza Scării și mai mult decât o lărgeau aceste scolii¹⁶.

Rămâne apoi o chestiune de cercetat: câte din scoliile din PG sau din alte manuscrise grecești ale Scării au fost introduse în textul „parafrazei” lui Margunios și deci și în traducerea Mitropolitului Varlaam. Tot o chestiune de cercetat ar fi și în ce măsură *Răspunsurile la catehismul calvinesc*, ale Mitropolitului Varlaam, se resimt și ele de *Răspunsurile* lui Ieremia al II-lea al Constantinopolului către teologii din Tübingen, care se pare că au fost întocmite cu ajutorul lui Maxim Margunios. Margunios a scris el însuși lucrări împotriva reformatorilor¹⁷.

Scara tradusă de Mitropolitul Varlaam, deși nu s-a tipărit, a avut o largă răspândire în formă de manuscrise copiate¹⁸.

16. Pandele Olteanu, „Metoda...”, pp. 562-563.

17. Pandele Olteanu, „Metoda...”, p. 565.

18. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 151, menționează următoarele manuscrise din Biblioteca Academiei Române care cuprind numai Scara: nr. 493, scris pentru Mănăstirea Probota, încă pe când trăia Varlaam; nr. 494, scris de ieromonahul Ghenadie la 1669; nr. 2511 și 2512, scrise în 1693 și 1694 de Vlad Grămăticul pentru Ieromonahul Ilarion, egumen la Mănăstirea Bistrița din Oltenia, ajuns apoi episcop la Râmnicu Vâlcea; nr. 2650, scris de Iosif, egumenul Mănăstirii Hurezi, prin 1740, după exemplarul copiat de Vlad Grămăticul; nr. 2665, de același; nr. 2952, scris de Monahul Meletie de la Mănăstirea

Mitropolitul Nicolae Corneanu trece în revistă la note, în studiul citat, și o serie din traduceri ulterioare românești ale *Scării*, întâi din slavonă, apoi din greacă.

3) Traduceri din slavonă:

a) Traducerea arhimandritului Vartolomeu Măzăreanu de la Mănăstirea Putna. Traducerea lui datează din 1766 și e cuprinsă în ms. Academiei Române nr. 2959. Ea a urmărit o apropiere a conținutului *Scării* de călugării și de poporul din timpul său, precum făceau și traduceri rusești care modernizau textul paleoslav.

b) O altă versiune este cea cuprinsă într-un ms. din sec. XVIII, păstrat în Biblioteca Patriarhiei Române cu nr. 5, provenit de la Mănăstirea Căldărușani (prin Facultatea de Teologie din București, unde avea nr. 224). Traducerea aceasta, urmând modelul său slav, „este structural deosebită de originalul grecesc”, spune Mitropolitul Corneanu. De fapt, „Cuvintele” *Scării* sunt transformate în acest manuscris în *Cazanii*, adică sunt parafrazate pe larg în predici de un caracter pe de altă parte foarte fidel textului original. Fiecare expresie din textul original este explicată pe larg. Și fiecare *Cazanie* are un titlu foarte lung. Având caracter de predică, fiecare din aceste *Cazanii* e introdusă cu: „Blagoslovește, părinte”. Nu știm dacă

Râșca între 1797 și 1798; nr. 1794, scris la Mănăstirea Neamț pentru obștea lui Paisie Velicicovski. Tot Mitropolitul Nicolae Corneanu mai menționează ms. nr. 2983 din Biblioteca Academiei, din sec. XVII, care cuprinde pe lângă *Scara* și alte scrieri. Pandele Olteanu, „Metoda...”, p. 563, n. 92, mai menționează din Biblioteca Academiei Române manuscrisele miscelane cuprinzând și *Scara*, sau părți din ea: 2959, 163, 3543, 2569, 2315, 3318 etc.

s-a identificat textul slavon sau rusesc după care s-a tradus acest text românesc și dacă nu cumva el a avut la bază o parafrază greacă. Dacă nu s-ar putea identifica, sau s-ar identifica într-un text în parte diferit, aceste *Cazanii* ar putea reprezenta o scriere filocalică românească. Manuscrisul acesta, deși dă în *Pinax* (în tabla de materii de la început) toate cele treizeci de titluri ale „Cuvintelor” *Scării*, se încheie la f. 228 v cu „Cuvântul” (Cazania) XXII. Restul lipsește.

Dăm câteva exemple de felul cum lărgeste parafraza aceasta textul original:

Ediția grecească din 1970: sfârșitul „Cuvântului al II-lea”, cap. 17 și cap. 18: „ca să nu se facă cele de pe urmă ale lor mai rele decât cele dintîi (*Matei* 14, 45). Limanul se face pricinuitoare al mîntuirii și al primejdiilor. Și aceasta o cunosc cei ce navighează pe marea înțeleghătoare. Și e o priveliște jalnică să vezi pe cei ce au scăpat pe mare că s-au înecat în port”.

Ms. 5 al Patriarhiei Române: „pentru ca să nu se facă cele după urmă ale lor mai rele decât cele dintîi. Căci liniștea și scăparea la Mînăstire a călugărului pricinuieste mîntuire și cununi la cei ce sunt cu fire bună și li se văd faptele. Dar la cei ce se îndărătnicesc și nu gîndesc nici grijesc de certarea iadului și de necinste, acolo se înmulțesc patimile lor mai mult decât fiind în lume. Și aceasta o au cunoscut foarte bine corăbierii cei vechi ai vieții călugărești și ne-au însemnat cu multe feluri de mijlociri în cărțile lor pentru ca nu cumva să se sfărîme corabia vieții noastre acolo unde nu nădăjduim. Căci multe corăbii, pierzîndu-se în luciul furtunii, scapă de primejdii, iar pe urmă, sosind la liman și nepurtînd grijă a se lega și a se întări cu anghire, se sfărîmă, care cu adevărat este un lucru ciudat și un rău năpraznic și o mare

întristare, de care se îndemnează a plînge neîncetat cineva văzînd spărgîndu-se corabia în mijlocul limanului, ceea ce s-au trecut sau suferit cele îndelungate primejdii în luciul mării”.

Ediția grecească din 1970, cap. 1 și 2 din „Cuvîntul al XII-lea”: „mîndria este tăgăduirea lui Dumnezeu, născocirea dracilor, disprețuirea oamenilor, maica osîndirii, nepoata laudelor, semnul nerodirii, izgonirea ajutorului lui Dumnezeu, pricinuitoarea căderilor, pricina îndrăcirii, izvorul miniei, ușa fățarniciei, întăritura dracilor, păzitoarea păcatelor, pricinuitoarea neîndurării, necunoașterea milei, amarnică băgătoare de seamă, neomenoasă judecătoare, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei”.

Ms. 5 al Patriarhiei Române: „Cea de Dumnezeu urîă mîndrie este cu adevărat o lepădare de Dumnezeu și de stăpînia Lui. Căci aceasta face pre măreț a se lepăda de Dumnezeu și a zice cum că bunătățile ce are nu le are de la Dumnezeu, ci de la dînșii. Aceasta este o aflare a dracilor, căci ei au aflat-o înaintea tuturor și s-au încununat cu dînsa. Este ca o maică ce n-are părerea de rău și pricina ce sugerează pre mărirea și pre laudă ca laptele din țîță. Este un semn al neroditorului suflet, dăpărtare a dumnezeiescului ajutor și dăpărtare a sfîntului dar, clătirea inimii, pricinuitoarea răutăților, căderea întru cele necuvioase lucrări, izmenirea mîndreței, izvorul miniei, idolul fățarniciei, întărirea celei îndrăcești lucrări, păzirea păcatului, vrăjmașă ispovedaniei, zid al netemerii, peșteră a nemilostivirii, necunosătoare a milostivirii, luător de seamă strașnic celor străine, deapururea împotrivoriu lui Dumnezeu și slugilor Sale și gură de grăire de rău și de hulă”.

c) Din aceeași perioadă datează ms. 163 din Biblioteca Academiei Române, copiat de ieromonahul Grigorie de la Mănăstirea Cozia la anul 1765. Al doilea este ms. 3543 din aceeași bibliotecă, datând din 1796. Amândouă sunt copii ale unor traduceri după texte slavone. Ultimul provine de la Mănăstirea Țigănești și cuprinde doar treptele IV, XXV și XXVIII, fiind copiat de monahia Micdonia. Un al doilea exemplar al acestui text, copiat de aceeași monahie, se află la Mănăstirea Țigănești.

d) Ms. 2569 din Biblioteca Academiei Române, din 1773, scris de monahul Rafael de la Mănăstirea Horezu.

e) Ms. 2315, aparținând Bibliotecii Academiei Române, din 1779, scris de ieromonahul Dorotei din Țara Românească.

f) Ms. 3318, aparținând Bibliotecii Academiei Române, din 1787, scris de ieromonahul Dorotei din Țara Românească.

g) Ms. 22 din Biblioteca Patriarhiei Române, miscelaneu de la începutul sec. XIX, cuprind numai o treaptă (f. 72 r-f. 75 v) și anume a XVII-a, corespunzătoare cu a XVIII-a din textul publicat de Veniamin Costache și PG. Dar cu nr. XVII e dată această treaptă și în ediția grecească din 1970¹⁹.

19. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 153, după Pr. Dumitru Fecioru, „Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române”, în: *Studii Teologice*, nr. 5-6, 1960, p. 451. Pentru manuscrisele din Biblioteca Națională, autorul citează pe Gabriel Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, I, București, 1959, p. 200, iar pentru cele din Biblioteca Patriarhiei Române, pe Pr. Dumitru Fecioru, „Catalogul manuscriselor...”, pp. 451 și 463.

Dar traduceri ale *Scării* din rusește au continuat să se facă până în timpul nostru. Mitropolitul Nicolae Corneanu zice: „Până azi circulă numeroase tălmăciri, făcute cele mai adesea după ediția Sihăstriei Optina-Cozelesc și tipărită în Lavra Serghieva din Zagorsk. Mitropolitul Gurie Grosu, apoi, plecând de la un text rusesc, dă în 1930 o prescurtare pe care a și imprimat-o”²⁰.

Dintre aceste tălmăciri am cunoscut pe cea din ms. 154 din Biblioteca Patriarhiei Române, tradus după varianta rusească, tipărită în ediția a VI-a de Sihăstria Optina-Cozelesc în tipografia Sfântul Serghie, în 1901. Acest manuscris a fost scris la 1961 și 1962, în două volume (vol. I în 219 pagini, vol. II în 112 pagini), la Casa Sanatorială a Patriarhiei Române de la Mănăstirea Dealu, de către Protosinghelul Gherasim Negulescu, venit acolo de la Mănăstirea Cheia, fără indicația traducătorului din limba greacă în cea rusă și din cea rusă în cea română. Manuscrisul acesta este scris cu o literă frumoasă și în rânduri ordonate ca de tipar. Nu redă totdeauna destul de fidel textul grecesc (ceea ce arată, poate, că nici textul rusesc nu redă foarte fidel textul grecesc), dar se remarcă prin caracterul modern, fluent și deplin inteligibil al frazei românești, deși cuvintele folosite sunt cele ale limbii bisericești tradiționale, cu mici excepții (ca de exemplu expresiile: „propriu-zis” sau „în special” etc.).

20. *Treptele Scării Cuviosului Ion Scărarul*, traducere și prescurtare de Înaltpreasfinția Sa Mitropolitul Gurie, colecția *Biblioteca creștinului drept-credincios*, nr. 19, 1938, 58 p., la †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 154, n. 26.

Traducerea românească și cea rusească se vede că au la bază textul paleogrec, dar scoliile date la urma tuturor „Cuvintelor” – scoli mai puține ca în *PG* 88 – sunt luate în parte din *PG* 88, ceea ce autorul indică de fiecare dată, și în parte din traducerea în limba greacă nouă a *Scării*, făcută de ieromonahul Atanasie Criteanul, urmată de tâlcuirile lui, și tipărită la Veneția în 1683. Dintre notele care nu sunt luate din *PG* menționăm pe cea apreciabil de lungă la titlul „Cuvântului al VI-lea”, în care se dau dovezi istorice despre existența acelei „Mănăstiri a pocăinței” în Tebaida Egiptului (de exemplu, mărturia Fericitului Ieronim) și se precizează că pentru asprimea canonului pe care îl suportau acolo monahii căzuți în păcate grele nu trebuie învinuit proestosul, căci acele canoane și le luau de bunăvoie înșiși călugării respectivi.

La „Cuvântul I”, cap. 25 se dă următoarea notă care nu e nici în *PG*, nici în traducerea românească publicată de Mitropolitul Veniamin Costache, nici în ediția grecească din 1970. „Un monah, scrie Rufin, adesea simțind mișcarea mâniei în mănăstire, s-a hotărât să meargă în pustie, pentru ca acolo, când nu va mai fi cu cine să se certe din frățime, aceasta să-l lase în liniște. Însă, când s-a depărtat într-o peșteră s-a întâmplat că ulciorul de-a rândul se răsturna și apoi se vărsa. Aceasta îl făcea să se mânie. Și astfel văzu că mânia este în el însuși, nu în împrejurările din afară. Drept aceea se întoarce în mănăstire.”

Un fapt care trebuie remarcat este că această traducere românească, deci ca și cea grecească și cea rusească care îi stau la bază, e împărțită în capete

ca în ediția grecească din 1970, care a folosit unele manuscrise din Mănăstirea Dionisiu din Athos. Dar capetele în care se împart aceste două versiuni nu au același număr. O altă deosebire a textului acestuia de textul grecesc, ediția 1970, este că în cel din urmă „Cuvântul către Păstor” nu are o împărțire în capitole, ci o împărțire în capete continue până la cap. 100, pe când în textul grecesc care stă la baza manuscrisului din Biblioteca Patriarhiei Române nr. 154 se menține împărțirea în cele XV capitole, dar fiecare capitol e împărțit și în capete (de exemplu: Capitolul I, în cap. 1-11, Capitolul II, în cap. 1-23, etc.), cum nu e împărțit în *PG*²¹.

4) Mitropolitul Nicolae Corneanu menționează apoi următoarele traduceri ulterioare ale *Scării* din limba greacă:

a) „Cea dintâi care ne este cunoscută e reprezentată de ms. nr. 3024 aflat în Biblioteca Academiei Române. Traducerea aceasta, terminată în 1775, aparține unui monah anonim și este făcută după versiunea neogreacă a lui Atanasie al Cretei, așa după cum rezultă chiar din titlu”. Dar această versiune are și scolii și aceste scolii au fost folosite și de textul rusesc tipărit la Optina, sau cel puțin de traducerea românească a lui.

b) O încercare de a da o traducere pe cât se poate de fidelă a *Scării* este cea a învățatului ieromonah

21. În traducerea românească a textului rusesc se spune că în textul rusesc și neogrec, care-i stau la bază, după „Cuvântul al XIII-lea”, se află indicația: „În grecește... în slavonește triceasen-trepte, tremurici de trei ceasuri. În grecește nouă tred (trad.?), 1692, e aplicat (folosit) când se citește ceasul I, III și VI”. După acest manuscris sau după vreun altul circulă și o seamă de copii bătute la mașină. Una am văzut-o la Părintele Ieromonah Iurașcu de la Mănăstirea Antim.

Macarie de la Mănăstirea Cernica. Traducerea, însoțită și de scoli, se vrea a fi „cuvînt din cuvînt, fără nici o prisosicioasă adăugare și limpezire a mea...” Pentru o cât mai clară și exactă redare a textului, ca și pentru îmbogățirea scoliilor recurge la versiunea neogreacă a lui Maxim Margunios din 1790²².

Macarie a isprăvit traducerea *Scării* în anul 1782 și, fără s-o fi putut tipări, și-a copiat-o el însuși în câteva rînduri²³. El dădea astfel Mănăstirii Cernica, ce se reconstitua atunci sub starețul Gheorghe, temelia vieții

22. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 154, care citează la n. 27 pe Émile Legrand, Louis Petit, Hubert Pernot, *Bibliographie Hellénique des ouvrages par de grecs au dix-huitième siècle*, tom. II, Paris, 1928, p. 195-196.

23. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 154. Înaltpreasfinția Sa spune că, înainte de traducerea *Scării*, Macarie a tradus „Scoliile”, la 1785, citând pe Pr. D. Furtună, *Ucenicul Starețului Paisie în Mănăstirea Cernica și Căldărușani*, București, 1928, pp. 66, 16. Credem că mai trebuie cercetate manuscrisele. Ms. 50 din Biblioteca Academiei Române cuprinde o tâlcuire a „Scoliilor” la șase „Cuvântări” ale *Scării* făcută de Macarie Ieromonahul (și nu textul *Scării*). Și manuscrisul datează traducerea într-adevăr din 1785. Dar, probabil, Macarie însuși și-a făcut o copie la anul 1785 după o traducere de mai înainte. Manuscrisul datează din 1821. Pe foaia de titlu este scris: „Tâlcuirile *Scării* din elenie, tâluite pre limba românească de necuvioșia sa Kir Macarie, ieromonahul, dascălul Evangheliei, 1785, august 4”. Dar „Scoliile” tâluite de Macarie la cele șase „Cuvinte” sunt ceva mai puține la număr, atât față de cele din *PG*, cât și față de cele din traducerea lui Veniamin Costache, care în general dă același număr ca în *PG*, dar sub multe din numere dă mai multe scoli (de exemplu: la „Cuvântul al VI-lea”, Macarie dă numai trei scoli, dar în *PG* și la Veniamin Costache sunt șapte scoli). Traducerea scoliilor la Macarie nu corespunde nici ca text cu cele din *PG* și Veniamin Costache. Dar Macarie dă și o tâlcuire a scoliilor la „Viața” lui Ioan Scărarul, scrisă de Daniil din Raith, cum nu dă *PG*.

ei ascetice. Biblioteca Academiei Române posedă din acestea ms. nr. 1913²⁴. Dar traducerea aceasta a fost copiată și de alții, cum atestă ms. nr. 1901 din Biblioteca Academiei Române²⁵.

c) O altă traducere, tot din greacă, reprezintă conținutul ms. nr. 2324 din Biblioteca Academiei Române. Acesta e scris de Gheorghe Dascălușul în 1787, pentru egumenul Dosoftei de la Mănăstirea Câmpulung din Țara Românească.

d) Mitropolitul Nicolae Corneanu spune că „aceste versiuni făcute după textul grecesc au stat la baza *Scării* românești pe care a imprimat-o în anul 1814, în tiparnița Mănăstirii Neamț, un alt vestit Mitropolit al Moldovei, Veniamin Costache. El nu traduce, ci doar îmbunătățește o traducere existentă, corectând-o”²⁶.

Constatarea aceasta trebuie pusă de acord cu ceea ce spune Mitropolitul Veniamin Costache, anume că traducerea publicată de el a fost deosebită de cele pomenite înainte. Căci în „Cuvântul înainte”, Mitropolitul Veniamin Costache găsește nesatisfăcătoare toate traducerile de mai înainte și spune că la stabilirea textului românesc publicat de el s-a luat ca bază textul greco-latin tipărit (foarte probabil cel al lui M. Raderus, publicat ulterior în *PG*), dar el s-a îndreptat după alte două manuscrise cu textul *Scării* în limba greacă veche. În plus, el socotește că criticile ce s-ar

24. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 154. Pandele Olteanu spune că ms. 1905 nu e tot o traducere a lui Macarie după textul lui Margunios, ci o altă versiune („Metoda...”, p. 565, n. 94).

25. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 154, spune că și ms. 58 din Biblioteca Patriarhiei Române cuprinde această traducere, și nu numai „Scoliile” de care vorbim la n. 23.

26. „Contribuții...”, p. 365.

îndrepta împotriva textului publicat de el s-ar îndrepta împotriva lui: „în cartea cea tipărită greco-latină, aflându-se multe greșale și lipse și nepotriviri pre la multe locuri, și prin cuvinte și prin scoli, s-au îndreptat și s-au adăugat și s-au împlinit din celelalte două scrise cu mîna ellinești, care s-au uneltit (folosit) la tălmăcire împreună cu cea tipărită (a lui Raderus, *n. n.*), care pre la multe locuri s-au aflat mai bine și întocma una cu alta”. Deci Veniamin Costache afirmă că versiunile din cele două manuscrise grecești folosite erau pe de o parte mai bune ca versiunea din *PG*, pe de alta, consunau întru totul una cu alta, ceea ce i-a dat o asigurare că textul din ele este foarte bun.

„Acesta socotindu-le noi că privesc spre oarecarea descoperire și luminare spre înțelegerea cărții și spre a nu fi noi prihăniți înaintea cititorilor celor cunoscători, cum că am fi adăugat de la noi ceva între sfintele și de Dumnezeu insuflatele scripturi ale Sfîntului și Marelui Părinte, le-am adăugat aicea (aceste informații) la începutul cărții, ca să știe fieștecarele din cetitori, că cu toată amănunțimea și luare-aminte s-au tălmăcit cartea.

Deci primiți-o pre dînsa cu dragoste, o prea iubiți cetitori, carea s-a ivit acum, nu ca mai nainte întru îmbrăcăminte proaste, întinate, murdare și străine, de tîlmăcitorii cei mai de înaintea (aici nu se referă numai la traducerea lui Varlaam, *n. n.*) cu acestea îmbrăcată fiind, ci întru ciucuri de aur îmbrăcată, împodobită și împistrită cu porfira ei cea firească, și ca un soare cu totul luminos și mult strălucit, fulgerîndu-și înțelegerile noimelor sale prin limbă nouă lesne înțeleasă și lepădându-și toate încărcările și întunecările și ne nemeririle cele ce ca

niște nori întunecoși îi întuneca fireasca strălucire și frumusețea cuvintelor ei.”

Unii cercetători socotesc că versiunile grecești, de care spune Veniamin Costache că s-ar fi folosit, ar fi fost aduse de la Sfântul Munte Athos. Pe lângă ele, Veniamin Costache ar fi folosit și unele versiuni neogrecești, ca de exemplu: pe cea a lui Ieremia Sinaitul, apărută la Veneția în 1774²⁷.

Un merit deosebit al versiunii tipărite de Veniamin Costache este că pe de o parte ea caută să redea textul neparafrizat și cât mai pur al *Scării*, pe de alta, că adaugă la sfârșitul fiecărui „Cuvânt” un număr mare de scolii care-l explică, și anume un număr cu mult mai mare decât cele din *PG*. După toată probabilitatea, Veniamin Costache a luat aceste scolii din manuscrisele grecești folosite.

e) „O altă traducere făcută probabil și ea după originalul grecesc spre sfârșitul veacului al XVIII-lea aparține unuia din cei mai sânguincioși traducători români ai vechii literaturi creștine. E vorba de Samuil Micu Klein (1745-1806). Acesta ne-a lăsat 27 titluri de traduceri din Sfinții Părinți, cuprinzând aproape 7500 pagini de manuscris, unele transcrise de două-trei ori”. Într-un manuscris miscelaneu, care conține mai multe scrieri filocalice, se cuprinde „traducerea uneia din treptele *Scării* și este probabil că Samuil Klein să mai fi tradus și alte câteva trepte”. Un manuscris provenit de la Biblioteca din Blaj, secția de manuscrise, sub nr. 96, filele 160-169, conține „Cuvântul către păstor” al lui Ioan Scărarul²⁸.

27. É. Legrand, L. Petit, H. Pernot, *Bibliographie...*, pp. 195-196, după †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 155.

28. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...”, p. 156.

f) O traducere a *Scării* a mai făcut Mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului, din care a publicat biografia Sfântului Ioan Scărarul în revista *Biserica Bănăţeană*, Timişoara, an. VIII (1948), nr. 12-13/28 martie, p. 3-6²⁹.

g) Am amintit şi de traducerea făcută de Mitropolitul Tit Simedrea, după textul lui Raderus din *PG*, retipărit de Pietro Trevisan la Torino, dar fără scolii. Traducerea aceasta am văzut-o. Ea se distinge prin remarcabile frumuseţi literare, dar redă adeseori mai liber textul original şi nu foloseşte în mod consecvent termenii filocalici tradiţionali ai limbii române, care e necesar să fie păstraţi, ca mijloace de comunicare între cei ce practică nevoinţele recomandate de *Scară* şi de scrierile filocalice în general, ca unii ce s-au imprimat în uzanţa acestei comunicări.

De aceea, nu ne-am putut hotărî nici la o revizuire a acestei traduceri şi la o încadrare a ei în colecţia *Filocaliei* (cum nu ne-am hotărât nici la simpla revizuire a altor traduceri) – lucru pe care de altfel nu ni-l puteam îngădui şi ar fi implicat şi o muncă mai grea ca o nouă traducere –, ci am preferat să purcedem la o traducere proprie, care era de altfel în bună parte făcută când am primit de la Părintele arhim. Benedict Ghiuş, pentru scurtă vreme, traducerea Mitropolitului Tit Simedrea, sau când am cunoscut manuscrisele altor traduceri mai noi (ale celor din ruseşte).

În comparaţie cu traducerea Mitropolitului Veniamin Costache, care e fidelă textului original până şi

29. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii...”, p. 157, n. 42. Dar într-o convorbire cu Înaltpreasfinţia Sa, în care i-am pus întrebarea dacă nu am putea-o încadra în colecţia *Filocalia*, ne-a răspuns că încă nu e pusă la punct.

în așezarea cuvintelor în fraza românească întocmai ca în fraza grecească – ceea ce face acest text foarte greu de înțeles pentru cititorul de azi, și în comparație cu traducerea mitropolitului Tit Simedrea, care, cum am spus, nu e totdeauna destul de fidelă textului original, ne-am silit să dăm o traducere pe de o parte cât mai fidelă textului original, pe de alta, într-o frază românească conformă sintaxei de azi a limbii române, însă în același timp într-o terminologie cât mai tradițional filocalică. Aceasta și pentru a păstra unitatea de stil a întregii *Filocalii* românești. Desigur, nu pretindem să fi izbutit nici noi să dăm o traducere cu totul fidelă a *Scării*. Bogăția de sensuri a fiecărui cuvânt, sau densitatea cuprinsului fiecărei fraze fac posibile și chiar inevitabile diferite moduri de a le traduce, care sunt până la un grad tot atâtea interpretări. Dar sperăm că dintre aceste moduri variate de traduceri posibile am ales pe unul din cele mai fidele cu putință textului original.

Am preferat să facem o nouă traducere și pentru faptul că am avut la îndemână un text grecesc publicat în 1970 de casa „Astir” din Atena, care e o reeditare a textului publicat la 1883 de Sofronie Pustnicul în tipografia „Vretos” din Constantinopol pe baza mai multor manuscrise din Mănăstirea Dionisiu din Athos, care avea ca text paralel parafraza *Scării* făcută de Ieremia Sinaitul din Creta, apărută prima dată la 1774 la Veneția, pe care, după afirmația lui É. Legrand, a folosit-o și Mitropolitul Veniamin Costache. Am folosit textul paleogrec publicat la 1883 de Sofronie Pustnicul și reeditat în 1970 la Atena, fără parafraza lui Ieremia Sinaitul, pentru că, fiind stabilit pe baza mai multor manuscrise din Mănăstirea Dionisiu

din Athos, și dând la margine, unde e cazul, și variantele deosebite de cele alese în text, am socotit-o mai apropiată de textul original al *Scării*. Pe lângă aceea, am făcut traducerea după ediția grecească din 1970 și pentru faptul că în ea „Cuvintele” sunt împărțite în capete, fapt care poate face mai ușor de identificat diferitele citări ce se vor face din ea. Am consultat însă și textul din *PG*.

C. **Scoliile la *Scară* și la textul pe care l-am tradus**

Cu scoliile la *Scara* s-a ocupat la noi Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului³⁰. Datorită scurtimii unor sentințe ale *Scării* și bogăției lor de înțelesuri, indicării prin simple aluzii a unor evenimente biblice, sau folosirii unor simboluri cunoscute numai cititorilor din apropierea autorului, s-a ivit foarte de timpuriu trebuința explicării lor prin scoli, lucru care s-a făcut și cu alte scrieri ale Sfinților Părinți.

Încă Ioan, egumenul de Raith, care a cerut lui Ioan Sinaitul să alcătuiască această scriere, a simțit trebuința să scrie un comentariu la ea, probabil folosindu-se și de convorbirile cu autorul *Scării*³¹.

Câteva sute de ani mai târziu, Mitropolitul Ilie al Cretei, trăitor în jumătatea a doua a sec. XI și la

30. †Nicolae Corneanu, „Contribuția Scoliaștilor la înțelegerea *Scării* Sfântului Ioan Climax”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 8-9 (aug.-sept.)/1957, pp. 602-606.

31. Publicat până acum numai în latinește în *PG* 88, 1211-1248.

începutul sec. XII, cunoscut prin comentariile sale la *Cuvântările Sfântului Grigorie Teologul* și prin alte scrieri, a scris o întinsă operă cuprinzând comentarii la *Scară*³². Ea a rămas până azi aproape în întregime inedită. Numai unele extrase din ea sunt date ca scoli la sfârșitul diferitelor „Cuvinte” ale *Scării*. Opera aceasta se cuprinde în întregime în ms. Pluteus IX, cod. XI din Florența (sec. XII), în cod. Marcian 128-130 din Veneția (sec. XIV), în cod. 868, fond grec, din Biblioteca Națională din Paris și în cod. Coislianus, 87-89, din aceeași bibliotecă.

Cele mai multe scoli la *Scara* aparțin însă unor anonimi. Mai toți copiiștii și traducătorii *Scării* au adăugat scoliile lor. Adeseori aceste scoli au constat din extrase din diferiți Sfinți Părinți ca: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Maxim Mărturisitorul, Grigorie Teologul, Grigorie de Nyssa, Diadoh al Foticeii, Isaia Pustnicul, Isaac Sirul, Marcu Ascetul sau din Evagrie.

O minuțioasă cercetare a scoliilor care nu se prezintă ca extrase din Părinții amintiți a întreprins bizantinologul Erik Petersen³³. El a indicat sursa câtorva zeci din aceste scoli³⁴.

32. De opera Mitropolitului Ilie Criteanu s-au ocupat: A. d'Andilly, *Echelle sainte ou Les degrés pour monter au ciel*, par S. Jean Climaque, Paris, 1867; Albertus Jahnius, *Eliae Metropolitae Cretae. Commentarii in S. Gregorii Nazianzeni Orationes XIX*, ed. PG 36, 745-755, și S. Salaville, „Elie de Crete”, în: *Dictionnaire de Théologie Catholique*, t. IV, 2, Paris, 1924, col. 2331-2333.

33. Erik Peterson, „Zu griechischen Asketikern (III): Scholien zu Johannes Climax”, în: *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, ed. Nicos A. Bees, IX Band, 1-2 (Doppel) Heft, 1932, Athen, pp. 45-51.

34. †Nicolae Corneanu, „Contribuția Scoliaștilor...”, p. 694.

În ediția prezentă a *Scării*, într-o traducere proprie, n-am folosit nici toată mulțimea de scolii pe care le are în plus ediția Mitropolitului Veniamin Costache față de cea din *PG*, nici toate scoliile din *PG*. Am omis acele scolii din *PG* care nu reprezintă lămuriri directe ale expresiilor din text la care se referă și multe din șirul de scolii care repetă în ediția lui Veniamin Costache aceleași lămuriri din mai mulți Sfinți Părinți la aceleași expresii din text. Din lipsa de timp, n-am căutat să identificăm totdeauna scoliile date sub numele unor Părinți și locurile de unde sunt luate. Multe din ele se află în scrierile publicate în volumele anterioare ale *Filocaliei* prezente și cititorii le pot afla cu ușurință.

În schimbul scoliilor omise din cele două izvoare amintite, am adăugat unele din scoliile deosebite din ediția grecească din 1970, sau din cele cu forma puțin deosebită pe care o au în aceea față de scoliile din *PG*. În plus, am adăugat multe explicații proprii, fie în continuarea scoliilor luate din *PG*, din Veniamin Costache și ediția grecească din 1970, fie în mod independent de acelea, la alte expresii din text. Sunt comentarii prin care am încercat să facem gândirea *Scării* accesibilă modului de înțelegere și de vorbire al credincioșilor de azi. Scoliile luate din *PG* le-am introdus și terminat prin semnele citării. Pe cele din Veniamin Costache și ediția grecească din 1970, la fel, plus indicarea unuia sau altuia din aceste izvoare. Explicațiile noastre nu sunt încadrate în semnele citării.

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL
SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUȘ

ÎNAINTE-PRIVIRE A SFINTEI SCĂRI

Bine a socotit cel ce ne-a înfățișat nouă urcușul deopotrivă cu vârsta cea după trup a lui Hristos. Căci ne-a alcătuit o scară a desăvârșirii închipuind cei treizeci de ani ai Lui. Pentru că, ajungând și noi la această vârstă deplină a desăvârșirii, ne vom afla ca cei ce am împlinit cu adevărat toată legea și nu vom mai cădea. Iar cel ce n-a ajuns este încă prunc și nu se va afla primit de întreaga mărturie a inimii. Dar noi am socotit că e de trebuință ca, înainte de înșirarea acestor treizeci de trepte ale Scării înțelegătoare și dumnezeiești, să așezăm viața preaînțeleptului ei alcătuitor. Aceasta pentru ca, văzând ostenele lui, să nu citim cu neîncredere cele scrise. Apoi, punând înaintea scrierii și sfintele epistole ale sfântului părinte care a poruncit-o și a celui ce a întocmit-o, vom începe „Cuvintele” din ea.

*Viața pe scurt a celui cu adevărat întru Sfinți,
Avva Ioan, egumenul Sfântului Munte Sinai, numit
Scolasticul, scrisă de monahul Daniil din Raith¹*

Nu pot spune în deplină cunoștință și în chip sigur care este cetatea care l-a odrăslit și crescut pe

1. Traducem această *Viață* după ediția grecească din 1970, din care unele fraze sunt puțin deosebite de cele din *PG*. Ediția din 1970 e după un manuscris din Mănăstirea Dionisiu din Athos. În schimb, ea are scolii, cum nu are textul din *PG*. Traducerea românească a Mitropolitului Veniamin Costache are și ea scolii. Apoi numai cea din *PG* și cea a lui Veniamin Costache spun că e scrisă de Daniil.

dumnezeiescul bărbat înainte de petrecerea lui închinată luptei și nevoinței. Dar pe cea care îl găzduiește acum și-l hrănește cu ambrozie ne-a făcut-o cunoscută marele Apostol Pavel. Căci viețuiește și el negreșit în acel Ierusalim ceresc, în care se află Biserica celor întâi născuți (*Evrei 12, 23*), „a căror petrecere este în ceruri” (*Filipeni 3, 20*). Acolo, săturându-se² cu o simțire nematerială de cele de care nimeni nu se poate sătura și privind frumusețile nevăzute, primește răsplățile vrednice ale sudorilor. Și primind acolo ca moștenire darul neostenelii pentru osteneli, petrece cu cei de acolo, „al căror picior este de acum întru dreptate” (*Psalmii 25, 12*). Dar cum a dobândit această fericire pururea pomenitul, o voi spune acum.

Acesta, aflându-se în al șasesprezecelea an cu vârsta trupului, s-a adus pe sine jertfă bineplăcută și primită lui Hristos în Muntele Sinai. Și luând jugul călugăriei e îndrumat și călăuzit, prin petrecerea în acest loc văzut, spre nevăzutul Dumnezeu. Și a îmbrățișat înstrăinarea ca pe o ocrotitoare a tinerelor înțelegătoare³. Iar prin ea, lepădând toată îndrăzneala necuviincioasă și însușindu-și smerenia cuviincioasă, a alungat de la intrare, de la sine, pe dracul care sădește părerea de sine și credința în sine. Și plecându-și grumazul și încredințându-se în Domnul

2. Traducerea lui Veniamin Costache: „Săturarea celor nematerialnici e o simțire duhovnicească – care are puterea cea văzătoare precum lumina ochilor trupești – a celor ce au în ele lumina sensibilă. Vederea este cunoștința înțelegătoare”. (Multe din scoliile la *Viață* le dăm din traducerea Veniamin Costache.)

3. „Tinerile înțelegătoare sunt stările sufletești pe care străinătatea le știe păzi închise în casa sa ca pe niște fiice ale sale, ascunse și nimănui cunoscute. Bine a numit deci străinătatea ocrotitoare, ca pe una ce e păzitoare a virtuților.”

părintelui care l-a primit ca unui preabun cârmaci, a străbătut fără primejdie furtuna scurtă și grea a vieții. Astfel a murit cu desăvârșire lumii și voilor sale și a avut sufletul ca necuvântător și lipsit de voință și cu totul izbăvit de însușirea naturală⁴, deși câștigase înțelepciunea cea de toate felurile din afară, înainte de această simplitate, cea cerească⁵.

Astfel petrecând nouăsprezece ani și împodobindu-se cu roadele fericitei supunerii, după ce sfântul bătrân care l-a îndrumat a trecut din viața aceasta, iese și el la stadionul liniștirii, având în mâini ca niște arme puternice dumnezeieștile rugăciuni ale aceluia, spre surparea întăriturilor satanice. Luându-și locul luptei sale cam la cinci mile de mânăstire (numele lui era Thola) a petrecut acolo patruzeci de ani fără pregetare, arzând de un foc fierbinte și de dragoste față de Dumnezeu. Dar cine ar putea să facă cunoscute și să laude prin cuvinte ostenele purtate de el acolo? Cum s-ar putea face arătate acestea, odată ce toată osteneala lui se sădea în chip nevăzut și fără martori? Dar s-auzim, cu toate acestea, petrecerea preacuviosului din câteva semne și mici arătări.

Mânca din toate câte sunt îngăduite de făgăduința călugărească, dar foarte puțin, ca să surpe și prin aceasta în chip preaînțelept îngâmfarea și cornul închipuirii de sine. Prin puținătate înfrâna și strâmtora în tot felul pe stăpânul pân-tece cel atât de furios, strigându-i: „taci, taci!”. Iar prin împărtășirea din

4. „Însușire naturală numește lucrarea sufletului, sau a voi aceasta și aceea.”

5. „E de mirare, zice, cum, părtaș fiind acesta de înțelepciunea din afară, se supune unui învățător simplu și neînvățat.”

toate, robea pe tirana slavă deșartă⁶. Pe lângă aceea, stingea, prin singurătate și prin neînsoțirea cu alte persoane, văpaia cuptorului acesta, încât a prefăcut până la sfârșit jarul ei în cenușă și a potolit-o cu totul. Iar de închinarea la idoli fugea bărbătescul cuvios cu bărbăție, prin mila lui Dumnezeu și prin puținătatea celor trebuincioase⁷. Iar moartea de fiecare ceas a sufletului și moleșirea o înlătura împungând-o prin boldul morții⁸. Și legătura întristării o deznoda prin omorârea împătimirii, sau poate prin simțirea celor nemateriale⁹. Înainte de aceasta omorâse tirania mânia prin sulița ascultării. Iar prin neieșirea din chilie și prin nerostirea cuvântului a omorât lipitoarea slavei deșarte, cea asemenea păianjenului¹⁰.

6. „A mânca cineva din toate cele puse înainte și a bea din cele turnate, mulțumind lui Dumnezeu, nicidecum nu e potrivit dreptarului cunoștinței. Că toate sunt bune foarte. Iar a se depărta cu dragoste de cele dulci și multe este un lucru de dreaptă-socoteală și cunoștință. Și dragostea nu ne va lăsa să defăimăm pe cele dulci ce sunt de față, dacă nu vom gusta din dulceața lui Dumnezeu deplin, întru toată simțirea.”

7. „Numește închinare la idoli iubirea de arginți sau iubirea de mâncăruri gustoase, din care se naște învoirea cu patimile sau și visurile. Iar de aceasta se poate păzi cineva numai cu mila lui Dumnezeu.”

8. „Moartea de fiecare ceas este trândăvia, care se apropie de călugăr în fiecare ceas. Pe aceasta o numește moartea de fiecare ceas, și moleșală și slăbănogire. Pe aceasta omorând-o cu acul gândului la moarte, învie sufletul stârnindu-l spre împlinirea sânguincioasă a poruncilor dumnezeiești.”

9. „Împătimirea față de ceva este moarte. Și aceasta se risipește dacă se înstăpânește o altă dragoste, mai mare. Iar prin omorârea împătimirii, sau și prin simțirea celor nemateriale, se dezleagă legătura întristării.”

10. „Prin lipitoarea slavei deșarte în chipul păianjenului înțelege slava deșartă însăși. Căci precum aceea sugă, fără

Și încă ce? Biruința asupra celei de a opta¹¹ a fost curățirea cea mai deplină de mândria potrivnică lui Dumnezeu. De la aceasta a început acest Veseliil¹² prin ascultare, zidirea lui fiind desăvârșită de Domnul Ierusalimului ceresc, prin venirea Sa și prin înălțarea smereniei lui împotriva aceleia. Căci fără Acesta nu va fi înfrânt diavolul și toată oastea lui.

Unde voi pune, în împletitura de față a cununii lui, izvorul lacrimilor lui? Căci acesta e un lucru care nu se află la mulți. Locul de lucrare a acestora se află încă și acum: e o peșteră foarte mică, așezată la un ultim picior de munte, atât de departe de chilia lui și de orice altă chilie, cât să poată închide urechile

să se sature, sângele trupurilor, așa și ea sugerează virtutea și cunoștința.” Alta: „Păianjenul își întinde mrejele sale subțiri și prinde muștele cele neputincioase. Dar dacă ceva din cele mai mari cade în ele, se rup. Așa și slava deșartă: întinzându-se, pe toți cei cu cugetele slabe îi biruiește; iar pe cei tari cu cugetul și sănătoși la minte nu poate să-i biruiască, ci mai vartos aceia o rup pe ea și zboară la cer.”

11. „Prin a opta înțelege mândria. Căci a fost așezată, ca a opta patimă, de către Părinți între cele opt gânduri sau patimi. Iar biruința cea mai din vârf a mândriei a socotit (a fi) curăția sau nepătimirea, care se înfăptuiește prin ascultare și prin sălășluirea Sfântului Duh. Înainte de ea a pus: înstrăinarea, apoi înfrânarea, pe urmă reținerea de la lăcomia pântecelui, de la trândăvie, de la ținerea de minte a răului, de la nepătimire și de la slava deșartă.”

12. „Precum Veseliil, făcând cortul prin răbdare, a sălășluit întru dânsul pe Dumnezeu, ca să dea răspunsuri, așa și acesta, împodobindu-și sufletul său și făcându-și trupul luminos, s-a arătat pe sine locaș preafrumos al Sfântului Duh.” Cunoaștem că Dumnezeu S-a sălășluit în noi, când auzim răspunsul Lui la rugăciunea noastră, sau apelul Lui la răspunsul nostru, prin viața plăcută Lui, în conștiința noastră.

pentru slava deșartă, dar să ajungă prin tânguire și prin chemările din ea și prin celelalte de felul acesta până la cer, precum se cuvine să fie celor ce se împung cu sulițe și cu fierul de ars și celor ce se lipsesc de ochi¹³.

De somn se împărtășea numai atât cât să nu se vatăme firea minții prin priveghere. Iar înainte de culcare se ruga mult și alcătuia scrieri. Numai aceasta îi era frâu al trândăviei. Încolo, tot drumul lui era rugăciunea neîncetată și dragostea neînchipuită de Dumnezeu. Pe Acesta și-L închipuia noaptea și ziua în oglinda curată a neprihănirii, nevrând să se sature de aceasta niciodată, sau, mai bine și mai potrivit zicând, neputând.

Îmboldit de râvna acestui purtător de Dumnezeu părinte, un oarecare dintre cei ce trăiau viață singuratică, cu numele Moise, îl rugă mult, folosindu-se de multele mijlociri ale părinților, să-i fie ucenic și să fie povățuit de el în adevărata filosofie¹⁴. Silit fiind de rugămințile lui, fericitul îl luă la el. Și odată, poruncindu-i sfântul părinte să aducă dintr-un loc roditor niște pământ pentru cultivarea legumelor, ajungând Moise la locul ce i s-a spus, a împlinit fără pregetare ceea ce i s-a poruncit. Dar fiind timpul amiezii depline și văpaia cea mai arzătoare înfierbântând locul ca

13. Ca un aspru nevoitor stătea într-o peșteră întunecată, ca să nu poată vedea nicio frumusețe și ca strigătele de durere de pe urma împunsăturilor sale să nu fie auzite de nimeni, ca să-i aducă slavă deșartă, ci numai de Dumnezeu din cer.

14. Viața călugărească se numea filosofie, adică iubire de înțelepciune, pentru că era o învățătură și o practică prin care monahul își conducea fapta la desăvârșire și la cunoștința adevărată și la fericirea veșnică.

un cuptor (căci era cea din urmă dintre luni)¹⁵, Moise, fiind prins de moleșeală și obosit de greutate, gândi să se odihnească puțin. Deci, așezându-se sub o piatră foarte mare, adormi. Dar iubitorul de oameni Dumnezeu, nevrând să lase pe robii Săi să se piardă prin ceva, iar Moise fiind pe cale să se primejduiască, veni în ajutorul lui. Și voi spune îndată cum.

Acest mare părinte al nostru Ioan, petrecând în chilie ca de obicei, și ocupându-se cu Dumnezeu, fu prins el însuși de o ațipire foarte ușoară. Și în această stare vede pe cineva cu chip cuvios trezindu-l pe el și zicându-i: „Ioane, cum dormi fără grijă, iar Moise se află în primejdie?” Deci trezindu-se acesta repede, se înarmă îndată cu rugăciunea pentru ucenic. Apoi venind acela către seară, l-a întrebat de nu cumva i s-a întâmplat vreun lucru rău sau de deznădejde. Iar acela zise: „O piatră foarte mare era să se rostogolească peste mine și să mă zdrobească, pe când dormeam adânc sub ea, de nu m-aș fi sculat din acest loc cu o săritură grăbită părându-mi-se că aud glasul tău. Și îndată am văzut piatra aceea desprinzându-se și căzând la pământ”. Dar acela, smerit cu adevărat la cuget, nu i-a descoperit ucenicului nimic din cele văzute, ci mulțumi lui Dumnezeu cu strigări ascunse și cu silințe și cu dragoste.

Acest om al lui Dumnezeu era și un doctor al rănilor nearătate. Un călugăr oarecare, cu numele Isaac, apăsător cu tărie de povara dracului iubirii de trup și neștiind ce să facă de descurajarea care îl cuprinsese din toate părțile, veni alergând la acest mare bărbat și-i făcu cunoscut cu tânguire și cu lacrimi războiul dinlăuntru. Dumnezeiescul părinte, minunându-se

de credința și de smerenia aceluia, îi zise: „Să stăm, frate, amândoi la rugăciune, și fără îndoială bunul și milostivul Dumnezeu nu va trece cu vederea cererea noastră”. Aceasta făcându-se, încă neisprăvindu-se rugăciunea, ci cel chinuit șezând încă cu fața la pământ, Dumnezeu împlini voia robului său, ca să arate pe proorocul David spunând și în aceasta adevărul (*Psalm 144, 20*). Și șarpele trupului fugi, biciuit de loviturile rugăciunii, iar bolnavul, văzându-se pe sine de acum sănătos și netulburat, se minuna și înălța mulțumire lui Dumnezeu, Celui ce a slăvit pe robul Său împreună cu robul slăvit de El.

Pururea pomenitul părinte folosindu-se cu bogăție de cuvântul harului către cei de față și dând drumul din sine în chip îmbelșugat râurilor de învățătură, unii oameni răi, împinși de pizmă și luptându-se să oprească folosul cel mare al ei, îl numeau vorbăreț și flecar¹⁶. Dar acesta, știind că toate le poate în Hristos cel ce-l întărește pe el și voind să învețe nu numai prin cuvânt pe cei ce veneau la el spre folosirea lor,

16. A Sfântului Maxim: „Supărarea celui pizmaș cu greu o vei potoli. Căci el socotește primejdie (pentru el) ceea ce pizmuiește în tine. Și nu o poți potoli altfel, decât ascunzând ceea ce pizmuiește. Dar dacă aceasta îl supără numai pe el, dar pe mulți îi folosește, pe care parte o vei disprețui? Trebuie să prețuiești mai mult folosul celor mulți și deci să faci tot ce poți, să nu te lenevești, nici să te lași biruit de răutatea patimii, fiindcă astfel nu patimii, ci celui ce pătimește slujești. Dar folosește-te și de smerita cugetare, ca în toată vremea și locul și lucrul să dai întâietate celui ce te vorbește de rău. Iar pizma ta poți să o potolești dacă te bucuri împreună cu cel pizmuț de tine de toate de care se bucură el și te întristezi de cele de care se întristează el. Astfel împlinim cuvântul Apostolului: „Să ne bucurăm cu cei ce se bucură și să plângem cu cei ce plâng”. Alta, a Sfântului Talasie: „Mintea cea pizmașă e orbită de Domnul, căci se întristează pe nedrept de bunătățile aproapelui”.

ci cu mult mai mult prin tăcere și prin înțelepciunea (filosofia) din fapte, curma, potrivit cu ceea ce s-a scris, pricina celor ce căutau pricină; și tăcea pentru o vreme, oprind continuarea râului de miere al cuvântului de învățătură. Socotea că-i mai bine să păgubească puțin pe iubitorii celor bune, pe care poate îi va folosi și prin tăcere, decât să ațâțe și mai mult pe acei judecători nerecunoscători și să-i înfurie spre răutate. Prin aceasta și aceia, rușinându-se de chipul îngăduitor și măsurat al bărbatului și cunoscând ce izvor de folosință au astupat și de câtă pagubă s-au făcut pricinuitori tuturor, s-au preschimbat în rugători pe lângă bărbat și-i cereau împreună cu alții cuvânt de învățătură, ca să nu se păgubească din pricina tăcerii lui cei ce căutau mântuirea cea din cuvinte. Deci asculta îndată cel ce nu învățase să se împotrivească și iarăși revenea la lucrarea de mai înainte.

Astfel minunându-se de el toți împreună, ca de unul ce-i întrecea pe toți în toate cele bune, ca de un oarecare nou Moise apărut, cei ce au cunoscut prin cercare acestea l-au ridicat cu sila la conducerea fraților, înălțând, așa-zicând, făclia în sfeșnicul povățuitor. Și nu și-au văzut nădejdlile dezmințite, căci urcă și el pe munte și intră în întunericul nestrăbătut, primind legiuirea și vederea de Dumnezeu întipărită, în care urcă prin trepte înțeleghătoare. Și deschise gura cuvântului lui Dumnezeu și, atrăgând duhul, scoase cuvânt bun din vistieria cea bună a inimii.

Astfel ajunse la hotarul vieții pământești în povățuirea israeliților monahi, făcându-se numai în aceasta neasemenea lui Moise, că intră în chip neîndoielnic în Ierusalimul cel de Sus. Căci acela, nu știu cum, n-a ajuns la cel de jos. Despre cele spuse dau

mărturie toți cei ce s-au bucurat prin el de cuvintele Duhului. Căci mulți s-au mântuit și se mai mântuie și acum încă. Dar cel mai bun martor al mântuirii și înțelepciunii acelui înțelept este noul David¹⁷. Martor este și bunul nostru păstor Ioan¹⁸, de care rugat fiind, marele bărbat a coborât la noi cu gândirea și ne-a arătat nouă ca un alt văzător de Dumnezeu tablele lui scrise de Dumnezeu, care cuprind în afară învățături despre fapte, iar înlăuntru cele despre vederea lui Dumnezeu.

*Despre Avva Ioan, egumenul Muntelui Sinai,
sau Scărarul*

Venind odată Avva Martirie și Avva Ioan la marele Anastasie și văzându-i acesta pe ei, a zis lui Avva Martirie: „Spune-mi, Avva Martirie, de unde este tânărul acesta? Și cine l-a tuns pe el?” Iar acesta îi zise: „Este robul tău, părinte, și eu l-am tuns pe el”. Și-i zice lui: „Vai, Avva Martirie, cine ți-a spus că ai tuns pe Avva Muntelui Sinai?” Și n-a mințit sfântul. Căci după patruzeci de ani a ajuns egumenul nostru. Iarăși altă dată, luând pe același Ioan povățuitorul lui, Avva Martirie, s-a dus la marele Ioan Savaitul, care petrecea atunci în pustiul Gudda. Când i-a văzut pe ei bătrânul, sculându-se, a luat apă și a spălat picioarele lui Avva Ioan și i-a sărutat mâna. Iar lui Avva Martirie nu i-a

17. Nu se știe cine este acesta. Traducerea Veniamin Costache are în frază un plus: „de care ne este cuvântul”. Poate autorul acestei *Vieți* se gândește la cel ce i-a dat datele pentru a o scrie.

18. Acesta trebuie să fie Ioan, egumenul Raithului, care l-a rugat pe Ioan Sinaitul să scrie *Scara*.

spălat picioarele. Întrebându-l ucenicul lui, Ștefan, de ce a făcut așa, îi zise lui: „Crede, fiule, cine este tânărul, nu știu. Dar știu că am primit pe egumenul Muntelui Sinai și am scăpat picioarele egumenului”. Dar și Avva Stratighie, în ziua în care a fost tuns Avva Ioan, având douăzeci de ani, a prezis despre el că va fi mare stea. S-a întâmplat ca îndată ce a ajuns el egumenul nostru, intrând aici șase sute de străini, în vreme ce ședeau ei și mâncau, se vedea un oarecare om tuns scurt și îmbrăcat în chip iudaic, cu un giulgiu, alergând pretutindeni și poruncind bucătarilor, economilor, chelarilor și celorlalți slujitori. După ce a plecat mulțimea, șezând slujitorii la mâncare, căutară pe cel ce alerga pretutindeni și porunca și nu l-au aflat. Atunci robul lui Dumnezeu, cuviosul părintele nostru Ioan, ne zise: „lăsați-l, Domnul Moise n-a făcut un lucru străin slujind în acest loc al său”.

*Epistola Avvei Ioan, egumenul Mănăstirii Raith,
către Ioan, minunatul egumen al Muntelui Sinai,
numit Scolasticul, iar mai pe urmă,
după scrierea lui, Scărarul*

Prea minunatului și întocmai cu îngerii, părintelui părinților și învățătorului Celui Preaînalt, păcătosul Ioan, egumenul mănăstirii Raith, bucurie.

Cunoscând noi, smeriții, ascultarea ta fără alege-re și mai presus de toate în Domnul, împodobită cu toate virtuțile, și mai ales trebuința de a face spre câștig talantul adevărului dat ție de Dumnezeu, ne folosim de această trebuință, având în minte ce s-a scris: „întreabă pe părintele tău și-ți va spune ție”

(Deuteronomul 32, 7). De aceea cădem, prin scrisoarea aceasta a noastră, la tine, ca la părintele de obște al tuturor și ca la unul mai bătrân ca toți în nevointă și pricepere și ca la învățătorul cel mai bun și rugăm coroana virtuților tale să ne trimiți nouă, celor neînvățați, cele ce le-ai privit asemenea lui Moise cel de odinioară, care a văzut pe Dumnezeu în acel munte, ca cinstita ta scriere trimisă nouă de tine să o punem ca niște table scrise de Dumnezeu înaintea noului Israel, adică a celor ieșiți de curând din Egiptul și din marea gândită cu mintea.

Precum deci, folosindu-te ca de un toiag de limba ta de Dumnezeu cuvântătoare, ai făcut în mare minuni, așa și acum nu nesocoti rugăciunea noastră, ca să așterni, ca un adevărat mare învățător, fără preget și în chip limpede pe hârtie, după o bună rânduială, datoriile vieții călugărești, spre mântuirea celor ce au ales această îngerească viață. Nu socoti lingușire ceva din cele spuse de noi, ci înțelege-le ca ceea ce e văzut, gândit și spus în chip vădit de toți. De aceea suntem încredințați în Domnul că vom primi și îmbrățișa curând cele cinstite și nădăjduite de noi, scrise în table, care să călăuzească cu adevărat pe cei ce voiesc să le urmeze fără rătăcire și să le fie ca o scară rezemată pe porțile cerului, care să-i urce pe cei ce voiesc nevătămați și fără păgubire, ajutându-i să treacă neîmpiedicați peste duhurile răului și peste stăpânitorii lumești ai întunericului și peste căpeteniile văzduhului. Căci dacă Iacob, păstor de oi fiind, a avut o astfel de vedere în chip de scară, cu cât mai mult întâistătătorul oilor cuvântătoare nu ar putea arăta tuturor nu numai într-o vedere, ci și în adevăr, un urcuș nerătăcitor spre Dumnezeu?

*Epistola de răspuns
Ioan, lui Ioan, bucurie*

Am primit cinstita ta scrisoare, mai bine zis îndemnul și porunca ta mai presus de puterea noastră, dar potrivită cu viața ta cuvioasă și nepătimitoare și cu inima ta curată și smerită, pe care ne-ai trimis-o nouă, celor săraci și lipsiți de virtuți. Căci era cu adevărat potrivit ție și sfântului tău suflet să ceri de la noi, cei neînvățați atât în cuvânt cât și în fapte, cuvânt de învățătură și sfătuire. Pentru că este un obicei al tău să ni te dai nouă pururea pildă de smerită cugetare.

Dar noi vom spune că, dacă n-ar fi în noi marea frică și primejdie de a arunca de la noi jugul cuvioasei ascultări, care e maica tuturor virtuților, nu am cuteza să ne apucăm fără judecată de cele mai presus de puterea noastră. Căci ar trebui, o, minunate părinte, să cauți să afli acestea de la cei ce le cunosc. Pentru că noi ne aflăm încă pe treapta celor ce învață de la alții. Dar deoarece purtătorii de Dumnezeu din vremea noastră și părtașii adevăratei cunoștințe stabilesc că ascultarea stă în a se supune cineva fără alegere celor ce poruncesc cele mai presus de putere, iată că am încercat să facem cu îndrăzneală cele mai presus de noi înșine.

Prin aceasta, nu-ți descriem ceva folositor ție, nici nu-ți arătăm ceva ce nu știi mai mult decât noi, o, dumnezeiască și sfințită căpetenie! Căci sunt încredințat – și poate că, împreună cu mine, fiecare dintre cei cu dreaptă cugetare – că tu ți-ai curățit ochiul înțelegerii de toată ceața pământească și întunecoasă și privești neîmpiedicat la lumina dumnezeiască și ești luminat de ea. Dar precum am spus, temându-mă de moartea cea din neascultare

și împins de această temere spre ascultare, am luat în seamă, din frică și dragoste, porunca ta, ca un ascultător recunoscător și ca un ucenic netrebnic al unui minunat zugrav. Astfel am schițat printr-o cunoștință săracă și smerită și prin rostirea glasului meu slăbănog, prin cerneală, ca pe niște umbre, cuvintele vieții, lăsându-ți ție, o, prea minunate dascăl și căpetenie de obște, să le înfrumusețezi și să le lămurești pe acestea și să împlinești cele ce lipsesc, ca un împlinitor al legii duhovnicești. Nu-ți trimitem ție această încercare a noastră - Ferit-a Domnul! Aceasta ar fi cea mai de pe urmă prostie; căci sunt destui în stare să întărească nu numai pe alții, ci și pe noi înșine în purtările și învățăturile dumnezeiești -, ci obștii de Dumnezeu chemate, care învață împreună cu noi de la tine, o, preaputernice între dascăli.

Ușurat de rugăciunile lor ca de niște nădejdi înțeleghătoare, în neștiința mea, întinzând pânza condeiului și predând cârma cuvântului în mâinile Bunului Cărmaci, Hristos, împreună cu toată rugăciunea, încep acest cuvânt adresat lor prin tine. Cer tuturor celor ce se vor pleca spre acest „Cuvânt” ca, de va afla vreodată cineva ceva folositor în el, să predea cu recunoștință rodul lui Bunului Povățuitor, iar pentru noi să ceară de la Dumnezeu să ni se dăruiască numai răsplata încercării. Să nu privească la cele spuse, căci sunt cu adevărat sărace și pline de toată necunoștința și simplitatea, ci la râvna asemănătoare celei asemenea văduvei și la Cel ce a primit, precum s-a spus, darul ei (Luca 21, 2-4). Căci nu răsplătește Dumnezeu după mulțimea de daruri și de osteneli, ci după căldura intenției.

SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUȘ

Cartea de față arată în chip limpede cea mai bună cale celor ce voiesc să-și înscrie numele în cartea vieții. Căci, citind-o pe aceasta, o vom afla călăuzind fără rătăcire pe cei ce-i urmează și păzindu-i nevătămați de nicio poticnire. Ea ne înfățișează o scară întărită de la cele pământești la Sfintele Sfintelor și ni-L arată pe Dumnezeuul iubirii rezemat pe vârful ei. Această scară socotesc că a văzut-o și Iacob, cel ce a călcat peste patimi, când se odihnea după nevoința lui. Dar să începem, rogu-vă, cu râvnă și cu credință acest urcuș înțelegător și suitor la cer, al cărui început e lepădarea de cele pământești, iar sfârșit e Dumnezeuul iubirii.

CARTEA DESPRE NEVOINȚE

A Avvei Ioan, egumenul călugărilor din Muntele Sinai, pe care a trimis-o Avvei Ioan, egumenul Mănăstirii Raith, de care a fost îndemnat să o scrie.

Se împarte în treizeci de „Cuvinte”, asemenea unor trepte ale unei scări, care urcă pe cei ce o urmează de la cele mai de jos la cele mai înalte, de unde cartea s-a numit și *Scară*.

CUVÂNTUL I

*Despre lepădarea de viața deșartă și despre retragere*¹⁹

1) Bunul și cel mai presus de bunătate și atotbunul Dumnezeu și Împărat al nostru (căci e bine să începem de la Dumnezeu scrierea către slujitorii Lui) a cinstit toate făpturile zidite de El cu demnitatea libertății raționale²⁰. De aceea, dintre acestea, unele

19. „Întâia renunțare e izbăvirea de lucruri, a doua și a treia sunt de patimi și de neștiință. De lucruri se izbăvește ușor cel ce voiește, dar nu puțină osteneală se cere pentru izbăvirea de patimile față de ele.”

20. „Libertatea este, după dumnezeiescul Grigorie al Nyssei, voința sufletului rațional gata să se miște încotro voiește. Pe aceasta s-o înduplecăm să fie gata să se miște numai spre bine, ca să topim pururea amintirea răului prin gânduri bune.” Alta: „Libertatea este mișcarea înțeleghătoare, stăpână pe sine, a sufletului. De aceea animalele neraționale nu sunt libere. Căci sunt purtate de fire și nu o poartă. De aceea nici nu se împotrivesc

sunt prietene ale Lui, altele, slugi adevărate, altele netrebnice, altele cu totul înstrăinate, altele – deși neputincioase – totuși potrivnice Lui.

2) Și prieteni ai Lui am aflat, o, sfințită căpetenie, noi, cei neînvățați, că sunt ființele înțeleghătoare și netrupești din jurul lui Dumnezeu; slugi adevărate, toți cei ce fac și au făcut neobosit și fără încetare voia Lui; slugi netrebnice, cei ce socotesc că s-au învrednicit de Botez, dar n-au păzit cu adevărat legămintele față de El; străini și potrivnici îi socotim pe cei ce sunt fie necredincioși, fie rău-credincioși. În sfârșit, vrăjmași sunt cei ce nu numai că au respins porunca Domnului și au lepădat-o de la ei, ci și duc un război tare împotriva celor ce o împlinesc pe aceasta.

3) Dar fiecare dintre cei mai sus pomeniți cere un cuvânt anume și potrivit lui, iar nouă, celor neînvățați, nu ne este de folos să înfățișăm acestea cu de-amănuntul în scrierea de față. De aceea, întinzând cu ascultare nepricepută nevrednica noastră mână spre slujitorii adevărați ai lui Dumnezeu, care ne-au

poftei naturale, ci îndată ce sunt cuprinse de o poftă se năpustesc spre împlinirea ei. Dar omul, fiind rațional, mai degrabă conduce firea decât e purtat de ea. De aceea chiar când dorește ceva, dacă voiește, are putere să înfrâneze dorința sau să-i dea urmare. Pentru aceasta cele necuvântătoare nu sunt nici lăudate, nici mustrate, pe când omul e și lăudat și mustrat”. Omul e ființa care dispune el însuși de sine, ținând seama în mod liber de legi, dar nefiind întru totul supus unei legi, ca lucrurile și animalele ce constituie natura. Omul e într-un anumit sens mai presus de natură, făcând-o instrument al voinței sale și putând-o umple de Duhul dumnezeiesc și de libertatea Lui cu totul superioară, care întărește libertatea noastră. Numai când se face rob patimilor, omul devine simplă piesă a naturii, sau mai prejos de natură, deși pe de altă parte s-a făcut astfel cu voia sa.

silit cu evlavie și ne-au îndatorat cu credință la aceasta prin poruncile lor, și primind de la cunoștința lor trestia cuvântului și muind-o în trista și luminoasa smerită cugetare²¹ vom atinge-o pe aceasta (trestia) de inimile lor netede și albe²² ca de niște hârtii, mai bine zis ca de niște table duhovnicești, și vom zugrăvi în ele cuvintele sau mai bine zis semintele dumnezeiești, zicând așa:

4) Dumnezeu este al tuturor: este viața tuturor celor ce voiesc; este mântuirea tuturor: al celor ce cred și al celor ce nu cred; al celor drepti și nedrepti; al celor cinstitori de Dumnezeu și necinstitori; al celor nepătimiși și pătimiși; al călugărilor și al mirenilor; al înțelepților și al celor neînvățați; al celor sănătoși și al celor bolnavi; al tinerilor și vârstnicilor²³. Căci

21. „A numit smerita cugetare tristă și luminoasă: tristă, pentru răbdarea și suportarea supărărilor ce le încearcă cei smeriți la cuget, și luminoasă, pentru slava și înălțarea ce le pricinuieste celor ce au dobândit-o. Sau tristă, pentru cei leneși, care nu voiesc nicidecum să o suporte pentru Dumnezeu; iar luminoasă, pentru cei stăruitori și bărbați cu sufletul, care rabdă toate pentru Dumnezeu și cunosc cât e de mare folosul ei.” Smerita cugetare e tristă, pentru că e însoțită de amintirea păcatelor și de conștiința micimii proprii, și luminoasă, pentru că are conștiința mângâietoare a măreției lui Dumnezeu și a milei Lui dăruitoare de viață.

22. ἀναπαύσαντες – „odihnind (trestia sau condeiul) în inimile netede și albe”. Căci aceste inimi neavând cute ascunse, ci primind totul cu simplitate și cu încredere, condeiul sau ceea ce scrie condeiul e primit de ele, nu e respins, întipăririndu-se în ele.

23. Dumnezeu este al tuturor, dar este numit aici în chip restrâns „al celor care voiesc”. De aceea, El este acestora și mântuire. Căci întrucât orice om părtaş de voie liberă poate să se decidă a voi să-L aibă pe El ca viață, ei toți au puțința ca să aibă pe Dumnezeu ca mântuire și deci ca viață. În general, numai cei

e ca răspândirea luminii, ca arătarea soarelui, ca schimbarea ceasurilor. Și altfel nu poate fi: „Că la Dumnezeu nu e căutare la față” (*Romani 2, 11*). Necinstitor de Dumnezeu este cel părtaș de firea rațională (cuvântătoare), muritoare, care fuge de bunăvoie de viață și socotește pe Făcătorul său, Cel pururea existent, ca neexistent²⁴.

5) Călcător de lege este cel ce răstălmăcește legea lui Dumnezeu cu mintea lui cea sucită și cel ce socotește că crede, dar se împotrivește în chip eretic lui Dumnezeu.

6) Creștin este cel ce urmează lui Hristos pe cât e cu putință oamenilor prin cuvinte și fapte și crede cu o cugetare dreaptă și neprihănită în Sfânta Treime²⁵.

7) Iubitor de Dumnezeu este cel ce se face părtaș de toate cele firești și fără păcat și care nu pregetă de a face după putere cele bune²⁶.

conștienți și liberi îl pot avea ca viață, pentru că numai ei pot experia prin conștiința lor viața.

24. „Nelegiuit este cel ce a dat făgăduința (mărturisirea credinței) și apoi a lepădat-o. Dar nelegiuit este și cel ce n-a dat-o din pricina nebuniei, după cuvântul: «Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu» (*Psalom 52, 1*). El cinstește mai mult făpturile decât pe Dumnezeu.”

25. Credința este nu numai un sentiment sau un act de voință, ci și o dreaptă cugetare despre Dumnezeu cel în Treime. Este credința întemeiată pe Revelație și pe predania Bisericii. A crede într-o aberație este o contradicție în sine. A crede într-un așa-zis dumnezeu una cu lumea immanentă înseamnă a nu crede. A crede într-un așa-zis dumnezeu care nu e iubire supremă întemeiată într-o persoană supremă, mai bine zis între Trei persoane supreme, înseamnă a nu crede.

26. Cele firești ale omului sunt năzuințele lui de a depăși prin efort liber cele ce-l înlanțuiesc de trup și de lume. Făcând așa, se ferește de păcat.

8) Înfrânat este cel ce, petrecând în mijlocul ispitelor și curselor și tulburărilor, se străduiește să imite cu toată puterea purtările celui ridicat deasupra tulburărilor.

9) Călugăr este cel ce, în trup material fiind, petrece în treapta, rânduiala și starea ființelor netrupești. Călugăr este cel ce se ține numai în hotarele și cuvintele lui Dumnezeu în toată vremea, în tot locul și lucrul²⁷. Călugăr este cel ce supune firea sa unei sile neîncetate și simțurile sale unei paze neîntrerupte²⁸. Călugăr este cel ce și-a făcut trupul neîntinat, gura curățită și mintea luminată. Călugăr este sufletul apăsător de durere, care petrece, în veghe și în somn, într-o neconținută pomenire a morții.

10) Retragere din lume este ferirea de bunăvoie de materia lăudată și tăgăduirea firii pentru dobândirea celor mai presus de fire²⁹.

27. A se ține „în hotarele lui Dumnezeu” înseamnă a se ține în ordinea neîngustată de legile naturale ale trupului și ale lumii, în libertatea Duhului și a iubirii. Acela se ține și în ordinea nemărginită a cuvintelor, sau a rațiunilor lui Dumnezeu.

28. Scolia 7 sub textul ed. 1970: „A numit silire oboseala trupurilor, pe care o rabdă de bunăvoie ucenicii lui Hristos prin tăgăduirea voilor proprii și prin renunțarea lor la odihna cu trupul, în păzirea poruncilor lui Hristos”. Prin această silire monahul dovedește că omul se poate ridica cu duhul mai presus de firea învățată în păcate, că poate covârși obișnuințele rele devenite legi ale firii, că poate deveni liber față de ele. El e la extrema contrară patimilor în care și-a pierdut cu totul libertatea față de trup și de lume. Dumnezeu l-a făcut pe om cu un amestec de libertate și necesitate. Omul se poate dezvolta fie spre domnia deplină a libertății, fie spre dominarea sa deplină de către necesitate. Prin ultima ajunge sub starea naturii pătimase. Prin prima se apropie de îngeri.

29. „Deoarece în partea cugetătoare a firii sunt legăturile, în iuțimea ei, voința de stăpânire, în pofta ei, întristarea, cel ce

11) Toți cei ce au părăsit de bunăvoie cele ale vieții au făcut aceasta fără îndoială fie pentru Împărăția viitoare, fie pentru mulțimea de păcate, fie pentru dragostea de Dumnezeu. Iar dacă nu au avut în vedere niciunul din scopurile amintite, retragerea lor e fără judecată. Dar oricare ar fi ținta la care ajungem, Bunul Orânduitor al nevoinței noastre ne așteaptă.

12) Cel ce a ieșit din lume pentru a se ușura de sarcina păcatelor sale să urmeze pilda celor ce șed înaintea mormintelor din afara cetății și să nu înce-teze din lacrimile fierbinți și înfocate și din vaietele fără glas ale inimii până nu va vedea și el pe Iisus venind și rostogolind piatra cea învâtoșată a inimii și dezlegând mintea noastră, ca pe un alt Lazăr, din legăturile păcatelor și poruncind îngerilor: „Dezlegați-l din patimi și lăsați-l să plece spre fericita nepă-timire”³⁰. Iar de nu va face așa, niciun folos nu va avea.

s-a ridicat peste acestea a tăgăduit firea.” Deci nu e vorba de o desființare a firii omenești, ci de o eliberare a ei de sub stăpânirea celor create și de ridicarea ei la starea de stăpânire adevărată a lor. Stăpânirea peste acestea o poate avea numai cel ce s-a făcut părtaș de puterile dumnezeiești mai presus de fire.

30. τὸν λίθον τῆς πυρώσεως poate însemna și piatra încălzită, deci înmuiată de lacrimile calde ale pocăinței. Cum plâng cei apropiați lângă morminte pe cei aflați în ele, așa să ne plângem și noi sufletul nostru mort și îngropat sub păcate, sub piatra nepăsătoare a lor. Numai înmuind această nepăsare prin lacrimi fierbinți, facem să vină Iisus și să rostogolească deplin această piatră sub care stă îngropat sufletul nostru. Dar piatra aceasta poate fi socotită și inima noastră împietrită prin păcatele întipărite cu nesimțirea lor în ea. Învâtoșarea aceasta vine prin condensarea păcatelor în patimi, ca într-un ciment. Acestea au legat libertatea sufletului cu totul. Îngerii, ca ființe create din care iradiază libertatea puternică pe care ei și-au păstrat-o, tre-zesc și întăresc și în noi libertatea, care înseamnă nepătimire.

13) Toți cei ce voim să ieșim din Egipt și să fugim de faraon³¹ avem negreșit și noi nevoie de un Moise (*Ieșirea* 15) oarecare, ca mijlocitor către Dumnezeu și după Dumnezeu, care, stând pentru noi la mijloc cu făptuirea și cu vederea (contemplarea), să întindă mâinile spre Dumnezeu, ca să trecem, povățuiți de el, marea păcatelor și să punem pe fugă pe Amalec, căpetenia patimilor. S-au înșelat deci cei ce s-au încrezut în ei înșiși și au socotit că n-au nevoie de niciun povățuitor³².

Nepătimirea, ca libertate de patimi, ne permite să ne mișcăm spre ceea ce e bun, spre iubirea de Dumnezeu și de semenii, cum nu ne permit patimile. În scoliile 9 și 10 de sub textul grec se spune: „Vorbește despre plânsul neîncetat. Căci, după sfântul bătrân care vorbește, plânsul lucrează și păzește. Dar iată că acum zice că el pricinuieste și fericita nepătimire. Căci zice și Avva Isaia: «Să ne nevoim, fraților, să rupem de pe noi vălul întunericii, care este uitarea, și să vedem lumina pocăinței. Să ne facem ca Marta și Maria, care sunt greaua pătimire și plânsul și care plâng înaintea Mântuitorului ca să ridice pe Lazăr, sau mintea cea legată cu multele legături ale voilor sale»”.

31. „Părinții spun că Egiptul este voia trupească ce ne apleacă spre odihna trupească și face mintea noastră iubitoare de plăceri.” „Egiptul gândit cu mintea este întunecimea patimilor, la care nimeni nu se coboară, dacă nu ajunge la foamete.”

32. Scolia în ed. 1970: „Patimi sufletești numește: slava deșartă, mândria, întristarea, trândăvia (acedia - plictiseala), pizma, ținerea de minte a răului, viclenia și cele ce se nasc din ele. Iar trupești, lăcomia pântecelui, curvia, iubirea de arginți și cele asemenea. Deci zice că cei tulburați de patimile sufletești au nevoie de un om ca stăpânitor și povățuitor, care să îngăduie puțin trupului din ceea ce cere, ca să nu se înalțe și mai mult, pentru că se înfrânează cu sânguință. Aceștia se aseamănă cu cei ce au ieșit din Egipt și sunt povățuiți de Moise, care e om. Căci și egiptenii sunt muștrați pentru mândrie și nu pentru curvie. Iar cei tulburați de patimile trupesti au nevoie de un povățuitor, care, deși om smerit, s-a ridicat la viața îngerească și netrupească prin

14) Cei ce au ieșit din Egipt au avut ca povățuitor pe Moise, iar cei ce au fugit din Sodoma, un înger. Și cei dintâi se aseamănă celor tămăduiți de patimile sufletești prin îngrijirea doctorilor. Aceștia sunt cei ce au ieșit din Egipt. Cei de al doilea doresc să se dezbrace de necurăția nenorocitului de trup. De aceea au nevoie de un înger, sau, ca să zic așa, de cineva deopotrivă cu îngerul, care să-i curețe. Căci, pentru curățirea trupului de răni, avem nevoie de un foarte iscusit doctor³³.

15) Cei ce au pornit să se suie la cer cu trupul au nevoie cu adevărat de silire și de dureri neîncetate³⁴. Mai ales la începutul lepădării lor, până ce trec de la năravul lor iubitor de plăceri și de la inima neîndurerată³⁵, la iubirea de Dumnezeu și la curăție prin plânsul învederat.

îfrânare și nepătimire, ca prin post să facă moarte zburdările cărnii. Iar aceștia se aseamănă celor ce au ieșit din Sodoma”.

33. „Trebuie știut că cel ce s-a lepădat (de lume), dacă se află în obște, acolo să stăruie; dacă nu se află în obște, să stea cât e așa sub povățuitor, spre obișnuirea și învățarea cu deosebirea gândurilor și a duhurilor. Aceasta se dă de înțeles prin povățuirea lui Israel și a lui Lot de către Moise și Înger. Căci, cum spune și alt Părinte (Sfântul Grigorie Teologul), dacă în alte meșteșuguri e greu să se înfăptuiască ceva fără învățător, cu cât mai mult nu avem nevoie de un învățător spre obișnuirea și învățarea deosebirii gândurilor și duhurilor, care e meșteșugul meșteșugurilor și știința științelor?”

34. De multe ori vorbește de silă, ca de pildă când spune: călugărul este cel ce-și supune firea unei siliri neîncetate. Căci trebuie spus că obișnuința întărindu-se ca deprindere și prefăcându-se, așa-zicând, în fire, e nevoie de silă ca să schimbăm și să prefacem năravul îndelungat. De aceea a spus și Domnul: „Împărăția cerurilor este a celor ce se silesc” (Matei 11, 12).

35. „Inima neîndurerată” e inima care nu suferă pentru păcate. Venirea sufletului la Dumnezeu nu se înfăptuiește prin reflecții teoretice, ci prin suferința pentru păcatele săvârșite.

16) Osteneală cu adevărat, osteneală și amărăciune multă și anevoie de răbdare ni se cere mai ales nouă, celor fără de grijă, până ce ne vom face mintea, acest câine iubitor de măcelării și lacom de mâncare, iubitoare de curăție și de supraveghere prin simplitate, blândețe adâncă și sânguință³⁶. Dar să îndrăznim noi, cei împătimiți și neputincioși, și să aducem lui Hristos cu credință neîndoielnică slăbiciunea și neputința noastră sufletească, mărturisindu-le. Și negreșit vom primi ajutorul Lui mai presus de vrednicia noastră, dacă ne vom pogori neîncetat în adâncul smeritei cugetări³⁷.

17) Să cunoască toți cei ce au venit la lupta cea bună, aspră, strâmtă și ușoară, că au venit să sară în foc, dacă primesc să locuiască în ei focul cel nematerial³⁸. Să se cerceteze fiecare pe sine și numai după

36. Mintea desface totul în bucăți asemenea unui câine care, în căutarea cârnii, ciopârțește în bucăți tot ce e unitar și vrea să înghită cât mai multe. Ea trebuie să fie făcută simplă și curată și blândă, înțelegând lucrurile în unitatea lor, respectându-le, nelăcomindu-se să le sfâșie, să le descoase. Căci în acest caz nu mai înțelege întregul și esențialul și viața.

37. Neputința noastră mărturisită lui Hristos e un dar adus Lui. Sau abia prin aceasta ne dăruim pe noi înșine Lui, neținând nimic pentru noi, ca pe ceva în stare să ne mulțumească. Și numai dăruinți întregi lui Hristos, ne deschidem pentru ajutorul sau darul Lui, nesfârșit mai bogat decât tot ce putem avea noi prin noi înșine. Altfel, socotim că nu avem nevoie de El. Chiar mâna sau fapta noastră, care le aduce pe acestea lui Hristos, va fi întărită de dreapta sau de fapta puternică a lui Hristos. Dacă vom fi neîncetat în această stare de smerită cugetare, egală cu aducerea noastră lui Hristos, neîncetat va coborî peste noi darul lui Hristos. Dăruirea noastră și primirea ajutorului de Sus se îmbină astfel într-un singur act dialogic neconținut.

38. „A spus că lupta e aspră pentru paza simțurilor, îngustă, pentru strâmtorarea trupului și pentru lepădarea cu amărăciune

aceea să mănânce din pâinea aceasta amestecată cu ierburi amare și să bea din paharul acesta amestecat cu lacrimi, ca să nu-i fie lupta spre osândă (*1 Corinteni 11, 29*)³⁹.

18) Dacă nu tot cel ce se botează se mântuiește, voi trece sub tăcere ceea ce urmează⁴⁰. Cei ce vin (la călugărie) vor trebui să renunțe la toate, să disprețuiască toate, să râdă de toate, ca să pună o temelie bună.

19) Temelia cea bună are trei straturi și trei stâlpi: nerăutatea, postul și neprihănirea. Toți cei prunci în Hristos să înceapă de la ele, luând ca pildă pruncii cu trupul. Nicio răutate, nicio viclenie nu-și află vreodată loc în aceștia. Nu se află la ei săturare nesăturată, stomac nesătul, trup înfierbântat sau sălbăticit. Căci numai după ce cresc prin sporirea hranei, le vine pofta și fierbințeala.

20) Cu adevărat urât lucru și primejdios este a se moleși un luptător de la începutul luptei, dând tuturor dovadă despre înjunghierea lui.

21) Din tăria începutului vom avea negreșit folos și în vremea moleșirii de după aceea. Căci sufletul

a îndelungatelor năravuri. Dar e și ușoară, pentru încrederea în Dumnezeu și pentru înaintarea ce urmează și pentru nădejdea bunăătăților viitoare." Cei ce întrețin această luptă sar în focul iubirii de Dumnezeu, dacă se învoiesc să locuiască în ei acest foc. Numai prin acest fel de foc pot stărui în lupta lor și pot birui.

39. Se face o legătură între nevoință, azima mâncată și paharul băut de evrei la ieșirea din Egipt (din lumea păcatelor) și pâinea și vinul Sfintei Împărtășanii. Prin toate se ia puterea purtării crucii, prin care se ajunge la viața fără de păcate.

40. „Dacă nu tot cel ce se botează se mântuiește, ci cel ce face lucrurile lui Dumnezeu, e vădit că nici tot cel ce se tunde (ca monah), ci cel ce păzește cele cuvenite călugărilor.”

îmbărbătat și apoi moleșit e îmboldit de amintirea sânguinței de la început ca de un ac. De aceea unii au prins adeseori aripi și din aceasta.

22) Când sufletul, predându-se pe sine (trândăviei aceleia), va pierde căldura fericită și vrednică de iubire⁴¹, să caute cu sânguință să afle din ce pricină s-a lipsit de ea și să pornească iarăși războiul și sânguința împotriva ei. Căci nu poate să se întoarcă (la căldura aceea) decât pe poarta pe care a ieșit⁴².

23) Cel ce și-a făcut lepădarea (de viața din lume) din frică se aseamănă tămâii ce arde, care răspândește la început buna mireasmă, dar pe urmă sfârșește în fum. Iar cel ce a făcut aceasta pentru nădejdea răsplății e ca o piatră de moară ce se mișcă pururea la fel. Dar cel ce a ales retragerea din dragoste de Dumnezeu a dobândit foc îndată de la început, care, aruncat în materie, aprinde o văpaie din ce în ce mai mare⁴³.

41. Sufletul s-a moleșit când s-a predat dușmanilor (duhurilor rele și ispitelor ce-l asaltează) și când a pierdut căldura iubirii de Dumnezeu.

42. A ieși printr-un păcat, trebuie să biruiască același păcat, ca să poată să se întoarcă.

43. Focul dumnezeiesc aruncat în materia firii umane o încălzește de entuziasmul dragostei de Dumnezeu; la fel, când e aruncat asupra păcatelor, le topește. Scolia ed. 1970: „Frica se înțelege în chip îndoit: una e începătoare și alta, mai desăvârșită. Acum vorbește de cea începătoare. Căci atunci când cineva care se învârtește în păcate, venind la simțire, se leapădă (de ele), temându-se să nu fie luat iar în stăpânire de patimi, arată multă nevoie. Dar încetând să greșescă și scăpând puțin de obișnuința păcatelor, va viețui mai fără grijă. Iar cel ce face aceasta pentru răsplată se îngrijește la fel, după putere, de lucrare, socotind că dacă s-ar lenevi puțin, i s-ar micșora plata. Dar cel ce se leapădă de păcate din iubire de Dumnezeu, dacă va afla un povățuitor sânguitor, aprinzându-se cu înfocare de

24) Sunt unii care clădesc cărămidile peste pietre. Și sunt alții care înalță stâlpii pe pământ. Și iarăși sunt alții care, umblând puțin pe jos și încălzindu-li-se mușchii și încheieturile, umblă și mai iute. Cel ce înțelege să înțeleagă acest cuvânt cu tâlc⁴⁴.

25) Fiind chemați de Dumnezeu și Împăratul, să alergăm cu râvnă, ca nu cumva, având viață scurtă, să ne aflăm în ziua morții fără rod și să murim de foame⁴⁵. Să ne facem plăcuți Domnului, ca ostașii împăratului. Căci, după intrarea în oaste, ni se cere să ne facem slujba cu cea mai mare luare-aminte.

26) Să ne temem de Domnul ca de fiare. Căci am văzut oameni care, ducându-se să fure, nu se temeau de Dumnezeu, dar auzind lătrat de câini în acel loc,

dragoste, nu va slăbi din râvna sa până nu va ajunge, după sfântul care vorbește, în fața lui Dumnezeu (*Psalms* 41, 2)".

44. „Socotesc că vorbește de cei ce s-au lepădat (de lume). Cei ce clădesc peste pietre cărămizi sunt cei ce la început au înălțat clădirea virtuților fără supunere; și pentru că sunt necercați în nevoințele smerite ale supunerii, au fost biruiți și clădirea li s-a micșorat și s-a slăbit. Iar cei ce au înălțat stâlpi sunt cei ce de la început intră în viața singuratică; de aceea, fiind fără temelie, sunt biruiți. Iar cei ce merg pe jos sunt cei ce, înaintând pe începutul pe drumul lipsit de mândrie al supunerii, se fac de nebiruit, ca unii ce au experiența războaielor.”

45. Dacă la moarte suntem fără rod, n-avem din ce ne hrăni în viața viitoare. Atunci vom „muri” sufletește de tot, din lipsă de hrană. Căci acolo ne vom hrăni din rodul pe care l-am rodit în viața aceasta din harul lui Dumnezeu și din sângea noastră, desigur un har pe care ni-l va însuși Domnul. Am ajutat pe alții, vom fi ajutați. Am văzut pe Dumnezeu prin inima noastră curățită, Îl vom vedea nesfârșit mai mult atunci și ne vom hrăni de vederea Lui. Altfel vom muri de foame; dar vom fi conștienți de „moartea” aceasta. Vom suferi de un cumplit gol conștient în sufletul nostru și în jurul nostru.

s-au înapoiat îndată; și ceea ce n-a făcut frica de Dumnezeu a făcut frica de fiare.

27) Să iubim pe Domnul cum îi cinstim pe prietenii noștri. Căci am văzut adeseori pe unii supărând pe Dumnezeu și neavând nicio grijă de aceasta, dar mărind pe cei iubiți de ei pentru vreun lucru neînsemnat și folosind orice mijloc, născocind orice gând, răbdând orice necaz, făcându-le orice declarație (de cinstire) ei înșiși, sau prin prieteni, sau trimițându-le orice fel de daruri, ca să-i întoarcă.

28) Să lucrăm virtuțile chiar de la începutul lepădării cu osteneală și cu durere. Iar înaintând, să ne simțim în ele fără întristare, chiar dacă suntem întristați puțin⁴⁶. Dar când cugetul nostru muritor va fi copleșit și stăpânit de râvna din noi, le vom lucra pe acestea cu toată bucuria, sârguința, dorința și văpaia dumnezeiască.

29) Pe cât de vrednici de laudă sunt cei ce lucrează virtuțile și împlinesc poruncile îndată de la început cu bucurie și râvnă, pe atât de vrednici de plâns sunt cei ce, deși se nevoiesc de multă vreme, încă le lucrează pe acestea cu osteneală, chiar dacă le lucrează⁴⁷.

30) Să nu disprețuim și să nu osândim nici lepădările (de viața lumească) făcute din împrejurări nevoite. Căci am văzut pe unii fugind, întâlnindu-se fără voie cu împăratul ce le venea în cale și, ajungând

46. Fără întristare, pentru că am înaintat în ele, dar puțin întristați, pentru că încă mai avem mult să înaintăm, pentru că nu suntem cu totul eliberați de ispitele spre păcat.

47. Cei ce, deși se nevoiesc de multă vreme, n-au ajuns să lucreze virtuțile cu ușurință și cu bucurie, ci le lucrează încă cu silă și cu greutate, înseamnă că nu au încă dragoste de Dumnezeu, că n-au pus încă suflet în lucrarea lor.

în garda lui, au intrat împreună cu el în palat și stând la masă cu el⁴⁸.

31) Am văzut sămânța căzând fără voie în pământ și aducând rod mult și bine crescut. Dar am văzut și lucruri dimpotrivă.

32) Am văzut pe oarecine intrând în spital pentru vreo altă pricină și ținut de doctor și lecuit cu multă bunăvoință și, prin aceasta, scăpat de ceața ce-i acoperea lumina ochilor. Astfel i s-au făcut cele fără de voie temei și mai de folos decât cele de bunăvoie.

33) Nimeni să nu se socotească pe sine nevrednic de făgăduința călugărească, dând ca motiv greutatea și mulțimea păcatelor. Și să nu creadă că se smerește dacă, nevrând să rămână lipsit de dulcea împătimire, își dă ca pricini pentru stăruirea în păcate înseși păcatele sale. Căci unde e mult puroi, e nevoie și de multă doctorie ca să se lepede întinăciunea⁴⁹. Căci nu vin în spital cei sănătoși⁵⁰.

48. „Lepădări din împrejurări fără voie» numește pe cele făcute din cauza unor întâmplări sau nenorociri venite asupra unora. Iar prin cei ce fug înțelege pe cei urmăriți în ținutul lor pentru vreo greșală, pe așa-numiții fugari. Se întâmplă că în vreme ce unul din aceștia petrece în vreun loc, trecând împăratul pe acolo, acesta e anunțat împăratului că ar fi uneltit împotriva lui și împăratul poruncește să fie adus cu sila înaintea lui. Dar acesta, cercetând și aflând că omul n-a făcut nimic rău împotriva lui, îl scoate din starea de fugar și e cinstit cu tot felul de bunătați. Ba e chemat chiar la masă cu el. Această pildă se potrivește lui Pavel și altora mulți, care s-au întâlnit cu Hristos fără voie, dar apoi au intrat și au împărțit împreună cu El.”

49. „Unde e povară grea, acolo e și nevoie de un ajutor; și unde e noroi în suflet, e nevoie și de lacrimi”, pentru a-l curăți.

50. „Sănătatea sufletului este buna mireasmă a voii dumnezeiești (împlinite). Și, dimpotrivă, căderea din voia cea bună (a lui Dumnezeu) este boala sufletului, care sfârșește în moarte.”

34) Dacă, atunci când împăratul pământesc ne cheamă și voiește să ne facem ostași slujind în fața lui, nu zăbovim, nici nu căutăm pricini pentru neascultare, ci, lăsând toate, ne ducem degrabă la el, să luăm aminte la noi înșine, ca nu cumva - chemându-ne Împăratul împăraților și Domnul domnilor și Dumnezeu dumnezeilor la această slujire cerească - să o respingem din lene și nepăsare și să ne aflăm la Marea Judecată fără apărare.

35) E cu putință să umble cineva și când e legat cu lucrurile vieții și cu grijile de fier; dar greu. Căci și cei legați cu fiare la picioare umblă adeseori, dar se poticnesc des și-și pricinuiesc răni.

36) Cel necăsătorit, în lume, fiind legat numai de lucruri, se aseamănă cu cel legat cu fiare la mâini. De aceea, când voiește să alerge la viața călugărească, nu se împiedică. Dar cel căsătorit se aseamănă cu cel legat și de mâini și de picioare.

37) Am auzit pe unii care petrec în lume cu nepăsare, zicând către mine: „Cum putem noi, cei ce viețuim împreună cu soțiile (sau cu soții) noastre (noștri), să petrecem viața călugărească?” Acestora le-am răspuns: „Toate lucrurile bune pe care le puteți face, faceți-le: nu defăimați pe nimeni, nu furați de la nimeni, nu mințiți față de nimeni, nu vă înălțați față de nimeni, nu urâți pe nimeni, nu vă despărțiți de adunările de la slujbele din biserică, pătimiți împreună cu cei lipsiți, nu pricinuiți nimănui sminteală; de ceea ce e al altuia să nu vă apropiați; îndestulați-vă cu ceea

Sufletul e sănătos numai viețuind în conformitate cu voia lui Dumnezeu, în legătură cu El. Boala răspândește miros urât, mirosul descompunerii trupesti pricinuite de pierderea sufletului, de dezordinea ce nu propășește în raționalitatea lui armonioasă.

ce vă pregătesc femeile voastre. De veți face așa, nu veți fi departe de Împărăția cerurilor”.

38) Să purtăm cu bucurie și cu frică lupta cea bună, netemându-ne de vrăjmașii noștri. Căci deși nu se văd, ei privesc la fața sufletului nostru⁵¹. Și dacă o văd pe aceasta schimbându-se de frică, se înarmează mai amarnic împotriva noastră, înțelegând, viclenii, că ne-am înfricoșat. Deci să ne înarmăm cu curaj împotriva lor, căci nimeni nu se războiește cu cel ce se luptă cu hotărâre.

39) Domnul a ușurat cu economie războaiele împotriva celor de curând sădiți (în viața călugărească, *n. trad.*), ca să nu se întoarcă îndată de la început în lume. De aceea bucurați-vă totdeauna în Domnul toți cei ce slujiți Lui, cunoscând că acesta e cel dintâi semn în voi al dragostei Stăpânului față de voi; și că El însuși ne-a chemat pe noi.

40) Dar Dumnezeu Se face adesea cunoscut, lucrând și aceasta: văzând, adică, sufletele, bărbătești, le îngăduie să intre în războaie îndată de la început, voind să le încununeze pe acestea degrabă.

41) Domnul a ascuns celor din lume greutatea, mai bine zis ușurința luptei din stadion. Căci dacă ar fi cunoscut-o ei pe aceasta, nu s-ar fi lepădat de lume, nici de trup⁵².

51. „Fața sufletului a numit puterile sufletului. Căci din semnele stărilor noastre sufletești și a celor imitate de noi, văd vrăjmașii noștri draci dispoziția noastră lăuntrică. Căci nu cunosc de la ei cugetarea noastră, ci seamănă numai meșteșugurile lor și așteaptă să vadă cu ce dispoziție vom primi uneltirile. Și, nevăzând ei, îi facem să vadă prin ușurătatea noastră.” Adică le dăm noi semnele prin care pot vedea ce e în sufletul nostru, așa cum le dăm și altor oameni.

52. Scolia ed. 1970: „Ceea ce li se pare multora greutatea luptei, mie, zice, nu mi se pare greutate, ceea ce înseamnă că numai la aparență e greutate, dar în adevăr e ușurință. Totuși Dumnezeu a

42) Dă lui Hristos cu râvnă ostenelele tinereților tale și te vei bucura la bătrânețe de bogăția nepătimirii. Cele adunate în tinerețe hrănesc și mântuie la bătrânețe pe cei obosiți. Să ne ostenim, tinerilor, cu înfocare; să alergăm cu trezvie. Căci nu știm când vine moartea⁵³.

43) Avem vrăjmași cu adevărat răi, cumpliți, vicleni, meșteri în uneltiri, puternici, neadormiți, nemateriali, care țin focul în mâini și doresc să aprindă biserica (locașul) lui Dumnezeu prin flacăra din ei⁵⁴.

44) Nimeni, cât e tânăr, să nu primească pe vrăjmașii lui draci, care-i zic: să nu-ți sfărâmi trupul, ca să nu cazi în boală și neputință⁵⁵. Căci de-abia se

ascuns greutatea aceasta celor din lume, pentru că dacă ar fi privit la greutatea ei, nu s-ar fi lepădat niciunul (de lume). Pentru că, după Apostol, «omul trupesc nu primește cele ale Duhului, căci nebunie sunt lui» (*I Corinteni 2, 15*). Iar a voi cele ale lui Dumnezeu e propriu celui duhovnicesc. Cei ce petrec potrivit lumii cum ar putea să lepede însușirile proprii ale rușinii, dacă nu i-a chemat Dumnezeu prin meșteșugul Lui? Căci «trup și sânge nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu» (*I Corinteni 15, 50*)". Scolia din PG: „Mulți, văzând greutatea stadionului, zic: Dacă Hristos numește jugul blând și ușor, de ce sunt supuși unei sile cei ce-l iau? Căci ei nu știu că celor ce privesc și caută spre nădejdea odihnei și a mângâierii li s-a spus că acestea sunt ușoare și blânde; dar celor ce se târăsc pe jos le sunt aspre și greu de străbătut. Căci cel ce se dezlipește cu anevoie de cele de jos trebuie să se silească pentru urcuș. Așa și tânărul (din Evanghelie), declarând că le-a făcut pe toate, a greșit față de lucrul cel mai desăvârșit. Dar cel ce s-a scuturat de toate zboară ușor prin văzduhul acesta".

53. „Binele bărbatului e când ia jugul din tinerețea lui.”

54. „Dracii cei vicleni ne atrag spre lucrarea arderilor și patimilor, adică a iuțimii și poftei, prin lucrările lor, ca prin niște mâini.”

55. „Citindu-le acestea în chip simplu și fără dreaptă socoteală, și predându-se pe ei unei siliri prea mari, s-au arătat potrivnici acestui sfat. Căci nu tuturor le dă părintele acest sfat,

mai află cineva, mai ales în generația de față, care să vrea să-și omoare trupul, chiar de s-ar lipsi de multe și îndulcitoarele mâncăruri. Dar scopul acestui drac este să facă însăși intrarea noastră în stadion (în luptă) moleșită și plină de nepăsare, deci și sfârșitul, potrivit începutului.

45) Cei ce s-au hotărât să slujească cu sinceritate lui Hristos vor căuta și vor face înainte de toate aceasta: să-și aleagă, prin părinți duhovnicești și prin conștiința lor, locurile, chipurile (de virtute) și îndeletnicirile potrivite cu ei înșiși⁵⁶. Căci nu se potrivesc tuturor mânăstirile de obște, din pricina lăcomiei; nici sihăstria, din pricina iuțimii lor. Fiecare se va gândi pentru care e potrivit.

46) În aceste trei chipuri de viață stă toată viețuirea călugărească: fie în nevointă retrasă și singuratică, fie în liniștire cu unul sau cu doi, fie în șederea cu răbdare în obște. Solomon zice: „Să nu te abați la dreapta sau la stânga, ci umblă pe calea împărătească” (*Pildele lui Solomon* 4, 27-28), căci chipul de la mijloc e multora

ci celor tari și care au un trup sănătos și au primit un har spre aceasta. Ceilalți trebuie să-l robească după putere, ca să nu fie grija ce i-o poartă spre trezirea poftelor.”

56. În *PG* se dă, după *Codex Augustanus*, scolia: „Cei lipsiți de povățuire cad ca frunzele, și cei ce se ostenesc fără sfătuire, în general, se sărăcesc. Iar cei ce alegă cu nădejde vor fi îndoiți de bogați”. Altă scolie: „Nu refuza să înveți, chiar de ai fi foarte înțelept. Căci iconomia lui Dumnezeu ne e mai de folos decât înțelepciunea noastră”. Alta: „Nu socoti că e bun ceea ce ți se pare că faci bine, ci ceea ce e recunoscut ca atare de bărbați evlavioși”. Însăși voința de a lucra după propria judecată, fără a cere sfatul altora, ascunzând în ea mândrie, e păscută de păcat. Cererea de sfat e un prilej de smerenie și de întărire a comunității, care, când e curată sau adevărată, e adevăratul bine.

cel mai potrivit din cele spuse. Căci zice: „Vai, celui singur” (*Ecclesiastul* 4, 10). Că de va cădea în trândăvie, sau în somn, sau în nepăsare, sau în deznădejde, nu este cine să-l scoale dintre oameni. Iar „unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor”, a spus Domnul (*Matei* 18, 20)⁵⁷.

47) Care e deci călugărul credincios și înțelept? Cel care și-a păzit căldura lui nestinsă și n-a încetat să adauge până la ieșirea (moartea) lui, în fiecare zi, foc la foc și căldură la căldură și sânguință la sânguință.

Iată prima treaptă: cel ce ai pășit pe ea, să nu te întorci la cele dinapoi!

57. „Este ușor să pierzi cele bune, dar să le dobândești nu e ușor. Căci păcatul are două ajutoare, prin care războiește cumplit virtutea, născându-se dintr-o parte sau din alta: prin trecerea măsurii și prin lipsă. Iar virtutea, răsărind numai la mijloc, se silește să se împotrivească fiecăreia dintre cele două, care o războiesc.” Altă scolie: „Și iarăși: De se vor învoi doi (*Matei* 18, 19), adică cel ce păcătuiește și cel ce-l sfătuiește pe el să se despartă de faptele rele, și va asculta cel mustrat pe cel ce-l mustră pentru tot păcatul, li se va da lor de la Dumnezeu ceea ce vor cere, adică iertare celui ce a păcătuît”. Și iarăși: „De se vor învoi doi în faptele bune, orice vor cere spre folos li se va da lor de la Dumnezeu. Căci va face voia celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei de multe necazuri”. „Că unde sunt doi sau trei adunați în numele lui Dumnezeu», adică uniți într-o hotărâre bună, conformă cu voia lui Dumnezeu, e și El în mijlocul lor, cu ajutorul Lui. În puterea lor înmulțită de elanul comuniunii și al voinței de bine se revarsă și puterea lui Dumnezeu.” În ed. 1970: „Fiindcă mai sus a spus că nu tuturor li se potrivește viața de obște, din pricina lăcomiei, și nu tuturor sihăstria, din pricina iuțimii, după ce a arătat cele două extreme, arată mijlocia lăudată și de dumnezeiasca Scriptură și de el însuși. Căci arată pe Domnul zicând: «Unde sunt doi sau trei, acolo sunt și Eu în mijlocul lor» (*Matei* 18, 20)”.

CUVÂNTUL AL II-LEA

Despre despățimire

1) Cel ce iubește cu adevărat pe Domnul, cel ce se străduiește cu adevărat să ajungă la viața viitoare, cel ce are cu adevărat durere pentru greșalele lui, cel ce a dobândit cu adevărat aducerea aminte de osânda și de judecata veșnică, cel ce a primit cu adevărat frica de moartea sa nu va mai iubi, nu se va mai îngriji nici de bani, nici de averi, nici de părinți, nici de slava vieții, nici de prieteni, nici de frați, peste tot, de nimic pământesc⁵⁸, ci lepădând și urând toată legătura,

58. Scolia din PG: „Zice și marele Vasile: cel ce are de gând să urmeze cu adevărat lui Dumnezeu trebuie să se dezlege de legăturile împățimirii de viață. Iar aceasta se dobândește prin retragerea desăvârșită și prin uitarea vechilor năravuri. Căci de nu ne vom înstrăina de rudenia trupească, de părtășia la aceeași viață, mutându-ne oarecum prin alipire la o altă viață, după cel ce a zis: «Căci viețuirea voastră este în ceruri» (*Filipeni* 3, 20), nu vom putea să ajungem la scopul de a plăcea lui Dumnezeu. Căci Domnul a spus în chip hotărât: «Tot cel care dintre voi nu se va lepăda de toate averile sale nu poate să-Mi fie ucenic» (*Luca* 14, 33)”. În ed. 1970 se continuă: „Lămurind aceasta în altă parte, zice același: Scopul Domnului în aceste cuvinte e nu să dea cuiva putere să fie sau nu ucenic al Lui, ci se arată că sufletul aflat în cele ce-l împrăstie nu poate plăcea lui Dumnezeu. Ba se și primejduiește în acestea, făcându-se ușor de prins de cursele diavolului, și se dovedește și vrednic de batjocură și de răs pentru nedesăvârșirea celor ce pare că se sânguiesc. Aceasta rugându-se proorocul să nu i se întâmple, zice: «Să nu se bucore vreodată dușmanii mei de mine. Și au grăit cu fală împotriva mea, când s-au clătinat picioarele mele» (*Psalom* 37, 16)”.

toată grija de acestea, ba încă înainte de acestea și trupul său, urmează gol⁵⁹ și fără griji și fără pregetare lui Hristos, privind pururea spre cer și așteptând ajutorul de acolo, potrivit sfântului care a zis: „Lipitu-s-a sufletul meu de Tine” (*Psalms* 62, 8) și aluia pururea pomenit, care a spus: „Eu m-am ostenit să-Ți urmez Ție, și ziua și odihna omului n-am poftit, Doamne” (*Ieremia* 17, 16).

2) E cea mai mare rușine ca, după ce am părăsit toate cele mai înainte spuse, după chemarea cu care Domnul și nu un om ne-a chemat pe noi, să ne îngrijim de altceva care nu ne poate face niciun bine în ceasul strâmtorării noastre, adică al morții⁶⁰. Căci aceasta este a se întoarce cineva spre cele dinapoi, cum a zis Domnul, și a nu se afla îndreptat întru Împărăția cerurilor (*Luca* 9, 62).

3) Domnul, cunoscând ușurința alunecării noastre, a celor începători, și cât de lesne petrecem cu cei din lume și ne întoarcem la lume, ca să ne întâlnim cu ei, zice celui ce L-a rugat: „Îngăduiește-mi să mă duc să îngrop pe tatăl meu”, „Lasă pe morți să-și îngroape pe morții lor” (*Luca* 9, 59-60).

59. „Primul lucru ce se cuvine creștinului care vrea să se golească e să se golească de patimile răutății, cele multe și felurite, prin care se murdărește sufletul. În al doilea rând, trebuie să se golească de împătımirea de avere”.

60. Nu pot ajuta sufletului nostru, în ceasul morții, să intre în viață lucrurile care sunt și ele supuse stricăciunii. Numai dacă s-a legat de Dumnezeu cel nestricăcios în cursul vieții pământești, Acesta îl poate ajuta să înainteze mai departe în viața Lui. Numai dacă s-a învățat să iubească pe Dumnezeu, va continua să viețuiască crescând în această iubire. Cel ce s-a afundat, în cursul vieții pământești, în singurătatea egoistă se va afunda de tot în această singurătate întunecată și chinuitoare prin moarte.

4) Dracii, după lepădarea noastră (de lume), ne îndeamnă să-i fericim pe mirenii milostivi și îndurători și să ne plângem pe noi ca pe unii ce ne-am lipsit de această virtute. Scopul vrăjmașilor noștri este ca, printr-o prefăcută smerenie, să ne facă pe noi să ne întoarcem în lume, sau, rămânând călugări, să ne prăvălească în deznădejde.

5) Se pot privi cu nepăsare cei din lume din mândrie și se pot defăima când nu sunt de față, pentru a scăpa de deznădejde și pentru a dobândi nădejdea.

6) Să auzim pe Domnul, Care a zis către tânărul care a împlinit aproape toate poruncile: „Un lucru îți lipsește: vinde averile tale și le dă săracilor” (*Matei 19, 21*) și te fă pe tine însuți sărac care primește milostenie⁶¹.

7) Cei ce voim să alergăm cu râvnă și repede să cugetăm cu luare-aminte cum i-a socotit Domnul pe toți cei ce petrec și viețuiesc în lume ca morți, zicând către oarecare: „Lasă pe morții din lume să îngroape pe morții cu trupul”⁶².

61. „Domnul a poruncit (tânărului) să vândă averile sale și să le dea săracilor, și să-și ia crucea sa și să-l urmeze Lui. Prin aceasta ne-a arătat că a ne mântui înseamnă a ne tăia voia noastră. Iar auzind acela, s-a întristat foarte și a plecat. Căci a aflat că nu este o osteneală, nicio virtute a da ale sale săracilor și că aceasta o face omul prin purtarea crucii. Iar crucea e oprirea oricărui păcat și naște iubirea, și fără iubire nu e cruce. Căci prin tăierea voii sale câștigă cineva neîmpătimirea și de la neîmpătimire vine cu Dumnezeu la desăvârșita nepătimire.” Renunțând la toate ale sale, călugărul împlinește trei porunci: a) pune pe Dumnezeu mai presus de toate lucrurile stricătioase și nemăntuitoare; b) face o faptă de mare iubire și c) intră într-o stare de smerenie deplină, primind de bunăvoie să aibă nevoie de ajutorul altora.

62. Scolia în *PG*: „Vorbește de o moarte îndoită: sensibilă și spirituală. Este mort cel ce a murit, pentru că e nemișcat și nelucrător; și este mort cel mort cu sufletul, pentru că nu urmează Vieții (lui Dumnezeu, *n. trad.*). Căci precum moare lumii cel ce a

8) Nu l-a împiedicat pe tânărul acela bogăția să vină la Botez. Deci s-au făcut deșerți cei ce spun că Domnul i-a poruncit lui să vândă bogăția ca să se poată boteza. Să ne ajungă spre deplina încredințare a slavei făgăduinței noastre (călugărești) mărturia aceasta.

9) Cei ce au petrecut în lume, topindu-se pe ei în privegheri, în posturi, în osteneli și în grele pătimiri, după ce se retrag dintre oameni în viața călugărească, sau la stadionul de probe, nu se mai îndeletnicesc cu nevoița lor mincinoasă și prefăcută de mai înainte⁶³.

10) Am văzut foarte multe și felurite plante ale virtuților, sădite de cei din lume, dar pentru că erau adăpate de umezeala noroioasă de sub pământ a slavei deșarte și prășite de dorința arătării și gunoite de laudă, când au fost răsădite în pământ pustiu și neumblat de cei din lume și lipsit de apa slavei deșarte și rău-mirositoare, îndată s-au uscat. Căci n-au putut rodi plantele umede în locurile nevoiței aspre și lipsite de umezeală.

11) Cel ce a urât lumea a scăpat de întristare; iar cel ce e împătimit de ceva din cele văzute încă n-a scăpat de întristare. Căci cum nu se va întrista de lipsa a ceea ce iubește?⁶⁴

ieșit din însușirile lumii, așa moare vieții cel ce nu împlinește poruncile Vieții. Și precum zicem că viețuitorul e mort pentru că s-a făcut nemișcat și nelucrător, așa este și se zice mort spiritual pentru că nu urmează Vieții prin tăgăduirea voilor sale”.

63. „E numită nevoiță prefăcută și mincinoasă cea practică pentru lauda oamenilor. Dar cea practică cu sfatul părinților (duhovnicești, *n. trad.*) este adevărată, potrivit Celui ce zice: «De la Mine nu fac nimic» (*Ioan 8, 28*). Aceasta, pe lângă că e desăvârșită, ne păzește liberi de slava deșartă.”

64. Lume numește aici nu persoanele și lucrurile lăsate de Dumnezeu, ci poftirea lor ca unicele realități, sau mândria pentru posesiunea lor, și cearta cu oamenii pentru ele. „Pofta

12) În toate avem nevoie de multă trezvie. Dar mai ales la aceasta să luăm aminte cu înțelepciune, înainte de celelalte: Am văzut pe mulți scăpând în lume barca trupului lor prin griji, ocupații, nedormiri din pricina grijilor vieții; iar venind aceștia în viața călugărească și lepădând toată grija, s-au întinat în chip jalnic de mișcările trupului⁶⁵.

13) Să luăm aminte la noi înșine, ca nu cumva, spunând că umblăm pe calea strâmtă și plină de necazuri, să ne rătăcim ținând pe cealaltă lată și largă (*Mattei 7, 13-14*)⁶⁶. Calea strâmtă ți-o va pricinui întristarea pântecelui, starea de toată noaptea în picioare, apa cu măsură, puținătatea pâinii, băutura curățitoare a necinstirii, batjocurile, luările în râs, tăierea voilor

ochilor, slava deșartă și trufia vieții nu sunt de la Tatăl", ci de la lumea luată în ea însăși (*I Ioan 2, 16*).

65. Scolia ed. 1970 (cea din *PG* e puțin schimbată): „Aceasta se întâmplă din negrijă, din neatenție, din mândrie, din voința de a trăi după rânduiala proprie, din a nu se lăsa povățuit de înțăistător”. Deci nu orice grijă e rea, ci numai cea pentru agoniseli și poftă lumești, nu și cea de dobândire și păzire a curăției, a virtuții, a rugăciunii. Și nu se mântuiește cineva prin simplul fapt că a intrat în călugărie, nici nu se pierde prin simplul fapt că nu e călugăr. Depinde cum se trăiește una și alta, pentru Dumnezeu, sau pentru trup și pentru slavă deșartă.

66. „Căi a numit Scriptura virtuțile. Dar cea mai mare dintre toate virtuțile e iubirea. De aceea zice Apostolul: «Și vă arăt eu vouă o cale mai presus de orice altă cale» (*I Corinteni 12, 31*). Aceasta convinge să se disprețuiască toate cele stricăcioase (lua-te în ele însele) și nu pune pe cele vremelnice mai presus de cele veșnice”. Căci numai Persoana veșnică a lui Dumnezeu ne poate iubi veșnic și ne poate susține veșnic în viață, satisfăcând setea noastră de iubire nesfârșită. Căci iubirea se cere după nesfârșire și de iubire nu e capabilă decât persoana față de altă persoană. Prin aceasta arată că persoanele sunt pentru eternitate.

proprii, răbdarea certărilor, primirea în tăcere a disprețuirii, silnicia înjurăturilor, răbdarea neclintită a nedreptății, suportarea bârfirilor fără supărare, răbdarea fără mânie a neluării în seamă, primirea ocărilor cu smerenie. Fericiți sunt cei ce umblă pe calea amintită, că a lor este Împărăția cerurilor⁶⁷.

14) Nimeni nu va intra în cămara cerească de nuntă purtând cunună, dacă nu a săvârșit prima, a doua și a treia lepădare, adică de toate lucrurile, de toți oamenii, până și de părinți, tăierea voii proprii, și lepădarea a treia, de slava deșartă, care urmează ascultării.

15) „Ieșiți din mijlocul lor și vă despărțiți și nu vă atingeți de necurăția lumii, zice Domnul” (*Isaia* 52, 11)⁶⁸. Căci cine dintre ei a făcut vreo minune vreodată? Cine a înviat morți? Cine a scos draci? Nimeni. Toate acestea sunt răsplătirile călugărilor, pe care lumea nu le poate cuprinde. Căci dacă ar putea, ar fi de prisos nevointa sau retragerea.

16) Când dracii înfierbântă, după lepădarea (de lume), inima noastră cu aducerea aminte de părinții

67. Calea lată și largă e cea a iubirii de sine și a căutării plăcerii proprii. Căci iubirea de sine nu e strâmtorată de luarea în considerare a altuia. Iar „necazurile și primejdiile omoară dulcea împătimire, iar odihna o hrănește și o crește. De aceea, fericiți sunt cei ce umblă pe calea cea plină de necazuri”. Ei se strămtorează pe ei înșiși pentru alții și în primul rând pentru Dumnezeu, din iubirea față de El și de aceia, dobândind în schimb iubirea lor.

68. „Necurăția lumii este iubirea de plăcere, iubirea de cele materiale și iubirea de slavă. Iar necurat se zice omul nu întrucât a fost creat, ci întrucât s-a abătut prin voirile sale potrivit cu ceea ce s-a spus: «Necurat este în fața Domnului tot cel mândru cu inima» (*Pildele lui Solomon* 16, 6).” Iubirea de plăcere și iubirea de bunuri materiale este în fond iubirea de sine și de cele stricăcioase. La fel, și iubirea de slavă. Și nimeni nu poate ajunge la viața fără sfârșit ajutat de sine însuși și de cele stricăcioase.

și de frații noștri, să ne înarmăm cu rugăciunea împotriva lor și să ne ardem cu aducerea aminte de focul veșnic, ca prin amintirea acestuia să stingem focul cel necuvenit al inimii⁶⁹. Dacă cineva socotește că nu simte nicio împătımire față de vreun lucru, dar inima lui e întristată pentru lipsa lui, unul ca acesta se înșală cu desăvârșire.

17) Acei tineri care sunt împătimiți de dragostea trupească și de desfătări, dar voiesc să ia asupra lor viețuirea călugărească, să se sânguiască a se nevoi cu toată trezvia și luarea-aminte și să se silească să se înfrâneze de la toată desfătarea și de la toată răutatea⁷⁰,

69. „Foc necuvenit (neoportun, *n. trad.*) al inimii» numește pe cel ce se aprinde în noi din dorul și împătımirea de rudeniei și de cele ale lumii, care ne înfierbântă pe noi ca să stăruim și mai mult în împătımirea de ei și de ele. Căci cel ce se aprinde de dragostea de Dumnezeu, prin care toate cele de aici le socotește nevrednice de luat în seamă, și se aprinde numai de dragostea lui Dumnezeu și dorește numai bunătățile veșnice s-ar putea numi pe drept cuvânt foc cuvenit.” Aducerea aminte de focul veșnic pe de o parte ne arde, sau arde împătımirea noastră de cele lumești, pe de alta, stinge acest foc sau ne încălzește pentru cele cerești și stinge căldura patimilor rele. Această aducere aminte nu ne lasă reci nici într-o privință, nici în alta; nu e o aducere aminte nepăsătoare de focul veșnic, nici o gândire rece la puțința fericirii veșnice. Ne aprinde râvna de a scăpa de focul veșnic și râvna de a dobândi fericirea veșnică. Nepătımirea creștinului nu e o indiferență, ci o ardere, o pasiune împotriva celor rele și pentru cele bune.

70. Scolia în ed. 1970: „Să se înfrâneze de la desfătări, care susțin iubirea de sine, iubirea de cele materiale, lăcomia pântecelui și patimile ce se nasc din acestea; și de la răutate, care susține disprețuirea altora, lenea și mândria”. PG: „De la desfătare, din pricina curviei și a întunecării minții; de la răutate, din pricina disprețuirii”.

ca nu cumva „să le fie cele din urmă mai rele ca cele dintâi” (Matei 12, 45)⁷¹.

18) Portul e pricină de mântuire, dar și de primejdii. Aceasta o știu cei ce plutesc pe marea cea gândită cu mintea. Dar e o priveliște jalnică să vezi pe cei scăpați de valuri înecându-se în port.

Iată treapta a doua. Tu, cel ce alergi, nu urma pilda soției lui Lot, ci a lui Lot însuși!

CUVÂNTUL AL III-LEA

Despre înstrăinare

1) Înstrăinarea este părăsirea fără întoarcere a tuturor celor din locul de obârșie, care lucrează în noi împotriva țintei evlaviei noastre⁷². Înstrăinarea este purtare necutezătoare, înțelepciune necunoscută, pricepere nearătată, viață ascunsă, țintă nevăzută, gând nedescoperit, dorire a puținătății, pofțire a strâmtorării, pricină a dorului de Dumnezeu, mulțimea dragostei, respingerea slavei deșarte, adânc de tăcere.

71. Scolia ed. 1970: „Celor ce veghează și se sânguiesc să împlinească poruncile, portul sau mănăstirea de obște le este pricină de mântuire, iar celor leneși și fără grijă, pricină de primejdie”.

72. „Adică a rudeniilor, a bunurilor, a mâncărilor, a voilor, a patimilor, a distracțiilor, a locurilor, a slavei și a celorlalte care ne împiedică de la ținta evlaviei.” Altă scolie: „Străin e cel ce e cu gândul afară de toate cele ale vieții”. Alta: „Străin e acela căruia îi sunt străine cele ale lumii”. Alta: „Dacă te înstrăinezi pentru Dumnezeu, nu căuta să te amesteci cu cele dintr-un loc, nici să amesteci rațiunea (cuvântul tău) ta cu ele. Căci, altfel, îți este aproape mai de folos să fii cu rudeniile tale după trup”.

2) Gândul acesta obișnuiește și el la început să supere mereu și în chip prelungit pe cei îndrăgiți de Domnul, ca un foc dumnezeiesc⁷³. Căci depărtarea de ai lor îi mână pe cei îndrăgiți de Domnul spre El, prin puținătate și necazuri. Dar pe cât de mare și de vrednică de laudă e această înstrăinare, pe atât de multă dreaptă socoteală cere. Căci nu orice înstrăinare dusă la culme e bună⁷⁴.

3) Dacă niciun prooroc nu e cinstit în patria lui, cum zice Domnul (*Luca 4, 24; Matei 13, 57*), să luăm seama ca nu cumva să ni se facă înstrăinarea pricină de slavă deșartă. Căci înstrăinarea este despărțirea de toate pentru a ne face nedespărțit gândul la Dumnezeu⁷⁵. Înstrăinatul este iubitorul sau lucrătorul plânsului neîncetat. Străin este cel ce a ieșit din legătura cu toate ale sale și cu celelalte⁷⁶.

4) De te grăbești spre înstrăinare și spre singurătate, nu căuta sufletele îndrăgite de lume. Pentru că furul vine pe neașteptate. De aceea mulți, încercând să mântuiască împreună cu ei pe unii

73. Deși gândul înstrăinării e ca un foc dumnezeiesc care ne curățește de legătura pătimasă cu cele ce ne-au fost mai apropiate, el nu impune în noi înstrăinarea cu ușurință și dintr-o dată. De aceea, voința de înstrăinare ne produce la început și supărări.

74. „Când cel ce se înstrăinează începe să descopere că e de neam bun și să îndrăznească a cere cinstire și să se mândrească, această înstrăinare nu e bună.”

75. „Prin despărțirea de toate, omul alungă patimile sălășluite în el și prin aceasta se face nedespărțit de Dumnezeu. Dar dacă patimile rămân, înstrăinarea nu e de mare folos.”

76. „Prin *ale sale* înțelege voile sale și cele ce privesc trupul său. Prin *celelalte*, pe cele din afară, adică bani și averi, de care înstrăinându-se și scăpând cineva, umblă pe drumul binecuvântat și chibzuit care duce spre mântuire.”

nepăsători și greoi, s-au pierdut împreună cu aceștia, focul sufletului lor stingându-se cu vremea⁷⁷. Dacă ai primit flacăra, aleargă⁷⁸. Căci nu știi când se va stinge și te va lăsa în întuneric.

5) Nu ni se cere tuturor să mântuim pe alții. Căci zice dumnezeiescul Apostol: „Deci fiecare va da, fraților, socoteală lui Dumnezeu pentru sine” (*Romani* 14, 12). Și iarăși: „Învățând pe altul, nu te înveți pe tine?” Dar, negreșit, ni se cere tuturor să ne mântuim pe noi înșine.

6) Înstrăinându-te, păzește-te de dracul nestatorniciei și iubirii de plăceri. Căci înstrăinarea îi dă prilej de lucru.

7) Bună este despățimirea. Dar maica ei este înstrăinarea⁷⁹.

8) Cel ce s-a înstrăinat pentru Domnul să nu mai aibă legături, ca să nu se arate rătăcit din pricina patimilor. Cel ce te înstrăinezi de lume, să nu mai pipăi lumea. Căci patimilor le place să se întoarcă la ea.

77. Scolia din ed. 1970: „Muștră amânările care adorm mereu mișcările spre cele bune”.

78. Aluzie la flacăra olimpică. Aici însă e vorba de flacăra dragostei de Dumnezeu, primită de la un altul mai bătrân și pe care trebuie s-o duci mai departe.

79. „Dacă am tăiat pentru scurtă vreme pricinile patimilor și ne ocupăm cu vederile duhovnicești, să petrecem pururea în acestea având aceasta ca lucrare. Căci dacă ne întoarcem iarăși la patimile trupului, n-am câștigat nimic din acea petrecere sau rămâne o simplă cunoștință amestecată cu închipuirea de sine, al cărei sfârșit este închipuirea că știm, și întunecarea și abatearea desăvârșită a minții spre cele stricătioase. Cunoștința din vederile duhovnicești devine, pentru cei ce nu stăruie mereu pe treapta acestor vederi, simplă cunoștință teoretică sau închipuire a cunoașterii, fără puterea de a-i reține de la viața în păcate.”

9) Eva a fost alungată odinioară fără voie din rai și monahul pleacă de bunăvoie din lume. Căci aceea ar fi poftit din nou să mănânce din pomul neascultării, iar el ar fi suferit în chip greșit din partea rudelor după trup.

10) Fugi ca de bici de locurile căderilor. Căci, nefiind fructul de față, nu-l poftim des.

11) Să nu-ți rămână ascuns nici chipul și vicleșugul acesta al furilor: ei ne sfătuiesc să nu ne despărțim de cele din lume, spunându-ne că vom agonisi mare plată dacă, văzând femeie, ne înfrânăm pe noi înșine. Nu trebuie să ascultăm de aceștia, ci mai degrabă să facem dimpotrivă.

12) Când ne despărțim de cele ale noastre pentru o vreme mai scurtă sau mai lungă și ne câștigăm puțină evlavie, sau străpungere (umilință), sau înfrânare, gândurile deșertăciunii⁸⁰, ivindu-se, ne îndeamnă iarăși să plecăm în lume, spre zidirea multora, chipurile, spre pildă și folos celor ce au cunoscut faptele noastre păcătoase⁸¹. Iar dacă suntem și pricepuți în

80. Dăm această scolie nu după ordinea propozițiilor din PG, ci după cea din ed. 1970, care, ca de obicei, e mai bună: „Numește *gânduri ale deșertăciunii* pe cele ale închipuirii de sine, care fac, pe cei ce le au, iubitori de arătare și de slavă. Căci a-ți închipui că ești ceva nu te lasă să și fii cu adevărat. De aceea deșertăciunea este și se numește neexistență”. Închipuirea că ești ceva se ivește atunci când nu ești ceea ce-ți închipui, sau vrei să acoperi lipsa a ceea ce vrei să arăți că ești. Ea e împreună totdeauna cu nesinceritatea și cu lipsa de smerenie. Și cu acestea nu se poate clădi nimic. Pentru că nu recunoști solul tău real pe care trebuie să clădești, sau că numai Dumnezeu este solul tare pe care poți să clădești trainic.

81. *Legăturile cu cele ale sale* au prefăcut pe soția lui Lot în stâlp de sare. *Legăturile cu cele străine* au lipsit pe Esau de

cuvânt și în cunoștința simplă⁸², acestea ne îndeamnă să ne întoarcem în lume ca mântuitori de suflete și ca învățători, pentru ca ceea ce am adunat cum se cuvine în port să risipim în largul mării⁸³.

13) Să ne sârguim să urmăim nu pilda soției lui Lot, ci pe a lui Lot însuși (*Facerea* 19). Căci sufletul, întorcându-se de unde a ieșit, se va strica asemenea sării și va rămâne nemișcat (nelucrător)⁸⁴.

14) Fugi de Egipt fără să te întorci. Căci inimile ce s-au întors acolo n-au văzut Ierusalimul, sau pământul nepătimirii.

drepturile întâiului născut. *Lanțurile voilor proprii* au lăsat casele poporului în pustiu. *Lanțul avuțiilor* a omorât pe Izabela. Iar cel ce s-a izbăvit de acestea a aflat cu adevărat cortul iubitor de străini și viața lui Avraam, cel ce s-a înstrăinat. De toate cele pământești, care par să ne fie casă statornică de odihnă, trebuie să ne desprindem, ca să aflăm odihna veșnică în cortul lui Avraam, cel ce s-a înstrăinat de locul lui de baștină.

82. *Cunoștință simplă* e cunoștința neînsoțită de pilda vieții și deci fără putere să schimbe în bine pe cei ce o ascultă.

83. „Observă că nu s-a întâmplat o întoarcere spre lucruri, ci numai cugetarea a plutit spre rațiunile lucrurilor. De aceea s-a și osândit. Căci nu în Egipt, ci în locurile din jurul Egiptului a coborât mintea poporului.” Scolia din ed. 1970 adaugă: „Așa și tu, călugăre, să nu crezi că te-ai înstrăinat când, șezând în munte și în mănăstire, îți lași cugetarea să rătăcească și mintea să se împletească cu lucrurile nefolositoare ale vieții și cu plăcerile și cu împătimirea de lume; ci odihnește-te întru pomenirea lui Dumnezeu”.

84. Sufletul nemișcat sau nelucrător e sufletul mort, împietrit ca și soția lui Lot, incapabil de viață, incapabil să se preschimbe spre mai bine, incapabil să înainteze spre trepte mai înalte. Sarea în care s-a prefăcut soția lui Lot n-avea nici măcar puterea să dea gust bucatelor, devenind stâlp cu totul neroditor și încremenit. Numai dacă merge înainte, ca Lot, sufletul se mișcă cu adevărat și se desăvârșește.

15) E cu putință ca și la început, dacă am părăsit starea de pruncie, adică cele ale noastre, și ne-am curățit cu desăvârșire, să ne întoarcem spre ele cu folos, cu scopul ca, după ce ne-am mântuit pe noi, să mântuim și pe alții oarecare. Totuși chiar și Moise, văzătorul de Dumnezeu, trimis fiind spre mântuirea neamului său, a avut de îndurat multe primejdii în Egipt, sau în întunecimile lumii.

16) Bine este să măhnim pe părinți și nu pe Domnul. Căci Acesta a zidit și a mântuit; iar aceia adesea i-au pierdut pe cei ce i-au iubit și i-au predat osândeii veșnice.

17) Străin este acela care șade ca unul de altă limbă între cei de limbi străine, într-o cunoștință⁸⁵.

18) Nu ne retragem (din lume) pentru că urâm pe cei ai noștri, sau locurile. Să nu fie! Ci ca să scăpăm de vătămarea ce ne vine de la ei⁸⁶.

85. „Străin este acela care, între cei de aceeași limbă, e ca unul de limbă străină, ca unul care are altă limbă și nu aceeași, adică; și e de un grai cu cel de altă limbă și nu cu cel de limba sa. Și șade într-o simțire, ceea ce înseamnă că nu se socotește pe sine vrednic să spună ceva altora, sau să vorbească cu alții.” Într-o cunoștință poate însemna și că e conștient că trebuie să rămână străin, deci că nu trebuie să caute să se înțeleagă cu ceilalți. S-ar părea că se afirmă aici ceva contrar „mărturisirii într-un gând”, adică sobornicității Bisericii. De fapt se afirmă numai o totală adunare în Dumnezeu. Dar în Dumnezeu îi găsește pe toți și se roagă pentru toți. Și dacă toți fac la fel, ei se întâlnesc în Dumnezeu. Sobornicitatea nu se oprește la legăturile orizontale între oameni, ci înaintează la legăturile adânci ale tuturor în Dumnezeul comun, potrivit aceleiași credințe și aceleiași iubiri de Dumnezeu.

86. „Ura este o dispoziție ascunsă, de scârbă, față de ceva din cele care ne supără. Sau ura este înstrăinarea de ceva neplăcut și întoarcerea de la cei ce ne supără. Retragera călugărilor de la cele ale lor nu se face pentru niciunul din aceste motive.” Se face aici o fină deosebire între ură și ură. Călugărul - și în

19) Ca în toate celelalte, așa și în aceasta ni S-a făcut învățător Domnul. Căci și El Se arată părăsind adeseori pe părinții Săi după trup. Pentru că, auzind pe unii spunându-i: „Mama Ta și frații Te caută” (*Matei 12, 47*), bunul nostru Învățător îndată ne-a arătat nouă ura nepătimașă, zicând: „Mama Mea și frații Mei sunt cei ce fac voia Tatălui Meu cel din ceruri”.

20) Să-ți fie ție tată cel ce poate și voiește să se ostenească împreună cu tine în ușurarea sarcinilor păcatelor tale; maică, străpungerea inimii, care poate să te spele pe tine de întinăciune; iar frate, cel ce se ostenește împreună cu tine și se întrece cu tine pe drumul ce duce în sus. Agonisește-ți ca soție nedespărțită aducerea aminte de moarte; copii preaiubiți să-ți fie suspinele inimii; ca slujitor agonisește-ți trupul tău, iar ca prieteni, Sfintele Puteri, care în vremea ieșirii (sufletului) pot să te ajute, dacă se vor face prietenii tăi. „Acesta e neamul celor ce caută pe Domnul” (*Psalom 23, 6*).

21) Dorul lui Dumnezeu a stins dorul de părinți. Iar cel ce spune că le are pe amândouă se amăgește pe sine. Căci s-audă: „Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni” și celelalte (*Matei 6, 24*)⁸⁷.

general creștinul – nu urăște pe cele ce există ca atare, ci păcatul prin care se alipește cu voință de fapte. Și dat fiind că păcatul slăbește și strâmbă existența, călugărul sau creștinul, urând păcatul și ferindu-se de el și de prilejurile lui, iubește existența mai mult decât cei ce aprobă păcatele și se lasă prinși în ele, pentru că vrea să apere existența întreagă, sau o vrea mereu sporită în Dumnezeu și ferită de strâmbarea și de slăbirea ei prin păcat, sau prin ieșirea egoistă și mândră din legătura cu Dumnezeu, Izvorul vieții.

87. „De ești mirean, viețuiește între cele din lume. Iar de ești călugăr, petrece în faptele prin care se îmbunătățesc

22) N-am venit, zice Domnul, să aduc pace pe pământ și iubirea părinților față de fii și a fraților față de frații care se hotărăsc să nu-Mi slujească Mie (Matei 10, 34), ci luptă și sabie; adică să despart pe iubitorii de Dumnezeu de iubitorii de lume, pe iubitorii de cele materiale de iubitorii de cele nemateriale, pe iubitorii de slavă de cei smeriți la cuget. Căci Domnul Se bucură de unirea și de dezbinarea ce se naște din iubirea față de El.

23) Ia seama, ia seama, ca nu cumva să ți se facă ție, celui ce iubești împătimirea de ai tăi, toate umplute de apele păcatelor și să te pierzi în potopul iubirii de lume. Să nu te înduioșezi de lacrimile părinților și ale prietenilor. Căci, altfel, vei plânge veșnic.

24) Când te vor înconjura ca niște albine, sau mai bine zis ca niște viespi, rudeniile tale, plângând pentru tine, ațintește-ți repede și fără întoarcere ochiul sufletului spre moartea ta și spre faptele tale (cele rele), ca să poți depărta durerea cu durere⁸⁸.

25) Cei ai noștri, care nu sunt ai noștri⁸⁹, ne făgăduiesc să facă toate cele ce ne plac. Dar scopul lor e să ne împiedice în drumul nostru cel preabun, ca apoi să ne atragă spre scopul lor.

monahii. Căci dacă voiești să viețuiești în cele străine, vei cădea din amândouă.” Nici mireanul nu trebuie deci să-și neglijeze datoriile cele bune pe care le impune viața în lume și în familie.

88. „Cel ce voiește cele prea mari nesocotește cele neînsemnate.” Alta: „Suportă durerea cu durerea cea folositoare, ca să poți scăpa de durerile deșarte”, care nu te mântuiesc (Pilda celor doi tâlhari).

89. „Părinții după trup sunt ai noștri pentru înrudirea firii; dar nu sunt ai noștri după voință, întrucât nu ajută scopului nostru cinstitor de Dumnezeu”.

26) Retragera din locurile noastre să ne fie în părțile cele mai lipsite de mângâiere, de slavă deșartă și în cele mai smerite. Căci dacă nu, zburăm (din lume) împreună cu patima.

27) Ascunde vița ta de neam bun și acoperă slava ta cea bună, ca să nu te afli arătându-te într-un fel cu gura și altfel în faptele tale⁹⁰.

28) Nimeni nu s-a predat pe sine atât de mult înstrăinării ca acel mare (patriarh) care a auzit: „leși din pământul tău și din rudenia ta și din casa tatălui tău” (*Facerea 12, 1*), măcar că l-a chemat într-un pământ de alt grai și barbar⁹¹.

29) Câteodată Domnul l-a slăvit pe cel ce s-a înstrăinat ca acel mare (patriarh) chiar mai mult decât pe acela. Dar măcar că slava e dată de Dumnezeu, e bine să ne ferim de ea prin pavăza smereniei.

30) Când dracii, sau și semenii noștri, ne laudă pentru marea faptă a înstrăinării, să ne ducem cu

90. Scolia din *PG*: „Ca nu cumva faptele necuvenite să arate mincinoasă vița ta bună trupească”. Alta: „Nu te bizui pe noblețea trupească, căci cel trupesc nu primește cele ale Duhului (*1 Corinteni 2, 14*)”. Ed. 1970: „Să nu arăți prin chipul din afară, datorită înstrăinării, smerenia călugărească, iar în realitate să ai slava deșartă”.

91. „Când auzi pe Domnul zicând: «De nu se va lepăda cineva de toate cele ce sunt cu el, nu este Mie vrednic» (*Luca 14, 33*), nu înțelege că e vorba numai de bani, ci și de toate lucrurile păcatului. Căci «nimeni, zice, slujind în oaste, nu rămâne împletit cu lucrurile vieții» (*2 Timotei 2, 4*). Pentru că cel ce voințește să biruiască patimile, rămânând împletit cu ele, e asemenea celui ce încearcă să stingă focul cu pleava.” Desigur, cel ce începe lupta cu patimile încă nu e cu totul curat de ele. Dar nu e ca cel ce pe jumătate le aprobă, iar pe jumătate luptă împotriva lor. Aceasta înseamnă „împletirea” cu ele.

gândul la Cel ce pentru noi S-a înstrăinat, coborând din cer pe pământ, și ne vom afla pe noi neputând împlini deplin această faptă în veacul veacului.

31) Cumplită e împătimirea de vreunul din ai noștri, sau și de vreun străin. Căci ea poate să ne atragă în lume și să stingă cu desăvârșire focul căinței (străpungerii) noastre.

32) Precum e cu neputință unui ochi să privească spre cer, iar altuia spre pământ, tot așa este cu neputință să nu se primejduiască cu sufletul cel ce nu s-a înstrăinat cu gândul și cu trupul de toate cele ce sunt ale sale și nu ale sale.

33) Cu multă osteneală și durere se înstăpânește în noi obișnuința cea bună și bine așezată. Dar ceea ce dobândim cu multă osteneală se poate pierde într-o clipită de vreme. Căci „obiceiurile bune sunt stricate de convorbirile rele” (1 Corinteni 15, 33), lumești și nelumești⁹².

34) Cine umblă, după lepădarea sa (de lume), cu cei din lume, sau se află aproape de ei, fără îndoială sau va cădea în cursele lor, sau își va întina inima prin gândul la ei, sau neîntinând-o prin faptul că va osândi pe cei întinați se va întina și el.

Despre visurile care urmează pe începători

35) E cu neputință de ascuns faptul că înțelesul cunoștinței noastre e cu totul nedesăvârșit și plin de toată neștiința. Așa cum gâtlejul deosebește mâncărurile, auzul, înțelesurile, iar soarele vedește

92. „Convorbiri lumești a numit pe cele ale lumii; iar nelumești, pe cele rele și păgubitoare celor ce fug de lume.”

slăbiciunea ochilor, tot așa cuvintele dau pe față neștiința sufletului. Dar legea iubirii ne silește și spre cele mai presus de putere. De aceea socotesc (căci nu mă pot hotărî sigur) că după cuvintele despre înstrăinare, sau mai degrabă odată cu ele, e bine să spun ceva și despre visuri, ca să știm ceva și despre această viclenie a celor vicleni.

36) Visul este mișcarea minții în vremea nemișcării trupului⁹³.

37) Nălucirea este amăgirea ochilor când doarme cugetarea. Nălucirea este ieșirea minții când trupul veghează. Nălucirea este o vedere a ceva fără ipostas (suport, obiect)⁹⁴.

38) Pricina pentru care, după cele de mai înainte, am voit să vorbim despre visuri este vădită. Când, părăsind pentru Domnul casele și rudeniile noastre, ne vindem pe noi străinătății pentru dragostea lui Hristos, dracii încearcă să ne tulbure prin visuri, arătându-ne rudeniile noastre fie plângând, fie murind, fie închise, fie strâmtorate pentru noi. Deci cel ce crede visurilor este asemenea celui ce aleargă după umbra sa și încearcă să o prindă.

93. Scolia aceasta este după Vasile cel Mare: „Așa să înțelegi deosebirea între vedere și vis. Vederea este ceea ce se vede în vis aproape ca prin simțuri, iar visul e ceea ce se nălucește (se imaginează) în somn. Deci *nemișcare* numește aici liniștirea. Căci mișcarea înțelegându-se în șase feluri: adică a nașterii, a stricării, a creșterii, a schimbării, a micșorării și a mutării din loc, trupul nu se arată lipsit de niciuna din acestea. El, dormind, mai degrabă se mișcă; și, mișcându-se, e nemișcat. În cea dintâi se află prin fire, pe a doua o pătimește”.

94. Se dă ca scolie cap. 38-39 din „Suta de capete” a lui Diadoh al Foticeii, *Filocalia*, vol. I, pp. 349-350.

39) Dracii slavei deșarte sunt în visuri prooroci. Ei închipuie ca niște vicleni cele viitoare și ni le vestesc mai dinainte. Împlinindu-se vedeniile, ne minunăm și ne înălțăm gândul ca și când am avea darul preștiinței.

40) În cei ce ascultă de dracul acesta, el s-a făcut adeseori prooroc. Iar față de cei ce-l disprețuiesc, el pururea minte. Căci, fiind duh, el vede cele dinlăuntrul aerului acesta și, cunoscând pe cineva că moare, proorocește prin visuri celor mai ușurei la minte.

41) Dracii nu știu nimic din cele viitoare dintr-o cunoștință de mai înainte. Căci și doctorii pot să ne spună moartea de mai înainte.

42) Ei se prefac adeseori în îngeri de lumină și în chipuri de mucenici și ne arată pe aceia venind la noi, în visuri⁹⁵. Iar când ne deșteptăm, ne scufundă în mândrie și bucurie.

43) Dar aceasta să-ți fie semnul înșelăciunii: căci îngerii ne arată osânde și judecăți și despărțiri, iar odată treziți, ne fac să tremurăm și să ne întristăm.

44) Când începem să credem în vis dracilor, ei își bat joc de noi și când suntem treji. Cel ce crede visurilor e cu totul necercat. Iar cel ce nu crede nici unora e filosof.

45) Crede numai celor ce-ți vestesc ție osândă veșnică și judecată. Dar dacă acestea îți pricinuesc deznădejdea, și ele sunt de la dracul.

Iată a treia treaptă deopotrivă la număr cu Treimea. Cel ce a pășit pe ea să nu caute la dreapta sau la stânga.

95. Același lucru se întâmplă în spiritism.

CUVÂNTUL AL IV-LEA

Despre fericita și pururea pomenita ascultare

1) Cuvântul nostru, înaintând cu bună rânduială, a ajuns la luptătorii și atleții lui Hristos. Cu adevărat, oricărui rod îi premerge floarea și oricărei ascultări, înstrăinarea, fie a trupului, fie a sufletului. Căci cu aceste două virtuți, ca și cu două aripi de aur, urcă la cer fără preget sufletul cuvios. Poate despre el a cântat un oarecare purtător de Duh: „Cine îmi va da aripi ca unei porumbițe și voi zbura prin smerenie?” (Psalm 54, 6)⁹⁶.

2) Nu vom trece cu vederea a face vădită prin cuvânt, dacă voiți, înfățișarea acestor viteji luptători: cum țin pavăza credinței în Dumnezeu și în Susținătorul credinței, respingând prin ea, așa-zicând, tot gândul necredinței, sau al strămutării; cum întind neconținut sabia duhului, omorând toată voia lor ce se apropie de ei; cum, îmbrăcați în platoșele de fier ale răbdării și ale blândeții, resping prin ele toată ocara și înțepătura și săgeata cuvântului. Dar ei au și coiful mântuirii, acoperământul întâistătătorului prin rugăciune. Și nu stau cu picioarele lipite, ci pe unul îl întind spre slujire, iar pe celălalt îl au nemișcat în rugăciune⁹⁷.

3) Ascultarea stă în a-și tăgădui cineva cu desăvârșire sufletul său, fapt arătat în chip vădit prin

96. Sunt cele trei etape principale ale urcușului duhovnicesc: făptuirea (curățirea de patimi și dobândirea virtuților), contemplarea (vederea duhovnicească) și desăvârșirea.

97. Unesc rugăciunea cu slujirea. Prin slujire sunt în mișcare, prin rugăciune stau nemișcați, uniți cu Dumnezeu. E rugăciunea neîncetată.

trup⁹⁸. Sau poate, dimpotrivă: ascultarea este omorârea mădularelor printr-o cugetare vie⁹⁹. Ascultarea este mișcare de neînțeles, moarte de bunăvoie, viață neiscoditoare¹⁰⁰, primirea primejdiei fără grijă¹⁰¹,

98. Scolia din ed. 1970, care orânduiește altfel pe cea din PG: „Prin *tăgăduirea sufletului* înțelege faptul de a-și lăsa cineva voile sale naturale, după cuvântul: «De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine» și cele următoare. Căci cele contrare firii, chiar de le-ar lăsa, nu ar lăsa nimic pentru Dumnezeu, căci nu sunt ale lui. Dar cel ce le lasă pe cele naturale se tăgăduiește pe sine însuși”. Scolia în PG: „Ascultarea este a celui ce este capabil de ea, nu supunerea celui ce nu este (capabil). Căci nu vom numi ființa nerațională ascultătoare sau neascultătoare”. Deci nu e vorba de o desființare a sufletului, ci de o punere a lui în mâna lui Dumnezeu. Ascultarea e moarte a morții și afirmare a vieții, afirmarea spiritului față de trup, pentru a opri trupul de la moartea veșnică. Și nu e vorba nici numai de o renunțare la voile rele, ci de o predare a voii celei bune, adică a voii peste tot, în mâna lui Dumnezeu; e o predare rațională, pentru eliberarea de patimă, o renunțare la existența egoistă în izolare, prin acordul ei cu rațiunea lui Dumnezeu. Această predare lui Dumnezeu a voilor proprii o arată cineva prin faptele manifestate în trupul său, împlinind numai acele fapte prin trup care sunt plăcute lui Dumnezeu.

99. Numai o cugetare puternică, sau o conștiință vie poate înfrâna faptele manifestate prin trup. Această omorâre a mișcărilor neînfrânate din mădularele trupului coincide cu o mare putere a duhului.

100. *Mișcare de neînțeles*, căci pare contrară rațiunii; *moarte de bunăvoie*, căci coexistă continuu cu voia, spre deosebire de moartea fizică, care, odată ce se produce, nu mai e cu putință o manifestare a voii prin trup; ca atare e un suprem act continuu de voință. Viață în simplitate e cea fără complexități și întrebări inutile care o micșorează ca trăire din iubire.

101. „Nu vorbește de primejdia sufletului, ci de a trupului, pe care o suportă cel ce ascultă din vreo întâmplare: fie că ar călători pe mare, fie că ar cădea între tâlhari; și astfel moare de o moarte care nu-i pricinuiește grijă, știind bine că moartea din

răspuns necăutat în fața lui Dumnezeu, netemere de moarte, neprimejdioasa plutire pe marea vieții, călătorie în somn¹⁰².

4) Ascultarea este mormânt al voinței și înviere a smereniei¹⁰³. Nu se împotrivește mortul și nu alege între cele bune și cele părate rele. Căci cel ce și-a omorât sufletul din evlavie va răspunde pentru toate¹⁰⁴. Ascultarea este lepădarea judecății proprii din bogăția judecății¹⁰⁵.

întâmplare îi este o mărturie și împlinește ascultarea fără să aleagă ce are să asculte și ce nu."

102. Toate răspunderile sunt aruncate asupra povățuitorului sufletesc rânduitor de Dumnezeu. Cel ce ascultă are o singură răspundere: să asculte de acela. Prin el ascultă de Dumnezeu, ale Căruia voi i se fac concrete și i se tălmăcesc prin povățuitor. De ceea, nu are grijă ce să răspundă lui Dumnezeu la Judecată, plutește pe marea vieții fără primejduirea sufletului, iar de primejdia trupului și chiar de moarte nu se teme. Călătorește ca un copil care doarme în vreme ce e purtat în brațe de tatăl său. Mai bine zis, toate le vede bine, căci nu vede nicio primejdie. La baza tuturor acestor fapte de non-voire proprie e însă o mare și continuă voire sau hotărâre: de a învinge cu tărie orice greutate, de a înfrunta chiar și moartea pentru a împlini de bunăvoie voile lui Dumnezeu concretizate în voile întâistătorului; și o lumină fundamentală: că cel ce poruncește reprezintă pe Dumnezeu și că mântuirea sa constă în împlinirea voinței aceluia ca voia lui Dumnezeu. Scolia din ed. 1970 zice: „Sau calea fără oboseală și frământare spre virtute. Căci cel ce s-a prelat pe sine întâistătorului și și-a pus sufletul în mâna lui s-a izbăvit de orice grijă și e ca și când ar dormi”.

103. În fiecare clipă moare individul care caută să facă voile sale și învie persoana, sau omul nou, prin puntea comuniunii ce o aruncă spre cel ce reprezintă pe Dumnezeu.

104. „Mai bine zis întâistătorul lui. Căci acesta, odată ce a primit voia celui ascultător și și-a făcut așa-zicând sufletul lui fără voință și mort (Scolia din PG: «și numai că nu l-a omorât»), va răspunde el însuși pentru acela.”

105. „Lepădarea judecății (a discernământului, a alegerii proprii) stă în a asculta pe cele ce par rele, ca bune, precum

5) Începutul omorârii mădularelor trupului și a voci sufletului se face cu durere. Mijlocul e când cu durere, când fără durere. Iar sfârșitul se arată în nemișcare și în ne-simțirea durerii. Acest fericit mort viu numai atunci se simte suferind osteneală și durere, când se vede pe sine făcând voia sa, temându-se de povara judecății sale¹⁰⁶.

6) Toți câți ați pornit să vă dezbrăcați pentru stadionul mărturisirii înțelegătoare¹⁰⁷, toți câți voiți să luați jugul lui Hristos pe grumazul vostru, toți câți căutați să puneți sarcina voastră pe grumazul altuia, toți câți vă grăbiți să vă înscrieți cu voia voastră câștigurile (de pe urma nevoinelor) și voiți ca în schimbul lor să vi se scrie libertatea, toți câți străbateți marea aceasta uriașă plutind înălțați pe umerii altora cunoașteți că ați pornit să străbateți un drum scurt și aspru, având pe el puțința unei singure rătăcirii: ea se numește rânduiala de sine

Avraam, împlinind porunca de a junghia pe fiul său, și-a îmbogățit fără să judece ascultarea pe care o avea de la început.” Ascultarea de Dumnezeu vine din bogăția înțelegerii adevărate a ceea ce trebuie făcut pentru propria realizare și îmbogățește această înțelegere prin experiența continuă pe care o face cel ce ascultă despre propășirea sa în eliberarea de mândrie.

106. „Virtuțile și păcatele fac mintea oarbă (nesimțitoare, *n. trad.*). Cele dintâi, ca să nu vadă păcatele (să nu simtă ispitele lor și să nu vadă păcatele altora, *n. trad.*); cele de al doilea, ca să nu vadă virtuțile.” Deci numai omul care luptă pentru virtuți, dar n-a scăpat cu totul de păcate, adică începătorul și cel de la mijloc, simte durerea, pentru că se teme de osânda veșnică.

107. Mărturisirea înțelegătoare e cea făcută nu cu gura, ci cu faptele și cu mintea. „Stadionul mărturisirii înțelegătoare e locuirea fraților împreună, după marele Vasile care zice: «Stadionul luptei și buna mireasmă a înaintării și a deprinderii neîncetate și gândirea la poruncile Domnului sunt locuirea fraților la un loc».”

(idioritmia). Cel ce a lepădat-o cu totul pe aceasta în alegerea celor ce i se par bune și duhovnicești și plăcute lui Dumnezeu a ajuns la țintă înainte de a fi pornit la drum¹⁰⁸. Căci ascultarea stă în a nu crede sieși în cele bune, până la sfârșitul vieții.

7) Având de gând să ne plecăm grumazul în Domnul și să credem altuia, în scopul smeritei cugetări sau al mântuirii de la Domnul, înainte de intrare (în stadion), dacă se află în noi vreo neîncredere și vreun gând (de îndoială), să cercetăm pe întâistătător și să-l judecăm și, ca să zic așa, să-l cercăm, ca nu cumva, încredințându-ne corăbierului ca unui cârmaci și celui pătimăș ca unuia fără patimi și mării ca portului, să ne pricinuim un naufragiu sigur. Iar după intrarea în stadionul evlaviei și al supunerii, să nu mai judecăm pe povățuitorul cel bun al luptei noastre în nicio privință, chiar dacă am vedea în el ca într-un om unele ușoare greșeli. Căci de nu, judecându-l, la nimic nu ne va folosi supunerea¹⁰⁹.

8) E de toată trebuința ca cei ce voiesc să aibă pururea o credință neîndoielnică în povățuitorii lor

108. „Ascultător este omul care a respins rânduiala de sine și urmează învățătorului. El se află în faptele celor desăvârșiți chiar dacă n-a călătorit prin ele. Deoarece vicleanul obișnuiește să tulbure pe cei în ascultare și să disprețuiască osteneala lor ca a unora ce n-au nici post, nici nevoință, nici rugăciune curată, nici celelalte, care sunt ale celor ce se liniștesc, părintele acesta zice că acestea nu sunt nimic față de ascultarea cea adevărată. Căci ea ține locul acelor și-l face pe ascultător să fie în mijlocul lor, chiar înainte de a veni acolo prin ele.”

109. „Căci cel ce judecă și ține seama de toate amănuntele disprețuiește. Iar cel ce disprețuiește nesocotește, apoi nici nu mai ascultă. Sau chiar dacă nu cade în neascultare, nu împlinește cu credință ceea ce i s-a poruncit. Iar tot ce nu este din credință este păcat, după Apostolul.”

să păstreze biruințele lor pururea pomenite și neșterse în inima lor, ca atunci când dracii le vor semăna necredința față de ei, să le închidă gura cu cele păstrate în amintirea lor. Căci pe cât înflorește credința în inimă, pe atâta se silește și trupul în slujire. Dar când se poticnește de necredință, cade: „Că tot ce nu e din credință e păcat” (*Romani 14, 23*).

9) Când gândul tău te sfătuiește să judeci sau să osândești pe întâistător, sari ca din curvie. Să nu dai șarpelui îngăduință: nici loc, nici intrare, nici început. Zi către balaurul acesta: „O, înșelătorule, nu eu am primit să fac judecata povățuitorului meu, ci el pe a mea. Nu eu am fost făcut judecător al lui, ci el al meu”.

10) Părinții numesc cântarea, armă; rugăciunea, zid; lacrima neprihănită, baie. Iar fericita ascultare au socotit-o mărturisire (mucenicie)¹¹⁰, fără de care nimeni din cei împătimiți nu va vedea pe Domnul¹¹¹.

110. „Căci nu numai cei ce au primit moartea pentru Hristos sunt martiri (martori, *n. trad.*), ci și cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui.”

111. „E de întrebat cum, fără ascultare, nimeni nu va vedea pe Domnul? Căci ce? Maria Egipteanca și alții oarecare, care nu s-au supus cuiva, nu vor vedea pe Domnul? Dar zicem că nu vorbește numai despre supunerea trupească, ci și despre cea sufletească. Căci nu vom afla pe niciunul dintre sfinți care nu și-a supus trupul Duhului. Deci e vădit că cel ce nu are pe cea sufletească împreună cu cea trupească nu va vedea pe Domnul. Căci mulți, supunându-se părinților trupești, și-au robit sufletul plăcerilor. De aceea nu au folosit nimic din această supunere. Deci trebuie să dobândească împreună cu supunerea trupească și pe cea sufletească, pentru ca să se facă nepătimași. Căci rămânând pătimiși, nu vor vedea pe Domnul.” Domnul este nepătimitor și numai cei ce se înrudesesc în aceasta cu El îl pot vedea sau simți.

11) Cel ce se supune dă el însuși o hotărâre în privința sa. Căci dacă ascultă în chip desăvârșit pentru Domnul, chiar dacă nu i se va părea că o face în chip desăvârșit, s-a izbăvit de osânda sa. Iar dacă își împlinește voia lui în anumite lucruri, chiar dacă i se pare că ascultă, își poartă povara el însuși¹¹². Dacă întâistătorul nu încetează să-l mustre, bine face. Iar dacă tace, nu am ce spune¹¹³.

12) Cei ce se supun cu simplitate în Domnul străbat drumul cel bun, nemișcând în ei, prin iscodire de amănunte, viclenia dracilor¹¹⁴.

112. Cel ce se supune se judecă și se osândește pe sine ca neputând, din pricina păcătoșeniei, să înțeleagă și să împlinească cum se cuvine prin el însuși voia lui Dumnezeu. Iar judecându-se pe sine, se izbăvește de judecata lui Dumnezeu.

Scolia ed. 1970: „Cel ce împlinește ascultarea cu conștiința curată și nu face nimic după voia sa, iar dacă din neștiință și uitare îi va lipsi ceva din cele datorate, și de aceea pare celor ce privesc simplu din afară ca vrednic de judecat, el totuși nu e osândit de Dumnezeu. Iar dacă se silește să înțeleagă poruncile după voia lui și să le împlinească după plăcerea lui, deși pare oamenilor că ascultă în chip desăvârșit, el se osândește de Dumnezeu, că a împlinit plăcerea sa”. Făcând voia lui, își poartă povara lui.

113. „Prin cuvintele: «Nu am ce spune» face comună abatearea ucenicului nesupus și a povățuitorului care nu-l mustre, arătându-se prin aceasta că și întâistătorul e răspunzător. Căci cel care nu spune celui supus lui greșalele se va osândi ca și când el însuși le-a făcut.”

114. „Nu se îngăduie celui ce ascultă cu recunoștință să supună vorbeii multe faptele păstorului. Căci, în acest caz, dracii cei răi care stârnesc cugetarea la gânduri iscoditoare îl sfătuiesc cu viclenie să facă drumul simplu în chip sucit.” Întrebările, analizele, căutările de contraziceri în sfaturile date lui spre a împlini binele sunt tot felul de pretexte, de amânări sau de refuz al împlinirii lor. Binele e simplu și se vede cu mintea simplă. Cea sucită îl acoperă prin tot felul de complicități iscodite.

13) Înainte de toate să ne mărturisim bunului și singurului nostru judecător. Iar dacă el poruncește, să ne mărturisim și tuturor. Căci rănilile descoperite nu se vor mări, ci se vor tămădui¹¹⁵.

Despre tâlharul pocăit

14) Mergând eu într-o mănăstire de obște, am văzut judecata înfricoșată a unui bun judecător și păstor. Căci, aflându-mă eu acolo, s-a întâmplat ca unul dintr-o ceată de tâlhari să intre în viața călugărească.

Acestuia acel preabun doctor și păstor i-a poruncit să se bucure șapte zile de toată odihna, spre a vedea numai din afară viețuirea din acel loc. După a șaptea zi, chemându-l păstorul, deosebit, l-a întrebat dacă îi place să locuiască împreună cu ei. Și după ce l-a văzut pe el învoindu-se cu toată sinceritatea, l-a întrebat iarăși ce lucru necuvenit a făcut în lume. Și când l-a văzut mărturisind cu cuvântul toate cu hotărâre, iarăși a zis încercându-l: „Voiesc să descoperi aces-tea în fața întregii frății”. Iar acela, urând cu adevărat

115. Scolie în trad. Veniamin Costache, privind mărturisirea: „Mărturisirea păcatelor e ca o arătare a bolilor trupești. Deci precum bolile trupești nu le descoperă oamenii tuturor, nici fiecăruia, așa și mărturisirea păcatelor trebuie să se facă înaintea celor ce le pot tămădui. Căci s-a scris: «Voi, cei tari, purtați neputințele celor slabi» (Romani 15, 1). Iar a le purta înseamnă a le ridica și tămădui, după cum s-a scris: «Că El neputințele noastre le-a luat și bolile noastre le-a purtat» (Isaia 53, 4). Nu pentru că le-a luat în Sine, ci pentru că pe cei ce pătimeau i-a tămăduit”. Avem aici un temei pentru mărturisirea la duhovnic și nu în fața unei mulțimi, sau a oricui, care se va sminti sau va judeca cu neînțelegere păcatele celor ce le-au mărturisit în fața sa.

păcatul său, călcând peste toată rușinea, a făgăduit fără șovăială. „Dacă voiești, a zis, chiar și în mijlocul cetății lui Alexandru” (în Alexandria).

Apoi păstorul a adunat în biserică pe toți păstoriții săi, două sute treizeci la număr. Și săvârșindu-se Dumnezeiasca Liturghie (căci era duminică), după citirea Evangheliei a dus înăuntru pe acel osândit fără prihană, tras de oarecare frați și lovit cu măsură, cu mâinile legate la spate și îmbrăcat în sac de păr și având cenușă pe cap, încât la însăși vederea lui toți s-au înspăimântat și au început îndată să strige plângând, că nu știa nimeni ce s-a întâmplat, apoi când a ajuns aproape de ușile bisericii, a grăit către el acea sfântă căpetenie, judecător de oameni iubitor: „Oprește-te, că ești nevrednic să intri aici!”

Înspăimântat de glasul păstorului ce răsunase către el din altar (căci credea, după cum pe urmă cu jurăminte m-a încredințat, că nu auzea glas de om, ci de tunet), căzu îndată pe fața sa, cutremurat și scuturat în întregime de frică. Și zăcând jos și udând pământul cu lacrimi, i se porunci iarăși de către minunatul doctor, care lucra prin toate mântuirea lui și dădea tuturor chip de mântuire și de smerenie vădită, să spună toate cele făcute de el, după felul lor, în fața tuturor. Iar acela mărturisi cu frică toate una câte una, înspăimântând auzul tuturor: nu numai păcatele trupești cele potrivnice firii și cele după fire, cu făpturile cuvântătoare și cu cele necuvântătoare, ci și vrăjitoriile, uciderile și celelalte, care nu e îngăduit a le auzi sau a le preda scrisului. După ce le-a mărturisit, i s-a poruncit să fie tuns și să fie socotit între frați.

15) Iar eu, minunându-mă de înțelepciunea acestui cuvios, l-am întrebat, îndeosebi, pentru ce a făcut un

lucru străin ca acesta? Iar acest doctor adevărat a răspuns: „Pentru acestea două: întâi, ca pe cel ce s-a mărturisit să-l scap prin rușinea de acum de cea viitoare. Iar aceasta s-a și întâmplat, căci nu s-a sculat, frate Ioane, de la pământ, până ce n-a dobândit iertarea de toate. Și să o crezi aceasta, căci unul dintre frații aflați acolo a îndrăznit să-mi spună: «Am văzut pe cineva ținând o hârtie scrisă și o trestie (un condei); și când cel ce zăcea jos își spunea un păcat, acela îl ștergea cu trestia». Și pe drept cuvânt. «Căci am spus, zice, fărădelegea mea Domnului și mi-a iertat nelegiuirea inimii mele» (*Psalms* 31, 6). Iar al doilea, pentru că am pe unii care au greșale nemărturisite și prin aceasta îi îndemn și pe aceia la mărturisire, fără de care nimeni nu va dobândi iertare”.

16) Și multe alte (fapte) minunate și vrednice de amintire am văzut la acel pururea pomenit păstor și în obștea lui, din care voi încerca să vă fac cunoscute pe cele mai multe. Căci am rămas nu puțină vreme la ei, urmărind viețuirea lor și minunându-mă mult de ea, cum cei pământești urmau pilda celor cerești. O legătură de nedesfăcut a iubirii îi lega și ceea ce e și mai minunat este că erau izbăviți de toată îndrăzneala și grăirea deșartă. Se nevoiau înainte de toate în a nu răni conștiința vreunui frate în vreo privință¹¹⁶. Iar dacă se arăta careva cu ură față de alții, păstorul îl închidea pe acesta în mânăstirea cea despărțită ca pe un osândit. Odată preacuviosul porunci să fie alungat îndată unul dintre frați care a bârfit către el pe aproapele său, neîngăduind să se afle în mânăstire diavol văzut și nevăzut.

116. Scolia ed. 1970: „Prin multe fapte se rănește conștiința fratelui: prin disprețuire, prin nesocotire necugetată, prin ținerea de minte a răului și prin cele ce răsar din acestea”.

Am văzut la acei cuvioși lucruri cu adevărat folositoare și minunate. Era o frățime după Domnul adunată și legată, având și lucrarea minunată și contemplarea (vederea) lui Dumnezeu. Așa de mult se deprindeau să se sârguiască în faptele dumnezeiești, că aproape nu aveau nevoie de îndemnul întâistătătorului, și unii pe alții se trezeau spre vegherea dumnezeiască. Căci erau între ei rânduite niște sfinte și dumnezeiești nevoițe, bine gândite și statornicite. De aceea, de se întâmpla vreodată ca vreunul dintre ei să înceapă, când nu era întâistătătorul de față, să bârfească, sau să osândească, sau peste tot să grăiască în deșert¹¹⁷, prin vreun semn care scăpa nevăzut altora, vreun alt frate, atrăgându-i luarea-aminte, îl făcea să tacă. Iar dacă acela nu se simțea, poate, cel ce-i atrăgea luarea-aminte, punând metanie, pleca¹¹⁸. Iar dacă

117. Totul se petrecea cu o mare delicatețe, fără jignirea celui ce trebuia îndreptat.

118. „Întrebarea Marelui Vasile: «Până la ce cuvinte ajunge vorbirea deșartă?» Răspuns: «În general, tot cuvântul care nu folosește la trebuința ce o avem de Domnul este deșert, și primejdia acestui cuvânt este de așa fel că, chiar dacă e bine ceea ce se spune, dar nu folosește la zidire, cel ce l-a grăit nu are primejdia în bunătatea cuvântului, ci în faptul de a nu-l folosi spre zidire. El atunci întristează pe Duhul Sfânt» (*Efeseni* 4, 29-30). Al aceluiași: «Ce este cuvântul deșert?» Răspuns: «Mărturisirea credinței lipsită de fapte. Când cineva crede și mărturisește pe Hristos, dar nu face ceea ce a poruncit El. Mai este și alt cuvânt deșert: când cineva mărturisește, dar nu se îndreptează, când zice că se pocăiește, dar iarăși păcătuiește. Dar și bârfirea e cuvânt deșert și când cineva aude pe bârfitor, dar tace. Căci și cel ce nu muștră cu curaj bârfește. Pentru că ceea ce spune acela nu are temelie. Și cel ce născocește minciuna vorbește în deșert, pentru că istorisește ceea ce nu s-a petrecut sau nu s-a văzut. Dar și cel ce învață să se facă bine, dar el nu face, vorbește în deșert».”

aveau nevoie să spună ceva, le era îngăduită, la nesfârșit și neîncetat, aducerea aminte de moarte și gândul la judecata veșnică.

17) Nu voi trece sub tăcere dintre cele văzute acolo nici biruința minunată a bucătarului. Văzându-l pururea cu mintea adunată în slujirea lui și cu lacrimi, l-am rugat să-mi spună cum s-a învrednicit de un astfel de har. Iar el, silit de mine, a răspuns: „Nu m-am gândit niciodată că slujesc oamenilor, ci lui Dumnezeu. Și socotindu-mă nevrednic de orice liniște, am totdeauna în amintire vederea focului văpăii viitoare”.

18) Să auzim de o altă izbândă minunată a lor. Ei nu se opresc nici la trapeză din lucrarea minții, ci, printr-o obișnuință vrednică de însemnat și printr-o aplecare neînțeleasă, își aduceau fericiți aminte de rugăciunea din suflet. Dar nu se arătau făcând aceasta numai în trapeză, ci și în orice întâlnire și adunare a lor. Iar dacă vreunul din ei suferea vreo cădere, primea cele mai multe rugăminți de la frați să le lase lor grija și răspunderea pentru aceasta în fața păstorului și să primească ei certare de la acela. Pentru aceasta păstorul cel mare, cunoscând lucrarea ucenicilor, dădea certări mai mici, ca unul ce știa că cel certat nu-i atât de vinovat; ba nici nu mai căuta pe cel ce căzuse cu adevărat în greșeală¹¹⁹.

119. „Din Marele Vasile: despre a nu ascunde păcatele fraților, sau cele proprii. Tot păcatul trebuie făcut cunoscut întâistătătorului fie de către cel ce a păcătuit însuși, fie de către cei ce-l cunosc împreună cu acela, dacă nu-l pot tămădui ei înșiși după porunca Domnului. Căci păcatul nespus este boală tănuită în suflet. Nu vom numi binefăcător pe cel ce încuie cele stricătioase în trup, ci mai degrabă pe cel ce le scoate prin durere și asprime la arătare, ca fie prin vomitare să arunce ceea ce vatămă, fie prin descoperirea bolii să facă cunoscut chipul tămăduirii. Tot așa e vădit că a

Unde se pomeneau la dâșșii grăire deșartă sau glume? Iar dacă vreunul dintre ei ar fi început vreo ceartă cu aproapele, trecând altul și făcând metanie, risipea mânia. Și dacă-i simțea că vor ține minte răul, vestea îndată celui ce rânduia cele de al doilea după întâistător și-i făcea să se împace unul cu altul înainte de apusul soarelui. Iar dacă se învârtoșau, fie că erau pedepsiți să nu se împărtășească de hrană până la împăcare, fie că erau izgoniți din mănăstire.

Iar această rânduială vrednică de laudă era păzită la ei cu grijă și nu în deșert, căci aducea și arăta multe roade. Căci mulți dintre cuvioșii aceia s-au dovedit făptuitori și văzători, având darul deosebirii (al dreptei socoteli și al smeritei cugetări). Și se putea vedea la ei o privesc cutremurătoare și de măreție îngerească. Se puteau vedea oameni de mare venerație și sfințenie petrecând în ascultare ca niște copii și având ca cea mai mare laudă smerenia lor.

19) Am văzut acolo bărbați trăind în ascultare de vreo cincizeci de ani. Pe aceștia i-am rugat să mă învețe ce mângâieri au aflat din atâta osteneală. Unii dintre ei spuneau că au aflat adâncul (abisul) smereniei, prin care alungă de la ei tot războiul. Alții spuneau că au dobândit desăvârșita nesimțire și lipsa de durere la bârfeli și sudalme.

Am văzut pe alții din acei pururea pomeniți veniți acolo în căruntețe și cu chip îngereșc, după

ascunde păcatul înseamnă a pricinui celui bolnav moartea: «Căci păcatul este boldul morții» (*Romani* 6, 23), zice Apostolul. Muștrările cu curaj sunt de aceea mai bune decât prietenia ascunsă. Nici să nu ascundă unul păcatul altuia. În primul caz, unul se face ucigaș al fratelui; în al doilea, fiecare se face ucigaș al său. Căci cel ce nu se tămăduiește pe sine, zice, prin faptele sale este frate al celui ce se vatămă pe sine.”

dobândirea nerăutății și a simplității celei duhovnicești și întărite cu voința; n-am văzut vreunul fără judecată și neînțelept, ca bătrânii din lume pe care oamenii sunt obișnuiți să-i socotească smintiți, ci pe toți, blânzi în cele din afară, luminoși, neprefăcuți și nemeșteșugiți, fără nimic plăsmuit, nici în cuvânt, nici în purtări, lucru care nu se află la mulți; iar în cele dinlăuntru respirând cu sufletul pe Dumnezeu și privind pe întâistătătorul ca niște copii nevinovați și având ochiul minții îndrăzneț și tare față de draci și de patimi.

20) Dar nu-mi ajunge timpul vieții, o, sfințită căpetenie și iubitoare de Dumnezeu adunare, să povestesc virtuțile acelor fericiți și viețuirea lor asemenea celei cerești. Totuși mai bine este să înfrumusețăm cuvântul nostru către voi și să vă trezim la râvna de Dumnezeu iubitoare cu sudorile ostinelilor lor, decât cu îndemnurile noastre neputincioase. Căci „fără nicio îndoială, ceea ce e mai mic se împodobește cu ceea ce e mai mare” (Eurei 7, 7). Dar vă rog să nu cugetați că vă scriu ceva plăsmuit de mine, căci e un obicei al necredinței să caute să zădărnicească folosul.

Despre Isidor

21) Dar să ne întoarcem iarăși la cele spuse mai înainte. Un bărbat oarecare cu numele Isidor, de neam boieresc din Alexandria, s-a retras din lume înainte de anii aceștia în mănăstirea amintită, unde l-am apucat și eu. Primindu-l acel preacuvios păstor și văzându-l foarte pornit spre rele, crud, aspru și cutezător, se gândește preaînțelept să înfrângă viclenia dracilor

printr-o rânduire omenească. Și zice către Isidor: „Dacă te-ai hotărât să iei jugul lui Hristos, voiesc să te deprinzi înaintea de toate cu ascultarea”. Dar acela a răspuns: „Precum se predă fierul făurarului, așa și eu, preasfinte, mă predau pe mine ție”. Păstorul, bucurându-se de această pildă, dădu îndată fierului Isidor regula nevoinei și-i zise: „Voiesc să stai, frate, în poarta mănăstirii și să faci îngenunchere fiecărui suflet care intră și iese, zicând: «Roagă-te pentru mine, părinte, că sunt stăpânit de duh rău»”. Și ascultă acesta ca îngerul pe Domnul.

Și făcând el așa șapte ani și ajungând la cea mai adâncă smerenie și zdrobire de inimă, pururea pomenitul acela, după cei șapte ani rânduiri de lege¹²⁰ și după răbdarea neînchipuită a bărbatului, voi să-l numere, ca mai mult decât vrednic, în rândul fraților, ba să-l învrednicească și de hirotonie. Dar acela a îndreptat foarte multe rugăminți prin alții și prin mine, nevrednicul, către păstor, să-l lase să sfârșească drumul petrecând acolo. El își vestea prin cuvântul acesta în chip umbrit sfârșitul și chemarea lui apropiată (la Dumnezeu), fapt care s-a și întâmplat. Căci lăsându-l pe el învățătorul în această rânduială, după zece zile a plecat prin neslăvire în chip slăvit la Domnul, luând la el în a șaptea zi a adormirii și pe portarul mănăstirii. Căci îi spusese lui, fericitul, că de va dobândi îndrăznire la Domnul, nedespărțit îi va fi și acolo degrabă. Iar aceasta s-a

120. „Cinstește Părintele șeptimea de ani a Legii vechi, dezlegând după trecerea acestui timp pe Isidor de canonisire. Prin aceasta arată că tot omul trebuie să treacă prin răstimpul dureros al vieții acesteia, până ce, izbăvind-se de cele de aici, ajunge la odihna celor de acolo.”

și întâmplat, spre cea mai mare adevărire a primirii neînfruntate a ascultării și a smereniei lui de Dumnezeu următoare.

22) Am întrebat pe acest mare Isidor, pe când încă trăia, ce lucrare avea mintea lui stând în poartă. Și pururea pomenitul nu a ascuns-o de către mine, căci voia să mă folosească. Spunea deci că la început o avea pe aceasta: „Socoteam că pentru păcatele mele m-am vândut. De aceea făceam pocăință cu toată amărăciunea, cu silire și cu sânge¹²¹. Iar după ce s-a împlinit un an, nu mai aveam întristare în inimă, așteptând plata de la Dumnezeu pentru răbdare¹²². Trecând iarăși un an, mă socoteam nevrednic, în simțirea inimii, de petrecerea în mănăstire și de vederea și de vorbirea împreună cu părinții și de împărtășirea cu dumnezeieștile Taine și de privirea cuiva în față; ci, căutând cu ochii în jos, dar și mai jos cu cugetul, ceream celor ce intrau și ieșeau să se roage pentru mine”.

121. Din Isaac Sirul: „Puțin necaz suportat pentru Dumnezeu e mai mare decât o faptă mare săvârșită fără necaz. Deoarece necazul de bunăvoie probează credința și iubirea, iar fapta odihnei se naște din lenevirea conștiinței. De aceea în necazuri s-au probat sfinții în dragostea lui Hristos și nu în odihnă. Pentru că fapta fără osteneală e dreptatea celor din lume, care fac milostenii din cele din afară și nu agonisesc în ei înșiși”. E lucru mai mare să suporti o durere, decât să faci cu ușurință o faptă bună. Ultima nu se înscrie atât de adânc în ființa proprie, ca să o preschimbe.

122. „Cel ce primește necazurile din timpul de față, în așteptarea bunătaților de mai târziu, a aflat cunoștința adevărului și se va izbăvi ușor de mânie și de întristare.” Își cunoaște mai bine complexitatea firii cel ce suportă necazuri, decât cel pentru care totul decurge lin, rămânând la suprafața ființei lui, nepusă la încercare prin grele necazuri.

Despre Lavrentie

23) Șezând noi odată la masă, acel mare povătuitor, plecându-și sfânta sa gură la urechea mea, zise: „Voiești să-ți arăt cugetare dumnezeiască într-o căruntețe adâncă?” Iar eu rugându-l să o facă, dreptul acesta strigă de la o a doua masă pe un oarecare cu numele Lavrentie, ce avea în mânăstire vreo patruzeci și opt de ani și era al doilea preot slujitor la altar. Acela venind și ingenunchind în fața egumenului, acesta îl binecuvântă. Dar sculându-se acela, nu-i spuse nimic, ci-l lăsă să stea în fața mesei fără să mănânce (și era la începutul mesei). Acela rămase așa un ceas sau chiar două, încât până la urmă mă și rușinai să privesc la fața lui: căci era cu părul alb de tot, având optzeci de ani. Rămânând fără răspuns până la sfârșitul mesei, fu trimis de cuviosul să spună mai înainte pomenitului Isidor începutul Psalmului 39. Dar eu n-am trecut cu vederea, ca un prea viclean, să ispitesc pe bătrân. De aceea l-am întrebat ce gândea când stătea înaintea mesei? Iar el a zis: „Înfățișându-mi în preajma păstorului chipul lui Hristos, am socotit că nu el îmi poruncește, ci Dumnezeu. Pentru aceea, părinte Ioane, stăteam rugându-mă nu ca înaintea mesei unor oameni, ci ca înaintea altarului lui Hristos, neprimind niciun gând rău față de păstor, datorită credinței și iubirii mele față de el. Căci s-a zis: «Iubirea nu socotește răul» (1 Corinteni 13, 5). Dar cunoaște și aceasta, părinte, că dacă cineva se predă pe sine de bunăvoie simplității și nerăutății, nu mai dă celui rău nici loc, nici vreme împotriva sa”.

Despre econom

24) Precum acel drept era cu adevărat, prin Dumnezeu, mântuitorul și păstorul oilor sale, la fel îl avea de la Dumnezeu și pe economul mănăstirii, mai mult decât pe oricare altul, blând, ca foarte puțini. Împotriva acestuia se porni odată starețul cu mare mînie spre folosul celorlalți, în biserică, poruncind să fie scos afară fără niciun motiv. Iar eu, știindu-l pe acesta nepătat de vina de care îl osândeă păstorul, i-am luat apărarea economului în fața păstorului, luându-l deoparte. Dar înțeleptul spuse și el: „Știu, părinte, și eu. Dar precum e un lucru de osândă și nedrept a răpi pâinea din gura pruncului leșinat de foame, așa se va păgubi și pe sine și pe lucrător întâistătătorul sufleteilor dacă nu-i prilejuiește aceluia atâtea cununi¹²³ câte știe că poate răbda acela în tot ceasul, fie prin ocări, fie prin necinstiri, fie prin disprețuiri și batjocoriri¹²⁴. El se face pricina acestor trei păgubiri foarte mari.

123 Așa e textul din ed. 1970. Cel din *PG* sună astfel: „Așa și întâistătătorul sufletului nu se vatămă și nu se păgubește nici pe sine, pricinuind aceluia cununi”. Scolia: „Luptătorii sunt ispitiți ca să sporească bogăția lor. Cei moleșiți, ca să se păzească de cele ce-i vatămă. Cei somnoroși, ca să se trezească. Cei depărtați, ca să se apropie de Dumnezeu. Cei familiari, ca să se facă și mai familiari prin îndrăzneală”.

124. „Observă cum celor ce au urcat li se dă, nu fără folos, prilej de smerenie. Căci dacă se desăvârșesc în cele ce au pus început, se fac și mai vrednici de laudă.” Dacă cei ce lucrează bine sunt numai lăudați de întâistătători, încep să se umple de mândrie și se păgubesc și ei și întâistătătorii, că nu au avut grijă de buna lor îndrumare.

Întâi se lipsește acela însuși de plata ce vine din certarea povățuitorului; al doilea, că, putând să folosească și pe ceilalți din virtutea altuia, nu face aceasta; al treilea și cel mai greu lucru e că și cei ce par purtători de osteneli, făcându-se o vreme fără grijă și nefiind muștrați sau certați de întâistătătorul, ca unii ce ar fi, chipurile, virtuoși, se lipsesc de blândețea și de răbdarea ce se cuvine să o aibă. Căci lipsa de apă acoperă și pământul bun și roditor și gras de buruienile necinstite și-l face să odrăslească mărăcinii mândriei, ai vicleniei și ai netemerii. Știind-o aceasta marele Apostol scrie lui Timotei: «Stăruie, muștră, ceartă, îndeamnă cu timp și fără timp» (2 *Timotei* 4, 2)".

Iar eu, împotrivindu-mă acelui povățuitor adevărat și aducând înainte slăbiciunea generației noastre și că mulți, poate pentru certarea fără motiv sau poate nu fără motiv, se rup de păstor, acel sălaș al înțelepciunii zice iarăși: „Sufletul legat de Hristos, prin iubirea și credința păstorului, nu se depărtează de el până la sânge și mai ales cel ce s-a tămăduit vreodată prin el de vreo rană oarecare, amintindu-și de cel ce zice: «Nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile, nici vreo altă zidire nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Hristos» (*Romani* 8, 38-39). Iar de cel ce nu e astfel legat și bine sădit și lipit mă minunez foarte dacă nu-și săvârșește în deșert petrecerea cea din locul acesta. Că s-a însoțit cu o ascultare mincinoasă". Și nu s-a înșelat pe sine acest cu adevărat mare povățuitor, ci a călăuzit și a desăvârșit și a adus la Hristos oi neprihănite.

Despre Avachir

25) Să ascultăm înțelepciunea lui Dumnezeu aflată în vase de lut și să ne minunăm de ea. Mirându-mă eu

deci, când mă aflam acolo, de credința, de răbdarea și de neclintita stăruință a celor nou-sădiți, cu toate certările și ocările, ba uneori și prigonirile nu numai din partea întâistătătorului, ci și a celor cu mult mai de jos, am întrebat, pentru zidirea mea, pe un oarecare dintre frații ce se aflau în mânăstire de cincisprezece ani, pe nume Avachir, pe care îl vedeam nedreptățit aproape mai mult decât pe toți, ba uneori alungat și de la masă dintre slujitori; și era din fire foarte puțin vorbăreț.

Deci zisei către el: „Frate Avachir, pentru ce te văd în fiecare zi alungat de la masă și dormind de multe ori nemâncat?” Iar el răspunse: „Crede-mă, părinte, că mă încercă părinții mei de sunt bun de călugăr. Dar nu o fac aceasta fără iubire¹²⁵. Și eu, cunoscând scopul întâistătătorului și al celorlalți, le rabd toate fără greutate. Iată am cincisprezece ani din cei treizeci cât socotesc, precum mi-au spus și ei la intrarea mea (în mânăstire), că încercă pe cei ce s-au lepădat de lume. Și pe drept cuvânt, frate Ioane, căci fără cercare aurul nu se desăvârșește”.

Mai rămânând deci viteazul acesta, Avachir, după intrarea mea în mânăstire, doi ani, s-a mutat la Domnul, spunând părinților când avea să plece: „Mulțumesc, mulțumesc Domnului și vouă. Că ispitindu-mă voi pentru mântuirea mea, iată am rămas neispitit de draci șaptesprezece ani”. Pentru aceasta întâistătătorul, ca un drept judecător, a

125. „Nu numai pe cei ce mor de sabie și pe cei ce au mărturisit pe Domnul în fața tiranilor îi încununează Domnul, ci și pe cei ce și-au dovedit iubirea întru nevoință. Căci precum aceia au răbdat împunsăturile pentru Domnul, așa și aceștia au răbdat asuprelile și nevoința pentru Domnul.”

poruncit să fie așezat după vrednicie, ca un mărturisitor (mucenic), împreună cu sfinții adormiți acolo.

Despre arhidiaconul Macedonie

26) Aș nedreptăți, fără îndoială, pe râvnitorii celor bune, dacă aș îngropa în mormântul tăcerii lupta și biruința lui Macedonie, a întâiului diacon de acolo. Acesta, aflându-se în purtarea de grijă a Domnului, l-a rugat odată pe păstor, cu două zile înainte de sărbătoarea sfintelor Teofanii¹²⁶, să plece în cetatea Alexandriei pentru oarecare trebuință personală, făgăduind să vină repede din cetate pentru pregătirea sa de slujba sărbătorii. Dar diavolul, vrăjmașul binei, l-a împiedicat pe arhidiaconul îngăduit de egumen să vină în sfânta mănăstire la data hotărâtă de întâistătător. Sosind după o zi, păstorul îl scoase din diaconie și-l așeză în rândul celor din urmă începători. Bunul diacon al răbdării și arhidiacon al statorniciei primi hotărârea și cuvântul părintelui fără întristare, ca și când altul ar fi fost pedepsit și nu el. După ce a rămas în această stare patruzeci de zile, înțeleptul l-a ridicat iarăși în treapta lui. Dar după o zi de arhidiaconie, acesta îl rugă să-l lase iarăși în aceeași certare și necinstire de mai înainte, spunând că a săvârșit un păcat de neiertat.

Dar cunoscând cuviosul că acela nu spune adevărul, ci cere aceasta din smerenie, s-a învoit cu dorința cea bună a slujitorului și se putea vedea căruntețea venerată

¹²⁶. Sărbătoarea Nașterii și a Botezului Domnului, care, în timpul scrierii *Scării*, se vede că se prăznuiau încă deodată sau în strânsă legătură.

petrecând în starea începătoare și cerând tuturor să se roage pentru el „deoarece, zicea, am căzut în curvia neascultării”. Mie însă, smeritului, a îndrăznit acest mare Macedonie să-mi mărturisească pentru ce a alergat de bunăvoie la această smerită viețuire. „Niciodată, zicea, n-am simțit atâta ușurare de orice război și n-am văzut dulceața luminii dumnezeiești în mine, ca acum”¹²⁷.

27) Este propriu îngerilor să nu cadă. Ba poate nici să poată cădea, cum zic unii¹²⁸. Dar oamenilor le este propriu să cadă și să se ridice iarăși ori de câte ori s-ar întâmpla aceasta. Numai dracilor le este propriu ca, odată căzuți, să nu se mai ridice niciodată¹²⁹.

127. Cel ce ia de bunăvoie starea smereniei și ostenelele cele grele nu va mai suferi de venirea asupra lui a unor umiliri și greutatea fără voie. Acestea nu-l vor întrista, ba nici nu le va mai simți, ci se va bucura de ele. Căci îl găsesc pregătit pentru ele. Nu le mai simte ca ispite și ca război. Nu-i mai produc întristări și nemulțumiri. El vede în sine lumina dumnezeiască, pentru că vede rostul lor binefăcător.

128. Învățătura stabilită e că acum îngerii buni nici nu pot cădea.

129. „Sunt trei ordine, zice Sfântul Maxim: îngeri, oameni, demoni. A nu cădea e propriu îngerilor, dar nu după ființă, ci prin liberă alegere. Căci nu sunt prin fire nemișcați spre rău. Pentru că în acest caz nici satana n-ar fi căzut, fiindcă prin fire n-ar fi putut pătimi aceasta. Dar sunt greu de mișcat spre contrariul, cum zice Grigorie Teologul. Deci nu după ființă, ci după liberă alegere au dobândit însușirea de a nu cădea. Pe aceasta dracii întărind-o spre rău, au rămas din pricina neputinței de întoarcere în apostazie. Iar oamenii, din pricina puținței de întoarcere, sunt mai buni decât demonii. Dar îngerii sunt mai presus de ambele ordine, din pricina neputinței de schimbare.” Dar se pune întrebarea: De ce Dumnezeu i-a făcut pe îngeri și pe demoni cu neputință de mișcat de la bine spre rău și invers, după ce au ales ei binele sau răul? Nu e în hotărârea lor ceva atât de decisiv, că schimbarea le devine cu neputință? Credem că aici trebuie căutată explicația: Îngerii au un fel de absolut în decizia lor. Ei vor ceva într-un grad și într-o formă

Aceasta ne-a mărturisit-o cel încredințat cu economia mănăstirii. „Fiind tânăr, îmi spuse el, și având grija vitelor mănăstirii, mi s-a întâmplat o foarte grea cădere a sufletului. Având obiceiul să nu ascund niciodată șarpele înlăuntrul inimii, prinzându-l de coadă, l-am arătat îndată doctorului. Dar acela, cu fața zâmbitoare, îmi zise lovindu-mă ușor peste obraz: «Du-te, fiule, fă-ți slujba ca mai înainte și nu te teme de nimic»¹³⁰. Iar eu, convins prin credința înfocată că voi lua în puține zile dovada tămăduirii, am continuat să alerg pe drumul meu bucurându-mă și totodată tremurând”.

28) Toată orânduirea făpturilor are, cum zic unii, multe deosebiri. Deci și în viețuirea de obște a fraților sunt deosebiri de înaintări și păreri. Pentru aceea și doctorii, observând pe unii dintre aceștia iubitori de a se arăta la venirea în mănăstire a mirenilor, îi acopereau în fața aceloră cu ocări și cu slujiri mai puțin cinstite, ca să se retragă cu grabă când se întâmpla sosirea cuiva din lume. Și așa se putea vedea petrecându-se ceva mai presus de fire: însăși slava deșartă se alunga pe sine și fugea de oameni¹³¹.

definitivă. Ei trăiesc într-o ambianță mai clară a absolutului și decizia lor are ceva din acceptarea total conștientă a absolutului, câtă vreme omul crește treptat spre absolut, aflându-se pe un drum suitor, care se desprinde treptat de răul sau de binele total.

130. Scolia ed. 1970: „Să nu ai vreo bănuială pe părinte că a lăsat pe cel ce s-a mărturisit fără o certare (epitimie). Căci îl știa pe acesta din tinerețe mult timp petrecând în nevointa plină de trezvie și stăruind în osteneli, și de aceea nu a adăugat altă greutate la acestea. De altfel nici pricină nu era, pe cât socotea, vrednică de o certare aspră, pentru că altfel nu l-ar fi lăsat să plece zâmbind, ci ar fi ieșit păzind întocmai canonisirea”.

131. Însăși slava deșartă fugea de oameni, pentru că cei stăpâniți de ea se fereau să apară în fața oamenilor, obligați

Despre cuviosul Mina

29) Nevrând Domnul să mă lipsească de rugăciunile unui cuvios părinte, înainte cu o săptămână de plecarea mea l-a luat la Sine pe cel ce cărmuia ca ajutor al păstorului, pe un bărbat minunat cu numele Mina, care avea cincizeci și nouă de ani în obște și împlinise toate ascultările în ea. Deci în ziua a treia, când săvârșeam noi rânduiala adormirii cuviosului, deodată se umplu de bună mireasmă tot locul unde zăcea trupul lui. Drept aceea ne îngădui marele păstor să desfacem acoperământul în care era așezat. Și făcându-se aceasta, văzurăm toți pornind din tălpile lui, ca din două izvoare, buna mireasmă a mirului. Atunci spuse învățătorul către toți: „Vedeți sudorile picioarelor și ostenele lui, cu adevărat s-au adus și s-au primit ca un mir!”

Dar părinții locului mi-au povestit și alte multe isprăvi ale preacuviosului Mina. Spuneau și aceasta: că odată întâistătătorul, voind să încerce răbdarea lui de Dumnezeu dăruită, venind acesta la stăreție și punând metania de seară egumenului și cerând slobozire ca de obicei, acela l-a lăsat pe el să șadă așa jos până la ceasul canonului. Și abia atunci, dându-i blagoslovenie și ocărându-l ca pe un iubitor de slavă și ca pe un lipsit de răbdare, l-a lăsat să se ridice. Căci știa cuviosul că va răbda cu bărbăție. De aceea a dat și priveriștea aceasta spre zidirea tuturor. Iar ucenicul cuviosului Mina, făcându-ne cunoscute acestea

fiind la slujiri lipsite de măreție. Și așa se învățau să se ferească de a se arăta cu fală în fața oamenilor.

despre învățătorul său, zise: „Descosându-l eu dacă nu cumva i-a venit somnul stând în genunchi înaintea egumenului, m-a încredințat că, șezând așa jos, a rostit toată *Psaltirea*”.

30) Nu voi trece cu vederea să împodobesc cununa cuvântului și cu smaraldul următor: Am stârnit odată la un cuvânt despre liniștire pe unii dintre bătrânii aceia plini de bărbăție. Iar aceia, cu fața zâmbitoare și cu chip vesel, mi-au spus: „Noi, părinte Ioane, fiind materiali, avem și o viețuire aplecată spre cele materiale. Judecând că trebuie să purtăm războiul după măsura slăbiciunii noastre, am socotit că e mai bine să ne luptăm cu oamenii care uneori sunt furioși, alteori se căiesc, și nu cu dracii care sunt totdeauna porniți și înarmați cu furie împotriva noastră”¹³².

132. Scolia din ed. 1970 care arată în plus, pe lângă *PG*, prima propoziție ca fiind a lui Marcu Ascetul, iar restul al lui Evagrie: „Zice și Avva Marcu: «Mai bine este să fim ispitiți de oameni decât de draci. Dar cel ce place Domnului îi biruiește și pe unii și pe alții». Dar zice și Sfântul Evagrie: «Dracii luptă descoperiți împotriva pustnicilor. Iar împotriva celor ce petrec în chinovii sau săvârșesc virtutea însoțiți cu alții îi înarmează pe cei mai fără grijă dintre frați. Dar războiul al doilea e mult mai ușor decât cel dintâi. Pentru că nu se pot afla oameni pe pământ atât de amarnici ca dracii, chiar dacă se suferă din partea lor toată uneltirea». Oamenii mai au și milă, sau mai pot fi și înduplecați, dar dracii nu. În orice caz poți fi, în lupta cu oamenii ce te ispitesc sau te tulbură, cel puțin tot atât de tare ca și ei, poți afla o slăbiciune în ispitierea lor și deci îi poți înfrânge mai ușor”.

În *PG* se mai adaugă o scolie, care e totodată o metodă de înfrângere a ispitelor de la oameni și de la draci: „Cel ce se roagă pentru oamenii care-l nedreptățesc tulbură pe draci; iar cel ce se împotrivește celor dintâi e biruit de cei din urmă”. Lupta oamenilor împotriva noastră nu e despărțită de cea a dracilor. Dar, prin oameni, lupta dracilor e mai slabă. Căci

31) Iarăși un altul dintre acei pururea pomeniți, având față de mine dragostea și îndrăznirea cea după Dumnezeu, îmi spuse cu bunăvoință: „De ai dobândit cumva, preaînțelepte, lucrarea celui ce a zis întru simțire: «Toate le pot întru Cel ce mă întărește pe mine, Hristos» (*Filipeni 4, 13*), de a venit peste tine Duhul Sfânt ca o rouă curățitoare, de te-a umbrit puterea răbdării Celui preaînalt (*Luca 1, 35*), încinge ca un bărbat (ca Hristos Dumnezeu) mijlocul tău cu ștergarul ascultării și, ridicându-te de la cina liniștei, spală picioarele fraților cu duh smerit¹³³. Mai bine zis tăvălește-te sub picioarele soților tăi cu cuget sporit; pune portar neîndurat și neadormit în poarta inimii tale; ține-ți mintea cea greu de ținut¹³⁴ în trupul tău supus împrăstierii; ține liniștea minții în mădularele ce se mișcă și se clatină, care e lucrul cel mai minunat dintre toate; fă-ți sufletul netulburat în mijlocul tulburărilor, oprește-ți limba înfuriată, gata să sară la împotrivire¹³⁵.

oamenii se înmoaie de rugăciunea noastră pentru ei, de vorba bună și de ajutorul ce le dăm.

133. Cel ce pornește la ascultare cu hotărâre se dovedește pe de o parte bărbat puternic, pe de alta, în stare de smerenie; e tare în smerenia slujitoare. El se încinge cu putere, dar cu puterea smereniei. El renunță la liniștea care-l odihnește și ia asupra-și grija ajutorării și lucrării de scăpare a aproapelui de păcatele ce-l împovărează.

134. κράτει νοῦν ἀκράτητον e un paradox. Mintea care e mereu în mișcare trebuie ținută în gândul la Dumnezeu.

135. În toate aceste recomandări se cere un lucru paradoxal (tradus de noi cu „minunat”), deci cu atât mai greu. Mădularele trupului se mișcă sub puterea ispitelor, dar mintea trebuie să-și păzească liniștea și deci puterea de a nu se tulbura și de a nu se lăsa purtată de ele. Mintea trebuie să rămână neclintită ca o stâncă în mijlocul valurilor ce o asaltează.

Luptă-te cu stăpâna aceasta în fiecare zi de șaptezeci de ori câte șapte. Înfige în lemnul sufletului, ca într-o cruce, mintea ta ca o nicovală care e bătută, batjocorită, ocărată, luată în răs, nedreptățită ca de niște lovituri neîncetate de ciocane, dar se înmoaie, nu suferă nicio sfărâmare, ci rămâne întreagă, netedă și neclintită¹³⁶. Leapădă voia ta ca pe o haină a rușinii și intră în arenă despuiat de ea¹³⁷, chiar dacă acesta e un lucru rar și anevoie de aflat. Îmbracă platoșa credinței care nu poate fi spartă și sfărâmată de necredința în conducătorul luptei. Ține în frâul neprihănirii simțul pipăitului care sare cu nerușinare înainte. Înfrânează-ți cu pomenirea morții ochiul care voiește să iscodească în fiecare clipă măreția trupurilor și frumusețea lor. Adu la tăcere, prin grija de ea însăși, mintea curioasă care voiește să osândească pe frate pentru negrijă, arătând în chip neamăgitor toată iubirea și mila față de aproapele. În aceasta vor cunoaște toți cu adevărat, preaiubite părinte, că ești ucenic al lui Hristos: dacă vom avea în obște iubire între noi”.

136. Mintea, ca organ al cugetării, are ca temelie sufletul nostru întreg, sau subiectul nostru. Dacă dispoziția acestuia e fermă ca un lemn, mintea nu se va clătina nici ea de ispite. Neclintirea subiectului nostru își ia tăria din întipărirea lui de gândul la Crucea lui Hristos. Mintea trebuie să se fixeze în subiectul astfel întărit asemenea lui Hristos, suportând ca El toate piroanele.

137. „Voia ta” e voia contrară lui Dumnezeu, voia individualistă, sau egoistă. Ea îl îmbracă pe om într-o înfățișare neplăcută lui Dumnezeu și semenilor, într-o înfățișare de ocară. Cel ce ține seama de această voie egoistă a sa, fiind dușmanul lui Dumnezeu și al semenilor săi, nu e capabil să suporte greutățile neplăcute ale nevoințelor, pentru că nu se bazează decât pe puterea sa limitată.

„Vino, vino”, zicea iarăși bunul prieten. „Vino și locuiește împreună cu noi. Bea în fiecare clipă batjocorirea ca pe o apă vie. Căci David, după ce a cercat din toate cele plăcute de sub cer, la sfârșitul tuturor, mărturisindu-și neștiința, a zis: «Ce este dar bun? Sau ce e plăcut? Nu e altceva decât a locui frații împreună» (Psalmii 132, 1). Iar dacă ne-am învrednicit astfel de o asemenea răbdare și ascultare, e bine ca, după ce ne-am cunoscut și slăbiciunea noastră, să nu intrăm în stadionul luptei, ci să fericim pe cei ce luptă și să le dorim răbdare”¹³⁸.

Iar eu am fost biruit de frumoasele cuvinte ale părintelui și preabunului învățător, care s-a nevoit împreună cu mine în chip evanghelic și proorocesc, sau mai bine zis prietenesc. De aceea am și hotărât să dau fără șovăire întâietate fericitei ascultări.

32) Dar înainte de a ieși ca dintr-un rai și de a înșira cuvintele mele, ca niște mărcini urâți și nefolositori, voi mai aminti încă o virtute folositoare a acestor fericți¹³⁹.

Păstorul a băgat de seamă că de multe ori, stând noi la rugăciune, unii le foloseau ca întâlniri și ca prilejuri de convorbiri. Acestora poruncindu-le să stea vreme de o săptămână înaintea bisericii, le-a rânduit să facă metanie celor ce intrau și ieșeau, chiar dacă erau clerici sau preoți¹⁴⁰.

138. E lăudată răbdarea în obște ca forță de coeziune, ca putere susținută de comuniune și susținătoare a comuniunii. Pe aceasta a pus accent și starețul Gheorghe de la Cernica în viața duhovnicească ce a sădit-o în obștea sa.

139. „Urâte ca exprimare, nefolositoare prin firea lor lumească; spinoase prin asprimea lor.”

140. „Când greșeala unuia se întinde la mulți, nu trebuie să se arate îndelungă-răbdare, nici să se caute folosul propriu,

Văzând pe careva dintre frați stând la cântare cu o simțire a inimii mai adâncă decât a multora și mai ales părând, prin rostirea cuvintelor însoțită de înfățișarea ființei și a feței, că se află în convorbire cu vreunii, l-am întrebat să-mi spună înțelesul fericitului său obicei. Iar el, știind că e spre folos să nu ascundă aceasta, zise: „M-am obișnuit, părinte Ioane, să-mi adun gândurile și mintea, împreună cu sufletul, de la început, chemându-le să strige împreună: «Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos, Împăratul nostru Dumnezeu»”.

Iar pe bucătar, iscodindu-l eu, l-am prins făcând aceasta: văzând că are o tăbliță la brâu, am aflat că însemna pe ea în fiecare zi gândurile sale și le mărturisea pe toate păstorului. Dar nu numai pe acesta, ci și pe alți mulți i-am văzut făcând acolo același lucru. Căci era și aceasta o poruncă a marelui păstor, precum am auzit¹⁴¹.

ci cel al multora, ca să se mântuiască, pentru că virtutea multora și de multe feluri e mai de folos decât virtutea unuia și de un singur fel.”

141. Aceasta e o metodă de a păstra sufletul într-o sinceritate sau într-o transparență deplină, neavând în el nimic ascuns, nimic acoperit de întunericul minciunii, nicio umbră, nicio pată, ci totul în lumină. Scolia PG: „Alta, a lui Fotie: «A dezvălui de bunăvoie greșalele sale bărbatilor duhovnicești e un semn al vieții ce se îndreptează, iar a le ascunde e un semn al sufletului pătimăș. Căci nimeni, ajutând pe hoți, sau stând de partea curvarilor, nu-și va da pe față gândurile (nu-i va da pe față pe aceștia). Pentru că cel nepățimăș, care are milă față de pătimăș, spunând păcatul fratelui o face din două motive: fie ca să-l îndrepteze pe el, fie ca să-l folosească pe altul. Dar dacă-l spune fără aceste motive, o face fie ca să-l osândească pe acela, fie ca să-l bârfească, și de aceea nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască și va cădea și el fie în aceeași greșeală, fie în alta, și va fi osândit și rușinat”.

Oarecare dintre frați a fost izgonit odată de el, pentru că a bârfit pe aproapele său către el că e flecar și vorbăreț. Dar el a stăruit în poarta mănăstirii timp de o săptămână, rugându-se să poată intra și să fie iertat. Când a auzit aceasta iubitorul de suflete, cercetând și aflând că acela n-a mâncat nimic în cele șase zile, îi vesti: „Dacă voiești să-ți faci sălașul în întregime în mănăstire, te voi pune în ceata celor ce se pocăiesc”. Și fiindcă cel ce se pocăia a primit aceasta cu bucurie, păstorul a poruncit să fie dus în mănăstirea rânduită îndeosebi pentru cei ce plângeau pentru păcatele lor, ceea ce s-a și întâmplat¹⁴².

33) Dar fiindcă am vorbit despre amintita mănăstire, să spunem ceva pe scurt și despre ea. Era un

142. O scolie a lui Hrisolog: „Leagă pe cel ce a păcătuit, ca să i-L faci milostiv pe Dumnezeu. Nu-l dezlega, ca să nu fie legat și mai tare de mânia lui Dumnezeu. De nu-l voi lega eu, legăturile lui nu vor rămâne nedezlegate. «Că de ne vom judeca pe noi înșine, nu vom fi judecați» (1 Corinteni 11, 31). Să nu socotească cineva aceasta cruzime și neomenie, ci cea mai mare blândețe și cel mai bun leac și multă purtare de grijă. «Dar au suferit destul timp pedeapsa», va zice cineva. Cât? Spune-mi! Un an, doi, trei? Dar nu mă interesează vremea, ci îndreptarea sufletului. Arată-mi deci aceasta: de s-au străpuns la inimă, de s-au schimbat, și atunci s-a împlinit totul. Iar de nu s-a întâmplat aceasta, vremea nu e de niciun folos. Căci nu ne interesează de a fost legată rana de multe ori, ci de a folosit legătura. Dacă a adus folos în scurtă vreme, să nu mai fie ținută. Iar de nu a fost spre folos în cincisprezece ani, să mai fie ținută. Dezlegarea celui legat să hotărască folosul”. Legând duhovnicul pe cel ce a greșit, nu-l mai leagă Dumnezeu. Căci acela simte mai vădit dezaprobarea și se îndreaptă, pe când legătura lui Dumnezeu nu e vădită și omul continuă să păcătuiască, socotind că, dacă nu l-a dezaprobat duhovnicul, păcatul lui n-are prea mare importanță. Iar canonul se orientează, ca vreme, după rezultatul adus de el în îndreptare.

loc depărtat cam la o stadie (1 km) de mănăstirea cea mare. Era o închisoare jalnică. Nu se putea vedea acolo niciodată fum, nici vin, nici ulei pentru mâncare. Nu se găsea altceva decât pâine și puține legume. În acest loc îi închidea fără ieșire pe cei ce se poticneau după chemare (la călugărie); nu la un loc, ci îndeosebi și despărțiți, sau câte doi cel mult, până ce Domnul îl înștiința pe el (pe păstor) despre fiecare. Pusese peste ei și un mare locțiitor, cu numele Isaac, care cerea celor predați grijii lui rugăciune aproape neîncetată. Spre împiedecarea trândăviei, erau acolo și stâlپări multe de finici (pentru făcut coșuri și rogojini). Aceasta era viața, aceasta era starea, aceasta era petrecerea celor ce căutau cu adevărat fața Dumnezeului lui Iacob (*Psalm 23, 6*).

34) E un lucru bun a te minuna de ostenele sfinților. Dar e un lucru pricinuitor de mântuire a râvni să faci la fel. Însă a voi să urmezi viețuirea lor dintr-o dată e un lucru nesocotit și cu neputință.

35) Când suntem mușcați de muștrări, să ne aducem aminte de păcatele noastre, până ce Domnul, văzând silința noastră, a celor ce ne sârguim, le va șterge pe acestea și va preface durerea ce ne mușcă în inimă, în bucurie¹⁴³. „Căci după mulțimea durerilor mele în inima mea, zice, au veselit mângâierile Tale sufletul meu la vremea cuvenită” (*Psalm 93, 19*).

36) Să nu uităm pe cel ce zice către Domnul: „Câte necazuri și rele mi-ai arătat mie și, întorcându-mă, m-ai făcut viu și din adâncurile pământului m-ai scos iarăși după ce am căzut” (*Psalm 70, 23*).

143. „Silitori nesiliți sunt cei pătruși de dragostea lui Dumnezeu și care se silesc a bineplăcea lui Dumnezeu nu pentru că îi silește cineva, ci pentru că sunt atrași de dragostea lui Dumnezeu.”

37) Fericit este cel ce s-a silit pe sine să fie defăimat și ocărât în fiecare zi pentru Domnul. Acesta va dăntui cu mucenicii și va sta de față cu îngerii, plin de îndrăzneală. Fericit este monahul care se va socoti pe sine în toată clipa vrednic de necinstire și de defăimare. Fericit este cel ce și-a omorât până la capăt voia sa și și-a predat grija de sine învățătorului său în Domnul. Căci va sta de-a dreapta Celui răstignit¹⁴⁴.

38) Cel ce a respins de la sine mustrarea dreaptă sau nedreaptă a respins însăși mântuirea sa. Iar cel ce o primește cu durere, sau fără durere, va dobândi degrabă iertarea păcatelor sale¹⁴⁵.

144. „Avva Zosima a zis că cel ce dorește să umble pe calea cea adevărată și dreaptă, când se tulbură, se lovește pe sine, zicând: De ce te mâinii, suflete al meu? De ce te tulburi, ca cei ce fac spume? Chiar din aceasta arăți că ești bolnav. Căci de nu ai fi bolnav, nu ai suferi. De ce, încetând să te ocărăști pe tine, îl învinovățești pe fratele tău că ți-a arătat boala cu fapta și cu adevărul? Ia aminte la porunca lui Dumnezeu: «Când era ocărât, nu ocăra; când pătimea, nu amenința» (1 Petru 2, 23), ci suferea toate. Și zicea că, de va trăi cineva anii lui Matusalem și nu va umbla pe calea aceea dreaptă, pe care au umblat toți sfinții, adică cea a necinstirii lor de către oameni, a iubirii și a răbdării bărbățești, nu va înainta nici puțin, nici mult, și va cheltui anii în deșert.”

Cel ce rabdă va sta de-a dreapta Celui răstignit și, după răstignire, înviat, pentru că s-a lăsat și el răstignit de ocări și și-a predat grija de sine dascălului său, ca Hristos, Tatălui. Omorând cu totul voia sa egoistă, a înviat în dragostea lui Hristos.

Avva Zosima e cel de care vorbește cu mare venerație și Avva Dorotei. Era un egumen în apropierea Gazei de la începutul secolului VI. Avem aici o dovadă despre influența *Cuvântărilor* Avvei Dorotei asupra lui Ioan Scărarul.

145. Mustrarea te face atent la tine însuși; te face să-ți dai seama că e ceva rău în tine, sau care face altuia impresia că nu ești cum trebuie în vreo privință oarecare. Drept urmare, te silești să te vindeci și în acea privință, și deci să-ți câștigi mântuirea.

39) Arată în chip nevăzut (cu mintea) lui Dumnezeu credința și dragostea curată ce o ai față de părintele tău și Acela va îndemna pe acesta în chip neștiut să se alipească de tine și să te apropie de el, după simțirea ta față de el¹⁴⁶. Cel ce pironeste pe stâlp orice șarpe a arătat o credință vădită¹⁴⁷. Dar cel ce îl ascunde răătățește încă pe locuri fără căi¹⁴⁸.

40) De voiește cineva să știe că are iubirea de frați și dragostea adevărată, se va încredința despre ea când se va vedea pe sine plângând pentru greșalele fratelui și veselindu-se de înaintările și de darurile lui¹⁴⁹.

41) Cel ce voiește să rămână biruitor într-o convorbire cuvântul său să știe că suferă de boala diavolului, chiar dacă cuvântul său e adevărat¹⁵⁰. Și dacă face

E o cruce care te desăvârșește. Însăși primirea muștrării, pricinuindu-i cuiva pocăința de greșale, îi aduce iertarea lor.

146. Nu-ți arăta simțămintele de umilință și de iubire față de părintele tău duhovnicesc văzut, ci spune-i-o cu mintea lui Dumnezeu. Și Dumnezeu i-o va descoperi aceluia, pentru că ceea ce e sincer nu se poate să nu se vadă în oarecare chip.

147. Aici se arată sensul șarpelui de aramă ținut pe lemn în Vechiul Testament.

148. Pironeste pe stâlpul văzut prin mărturisire orice șarpe ce se mișcă în tine și așa îl vei omorî. Dar dacă-l ții ascuns în tine, nu vei umbla pe calea dreaptă, ci pe căi nedrepte, acoperite de întuneric.

149. „Acela și-a pus sufletul său pentru fratele”. Căci suferă pentru acela ca pentru sine și se bucură de darurile lui, ca pentru ale sale. Sufletul trăiește și moare pentru acela și cu acela.

150. Cine voiește să-și facă biruitor cuvântul său voiește să biruiască el pe ceilalți. Desigur, el ar putea spune că nu voiește să se impună pe sine, ci adevărul. Dar despre adevărul lui Hristos ajunge să dai mărturie, trăindu-l și murind pentru El. El nu se impune cu argumente ale rațiunii, a cărei dibăcie vrei să dovedești că o ai. „Nu ține de viețuirea creștinească a se apăra, și nu se vorbește

aceasta într-o convorbire cu cei deopotrivă cu el, va fi tămăduit poate de certarea celor mai mari. Dar dacă face așa și față de cei mai mari, sau mai înțelepți, boala lui nu poate fi vindecată de oameni.

42) Cel ce nu se supune cuvântului nu se supune nici lucrului. Căci cel ce e necredincios în ceea ce e puțin e necredincios și neîncovoiat și în ceea ce e mare. Acela se ostenește în zadar, neagonisindu-și din cuvioasa ascultare nimic altceva decât osânda.

43) Cel ce și-a făcut conștiința curată la culme, în supunere față de părintele său, acela, așteptând în fiecare zi moartea ca pe un somn, mai bine zis ca pe viața sa, nu se înspăimântă, știind că în ceasul despărțirii nu el, ci întâistătorul va avea să dea socoteală¹⁵¹.

44) Cel ce, primind nesilit de la părintele său în Domnul slujba unei ascultări, a pățimit în ea vreo poticnire neașteptată, să pună vina nu pe cel ce a dat arma, ci pe cel ce a primit-o. Căci a primit arma spre a lupta cu vrăjmașul, dar a îndreptat-o spre inima sa. Iar de s-a silit pe sine pentru Domnul și

de ea în învățătura lui Hristos." Sau: „Împotrivirea în cuvânt arată încăpățânarea și neascultarea". Ea dovedește mai mult îngâmfaarea și disprețuirea, și nu smerenia și ascultarea în toate. Metoda recomandată aici ar aduce cu adevărat pace între oameni.

151. Acela a făcut și a gândit chiar ceea ce i-a cerut întâistătorul. Deci acesta va avea să dea socoteală pentru faptele și gândurile lui. Desigur, aceasta nu scapă pe călugăr de răspundere. Dar el răspunde întrucât se biruie pe sine în fiecare clipă, ascultând. Iar acest lucru nu e ușor. El renunță mereu la buna sa plăcere, la pornirile sale de plăcere, la mândria sa. El strânge mereu apele dezordonate ale pornirilor sale în matca îngustă și tot mai adâncă a unei viețuiri libere de patimi, a unei curății desăvârșite.

a dezvăluit slăbiciunea sa de mai înainte celui ce i-a dat-o, să îndrăznească, căci, chiar dacă a căzut, nu a murit¹⁵².

45) Am uitat, o, prieteni, să vă pun în față și pâinea aceasta dulce a virtuții: anume, am văzut acolo ascultători în Domnul care se zdrobeau prin ocări și se defăimau pentru Dumnezeu, ca să fie pregătiți prin obișnuire să nu se mâhnească de necinstirile ce li se vor aduce din afară¹⁵³.

46) Sufletul care se gândește la mărturisire e ținut de aceasta, ca de un frâu, să nu păcătuiască. Dimpotrivă, păcatele pe care nu avem de gând să le mărturisim le săvârșim fără frică, ca în întuneric.

47) Când, lipsind întâistătătorul, ne închipuim fața lui și, socotind că stă în fața noastră, ocolim orice

152. „E deosebire între cădere și cădere. De aceea și căderea e după felul ascultării. Deci nu socoti izgonire de la Dumnezeu căderea ce se întâmplă în împlinirea slujirii.” Altă scolie a Marelui Vasile, care nu e decât în traducerea lui Veniamin Costache: „Pe lângă cele zise, de viața monahului mai ține și o altă primejdie. Cea dintâi și foarte mare e cea a plăcerii de sine. Căci neavând pe nimeni care să poată să-i cerce lucrul, i se pare că a ajuns la împlinirea poruncii. Apoi, făcându-și din nepricepere o deprindere, nu cunoaște nici lipsurile, nici sporirea în lucrare. Căci îi lipsește din jur orice ajutor, prin care să cunoască unde se află cu lucrarea poruncilor. Căci cum va arăta smerita cugetare, neavând pe nimeni care să se arate mai smerit? Cum va cunoaște milostivirea, despărțit fiind de ceilalți? Cum se va deprinde în îndelunga-răbdare, nestând nimeni împotriva voilor sale? Iar de va zice cineva că-i ajunge învățătura Scripturilor spre îndreptarea năravurilor, face ca cel ce învață tâmplăria, dar nu o lucrează niciodată... Însuși Domnul a spălat picioarele ucenicilor. Dar tu pe cine vei spăla? Cum vei sluji? Decât cine vei fi cel mai de pe urmă, singur de sine petrecând?”

153. Obișnuindu-te să nu te socotești mare lucru, nu te vei mâhni când nu te vor socoti mare lucru nici alții.

întâlnire, sau cuvânt, sau mâncare, sau somn, sau alt-
ceva care știm că nu-i place, împlinim cu adevărat o
ascultare nemincinoasă. Copiii mașteri socotesc lip-
sa învățătorului (a tatălui) prilej de bucurie, dar cei
adevărați o socotesc pe aceasta o pagubă.

48) Am întrebat odată pe careva dintre cei mai
cercați, rugându-l să-mi spună cum se dobândește
prin ascultare smerenia. Iar el zise: „Chiar dacă
ascultătorul recunoscător ar învia morți, chiar dacă
ar dobândi lacrimi, chiar dacă s-ar izbăvi de războaie,
el socotește în chip neîndoielnic că acestea le-a făcut
rugăciunea părintelui său duhovnicesc. Astfel el
rămâne străin de închipuirea deșartă de sine. Căci
cum se va mândri cu acelea cel ce spune că le-a făcut
prin ajutorul părintelui și nu prin sânguința sa?”

49) Cel ce se liniștește (isihastul, sihastrul) nu
cunoaște lucrarea celor spuse¹⁵⁴. Căci părerea de sine
și-a câștigat stăpânire în el, socotind că faptele amin-
tite sunt săvârșite de el prin sânguința sa. Dar cel aflat
în ascultare, biruind două vicleșuguri, rămâne robul
veșnic supus al lui Hristos¹⁵⁵.

50) Dracul luptă uneori să întineze pe cei
ascultători cu murdării și-i face învârtosați la inimă;
alteori, să-i tulbure potrivit obiceiului; și iarăși al-
teori să-i facă pe unii uscați și neroditori, trândavi și
greoi la rugăciune, somnoroși și întunecați, ca să nu

154. Aici autorul ține să arate că ascultarea celui din obște
e mai mare decât liniștirea de unul singur. Prin aceasta nu
disprețuiește liniștirea. Dar socotește că la aceasta trebuie să
ajungă cineva abia după ce a dobândit smerenia prin ascultarea
în obște.

155. Ed. 1970: „Înțelege prin cele două vicleșuguri: neascu-
larea și părerea de sine”.

se mai folosească cu nimic din ascultare, ba să dea și înapoi și să iasă din ascultare. Căci nu le îngăduie să înțeleagă că retragerea prin iconomie a bunătăților ce ni se pare că sunt în noi ni se face pricină de cea mai adâncă smerită cugetare¹⁵⁶.

51) Înșelătorul amintit a fost adeseori respins de către unii prin răbdare. Dar apoi, încă vorbind acesta, alt „înger” înfățișându-se, încearcă după puțin timp să ne amăgească¹⁵⁷.

52) Am văzut ascultători ajunși la multă umilință, blânzi, înfrânați, sânguincioși, nerăzboiți, fierbinți sub acoperământul părintelui, de care apropiindu-se dracii le-au semănat gândul că sunt întăriți acum pentru liniștire (pentru sihăstrie) sau pentru lupta desăvârșită și prin ea pot ajunge la nepătimire. Și, amăgiți astfel și ieșind din port la largul mării, apoi prinzându-i furtuna și neavând cârmaci, s-au primejduit jalnic de această mare murdară și sărată.

53) E de trebuință ca marea să se tulbure și să se înfurie în chip sălbatic, ca prin aceasta să arunce iarăși pe pământ conținutul ei și tot gunoiul și iarba pe care le-au adus în ea râurile patimilor¹⁵⁸.

156. E bine deci ca cei ce ajung prin ispita celui rău în vreo întinare, în vreo tulburare, sau lenevire la rugăciune să nu iasă din pricina acestora din ascultare, ci să înțeleagă că acestea li se întâmplă din iconomia dumnezeiască, pentru a-i conduce la cea mai adâncă smerenie.

157. Se mai întâmplă și faptul acesta: Respingând cineva ispita unui demon, i se arată același sau altul în chipul unui înger, ajutându-l, chipurile, să-l respingă pe acela. Dar îndată, prin această nouă înfățișare, îl amăgește cu păcatul părerii de sine.

158. Călugărul ieșit din portul neprimejdios al ascultării în obște, cu patimi nedeplin tocite, acestea sunt stârnite în singurătate. Dar prin aceasta el va vedea că e bine să revină în portul neprimejdios al obștii.

54) Cel ce uneori ascultă, alteori nu ascultă de părinte este asemenea celui care uneori pune în ochi leacuri, alteori var nestins. Căci, „unul zidind, iar altul dărâmand, care altul va fi folosul, decât osteneala?” (*Înțelepciunea lui Isus Sirah 34, 25*).

55) Nu te lăsa amăgit, o, fiule ascultător al Domnului, de duhul închipuirii de sine și spune păcatele tale învățătorului tău, ca și când le-ar spune altă persoană. Căci nu te poți izbăvi de rușine fără rușine¹⁵⁹. Dracii au adesea obiceiul să ne convingă fie să nu ne mărturisim, fie să defăimăm pe alții ca vinovați de păcatul nostru.

56) Dezgolește-ți, dezgolește-ți rana în fața doctorului și nu te rușina. „A mea e buba, părinte, a mea e rana. Din nepăsarea mea s-a pricinuit, și nu din a altuia. Nimeni altul nu e pricinuitorul ei: nici om, nici duh, nici trup, nici altceva, ci negrija mea!” Fă-te la mărturisire, și cu purtarea și cu chipul și cu gândul, ca un osândit, plecându-te spre pământ și dacă se poate udând cu lacrimi picioarele doctorului și judecătorului ca ale lui Hristos.

57) Dacă toate atârnă de obișnuință și îi urmează ei, cu mult mai mult, fără îndoială, cele bune, care au ca împreună-lucrător pe Dumnezeu. Nu te vei osteni mulți ani, fiule, să afli în tine fericita odihnă¹⁶⁰, de te vei preda de la început ocărilor cu tot sufletul.

159. Trebuie să-ți mărturisești păcatele fără a te cruța, așa cum nu te-ar cruța, dacă ți le-ar dezvălui, altcineva. Desigur, spunându-le tu însuți, vei trece prin clipe de mare rușine. Dar nu poți scăpa de rușine, dacă nu treci prin rușine. Cu rușinea pe care o suferi lovești păcatele care-ți produc rușinea și înlături pricina rușinii. Rușinea mărturisirii este trecătoare, dar rușinea obiectivă a rămânării în păcatul nemărturisit e durabilă și se adâncește mereu.

160. Odihna de patimi. La ea se ajunge ușor biruindu-ți mândria și pornirile spre plăcere prin ascultare. În ascultare e o mare tărie, e izvorul tăriei pentru biruirea tuturor patimilor.

58) Nu socoti lucru nevrednic de tine a-ți face mărturisirea în chip smerit, ca înaintea lui Dumnezeu, înaintea ajutorului tău¹⁶¹. Căci am văzut osândiți înmuind printr-o înfățișare prea întristată și printr-o mărturisire adâncă asprimea judecătorului și preschimbând mânia lui în înduioșare. De aceea și Ioan Înaintemergătorul cerea de la cei ce se rugau mărturisirea înaintea botezului, neavând el însuși nevoie de aceasta, ci prilejuind prin ea mântuirea lor.

59) Să nu ne speriem dacă suntem războiți și după mărturisire. Căci e mai bine să ne luptăm cu gândurile decât cu mândria¹⁶².

60) Nu alerga după cele din povestirile sihaștrilor și ale părinților pustnici și nici nu te înălța spre ele¹⁶³. Căci tu înaintezi cu oștirea întâiului mucenic (Ștefan).

161. Duhovnicul ți-a fost dat ca ajutor în cele bune. Dumnezeu a ținut seama de nivelul nostru omenesc și ne-a dat un ajutor apropiat nouă. S-ar putea socoti duhovnicul (și preotul) în acest sens și un ajutor de care se folosește Dumnezeu pentru folosul nostru. Așa cum Dumnezeu nu botează singur, ci i-a trimis pe Apostoli și pe urmașii lor să boteze, ca să ne dea siguranța că suntem botezați, așa nu primește mărturisirea noastră fără mijlocirea unui om văzut, ci-l folosește pe acesta ca ajutor văzut, pe măsura noastră. El dă putere pătrunzătoare cuvântului omenesc al duhovnicului, căci Fiul lui Dumnezeu însuși S-a folosit de cuvânt omenesc care răsuna în urechile ascultătorilor, dându-i tărie dumnezeiască, făcându-l mijloc al puterii dumnezeiești. Căci cuvântul crește din Cuvântul.

162. Dacă n-am fi războiți de gânduri ispititoare după mărturisire, ne-am mândri, ca unii ce nu mai suntem supuși ispitelor și, în acest caz, ar trebui să luptăm împotriva mândriei și lupta cu ea ar fi mult mai grea.

163. „Nu te înălța spre acele povestiri”, încercând să imiți cele istorisite în ele, sau socotind că ai și tu ceva din cele spuse în ele.

61) Nu ieși din locul de luptă nici când cazî¹⁶⁴. Căci cu mult mai mult avem atunci nevoie de doctor¹⁶⁵. Dacă și-a poticnit piciorul de o piatră cel ce avea ajutor, cel lipsit de ajutor nu se va poticni numai, ci va și muri.

62) Când cădem, îndată dracii, venind lângă noi, iau și ne înfățișează ca pricină binecuvântată, sau mai bine zis nebinecuvântată, liniștea. Scopul vrăjmașilor noștri e să adauge la căderea noastră, în chipul acestă, o nouă rană.

63) Când un doctor își mărturisește neputința, e nevoie să mergem la altul. Căci rari sunt cei ce se tămăduiesc fără doctor.

64) Cine e deci cel ce socotește că ni se poate împotrivi când spunem că, dacă orice corabie care are un cârmaci încercat poate ajunge în primejdie de înecare, fără cârmaci se va pierde în chip sigur?¹⁶⁶

65) Din ascultare se naște smerenia, din smerenie, nepătimirea, dacă „întru smerenia noastră Și-a adus aminte de noi Domnul și ne-a izbăvit pe noi de vrăjmașii noștri” (*Psalm 135, 23*). Drept aceea, nimic nu ne va împiedica să spunem că din ascultare se

164. A marelui Vasile (*Despre stăruința monahilor*, cap. XXI): „Precum mădulele trupului legate prin legătura firii n-ar putea să se rupă de trup, sau, dacă s-ar rupe vreunul, ar deveni mort, așa cel ce se nevoiește unit cu frățimea nu s-ar putea tăia de cei cu care s-a însoțit, sau, făcând aceasta, va fi mort cu sufletul și lipsit de ajutorul părintelui, nesocotind grija lui față de el. Unul ca acesta trebuie osândit ca pricină de sminteală multora... Căci sufletul, odată obișnuit să se răzvrătească, se umple de multă neînfrânare”.

165. În locul de luptă sau în obște se află și doctorul, ca într-un spital. Deci nu ieși din acel loc. Pentru că în acest caz te lipsești și de doctor.

166. Dacă orice corabie se poate îneca chiar având un cârmaci iscusit, în mod sigur se va îneca neavând un cârmaci.

naște nepățimirea, prin care vine culmea smereniei. Căci nepățimirea începe de la smerenie, precum Legea, de la Moise. Dar fiica desăvârșește pe maică, precum Maria, Adunarea¹⁶⁷.

66) Bolnavii care, după îngrijirea din partea unui doctor și după folosul avut de la el, părăsesc pe acesta alegând pe altul înaintea tămăduirii desăvârșite, sunt vrednici de toată osânda de la Dumnezeu.

67) Nu fugi de mâinile celui ce te-a adus la Domnul. Că nu te vei rușina în toată viața ta de altcineva ca de acela¹⁶⁸.

167. „Ascultarea e începutul smereniei. Căci cel ce nu s-a cunoscut că este cu lipsă în virtuți nu poate sta sub mâna altuia. Iar cunoașterea de sine, adunându-și sufletul, îl duce la ascultare, iar ascultarea stăpânită de frica lui Dumnezeu naște iubirea și smerenia. Iar smerenia desăvârșită izgonește închipuirea de sine. Iar cel ce s-a curățit de aceasta și de celelalte se face casă a nepățimirii, precum se vede.” Alta: „Începutul și sfârșitul este ascultarea cu smerenie. Iar fiica ei, nepățimirea, se face desăvârșitoarea maicii și pricinuieste smerenia desăvârșită”. Alta: „Cel smerit și ascultător nu slujește patimii închipuirii de sine. Iar cel nerobit patimilor se face cunoscut numaidecât ca nepățimaș. Iar nepățimașul este întreg dulce și blând, așa încât ascultarea naște nepățimirea prin mijlocirea smereniei”. În ediția Veniamin Costache mai este și scolia următoare a lui Fotie: „Căci smerenia naște nepățimirea, precum Moise, Legea. Părintele a asemănat aceste trei virtuți, adică ascultarea, smerenia și nepățimirea, cu trei fețe: cu Moise, cu Adunarea și cu Maria. Și de aceea ni se pare că – precum acolo, după ce ludeii au trecut Marea Roșie, vrând să cânte cântare de biruință lui Dumnezeu, aveau ca născător și făcător al acesteia pe Moise, iar împlinitoare pe Maria, fiind și ea dintre cei din obște și nu începătură – așa și aici zice: În fața lui Moise se cade a vedea ascultarea, în fața Adunării, smerenia, iar a Mariei, nepățimirea”.

168. Recunoaștința față de acela te va ajuta, mai mult decât orice altceva, să nu te prăvălești și să nu stăruiești în păcate.

68) Nu e fără primejdie pentru un ostaș neîncercat să se despartă de mulțimea ostașilor ca să se lupte de unul singur¹⁶⁹. Și nu e fără primejdie pentru călugăr să pornească pe calea liniștirii înainte de multă cercare și nevointă în lupta cu patimile sufletești. Cel dintâi se primejduiește trupește, al doilea, sufletește. „Mai buni sunt, zice Scriptura, doi decât unul” (*Ecclesiastul* 4, 9). Adică mai bine este fiului să se lupte împreună cu părintele său împotriva gândurilor care pun stăpânire pe el înainte de a băga de seamă¹⁷⁰.

69) Cel ce lipsește pe orb de călăuză, turma, de păstor, pe cel ce rățăcește, de povățuitor, pe prunc, de tatăl său, pe bolnav, de doctor, corabia, de cârmaci, pricinuieste tuturor primejdii, iar cel ce încearcă să se lupte fără ajutor cu duhurile e omorât de acelea.

70) Cei ce vin în spital să-și facă de la început cunoscute suferințele lor. Iar cei ce vin la ascultare să arate smerenia ce li se cuvine. Celor dintâi, ușurarea suferințelor, iar celor de al doilea, adaosul cunoștinței de sine li se va arăta, mai mult decât oricare altul, ca un semn neînșelător al însănătoșirii lor.

71) Să-ți fie conștiința oglinda supunerii tale și-ți va fi de ajuns¹⁷¹.

169. E o continuă pledoarie pentru stăruirea începătorilor în viața de obște.

170. πρὸς τὰς προλήψεις. Sunt gânduri sau ispite cu care ne pomenim în minte, până nu băgăm de seamă. Dar sunt și „prejudecăți”, idei luate de-a gata înainte de a le judeca.

171. „Privește-te pe tine însuți, zice, în conștiință, ca în oglindă și cercetează gândurile tale. Și dacă conștiința nu te învinovățește în ceva, ci-ți dă mărturie despre ascultarea ta fără alegere, nu căuta încredințare mai mare.” Conștiința e oglinda ta lăuntrică, în care te vezi așa cum ești. Alți oameni îți pot spune lucruri bune despre tine; dar ei nu ne cunosc așa de bine cum ne

72) Cei ce se supun, în viața lor de liniștire, părintelui lor¹⁷² au numai pe draci lucrători împotri-va lor, dar cei ce se află în obște luptă deodată și cu dracii și cu oamenii. Cei dintâi păzesc mai cu de-amănuntul poruncile lui Dumnezeu prin necontenita privire a învățătorului. Cei de al doilea, adeseori prin lipsa învățătorului, le calcă puțin pe acestea. Dar de se vor face sânguincioși și iubitori de osteneală prin răbdarea poticnelilor și a muștrărilor, vor umple lipsa cu prisosință și vor dobândi cununi îndoite.

73) Să ne păzim pe noi luând seama la noi cu toată străjuirea. Căci portul plin de corăbii ușor le poate sfărâma pe acestea; mai ales pe cele roase în ascuns de mânie, ca de un vierme¹⁷³.

74) Să ne deprindem cu tăcerea cea mai deplină și cu neștiința față de întâistătător. Căci bărbatul tăcut este fiul înțelepciunii, câștigând totdeauna multă cunoștință¹⁷⁴. Am văzut pe unul din cei de sub

cunoaștem noi înșine, privindu-ne în conștiința noastră. Sau ne amăgesc, lăudându-ne din cine știe ce interese. Conștiința e o oglindă de o negrăită finețe, limpezime și sinceritate. Niciodată nu ajunge viața noastră să nu mai arate nicio pată în oglinda conștiinței noastre. De aceea, ea îndeamnă neîncetat și pe sfinți la pocăință.

172. Chiar și cei ce au intrat într-o viață de liniștire (isihie, sihăstrie, *n. trad.*) trebuie să aibă un părinte duhovnicesc ca model și sfătuitor.

173. E o primejdie și într-o obște mare de a se sfărâma prin ciocniri viețuitorii din ea. Aceasta se întâmplă mai ales când sunt slăbiți pe dinăuntru de viermele mâniei. E nevoie de multă liniște și în portul unei vieți de obște. E nevoie de stăpânire de sine și de răbdare din partea tuturor ca să nu se ciocnească corabia și să se sfarme.

174. Un alt paradox: Să ne arătăm tăcuți și fără știință în fața întâistătătorului. Dar atunci dovedim și dobândim cea mai

ascultare răpind povestirea din gura întâistătătorului și deznădăjduit de supunerea lui. Și l-am văzut agonisind din aceasta nu smerenie, ci mândrie.

75) Să veghem cu toată vegherea, să luăm aminte cu grijă și să ținem seama cu trezvie, când și cum trebuie să dăm întâietate slujirii și nu rugăciunii. Căci nu trebuie să se întâmple aceasta întotdeauna. Ia aminte la tine însuți când te afli cu frații și nu te grăbi să te arăți nicidecum mai drept ca ei în ceva. Căci vei săvârși atunci două rele: pe aceia îi vei răni prin sânguința ta cu chip mincinos, iar ție îți vei pricinui mândrie prin purtarea ta.

76) Fii sânguincios cu sufletul, nearătând-o aceasta nicidecum prin trup: nici prin înfățișare, nici prin vreun cuvânt deschis, nici prin vreun cuvânt cu subînțeles. Fă așa, dacă ai încetat să disprețuiești pe aproapele. Iar dacă ești aplecat spre aceasta, fă-te fraților tăi asemenea și nu neasemenea prin închipuirea de sine¹⁷⁵.

77) Am văzut un ucenic neîncercat fălindu-se în fața altora cu isprăvile învățătorului său. Dar socotind să-și câștige sieși slavă din roada altuia, și-a primit

multă cunoștință. Căci mintea, nerisipindu-se în vorbe multe, însemnează mai atent în sine tot ce observă și află.

175. „Vorbește de cei ce-și fac ascultarea în obște. Dacă, zice, nu ești pornit să disprețuiești și să nesocotești pe alții, lucrează virtutea în ea însăși și în mintea ta, nearătând-o nici prin cuvânt deschis, nici prin cuvânt cu înțeles (prin aluzie). Iar dacă ești aplecat spre osândire, să nu ai nici în sufletul tău o lucrare mai mare decât a celorlalți, ci fii asemenea lor în toate. Iar lucrare a sufletului numește rugăciunea neîncetată și plânsul și cele asemenea. Deci dacă, zice, prin acestea cazii în închipuirea de sine, lasă-le pe acestea și fă-te fraților tăi asemenea. Căci, urmând altora, câștigi smerenia.”

mai degrabă necinste. Căci toți au zis către el: „Dar cum a odrăslit un pom bun o ramură neroditoare?”

78) Să nu ne socotim răbdători atunci când răbdăm cu bărbăție batjocorirea din partea părintelui nostru, ci când suntem disprețuiți și răniți de orice alt om. Căci pe părintele îl suportăm având rușine de el și fiind îndatorați la aceasta.

79) Bea cu inima bună, ca pe o apă a vieții, batjocorirea din partea oricărui om care voiește să te adape cu apa care te curăță de neînfrânare. Căci atunci va răsări curăția adâncă în sufletul tău și lumina lui Dumnezeu nu va mai lipsi din inima ta.

80) Nimeni să nu se fălească în cugetul său văzând adunarea frățimii odihnindu-se sub el¹⁷⁶. Căci tâlharii stau împrejur.

81) Amintindu-ți, amintește-ți de cel ce a zis: „Când veți face toate cele poruncite, ziceți că slugi netrebnice suntem, că ceea ce eram datori să facem am făcut” (Luca 17, 10). Iar judecata ostinelilor o vom cunoaște în vremea ieșirii (morții).

82) Chinovia (mânăstirea de obște) este cer pământesc¹⁷⁷. Drept aceea, precum îngerii liturghisesc Domnului, așa să facem să se simtă inima noastră. Uneori, cei ce se află în cerul acesta se simt cu inima ca de piatră. Alteori, iarăși sunt mângâiați de umilință. Aceasta, pentru ca să scape și de închipuirea de sine, dar să se și mângâie în osteneli prin lacrimi¹⁷⁸.

176. Odihnindu-se de patimi și de tulburări.

177. Pentru că și călugării sunt ca niște îngeri în trup: lipsiți de patimi și în afară de orice egoism, privind cu mintea numai la Dumnezeu, de la Care au totul.

178. Sunt lacrimi de iubire față de Dumnezeu, Care mângâie

83) Un foc mic înmoaie ceară multă. Și o mică necinstire ce vine adeseori înmoaie, îndulcește și alungă dintr-o dată toată sălbătăcia, nesimțirea și împietrirea.

84) Am văzut odată doi inși șezând ascunși și luând seama și ascultând la suspinele și ostenelile celor ce se nevoiau. Dar unul, ca să le râvnească; iar celălalt ca, la vreme potrivită, să le dea pe față cu ocară, și pe lucrătorul lui Dumnezeu să-l oprească din buna lui lucrare.

85) Nu fi un tăcut fără rost, pricinuind altora tulburare și amărăciune; nici molău în viețuire și în pășire, când ți se poruncește să te sârguiești¹⁷⁹. Iar de nu, te-ai făcut mai rău decât cei furioși și pricinuitori de tulburare.

86) Am văzut adeseori, precum zice Iov (*Iov* 16, 2), suflete suferind pentru purtarea lor molăie, iar altele din pricina destoiniciei lor și m-am minunat cât de felurită e răutatea¹⁸⁰.

inima obosită de nevoințe. Dar ca să nu se mândrească, le vine după aceea și o uscăciune, de parcă ar fi împietriți.

179. „Părintele mustră tăcerea fără judecată și îndreaptă viețuirea cea trândavă. Cea dintâi e semn al neatenției, mai ales când cineva se află în mulțime. Iar a doua face pe cel ce o are greu de mișcat la osteneli duhovnicești și la lucrările grele. Căci socotesc unii că prin nevorbirea lor dau dovadă că se află pe o treaptă deosebită. Dar nu au o treaptă deosebită de cea a ascultătorilor, dacă sunt adevărați ascultători. Iar cele contrare acestora arată trezvia minții și iubirea față de alții.”

180. Ed. 1970: „Având cineva o purtare molăie din fire, sau fiind întreprinzător în ceva din cele trupești, celor mulți nu le pare așa. Ci boala din fire e socotită și numită o calitate a sufletului și o virtute. Iar cel molău e lăudat ca blând și smerit; și cel ce se agită fără rânduială, ca sânguincios și ager și e admirat de cei ce nu știu să judece. Iar el, bucurându-se de laude, nu s-a cunoscut pe sine ci, ținând seama de judecata greșită a

87) Cel de la mijloc nu poate câștiga din cântare, cât poate din rugăciune¹⁸¹. Căci risipirea în cântare aduce neorânduială în suflet.

88) Luptă-te neîncetat cu cugetarea, adunând-o din împrăștierea ei spre tine însuși. Dumnezeu nucerelorasculțătoriorugăciuneneîmprăștiată¹⁸². De aceea nu te descuraja când ești furat (de vreun gând în rugăciune), ci încurajează-te adunându-ți mintea de fiecare dată, căci numai îngerul nu e furat.

89) Cel ce s-a convins pe sine în chip tainic să nu iasă din locul de luptă până la ultima răsuflare, chiar de ar avea de suportat mii de morți ale trupului și sufletului¹⁸³, nu va cădea ușor în niciuna din acestea. Dar

celor mulți, a pățimit cu sufletul de închipuirea de sine, sau a fost copleșit de durere. De aceea și părintele vorbește de multe feluri ale răutății". Tăcerea fără rost este în fond pricinuită de o lene a minții, sau e semnul tâmpeniei, pe când tăcerea cu rost este semnul unei lucrări intense a minții, prin care surprinde tainele cele mai adânci ale existenței. În tăcerea aceasta mintea omenească se întâlnește cu lucrarea intensă a Sfântului Duh, Care îi comunică taine mai presus de cuvânt. O astfel de tăcere este semnul unei intense lucrări a persoanei, deci și a lui Dumnezeu, Care atrage mintea în tainele Sale. Numai persoana poate tăcea în felul acesta intens de gândire.

181. Cel din treapta a doua duhovnicească, care urmează după curățirea de patimi și constă în contemplarea lui Dumnezeu în fapte. Acesta trebuie să treacă de la cântare, la rugăciune.

182. Nu trebuie să așteptăm să ne rugăm numai când avem mintea adunată, ci să luptăm să adunăm mintea prin rugăciune.

183. „Moartea sufletului e păcatul. Chiar de ar păcătui în multe privințe, zice, să se pocăiască iarăși și niciodată să nu se retragă din mănăstire. De aceea a spus mai înainte că, chiar de ar cădea, să nu iasă din locul de luptă.” Căci de va rămâne în mănăstire, căderile în păcat nu vor fi așa de grele.

îndoiala inimii și neîncrederea în locuri¹⁸⁴ obișnuiește să pricinuiască pururea poticneli și primejdii.

90) Cei ce se mută dintr-un loc în altul cu ușurință sunt cu totul necercați. Căci nimic nu pricinuieste atât de mult nerodirea ca nerăbdarea¹⁸⁵.

91) Dacă ai intrat într-un spital necunoscut și ai întâlnit un doctor, fii ca un trecător și ca unul care cauți să cunoști, fără să fii băgat de seamă, meșteșugul tuturor celor de acolo¹⁸⁶. Iar dacă simți vreun folos de la doctori și de la felcer în bolile tale, și mai ales în umflătura sufletului, pentru care te cauți¹⁸⁷, rămâi acolo și te vinde pe aurul smereniei, prin zapisul ascultării și prin contractul slujirii, întărit cu mărturiile îngerilor.

92) Rupe odată cu acestea zapisul voii tale. Căci, umblând din loc în loc, ai pierdut prețul cu care te-a răscumpărat Hristos¹⁸⁸.

93) Locul acesta să-ți fie ție mormânt înainte de mormânt. Și nimeni nu iese din mormânt înainte de

184. „Hotărârea neîndoielnică pricinuieste stăruința în locuri și în obști, iar îndoiala lucrează necredința și căderea și strămutările atât ale păstorilor, cât și ale turmelor.”

185. „Precum pasărea, când se desparte de ouăle sale, le face pe acestea sterpe, așa și călugărul care se strămută din loc în loc.” Și acesta își face sufletul sterp.

186. „Dacă mergi, zice, la vreun doctor și în vreun spital necunoscut, despre care n-ai aflat nimic nici din experiență, nici din auzire, află mai întâi știința lui și apoi descoperă-i boala. Pe urmă arată lui și ascultare duhovnicească, urmând poruncilor lui și având ca martore cetele îngerști.”

187. „Adică se smerește cugetul tău și umflătura sufletului și fața sufletului se coboară. Căci aceasta e ceea ce se caută.”

188. Ți-ai pierdut valoarea, pe care a întipărit-o în tine Hristos, ușor sau cu ușurătate.

învierea cea de obște. Iar de au ieșit unii, ia seama că mai înainte au murit. Să rugăm pe Domnul să nu pătimim și noi aceasta.

94) Când cei mai trândavi simt că poruncile sunt grele, încearcă să dea întâietate rugăciunii. Iar când le sunt mai ușoare, fug de rugăciune ca de foc¹⁸⁹.

95) Este câte unul care, împlinind vreo slujire, o părăsește când i se cere aceasta pentru odihna (mângâierea) vreunui frate; și este câte unul care o părăsește din trândăvie. Și este iarăși câte unul care nu o părăsește din slavă deșartă. Dar este și câte unul care nu o părăsește din râvna sufletului¹⁹⁰.

96) De te-ai prins prin tocmeli (prin făgăduieli) și-ți vezi ochiul sufletului nesporind, nu te feri de despărțire; dar cel cercat este cercat oriunde și tot așa și cel dimpotrivă¹⁹¹.

189. Leneșii caută totdeauna ce e mai ușor. De fapt, trecerea de la poruncile ascultării la rugăciune, sau invers, când una din ele li se pare mai ușoară, e numai un pretext pentru a scăpa de una, dar a nu o face nici pe cealaltă. Cine are râvnă le împlinește pe amândouă. Scolia din PG: „De-ți stă mâna la fapte, limba să cânte și mintea să se roage. Căci Dumnezeu cere de la noi să-L pomenim pururea”.

190. „Cel ce-și părăsește lucrul său pentru a odihni pe frate arată iubire și smerenie.” Ed. 1970 adaugă în plus: „dar cel ce nu-l părăsește din râvnă, când i se cere de către cineva, nu s-a descurajat în lucrul lui, ci se ocupă cu el din râvnă. Amândoi aceștia sunt vrednici de laudă. Dar cei din mijloc sunt vrednici de mustrare”.

191. „Dacă te-ai îndatorat, zice, să viețuiești împreună cu turma sau cu alții, dar dacă vezi că împreuna-viețuire este nefolositoare, desparte-te. Căci este mai bine să-ți calci cuvântul, decât să fii fără rod de prunci (sufletești) și cu pagubă pentru suflet. Dar dacă ești cercat, rămâi în împreuna-viețuire, căci poate vei îmbunătăți pe cei împreună cu tine prin cuvânt și faptă.”

97) Defăimările cele lumești pricinuiesc multe despărțiri, iar lăcomiile pântecelui satisfăcute în tovărășii dau naștere la toate căderile și călcările de lege.

98) Dacă vei stăpâni această stăpână, orice loc îți va pricui nepătimire; dar de te va stăpâni ea, oriunde te vei primejdui, în afară de mormânt¹⁹².

99) Domnul luminează ochii orbi ai celor ascultători prin virtuțile povătuitorului, iar prin lipsa lor, îi întunecă. Dar urătorul de bine (diavolul) face dimpotrivă.

100) Chip al celei mai bune supunerii să ne fie, o, prieteni, așa-zisul argint viu. Căci el, coborându-se dedesubtul tuturor, rămâne curat de orice întinăciune. Cei ce se sânguiesc să ia aminte cu atât mai mult la ei înșiși, ca nu cumva, judecând pe cei leneși, să fie osândiți mai mult decât aceia¹⁹³. Socotesc că Lot de

192. „Stăpâna” de care vorbește aici e lăcomia pântecelui. Ed. 1970: „Adică, atât cât trăiești, sau înainte de a muri, pretutindeni te vei primejdui”. *PG* dă o scolie din Ioan Carpatiul: „M-aș minuna dacă cineva, săturându-se de mâncăruri, ar putea să dobândească nepătimirea. Iar nepătimire numesc nu reținerea de la un păcat cu fapta (căci aceasta se numește înfrânare), ci pe cea care smulge cu rădăcină cu tot din cugetare gândurile pătimase, care se numește și curăția inimii”. În ed. Veniamin Costache este o scolie în plus: „Nepătimirea este plata înfrânării. Și ea naște dreapta socoteală”.

193. Scolia din *PG*, din Singlitichia: „E primejdios să purceadă cineva să învețe, dacă nu s-a silit pe sine mai întâi să ajungă la ceea ce învață, prin făptuire. Căci precum, având cineva o casă putredă, îi vatamă pe străinii primiți prin căderea ei, tot așa și aceștia, dacă nu s-au zidit mai înainte pe ei înșiși în chip sigur, îi vor pierde împreună cu ei și pe cei ce vin la ei. Căci prin cuvinte îi cheamă la mântuire, iar prin felul lor de viață mai degrabă păgubește pe nevoitori”. Cei ce se sânguiesc sunt mai ispitiți să

aceea s-a îndreptăţit, că, aflându-se în mijlocul acestora, nu i-a osândit niciodată.

101) Să păzim liniştea şi netulburarea în toate, dar mai mult în cântări. Căci scopul dracilor este să alunge rugăciunea prin tulburări.

102) Slujitor este cel ce cu trupul stă în faţa oamenilor, dar cu mintea bate prin rugăciune în poarta cerurilor¹⁹⁴.

103) Înjurăturile, ocările şi cele ca acestea pricinuesc în sufletul ascultătorilor o amărăciune asemănătoare pelinului; iar laudele, cinstirile şi faima bună nasc o dulceaţă asemenea mierii în cei iubitori de dulci împătimiri. Să luăm seama deci la firea ambelor feluri. Cele dintâi obişnuiesc să curăţească toate întinăciunile dinlăuntru; cele de al doilea fac să crească puroiul¹⁹⁵.

judece pe cei leneşi. De aceea trebuie să ia aminte la ei înşişi mai mult decât aceia. Căci, judecându-i, vor fi mai osândiţi ca aceia, pentru că mândria e un păcat mai greu decât nesărguinţa.

194. Avem aici o bună lămurire a legăturii între slujirea „orizontală”, a oamenilor, şi legătura „verticală” cu Dumnezeu. Scolia din PG: „Lucrul diaconului îl face cel ce-şi unge (pregăteşte) mintea pentru sfinţitele nevoinţe şi alungă de la sine gândurile pătimăşe. Al preotului, cel ce luminează spre cunoaşterea făpturii şi alungă cunoştinţa cu nume mincinos. Iar al episcopului, cel ce desăvârşeşte prin Sfântul Mir cunoştinţa Sfintei şi închinătei Treimi”. Sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: treapta nevoinţelor pentru curăţirea de patimi şi dobândirea virtuţilor, treapta contemplării lui Dumnezeu în lume, şi treapta unirii nemijlocite cu Dumnezeu.

195. Orice patimă rea e dulce. Ea produce o „dulce împătimire”. Orice patimă folositoare e grea, sau dureroasă sau „rea” (κακοπάθεια). Laudele nutresc „dulcea împătimire”, care are ca rezultat veninul mândriei, al unei patimi rele. Mai bun e pelinul curăţitor al ocărilor, decât dulceaţa mieroasă a laudelor, care umple sufletul de veninul mândriei.

104) Trebuie să credem fără grijă celor ce au primit în Domnul grija de noi, chiar dacă unele din cele poruncite de ei ne par potrivnice mântuirii noastre. Căci mai ales atunci se probează credința noastră în ei, ca într-un cuptor al smereniei. Și acesta este semnul celei mai adevărate credințe: că, privind cele ce se fac potrivit celor nădăjduite, ne supunem fără nicio îndoială celor ce ne poruncesc.

105) Din ascultare se naște smerenia, cum am apucat să spunem și mai înainte. Din smerenie, dreapta socoteală, precum a arătat prea frumos și prea înalt și marele Casian în „Cuvântul său despre dreapta socoteală”¹⁹⁶. Din dreapta socoteală, pătrunderea, iar din aceasta, vederea înainte¹⁹⁷. Și oare cine nu va alerga pe acest drum bun al ascultării, văzând înaintea lui bunătățile ce i se pregătesc? Despre acest mare dar a spus bunul psalmist: „Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului ascultător, Dumnezeuule, venirea Ta în inima lui” (*Psalm 67*, 11).

106) Să nu uiți în toată viața ta de acel mare nevoitor care nu a auzit în toți cei optsprezece ani cu urechile din afară de la povățuitorul său urarea: „O, de te-ai mântui”; dar cu urechile dragostei nu auzea de la Domnul numai urarea: „O, de te-ai mântui” (căci aceasta arată o dorință, nu ceva sigur), ci: „Te-ai mântuit”, ceea ce arată ceva hotărât și sigur¹⁹⁸.

196. *Filoc. rom.*, I, p. 124: „Cuvânt despre darul deosebirii”.

197. Ed. 1970: „Trebuie de știut că aici nu vorbește despre mai înainte-vederea proorocească, ci despre mai înainte-vederea relilor ce vin dintr-o anumită cauză, pentru a le ocoli”.

198. „Mie-mi pare că face aluzie la un ascultător pe care adresatul îl cunoaște din experiență. De aceea îi spune ca unuia pe care-l cunoștea: «Să nu uiți de cutare». Acesta deci, slujind mulți ani părintelui său care era bolnav și zăcea tot timpul în pat, niciodată

107) Se înșală pe ei înșiși acei ascultători care, simțind pe povățuitor că se înconvoaie și se apleacă ușor spre dorințele lor, îi cer ascultări după voia lor. Căci primindu-le pe acestea, să știe în chip neîndoielnic că au căzut de la cununa mărturisirii (mucenici-ei). Pentru că ascultarea este înstrăinarea celui ce o împlinește de fățarnicie și de dorințele sale.

108) Unul primește porunca și, simțind că cel ce a poruncit nu are plăcere de împlinirea ei, nu o împlinește. Iar altul, simțind aceasta, o împlinește fără șovăială. E de întrebat cine a lucrat în chip mai evlavios¹⁹⁹.

nu a auzit de la el, pentru cele ce le făcea în chip de dorire și de rugăciune: «O, de te-ai mântui!». Dar Dumnezeu îl încredința în fiecare zi, pentru ascultarea lui, spunându-i: «Iată, te-ai mântuit». Deci pentru ascultarea lui, deși nu a auzit de la povățuitorul său o dorire sau o rugăciune, a primit încredințare de la Dumnezeu. Pe cât îl umilea povățuitorul, pe atât îl încredința Dumnezeu. Aceasta e luată din *Gherontic*”.

199. Se dă și pilda lui Avraam, care ar fi împlinit porunca lui Dumnezeu cu privire la jertfirea lui Isaac, dacă nu l-ar fi oprit Dumnezeu. „Vorbește de doi care au primit porunca. Dintre ei, unul, neavând plăcere de lucrul poruncit, care ducea la un scop contrar, a ocolit împlinirea lui. Celălalt, știind și el aceasta, a ascultat. Care, zice, a făcut mai bine? Spunem că fiecare e vrednic de laudă, ținând seama de treapta lui. Începătorul va lucra fără îndoială mai bine ascultând. Căci e dintre cei ce sunt încă puși la probă. Celălalt, după ce a dovedit timp îndelungat ascultarea lui, va face mai bine să nu asculte. Va asculta mai bine neascultând. Căci nu va mai împlini voia tatălui cea verbală, ca un sclav, ci va ghici, ca un fiu și prieten, pe cea gândită de acela. Căci și Iona, văzând ca prooroc că nu era voia ultimă a lui Dumnezeu să piardă pe Niniviteni, dată fiind bunătatea Lui, a amânat vestirea ei. Celălți însă au pornit să facă cele poruncite, neîndoindu-se de poruncă. Iar Saul, deși era înștiințat de voia lui Dumnezeu cu privire la Amalec, în chip voit n-a ascultat”.

109) Este cu neputință ca diavolul să se împotrivească voii sale. Să te încredințeze despre aceasta cei ce viețuiesc în lenevire și cei ce stăruie într-o sihăstrie sau într-o mănăstire de obște.

110) Să ne fie nouă războiul dat în noi, ca să ne depărtăm din anumite locuri, dovadă că acolo bineplăcem lui Dumnezeu²⁰⁰, dacă a fi războiți e semn că luptăm²⁰¹.

Despre cuviosul Acachie

111) Nu mă voi face un ascunzător nedrept și un zgârcit neomenos, tăinuind față de voi ceea ce nu e îngăduit a tăinui. Marele Ioan Savaitul²⁰² mi-a povestit lucruri vrednice de auzit. Iar tu, cuvioase, cunoaște din experiența lui că era bărbat nepătimaș și curat de orice cuvânt mincinos și de orice faptă vicleană. Acesta mi-a povestit următoarele: „În mănăstirea mea din Asia (căci de acolo por-nise dreptul) se afla un bătrân foarte leneș și

200. Când ne depărtăm cu greutate de un loc, înseamnă că acolo ne împlinim plăcerile noastre. Deci să nu ne legăm de un loc. Să ne depărtăm cu ușurință de orice loc, dar să împlinim voia lui Dumnezeu, nu pe a noastră. Iar părăsirea fără greutate a unui loc trebuie să o facem numai când ni se poruncește. Când o face călugărul de voia lui, nu e bună.

201. „Dacă cei ce luptă sunt necăjiți și necăjesc, iar dracii ne războiesc, ei încă ne necăjesc pe noi și sunt necăjiți de noi.” „Și de voi necăji, zice, ei nu vor putea să stea (*Psalm 17, 39*, neidentificat de noi).” Și iarăși: „Cei ce mă necăjesc pe mine și vrăjmașii mei au slăbit și au căzut (*Psalm 26, 4*)”.

202. Ioan de la Mănăstirea Sfântul Sava de lângă Betleem.

neînfrânat²⁰³. O spun aceasta nu judecând, ci ca să mă arăt spunând adevărul²⁰⁴.

Acesta, nu știu cum, a dobândit un ucenic mai tânăr, pe nume Acachie, simplu la purtări, dar înțelept cu gândul. Și atâtea răbda acesta de la bătrân, cât le-ar părea poate multora de necrezut. Căci îl chinuia pe el nu numai cu ocări și cu necinstire, ci și cu lovituri în fiecare zi. Dar răbdarea lui nu era fără judecată.

Văzându-l eu deci pe el în fiecare zi chinuit la culme, ca un rob cumpărat, îi ziceam: «Ce este, frate Acachie? Cum e în ziua de azi?» Și acela îndată îmi arăta uneori ochiul învinețit, alteori grumazul, alteori capul rănit. Dar, cunoscându-l eu pe el lucrător al ascultării, îi spuneam: «Bine, bine, răbdă și te vei folosi».

Slujind deci bătrânului acela nouă ani, a plecat la Domnul. Îngropat fiind el în cimitirul părinților, după cinci zile, povățuitorul lui Acachie merse la un mare bătrân din cei de acolo și-i spuse: «Părinte, a murit fratele Acachie». Dar bătrânul, când auzi, zise celui ce i-a spus: «Crede-mă, bătrâne, nu cred». Acela îi spuse: «Vino și vezi!» Bătrânul se sculă repede și se duse cu povățuitorul la mormântul fericitului nevoitor și strigă ca unui viu celui ce era cu adevărat viu întru adormire, și-i zise: «Frate Acachie, ai murit?» Iar ascultătorul

203. „Unii au înțeles neînfrânarea numai în legătură cu curvia și au numit neînfrânat numai pe curvar. Dar scriitorul acesta a referit neînfrânarea la orice gând, adică numește neînfrânat pe cel ce nu-și sugrumă primul gând rău și nu-și pedepsește cum se cuvine toate pornirile neraționale ale sufletului, ci le lasă să înainteze la faptă. Bătrânul lăsa frâu liber mâniei și pornirii neraționale.”

204. „Spun adevărul, zice, și nu osândesc pe om. Nu osândind din născocire, ci arătând mișcarea vădită a patimii și descoperind-o tuturor.”

cel preaînțelept, arătând ascultare și după moarte, a răspuns marelui bătrân: «Cum ar fi cu puțință, părinte, să moară un om lucrător al ascultării?»²⁰⁵

Atunci bătrânul, fostul așa-numit povățuitor²⁰⁶, umplându-se de frică, a căzut pe față în lacrimi. Și cerând egumenului Lavrei o chilie aproape de mormântul lui Acachie, a viețuit de atunci înainte acolo, spunând pururea bătrânilor: «Am săvârșit ucidere». Iar mie mi se pare, părinte Ioane, că însuși acest mare Ioan este cel ce a vorbit cu mortul.

Dar sufletul lui fericit mi-a istorisit și altceva despre altul oarecare. Dar acesta era el însuși, cum am putut afla mai târziu în chip sigur.

Despre Ioan Savaitul sau Antioh

112) „Ucenicea, zicea acesta, un altul oarecare în această mănăstire din Asia (poate Siria) la un monah oarecare, blând, blajin și liniștit. Și văzându-se cinstit și odihnit (nesupus la osteneli mari)²⁰⁷ de bătrân,

205. Cel ce se exercită în ascultare curată fără șovăială își ascute sensibilitatea spirituală a auzirii glasului celui ce-i cere ceva atât de mult, încât nu încetează de a vibra și după moartea cu trupul. El viețuiește mai departe prin această sensibilitate. Aceasta îl pregătește și pentru învierea cu trupul. Responsabilitatea lui ascutită îl ține viu cu duhul.

206. „Cu dreptate zice «așa-numitul povățuitor», căci nu era în realitate așa. Pentru că povățuitorul se grăbește să ridice pe cel povățuit din cele ale lui la imitarea sa, când se distinge prin fapte. Dar el era mai mic decât iuțimea, iar celălalt, mai mare decât mânia. Cum s-ar fi arătat deci că e povățuitor al celui ce-l întrecea în chip minunat prin virtuți?”

207. „Odihnit” e în ed. 1970. În PG e „disprețuit” (περιφρονούμενον). Scolia din PG explică acest paradox: „cinstit și disprețuit”, dar

socotind că aceasta e multora spre primejdie, îl rugă să-l slobozească. Căci avea bătrânul și alt ucenic și de aceea nu-l necăjea mult pe acesta. Deci ieși de la el și se așează, prin scrisoarea povățuitorului, într-o mănăstire de obște din Pont. Și în cea dintâi noapte, în care a intrat în această mănăstire, se văzu pe sine în somn tras de unii la socoteală și după încheierea acelei înfricoșate socoteli, găsit cu o rămășiță neplătită și deci dator cu o sută de litre de aur. Deșteptându-se, și-a tâlcuit vedenia aceea și a zis: «Sărmane Antioh (căci acesta era numele lui), cu adevărat mare e rămășița neplătită a datoriei noastre»."

„Așadar, zicea, după ce petrecui în acea obște trei ani în ascultare fără alegere, umilit și asuprit de toți ca un străin (căci nu era în acea mănăstire alt călugăr străin), văzui iarăși în somn pe cineva, dându-mi dovadă despre plătirea a 10 litre de aur din datoria mea. Trezindu-mă, am înțeles vedenia, și am zis: «De-abia zece? Când voi plăti oare tot?» Atunci îmi zisei: «Sărmane Antioh! E nevoie de mai multă osteneală și necinstire». Am început deci să fac pe prostul, neîncetând însă câtuși de puțin slujirea. De aceea, văzându-mă nemilostivii părinți în această stare și râvnă, mă puneau să fac toate lucrurile grele ale mănăstirii.

Stăruind în această petrecere treisprezece ani, văzui pe cei ce mi se arătau mai înainte venind iarăși

bănuind că, în loc de „disprețuit”, ar putea fi „trecut cu vederea” (περιφρονούμενον). Altă scolie explică și această alternativă: „Cei disprețuiți nu sunt cinstiți. Cum e deci «cinstit și disprețuit», decât așa că e cinstit după trup și disprețuit după suflet? Căci cel ce se îndulcește de patimi nu e părtaș de greaua pătimire”. Adică cel nesupus ostenelilor după trup nu e îngrijit după suflet, deci e disprețuit.

Alta: „Adică trecut cu vederea pentru cele ce păcătuiește și nemustrat de povățuitor cum se cuvine”.

și scriindu-mi dovada desăvârșitei scăpări de datorie. Căci, când cei din mănăstire mă asupreau cu ceva, răbdam bărbătește aducându-mi aminte de datoria mea”. Acestea mi le-a povestit, părinte Ioane, preaînțeleptul Ioan ca despre altul. De aceea și-a și schimbat numele său în Antioh. Dar de fapt el era cel care și-a rupt zapisul cu bărbăție prin răbdare.

113) Dar s-auzim la ce dar al deosebirii (al dreptei socoteli) a ajuns cuviosul acela prin răbdare. Șezând în mănăstirea Sfântului Sava, au venit la el trei călugări mai tineri vrând să ucenicească la el. Primindu-i el pe aceștia, îndată i-a ospătat cu bucurie, voind să aline osteneala călătoriei lor. Dar după trei zile, le zise bătrânul: „Fraților, eu sunt prin fire un curvar și nu pot să primesc pe vreunul din voi”. Dar aceia nu s-au smintit. Căci cunoșteau lucrarea bătrânului. Deci după ce, rugându-se mult ca să-l înduplece, n-au izbutit, s-au aruncat la picioarele lui, rugându-l să le rânduiască măcar unde și cum trebuie să se așeze.

Drept aceea s-a înduplecat bătrânul și, cunoscând că vor primi cu smerenie și cu ascultare sfătuirea, zise unuia: „Domnul voiește ca tu, fiule, să șezi într-un loc liniștit cu un părinte, întru supunere”. Celui de al doilea îi zise: „Mergând, vinde voile tale și le dă lui Dumnezeu, apoi ia crucea ta²⁰⁸ și stăruie în frăția și obștea fraților și vei avea fără îndoială comoară în cer”. Apoi zise celui de al treilea: „Ia asupra ta în chip nedespărțit cuvântul Celui ce zice: «Cel ce va răbda până la sfârșit se va mântui» (Matei 10, 22). Și mergând, să alegi, de e cu putință, pe cel pe care îl socotești că nu e altul între oameni care să lovească mai tare și mai aspru,

208. „Cruce numește răbdarea necazurilor ce vin asupra cui-va. Crucea lui Hristos este înfrânarea de la orice patimă.”

ca să te deprindă întru nevoință²⁰⁹. Și, stăruind, bea în fiecare zi batjocura și luarea în râs, cum ai bea mie-re și laptele". Iar fratele zise către marele Ioan: „Și dacă acela ar petrece întru nepăsare, ce voi face?" Iar bătrânul îi răspunse: „Chiar de l-ai vedea curvind, să nu te desparți de el, ci zi în sinea ta: «Prietene, cu ce scop ai venit aici?» Atunci vei vedea pierind din tine mândria și învârtoșarea furioasă".

114) Să ne nevoim cu toată puterea, toți cei ce voim să ne temem de Domnul, ca să nu dobândim, în locul nevoinei noastre pentru virtute, mai degrabă viclenia, răutatea, asprimea, înșelătoria, năravul cel rău și mânia. Căci nu e de mirare că atâta cât omul e un simplu viețuitor, sau un corăbier, sau un plugar, dușmanii împăratului nu se înarmează așa de tare împotriva lui. Dar când îl vor vedea că a luat pecetea (semnul de ostaș), pavăza, sabia, arcul, și s-a îmbrăcat în veșmântul de ostaș²¹⁰, atunci ei scrâșnesc din dinți împotriva lui și se sânguiesc în tot felul să-l răpună. De aceea să nu adormim.

209. „Părintele rânduiește fratelui supunerea fără alege-re, fără vicleșug și fără răutate." Îi cere să nu se aștepte ca necazurile ce-i vin de la povățuitor să fie mai puțin aspre decât cele ce-i pot veni de la oameni. În acest caz nu va gândi cu răutate despre niciun om care-l necăjește, ci el va socoti pe fiecare ca ajutându-l în nevoința lui de desăvârșire. Dar și învers: chiar dacă povățuitorul se va purta față de el cu o asprime cu nimic mai mică decât a oricărui alt om, o va socoti spre folosul desăvârșirii lui.

210. „Pecete" numește sau Botezul, sau Pocăința care îl curățește pe acela. Iar „pavăză", fuga de lume, pregătită prin neîmpătimirea de ea; „sabie", credința față de păstor; „spadă", tăgăduirea voilor proprii; „arcu" e rugăciunea prin care dracii sunt surpați; „veșmântul ostășesc" e „îmbrăcăminte" a virtuților".

115) Am văzut copii nevinovați și foarte buni venind la școală pentru înțelepciune, învățătură și folos, dar neînvățând nimic decât numai sălbăticiune și răutate din petrecerea acolo. Cel ce are minte să înțeleagă. E cu neputință ca cei ce învață din tot sufletul un meșteșug să nu sporească în fiecare zi în el. Dar unii cunosc sporirea, alții, din iconomie (spre folosul lor), nu.

116) Un zaraf bun își socotește, fără îndoială, în fiecare seară câștigul și pierderea zilei. Dar nu le poate cunoaște pe acestea lămurit, dacă nu le însemnează în fiecare ceas într-un caiet. Că socoteala din fiecare ceas o arată pe cea din fiecare zi²¹¹.

117) Cel fără de minte, când e osândit sau certat, se simte înțepat sau e ispitit să răspundă împotriva, sau face îndată metanie celui ce îl ceartă, dar nu din smerenie, ci pentru că voiește să oprească muștrările²¹². Tu, tăcând când ești lovit, taci și primește și pe cei ce aplică fierul roșu pe sufletul tău (îl cauterizează), sau mai bine zis pun în lumină curăția lui. Numai după ce a isprăvit doctorul (operația), pune-i metanie. Căci, în vremea mâniei lui, nu primește poate nici metanie.

118) Să luptăm în fiecare ceas împotriva tuturor patimilor, dar mai mult poate împotriva acestor două, cei ce ne aflăm în mânăstirile de obște: împotriva neînfrânării pântecelui și a pornirii spre mânie.

211. „Adică zaraful bun al faptelor sale e cel ce-și face socoteala și se judecă în fiecare ceas și-și duce viața cu grijă. Socoteala de fiecare ceas e luarea-aminte neostenită.” Ed. 1970: „Celui ce ia aminte la sine neconținut nu i se întâmplă abateri sau furturi din pricina întunericii. Soarele Hristos, Dumnezeuul nostru, păstrează toată ziua vieții lui luminoasă”.

212. Ed. 1970: „Metania din fățarnicie e o metanie nedemnă. Vezi cum vorbește de metania demnă în cele următoare, zicând: «Iar încetând doctorul» și cele următoare”.

Căci acestea găsesc belșug de hrană în mulțime. Celor aflați în ascultare diavolul le sădește pofta unor virtuți peste putere; iar pe cei din liniștire îi îndeamnă la cele nepotrivite lor²¹³.

119) Cercetează mintea ascultătorilor necercați și vei afla în ea o năzuință greșită: pofta de liniștire, de postire nemăsurată, de rugăciune neîmprăștiată, de cea mai deplină lipsă de slavă deșartă, de neuitată pomnire a morții, de străpungere neîncetată a inimii, de desăvârșită nemânieră, de tăcere adâncă, de curăție covârșitoare²¹⁴. De aceea, neavându-le pe acestea de la început, dintr-o bună economie, au sărit la ele înainte de vreme și s-au rătăcit. Pentru că vrăjmașul i-a amăgit să le caute pe acestea înainte de vreme, ca nu cumva, răbdând, să le afle pe acestea la vremea lor²¹⁵.

120) Amăgitorul șoptește în cei ce se liniștesc (isihaști) lauda grijii de străini a ascultătorilor, slujirea lor, iubirea lor de frați, împreuna-viețuire, îngrijirea bolnavilor, ca să-i facă, amăgitorul, și pe aceștia fără răbdare, ca și pe cei de mai înainte²¹⁶.

213. „Cei din obște să prețuim mai mult ascultarea decât nevoința. Cea din urmă ne învață mândria, cea dintâi, smerenia.”

214. „Există și o năzuință neamăgitoare a acestora: când le săvârșește cineva la vreme și în chip cuvenit, adică pentru binele însuși și în simțirea lor adevărată, împlinindu-le cu de-amănuntul și cu sfătuirea celor ce au făcut experiența lor, ocolind în toate totdeauna plăcerea proprie ca rătăcire și abatere.”

215. Există o lege în creșterea duhovnicească. Cel neîntărit în virtuțile mai de jos nu poate urca la virtuțile cele mai de sus. Nu poți închipui în tine o smerenie lăuntrică înainte de a te deprinde într-o ascultare prin faptele din afară. Nu te poți ruga neîncetat când ești prea alipit de lucrurile lumii.

216. Așa cum pe cei de pe treapta începătoare a ascultării amăgitorul îi ispitește cu virtuțile mai înalte ale celor de pe

121) Cu adevărat rari sunt cei ce se îndeletnicesc cu liniștirea cu dreaptă judecată. Sunt numai aceia care au dobândit mângâierea dumnezeiască a ușurării de osteneli și a ajutorului lui Dumnezeu în nevoințele lor²¹⁷.

122) Să deosebim ascultările ce ni se potrivesc și să le alegem în chip convenit după însușirile patimilor din noi. Ție, celui aplecat spre lăcomia pântecelui, să-ți fie povățuitor un nevoitor neîndurat în cele ale hranei și nu mai degrabă un făcător de minuni și gata spre primirea și așezarea la masă a tuturor. Iar tu, cel cu grumazul țeapăn, să ai un povățuitor aspru și neîngăduitor și nu unul blând și de oameni iubitor²¹⁸.

123) Să nu căutăm povățuitori înainte-știutori, nici înainte-văzători, ci înainte de toate smeriți cu cugetul și potrivți cu bolile noastre, prin viețuirea și așezarea lor sufletească.

treapta mai de sus a celor ce se liniștesc (rugăciunea neîncetată, gândul neîncetat la moarte etc.), așa pe cei de pe treapta liniștirii îi ispitește cu virtuțile făptuitoare ale celor de pe treapta mai de jos a ascultării. Prin aceasta caută să împiedice și pe unii și pe alții de la sporirea lor duhovnicească adevărată. Și unora și altora le e de trebuință răbdarea pentru a se întări în virtuțile treptei în care sunt, ca să poată trece apoi la virtuțile treptei mai înalte.

217. Ușurarea de osteneli nu înseamnă ocolirea ostenelilor înainte de curățirea de patimi prin lupta cu ele, ci izbăvirea adevărată de ele. Dar și atunci ușurarea de osteneli o dă numai ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele care se pot ivi. Aceștia se pot liniști pe drept cuvânt. Căci nu încep lucrarea liniștii fără socoteală, fără pregătire.

218. PG: „Bine este să rabzi pe lângă un învățător aspru până la sfârșit și să nu cauți pe vreunul gata la pogorăminte și la slăbirea frâului”. PG și ed. 1970: „E lucru primejdios și pierzător ucenicilor să-și aleagă un povățuitor după voia lor. Căci aceștia conduc în prăpăstii și în locuri de pierzare”. Sfaturile acestea pot fi folosite și de mirenii care-și caută duhovnic, sau de duhovnici, în raporturile lor cu fiii lor duhovnicești.

124) Să-ți fie chip bun de ascultare dreptul Avachir, mai înainte pomenit, socotind pururea că te încearcă întâistătătorul și nu vei greși niciodată²¹⁹.

125) Când, certat fiind de întâistătător neîncetat, ai mai multă credință și dragoste față de el, Duhul Sfânt S-a sălășluit în sufletul tău în chip nevăzut și puterea Celui Preaînalt te-a umbrit. Dar nu te mândri, nici nu te bucura, răbdând bărbătește ocărățile și necinstirile, ci mai vârtos plângi că ai făcut ceva vrednic de ocărare și i-ai tulburat sufletul împotriva ta.

126) Nu te minuna de ce-ți voi spune, căci îl am pe Moise ca martor. E mai puțin vătămător să păcătuim lui Dumnezeu, decât părintelui nostru²²⁰. Căci, când

219. Scolia lui Isidor Pelusiotul: „Nevoința, o, iubitoare, este urmarea și vasul tuturor poruncilor lui Hristos; ea te face nemănos, neîngâmfat, nefălos, neiubitor de arginți, neiubitor de sine, iubitor de supunerea care slujește fiecăruia, de înstrăinarea generală de trup, te face casă a Duhului singur. Ea are limba mulțumitoare, folosită spre rugăciune, nemișcată spre cârtire; ascultă, făcându-le toate cu încuviințarea povățuitorului, pe care timpul și locul și hotărârea dumnezeiască ți l-a dat spre cărmuirea ta; căci ea cunoaște și abate atacurile duhurilor”.

220. Ed. 1970: „Spunând părintele că e mai puțin vătămător să păcătuim lui Dumnezeu, arată ușurința cu care se împlânzește Dumnezeu și mila Lui. Prin simbolul cuvântului arată cât de cumplit suferă adeseori chiar cei mai virtuoși și mai înalți oameni de greșalele noastre. Să ne mărturisim la părinții noștri, când greșim”. PG și ed. 1970: „De fapt, când israeliții au păcătuțit lui Dumnezeu, făurindu-și un vițel și au fost osândiți de Dumnezeu la pieire, Moise a stat pentru ei și a zis către Dumnezeu: «De le ierți lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea pe care ai scris-o». Și îndată s-a milostivit Dumnezeu pentru Moise și au scăpat de pedeapsă. Dar când au greșit lui Moise cei din jurul lui Aaron și Abiron și sora lui, Maria, au suportat o pedeapsă neîndurată (*Ieșirea* 32; *Numerii* 16, 32)”. Lucrul poate fi înțeles și așa: Dumnezeu iartă mai ușor păcatele săvârșite direct împotriva Lui, căci El nu Se primejduiește a Se pierde prin

Dumnezeu se mânie, povățuitorul nostru poate să-L împace pe El cu noi. Dar tulburându-se acesta, nu vom mai avea pe cineva să ne facă pe Dumnezeu milostiv. Dar eu socotesc că amândouă se întâlnesc²²¹.

127) Să luăm seama, să chibzuim și să veghem ca uneori să răbdăm ocările păstorului cu mulțumire și în liniște, dar alteori să-i dăm de veste ceea ce face. Eu socotesc că în toate cele ce ne pricinuesc nouă necinstire trebuie să tăcem. Căci e ceas de câștig. Dar în cele ce se fac altei persoane, să spunem cuvânt de apărare, pentru legătura iubirii și a păcii care trebuie să rămână nedesființată²²².

128) Cei ce au ieșit din ascultare vor găsi folosul ei, căci atunci vor cunoaște în ce cer au fost ei.

129) Cel ce aleargă spre nepătimire și spre Dumnezeu, în fiecare zi în care nu e ocărat, socotește că suportă mare pagubă.

130) Precum pomii clătinați de vânturi își adâncesc rădăcinile, așa și cei ce petrec în ascultare dobândesc suflete tari și neclintite.

aceasta. Dar nu iartă ne iubirea față de oameni, căci aceștia se pot pierde prin ea.

221. Prin păcatele noastre față de Dumnezeu nu-L pierdem pe El, dar prin păcatele față de oameni îi pierdem pe aceștia. Iar întrucât și prin purtarea noastră nepăsătoare față de Dumnezeu ducem la necredință pe oameni și-i pierdem pe ei, amândouă păcatele duc la același rezultat: îi pierdem pe oameni. Prin binele făcut altora, fie direct, fie prin credință pilduitoare în Dumnezeu, ajutăm la mântuirea lor. Chiar în rugăciunile ce le fac alții pentru noi, ca răspuns la iubirea noastră față de ei, din credința în Dumnezeu, se arată tămăduirea și mântuirea sufletelor lor. Și aceasta îi face lui Dumnezeu bucurie.

222. Să suportăm cele neplăcute ce ni se fac nouă pe nedrept, dar să luăm apărarea celor asupriți pe nedrept. Precum nu trebuie să păcătuim împotriva lor, tot așa nu trebuie să rămânem nepăsători la nedreptățile ce li se fac.

131) Cel ce, petrecând în liniște, și-a cunoscut neputința lui și strămutându-se s-a predat ascultării, acesta, orb fiind, a privit fără osteneală spre Hristos²²³.

132) Stați, stați și iarăși zic, stați, alergând²²⁴, frați luptători, auzind strigând despre voi pe acel înțelept: „Domnul i-a cercat pe ei în cuptor, mai bine zis în obște, și i-a primit pe ei ca pe niște jertfe ale arderii de tot în sânurile Lui” (*Înțelepciunea lui Solomon* 11, 10). Căruia I se cuvine slava și stăpânirea, împreună cu Tatăl Cel fără de început și cu Duhul Sfânt și Preaînchinat. Amin.

Până aici treapta egală cu numărul Evangheliștilor. Nevoitorul stă, alergând fără frică.

CUVÂNTUL AL V-LEA

*Despre pocăința cea făcută cu grijă și deplin arătată, în care se vorbește și despre viața sfinților osândiți și despre închisoare*²²⁵

1) Ioan a alergat odinioară înaintea lui Petru (*Ioan* 20, 3) și ascultarea s-a pus aici înaintea pocăinței. Cel dintâi, ajungând înainte, închipuie ascultarea, celălalt închipuie pocăința²²⁶.

223. Cel ce, îndeletnicindu-se cu liniștirea și văzând că nu are putere pentru ea, s-a mutat la viața de ascultare, cunoscând că are trebuință de ascultare ca să ajungă la Hristos, a văzut pe Hristos, măcar că, nevăzându-L în starea lui de liniștire, era orb în acea stare. Acesta coboară la ascultare din smerenie, nu din nestatornicie, ca acela de care s-a vorbit înainte (cap. 95 al acestui „Cuvânt”).

224. Potrivit Sfântului Grigorie de Nyssa (*Viața lui Moise*), numai cel ce urcă stă cu adevărat. Cine stă fără să urce, fără încordarea urcării, mai degrabă cade.

225. Am omis unele propoziții mai tari.

226. În *PG* acest capitol e dat ca ținând de „Cuvântul al IV-lea”. Ioan ajunge prin ascultare la cunoașterea învierii

2) Pocăința este aducerea înapoi (împrospătare) a Botezului. Pocăința este învoiala cu Dumnezeu pentru o a doua viață²²⁷. Pocăința este cumpărătoare a smereniei. Pocăința este neconținută renunțare la nădejdea vreunei mângâieri trupești. Pocăința este gândul osândirii de sine și îngrijirea neîngrijată de sine²²⁸. Pocăința este fiica nădejzii și tăgăduirea deznădejzii²²⁹. Cel ce se pocăiește se osândește pe

mai repede ca Petru, care, după lepădare, a trebuit să treacă prin pocăință.

227. „Pocăința este întoarcerea de la starea cea potrivnică firii, la cea după fire; și de la diavol, la Dumnezeu, prin nevoință și durere.” Botezul este însă și el o asemenea întoarcere, dar fără nevoință și durere. Alta: „Pocăința este întoarcerea de la păcat. Dar nu e un singur păcat, ci întreg omul vechi se numește păcat”. Păcatul e îmbibat ca o otravă în toată ființa omului. Pocăința e deci o mișcare totală, existențială, de curățire a întregii ființe omenești în toate gândurile și apucăturile ei. Alta: „Pocăința este părăsirea celor dinainte și întristarea pentru ele”.

228. Îngrijirea pentru viața veșnică și neîngrijirea de plăcerile trecătoare. Îngrijirea pentru viața adevărată, nu pentru cea de suprafață. Îngrijirea pentru ființa adevărată, și nu pentru cea părută. „Cel ce se îngrijește de sine se și osândește pe sine. Se osândește pe sine pentru că vrea să se mântuiască. El nu mai are nicio grijă de lucrurile lumii și de aceea devine neosândit de gândul cel bun al lui, împungându-se și ocărându-se pe sine neîncetat și privind de mai înainte la pedepsele de acolo și la focul nestins.” Sau altfel: „E fără grijă întrucât nu se mai îngrijește de niciun lucru pământesc. Dar se îngrijește de sine, ca unul ce are grijă numai de sine și de mântuirea sa”.

229. Cel ce se pocăiește nu pierde niciodată nădejdea că pentru el mai există iertare. Dar prin nădejdea aceasta nu-și mai pune nădejdea în plăcerile și în laudele trecătoare.

sine, dar scapă neînfruntat²³⁰. Pocăința este împăcarea cu Domnul prin lacrimi și prin lucrarea cea bună a celor potrivnice păcatelor. Pocăința este răbdarea de bunăvoie a tuturor necazurilor. Cel ce se pocăiește este pricinuitorul pedepselor sale. Pocăința este asuprirea tare a pântecelui și lovirea sufletului printr-o simțire adâncă.

3) Alergați și vă apropiați. Veniți, ascultați și vă voi povesti vouă, toți cei ce L-ați mâniat pe Domnul. Adunați-vă și vedeți câte a arătat sufletului meu spre zidire. Să ne înfățișăm și să dăm cinste mai întâi povestirii despre lucrătorii necinstiți care au fost cinstiți.

4) Să ascultăm, să păzim și să facem aceasta toți cei ce am pățimit vreo cădere necuvenită. Sculați-vă și ședeți cei ce zăceți de pe urma căderilor. Luați aminte, frații mei, la cuvântul meu. Plecați urechea voastră, cei ce voiți să împăcați iarăși pe Dumnezeu printr-o întoarcere adevărată.

5) Auzind eu, neputinciosul, că există oarecare stare de viață și smerenie mare și neobișnuită a celor aflați într-o mănăstire deosebită, numită închi-soare, supusă mai înainte pomenitului luminător al luminătorilor, l-am rugat pe acel drept să-mi înlesnească să ajung și eu acolo. Și marele bărbat a ascultat rugămintea mea, nevrând să întristeze sufletul meu niciodată, întru nimic.

Ajungând deci eu în mănăstirea celor ce se pocăiau și în locul celor ce plângeau cu adevărat, am văzut într-adevăr, dacă nu e prea îndrăzneț să spun, „cele

230. Cel ce se osândește sincer pe sine nu e osândit de Dumnezeu, căci Îi trezește mila, văzând durerea ce o are cel ce a păcătuit că L-a supărat pe El prin aceasta și dă dovadă că revine la iubirea față de El.

ce ochiul omului nepăsător nu le-a văzut și la inima omului trândav nu s-au suit" (*1 Corinteni 2, 9*), lucruri și cuvinte care pot să-L silească pe Dumnezeu; îndeletniciri și chipuri de viață care pot încovoia în scurt timp iubirea Lui de oameni.

Am văzut pe unii din vinovații aceia nevinovați²³¹ stând toată noaptea până dimineța afară, în aer liber, cu picioarele nemișcate, clătinându-se de somn în chip jalnic, prin silirea firii, și nedăruindu-și niciun pic de odihnă, ci lovindu-se și trezindu-se cu ocărâri și certări; pe alții, privind cu jale la cer și cerând de acolo ajutor cu tânguiuri și strigări.

Pe alții, iarăși, stând în rugăciune și legându-și mâinile la spate ca niște osândiți. Ei își țineau fața întristată, aplecată la pământ și se osândeau, socotindu-se nevrednici să privească la ceruri, ba neputând nici măcar să spună ceva sau să se roage lui Dumnezeu, stăpâniți de nepriceperea gândurilor și a conștiinței, neștiind cum și de unde să ceară ajutor²³². Ei își înfățișau doar sufletul lui Dumnezeu, fără cuvânt, și mintea, fără glas și plină de întuneric și de o undă subțire de deznădejde²³³.

231. „Vinoваți”, pentru că au păcătuit, dar „nevinovați”, pentru că prin pocăință au dobândit iertarea lui Dumnezeu. „Despre păcătoșii nepăcătoși” a vorbit și Luther, dar în alt sens: în sensul că sunt iertați de Dumnezeu chiar dacă păcătuiesc mai departe. La el nu e o pocăință din partea omului.

232. PG, scolia lui Isaac Sirul: „Nefăcând nimic altceva decât să se arunce pe sine înaintea Crucii lui Hristos noaptea și ziua, avându-și mâinile legate la spate. Cată să nu-ți răcești căldura și să nu te sărăcești de lacrimi, ci să te nevoiești în acestea; și vei fi fericit, o, omule, de te vei îngriji de cele spuse ziua și noaptea și nu vei cere nimic prin ele. Căci atunci îți va răsări ție lumina înlăuntrul tău și vei fi ca un rai înflorit și ca un izvor nelipsit de apă”.

233. „Muștrările neconținute ale conștiinței, chiar dacă nu coboară sufletul la deznădejde (căci aceasta este proprie

Pe alții, șezând pe pământ în sac și cenușă și acoperindu-și fața cu genunchii și bătându-și fruntea de pământ. Pe alții, lovindu-și mereu pieptul și chemându-și înapoi sufletul și viața lor²³⁴. Unii dintre aceștia udau pământul cu lacrimi. Alții, fiind lipsiți de lacrimi, se loveau pe ei înșiși. Unii se văitau pentru sufletele lor ca pentru niște morți, neputând să rabde strâmtoarea inimii lor²³⁵. Iar alții gemeau cu inima, dar cu gura împiedicau sunetul tânguirii; însă, deoa-rece nu mai puteau să-l țină, țipau pe neașteptate.

Am văzut acolo pe unii ca ieșiți din ei înșiși în felul purtării și al gândirii, pierduți și întunecați de multa mâhnire și nesimțitori față de toate cele ale vieții; apoi, scufundați în adâncul smereniei și frigându-și în focul întristării lacrimile ochilor. Pe alții, zăcând jos îngândurați și căutând la pământ, mișcându-și capetele și răcnind ca niște lei din străfundul inimii și scrâșnind din dinți și suspinând.

dracilor), nu lasă cugetarea să răsuflă, apăsând gândul și înfierbântându-l ca să petreacă până la sfârșit într-o osândire de sine.” Deznădejdea e mai mult o ispită ce stă la poarta sufletului, ca o undă vicleană și subțire ce aduce după ea potopul, dar pe care o refuză voința celui ce se pocăiește într-o sfortare încordată.

234. „Sufletul, privind spre moartea spirituală (cu groază), recheamă viața veșnică a sa ca pe cea proprie lui. Căci aceștia își recheamă sufletul lor mort prin păcat spre viața cea prin virtute, pe care a trăit-o mai înainte.”

235. „Inima, umplută de întristare pentru slăbiciunea și neputința ei din pricina faptelor trupești arătate, umple locul tuturor faptelor trupești.” Ea topește, adică, acele fapte și se așază în locul lor. Pe locul oricărei fapte trupești apare inima întristată, ținându-le în cumpănă și covârșindu-le; sau orice faptă trupească face să se nască întristarea inimii. Din rana produsă de o plăcere se naște durerea. Din săturarea de mâncăruri grase se naște înfrânarea tămăduitoare.

Unii dintre ei cereau cu bună nădejde iertarea de toate și se rugau. Alții, dintr-o smerenie negrăită, se osândeau, socotindu-se nevrednici de iertare și, ne-fiind în stare să se apere, strigau către Dumnezeu. Unii se rugau să fie pedepsiți aici și miluiți acolo. Iar alții, zdrobiți de povara conștiinței, cereau cu sinceritate să nu fie nici chinuiți (în iad), nici învredniciți de Împărăție, căci „de ajuns ne este”²³⁶.

Am văzut acolo suflete smerite, zdrobite și încovoiate sub greutatea sarcinii și putând să înmoaie însăși nesimțirea pietrelor²³⁷ cu glasurile ce strigau către Dumnezeu. Căci, căutând în jos, la pământ, ziceau: „Știm, știm, că suntem vrednici de toată pedeapsa și chinuirea. Și pe drept cuvânt. Căci nu ne ajunge puterea de a răspunde pentru mulțimea datoriilor noastre, nici de vom ruga toată lumea să plângă pentru noi. Numai atâta dorim, numai atâta ne rugăm, numai atâta cerem: «Nu cu mânia Ta să ne mustri pe noi, nici cu urgia Ta să ne pierzi pe noi» (Psalm 6, 1; 37, 1), nici după judecata Ta cea dreaptă să ne trimiți pe noi la chinuri. Ci cruță-ne și ne va fi

236. „Unii, neînvățați, se roagă adeseori să nu se învrednicească nici de Împărăția cerurilor, dar să nu se chinuiască nici în iad. De cea dintâi, ca nevrednici, de chinurile iadului, prin împărtășirea de milă. Ei nu știu că cel din afară de Împărăție este înlăuntrul chinurilor. Căci în afară de virtute și de păcat nu e nimic.” Nu există o stare neutră, morală sau spirituală.

237. „Spunând suflete smerite, a făcut cunoscută starea lor dinlăuntru. Iar spunând: *putând să înmoaie însăși nesimțirea pietrelor*, arată, prin tăria metaforei, mărimea covârșitoare a pocăinței lor (căci precum îngheață apele curgătoare în chip mai presus de fire, așa se rup și pietrele când devin în chip minunat simțitoare), sau descrie puterea lor de a înmuia stările lăuntrice împietrite și nesimțite și de a le face miloase.”

de ajuns, ca să ne izbăvim de marea Ta amenințare și de chinurile cele fără de nume și ascunse. Pentru că nu îndrăznim să cerem iertarea deplină. Căci cum am îndrăzni noi, cei ce nu ne-am păzit nepătată făgăduința noastră, ci am întinat-o după iubirea Ta de oameni și după iertarea de mai înainte!”

Se puteau vedea acolo, o, prieteni, se puteau vedea cu adevărat în chip vădit cuvintele lui David. Se puteau vedea oameni îndurând chinuri și încovoiați până la sfârșitul vieții lor, umblând toată ziua întristați. Se puteau vedea uitând să mănânce pâinea lor, iar apa lor bând-o amestecată cu plânsul și mâncându-și pâinea tăvălită în cenușă și în praf. Se puteau vedea alții având pielea lipită de oase și fiind uscați ca iarba veștedă (*Psalm 37, 6; 101, 5-6*). Nimic altceva nu se putea auzi de la ei decât aceste cuvinte: „Vai, vai, vai! Of, Of! E drept, e drept! Cruță-mă, cruță-mă, Stăpâne!” Unii ziceau: „Miluiește-mă, miluiește-mă!” Iar alții, mai jalnic: „Iartă-mă, Stăpâne! Iartă-mă, de se poate!”

Unii se pedepseau pe ei înșiși în arșiță, alții se chinuiau în frig. Unii, gustând puțină apă, se opreau îndată; gustau doar atât cât să nu moară de sete; alții, împărțășindu-se de puțină pâine, aruncau restul cu mâna departe de ei, numindu-se nevrednici de hrana cuvântătoare, ca unii ce au săvârșit faptele celor necuvântătoare²³⁸.

Unde se vedea între ei vreo izbucnire de râs? Unde, vreo vorbărie fără rost? Unde, vreo faptă a iușimii? Unde, vreo faptă de mânie? Nici nu mai știau de este printre oameni vreo mânie, căci plânsul alungase

238. Pâinea este hrană cuvântătoare, sau rațională, pentru că pregătirea ei se face prin rațiunea omenească, câtă vreme animalele nu-și pregătesc hrana pe temeiul unei cugetări.

dintre ei cu desăvârșire iuțimea. Unde se vedea vreo împotrivire în cuvânt? Unde, vreo sărbătoare? Unde, vreo îndrăzneală? Unde, vreo lecuire a trupului? Unde, vreo urmă de slavă deșartă? Unde, vreo nădejde de desfătare? Unde, gândul la vin? Unde, gustarea vreunor poame? Unde, mângâierea de conținutul vreunor oale? Unde, îndulcirea gâtlejului? Nădejdea tuturor acestora se stinsese la ei. Unde se vedea la ei grija de ceva pământesc? Unde, gândul de a judeca pe careva dintre oameni? Nimic din toate acestea.

Acestea erau la ei cele spuse, cugetate și strigate neîncetat către Dumnezeu. Unii, bătându-și cu putere pieptul, strigau către Dumnezeu de parcă stăteau la poarta cerului: „Deschide-ne, Judecătorule, deschide-ne, că ne-am închis prin păcate poarta și am rămas afară!” Iar alții ziceau: „Arată-Ți numai fața Ta și îndată ne vom mântui!” (*Psalms* 79,4). Alții, iarăși: „Arată-Te sărmanilor ce șed în întuneric și în umbra morții!” (*Luca* 1, 79). Altul, la rândul său: „Degrabă să ne întâmpine îndurările Tale, Doamne, că ne-am pierdut, că am deznădăjduit, că ne-am stins foarte” (*Psalms* 78, 8; 101, 4).

Unii ziceau: „Oare Se va mai arăta Domnul de aici înainte deasupra noastră?” Alții: „Oare trecut-a sufletul nostru peste datoria cea de nesuferit?” (*Psalms* 123, 4). Altul: „Oare Se va milostivi Domnul de aici înainte de noi? Oare Îl vom auzi zicându-ne nouă celor din legăturile de nedezlegat: «Ieșiți!», și celor din iadul pocăinței: «Iertați să fiți!»? Oare intrat-a strigarea noastră la urechile Domnului?”

Toți ședeau privind pururea cu ochii sufletului lor moartea și zicând: „Oare ce ni se va întâmpla? Oare care va fi hotărârea? Oare care va fi sfârșitul nostru?”

Oare va mai fi pentru noi chemare înapoi? Oare mai este iertare pentru noi, întunecații, smeriții, osândiții? Oare a avut cererea noastră putere să intre înaintea Domnului, sau s-a întors înapoi, pe drept cuvânt, umilită și rușinată? Oare intrând, cât folos a agonisit? Câtă bunăvoință? Cât rod a dobândit lucrarea ei? Pornind din trupuri și guri necurate și neavând multă putere, a împăcat ea, oare, pe Domnul cu desăvârșire, sau măcar în parte? Sau a tămăduit, măcar pe jumătate, rănila noastre, care sunt mari și au nevoie de mari dureri și sudori și de multe osteneli? Oare s-au apropiat de noi îngerii păzitori? Sau sunt încă departe de noi? Căci dacă nu s-au apropiat de noi, toată osteneala noastră e fără folos și deșartă. Pentru că rugăciunea noastră nu are puterea îndrăznirii, nici înariparea curăției pentru a intra la Domnul, dacă îngerii noștri călăuzitori nu se vor apropia de noi, ca să o ia pe aceasta și să o aducă Domnului”²³⁹.

Unii, de multe ori, se întrebau unii pe alții, plini de nesiguranță, zicând: „Oare vom scăpa, fraților? Oare ni se va împlini rugămintea? Oare va fi primită? Oare ne va deschide?” Iar ceilalți răspundeau: „Cine știe (cum ziceau frații noștri Niniviteni), de Se va răzgândi Domnul și ne va izbăvi pe noi de multa muncire? Dar

239. De aceea avem totdeauna nevoie de rugăciunea altora, care, ca mijlocitori, sunt tot atâția „îngerii” pentru noi, mai ales când sunt mai curați ca noi, deși nu suntem scutiți de rugăciunile noastre. Mijlocitorii numai duc rugăciunile noastre mai aproape de Dumnezeu, adăugând și simțirea lor la ele, nu le înlocuiesc. Cei deveniți ca pietrele, adică simple obiecte fără simțire, nu se mântuiesc nici prin rugăciunea altora. În mod deosebit ne ajută lucrarea de mijlocire a preoților, având concentrată în ea lucrarea întregii comunități a Bisericii, în care cu siguranță sunt mulți mai buni ca noi.

noi să facem ceea ce ține de noi. Și, de nu ne va deschide, binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu, Cel ce ne-a lăsat afară cu dreptate. Dar să stăruim, bătând până la sfârșitul vieții noastre. Poate, pentru multa noastră îndrăzneală și stăruință, ne va deschide Preabunul”.

Pentru aceea, îndemnându-se unii pe alții, ziceau: „Să alergăm, fraților! E nevoie de alergare, de alergare cu putere, pentru că am rămas afară din buna noastră frățime. Să alergăm, necruțând trupul nostru murdar și pornit spre rele, ci să-l omorâm (mortificăm), cum ne-a omorât și el pe noi”. E ceea ce și făceau acei fericiți, stăpâniți de simțul vinovăției.

Se vedeau la ei genunchi uscați de mulțimea mătăniilor; ochii topiți și scufundați înlăuntru, unde va în adânc²⁴⁰. Erau lipsiți de păr; obraji erau răniți și arși de fierbințeala lacrimilor²⁴¹; fețele veștejite și galbene, nedeosebite întru nimic de fețele morților.

Ce înseamnă greaua pătimire a celor îndrăciți pe lângă a acelora? Sau a celor îndurerați pentru morți? Sau a celor ce petrec în exil? Sau pedeapsa celor osândiți pentru omoruri? Nimic nu e chinul și pedeapsa fără de voie a acestora, pe lângă cea de bunăvoie

240. *Undeva*, în adâncul nedefinit și fără sfârșit al Dumnezeuirii, pe care nu reușesc niciodată să-l scruteze în întregime.

241. „Unele dintre lucruri ard și altele îngrașă. Toate lacrimile care ies din inimă din pricina păcatului usucă trupul și-l ard și de multe ori însăși cugetarea se simte vătămată la ieșirea lor. La început omul ajunge în chip necesar în treapta aceasta a lacrimilor. Și prin ele i se deschide ușa spre a doua treaptă, mai înaltă, care este bucuria în care omul primește milă. Acum vin lacrimile care izvorăsc din înțelegere. Ele înfrumusețează și îngrașă sufletul. Ele ies nesilit. Prin ele se schimbă însăși înfățișarea omului. Căci, când inima se veselește, înflorește fața.”

a acelor. Și vă rog să nu socotiți cele spuse povești, fraților. Aceștia rugau de multe ori pe judecătorul acela mare, pe păstorul și îngerul între oameni, să le pună mâinile și grumazul în fiare și cătușe, și să le ținuiască picioarele în butuci ca la cei osândiți și să nu-i dezlege din acelea înainte de a-i primi mormântul, ba nici chiar în mormânt.

Dar nu voi ascunde nici smerirea cu adevărat vrednică de milă și iubirea zdrobită către Dumnezeu și pocăința acestor fericiți. Când vedeau că vor purcede spre Domnul, ca să se înfățișeze înaintea Scaunului Celui neprimitor de mită, acei buni locuitori ai locului de pocăință rugau, prin întâistătătorul lor, cu jurăminte, pe acel mare păstor, să nu-i învrednicească pe ei de înmormântare omenească, ci să fie aruncați, ca niște dobitoace, în apa râului, sau să fie lăsați în țarina cutreierată de fiare.

Dar cât de înfricoșătoare și de jalnică era priveliștea ceasului lor din urmă? Când împreună-osândiții simțeau pe cel ce o lua înaintea lor că era gata să se sfârșească, îl înconjurau până ce avea încă mintea în putere. Și, plângând și plini de dor, și clătînându-și capetele în cea mai jalnică înfățișare, întrebau însetați cu cuvinte întristate pe cel ce se stingea, zicând către el, aprinși de milă: „Ce este, frate și împreună-osândite? Cum e? Ce zici? Ce nădăduiești? Ai dobândit prin osteneală ceea ce căutai, sau n-ai izbutit? Ai ajuns, sau n-ai reușit? Ai luat încredințarea, sau nădejdea îți este nesigură? Ai ajuns la slobozenie, sau gândul ți se clatină încă și se îndoiește? Simți în inima ta vreo iluminare, sau încă e întunecată și ocărâtă? Se aude în tine vreun glas care îți spune înlăuntru: «Iată, te-ai făcut sănătos» (Ioan 5, 14), sau: «Iartă-ți-se ție

păcatele» (*Matei 9, 2*), sau: «Credința ta te-a mântuit» (*Luca 10, 42*)? Sau ți se pare că auzi încă pe acela care spune: «Întorcă-se păcătoșii în iad» (*Psalom 9, 17*) și: «Legându-i mâinile și picioarele, aruncați-l în întuneric» (*Matei 22, 13*) și: «Piară nelegiuitul, ca să nu mai vadă slava Domnului» (*Isaia 26, 10*)? Ce spui, frate, pe scurt? Te rugăm, spune-ne, ca să cunoaștem și noi cele în care vom fi. Căci timpul tău s-a încheiat și altul nu vei mai afla în veac²⁴².

La acestea, uni dintre cei ce adormeau răspundeau: „Binecuvântat e Domnul care n-a depărtat rugăciunea noastră și mila Lui de la noi (*Psalom 65, 19*)”. Alții iarăși: „Binecuvântat e Domnul Care nu ne-a dat pe noi spre vânare dinților lor (*Psalom 123, 6*)”. Dar alții ziceau cu durere: „Oare a străbătut sufletul nostru puhoiul de nesuferit al duhurilor văzduhului?²⁴³ Nu avem încă îndrăzneala, ci așteptăm să vedem ce se va întâmpla la judecata aceea”. Alții au dat un răspuns mai duros decât aceștia, zicând: „Vai sufletului care n-a păzit

242. Isaac Sirul: „Întrebare: Când va cunoaște cineva că a dobândit iertarea păcatelor? Răspuns: Când va simți în sufletul lui că le urăște pe acestea cu desăvârșire din inimă și când în cele din afară ale lui se va călăuzi contrar celor în care era. Acesta s-a încredințat că a dobândit iertarea greșalelor de la Dumnezeu, din mărturia conștiinței pe care a câștigat-o, după cuvântul Apostolului care zice: «Conștiința care nu se osândește este martora ei însăși» (*1 Timotei 1, 19*)”.

243. Poate: ἀνυπόστατον nu înseamnă: „de nesuportat”, ci „fără substanță în sine”. Căci răul nu are rațiune, cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul. El e susținut de voia cea rea și are ceva fantasmagoric sau de nălucire în sine. Fantasmagoric, dar nu mai puțin pierzător. Acest înțeles îl poate avea și în locul de mai înainte, tot din acest cap, unde se vorbește de „datoria de nesuportat”. Răul găurește ca un car, sau slăbește ca un minus ființa.

făgăduința neprihănită²⁴⁴; în ceasul acesta și numai în el se va cunoaște ce s-a gătit lui”.

Iar eu, văzând și auzind acestea la ei, puțin a trebuit să nu deznădăjduiesc, cunoscând nepăsarea mea și asemănând-o cu greaua lor pătimire.

Dar cum era și așezarea acelui loc și întocmirea lui? Însăși vederea locului îndemna la pocăință și la plâns. Căci cele ce altora le sunt grele și anevoie de primit celor ce au căzut din virtute și din bogăția duhovnicească le sunt plăcute și ușor de primit. Pentru că sufletul care s-a lipsit de îndrăzneala de mai înainte și a căzut din nădejdea nepătimirii, care a stricat pecetea curăției, a fost jefuit de bogăția darurilor, s-a înstrăinat de mângâierea dumnezeiască, a călcat tocmeala cu Domnul, a stins focul cel bun al lacrimilor și e lovit și împuns cu durere de amintirea lor, nu numai că primește cu toată râvna ostenele, ci și pe sine se sârguiește a se ucide în chip binecredincios²⁴⁵ prin nevointă, dacă a mai rămas în el o scânteie de iubire și de frica Domnului. Așa făceau cu adevărat fericiții aceștia.

Căci, având în minte acestea și gândind la înălțimea virtuții din care au căzut, ziceau: „Adusu-ne-am aminte de zilele de la început» (*Psalm 142, 5*), de focul acela al sânguinței noastre”. Alții strigau către Dumnezeu: „Unde sunt milele Tale cele dintru început, Doamne,

244. Făgăduința Botezului sau a călugăriei.

245. „Și pe sine se va ucide”, adică pe sine ca subiect al păcatului, descoperindu-se ca subiect al faptelor bune. Cel ce face aceasta are la început sentimentul că moare, sau că trebuie să moară nemaivând poftă pentru nimic din cele ce le făcea sau le simțea. Numai prin aceasta ajunge la sine cel în stare numai de bine.

pe care le-ai arătat sufletului nostru întru adevărul Tău?” Altul: „Cine mă va pune în lunile zilelor celor dinainte, în care mă păzea Dumnezeu, când strălucea lumina Lui peste capul inimii mele (*Iov 29, 2-3*)?”²⁴⁶

Și cum își aduceau aminte și de virtuțile lor de mai înainte, a căror pierdere plângând-o ca niște prunci, ziceau: „Unde este curăția rugăciunii? Unde, îndrăzneala ei? Unde, lacrima dulce în locul celei amare? Unde, nădejdea nevinovăției și curățirii desăvârșite? Unde, așteptarea fericitei nepătimiri? Unde, credința față de păstor? Unde, lucrarea rugăciunii lui în noi?”²⁴⁷ Toate acestea s-au pierdut și au pierit, ca și cum nu s-ar fi văzut niciodată, și s-au mistuit și au plecat ca și cum n-ar fi fost”.

Dar să ne întoarcem la cuvântul nostru. După ce am petrecut în închisoare treizeci de zile, am revenit, neputând răbda mai mult, în obște, la marele păstor. Acesta, văzându-mă schimbat cu totul și tulburat la culme, a cunoscut, preaînțeleptul, pricina schimbării, și mi-a zis: „Ce este, părinte Ioane? Ai văzut nevoințele celor ce se chinuiesc?” Iar eu am zis: „Am văzut, părinte, și m-am minunat și am fericit pe cei care se plâng pe ei mai mult decât pe cei ce n-au căzut și nu se plâng pe ei; pentru că aceia prin cădere s-au ridicat la o înviere neprimejduită”. Iar acela zise: „Așa este”.

Și nemincinoasa lui limbă mi-a povestit următoarele: „Înainte cu zece ani aveam aici un frate

246. „Cine mă va pune, zice, și mă va așeza în perioada zilelor acelea în care Dumnezeu mă păzea, când împlineam poruncile Lui și lumina mintea sufletului meu?”

247. Dacă orice faptă bună a altuia rodește în noi când ne deschidem ei, cu atât mai mult rugăciunea lui și mai ales rugăciunea lui cea pentru noi.

foarte sânguincios și așa de lucrător, că eu, văzându-l pe el atât de aprins cu duhul, tremuram pentru el și mă temeam foarte de pizma diavolului, ca nu cumva, prin multa alergare, să-și poticnească piciorul de vreo piatră, ceea ce obișnuiește să se întâmple celor ce umblă repede. Acest lucru s-a și întâmplat de fapt. Căci venind după un timp la mine, într-o seară târzie, îmi arată o rană dezvelită și îmi ceru un plasture, mai bine zis îmi ceru să-i ard rana cu fierul roșu; și era tulburat foarte²⁴⁸. Dar văzând pe doctor că nu voia să se folosească de o prea mare asprime față de el (pentru că era vrednic și de milă), se aruncă la pământ, îmi apucă picioarele, le spălă pe acestea cu lacrimi multe și îmi ceru pedepsirea în închisoarea ce ai văzut-o: «E cu neputință să nu merg acolo, striga, e cu neputință!».

Astfel sili mila doctorului să treacă în asprime, lucru rar și cu totul neobișnuit bolnavilor. Se duse repede la cei ce se pocăiesc, se făcu părtaș cu ei cu toată râvna, în plâns, rănindu-și inima, ca și cu un cuțit, cu întristarea din iubirea de Dumnezeu. Iar a opta zi a plecat la Domnul, rugându-se să nu i se facă parte de înmormântare. Dar eu l-am adus aici

248. „Când omul își aduce aminte de primele sale păcate și se pedepsește pe sine, atunci și Dumnezeu are grijă de el ca să-l odihnească. Pentru că Dumnezeu Se bucură că și-a dat sieși certarea pentru abaterea de la calea Lui. Căci acesta este semnul nepătimirii. Și pe cât de mult își silește sufletul său, pe atâta se înmulțește cinstirea lui din partea lui Dumnezeu.” Fratele de care se vorbește își cere el însuși pedeapsa, dar și-o cere de la duhovnic, adică pe de o parte și-o dă el însuși, dar nu fără încuviințarea duhovnicului, pentru ca să nu cadă nici din pocăință, dar să nu se înfunde nici în păcatul mândriei. Avem deci nevoie de duhovnic, între altele, și pentru a nu adăuga la celelalte păcate și pe cel al mândriei.

ca pe unul ce era vrednic și l-am îngropat laolaltă cu părinții. Pentru că, după o săptămână de robie, în ziua opta se lasă omul liber²⁴⁹.

De fapt mai este cineva care știe limpede că nu s-a sculat de la picioarele mele smerite și întinate înainte de a fi câștigat bunăvoința lui Dumnezeu. Și nu e de mirare. Căci primind în inimă credința desfrânatei aceleia, a udat și el picioarele mele netrebnice cu aceeași încredințare. Pentru că «celui ce crede, toate îi sunt cu putință», a zis Domnul (*Marcu 9, 23*)”.

6) Am văzut suflete necurate stăpânite nebunește de dragostea trupurilor. Dar luând din cercarea dragostei pricină de pocăință, au întors aceeași dragoste spre Domnul. Și sărind îndată peste orice frică, s-au altoit fără sațiu în dragostea de Dumnezeu. De aceea și Domnul a zis despre acea desfrănată, nu că s-a temut, ci că a iubit mult și a putut schimba cu ușurință dragostea cu dragostea (*Luca 7, 47*).

7) Știu, o, minunaților, că unora li se par nevoințele fericiților aceloră, ce le-am povestit, de necrezut, altora anevoie de crezut și iarăși altora pricinuitoare de deznădejde. Dar omul bărbat câștigă din acestea mai degrabă un bold și o săgeată de foc și pleacăducând râvnă în inima sa. Iar cel cu râvnă mai mică decât acesta își cunoaște neputința sa și, dobândind cu ușurință smerita cugetare din disprețuirea de sine, aleargă după cel dintâi. Nu știu însă dacă a și ajuns

249. „Săptămâna e viața de acum, iar ea e vremea robiei, deoarece zidirea slujește stricăciunii. Ziua a opta e veacul viitor în care ne vom elibera de robia stricăciunii.” Alta: „Săptămâna robiei e numită viața de acum, iar cea liberă e numită viața viitoare. Căci cel ce se scutură în cele șapte zile ale vieții de acum de greșalele ce i s-au întâmplat în a opta se mută la viața liberă”.

ca acela. Dar cel trândav nici să nu asculte la cele spuse, ca nu cumva să risipească și puținul pe care încă-l face deznădăjduit cu totul, și să se întâmple cu el cuvântul care zice: „De la cel ce nu are râvnă și ceea ce are se va lua de la el” (*Matei 25, 29*)²⁵⁰.

8) Nu putem noi, cei ce am căzut în groapa fărădelegilor, să ieșim de acolo, dacă nu ne-am scufundat în adâncul (abisul) smereniei²⁵¹.

250. Ca să nu sperie pe cei ce nu fac o pocăință atât de mare ca cei descriși înainte, autorul scrierii îi liniștește, spunând că și puținul bine pe care-l fac le este de folos: „În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri” sau răsplăți, a spus Domnul (*Ioan 14, 2*). Chiar de cel numit în rândul al doilea, care urmează celui dintâi, dar nu cu bărbăția aceluia, ci cu smerita cugetare conștientă de neputința sa, autorul nu știe de a ajuns la același locaș cu cel dintâi. „Aceasta este bărbăția, ca omul să lupte împotriva păcatelor sale de mai înainte, pentru care se și roagă să fie iertat, ca să nu se lase biruit de ele, fie în inima sa, fie în faptă, fie în simțire”. Alta: „Bărbăția inimii este un alt ajutor al sufletului (insetat) după Dumnezeu, precum și lenea este un ajutor al păcatului”. Alta: „Dragostea de Dumnezeu alungă negrija. Iar lipsa de frică o stârnește pe aceasta”. Se afirmă mereu sinergia sau trebuința împreună-lucrării omului cu Dumnezeu.

251. Sunt două adâncuri: cel al păcatului, numit aici groapă, pentru că e un adânc al nesimțirii, o groapă în care se înmormântează conștiința, și un adânc fără fund (un abis) al smereniei, care e o adâncime fără sfârșit a conștiinței micimii proprii și a responsabilității în fața lui Dumnezeu. Aceasta nu poate fi experiată decât deodată cu infinitatea puterii lui Dumnezeu. Chiar din groapa păcătoșeniei se poate trece în adâncul smereniei, căci chiar păcatul îl poate face pe om să vadă cât de nevrednic este de Dumnezeu. Dar această trecere, făcându-se prin trezirea conștiinței, e o trecere de la un adânc la altul. Numai simțul adâncului se menține în acel om. Prin adâncul smereniei se săvârșește și o înălțare din întunericul tot mai gros în lumina nesfârșită a lui Dumnezeu.

9) Alta este smerenia mânărită a celor ce plâng și alta, muștrarea conștiinței vecină cu deznădejdea a celor ce păcătuiesc încă; și alta, fericita bogăție a smereniei ce se ivește în cei desăvârșiți prin lucrarea lui Dumnezeu²⁵². Să nu ne grăbim să o aflăm pe cea de a treia prin cuvinte, căci în zadar vom alerga. Iar semnul celei de a doua este răbdarea desăvârșită a defăimării²⁵³. Căci deprinderea rea de mai înainte²⁵⁴ chinuiește de multe ori și pe cel ce plânge. Și nu e de mirare.

10) Cuvântul despre judecățile lui Dumnezeu și despre căderi e întunecos și neînțeles de niciun suflet. Nu știm care sunt căderile care ni se întâmplă din negrijă, care, din părăsirea din iconomie (cu un rost bun), care, din pricina întoarcerii lui Dumnezeu de la noi. Dar cineva ne-a povestit că cele ce ni se întâmplă din

252. „Există o smerenie de la Dumnezeu și mai este cel ce se smerește din frica de Dumnezeu. Dar este și o smerenie din dorirea lui Dumnezeu. Celui ce se smerește din frica de Dumnezeu îi urmează o cumpătare a măduțarelor, cu o liniștire a simțurilor și cu o inimă zdrobită în tot timpul. Iar celui ce se smerește din bucurie îi urmează multa simplitate și o inimă ce crește și nu poate fi ținută.” E o inimă ce crește în harul lui Dumnezeu, în ambianța iubirii Lui, ce nu poate fi oprită din bucuria și zborul ei în înălțimile nesfârșite ale Lui. Aceasta e o smerenie copleșitoare prin bogăția ei, întreținută de experiența mereu sporită a nesfârșirii lui Dumnezeu. În această smerenie lucrează Dumnezeu însuși în mod precumpănitor.

253. „Lucrul smereniei este ca, dacă cineva ne batjocorește și ne alungă, să avem sufletul deopotrivă cu al unui câine, care, când e alungat, pleacă, iar când e chemat, vine, având în inimă gândul că nu suntem vrednici să fim cu acela.”

254. πολλήπεις- gândul păcatului, care ne stăpânește și care se ivește în conștiință pe neașteptate, uneori și în cei ce plâng pentru păcatele lor.

iconomie pricinuiesc o întoarcere grabnică. Căci nu îngăduie Dumnezeu, Care ne-a predat lor, să fim ținuți mult de ele.

11) Să luptăm înainte de toate cu dracul întristării. Căci acesta, venind lângă noi în vremea rugăciunii și aducându-ne aminte de îndrăzni-re-a noastră de mai înainte, voiește să ne oprim din rugăciune²⁵⁵.

12) Să nu te tulburi de cazi în fiecare zi, nici să ieși din luptă, ci stai bărbătește și, cu siguranță, îngerul care te păzește va prețui răbdarea ta. Rana ta este ușor de tămăduit cât este încă proaspătă și caldă.

255. Dracul întristării ne șoptește în vremea rugăciunii, dacă întrerupem firul ei prin goluri, că nu simțim în ea îndrăznirea către Dumnezeu, sau legătura vie cu El, pe care am avut-o altădată. Și aceasta ne face să ne întristăm și să încetăm a ne ruga, ca unii ce n-am fi acum în starea cuvenită a ei. Dar trebuie să stăruim în rugăciune, chiar dacă ea nu e totdeauna fierbinte și adunată în întregime în gândul la Dumnezeu. „Fii cu luare-aminte, frate, la dracul ce aduce întristare în om. Căci multe sunt cursele lui până ce te face neputincios. Căci întristarea cea după Dumnezeu e bucurie, prin aceea că te vezi pe tine stăruind în voia lui Dumnezeu. Dar acela îți zice: «Unde vei scăpa? Căci nu ai pocăință». Aceasta lucrează cu dușmănie, până ce va face pe om să-și piardă înfrânarea. Dar întristarea cea după Dumnezeu nu-l apasă pe om, ci-i zice: «Nu te teme, vino iarăși». Căci știe că Dumnezeu e puternic și-l întărește pe el. Puterea celor ce voiesc să dobândească virtuțile aceasta este ca, dacă vor cădea, să nu se descurajeze, ci să fie iarăși cu grijă.” Alta: „Este o întristare folositoare și este o întristare pricinuitoare de stricăciune. E propriu întristării folositoare să plângă pentru păcatele proprii, ba să plângă și pentru păcatele și pentru neștiința aproapelui; atât pentru a nu cădea cu intenție, cât și ca să ajungă la cea mai desăvârșită bunătate. Iar cei lumești se întristează pentru că nu sunt slăviți și se tolesc dorind cele ale altora. Când sunt săraci, se chinuiesc; îmbogățindu-se, înnebunesc”.

Dar cele învechite, neîngrijite și învârtoșate sunt greu de vindecat și au nevoie de multă osteneală, de fier, de brici și de focul ce le însoțește pentru vindecare.

13) Multe se fac cu vremea de nevindecat. Dar la Dumnezeu toate sunt cu puțință (*Matei 19, 26*). Dracii spun că Dumnezeu e înainte de cădere iubitor de oameni, dar după cădere e aspru²⁵⁶.

14) Nu crede celui ce-ți zice după căderea în mici greșale: „Bine era de n-ai fi făcut aceasta. Dar nu e nimic”. Dar, de multe ori, daruri mici îmblânzesc mânia mare a judecătorului.

15) Cel ce se pocăiește cu adevărat toată ziua în care nu plânge o socotește ca pierdută, chiar dacă a săvârșit alte lucruri bune în ea.

16) Nimeni din cei ce plâng să nu aștepte încredințarea (iertării) în ceasul ieșirii (morții). Căci ceea ce este nearătat nu e sigur. Pentru aceea a și zis careva: „Lasă-mă să răsuflu, prin încredințare, ca să nu mă duc de aici neîncredințat” (*Psalom 38, 18*).

17) Unde e Duhul Domnului, s-a dezlegat legătura. Și unde e smerenia neasemănată, s-a dezlegat de

256. „Pentru aceasta se zice de diavol că e dușman și răzbunător. Căci, fiind dușman al virtuții, după căderea din ea se arată răzbunător.” Ed. 1970: „Înainte de a cădea cineva, dracii îl ispitesc la păcat, îl împing și-l înduplecă, spunând că Dumnezeu e iubitor de oameni și iartă. Săgetându-l deci prin gândurile plăcerii legate de păcat și slăbindu-l și ducându-l la ea și înduplecându-l să facă voia lor, după aceea, voind să-l arunce în deznădejde și să-l scufunde în pierzania desăvârșită, îi șoptesc acestea: «Vai ție, ce ai făcut? Căci Dumnezeu e drept și nu te va ierta»”.

asemenea legătura²⁵⁷. Dar cei ce pleacă fără acestea două să nu se amăgească. Căci sunt legați.

18) Cei din lume și numai ei sunt străini de aceste încredințări; și mai ales de cea dintâi (de prezența Duhului). Dar unii, sporind prin milostivire, cunosc în ceasul ieșirii folosul.

19) Cel ce se plânge pe sine însuși nu se ocupă de plânsul, de căderea, sau de ocărârea altuia.

20) Câinele mușcat de o fiară se mânie și mai mult pe ea, înfuriindu-se neasemănat mai mult pe ea din durerea rănii.

21) Să luăm aminte de nu cumva nu din curăție, ci din înrăutățire, a încetat conștiința să ne muște²⁵⁸.

22) Semnul iertării căderii stă în a te socoti pururea dator²⁵⁹.

257. „Prin smerenie intră toate bunătățile, între care și compătimirea, prin care și încredințarea iertării.” S-ar putea și inversul: orice păcat e însoțit de nepăsarea mândriei. Dar între smerenie și Duhul Sfânt e o legătură. Smerenia, fiind o accentuată conștiință a lui Dumnezeu, este o experiență a prezenței Lui. Această conștiință face pe om să se socotească pe sine nimic, iar pe Dumnezeu totul, pentru că Dumnezeu se află în el cu mărimea Lui nesfârșită. Iar Dumnezeu nu e prezent decât prin Duhul Său.

258. Avva Isaia: „Dacă te vezi în vremea rugăciunii neosândit de niciun păcat, ești cu adevărat liber și ai intrat într-adevăr în sfânta Lui odihnă, potrivit voii Lui”. Talasie: „Conștiința curată e pricinuită de ostenelile nevoinei, ca postul, privegherea, răbdarea, îndelunga-răbdare”.

259. Scărarul se folosește și aici, ca de atâtea ori, de paradox: Să știi că ești iertat, când te socotești pururea dator. Deci semnul iertării nu stă într-o liniște nepăsătoare, ci într-o grijă că ești mereu dator să faci ceva pentru a merita iertarea. Păcatul săvârșit devine astfel un bold de continuă înaintare în cele bune. El poate fi astfel o forță de continuă sensibilizare spirituală.

23) Nu e nimic deopotrivă cu îndurarea lui Dumnezeu, sau mai mare ca ea. De aceea, cel ce deznădăjduiește s-a înjunghiat pe sine²⁶⁰.

24) Semnul pocăinței pline de grijă stă în a ne socoti pe noi vrednici de toate necazurile văzute și nevăzute ce ni se întâmplă, ba încă de și mai multe²⁶¹.

25) Moise, după ce a văzut pe Dumnezeu în rug, s-a întors iarăși în Egipt (care se înțelege întuneric), la lucrarea cărămizilor lui faraon cel gândit. Apoi iarăși se suie la rug. Dar nu numai acolo, ci și în munte. Cel ce a avut parte de vedere niciodată nu deznădăjduiește de sine. Sărăcește marele lov, dar se îmbogățește iarăși în chip îndoit.

26) Cumplite sunt în cei trândavi căderile de după chemare. Ele calcă nădejdea în picioare și-i conving pe aceia să socotească fericit lucru chiar și numai o singură ridicare din groapă²⁶².

260. Cel ce deznădăjduiește în mila lui Dumnezeu s-a omorât pe sine sufletește. Căci nu mai face nimic pentru a se ridica din răutatea păcatului, pentru a înainta în bine.

261. PG, din Marcu Ascetul: „Lucrul pocăinței se țese din acestea trei: din curățirea gândurilor, din rugăciunea neîncetată și din răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră. Acestea trebuie să aibă nu numai o lucrare arătată, ci și una înțelegătoare, ca pe cei ce stăruie în ele să-i facă nepătimitori. Căci fără cele trei virtuți nu se poate săvârși lucrul pocăinței”.

262. „Vorbind de cei trândavi, Părintele a deosebit de ei pe cei netrândavi și râvnitori. Și acest lucru e vădit. Căci pe drept cuvânt aceia, trândavi fiind, socotesc anevoioasă ridicarea din nou când au căzut în vreo greșală. Căci, apăsati de trândăvia lor, nu mai au nădejde în nepătimire, deoarece nu mai voiesc să se predea altor osteneli. Pentru aceea, socotesc că e un lucru mare chiar a se izbăvi de greșala prezentă, fiind greu bolnavi. Dar cei sânguincioși, de ar cădea de zece mii de ori, nu deznădăjduiesc în putința desăvârșirii, ci aleargă spre ea cu și mai multă râvnă.”

27) Ia seama, ia seama! Nu ne întoarcem numai-decât prin calea prin care ne-am rătăcit, ci printr-o alta, mai scurtă.

28) Am văzut pe doi inși înaintând spre Dumnezeu în același fel și în același timp. Unul din ei era bătrân și înaintat în osteneli. Celălalt era ucenic și alerga mai repede ca bătrânul și a ajuns cel dintâi la semnul smereniei.

29) Să luăm aminte toți, dar mai mult cei ce am căzut. Să nu bolim în inimă de boala lui Origen cel necredincios²⁶³. Această învățătură pângărită se face lesne primită de iubitorii de plăcere, dând ca motiv (pretext) iubirea de oameni a lui Dumnezeu²⁶⁴. În cugetarea mea, mai bine zis în pocăința mea, se va aprinde focul rugăciunii care mistuie materia păcatului (*Psalms 38, 4*).

263. Sunt mulți astăzi, chiar dintre teologi, care ar dori o reabilitare a lui Origen. Nu-și dau seama că origenismul duce la devalorizarea mișcării sau a efortului personal, a importanței timpului pentru mântuire și deci a persoanei. Totul duce automat la fericire. Iar din ea se cade iarăși. Origenismul e o teosofie sau antroposofie, sau panteism. Nu cunoaște valoarea eternă a fiecărei persoane și puțința ei de veșnică odihnă în infinitatea dragostei personale a lui Dumnezeu. Deși Scărarul, lăudând asprimea faptelor de mortificare a trupului, pare să manifeste o disprețuire a vieții în trup, nu gândește ca Origen, care consideră viața în trup și mișcarea în ea o cădere din pliiroma preexistentă a spiritelor, ci el dă o mare valoare acesteia, pentru că prin faptele vieții în trup, chiar dacă acesta nu are valoarea în el însuși, se câștigă mântuirea.

264. „Acela admitea pedepsirea păcătoșilor pentru o vreme oarecare, pentru a se curăți de întinăciunea păcatului în focul chinurilor. După aceea îi restabilea în Împărăția cerurilor și pe aceștia împreună cu dreptii, pretextând în chip rău iubirea de oameni a lui Dumnezeu.”

30) Regulă și chip, pildă și icoană de pocăință să-ți fie ție mai înainte pomeniții sfinți osândiți și nu vei mai avea nevoie nicidecum de vreo carte în viața ta, până ce nu te va lumina Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, întru învierea pocăinței celei pline de grijă. Amin.

Prin pocăință ai urcat a cincea treaptă. Prin ea ai curățit cele cinci simțuri, scăpând de pedeapsă și de osânda fără de voie prin cea aleasă de bunăvoie.

CUVÂNTUL AL VI-LEA

Despre pomenirea morții

1) Oricărui cuvânt îi premerge un gând. Plânsului și tânguirii îi premerge pomenirea morții și a greșalelor. Pentru aceea se pun acestea la acest loc în cuvântul nostru.

2) Aducerea aminte de moarte este o moarte de fiecare zi. Aducerea aminte de moarte e un suspin de fiecare ceas.

3) Frica de moarte este o însușire a firii, intrată în ea prin neascultare. Iar tremurarea de moarte este semnul păcatelor nepocăite.

4) Hristos are frică de moarte, dar nu tremură, ca să arate limpede însușirile celor două firi.

5) Precum pâinea e cea mai de trebuință dintre toate mâncărurile, așa aducerea aminte de moarte e cea mai de trebuință dintre toate lucrările (de curățire de patimi).

6) Celor aflători în mijlocul (obștii) aducerea aminte de moarte le pricinuieste osteneli, împliniri de ascultări, necinstiri. Celor din afară de zgomote le

pricinuiește lepădarea grijilor, rugăciunea neîncetată și păzirea minții. Acestora pomenirea morții le este și maică și fiică²⁶⁵.

7) Precum cositorul se deosebește de argint, chiar dacă la vedere se aseamănă, așa, pentru cei ce au darul deosebirii, frica firească de moarte se deosebește în chip vădit de cea potrivnică firii.

8) Semnul adevărat al celor ce-și aduc aminte de moarte întru simțirea inimii este despățimirea de bunăvoie de toată zidirea și părăsirea desăvârșită a voii lor. Cel ce o așteaptă pe aceasta în fiecare zi e om cercat. Cel ce o dorește în fiecare ceas e sfânt.

265. „Gândul la moarte, zice, pe cei de sub ascultare îi face iubitori de osteneli și-i ajută să aibă plăcere de necinstire; pe cei din liniștire îi face fără griji și să se ocupe pururea numai cu rugăciunea.” Alta: „Celor din mijlocul lumii, care viețuiesc în nepăsare și nu după Dumnezeu, gândul la moarte le pricinuește dureri sau osteneli zadarnice, îndeletniciri sau cuvinte nefolositoare și flecăreli prostești, dulceața necinstirii, îndulcirea cu necinstirile; iar celor din afara zgomotelor, lepădarea grijilor, rugăciunea și păzirea minții, căci lucrarea acestora e păzirea poruncilor lui Hristos și întoarcerea la El”. Celor ce viețuiesc în lume fără să-și schimbe viața, gândul la moarte le dă sentimentul că ostenelile și convorbirile lor sunt zadarnice, că necinstirile de care au parte sunt adevărate necinstiri. Dimpotrivă, celor ce-și schimbă viața, ostenelile le sunt dulci, iar necinstirile nu le sunt necinstiri. Scărarul folosește foarte des paradoxul care rezultă din optica diferită cu care e privită viața: fie satisfăcându-se cu cele trecătoare și lumești, fie căutând cele veșnice și duhovnicești. Există astfel o cinstire necinstită pentru cel ce o aduce și pentru cel ce o primește, când e adusă din lingușeală celui ce o caută pentru slava deșartă; și o necinstire cinstitoare când, de exemplu, e adusă de cel lipsit de vicleșug celui bun până la naivitate. La fel, există o plăcere neplăcută a trupului care e o plăcere a sufletului.

9) Nu toată poftirea morții e bună. Căci sunt unii care, greșind neîncetat din forța deprinderii, o doresc pe aceasta cu smerenie. Și sunt iarăși alții care nu vor să se pocăiască, și aceștia o cer din deznădejde. Și sunt alții care nu au frică de moarte, deoarece se socotesc pe ei nepătimiși, din mândrie. În sfârșit, sunt unii care cer plecarea lor de aici prin lucrarea Duhului Sfânt.

10) Unii dintre binecredincioși se întreabă cu nedumerire: „Pentru ce, dacă pomenirea morții ne face atâta bine, Domnul ne-a ascuns cunoașterea ei de mai înainte?” Ei nu știu că Dumnezeu ne lucrează prin aceasta în chip minunat mântuirea noastră. Căci nimeni, dacă ar cunoaște mai dinainte moartea sa, nu ar veni îndată la Botez, sau la viața călugărească, ci și-ar petrece toate zilele în fărădelegi și s-ar năpusti spre Botez și spre pocăință numai în ceasul ieșirii. Dar, dobândind calitatea păcatului din obișnuința îndelungată cu el, ar rămâne cu totul neîndreptat²⁶⁶.

11) Plângând, să nu primești niciodată pe câinele acela care îți strecoară gândul că Dumnezeu e iubitor de oameni. Căci scopul lui este să alunge de

266. ποιθεις τῇ κακίᾳ - primind calitatea păcatului. Ființa întreagă a omului dobândește prin felul său de viață o anumită calitate, un anumit miros, bun sau rău. Păcatul sau binele nu stă într-un colț al ființei noastre, ci așa cum o picătură de petrol dă apei întregi dintr-un vas ceva din calitatea ei, așa și păcatul sau binele modifică într-un sens sau altul întreaga noastră fire. Iar calitatea curată sau îmbunătățită a firii are un caracter dinamic. Ea îndeamnă pe om la bine sau la rău și le face cu ușurință pe acestea. Efortul de a readuce la calitatea bună firea înrăutățită trebuie să lupte cu pornirea ei de a săvârși răul.

la tine plânsul și frica neînfrică²⁶⁷. Acest gând îți este bun numai când te vezi pe tine târât în adâncă deznădejde²⁶⁸.

12) Cel ce voiește să țină pururea în sine pomenirea morții și a judecății lui Dumnezeu, dar s-a predat pe sine grijilor și împrăștiilor lumești, este asemenea celui ce înoată, dar voiește să-și ciocnească palmele²⁶⁹.

13) Pomenirea conștientă a morții depărtează mâncarea. Iar mâncarea înlăturată cu smerenie depărtează patimile.

14) Lipsa de durere a inimii învârtoșează mintea²⁷⁰. Iar mulțimea bucatelor usucă izvoarele²⁷¹. Setea și privegherea aduc zdrobirea inimii, iar din inima zdrobită tâșnesc apele (lacrimile)²⁷².

267. Frica pentru trup, neînfrică pentru sufletul care crede în Dumnezeu; frică și așteptare bucură pentru bunătățile de după moarte.

268. Să nu te bizui pe gândul că Dumnezeu este iubitor de oameni, ca prin el să slăbești pocăința. El să-ți fie de ajutor numai când ești în primejdie de a deznădăjdui.

269. Așa, în ed. 1970 (κροτέϊν). În PG: „Să-și țină mâinile” (κροτέϊν).

270. Inima care nu e îndurerată de păcate face și mintea învârtoșată, adică ia omului sensibilitatea înțelegerii stării sale. Cunoașterea de sine a omului e deci o chestiune de simțire. Un om nesimțit nu se poate cunoaște cu adevărat. Scolia din PG, accentuând legătura intimă dintre minte și inimă, prezintă urmările pe care le are păcatul pentru minte și inimă, în mod alternativ, ca fiind aceleași: „Uitarea poruncilor dumnezeiești și abaterea voinței libere fac inima învârtoșată și mintea neîndurerată; sau, invers: mintea învârtoșată și inima neîndurerată”.

271. Mulțimea bucatelor usucă izvoarele lacrimilor, adică simțirea inimii și a minții. Băutura multă luată din exterior usucă izvoarele dinlăuntru ale lacrimilor. Cine bea mult nu mai poate plânge.

272. Nu se va teme, adică, de împuținarea bucatelor, de sete, de durerea inimii etc.

15) Cele spuse sunt aspre celor lacomi de mâncare și de necrezut celor trândavi. Dar bărbatul făptuitor le va cerca prin râvna lui. Și cel ce le-a cunoscut prin cercare va zâmbi, gândindu-se la ele. Dar cel ce caută încă să le cunoască e mai trist²⁷³.

16) Precum părinții spun că iubirea desăvârșită nu poate cădea, așa spun eu că simțirea desăvârșită a morții este lipsită de frică.

17) Multe sunt lucrările minții făptuitoare. Amin-tesc dintre acestea: gândul la dragostea lui Dumnezeu, pomenirea lui Dumnezeu, aducerea aminte de Împărăția cerurilor, aducerea aminte de râvna muce-nicilor, aducerea aminte de Dumnezeu care e de față, potrivit cu cel ce a spus: „Văzut-am înaintea mea pe Domnul” (*Psalms* 15, 8), aducerea aminte de Sfintele Puteri înțeleghătoare, aducerea aminte de moarte, de răspuns, de hotărâre, de pedepsire. Începem cu cele mari și sfârșim cu cele care nu trebuie uitate.

18) Mi-a povestit odată un călugăr egiptean că „după împlântarea pomenirii morții întru simțirea inii, voind odată, mânat de nevoie, să mângâi puțin lutul, am fost împiedicat de pomenirea aceasta, ca de un judecător; și ceea ce e minunat e că, deși am voit, n-am putut să mai scap de ea”²⁷⁴.

273. „Cele grele celorlalți le sunt celor ce le deprind de bunăvoie pricini de bucurie și de veselie. Câștigând prin cercare o ușurință față de ele, ajung și la o sporire în desăvârșire. Dar cei încă nedesăvârșiți se îndeletnicesc cu ele cu osteneală, dacă se îndeletnicesc peste tot.”

274. Numitul egiptean avea atât de întipărită pomenirea morții că, deși silit de foame de mai multe zile, n-a putut să alunge pomenirea morții din sine, măcar că voia, ci mai degrabă ea a alungat foamea.

19) Un altul oarecare, locuind aici, în așa-zisa Thola, își ieșea de multe ori, din pricina acestui gând (al morții), din sine. Și, aflat de frați de parcă era leșinat sau cuprins de epilepsie, era dus de ei aproape fără suflare.

20) Nu voi tăcea să-ți fac cunoscută și povestirea despre Isichie Horebitul²⁷⁵. Acesta petrecea totdeauna într-o totală lenevie, neavând nicio grijă de sufletul său. Îmbolnăvindu-se odată cu trupul până la marginea vieții, încât părea că peste un ceas va muri, dar venindu-și iarăși în fire, ne rugă pe toți să plecăm îndată. Zidind apoi ușa chiliei, a rămas înăuntru doisprezece ani, fără să mai iasă vreodată la vreo vorbă cu cineva. Nu mai gusta nimic altceva, decât pâine cu apă. Ședea numai acolo, cu mintea ținută (în extaz) la cele pe care le văzuse în această ieșire (în extaz). Era atât de adunat cu mintea în sine, că nu și-a mai schimbat niciodată acest fel de viață, fiind pururea ieșit din sine și vărsând lacrimi fierbinți, în tăcere²⁷⁶.

Dar când era să se săvârșească, deschizând ușa, am intrat înăuntru. Și rugându-l mult, numai atât am auzit de la el: „Iertați-mă! Nimeni, de va avea pomenirea morții, nu va putea să păcătuiască vreodată”. Iar noi ne-am minunat, văzând pe cel odinioară atât de nepăsător preschimbat atât de repede cu o schimbare și prefacere fericită. Și înmormântându-l cu cuvioșie

275. Viețuitor pe Horeb, loc de pustnicie la poalele muntelui Sinai; Thola, localitate pe Horeb.

276. Era pe de o parte „cu mintea adunată în sine” (σύν νοῦς), pe de alta, „ieșit din mintea sa”. Numai cel adunat în sine vede dincolo de sine (și, se înțelege, dincolo de lume), adică se află în extaz. Minunea celor de dincolo de minte se vede numai prin mintea adunată în ea însăși, pentru că prin ea sunt transparente și pentru că infinitatea lor seamănă cu indefinitul minții și în legătură cu el.

în cimitirul apropiat al castrului, după un număr de zile, căutând sfintele lui rămășițe, nu le-am aflat. Domnul a încredințat și în felul acesta, despre pocăința lui plină de grijă și vrednică de laudă, pe toți cei ce voiesc să se îndrepte după o lenevire îndelungată.

21) Precum unii socotesc nemărginit adâncul (abisul), căci îl numesc loc fără fund, așa gândul morții e nesfârșit atât în curăția, cât și în lucrarea lui. Iar ceea ce am spus e întărit de amintitul cuvios. Unii ca aceștia, adăugind neîncetat frica la frică, nu se odihnesc până nu se va topi și însăși puterea oaselor²⁷⁷.

277. „Precum, zice, adâncul mării e nemăsurat și necuprins, așa și sfârșitul curăției e de neajuns, adică nu are sfârșit în cei ce au pomenirea morții în simțirea inimii. Căci e cu neputință ca omul smerit, având pomenirea neîncetată a morții, să spună în chip fariseic că a ajuns la sfârșitul curăției, adică «am ajuns desăvârșit în curăție». Cel ce ar spune aceasta nu ar fi smerit. Deci s-ar întâmpla ceva ciudat: de cel ce ar îndrăzni să spună aceasta nu s-ar atinge nepătimirea nici cu vârful degetelor, căci slava deșartă e cea mai cumplită patimă. Dar de cel smerit se atinge până la saturare, dar (el), datorită smereniei, socotește că-i lipsește. Deci în amândoi, adică atât în cel smerit, cât și în cel stăpânit de slava deșartă, curăția e necuprinsă.” Cel mândru nu o cuprinde din pricina mândriei, cel smerit simte mereu că mai are, și de fapt mereu mai are de înaintat în smerenie. Pe cât de neajunsă este infinitatea lui Dumnezeu, pe atât de neajunsă este hotarul smereniei, deci și sentimentul nedeplinătății curăției. Iar gândul morții, întreținând smerenia, întreține și sentimentul nedeplinătății curăției. El consideră nesfârșitul omului ca un nesfârșit al înaintării, datorită faptului că înaintarea are ca țință să cuprindă pe Dumnezeu cel nesfârșit. De aici urmează că nesfârșirile acestea sunt ale persoanei, nu ale lucrului, obiectului, substanței. Curăția înseamnă puțința unei infinități în înaintarea persoanei, smerenia la fel, bunătatea la fel, iubirea la fel, înțelegerea la fel, tăcerea care adâncește, la fel. Dacă n-ar fi persoana, n-ar exista infinitate adevărată și puțința înaintării în ea. Mai bine zis, dacă n-ar fi persoana infinită a lui Dumnezeu

22) Să ne încredințăm că, pe lângă toate bunătățile, și aceasta este un dar al lui Dumnezeu²⁷⁸. Pentru că, altfel, cum se explică faptul că, chiar venind la morminte, unii rămân fără lacrimi și învârtoșați dar, pe de altă parte, chiar aflându-ne departe de această vedere, de multe ori suntem străpunși la inimă?²⁷⁹

23) Cel ce a murit tuturor și-a adus aminte de moarte²⁸⁰. Dar cel ce e încă legat de ele nu încetează de a lucra el însuși împotriva sa.

spre Care tinde la infinit persoana umană, n-ar exista un infinit adevărat. Pe de altă parte, perspectiva infinității veșnic noi a curăției, a iubirii, se deschide pentru cineva după ce s-a plictisit, s-a obosit de monotonia pe care o poate oferi alipirea exclusivă la lume, alipire care pare să aibă și ea o infinitate, dar o infinitate în monotonia repetiției și deci o infinitate aparentă, o infinitate care, la un moment dat, devine leșinată împreună cu setea după ea, care se satură de a tot acapara același fel de lucruri care nu oferă nimic nou, nimic care să-i satisfacă setea de infinitate adevărată a spiritului, care să-i satisfacă setea de adevărul care stă în infinitatea adevărată. Aparenta infinitate a lumii crapă, la un moment dat, pentru spiritul săturat de ea și prin această crăpătură țâșnește din ascunzimea sa adevărata infinitate, cea a ordinii Duhului. Aspirația de înaintare în ea e ajutată nu numai de dorul de ea, ci și de frica permanentă de a rămâne înlănțuit prin patimi în monotonia acestei lumi.

278. Adică și pomenirea morții cu simțirea inimii și deci cu lacrimi este un dar al lui Dumnezeu. Și este un dar al lui Dumnezeu și faptul de a ni se deschide perspectiva infinității prin gândul la moarte, care îi deschide spiritului orizontul veșnic și infinit, potrivit lui.

279. Suntem străpunși la inimă și plângem, pentru că s-a străpuns în fața noastră zidul care ne închidea în infinitatea aparentă și monotonă a alipirii pătimășe la lume.

280. Cei ce au descoperit lipsa de atracție și falsa plinătate a tuturor celor din lume au descoperit infinitatea ce-i așteaptă după despărțirea de ele prin moarte.

24) Nu voi să încredințezi pe toți despre iubirea ta față de ei, ci cere lui Dumnezeu să le-o arate El însuși aceasta în chip negrăit. Iar de nu, nu-ți va ajunge timpul și pentru legături (pentru relații) și pentru străpungere²⁸¹.

25) Nu te amăgi, lucrătorule fără minte, că poți să înlocuiești timpul (pierdut) cu alt timp. Căci nu va ajunge ziua să împlinești datoria ei față de Stăpânul²⁸².

26) Nu e cu puțință, zice cineva, nu e cu puțință a străbate ziua de față cu bună credincioșie, de nu va fi socotită ca cea din urmă a întregii vieți²⁸³. E de

281. „A adeveri prin cuvinte iubirea față de toți e lucru greu și de respins. A o adeveri prin fapte e lesne și mai ușor celui ce se sârguiește să înfăptuiască virtutea. Și ascultă cum: a venit cineva să mă înjure sau să mă și bată. Dacă îi spun că, deși aș putea să mă apăr, nu mă apăr, ci, dimpotrivă, cad în genunchi, îl rog, îl sărut, îi dăruiesc cele ce pot, e vădit tuturor că fac acestea din dragoste. Iar aceasta am făcut-o prin fapte. Căci cum s-ar face prin cuvinte? Căci dacă, rugându-mă tuturor, le voi spune că-i iubesc, voi apărea ca un lingușitor și ca unul ce caut să plac oamenilor, ca unul ce se îndeletnicește cu o virtute prefăcută și ca unul ce vânez prin aceasta slava deșartă. Deci părintele îndeamnă să nu ne silim să arătăm iubirea prin cuvinte, ci prin fapte, iar iubirea față de Dumnezeu, prin amândouă, și mai mult prin cuvinte. Căci semnul iubirii față de El este rugăciunea neîncetată. Astfel, vom înfăptui amândouă virtuțile. Căci dacă te sârguiești să împlinești iubirea față de oameni numai prin cuvinte, nu ți-ar ajunge nici tot timpul vieții pentru legături și umilință.”

282. Suprema valorificare a timpului e condiționată de înțelegerea fiecărei zile ca stând la ușa vieții de dincolo, a eshatologicului. „*Carpe diem*” (folosește intens ziua), dar nu în sensul lui Horațiu, ca fiind ultima ce ne poate aduce o plăcere trecătoare, ci ca fiind ultima ce ne poate asigura viața eternă. Deci, cu mai multă intensitate folosește creștinul fiecare clipă.

283. Timpul e un dar al lui Dumnezeu, dar și o datorie de a-l umple cu fapte date Domnului, cu sânguința de a ne desăvârși.

mirare cu adevărat cum au rostit acest cuvânt elinii. Căci socotesc și ei că e propriu filosofiei să cugete la moarte²⁸⁴.

Aceasta a fost a șasea treaptă. Cel ce s-a suit pe ea nu va păcătui niciodată, dacă e adevărat ce s-a spus: „Adu-ți aminte de cele de pe urmă ale tale și în veac nu vei păcătui” (*Înțelepciunea lui Iisus Sirah* 7, 38).

CUVÂNTUL AL VII-LEA

Despre plânsul de bucurie făcător

1) Plânsul după Dumnezeu este o tristețe a sufletului, o simțire a inimii îndurerate care caută pururea nebunește pe Cel după Care însetează; iar neajungându-L, Îl urmărește cu osteneală și se tânguiește cu durere, alergând după El.

2) Sau: plânsul este un ac de aur al sufletului scăpat de orice ținuire și alipire și înfipt de tristețea cuvioasă în lucrarea de cercetare a inimii²⁸⁵.

Nu trebuie să pierdem nicio clipă. Chiar dacă-l folosim întreg, nu ne ajunge să împlinim toată datoria ce ne e dată odată cu el. E o puternică afirmare a valorii timpului, contrar lui Origen. Gândul continuu la moarte nu înseamnă nefolosirea timpului, ci, dimpotrivă, buna lui folosire intensă.

284. Platon, *Phaedon*, II, 1.

285. Plânsul este acul sufletului care nu mai ține sufletul cusut de nimic din cele ale lumii, ci e înfipt în privirea inimii, ținând sufletul însuși în această lucrare și cosându-l oarecum de viața veșnică. Ca ac, pricinuiește durerea inimii, o face simțitoare, o face să-și deschidă cutele ei și păcatele din ea conștiinței care o cercetează și să sufere pentru păcatele ce și le descoperă prin aceasta.

3) Străpungerea este un chin neîncetat al conștiinței, care pricinuiește împrăștierea focului inimii prin mărturisirea făcută în minte.

4) Mărturisirea (în minte) este uitarea firii, când din pricina ei cineva a uitat să mănânce pâinea lui²⁸⁶.

5) Pocăința este lipsirea neîntristată de toată mângâierea trupească²⁸⁷.

6) Celor ce înaintează încă în acest plâns fericit, înfrânarea și tăcerea buzelor li s-a făcut o însușire. Iar celor ce au înfăptuit înaintarea, li s-a făcut o asemenea însușire nemâniera și neținerea minte a răului. În sfârșit, celor desăvârșiți li s-a făcut o însușire smerita cugetare, setea de necinstiri, foamea de bunăvoie de necazuri, neosândirea celor ce păcătuiesc, împreună-pățimirea mai presus de putere²⁸⁸. Cei dintâi se fac

286. Plânsul sau străpungerea inimii e o mărturisire a păcatelor făcută de minte lui Dumnezeu, un dialog nevăzut, neîncetat și îndurerat, în care sufletul își recunoaște neconținut păcatele în fața lui Dumnezeu și cere iertare pentru ele. Sufletul e atât de concentrat în această mărturisire îndurerată, că uită să mănânce, biruind trebuințele firii.

287. Tristețea sufletului e așa de mare, că cel ce o trăiește nu mai simte tristețea pentru lipsa mângâierilor sau plăcerilor trupești.

288. Ed. 1970: „Compătimire numește arderea pentru cei ce păcătuiesc, după cuvântul: «Cine se va sminti și eu să nu ard?» (2 Corinteni 11, 29). Ea înseamnă a-și face cineva proprii greutatea și nenorocirile străine, sau a nu disprețui cu gândul pe cei ce suferă, înălțându-se împotriva lor”.

PG: „Mulți, amăgiți fiind de acest cuvânt, arată o compătimire cuvenită tuturor celor ce păcătuiesc spre a crede celor ce nu se cuvine. Alta este împreună-pățimirea peste putere de care se vorbește aici. Căci împreună-pățimire numim plânsul ivit în suflet și arătat pentru cel iubit, uneori chiar fără ca acela să fie vrednic. Căci cineva se îngrijește cu compătimire de cel iubit, ca

primiți; cei de al doilea, vrednici de laudă; iar cei ce flămânzesc după necazuri și însetează după necin-stiri sunt fericiți, căci ei se vor sătura de o hrană de care nu se vor sătura²⁸⁹.

7) Când ai ajuns la plâns, ține-l cu toată tăria. Căci înainte de a se îmbiba în tine²⁹⁰, ușor ți se răpește. Și e topit ca ceara de tulburări, de griji trupești, de plăceri și mai ales de multa vorbărie și de glume ușuratică²⁹¹.

8) Deși cuvântul e îndrăzneț, izvorul lacrimilor după Botez e mai mare decât Botezul²⁹². Deoarece

nici să nu nedreptățească, nici să fie nedreptățit. Iar peste pu-tere înseamnă a-și pune cineva sufletul său pentru mântuirea pri-etenului, dar nu spre pierderea lui. Căci nu poate scăpa de păcat cel ce a păcăuit, decât printr-o pocăință potrivită cu greșala". Deci nu e o compătimire folositoare aceea care-l scapă pe cel ce a greșit de greutatea pocăinței. „Peste putere” înseamnă că cel înduhovnicit trăiește și aici în ambianța unei infinități; nu poa-te ajunge la hotarul împreună-pățimirii cu celălalt, dar se ridică în ea tot mai mult peste puterile lui mărginite, din puterea lui Dumnezeu.

289. E o hrană care-i mulțumește mai mult decât oricare alta, dar nu-i plictisește, deși se vor împărtăși de ea neîncetat. Ei o doresc mereu și voiesc să aibă tot mai mult din ea.

290. Înainte de a ți se face o calitate a firii, de a câștiga în-treaga ta ființă calitatea plânsului, care nu e decât dorul intens după viața în Dumnezeu.

291. Scolia lui Teodor al Edesei: „Alungă departe de la tine duhul mult vorbitor. Căci în el sunt ascunse toate patimile cele rele. Din el e minciuna, din el, îndrăzneala; dintr-o parte e glu-ma ușuratică, din alta, râsul, calomnia, bârfirea, răutatea, vorba prostească și, scurt vorbind, ceea ce s-a spus: «Din multa vorbi-re nu va lipsi păcatul» (*Pildele lui Solomon* 10, 19). Iar bărbatul tăcut este scaunul simțirii și Domnul a spus că vom da socoteală pentru orice cuvânt deșert (*Matei* 12, 36)".

292. „A spus că izvorul lacrimilor e mai mare, în loc să spună că e mai bun în comparație cu Botezul, pentru că se lucrează și

acela ne curățește de păcatele noastre de mai înainte, iar acesta, de cele de după aceea. Și primindu-l pe acela toți ca și copii, ne-am întinat după aceea; prin acesta însă l-am curățit și pe acela²⁹³. Dacă acesta nu s-ar fi dăruit de Dumnezeu oamenilor din iubire de oameni, cu adevărat rari ar fi cei ce se mântuiesc²⁹⁴.

9) Suspinele și întristarea strigă către Domnul. Lacrimile din frică mijlocesc, iar cele ale preasfintei iubiri ne arată că rugăciunea noastră a fost primită.

10) Dacă nimic nu însoțește smerita cugetare ca plânsul²⁹⁵, nimic nu i se împotrivesc acesteia ca râsul²⁹⁶.

de către noi, dar nu l-a opus Botezului. Față de noi e mai bun, pentru că el ne și curățește și ne și ferește de păcat de mai înainte. În raport cu preasfântul Botez nu e însă nici măcar egal, cu atât mai puțin mai mare.”

293. „Ne naștem de trei ori în viață. Dintre acestea, cea dintâi (naștere) e din pânțele, iar celelalte două ne urcă de la pământ la cer: una e prin Sfântul Botez, pe care o numim și naștere din nou, iar cealaltă e din pocăință.”

294. „Fără Botez nu s-ar mântui nimeni; fără lacrimile pocăinței «ar fi rari cei ce se mântuiesc».”

295. „Smerita cugetare este rugăciunea neconținută cu lacrimi și cu durere. Căci aceasta, chemând pe Dumnezeu pururea în ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebunește în puterea și înțelepciunea sa, nici să se înalte față de alții. Căci acestea sunt boli cumplite ale patimii mândriei.”

296. A Marelui Vasile: „A se sparge cineva de râsul necumpătat și nestăpânit e semn că nu-și strânge încă moleșala umflată a sufletului cu o gândire aspră. Nu e necuviincios a-și arăta cineva răspândirea luminii sufletului într-un zâmbet, după cuvântul: «Inima veselindu-se, înflorește fața» (*Pilde* 15, 13). Dar a hohoti cu glas și a fierbe cu trupul nu e propriu celui ce-și stăpânește sufletul, nici celui ce și-l înfrânează. Cuvântul e întărit de preaînțeleptul Solomon, care a zis: «Nebunul ridică glasul, în râsul lui, dar bărbatul înțelept de-abia zâmbește liniștit» (*Înțelepciunea lui Iisus Sirah* 21, 22)”.

11) De ai ajuns la fericita tristețe bucuroasă²⁹⁷ a străpungerii cuvioase, ține-o; și nu te vei odihni de lucrarea din ea, până ce nu te vei ridica din cele de aici și nu te vei înfățișa curat lui Hristos.

12) Să nu încetezi să-ți închipui mereu în tine și să cercetezi adâncul (abisul) focului veșnic și pe slujitorii nemiloși, pe judecătorul neîndurat și neiertător, prăpastia nemărginită a văpăii celei de sub pământ și coborâșurile strâmtorate ale locurilor și hăurilor subpământene și înfricoșătoare și chipurile tuturor acestora²⁹⁸. Aceasta pentru ca lăbărțarea aflătoare în sufletul nostru să fie strânsă prin cutremurare și acesta să se unească cu curăția nestricăcioasă, primind arătarea focului tot mai scânteietor al plânsului²⁹⁹.

13) Stăruie, plin de cutremur, în cererea rugăciunii, stând în fața Judecătorului ca un vinovat, ca să stingi cu înfățișarea din afară și cu starea dinlăuntru mânia

297. Ed. 1970: „Bine a unit cuvintele opuse, căci în tristețea după Dumnezeu se ascunde bucuria veșnică a nepătimirii”.

298. Toate acestea ascund în ele niște înțelesuri spirituale sau și spirituale. Aceste coborâșuri și hăuri subpământene sunt poate niște coborâșuri și prăpăstii haotice ale unor străfunduri aproape subcreaționale, sau ale unor stări în care creația e redusă în trepte gradate la o diminuare a existenței, ajungând aproape de caracterul de umbre ale existenței. Sunt trepte de umbră care chinuiesc tocmai prin această împătimire extremă de o creație lipsită de izvorul existenței sale care este Dumnezeu. Aceasta e și o permanentizare a unei stări de suflet lăbărțată, lipsită de intensitatea trăirii în plinătatea vieții.

299. Plânsul, fie că e al pocăinței, fie că e al iubirii de Dumnezeu, e un plâns fierbinte, un plâns de foc, care, însoțit de smerita cugetare, dovedește pe de o parte, în mod paradoxal, o intensitate a existenței, pe de alta, are lumina clară a măreției lui Dumnezeu cuprinsă în cel ce plânge. Această lumină scânteiază tot mai mult și-și arată strălucirea și pe față. Această lumină face ca plânsul să fie însoțit de bucurie.

Dreptului Judecător. Căci nu poate să treacă cu vederea sufletul văduvit, care stă plin de durere în fața Lui, și dăruiește osteneli celui neostenit³⁰⁰. Celui ce a câștigat lacrima sufletului tot locul îi este potrivit pentru rugăciune.

14) Precum comoara ascunsă e mai de neșefuit decât cea arătată în piață, așa să înțelegem și cele spuse înainte.

15) Nu fi ca cei ce îngroapă morții, care aici îi plâng pe aceia, aici se îmbată pentru ei, ci fii ca cei legați în fiare și biciuiți în fiecare ceas de călăi.

16) Cel ce odată plânge, altă dată se desfată și râde e asemenea celui ce aruncă în câinele iubirii de plăcere cu pâine³⁰¹; care se preface că-l alungă, dar în fapt îl îndeamnă să stea lângă el.

300. Sufletul, în grecește, este de genul feminin (ψυχή). Sufletul ce se pocăiește cere neîncetat iertare Judecătorului, cum cere văduva din Evanghelie (Luca 18, 3). El nu se ostenește cerând neconținut iertare de la Cel ce nu Se ostenește (nu se plictisește) de a-l auzi. Lui Dumnezeu îi face plăcere ca acest dialog de intensă simțire a sufletului cu El să dureze neîncetat. Starea dinlăuntru a sufletului ce se pocăiește este „starea de rugăciune, luarea-aminte cu evlavie, cu străpungere și cu durere, însoțită de mărturisirea greșalelor, făcută cu suspine negrăite”. Alta: „Dar nu poate sufletul legat să alerge, nici mintea robită patimilor să vadă locul rugăciunii duhovnicești. Căci e atrasă și purtată de înțelesuri pătimase și nu stă neclintită”. De aceea, nu se poate adânci în infinitatea dumnezeiască. Alta, a lui Marcu: „Rugăciunea este lepădarea gândurilor (a înțelesurilor)”.

301. „Inima iubitoare de plăcere este temniță și lanț în vremea ieșirii (a morții). Iar cea iubitoare de durere este ușă deschisă.” Inima iubitoare de durere s-a dezlegat de cele ale lumii, căci acestea nu-i mai fac plăcere, și s-a deschis orizontului ceresc al celor duhovnicești, după care a năzuit cu durere. Alta: „Din iubirea de plăcere vine negrija, din negrijă, uitarea”. Alta, a lui Isaac: „Privește și scrie aceasta în inima ta: iubirea de plăcere și iubirea odihnei sunt pricinile părăsirii (din partea lui Dumnezeu)”.

17) Adună-ți mintea, nu iubi să fii văzut; fii ieșit spre inima ta. Căci dracii se tem de adunarea minții, cum se tem hoții de câini³⁰².

18) Nu suntem chemați, o, prieteni, aici la nuntă³⁰³. Deci, Cel ce ne-a chemat pe noi aici ne-a chemat, negreșit, să ne plângem pentru păcatele noastre.

19) Unii, când varsă lacrimi, se silesc în vremea aceea fericită, în chip nepotrivit, să nu cugete la nimic. Ei nu socotesc că lacrima fără înțeles e proprie firii necuvântătoare și nu celei cuvântătoare³⁰⁴.

302. Fii aplecat (sau fii în extaz) spre inima ta, uitând de toate și privind numai spre ea: de e întinată sau curată, de nu mai ai în ea urmă de păcate, pentru care trebuie să-ți ceri iertare, sau de poți vedea prin curăția ei transparentă pe Dumnezeu. Dracii se tem de mintea adunată în inimă, pentru că prin inimă vedem atunci pe Dumnezeu și trăim legătura cu El, de care inima e lipită atât de tare, că nu mai poate fi furată de ei.

303. E vorba de nunta sau de ospățul veacului viitor (*Matei 22*).

304. „Unii, zice, vărsând lacrimi în vremea rugăciunii, fie din gândul la păcate, fie la pomenirea morții, fie la altceva, se silesc pe ei în chip nepotrivit sau prosteste să alunge gândul de la care au pornit să plângă. Grăbindu-se, socotesc să agonisească plânsul fără întristare, pentru slava deșartă. Nu înțeleg că e propriu firii neraționale să nu știe pentru ce plânge, pe când al celei raționale e să cunoască pricina. De aceea, ca unii ce lucrează rar, sunt ocărăți și muștrați de părintele.” Afirmând trebuința de a însoți plânsul cu gândul la ceva, Scărarul nu contrazice afirmația din alte locuri că plânsul trebuie să fie însoțit de rugăciunea fără gânduri. E vorba acolo de gândurile pătimase (vezi n. 300). Cel ce se roagă și plânge trebuie să se gândească la păcatele sale și să ceară iertare pentru ele. Omul, având rațiune, nu poate face nimic fără să gândească. Dar gândul pricinuieste simțirea și, viceversa, simțirea dă putere de pătrundere gândului și de trăire intensă la ceea ce se gândește. Omul vorbește cu Dumnezeu și prin plâns, pentru că spune cât de mult îl doare păcatul lipirii de iubirea Lui.

Lacrima e fiica gândului, iar tatăl gândului e mintea rațională³⁰⁵.

20) Să-ți fie întinderea în pat chip al zăcerii tale în mormânt și vei dormi mai puțin. Desfătarea de la masă să-ți aducă aminte că vei fi hrană dureroasei desfătări a viermilor și te vei desfăta mai puțin. Nici când te împărtășești de băutura apei, să nu uiți de setea din văpaia aceea (veșnică) și negreșit vei sili firea (la cumpătare). Iar când suferim necinstirea cinstită și ocara și cearța întâistătătorului, să ne gândim la înfricoșata hotărâre a Judecătorului și vom junghia întristarea și amărăciunea fără judecată, adunate în noi, cu blândețea și răbdarea, ca și cu un cuțit cu două tăișuri³⁰⁶.

21) Cu timpul scade marea, zice Iov (*Iov* 14, 11), și cu timpul și prin răbdare se nasc și se desăvârșesc cele spuse în noi.

23) Aducerea aminte de focul veșnic să se culce în fiecare seară și să se scoale cu tine și nu te va stăpâni pe tine trândăvia în timpul cântării.

24) Să te îndemne la plâns chiar și haina ta. Că toți cei ce plâng pe morți se îmbracă în negru. Dacă deci nu poți plânge, plângi pentru aceasta. Iar de plângi, tânguiește-te și mai mult pentru faptul că

305. Mintea (νοῦς) e în grecește de genul masculin. Deci poate fi tată al lacrimii. Mintea nu e un organ de cunoaștere rece, ci de cunoaștere a relației noastre ca subiect cu Dumnezeu ca Subiect suprem, de la Care ne vine totul prin iubire, și cu celelalte subiecte, care e o cunoaștere însoțită de bucurie că ne aflăm în relație curată cu ele, sau de rușine și de tristețe când nu suntem curați.

306. „Răspunde gândurilor de întristare cu neținerea minte a răului, iar față de cele iubitoare de plăcere fii cu dușmănie.”

de pe treapta minții te-ai coborât la cea ostenitoare prin greșalele tale³⁰⁷.

25) Bunul și Dreptul nostru Judecător va ține seama negreșit, ca în toate celelalte, și în privința lacrimilor de puterea firii. Căci am văzut picături mici ca de sânge vărsate cu durere; și am văzut curgând izvoare fără durere. Eu judec pe cei ce se ostenesc mai mult după durerea lor și nu după lacrimă. Și cred că și Dumnezeu.

26) Nu se potrivește cuvântarea de Dumnezeu (teologia) cu cei ce plâng. Căci ea risipește plânsul lor. Cuvântătorul de Dumnezeu se aseamănă celui ce șade pe scaun ca un învățător. Iar cel ce plânge, celui ce șade în gunoi și în sac. Aceasta este, cum socotesc, ceea ce a spus și David când plângea, răspunzând celor ce-l întrebau, măcar că a fost și înțelept și învățător: „Cum vom cânta cântare Domnului în pământ străin?”, adică în pământul împătimirii (*Psalms* 136, 4).

27) Și în zidire și în străpungere este ceva care se mișcă de la sine și ceva care e mișcat de altceva³⁰⁸.

307. Să te îndemne la plâns chiar haina ta neagră, pe care o îmbracă și cei ce jelesc pe morți. Plângi, pentru că din lucrarea neostenitoare a minții ai coborât la osteneala slujirii trebuințelor mereu sporite ale trupului din pricina păcatelor, care au accentuat în tine trebuințele trupesti, care au scos trupul din viața în duhul care-l sătura lăsându-i puține trebuințe de cele trupesti.

308. Ed. 1970: „În zidire, de sine mișcătoare e pronia lui Dumnezeu; iar mișcată de altceva e zidirea însăși”. În ce privește umilința (sau străpungerea inimii), uneori aceasta se mișcă de la sine, când nu întreprindem nimic pentru a o produce, în cazul din urmă o mișcăm noi. Când vine de la sine, Dumnezeu a venit și lucrează în noi nechemat de noi, fără ca noi să ne fi silit să-L chemăm. De aceea, avem datoria să alergăm, adică să facem și noi ceva. Dar efortul trebuie să ne fie mai mult ca să păzim

Când sufletul, chiar dacă nu ne sânguim sau nu înțreprindem ceva, lăcrimează și se umezește și se îmblânzește, să alergăm. Căci Domnul a venit nechemat, aducându-ne buretele întristării de Dumnezeu iubitoare³⁰⁹ și apa de împospătare a lacrimilor de Dumnezeu cinstitoare, spre ștergerea greșalelor scrise în suflet ca pe o hârtie³¹⁰. Păzește-o pe aceasta ca pe lumina ochilor până ce se va retrage. Căci mare este puterea străpungerii acesteia, mai mare decât puterea celei ce vine din sânguința și cugetarea noastră³¹¹.

28) Nu ajunge la frumusețea (desăvârșirea) plânsului cel ce plânge când voiește, ci cel ce plânge pentru că se află în cele ce voiește. Dar nici acesta nu se află în acelea când voiește ceea ce voiește el, ci când voiește cum voiește Dumnezeu³¹².

străpungerea sau lacrimile ce ne-au venit. Căci sunt mai mari ca cele pricinuite de noi.

309. Străpungerea face sufletul ca un burete moale și umed, din care curge apa lacrimilor.

310. Apa lacrimilor care iese din suflet spală chiar murdăria păcatelor din suflet, așa cum apa spală murdăria unei haine după ce o înmoaie.

311. A arătat că, pe lângă străpungerea pe care o producem (o mișcăm) noi prin sânguința și gândurile noastre, mai este și cea care se mișcă de la sine, sau cea care e mișcată de Dumnezeu. Ea e mai mare decât cea produsă de puterile noastre.

312. Numai în Dumnezeu se poate plânge cu plânsul curat. Dar în Dumnezeu nu poate plânge decât cel ce voiește ceea ce voiește Dumnezeu. De aici încă se vede că întâlnirea cu Dumnezeu se înfăptuiește în stare de plâns, de adâncă înduioșare. Plânsul e un dar al lui Dumnezeu, al întâlnirii cu iubirea Lui. Din nou se face vădit caracterul personal al lui Dumnezeu. Dumnezeu ne dă puterea să plângem, făcându-ne să simțim iubirea Lui față de noi. Întâlnirea cu Dumnezeu e o întâlnire pricinuitoare de o simțire până la lacrimi.

29) De multe ori în plânsul cel după Dumnezeu se amestecă lacrima fără har a slavei deșarte. Iar aceasta o vom cunoaște în chip probat și cu bună credincioșie când ne vom vedea plângând cu vicleșug.

30) Străpungerea adevărată este durerea neîmprăștiată a sufletului care nu-și dă nicio mângâiere, ci își închipuie în fiecare ceas desfacerea (moartea) și așteaptă ca pe o apă răcoritoare mângâierea lui Dumnezeu, care mângâie pe călugării smeriți³¹³.

31) Cei ce au dobândit plânsul întru simțirea inimii și-au urât însăși viața lor, ca una ce e plină de osteneală și pricinuitoare de lacrimi și de dureri. Iar de la trupul lor s-au întors ca de la un dușman³¹⁴.

„Bine a deosebit Părintele acesta două feluri de plâns. E mai întâi plânsul celui ce plânge când voiește și plânsul pricinuit de cele pentru care voiește cineva să plângă. Căci se întâmplă ca cineva să voiască de multe ori să plângă când e ocărât de cineva, sau înjurat sau păgubit. Plânsul acestuia nu e bun sau duhovnicesc, ci natural. Căci lacrimile acestea sunt ale inimii apăsate de necazul ocărării, când cineva nu poate să se apere de cel ce-l supără sau păgubește. Același lucru se întâmplă și când plânge cineva pentru cele ce voiește, ca: pentru moartea unei rudeni, pentru reușita aproape-lui, sau pentru alte lucruri ale vieții. Dar numai acel plâns l-a numit bun care se naște cum voiește Dumnezeu. Iar Dumnezeu voiește ca cineva să plângă pentru greșalele lui, pentru pomenirea morții, pentru nedobândirea Împărăției Lui și, simplu vorbind, pentru toate cele ce țin de suflet. Numai acesta e plâns vrednic de laudă.”

313. „Precum ploaia, intrând în pământ, aduce plantelor o calitate potrivită lor: dulce, celor dulci, amară, celor amare, așa harul dăruiește inimilor credincioșilor, în care pătrunde neschimbat, lucrările potrivit virtuților lor: celui ce flămânzește după Hristos i se face hrană, celui ce însetează, bătură prea dulce, celui căruia îi e frig, haină, celui ostenit, odihnă, celui ce se roagă, nădejdea inimii, și celui ce plânge, mângâiere.”

314. Și-au urât viața lor, amenințată mereu de păcate și plină de durerile pământești, dar nu viața în sine. Ei o caută

32) Când vedem, în cei ce par să plângă după Dumnezeu, mânie și mândrie, să socotim lacrimile lor potrivnice (lui Dumnezeu): „Căci ce părtășie are, zice, întunericul cu lumina?” (2 Corinteni 6, 14).

33) Rodul străpunerii mincinoase este închipuirea de sine, iar al celei adevărate e mângâierea. Precum focul topește trestia, așa lacrima topește toată întinăciunea văzută și gândită.

34) Cuvântul despre lacrimi la mulți părinți e întunecos și se spune că e anevoie de aflat în cei începători. Căci se spune că acestea se nasc din multe și felurite pricini: din fire, de la Dumnezeu, dintr-un necaz potrivit, din lăudare, din slavă deșartă, din curvie, din dragoste, din aducerea aminte de moarte și din multe altele.

35) Din toate acestea, deprinzând virtuțile cu frica lui Dumnezeu, să ne câștigăm lacrimile curate și neviene ale desfacerii (morții) noastre. Căci în ele nu este închipuire de sine, sau furare (a gândului smerit), ci mai degrabă curățire și înaintare în dragostea de Dumnezeu, spălare de păcate și nepătimire.

36) Nu-i de mirare că unii din cei ce plâng încep de la lacrimile bune și sfârșesc la cele rele. Dar cu adevărat vrednic de laudă e cel ce schimbă lacrimile ce încep din porniri contrare sau firești în lacrimi duhovnicești. Această lucrare o cunosc lămurit cei aplecați spre slava deșartă.

37) Nu crede izvoarelor tale (de lacrimi) înainte de curățirea desăvârșită. Căci nu are crezare vinul stors de curând din teascuri. Nu se va împotrivi nimeni celui ce zice că toate cele după Dumnezeu sunt foarte

pe cea schimbată la față în existența viitoare, iar în privința trupului, la fel.

folositoare. Dar care e folosul ce ne vine din ele vom cunoaște în ceasul ieșirii (al morții).

38) Cel ce călătorește în plânsul neîncetat după Dumnezeu nu încetează a prăznuî în fiecare zi. Dar cel ce e într-o neîncetată sărbătoare cu trupul va fi luat în primire de plânsul veșnic³¹⁵.

39) Nu au osândiții în închisoare bucurie. Nu au călugării adevărați pe pământ sărbătoare³¹⁶. Și poate de aceea acel bine plângător a zis suspinând: „Scoate din temniță sufletul meu” (*Psalms* 141, 7), ca să se bucure în lumina Ta cea negrăită.

40) Fă-te ca un împărat peste inima ta, șezând înalt întru smerenie³¹⁷, și poruncind râsului: „Mergi, și merge”, și plânsului celui dulce: „Vino, și vine” (*Matei* 8, 9), și robului și tiranului nostru trup: „Fă aceasta, și face”³¹⁸.

315. „În chip abuziv numește sărbătoare nelucrarea, care e și început de fapte rele. Dar călugării ce săvârșesc lucrul lui Dumnezeu nu sunt niciodată în nelucrare. Căci însăși convorbirea continuă cu Dumnezeu este pentru ei o sărbătoare, nu o nelucrare; e slujire neodihnită, care îi veselește după asemănarea îngerilor.”

316. Nu contrazice în acest cap ce a spus în cel mai dinainte, unde a zis că cei ce plâng sunt într-o neîncetată sărbătoare. Această sărbătoare, fiind totodată însoțită de plâns, de dor adânc, nu e sărbătoarea deplină din cer, când Dumnezeu va șterge orice lacrimă de la ochii celor iubiți ai Săi (*Apocalipsa* 21, 4).

317. „Mintea este și se numește în chip firesc împărat al părților și poftelor animalice ale sufletului. Iar înalt, ca cea care șade față de patimile de jos în cugetul coborât și smerit. Ea rămâne în sine și se odihnește în grija de sine.” Smerenia e locul cel mai înalt din ființa noastră, pentru că în ea strălucește conștiința cea mai luminoasă. Numai din această înălțime a smereniei vede mintea pe Dumnezeu. De aceea vorbesc Părinții de „înălțimea gândului smerit”.

318. Trupul ne poate fi și tiran și rob. Depinde de noi.

41) Cel ce a îmbrăcat plânsul fericit și plin de har ca pe o haină de nuntă a cunoscut râsul duhovnicesc al sufletului³¹⁹. Cine este oare acela care, cheltuindu-și tot timpul vieții sale călugărești cu atâta evlavie, că nu s-a păgubit de nicio zi, de niciun ceas și de nicio clipă, ci și le-a dăruit Domnului, să nu-și dea seama că nu se poate vedea aceeași zi de două ori în viață³²⁰?

42) Fericit e monahul care poate să privească cu ochii sufletului la Puterile înțeleghătoare (îngeri)³²¹. Dar necăzut rămâne cel ce-și plouă neîncetat obrajii săi cu apele vii³²², prin amintirea morții și a greșalelor. Dar nu ostenesc să cred că la întâia stare se ajunge prin a doua³²³.

319. Fericit cel ce plânge atât de neîncetat din iubirea de Dumnezeu, încât plânsul i-a devenit ca o haină de mireasă a Mirelui ceresc, arătându-i strălucirea bucuriei prin ochi și pe toată fața.

320. Cel ce nu pierde nicio zi, ci pe fiecare o dăruiește unei fapte, unei gândiri la Dumnezeu, nu va avea nicio zi ca pe alta și trăirea în infinitatea iubirii și slavei lui Dumnezeu și în iubirea față de semenii îl face să fie mereu nou în experiența acestei iubiri și în manifestările ei. Este acel „*éternel commencement*” de care vorbea poetul Charles Péguy. Veșnicia va fi pentru el o veșnică noutate și deci o tinerețe continuă, o tinerețe fără bătrânețe. Numai golul e monoton și apăsător. Numai existența substanței, sau în fața substanței, care n-ar atârna de o persoană și n-ar fi umplută de sens prin persoană, ar fi monotona. Numai zilele leneșului, căzut din intensitatea trăirii ca persoană într-un plan oarecum al naturii, sunt monotone.

321. La Puterile Îngerești.

322. Lacrimile sunt ape vii, pentru că nu sunt produse de natură, ci de simțirea sufletească a persoanei. Ele dau viață nouă celui ce le varsă. Ele sunt lacrimile unei persoane în relație cu altă persoană, și în relația aceasta e viață.

323. Monahul plânge întâi pentru păcatele sale, ca să ajungă să vadă Puterile Îngerești.

43) Am văzut cerșetori și săraci îndrăzneți, înduplecând repede prin unele cuvinte măiestrite, chiar și inimile împăraților, spre milostivire. Și am văzut oameni săraci și lipsiți de virtuți, strigând nu cu cuvinte măiestrite, ci nepricepute, fără să se rușineze și cu stăruință către Împăratul ceresc, din adâncul deznădăjduit al inimii, și silind, prin sila la care supuneau, pe Cel prin fire nesilit spre milostivire³²⁴.

44) Cel ce se fălește sufletește cu lacrimile sale și osândește în sine pe cei ce nu au lacrimi este asemenea celui ce, după ce a cerut de la împărat arma împotriva dușmanilor săi, se omoară cu aceasta pe sine.

45) Nu are, o, prieteni, Dumnezeu nevoie și nici nu voiește ca omul să plângă din durerea inimii, ci mai degrabă să se veselească, din iubirea față de El, întru râsul sufletului.

46) Omoară păcatul, și lacrima îndurerată a ochilor sensibili va fi de prisos. Căci nu e nevoie de brici, unde nu e rană. Nu era în Adam lacrimă înainte de călcarea poruncii, precum nu va fi nici după înviere, când va fi încetat păcatul, dacă acolo nu va fi „nici durere, nici întristare, nici suspin” (*Apocalipsa* 21, 4)³²⁵.

47) Am văzut la unii plâns și am văzut la alții alt plâns din neputința plânsului. Aceștia, deși îl au, se

324. „Împărăția lui Dumnezeu se ia cu sila” (*Luca* 16, 16). Cel nesilit prin fire Se lasă silit prin voință de cei ce stăruie, pentru că-I place să vadă stăruința lor, care le sporește puterea duhovnicească și dovedește credința lor în puterea și mila Lui, gata să-i ajute.

325. Râsul e legat de nevinovăție, precum plânsul e legat de păcat. Și amândouă, de raportul între persoane. O lume fără persoane ar fi o lume fără râs și fără plâns, ar fi o lume neînchipuit de săracă și de cenușie. De aceea râd copiii atât de curat: pentru că nu cunosc păcatul.

simt ca și cum nu-l au și, prin neștiința lor cea bună, rămân nejefuiți (de el). Aceștia sunt cei despre care s-a zis: „Domnul înțelepțește pe orbi” (*Psalms* 145, 8)³²⁶.

48) Se întâmplă de multe ori că pe cei mai ușori îi mândrește lacrima însăși. De aceea nu li se dă unora, ca să se plângă pe ei pentru lipsirea de ea și pentru cererea ei fără rezultat și ca să se osândească cu suspine, cu întristare și cu durerea sufletului, cu adâncă mâhnire pentru neputința lor. Acestea obișnuiesc să umple locul lacrimii, nelăsându-i în primejdie, măcar că ei le socotesc fără folos³²⁷.

49) De vom lua seama, vom afla că de multe ori se ivește în noi ceva vrednic de râs, de la draci. Astfel, dacă ne-am săturat, ne pricinuiesc străpungerea inimii, iar dacă am postit, ne învârtosează iarăși, ca, amăgindu-ne cu lacrimi false, să ne predăm desfătării, adică maicii patimilor. Să nu ne supunem deci acestora, ci să facem dimpotrivă.

50) Eu mă minunez și când caut la calitatea străpungerii inimii. Cum, numindu-se plâns și întristare, are înlăuntru împletite cu sine, ca mierea cu ceara, bucuria și veselia? Ce învățăm din aceasta? Că această străpungere este, propriu-zis, dar al Domnului. De aceea ea este în suflet ca o plăcere

326. Sunt unii întristați pentru că nu pot plânge pentru păcatele lor. Această întristare e și ea un plâns, deși cei ce o au socotesc că sunt lipsiți de plâns. Ba poate că ei au un plâns mai dureros, mai neîntrerupt, din pricina întristării pentru lipsa plânsului. De aceea, ei rămân nejefuiți de plânsul acesta al întristării lor.

327. „Am cunoscut și aceea că cel ce se laudă cu darurile (harismele) dumnezeiești, ca și cum ar fi niște calități ale sale, ajunge și la osândirea altora. Dar lacrima poate fi din iubirea de Dumnezeu, din iubirea de slavă, din aprinderea vinului, din uneltirea drăcească, din necinstire și din necaz.”

neplăcută, Dumnezeu mângâind în chip neștiut pe cei zdrobiți cu inima³²⁸.

Dar în privința plânsului prea vădit și a durerii aducătoare de folos, să ascultăm o istorioară prea jalnică și folositoare de suflet.

Un oarecare Ștefan, care locuia aici și îmbrățișase viața pustnicească și liniștită, și petrecuse mulți ani în stadionul călugăresc de luptă, împodobindu-se cu postiri și, în chip deosebit, cu lacrimi, și aflându-se înfrumusețat cu florile altor bune deprinderi, avea o chilie lângă coborâșul Sfântului Ilie, văzătorul de Dumnezeu, în acest munte sfânt. Acest pururea pomenit, în scopul unei mai vădite și mai dureroase pocăințe, s-a mutat la locul pustnicilor, numit Sidi.

328. „Alta este bucuria începătoare și alta, cea pricinuită de desăvârșire. Cea dintâi nu e nepărtașă de închipuire, a doua are puterea smeritei cugetări. La mijlocul lor e întristarea de Dumnezeu iubitoare și lacrima dureroasă. Căci în mulțimea înțelepciunii adevărate e mulțimea cunoștinței și cel ce adaugă cunoștință adaugă durere. De aceea, întâi trebuie chemat sufletul la nevoie printr-o bucurie începătoare. Apoi trebuie vădit și probat de către adevărul Duhului pentru cele făcute în chip rău și pentru împrăstierile de care suferă încă. «Că întru muștrări, zice, pentru fărădelegi ai certat pe om și ai subțiat ca pe un păianjen sufletul lui» (Psalm 38, 14-15), ca muștrarea dumnezeiască, cercându-l pe el ca într-un cuptor, să ia lucrarea bucuriei neînchipuite în aducerea aminte fierbinte de Dumnezeu.” La început omul pornește cu o bucurie neștiutoare spre nevoie. Cunoscându-și apoi tot mai mult petele sale și greutatea de a se curăți de ele, odată cu această cunoștință de sine îi sporește și durerea. De-abia după curățirea prin dureri ajunge la bucuria care nu e rodul închipuirii, ci al cunoașterii curăției sale reale și al vederii lui Dumnezeu prin ea. Ostenelile lui se subțiază nu numai cu trupul, ci și cu sufletul și cu înțelegerea, ca unul ce a trăit o viață de concentrare atentă la cele mai subțiri mișcări ale vieții sufletești.

După ce a petrecut acolo, în cea mai strâmtorată și mai încordată viețuire, un număr de ani, deoarece locul era foarte aspru și aproape de neajuns pentru orice om, ca unul ce se afla la vreo 70 de mile depărtare de castru, bătrânul se sui iarăși, spre sfârșitul vieții, la chilia sa de pe vârful acela sfânt. Căci avea și doi ucenici din Palestina, foarte evlavioși, care păziseră chilia bătrânului.

Deci petrecând acolo puține zile, căzu la boală și se sfârși. Dar cu o zi înainte de a se săvârși, fu răpit cu mintea, și, cu ochii deschiși, privi spre dreapta și spre stânga patului. Și, ca tras la socoteală, zicea în auzul tuturor celor de față, odată: „Da, așa e, e adevărat, dar am postit pentru aceasta atâția ani”; altă dată: „Nu, mințiți, aceasta n-am făcut-o”. Apoi iarăși: „Da, aceasta e adevărat, dar am plâns, am slujit”. Și iarăși: „Cu dreptate mă învinuiți”. Dar la unele zicea și așa: „Da, e adevărat, pentru acestea n-am ce să spun; dar la Dumnezeu este și milă”. Era o priveliște înfricoșătoare, înspăimântătoare și o tragere la socoteală nevăzută și neîndurată. Și ceea ce era și mai înfricoșător, era că-l osândeau și pentru cele ce n-a făcut. Vai! Sihas-trul și pustnicul spunea la unele din greșalele lui: „La acestea n-am ce să zic”, el, care era de vreo patruzeci de ani călugăr și avea lacrimile. Vai, vai! Să auzim și glasul lui Iezechiel, care zice: „În ceea ce te voi afla, în aceea te voi judeca, a zis Dumnezeu”. Cu adevărat n-a putut să se apere în niciuna din acestea. Pentru ce? Slavă Celui ce singur știe.

Iar unii ne-au istorisit în chip nemincinos că acesta hrănea și un leopard în pustie din mâna lui. Și așa, tras la socoteală, s-a despărțit de trup. Care i-a fost judecata, sau care sfârșitul, sau care hotărârea cu

privire la el, sau care, sfârșitul tragerii la socoteală? El nu l-a făcut nicidecum cunoscut.

51) Precum văduva care și-a pierdut bărbatul, având un fiu unul-născut, îl are după Dumnezeu numai pe el spre mângâiere, așa și sufletul care a căzut nu are altă mângâiere în vremea ieșirii decât neplăcerile gâtlejului (postul) și lacrima. Nu vor cânta aceștia niciodată, nici nu vor sălta în cântece de veselie, căci ele sunt păgubitoare plânsului. Iar de vei încerca să chemi plânsul prin ele, el se va depărta și mai mult de la tine, căci plânsul este durerea³²⁹ îmbibată într-un suflet învăpăiat. El s-a făcut în mulți înainte-mergător al fericitei nepătimiri, făcând materia ușor de stăpânit, curățind-o și subțiiind-o³³⁰.

52) Un încercat lucrător al acestui dar (al plânsului) mi-a istorisit următoarele: „Căutând eu, de multe ori, să mă aplec spre slava deșartă, sau spre mânie, sau spre săturarea pântecelui, gândul plânsului s-a împotrivit dinlăuntru, șoptindu-mi: «Să nu te apleci spre slava deșartă, că plec de la tine!» La fel și în privința altor patimi. Iar eu îi răspundeam: «Nu voi înceta să te ascult, până ce mă vei înfățișa înaintea lui Hristos»”.

329. „Durere devenită calitate a sufletului învăpăiat.” Întreg sufletul a căpătat calitatea durerii, dar această durere e și un foc care nu-i dă liniște.

330. Sufletul îmbunătățit face materia trupului maleabilă, curată de toxinele răutății, subțiată. Ea nu mai e greoaie; nu se mai mișcă pasiv sub forța patimilor. Un mare rol în această suportare răbdătoare a durerii și a ostenelilor îl are plânsul. Plânsul pentru păcate este în mod deosebit un înainte-mergător al nepătimirii, datorită durerii ce o întreține în om pentru păcatele săvârșite.

53) Adâncul (abisul) plânsului mângâiere a văzut³³¹. Iar curăția inimii a primit luminarea. Luminarea este lucrare negrăită, înțeleasă în chip neștiut și văzută în chip nevăzut³³². Mângâierea este răcorirea sufletului îndurerat, care în același timp plânge și surâde în sine asemenea pruncului. Sprijinirea este înnoirea sufletului care a căzut în întristare, prefăcând în chip minunat lacrima dureroasă în lacrimă fără durere³³³.

54) Lacrimile născute din amintirea morții au născut frica. Iar după frica ce naște lipsa de frică³³⁴ se ivește bucuria. Iar din bucuria fără sfârșit, ajunsă la sfârșit, răsare floarea dragostei cuvioase³³⁵.

331. Pornirea de a plânge cu tot mai multă durere, sau cu tot mai multă iubire față de Dumnezeu deschide și perspectiva putinței unei înaintări a omului în nesfârșitul dumnezeiesc. Dar în acest nesfârșit al lui Dumnezeu e mângâierea omului care a scăpat din monotonia nesatisfăcătoare a mișcărilor repetate în aceleași lucruri mărginite și stricăcioase, care nu au un sens ultim și un izvor de viață netrecătoare.

332. „Cunoaște omul că inima lui a venit la curăție, când vede pe toți buni și nu vede pe cineva necurat și întinat. Atunci e cu adevărat curat cu inima. Căci, altfel, cum se va împlini cuvântul Apostolului care zice: «Din sinceritatea inimii îi socotește pe toți mai presus de el» (*Filipeni 2, 3*), dacă nu e adevărat cuvântul că: «Ochiul curat nu va vedea cele rele» (*Tit 1, 15*)?»

333. Amestecul de plâns și de dulceață vine din faptul că Dumnezeu însuși lucrează acest plâns. Iar unde e simțirea prezenței lui Dumnezeu, nu poate să nu fie bucurie. Când te muștră tatăl, sau când te ostenești pentru el din iubire, durerea se amestecă cu bucurie. Dumnezeu lasă sufletul în durerea plânsului, dar tot El îl mângâie și-l sprijină.

334. Frica, susținând pocăința și ostenelile, naște lipsa de frică, pentru că ea curăță păcatele.

335. Toate stările duhovnicești, sau toate stările omului mărginit, trăind în nemărginirea dumnezeirii, au un caracter

55) Respinge, ca unul ce nu ești vrednic, bucuria ce ți-a venit cu mâna smereniei, ca nu cumva, primind-o prea ușor, să primești lup în loc de păstor³³⁶.

56) Nu alerga spre vedere, până nu e timpul vederii, ca, urmărind frumusețea smereniei, să o ajungi și să te unești în veacul veacului cu ea într-o nuntă preacurată³³⁷.

57) Când pruncul cunoaște pe tatăl său, se umple întreg de bucurie. Dar acesta plecând pentru un timp, cu bun rost, de acasă, apoi venind iarăși, copilul se umple de bucurie și de întristare. De bucurie, pentru că vede pe cel dorit, de întristare, pentru lipsirea atât de lung timp de frumusețea celui bun.

58) Mama se ascunde de copil, dar acesta căutând-o cu durere, când vede ea aceasta se veselește. În felul acesta îl învață să se lipească statornic de ea și aprinde în copil iubirea puternică față de ea. „Cel ce are urechi de auzit, să audă”, zice Domnul (*Luca 14, 34*)³³⁸.

paradoxal. Bucuria de Dumnezeu cel nemărginit e nesfârșită. Dar în același timp ea trece în iubire, sfârșindu-se în cea dintâi etapă a ei și trecând într-o alta, superioară.

336. „Privirea fără discernământ aduce multe primejdii. Când diavolul se preface în înger de lumină, îi amăgește de multe ori pe cei ce nu-și cunosc măsura. De aceea, și oarecare bătrân a spus: «Eu nu voiesc să văd pe Hristos aici».” Ed. 1970 continuă: „adică prin simțuri, deoarece cei curați îl văd înțelegător (inteligibil) ca prin oglindă și aici, cum zice Mântuitorul: «Mă voi arăta lui, adică celui ce Mă iubește și păzește poruncile Mele» (*Ioan 14, 21*)”.

337. Privirea sau contemplarea e văzută și de Scărarul ca fiind o treaptă mai înaltă decât curățirea. Dar el leagă strâns treapta curățirii de smerenie. El recomandă sufletului-mireasă să urmărească frumusețea smereniei, ca, după ce a dobândit-o, plăcând Mirelui Hristos, să se unească cu El în nunta veșnică și preacurată, nemaifiind în suflet nicio preocupare de altceva.

338. „Înțelege prin «mamă» bunătatea lui Dumnezeu, iar prin luminare, vederea. Iar prin copil, pe cel încă nedesăvârșit pentru

59) Osânditul care a primit sentința de moarte nu se mai îngrijește de bunul chip al înfățișării sale. Cel ce plânge nu mai e luat în stăpânire vreodată de desfătare, de slavă, ori de fierea mâinii.

60) Plânsul este durerea îmbibată în sufletul ce se pocăiește, adăugând în fiecare zi dureri peste dureri, ca femeia care naște și suferă durerile nașterii.

61) Drept și cuvios este Domnul. Și pe cel ce se liniștește cu judecată cu judecată îl străpunge și pe cel ce se supune cu judecată îl veselește în fiecare zi. Cel ce nu se îndeletnicește cu fiecare din acestea în chip nemincinos s-a lipsit de plâns³³⁹.

62) Alungă câinele care vine când te afli în cel mai adânc plâns și îți șoptește că Dumnezeu e nemilos-tiv și neîndurător. Căci, luând seama bine, îl vei afla zicând înainte de păcat că Dumnezeu este iubitor de oameni, milostiv și iertător³⁴⁰.

rugăciunea curată. Căutarea dureroasă e rugăciunea făcută cu osteneală de un astfel de prunc. Veselia maicii e pricinuită de căutarea stăruitoare a ei din partea pruncului, sau de cererea lui rugătoare.”

339. Ed. 1970: „Dumnezeu, zice, se cunoaște ca drept, făcând judecăți, și pe cei ce se îndeletnicesc în chip nemincinos cu nevoița pe drept cuvânt îi învrednicește de plânsul cu judecată, plăcut Lui și dăruit de El. Căci pe cel ce se liniștește cu judecată îl străpunge în chip curat și neamăgitor și pe cel ce se supune cu judecată îl veselește în fiecare zi cu plânsul după Dumnezeu. Dar cel ce lucrează încă în chip mincinos în aceste feluri de vieți, sau virtuți, fie liniștirea, fie supunerea, și nu cu judecată, s-a lipsit de plânsul adevărat, cu adevărat neamăgitor. Deci Părintele arată prin acestea că unii se nevoiesc cu un plâns fără judecată și acesta nu e de la Dumnezeu, ci amăgitor și drăcesc”. În PG scolia e puțin deosebită.

340. Adică vei afla pe demon contrazicându-se. Înainte de a păcătui ți-a spus că Dumnezeu e milostiv și iertător, ca să te

63) Îndeletnicirea naște continuarea. Iar aceasta ajunge la simțire, iar ceea ce se face cu simțire e greu de dezrădăcinat³⁴¹.

64) Chiar de ne-am îndeletnici cu viețuiri mărețe, dacă avem inima neîndurerată, să le socotim pe acestea ca niște vânturi trecătoare și mincinoase.

65) Cei ce după baie s-au murdărit iarăși trebuie numaidecât să-și curețe mâinile cu focul neobosit al inimii și cu untul de lemn al lui Dumnezeu³⁴².

66) Am văzut la unii un plâns de cea mai mare tărie. I-am văzut vărsând în chip simțitor pe gură sânge din inima îndurerată și rănită și mi-am adus aminte de cel ce a zis: „Lovit am fost ca iarba și s-a uscat inima mea” (*Psalm 101, 5*).

67) Lacrimile din frică au paza în ele însele. Cele ale iubirii, înainte de dragostea desăvârșită, poate sunt ușor de furat din unii, dacă focul amintirii neîncetate a păcatelor nu aprinde, în vremea lucrării, inima cu tărie. Și e de mirare cum cel mai smerit e cel mai sigur în vremea lucrării lui.

68) Sunt materii care usucă izvoarele noastre. Și sunt altele care au în ele și mocirlă și nasc și fiare³⁴³.

îndemne la păcat; iar după ce ai păcătuît, îți spune că e nemilos-tiv și neiertător, ca să te ducă la deznădejde.

341. „Cugetarea și cântarea continuă cheamă mintea con-tinuu din robie și o face să ia aminte la plâns, iar chemarea ei neconținută sădește în ea tot mai multă simțire a plânsului și a rugăciunii. Iar aflându-se ea în simțirea și în deprinderea rugăciunii, va fi greu de desfăcut de ele.”

342. Petele de după baia Botezului trebuie curățite cu fo-cul inimii și cu untdelemnul sau cu mila lui Dumnezeu, deci cu amândouă.

343. Ed. 1970: „Materiile ce usucă în noi izvoarele sunt vi-nul, dacă se ia fără măsură, alte materii socotesc că numește în

69) Multă răutate este la vrăjmașii noștri. Ei fac din maicile virtuților maicile păcatelor și mijloacele pricinuitoare ale smereniei le prefac în pricini ale mândriei³⁴⁴.

70) De multe ori și înseși locurile locuințelor noastre și priveriștea lor îndeamnă mintea noastră la străpungere. Să te încredințeze despre aceasta Iisus și Ilie și Ioan, care se rugau în singurătate³⁴⁵.

71) Am văzut însă de multe ori pornindu-se lacrimi și în cetăți și în locuri zgomotoase, pentru ca, socotind unii că nu sunt împiedicați deloc de zgomote, să se apropie de lume. Căci acesta e scopul dracilor.

72) De multe ori un singur cuvânt a risipit plânsul. Dar e de mirare că un singur cuvânt l-a adus iarăși.

73) Nu vom fi învinuiți, o, prieteni, la ieșirea sufletului, că nu am săvârșit minuni, nici că n-am teologhisit, nici că n-am fost văzători, dar vom da negreșit socoteală lui Dumnezeu că n-am plâns.

A fost treapta a șaptea. Cel ce s-a învrednicit de ea să mă ajute și pe mine. Căci el a fost ajutat să spele prin treapta a șaptea petele veacului acestuia³⁴⁶.

chip metaforic: stăpânirea și cinstirea fără măsură. Căci acestea înalță cugetul ușor la mândrie, prin care a căzut și diavolul”.

344. Ed. 1970: „Socotesc că prin materiile pricinuitoare ale smereniei arată îmbrăcămintea modestă și îndeletnicirea cu fapte și cuvinte care, deși odrăslesc smerita cugetare, li se fac multora pricini de mândrie”.

345. „Celor ce spun, din lipsa de experiență, că nu locul, ci modul de viață contează, Părintele le spune că și locul dă frumusețe modului de viață. Deci nu numai modul, cum zic unii în chip simplist, ci și locul ajută foarte mult la lucrarea virtuții.”

346. Autorul potrivește ca treapta plânsului să fie a șaptea. Aceasta corespunde cu veacul acesta trecător, care simbolic are șapte zile, înaintea veșniciei, care e ziua a opta cea fără de sfârșit. În veacul acesta păcătuim, deci în el se și cade să plângem.

CUVÂNTUL AL VIII-LEA

Despre nemânieri și blândețe

1) Precum apa, adăugându-se câte puțin în foc, schimbă văpaia cu desăvârșire, așa și lacrima plânsului adevărat stinge toată văpaia mâniei și a iuțimii. De aceea am și pus acestea în urma lacrimilor.

2) Nemânieria este dorința nesăturată de necinstire, precum în cei iubitori de slavă deșartă dorința de laudă este nemărginită.

3) Blândețea este starea nemișcată a sufletului, care rămâne aceeași: în necinstiri ca și în laude.

4) Începutul nemânierii este tăcerea buzelor în vremea tulburării inimii. Mijlocul este tăcerea gândurilor în vremea tulburării subțiri a sufletelor. Iar sfârșitul este seninătatea împlântată în suflarea vânturilor necurate.

5) Mânia este izbucnirea urii ascunse, a ținerii de minte a răului. Mânia este pofta de a face rău celui ce ne-a supărat³⁴⁷.

347. „Mânia este o patimă foarte năprasnică. Căci iuțime se numește fierberea și mișcarea împotriva celui ce ne-a nedreptățit sau a celui ce ni se pare că ne-a nedreptățit. Ea sălbătește sufletul în fiecare zi. Ea răpește mai ales în rugăciune mintea, făcând să apară chipul celui ce ne-a supărat. Când este de durată și se preface în ură, pricinuieste în timpul nopții tulburări, topirea și îngălbenirea trupului și năvălirea de fiare furioase.” Veniamin Costache: „Există și o mânie împotriva păcatului. Ea păzește pe cel ce se mânie fără de păcat, și ridică pe cel ce a alunecat. Dar pornirea mâniei împotriva celui ce a păcătuit, ca împotriva unuia ce a rănit și a tulburat fără milă pe cel ce a căzut, nu-l face fără primejdie pe cel ce se mânie”.

6) Iuțimea fierii este aprinderea inimii, iscată pe neașteptate. Amărăciunea este mișcarea fără dulceață, ascunsă în suflet.

7) Iuțimea este mișcarea ușor schimbătoare a purtărilor și o lipsă de așezare a sufletului.

8) Precum la arătarea luminii se retrage întunericul, așa mireasma smereniei face să piară toată amărăciunea și iuțimea. Unii, schimbându-se ușor din pricina iuțimii, nu se îngrijesc de supravegherea și tămăduirea ei: „Pornirea iuțimii lui e căderea lui” (Iov 5, 2).

9) Iuțimea este o mișcare iute a morii, care într-o clipă a timpului zdrobește și macină mai mult grâu și rod al sufletului decât alta într-o zi³⁴⁸. De aceea, să luăm aminte cu grijă.

10) Se aprinde repede o flacără sub suflarea unui vânt puternic care, zăbovind peste flacără, arde și nimicește ogorul inimii.

11) Nu trebuie să uităm, o, prieteni, nici aceasta, că viclenii draci se retrag pentru o vreme, ca neglijând

348. Ed. 1970: „Adică o mișcare repezită a iuțimii poate să vatăme într-o clipă de timp și să sfărâme sufletul mai mult decât alta, negrăbită și ușoară, într-o zi întreagă”. O mișcare de mânie sau de neseriozitate poate nimici din suflet tot ce s-a zidit în el timp îndelungat. Te manifesti timp îndelungat ca un înțelept și cumpătat la vorbă, și în câteva minute de descătușare risipești tot ce ai adunat. „Iuțimea” de care se ocupă Scărarul atâta în acest „Cuvânt” este ceea ce numim impulsivitatea. Ea ne duce la acte pripite, care ne aduc adeseori multe păgubiri de tot felul. Dar și iuțimea poate fi bună, când e o râvnă de a împlini fără amânări continue cele bune. E și ea un dar al lui Dumnezeu, de care nu trebuie să facem uz necuvenit. Toate cele ce le avem în lume și în noi sunt daruri ale lui Dumnezeu, care ne sunt spre folos când le întrebuițăm bine și ne sunt spre vătămare când le întrebuițăm cum nu trebuie.

noi niște patimi mari, pentru că le socotim mici, să le facem boli de nevindecat. Precum o piatră colțuroasă și tare, ciocnindu-se și frecându-se de alte pietre, își netezește întocmirea ei colțuroasă și vârtoasă și se face rotundă, așa și sufletul colțuros și repezit, amestecându-se într-o mulțime de oameni aspri și repeziți și viețuind cu ei, se întâmplă cu el una din două: sau își vindecă boala prin răbdare, sau, retrăgându-se, își cunoaște slăbiciunea sa, această fugă lașă arătându-i, ca o oglindă, slăbiciunea.

12) Omul stăpânit de iuțime este ca un posedat (epileptic) cu voia, care e îmbrâncit de o părere greșită ce s-a zămislit în el fără voie și astfel cade. Nimic nu e atât de nepotrivit celor ce se pocăiesc ca iuțimea ce tulbură. Dacă întoarcerea cuiva de la păcat la sine însuși are nevoie de multă smerenie, iuțimea e semnul închipuirii de sine³⁴⁹.

13) Dacă definiția celei mai înalte blândeți este a rămâne senin cu inima și plin de iubire față de cel ce ne supără când e de față, definiția iuțimii este a te lup- ta prin cuvinte și mișcări cu cel ce te-a supărat și a te înfuria asupra lui chiar când ești singur³⁵⁰.

349. Pe când întoarcerea omului la sinea sa adevărată din uitarea de sine, care l-a dus la păcat, are nevoie de smerenie, fap- ta impulsivă e semnul închipuirii de sine, adică al necunoașterii sinei sale adevărate. Impulsivul, sau omul ce se lasă stăpânit de iuțime, e un om care nu s-a obișnuit cu reflecția și nici cu smerenia ce vine din cunoașterea reală de sine. Părinții leagă strâns mânia și iuțimea, întrucât izvorul imediat al mâniei e iuțimea sau impulsivitatea. Impulsivitatea e un semn accentuat al lipsei de putere a spiritului de a stăpâni pornirile involuntare. Reflecția reduce la proporțiile adevărate, neimportante, răul ce ți l-a făcut altul și, în general, toate cele ale vieții de aici.

350. Din Sfântul Maxim Mărturisitorul: „Bărbatul îndelung-răb- dător e foarte chibzuit, pentru că suportă cu răbdare cele ce-l

14) Dacă Duhul Sfânt se socotește și este pacea sufletului, iar mânia este și se numește o tulburare a inimii, nimic nu oprește venirea Lui în noi, ca iuțimea³⁵¹.

15) Foarte multe și cumplite sunt odraslele iuțimii. Dar am cunoscut o nepoată, una singură, folositoare a ei, care însă e nelegitimă. Am văzut pe unii aprinși nebunește, vărsându-și amintirea răului îngrămădită lung timp în ei³⁵² și astfel prin patimă izbăvind-se de patimă, întrucât, chinuiți de îndelungata întristare, au dobândit fie pocăință, fie împăcare cu cel urât de ei³⁵³.

supără. Iar sfârșitul e viața veșnică, după Apostol. Chiar dacă fratele stăruie în a te ocări, tu să nu te lași scos din dispoziția iubitoare când cel viclean te tulbură în cugetare. Și nu vei fi scos din ea când, defăimat, vei binecuvânta, sau, supus uneltirilor, vei fi cu bunăvoință. Aceasta e calea filosofiei (iubirii de înțelepciune) celei după Dumnezeu. Cel ce nu umblă pe ea nu se va sălășlui cu Dumnezeu, căci ținerea de minte a răului, care tulbură și întunecă, alungă și pierde seninătatea și pacea gândurilor în care Se odihnește Duhul lui Dumnezeu". Tulburarea leagă sufletul de ceva mărginit și-l mărginește, nelăsându-i privirea capabilă să contemple în chip nemărginit nemărginirea lui Dumnezeu.

351. De aceea, Duhul Sfânt e simbolizat prin porumbel, chipul blândeții. Ed. 1970: „Prin ținerea de minte a răului care tulbură și întunecă sufletul au alungat și pierdut seninătatea și pacea cugetului, în care Se odihnește Duhul lui Dumnezeu”.

352. „Supărarea se însoțește cu ținerea de minte a răului. Când mintea își închipuie fața fratelui cu supărare, e vădit că are în sine ținerea de minte a răului făcut de acela. Dar căile celor ce țin minte răul duc la moarte. Pentru că tot cel ce ține minte răul e un călcător de lege.” La Veniamin Costache se dau aici mai multe scolii care nu sunt în PG.

353. Adică, uneori iuțimea făcându-l pe cineva să dea pe față ceea ce gândește despre cel care l-a supărat, acela îi arată că nu e vinovat de ceea ce e bănuț, sau cere iertare. Iar aceasta îl duce

Și am văzut pe alții care păreau pe nedrept îndelung-răbdători, căci prin tăcere îngrămădeau în ei ținerea de minte a răului. Pe aceștia i-am socotit mai nefericiți decât pe cei ce se înfuriau, ca pe unii care au făcut, prin înnegrire, să nu se mai vadă porumbița în ei³⁵⁴.

16) Multă băgare de seamă trebuie să avem față de acest șarpe. Căci are și el împreună-lucrătoare firea noastră, ca și cel ce ispitește trupurile. Am văzut oameni înfuriați și din amărăciune scârbindu-se de mâncăruri și prin această înfrânare fără judecată adăugau venin peste venin.

Și am văzut pe alții folosindu-se, ca de o pricină binecuvântată, mai bine zis nebinecuvântată, de iuțime și predându-se lăcomiei pântecelui și căzând astfel din groapă în prăpastie. Pe alții i-am văzut plini de cumințenie, îmbinându-le pe amândouă (iuțimea și înfrânarea) ca niște doctori pricepuți și folosindu-se cât se poate de mult de mângâierea măsurii.

17) Uneori cântarea cu măsură risipește iuțimea în chipul cel mai bun. Alteori, când e fără măsură și la timp necuvenit, se însoțește cu iubirea de plăcere. Să ne folosim deci de cântare, rânduind bine timpurile.

pe cel ce-l ura la liniștire sau la pocăință. În acest caz patima e tămăduită prin patimă.

354. „Cel îndelung-răbdător la părere îngrămădește în timpul răbdării tăcerea și, ținând minte răul, pierde îndelunga-răbdare. Iar aceasta este semnul lipsei de rațiune. Alta, a Sfântului Grigorie de Nyssa: „Cugetă în tine cum e viața celor ce sunt cu ură și cu bănuială între ei. Întâlnirile lor sunt neplăcute. Toate cele ale celorlalți le pricinuiesc scârbă. Gurile rămân fără sunet, privirile caută în lături, auzul se întoarce de la glasul celui ce urăște și e urât. Tot ce e plăcut unuia e neplăcut celuilalt, și dimpotrivă”.

18) Aflându-mă afară pentru vreo trebuință, am auzit pe unii ce se linișteau sfădindu-se în chilia lor, în ei înșiși, din amărăciune și iuțime, ca niște potârnicchi și sărind spre cel ce i-a supărat ca și când ar fi fost de față. Pe aceștia i-am sfătuit, cu bună credincioșie, să nu rămână în singurătate, ca să nu se facă, din oameni, draci.

Am văzut iarăși pe unii neînfrânați și împruțiți de poftirea plăcerilor arătând blânzi și lingușitori, de se putea spune că sunt iubitori de frați și cu fețe binevoitoare. Pe aceștia i-am îndemnat să folosească liniștea ca un brici împotriva neînfrânării și duhoriilor din ei, ca să nu cadă din firea cuvântătoare în cea necuvântătoare.

Iar fiindcă unii spuneau că sunt purtați în chip jalnic spre amândouă felurile de păcate, i-am oprit să se conducă pe ei înșiși în chip liber. Iar întâistătătorilor lor le-am cerut prietenește ca, pentru o anumită vreme, să le poruncească să împlinească rânduiala aceasta, iar altădată, aceea. Dar prin toate să-și plece grumazul și să se supună celui ce îi stăpânește și îi cârmuiește.

19) Iubitorul de plăcere obișnuiește să se vatăme pe sine, dar poate și pe vreun altul oarecare, prieten de taină. Iar cel stăpânit de iuțime tulbură de multe ori ca un lup toată turma și necăjește multe suflete smerite.

20) Este un lucru urât a tulbura ochiul inimii din mânie, potrivit cu cel ce a zis: „Tulburatu-s-a de mânie ochiul meu” (*Psalms* 6, 7). Dar mai urât este a arăta pornirea sufletului cu buzele. Iar a face aceasta prin mâini este cu totul potrivit și străin viețuirii călugărești, îngerești și dumnezeiești.

21) De voiești, sau mai bine zis socotești, să scoți țandăra din ochiul altuia, să nu o scoți pe aceasta cu o bârnă, ci cu o pensă. Bârna este cuvântul greu sau purtările urâte. Iar pensa este învățătura blândă și muștrarea îndelung-răbdătoare³⁵⁵. „Muștră, zice, ceartă, mângâie” (2 *Timotei* 4, 2), dar nu și lovi. Iar dacă ar trebui și aceasta, fă-o rar și nu prin tine însuși.

22) Să privim cu luare-aminte și vom vedea și pe unii din cei cu o fire stăpânită de iuțime cum postesc, priveghează și se liniștesc cu râvnă. Că scopul dracilor este să ispitească prin mijloacele care fac să crească patima, amăgindu-i cu părerea că le fac acestea pentru pocăință³⁵⁶.

23) Dacă un lup (cu sufletul), cum am spus înainte, poate tulbura turma, luând ca ajutor un drac,

355. Scolia Sfântului Antonie, *Filoc. rom.*, I, 16, cap. 69: „Nu trebuie să ne mâniem pe cei ce păcătuiesc, chiar dacă păcatele săvârșite de ei sunt vrednice de pedepse. Ci trebuie să-i întoarcem pe cei ce au greșit pentru dreptatea însăși și să-i pedepsim, dacă se potrivește, fie prin ei înșiși, fie prin alții. Dar nu trebuie să ne mâniem sau să ne supărăm. Pentru că mânia lucrează dusă numai de patimă și nu de judecată sau de dreptate. De aceea, nu primi să te sfătuiască împotriva a ceea ce trebuie nici pe cei miloși. Cei răi trebuie pedepsiți pentru binele însuși și pentru dreptate și nu pentru patima proprie a mâniei”. „Nu trebuie să îndrepte cineva pe fratele în clipa în care păcătuiește împotriva lui. Dar în nici alt timp, din răzbunare.” „Dreptul înțelept este asemenea lui Dumnezeu. Nu ceartă pe om, răzbunându-se pe sine, spre răul aceluia, ci ca să se îndrepte omul acela, sau ca altul să se înfricoșeze. Certarea deosebită de aceasta nu e povățuire.”

356. Iuțimea poate servi și la cele bune, cum am văzut la n. 374. Dar uneori ea poate vătăma pe cineva, chiar dacă săvârșește cele bune. Căci îl face să se mândrească. Sub aparența asprimii, Scărarul este un gânditor nuanțat. El vede toate înfățișările contradictorii ale patimilor și ale virtuților.

negreșit că și un frate preaînțelept, plin de untdelemn ca un foale, poate face să se liniștească valurile și să scape corabia, având ca ajutor un înger³⁵⁷. Pe cât de mare e judecata pe care o ia cel dintâi, pe atâta își ia acesta plata de la Dumnezeu și se face pildă folositoare tuturor.

24) Începutul fericitei neamintiri a răului stă în a primi necinstirile cu sufletul amărât și îndurerat; mijlocul, în a rămâne față de ele neîntristat; desăvârșirea (dacă este vreo desăvârșire), în a le socoti pe acestea ca laude. Bucură-te, dacă ești dintre cei dintâi; fii tare, dacă ești dintre cei de al doilea; fericit ești dacă ești dintre cei de al treilea, ca unul ce te veselești în Domnul.

25) Jalnică priveliște am văzut arătându-ne din mândrie, fără să-și dea seama, cei ce se mânie. Căci, mâniindu-se, din pricina înfrângerii s-au mâniat iarăși. Și m-am minunat văzându-i cum răzbunau căderea cu altă cădere; și mi-a fost milă văzându-i cum săvârșeau din pricina unui păcat alt păcat; și m-am înspăimântat de viclenia dracilor, văzând că puțin a trebuit să nu deznădăjduiască de viața lor.

26) Dacă s-ar vedea cineva cum e înfrânt cu ușurință de mândrie, de fierea mâniei, de răutate și fățarnicie, și dacă s-ar gândi să tragă sabia cu două tăișuri a blândeții și neamintirii răului împotriva lor,

357. Ed. 1970: „Citește, frate, *Hexaimeronul* Marelui Vasile, și vei afla acolo minunat explicate untdelemnul și valurile. Aici socotesc că Scărarul ia în sens metaforic marea cea sălbătică. Foalele înseamnă trupul; untdelemnul, blândețea; valurile și umflarea lor, sălbăticia; corabia, fratele sau frățimea (obștea)”. PG: „Cel blând își pricinuieste liniște lui și aproapelui. Iar mânia pe mulți i-a înecat și, înainte de alții, pe cei ce se mânie”.

ar intra îndată, ca într-o înălbitoare a mântuirii, într-o ceată de frați și mai ales din cei mai aspri, dacă voiește să se dezbrace de ele în chip desăvârșit. Aceasta pentru ca, întins acolo sub valurile ocărilor și necinstirilor fraților și bătut în chip înțelegător, sau poate și în chip simțit, și împuns și călcat în chip înțelegător, sau poate țesălat, împuns și călcat și în chip simțit, să fie curățit de petele aflătoare în sufletul său³⁵⁸.

Însuși glasul poporului să te convingă să-ți faci din ocărare un mijloc de curățire a patimilor sufletului. Căci spun unii dintre cei din lume, când aruncă cui-va în față necinstirile, lăudându-se față de alții: „l-am spălat pe cutare”. Iar acest lucru este adevărat.

27) Alta este nemănierea din plâns în începători și alta, nemișcarea (mâniei) aflătoare în cei desăvârșiți. Mânia dintâi e ținută de lacrimi ca de un frâu; cea de a doua a murit ca un șarpe, tăiată de nepătimire ca de un cuțit. Am văzut trei călugări batjocoriți deodată. Unul s-a simțit mușcat și tulburat, dar a tăcut; al doilea s-a bucurat pentru sine, dar s-a întristat pentru cel ce l-a ocărât; iar al treilea, întipărend în sine vătămarea apropiului, a vărsat lacrimi fierbinți³⁵⁹.

358. Se folosește imaginea unei mori de piuă și toate operațiile de acolo pentru curățirea unei stofe. În această curățătorie călugărul trebuie să stea sub lucrarea altor frați, și anume cât mai aspră. Nu ajunge ca el să lupte singur împotriva mâniei sale cu sabia blândeții și a neținerii minți a răului. Ea poate avea două tășuri. Cu ea poate să taie mânia sa, dar se poate tăia și pe sine. Căci blândețea poate fi îngăduitoare cu păcatele sale. Aici Scărarul e aspru pentru că e realist. Știe ce greu se poate curăți un suflet prin sine însuși. El alternează asprimea cu nuanțarea.

359. Cel de al treilea plânge pentru fratele ce l-a ocărât, ca pentru cel ce-și pierde mântuirea, ca și când ar fi el însuși. Acesta

28) Precum fierbințeala trupurilor este una, dar multe sunt pricinile înfierbântării și nu una, la fel și fierberea și mișcarea mâniei, dar poate și celelalte patimi au multe și felurite pricini și prilejuri. De aceea este cu neputință a hotărî despre ele într-un singur chip. Îmi dau mai degrabă cu părerea despre sânguința plină de grijă cu care trebuie să caute fiecare din cei ce bolesc de ele felul tămăduirii lor. Cea dintâi tămăduire ar consta în a cunoaște cineva pricina patimii lui. Căci odată pricina aflată, noi, cei bolnavi, vom afla și leacul tămăduitor prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu și prin iscusința doctorilor duhovnicești.

29) De pildă, cei ce voiesc să intre împreună cu noi la Domnul, la judecata înțelegătoare ce ne stă în față, să intre, ca să fie cercetați într-un chip umbrît despre patimile mai înainte pomenite sau despre pricinile lor. Să fie deci legată, de aici înainte, tirana mânie în cătușele blîndeții. Și, lovită de îndelunga-răbdare, trasă de sfînta iubire, să stea înaintea acestui scaun de judecată al Cuvîntului³⁶⁰ și să fie cercetate cele ale ei în chip amănunțit: „Spune nouă, o, lipsito de minte și de rușine, numele celui ce te-a născut pe tine și al celei ce ți-a dat viață spre rele, numele fiilor tăi și ale fiicelor necurate! Dar nu numai acestea, ci și semnul celor ce te-au războit și omorât!” Iar aceea, răspunzându-ne, va socoti să spună așa: „Nașterile

s-a identificat deplin cu acela. Iubirea nu mai cunoaște graniță. Pildă supremă în aceasta ne este Hristos, Care a pătimit pentru păcatele noastre.

360. Poate fi vorba de scaunul de judecată al Cuvîntului dumnezeiesc, dar și al rațiunii și al cuvîntului nostru sau al semenilor. Căci aici e judecată mânia prin cuvînt, numai dincolo va fi judecată prin lucrarea de osîndire veșnică sau de iertare.

mele sunt multe; și tatăl meu nu e unul. Iar maicile mele sunt: iubirea de slavă, iubirea de arginți, lăcomia pântecelui, iar uneori și curvia. Și cea care m-a născut se numește trufia. Iar fiicele mele sunt ținerea de minte a răului, dușmănia, dezvinovățirea și ura. Pârâșele mele, de care sunt ținută acum legată, sunt cele potrivnice acestora: nemâniera și blândețea. Iar cea care uneltește împotriva mea se numește smerita cugetare. Iar cine a născut-o pe aceasta, întrebați-o pe ea însăși la locul ei”.

Pe treapta a opta s-a așezat cununa nemânierii. Cel ce e acoperit cu ea din fire poate nu va fi acoperit cu alta. Însă cel ce a dobândit-o din sudori a trecut peste cele opt pentru totdeauna.

CUVÂNTUL AL IX-LEA

Despre ținerea de minte a răului

1) Virtuțile cuvioase se aseamănă scării lui Iacob, iar patimile necuvioase, lanțului căzut de pe verhovnicul Petru (*Fapte* 12, 7). Cele dintâi, legându-se una de alta, urcă pe cel ce le voiește la cer. Cele de al doilea se nasc una pe alta și se strâng una pe alta³⁶¹. De

361. „Observă cum Părintele înfățișează capitolul acesta. Virtuțile le-a asemănat cu o scară, pentru că înalță pe om. Căci tot cel ce urcă pe o scară e vădit că e dus spre înălțime. Iar patimile le-a asemănat cu un lanț, pentru povara lor și pentru că-l trag pe cel legat neîncetat în jos, sau pentru că nu-l lasă să întreprindă ceva în chip liber. Și nu e minciună aceasta. Căci atâta povară aduce în inimă patima, că uneori nu-l lasă pe om nici să simtă cele ce-l întristează. Iar asemănându-le cu lanțul căzut, a arătat cum putea lepăda lanțul dacă voia, adică prin

aceea am și auzit că ținerea de minte a răului e numită fiică a nepriceputei mâinii. Venind acum vremea, să spunem ceva și despre ea.

2) Ținerea de minte a răului este sfârșitul la care duce mânia, păzitoarea păcatelor, urătoarea dreptății, pierzania virtuților, veninul sufletului, viermele minții³⁶², rușinea rugăciunii, curmarea cererii³⁶³, înstrăinarea iubirii³⁶⁴, piron înfipt în suflet³⁶⁵, simțire neplăcută, iubită ca o dulceată a amărăciunii, un păcat neîncetat, o neadormită fărădelege, o răutate de fiecare zi. Una și aceeași (adică ținerea de minte

credința fierbinte. Și aceasta se cunoaște din faptul că aduce ca pildă pe Petru și nu pe altul.”

362. Rușinea rugăciunii înseamnă aceasta. Zicând noi rugăciunea: „și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm” și neiertând, suntem făcuți de rușine din partea noastră înșine, adică de conștiința noastră, precum el însuși zice mai departe: „Rușineze-l pe el rugăciunea lui Iisus etc.” Dar, în general, rugăciunea noastră e făcută de rușine de ținerea de minte a răului, întrucât aproape prin fiecare cerem iertarea sau mila lui Dumnezeu. Propriu-zis noi înșine suntem făcuți de rușine prin rugăciunea noastră prin care cerem lui Dumnezeu milă, fără să o dăruim și noi altora.

363. Aducându-ne aminte fără îndurare de răul făcut nouă de cineva, nu mai avem curajul să cerem noi înșine ceva de la Dumnezeu cu toată îndrăzneala.

364. Iubirea se înstrăinează de noi, sau noi ne înstrăinăm de ea.

365. E un piron de care se însângerează sufletul nostru. Căci ținerea de minte a răului întreține o tulburare în sufletul nostru. E curios că noi udăm pomii otrăvitori ai tinereții de minte a răului, din care țâșnește otrava pustiitoare nu numai în sufletul, ci și în jurul nostru, dar nu udăm pomii tinereții de minte a binelui ce ni s-a făcut. Dacă am face aceasta, sufletul nostru ar deveni o adevărată grădină binemiroitoare a raiului. Și dacă toți ar face așa, s-ar extinde raiul între oameni.

a răului) e o patimă întunecată și urâtă, din cele ce se nasc, dar nu nasc³⁶⁶. De aceea nu voim să spunem despre ea prea multe.

3) Cel ce și-a oprit mânia a ucis ținerea de minte a răului. Căci cât trăiește tatăl, are loc nașterea de prunci.

4) Cel ce a dobândit iubirea s-a înstrăinat de nebunia mâniei. Iar cel ce dușmănește își îngămădește dureri fără rost.

5) Masa dragostei risipește ura și darurile curate înmoaie sufletul³⁶⁷. Masa fără luare-aminte e maică a îndrăzneli³⁶⁸. Iar prin fereastra iubirii se strecoară lăcomia pântecelui.

6) Am văzut ura rupând o veche legătură a curviei și aducerea aminte a răului oprind-o în chip ciudat de a se mai înnoda. Minunată privesc: drac vindecând alt drac. Iar aceasta e poate o lucrare din iconomie a lui Dumnezeu și nu a dracilor³⁶⁹.

366. Căci, ca și celelalte patimi, ea se naște oarecum fără voie, dar nu naște de bunăvoie roduri frumoase.

367. Darurile date celui ce ne-a făcut rău înmoaie atât sufletul celui ce dăruiește, cât și pe al celui alt. Iar în sufletul înmuiat cresc pomii hrăniți de seva bunăvoinței, câtă vreme în sufletul celui ce ține minte răul totul este uscat din pricina otrăvii ce țâșnește din pomii ținării de minte a răului. Sigur că e vorba de darurile curate ale iubirii, nu de cele cu gând interesat, de mituire.

368. Masa, ca prilej de benchetuială, pricinuiește toate îndrăznelile necuviincioase. Poate că ea s-a făcut din iubire, dar prin fereastra iubirii (nu pe ușă în mod direct) se strecoară lăcomia.

369. Lucru paradoxal: cel ce curvea înainte cu o altă persoană se scârbește de ea prin ținerea în minte a unui rău pe care aceea i l-a făcut și nu mai curvește. În definitiv, dracii au și o slăbiciune și o răutate între ei, ca reprezentanți ai răului; e o dezordine între ei. „Și am văzut ținerea de minte a răului dezlegând cu totul

7) Ținerea de minte a răului e departe de puternica iubire firească. Dar curvia se apropie cu ușurință de aceasta și vezi cum s-a furișat pe neobservate păduchele în porumbel³⁷⁰.

8) Ține minte răul de la draci și fii pururea atent la ispitele trupului, căci trupul e un prieten nerecunoscător și viclean. Cu cât îl slujești mai mult, cu atât îți pricinuieste mai multe ispite.

9) Ținerea de minte a răului e o tâlcuitoare a Scripturii, găsind în cuvintele Duhului înțeleșuri străine, după pofta ei. Să o rușineze rugăciunea lui Iisus pe care, dacă ținem minte răul, nu o putem spune împreună cu El.

10) Când, nevoindu-te mult, nu poți scoate ghimpele cu totul, ploconește-te în fața dușmanului tău măcar cu gura, ca, rușinându-te de fățarnicia față de el, să-l iubești în chip desăvârșit împins de conștiință ca de foc³⁷¹.

11) Te vei cunoaște pe tine izbăvit de putreziciunea aceasta (ținerea de mine a răului), nu când te vei ruga pentru cel ce te-a supărat, nici când îl vei răsplăti cu daruri, nici când îl vei aduce la masă, ci când, aflând

de curvie. Căci ușor se strecoară curvia în cei ce se iubesc. Dar de cei ce se urăsc stă departe.”

370. De pildă, soții între care există iubire naturală nu țin minte greșelile ce și le fac uneori. Dar când s-a ivit în iubirea lor curvia, ținerea de minte a răului se ivește cu ușurință și astfel, în porumbița păcii dintre ei, a apărut păduchele scârbei unuia de altul. „Adică păcatul a apărut în virtute. Precum păduchele vatămă și spurcă pe nebăgate de seamă porumbița, așa curvia alungă și nimicește iubirea.”

371. Dacă te ții rigid și nu-i spui dușmanului măcar cuvinte bune, adaugi la patima ținării de minte a răului și patima mândriei.

că a căzut într-o nenorocire sufletească sau trupească, vei suferi și vei plânge ca pentru tine însuși.

12) Cel ce se liniștește ținând minte răul are încuibată în sine o viperă purtătoare de venin ucigător. Aducerile aminte ale Patimilor lui Iisus vor tămădui sufletul ce ține minte răul, rușinându-l puternic cu a Lui neținere de minte a răului.

13) În lemnul putred se prălesc carii, și purtările prea blânde și în chip mincinos liniștite au lipite de ele ura nebună. Cel ce o leapădă pe aceasta a aflat iertare. Dar cel ce se lipește de ea se va lipsi de îndurare.

14) Unii s-au predat pe ei ostenelilor și sudorilor pentru a dobândi iertare. Dar cel ce nu ține minte răul a luat-o înaintea acestora³⁷², dacă e adevărat cuvântul: „Iertați repede și vi se va ierta din belșug” (Luca 6, 37).

15) Neținerea de minte a răului este semnul adevăratei pocăințe. Iar cel ce ține dușmănie și pare că se pocăiește e asemenea celui căruia i se pare că aleargă în vis.

16) Am văzut pe unii ce țineau minte răul îndemnând pe alții să nu țină minte răul. Și, rușinându-se de propriile lor cuvinte, au pus și ei capăt patimii acesteia³⁷³.

372. Ceea ce urmărește Scărarul sunt nu ostenelile și chinurile pentru ele însele, ci limpezimea străvezie a sufletului, care nu are în sine nimic tulbure, nimic de ascuns aproapelui, nimic pătimaș și care-l îngustează, putând fi prin această limpezime deschis infinității dumnezeiești. Acesta e sufletul curat care reflectă prin oglinda lui, nemărginită de nicio patimă, toată infinitatea lui Dumnezeu cel atotiubitor.

373. Vedem iarăși gândirea largă și înțelegătoare a Scărarului. El nu condamnă simplist pe cei ce laudă ceea ce nu fac ei, ci recunoaște că uneori aceștia sunt folosiți de cuvintele lor, care nu se acoperă însă cu faptele lor. Căci de multe ori

17) Să nu socotească nimeni această întunecime ca o patimă ușoară, trecătoare. Căci de multe ori obișnuiește să se întindă până la bărbații duhovnicești.

A fost treapta a noua. Cel ce a câștigat-o poate să ceară de acum, cu îndrăznire, dezlegarea greșalelor de la Dumnezeu Mântuitorul³⁷⁴.

CUVÂNTUL AL X-LEA

Despre clevetire

1) Nimeni, socotesc, dintre cei ce judecă sănătos nu va tăgădui că din ură și din ținerea de minte a răului se naște clevetirea. De aceea s-a și rânduiește aceasta după părinții ei, ca într-un lanț. Clevetirea este fiica urii. E o boală subțire, dar o lipitoare grasă, ascunsă și tănuiește, care sugă și seacă sângele iubirii³⁷⁵.

cuvintele omului nu sunt ale lui, ci ale lui Dumnezeu, Care-l silește să vorbească prin conștiința lui. În acest caz, prin cuvintele ce le rostesc, unii își predică, sau li se predică și lor, sau, din voința de a încălzi pe alții pentru un lucru bun, se încălzesc și pe ei înșiși, sau căldura cu care primesc alții cuvintele rostite de ei se întinde și la ei. Scolia Sfântului Nil: „Trebuie să spună cele bune și cel ce nu le face, ca să înceapă, rușinat de vorbe, să săvârșească fapta”. Aceasta e de natură să anuleze critica ce o fac unii preoților care nu împlinesc totdeauna cuvântul lui Dumnezeu pe care-l propovăduiesc.

374. El nu se va mai rușina să zică: „Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum iertăm și noi greșitălile noastre”. El a iertat cu adevărat, deci poate cere să i se ierte și lui.

375. Scărarul e și un mare poet al lumii interioare de umbre și lumini uneori amestecate, alteori neamestecate, dar totdeauna altfel. De altfel, toți scriitorii duhovnicești sunt poeți ai acestei lumi, nu în sensul că imaginează ceea ce nu este, ci în sensul că,

E fățarnicirea iubirii, pricinuitoarea întinăciunii și poverii inimii.

2) Precum există tinere care fac cele rele fără rușine și există altele care săvârșesc lucruri mai urâte decât cele dintâi, dar pe ascuns și mai cu rușine, așa se poate întâmpla și cu patimile de necinste. Astfel de tinere sunt: fățarnicia, viclenia, întristarea, ținerea de minte a răului, clevetirea inimii. Acestea una spun la arătare și alta gândesc³⁷⁶.

3) Am auzit pe unii clevetind și i-am certat³⁷⁷. Dar lucrătorii acestui rău răspundeau, în apărarea lor, că fac aceasta din dragostea și din grija pentru cel clevetit. Iar eu le-am spus să înceteze cu această dragoste, căci nu minte cel ce a zis: „Pe cel ce clevetește în ascuns pe aproapele lui alungă-l” (*Psalms* 100, 6). Dacă spui că-l iubești, roagă-te în taină pentru el, și nu-ți bate joc de om. Căci acesta este felul iubirii primit la Domnul.

trăind bogăția acestei vieți, reușesc să o redea în moduri cât mai corespunzătoare, care trebuie să se folosească de imagini.

376. „Tinere nerușinate sunt: lăcomia pânteceleui, beția, curvia, slava deșartă. Iar ascunse sunt: fățarnicia, clevetirea, ura, pizma, care săvârșesc și uciderile.”

377. „Sufletul clevetitor are trei ghimpi: el se vatămă pe sine și pe ascultători, dar uneori și pe cel clevetit.” Alta: „Ura față de aproapele este moartea sufletului propriu”. Alta: „Neosândirea aproapelui e un zid (de apărare) pentru cei ce se nevoiesc întru cunoștință. Dar clevetirea aproapelui dărmă acest zid întru neștiință”. Neosândirea aproapelui ține un zid de respect între mine și el, sau o comunicare cu el în iubire, cu voia lui. Prin clevetire pornesc asupra lui cu silă fără iubire, voind să-l tăvălesc în noroi ca pe un obiect. Dar de fapt prin aceasta nu reușesc să intru în ceea ce e mai intim și mai adevărat în el. Și nici chipul acestei mincinoase iubiri nu-l primește Domnul, pentru că nu-l primește nici cel clevetit.

4) Să nu-ți rămână ascuns lucrul acesta și te vei trezi, ca să nu mai judeci pe cel ce greșește. Iuda era în ceata ucenicilor, iar tâlharul, în ceata ucigașilor. Și într-o clipă s-a făcut o schimbare minunată între ei.

5) De voiește cineva să biruiască duhul clevetirii, să nu învinovățească pe cel ce a greșit, ci pe dracul care l-a ispitit. Căci nimeni nu voiește să păcătuiască față de Dumnezeu, chiar dacă toți păcătuim fără să fim siliți³⁷⁸.

6) Am văzut pe unul păcătuind pe față și pocăindu-se în ascuns. Și pe cel ce l-am osândit ca și curvar l-am aflat socotit la Dumnezeu neprihănit, pentru că Îl îmblânzise cu adevărat prin întoarcerea sa.

7) Să nu te sfiești niciodată de cel ce clevetește pe aproapele față de tine. Mai degrabă zi către el: „Încetează, frate! Eu în fiecare zi fac lucruri mai rele ca el. Și cum pot să-l osândesc pe el?” Prin aceasta vei câștiga două lucruri: cu un singur leac te vei vindeca și pe tine și pe aproapele³⁷⁹.

8) Una și singură este calea cea mai scurtă dintre căile ce duc la iertarea greșalelor: să nu judeci, dacă e

378. Ed. 1970: „Adică nu păcătuim siliți, pentru că suntem liberi, ci amăgiți de draci și atrași de mintea noastră spre păcatele plăcerii și spre patimi”.

379. Scolia Avvei Isaia: „De-ți va spune cineva cuvinte nefolositoare, să nu voiești să-l asculți pe el, ca să nu-ți ucizi sufletul tău. Să nu te rușinezi de fața lui, ca să nu-l superi. Să nu te mulțumești cu cuvântul celor ce zic: «Nu primesc cu inima». Să nu zici aceasta. Căci nu ești mai presus de primul zidit pe care l-a făcut Dumnezeu cu mâna Sa și pe care nu l-a folosit clevetirea (diavolului). Fugi deci și nu asculta. Ia seama ca, nu cumva, fugind cu trupul, să voiești să cunoști cele spuse. Căci de vei asculta cuvântul numai o clipă, dracii nu vor lăsa cuvântul pe care l-ai auzit (să fie uitat), ci vor ucide sufletul tău. De aceea fugi, fugi cu totul”.

adevărat cuvântul: „Nu judecați și nu veți fi judecați” (*Matei 7, 1*). Pe cât de străin este focul de apă, pe atât de străin este a judeca celui ce voiește să se pocăiască.

9) Chiar de ai vedea pe cineva greșind în ceasul morții, nici atunci să nu-l osândești. Căci necunoscută este oamenilor judecata lui Dumnezeu. Unii au făcut greșale mari la arătare, dar au făcut lucruri și mai mari în ascuns. S-au înșelat deci iubitorii de osândiri, prinzând fum în loc de soare³⁸⁰.

10) Ascultați la mine, ascultați toți controlorii cei răi ai altora. Dacă e adevărat, precum și este, că: „Cu ce judecată veți judeca, cu aceea veți fi judecați” (*Matei 7, 2*), negreșit în cele ce vom cleveti pe aproapele, în acelea vom cădea, fie sufletești, fie trupești. Și altfel nu va fi.

11) Contabilii aspri și amănunțiți ai greșalelor aproapelui suferă de această patimă, pentru că nu și-au adus niciodată aminte în chip nemincinos și deplin de greșalele lor³⁸¹. Căci, dacă ar privi cineva amănunțit la păcatele sale, înlăturând acoperământul iubirii de sine, n-ar mai purta grija de nimic din cele ale vieții. Ar socoti că nu-i ajunge timpul nici măcar pentru a se plânge pe sine, chiar dacă ar trăi o sută de ani, chiar dacă ar vedea râul Iordanului plin întreg de lacrimile pornite din ochii săi.

12) Mi-am cercetat plânsul și n-am aflat în el nici urmă de clevetire sau de osândire.

380. „Părintele aseamănă faptele bune cu soarele, cu adevărul, cu lumina, iar păcatul cu minciuna, cu întunericul și cu fumul.”

381. „E adevărat. Dacă mintea n-ar ieși din sine, lăsând ale sale și râzând de ale altora, nu ar ajunge să judece.” Judecarea altora înseamnă de fapt o uitare de sine.

13) Dracii ne silesc fie să păcătuim, fie, dacă nu păcătuim, să judecăm pe cei ce păcătuiesc, pentru ca prin lucrul de-al doilea să pătăm pe cel dintâi. Cunoaște că semnul cleветitorilor, sau al pizmașilor, este acesta: bârfesc și ponegresc cu plăcere și cu ușurință învățăturile, sau faptele, sau împlinirile aproapelui, scufundându-se jalnic în duhul urii³⁸².

14) Am văzut pe unii făcând pe ascuns și neștiut de lume tot felul de greșale și, cu presupusa lor curăție, osândind aspru pe cei ce săvârșeau unele greșale mici la arătare.

15) A judeca înseamnă a răpi cu obrăznicie un drept al lui Dumnezeu. Dar a osândi înseamnă a-și pierde cineva sufletul.

16) Precum închipuirea de sine poate pierde pe cel ce o are chiar fără altă patimă, tot așa și judecarea altora, chiar de se află singură și de sine în noi, poate să ne piardă cu desăvârșire, dacă fariseul acela a fost judecat numai din aceasta (*Luca 18, 14*).

17) Culegătorul de struguri destoinic mănâncă numai boabe coapte și nu culege nimic din aguridă. Mintea pricepută și înțeleaptă ia aminte cu sârguință la toate virtuțile pe care le vede la vreunii. Cel fără

382. Scolia lui Fotie al Constantinopolului: „Firile curioase voiesc să vadă fapta aproapelui și privesc cu ochi ascuțiți scăderea lui. Și, de o află, o răpesc și o iscodesc, iar de nu o află, voiesc mai bine să o închipuie, să o plăsmuiască decât să plece cu curiozitatea nemulțumită”. Alta: „Părerile răutăcioase se luptă să strâmbe în rău faptele bune și cuvintele folositoare”. Alta: „Vorbește cu grijă înaintea celui mândru și bolnav de pizmă, căci, când tu vorbești, el dă în mânia lui cuvintelor tale tâlcul care voiește. Și din cele bune ale tale ia pricini spre poticnirea altora, și cuvintele tale se vor schimba, în cugetarea lui, după felul bolii lui”.

de minte însă iscodește cele vrednice de ocară și lip-surile. Despre aceasta s-a zis: „Iscondit-au fărădelegi, istovitu-s-au născocind iscodiri” (*Psalms* 63, 6).

18) Să nu osândești, chiar de vezi cu ochii tăi. Căci de multe ori se înșală și aceștia.

A fost treapta a zecea, pe care cel ce a biruit-o s-a făcut lucrător al dragostei sau al plânsului.

CUVÂNTUL AL XI-LEA

Despre multa vorbire și despre tăcere

1) Am arătat pe scurt în cele de până acum că e un lucru foarte primejdios, care se furișează chiar în cei ce par duhovnicești, a judeca³⁸³, sau mai degrabă a fi judecat și a fi osândit de limbă³⁸⁴. Dar acum urmează să vorbim puțin, la locul convenit ei, și despre pricina sau ușa prin care intră sau iese aceasta.

2) Multa vorbire este catedra slavei deșarte, prin care aceasta se arată pe sine și se face cunoscută. Multa vorbire este semnul neștiinței, ușa cleveririi, călăuza glumelor, slujitoarea minciunii, risipirea străpungerii, născătoarea trândăviei sau pricinuitoarea ei, înainte-mergătoarea somnului, împrăștierea minții adunate în sine, pierzătoarea pazei de sine, răcitoarea căldurii, întunecarea rugăciunii.

383. Ed. 1970: „Spune că chiar celor ce socotesc că e rău a judeca, sau chiar celor ce par să fie duhovnicești li se întâmplă de multe ori, din neatenție, sau din moleșeala minții, să li se furișeze aplecarea spre cele ce nu se cuvin, sau păcatul”.

384. Cel ce judecă va fi judecat, deci osândit de propria lui limbă.

3) Tăcerea într-o cunoștință este maica rugăciunii³⁸⁵, izbăvirea din robie, păzirea focului³⁸⁶, supra-veghetoarea gândurilor, straja în fața vrăjmașilor³⁸⁷, închisoarea plânsului, prietena lacrimilor, lucrătoare pomenirii morții, zugravul chinurilor, iscoditoare judecății, slujitoarea îngrijorării, dușmana îndrăzelii, soața liniștei, potrivnica iubirii de a fi învățătoare, adaos de cunoștință, pricinuitoarea vederilor, înaintare nevăzută, urcuș neobservat.

4) Cel ce-și cunoaște greșalele își înfrânează limba. Iar vorbărețul nu s-a cunoscut încă pe sine cum trebuie. Prietenul tăcerii se apropie de Dumnezeu³⁸⁸ și, vorbind cu El fără să știe cum, e luminat de Dumnezeu³⁸⁹. Tăcerea lui Iisus a rușinat

385. Tăcerea într-o cunoștință este tăcerea minții ocupată cu pătrunderea într-o lume necunoscută încă, pe care caută să o înțeleagă. Nu e o tăcere care nu gândește la nimic. Când se scufundă în Dumnezeu și în cunoașterea smereniei sale în fața lui Dumnezeu, ea dă naștere rugăciunii.

386. „Izbăvirea din robia” celor ce ne îngustează și ne silesc la repetarea acelorași lucruri. „Păzirea focului”, pentru că e descoperirea a ceva nou, descoperirea unor noi înțelesuri ascunse în infinitatea dumnezeiască și aceasta ne încălzește.

387. „Tăcerea într-o cunoștință nu numai că ne păzește de vrăjmași, dar nici nu-i lasă să se apropie.”

388. Cine s-a cunoscut cum trebuie știe că e indefinit și nu se poate descrie. Își dă seama de apofaticul (negrăitul) omenesc. Pe lângă aceea, cunoscându-se pe sine, a ajuns la smerenie, adică la cunoștința micimii și nepriceperii sale, și nu vrea să spună cuvânt. Căci orice cuvânt vrea să învețe pe altul ceva. Dacă numai în tăcere se cunoaște pe sine, ca negrăit, numai în tăcere se poate apropia cineva de Dumnezeu, infinit mai negrăit.

389. Tăcerea în care s-a apropiat cineva de Dumnezeu e, pe de altă parte, convorbire cu Dumnezeu mai presus de orice vor-

pe Pilat și liniștea unui om duhovnicesc mistuie slava deșartă.

5) După ce a spus un cuvânt, Petru a plâns cu amar, pentru că nu și-a adus aminte de cel ce a zis: „Zis-am: păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea” (*Psalm 38, 1*) și de altul care a zis: „E mai bine a cădea de la înălțime pe pământ, decât din pricina limbii” (*Isus Sirah 20, 19*).

6) Nu voiesc să scriu multe despre acestea, deși vicleniile patimilor mă îndeamnă³⁹⁰. Dar am auzit odată pe cineva, dornic să afle de la mine ceva despre liniște, care zicea că multa vorbire se naște numai decât din una din acestea: fie dintr-o îndelungată viețuire și deprindere vicleană și neînfrânată (căci limba, fiind și ea un mădular al trupului, cere ceea ce a învățat și s-a obișnuit), fie, la cei ce se nevoiesc și mai ales la ei, din slava deșartă; iar uneori și din lăcomia pântecelui. Pentru aceea, adeseori, mulți, înfrânându-și pântelele cu oarecare forțare, închid și limba și multa ei vorbire în tăcere.

bire. El cunoaște pe Dumnezeu ca Subiect care-i cere ceva, și-l răspunde prin smerenia sa. Iar aceasta e o lumină ce-i vine din Dumnezeu. E lumina măreției Lui, care-i luminează micimea sa, dar i-o și umple de Dumnezeu, ca dependentă de Dumnezeu. „De-ți vei păzi limba ta, frate, ți se va da ție de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi în ea sufletul tău, și prin aceasta vei intra în bucuria Duhului. Dar dacă limba ta te va birui, crede mie în ce-ți spun: niciodată nu vei putea ieși din întuneric.” Alta: „Dacă nu ai inima curată, să ai măcar gura curată”.

390. „Vicleniile patimilor ne îndeamnă să vorbim adeseori pătimăș despre ele, adică despre vorbărie, despre tăcere și despre altele, dar nu mă supun lor, căci nu pot, vorbind despre tăcere, să cad în vorbărie.”

7) Cel ce se gândește cu grijă la moarte își oprește cuvintele. Și cel ce a agonisit plânsul sufletului se ferește de vorba multă ca de foc.

8) Cel ce iubește liniștea și-a pus lacăt la gură. Iar cel ce dorește să dea ocol lumii e alungat din chilie.

9) Cel ce a cunoscut mirosul focului celui preaînalt fuge de însoțirea cu oamenii, cum fuge albină de fum. Căci pe ea fumul o alungă; iar aceuia însoțirea cu oamenii îi lucrează împotriva.

10) Puțini pot opri apa fără de zăgazuri, dar și mai puțini își pot opri gura neînfrânată.

A fost treapta a unsprezecea. Cel ce a biruit-o a tăiat deodată mulțime de rele.

CUVÂNTUL AL XII-LEA

Despre minciună

1) Focul se naște din piatră și fier. Minciuna, din vorba multă și din gluma prostească. Minciuna înseamnă pieirea dragostei, iar jurământul mincinos, tăgăduirea lui Dumnezeu.

2) Nimeni dintre cei sănătoși la minte să nu-și închipuie că păcatul minciunii e unul mic. Duhul Sfânt a rostit o judecată înfricoșătoare împotriva ei. Dacă David zice către Dumnezeu: „Vei pierde pe toți cei ce grăiesc minciună” (*Psalms* 5, 6), ce vor pătimi cei ce întăresc minciuna cu jurăminte?

3) Am văzut pe unii fălindu-se cu minciuna și ținând prin glume și vorbe deșarte pricini de răs și alungând în chip jalnic plânsul ascultătorilor³⁹¹.

391. „Ascultătorii sunt o treaptă a celor ce vin la pocăință, care se numesc și plângători, stând la ușile bisericilor și cerând

4) Când dracii ne văd încercând să ne depărtăm ca de la o ciumă de la auzirea glumelor, după începutul făcut cu noi de asprul nostru povăţuitor, încep să ne momească cu aceste două gânduri, şoptindu-ne fie: „Nu întrista pe cel ce lămureşte”, fie: „Nu te arăta pe tine mai iubitor de Dumnezeu decât cei de faţă”. Sari, nu zăbovi! Iar de nu, îţi vei închipui în rugăciune gândurile unor lucruri care stârnesc râsul. Nu fugi numai, ci risipeşte cu bună credincioşie şi şederea vicleană, aducându-ţi în minte gândul judecăţii. Căci e mai bine pentru tine să ieşi din această împrejurare stropit şi cu puţină slavă deşartă şi să te afli astfel pricină de folos multora³⁹².

5) Maica şi pricina minciunii este, de multe ori, făţarnicia. Căci unii spun că făţarnicia nu e altceva decât plănuirea şi născocirea de minciuni, având împreunat şi împletit cu ea jurământul. Cel ce are frica Domnului e străin de minciună, avându-şi conştiinţa ca judecător nemitarnic³⁹³.

prin pocăinţă sinceră şi plâns adânc primirea din nou. Prin extinderea acestui nume a numit, pe toţi cei ce se pocăiesc şi plâng pentru păcatele lor, ascultători. Aceştia cad din lucrarea lor prin cuvântul ce stârneşte râsul.”

392. Cel ce fuge este stropit poate cu puţină slavă deşartă, căci poate va fi lăudat pentru plecarea lui. „Făţarnicul, câtă vreme se poate ascunde, vânează slava, dându-se ca drept. Dar când e dat pe faţă, răspândeşte cuvinte pricinuitoare de moarte, crezând că-şi poate ascunde urâciunea sa prin calomniile împotriva altora. Pe acesta cuvântul lui Dumnezeu l-a asemănat cu un pui de viperă, izvorător de venin, şi i-a poruncit să facă roduri vrednice de pocăinţă, adică să-şi potrivească gândirea ascunsă a inimii cu purtările văzute.”

393. „Cel ce iubeşte slava de la oameni născoceste minciuna. Cel ce o schimbă pe aceasta în smerenie face să fie în inima

6) Precum în toate patimile cunoaștem deosebiri de vătămări, așa și în minciună³⁹⁴. Căci alta este judecata celui ce minte de frica pedepsei și alta, a celui ce minte neamenințat de vreo primejdie. Unul a mințit pentru desfătări, altul, pentru pofta de plăceri; altul, ca să dea celor de față prilej de râs; altul, ca să întindă o cursă fratelui și să-i facă rău³⁹⁵.

7) Minciuna din frica de chinurile stăpânitorilor se șterge; dar e desființată cu totul de mulțimea la-crimilor. Mincinosul care întinde curse socotește adevseori chiar pierderea sufletului ca dreptate. Bărbatul născocitor de minciuni se dă pe sine ca urmând pilda lui Raav și spune că, prin pierderea sa, urmărește scăparea altora³⁹⁶.

lui, mai mare, frica de Dumnezeu.” Alta: „Deprinde limba ta cu cuvintele lui Dumnezeu întru cunoștință și minciuna va fugi de la tine.” Adică, folosește cuvintele lui Dumnezeu în înțelesul lor adevărat și vei ocoli minciuna. Căci și fățarnicul poate folosi cuvintele lui Dumnezeu, dar într-un înțeles strâmbat.

394. „După deosebirea vorbelor mincinoase va fi și judecata lor. Căci se minte fie din plăcere, fie din glumă, fie din viclenie, fie din fățarnicie. Sau timpul cere uneori celui ce spune adevărul să schimbe fie cuvântul, fie purtarea, fie motivarea, spre mântuirea aproapelui. Ai ca pildă fie pe Raav, fie pe David, fie pe Samuel. Unul va schimba cuvântul ca Raav, altul purtarea, ca David, altul motivarea, ca Samuel, în folosul lui David.”

395. Mincinosul prezintă un chip neadevărat al realității, ca să pună pe cineva în situația de a nu lucra potrivit cu ea și deci de a se păgubi. Dar uneori cineva trebuie cruțat de a afla realitatea în toată grozăvia ei, pentru a-l pregăti pe înțel pentru ea.

396. Mincinosul fățarnic dat pe față spune uneori: mi-am prilejuit, prin minciună, pierderea sufletului meu, pentru a scăpa pe alții. Deci el socotește chiar pierderea sufletului său ca o faptă de dreptate. E aici o dublă fățarnicie. Scărarul cunoaște

8) Când ne vom curăți cu totul de minciună, vom putea să o folosim și pe ea, dar cu frică, dacă o cere momentul³⁹⁷. Nu cunoaște pruncul minciuna și nici sufletul izbăvit de viclenie. Cel veselit de vin spune, fără să vrea, adevărul în toate. Și cel beat de străpungerea inimii nu poate minți.

A fost treapta a douăsprezecea. Cel ce a pășit pe ea a câștigat rădăcina bunătăților.

CUVÂNTUL AL XIII-LEA

Despre lenea sufletească

1) Și aceasta este una din ramurile vorbăriei și prima nepoată a ei, precum am spus mai înainte. Vorbesc de lăncezeala sufletească. De aceea i-am rânduit și ei un loc în lanțul cel rău. Ea este lăncezeala sufletului, o moleșeală a minții în nevoie, o scârbă față de făgăduința călugărească, o pornire de a fericii pe mireni, o defăimare a lui Dumnezeu ca nemilos și ne-iubitor de oameni, o plictiseală de citirea psalmilor. Ea e neputincioasă în rugăciune, dar e tare ca fierul în slujirea în cele materiale, neobosită în lucrul mâinilor și iscusită în ascultare³⁹⁸.

și în cazul minciunii tot felul de situații. El condamnă în modul cel mai aspru numai fățarnicia care urmărește răul altuia.

397. Într-un fel acest om e curat de duhul minciunii, fiindcă o folosește pentru nevoia reală de a scăpa pe cineva.

398. E mai greu să te rogi decât să lucrezi ceva în afară. De aceea, mereu se scuză cel ce amână rugăciunea că e încă ocupat cu ceva. „Lăncezeala scade și se pierde prin rugăciune și prin citirea psalmilor, dar se întărește în slujiri și în lucruri de mână. Ea îi face îndrăzneți pe cei moleșiți, războiți de ea și slăbănogi pe cei pe care îi biruiește.”

2) Bărbatul ascultător nu cunoaște lânzezeala sufletului. Căci prin cele ale simțurilor înfăptuiește cele ale gândirii.

3) Viața de obște este potrivnică lânzezelii. Dar celui ce se liniștește aceasta îi este o soață neîncetată. Nu se va despărți de el până va muri; până va muri îl va război. Văzând ea chilia pustnicului, zâmbeste. Și, apropiindu-se de el, se sălășluiește lângă el³⁹⁹.

4) Doctorul cercetează pe bolnavi dimineața și lenea sufletească a celui ce se nevoiește, pe la amiază. Lenea sufletească își dă ca motiv primirea de oaspeți și cere să fie pusă la lucrul mâinilor pentru a face milostenie. Ea îndeamnă plină de sânguință la cercetarea bolnavilor, amintind de Cel ce a zis: „Bolnav am fost și n-ați venit la Mine” (*Matei 25, 36*). Ea ne cere să mergem la cei neputincioși și descurajați. Ea, cea descurajată, ne spune: „Mângâiați pe cei descurajați”. Stând la rugăciune, își aduce aminte de lucruri de trebuință și născocește tot felul de meșteșugiri, ea, cea lipsită de judecată, ca să ne atragă prin vreun motiv binecuvântat, ca printr-un căpăstru, din rugăciune.

5) Dracul trândăviei sufletești aduce pe la amiază o tremurare de trei ceasuri, împreună cu dureri de cap și cu fierbințeală și cu amețeli. Pe la ceasul al nouălea (pe la trei după-amiază), acestea se mai domolesc. Iar când se pune masa, sare din așternut. Când sosește vremea rugăciunii, iarăși se îngreunează cu trupul. Stând la rugăciune, îi scufundă pe călugări iarăși în somn și le răpește stihul din gură cu căscături necuvenite.

399. „Fiind greu de înfrânt, se înarmează și capătă putere împotriva celor ce se roagă, cântă și se liniștesc. Ba uneori îi și biruiește.”

6) Fiecare din celelalte patimi e nimicită de o virtute. Dar trândăvia sufletească este moartea atotcuprinzătoare a călugărului.

7) Sufletul bărbat învie mintea moartă, dar lăncezeala și lenea risipesc toată bogăția.

8) Fiind și ea una din cele opt întâistătătoare ale răutății, vom spune și despre ea ceea ce am spus despre tot șirul acelor. Dar vom adăuga și aceea că, atunci când se face cântarea de psalmi, trândăvia sufletului nu se arată. Iar când se săvârșește pravila, ochii stau deschiși.

9) În vremea trândăviei se dovedesc cei ce silesc (Împărăția cerurilor). Căci nimic altceva nu pricinuieste călugărului cununi ca trândăvia, dacă împlinește neobosit lucrul lui Dumnezeu. Ia seama și o vei vedea războindu-te când stai în picioare, îndemnându-te să te așezi pe scaun și să te rezemi de peretele chiliei, sau făcându-te să miști și să bați din picioare⁴⁰⁰. Cel ce plânge nu cunoaște trândăvia sufletului.

10) Să fie legat și acest tiran de aducerea aminte a păcatelor și să fie bătut cu lucrul mâinilor. Să fie tras de gândul la bunătățile viitoare și, pus înaintea, să fie întrebat de cele cuvenite: „Spune, deci, tu,

400. „Stăruie în locul în care șezi, împotrivindu-te moleșelii. Căci nu prin strămutare vei domoli patimile, ci prin luarea-aminte a minții. Avem nevoie de răbdare ca, făcând voia lui Dumnezeu, să dobândim făgăduințele. Iar cel ce e purtat din loc în loc de trândăvie s-a depărtat de răbdare, ca și bolnavul de sănătate. Deci nu în moleșeală se face cunoscută virtutea, ci în răbdare. Iar răbdarea reînnoită se întărește prin îndeletnicirea minții cu contemplarea și cu cugetarea la cele ce ne așteaptă. Prin acestea, îngrășându-se, mintea primește putere, precum trupul, din mâncărurile simțite.”

moleșitule și lăncedule, cine te-a născut pe tine din răutate? Cine sunt nepoatele tale? Cine, cei ce te războiesc și teucid?” Iar el, silit, va răspunde: „Eu nu am unde să-mi plec capul între cei cu adevărat ascultători. Dar am loc și viețuiesc cu cei ce se în-delețnicesc cu liniștea. Iar cele ce m-au născut sunt multe și felurite. Câteodată, nesimțirea sufletului, alteori, neaducerea aminte de cele de Sus; câteodată și prea multele osteneli. Iar nepoatele mele⁴⁰¹ sunt cele care, cu toate mutările din loc în loc, rămân cu mine: neascultarea părintelui, neaducerea aminte de Judecată, ba uneori și părăsirea făgăduinței. Dușmanii mei, de care sunt legat acum în lanțuri, sunt cântarea de psalmi și lucrul mâinilor. Cel ce mă războiește este gândul morții. Iar cea care mă omoară cu desăvârșire este rugăciunea împreunată cu nădejdea sigură a bunătăților (viitoare). Iar cine a născut rugăciunea, întrebați-o pe ea⁴⁰².

Aceasta e a treisprezecea biruință. Cel ce a dobândit-o pe ea e cercat, cu adevărat, în tot binele.

401. „De te îngrijești cu inima fierbinte de porunci, vei cunoaște pe cei ce te tulbură din ce motiv te tulbură. Ei te îndeamnă ca din plictiseală să-ți alegi, fără pricină, alt loc și iarăși răzgândindu-te, te așezi. Ei tulbură mintea, ca să se facă rătăcitoare și leneșă. Dar cei ce cunosc viclenia lor rămân netulburați, mulțumind Domnului că le-a dat puterea să rabde. Căci răbdarea, îndelunga-răbdare și iubirea mulțumesc pentru osteneli și greutate. Iar trândăvia și nepăsarea și pofta de tihnă caută locul unde sunt slăvite. Din multa slavă însă slăbesc simțurile. Și în chip necesar sunt luate în robia patimilor și pierd înfrânarea ascunsă, prin împrăștiere și săturare.”

402. „Rugăciunea neîmprăștiată e născută de credința vădită în Dumnezeu, de nădejdea făgăduinței și de dragostea desăvârșită, unite cu înfrânarea atotcuprinzătoare.”

CUVÂNTUL AL XIV-LEA

Despre pântecele atotlăudat și tiran

1) Având să vorbim despre pântece, ne-am hotărât să vorbim înțelepțește (să filosofăm) împotriva noastră, ca în toate celelalte⁴⁰³. Căci m-aș minuna să se poată elibera cineva de el, înainte de a se sălăslui în mormânt.

2) Lăcomia stomacului este fățarnicia pântecelui. Săturat, strigă că e lipsit; și ghiftuit și plesnit de sătul, țipă că îi e foame. Lăcomia pântecelui e bucătar iscusit, născocind tot felul de mâncăruri gustoase. Astupându-se un canal, se deschide altul. Închizându-l pe acesta, se cascadează un altul. Lăcomia pântecelui este o amăgire a ochilor, căci, înghițind puține, dorește să le înghiță pe toate.

3) Săturarea de bucate este maică a curviei⁴⁰⁴, iar necăjirea pântecelui e pricinuitoare de curăție. Cel ce mângâie pe leu îl domesticește adeseori, dar cel ce mângâie trupul îl sălbăticește și mai mult⁴⁰⁵.

403. „Nu atârna de noi ca sufletul să ne fie atacat și tulburat de toate gândurile generale ale răutății. Dar atârna de noi a se mișca și a zăbovi patima în noi. De aceea a spus Sfântul că va filosofa împotriva lui. Căci ține de noi să nu ne lăsăm biruiți de vreuna din ele.”

404. „Precum oaia nu se împreună cu lupul pentru nașterea de prunci, așa nici durerea inimii, cu săturarea, pentru odrăslirea virtuților.”

405. A lui Isaia: „Din patru lucruri se înmulțește curvia trupului: din somnul pe săturate, din mâncarea pe săturate, din glume nesărate și din împodobirea trupului”.

4) Se bucură iudeul de sâmbătă și de sărbătoare și monahul lacom, de sâmbătă și de Duminică. Se gândește cu mult timp înainte de Paști și pregătește mâncărurile cu zile înainte. Robul stomacului face planuri cu ce mâncăruri va ține praznicul⁴⁰⁶, pe când robul lui Dumnezeu, cu ce daruri duhovnicești se va îmbogăți! Sosind un străin, lacomul se pornește spre agapă din lăcomia pântecelui și dezlegarea pentru sine o socotește drept mângâierea fratelui⁴⁰⁷. Se gândește să dezlege la vin pentru venirea unor oaspeți și, socotind că ascunde virtutea, se face robul patimii⁴⁰⁸.

5) Slava deșartă dușmănește adeseori lăcomia pântecelui și între ele se iscă o luptă pentru nenorocitul călugăr, ca pentru un rob cumpărat. Lăcomia pântecelui se silește să-i slăbească frânele, dar slava deșartă îl sfătuiește să ducă virtutea la biruință. Iar călugărul înțelept fuge de amândouă, scuturându-se la vreme potrivită de una prin cealaltă.

6) Când trupul ne este în plină vigoare, să ținem înfrânarea în toată vremea și în tot locul. Iar când acesta se îmblânzește (ceea ce nu cred că se întâmplă înainte de moarte), să ascundem lucrarea noastră.

406. „Nu cu băuturi de vin trebuie prăznuite sărbătorile, ci cu înnoirea minții și cu curăția sufletului. Dar cel lacom de bucate și băutorul de vin mai mult mânie pe întâistătătorul sărbătorii”, sau pe Hristos, sau pe Sfântul prăznuit.

407. „Se întâmplă uneori că cel ce împlinește porunca slujește patimii și nimicește fapta bună prin gânduri viclene.” Alta: „Dumnezeu judecă faptele după gânduri. Căci se zice: «Să-ți dea Dumnezeu după inima ta» (Psalm 19, 4)”.

408. „Se face bătaia de joc a dracilor cel ce se ia după părerea sa și voiește să legiuiască de la sine împotriva celor poruncite.”

7) Am văzut preoți bătrâni batjocoriți de draci, dezlegând cu binecuvântare și pe tinerii nesupuși lor, la ospete, de vin și de celelalte⁴⁰⁹. De sunt mărturisiți (ca buni), să-i dezlegăm cu măsură. Dar de sunt nepăsători, să nu ne îngrijim de binecuvântarea lor⁴¹⁰, și mai ales când sunt războiți de foc⁴¹¹.

8) Urgisitul de Dumnezeu, Evagrie, a socotit că este mai înțelept decât cei înțelepți și în rostire și în înțelegere. Dar a fost dat de gol, nenorocitul, arătându-se mai fără de minte decât cei fără de minte, nu numai în multe altele, ci și în aceasta. Căci zice: când sufletul pofteste mâncarea felurită, să se strâmtoreze cu pâine și apă. El a poruncit ceva asemănător celui ce ar spune copilului să urce toată scara dintr-un singur pas⁴¹².

Noi, respingând porunca lui, zicem: când sufletul pofteste mâncăruri felurite, cere ceva propriu firii. De aceea ne vom folosi de un meșteșug împotriva acestei mult meșteșugite patimi. Și dacă nu ne aflăm sub un război foarte greu, sau nu ne amenință primejdia unor căderi, să tăiem întâi mâncărurile care îngrașă, pe urmă pe cele care ne aprind, apoi pe cele ce ne fac plăcere.

409. Nu au dreptul preoții bătrâni să dezlege la vin și la alte mâncăruri pe tinerii care nu sunt sub povățuirea lor. A lui Isaia: „Mângâierea îi vatămă numai pe tineri, dar dezlegarea, și pe cei desăvârșiți și bătrâni”.

410. A lui Marcu: „Să-ți fie silă de tot cel ce se împotrivește împlinirii poruncilor lui Dumnezeu; și nu e bine să mănânci cu el”.

411. Ed. 1970: „Prin foc înțelege aici fierbințeala trupească”.

412. Evagrie e călugărul origenist condamnat de Sinodul al V-lea ecumenic. Ca și Origen, socotea și el lumea ca pricinuită de o cădere a sufletelor din pliroma spiritelor, deci ca rea în esență. După ei, trebuie să facem deci totul ca să ieșim cât mai repede din lume. În acest scop, trebuie să slăbim trupul, nu pentru a-l face unealta docilă a duhului, pentru a-l înduhovnici, ci pentru a-l nimici.

9) De e cu putință, dă pântecelui hrana care-l umple și e ușor de mistuit, ca prin săturare să săturăm pofta lui, iar prin mistuirea grabnică să ne izbăvim de aprindere, ca de un bici⁴¹³. Să cercetăm și mâncărurile care fac vânturi și vom afla că ele mișcă și poftele.

10) Râzi de dracul care te sfătuiește să prelungești cina. Căci, sosind ceasul al nouălea al zilei următoare, ai călcat învoiala celei dinainte.

11) Alta este înfrânarea potrivită celor nevinovați și alta, cea potrivită celor vinovați. Cei dintâi au ca semn mișcarea trupului, cei de al doilea, lupta până la moarte și până la sfârșit împotriva lui, cu neîmpăcare și fără îndurare. Cei dintâi voiesc să păzească pururea liniștea minții; cei de al doilea, prin întristarea și topirea sufletească, voiesc să câștige îndurarea lui Dumnezeu.

12) Celui desăvârșit negrija în toate îi este timp de veselie și de mângâiere; iar celui ce se nevoiește timpul de veselie îi este timpul de lucru⁴¹⁴. Iar celui pătimăș, timpul de veselie îi este sărbătoarea sărbătorilor și praznicul praznicelor⁴¹⁵.

413. „Ia seama ce zice: de fierbințeală ne izbăvim, ca de un bici, prin nesăturarea stomacului. Deci prin săturarea lui se produce fierbințeală. Dar lipsa măsurată face mișcările măsurate. Iar nehrănirea din mândrie produce și ea mișcări și fierbințeli.”

414. „Cel desăvârșit, pentru că a învins patimile, se află în toate fără griji, și nici în timpul veseliei nu se îngrijește de ceva pentru vreo plăcere sau împătimire. Dar cel ce luptă cu patimile socotește timpul de mângâiere (de mâncare) timp de luptă, pedepsind pofta și punându-i acesteia măsuri și hotare. Iar cel pătimăș, poftind pururea plăcerile, folosindu-se de timpul de prăznuire ca de un prilej oarecare, se predă întreg plăcerilor. Căci cere în fiecare ceas să se bucure de acestea.”

415. „Pătimașul se bucură în sărbători și praznice. Cel ce se nevoiește în timpul de luptă primește cununi pe măsura ostenelilor. Iar cel desăvârșit s-a odihnit de acestea.”

13) În inima lacomilor se mișcă visuri de mâncăruri, iar în inima celor ce plâng, visuri de judecată și de chinuri.

14) Stăpânește-ți pântecele până nu te stăpânește el pe tine și atunci te vei înfrâna cu rușine. Cunosce ceea ce spun cei ce au căzut în groapa negrăită. Dar famenii rămân neispitiți de aceasta (*Matei* 19, 12)⁴¹⁶.

15) Să facem mort pântecele cu gândul focului (veșnic). Căci, auzind unii de acesta, și-au făcut moarte până la capăt mădulele și au murit de o moarte îndoită⁴¹⁷. Să căutăm și vom afla că lăcomia pricinuieste toate scufundările noastre.

16) Mîntea postitorului se roagă cu trezvie. Dar a celui neînfrânat e plină de chipuri (idoli) necurate⁴¹⁸. Săturarea pântecelui a uscat izvoarele, dar uscându-se el însuși, s-au născut apele⁴¹⁹.

416. „Famenii sunt cei de care a zis Domnul că s-au făcut pe ei înșiși fameni pentru Împărăția lui Dumnezeu (*Matei* 19, 12), deci se înfrânează în chip atotcuprinzător. Căci ceilalți nu se deosebesc între ei, căzând în aceleași patimi.”

417. O moarte este cea a înfrânării la culme, iar alta este moartea cu trupul de la sfârșitul vieții pământești.

418. „Mîntea celui înfrânat e templul Duhului Sfânt. Dar a celui lacom e locașul corbilor.” Mîntea celui înfrânat e biserica Duhului Sfânt, pentru că, nemaialipindu-se de cele care o îngustează sau o fac să nu se mai contemple în indefinitul ei, poate vedea prin acest indefinit nesfârșirea dumnezeiască. Dar a celui lacom e locașul corbilor, căci ea a murit sieși, adică nu se mai vede pe sine; omul a devenit numai trup ce se descompune, cu lumina veșnic stinsă. Iar corbii umblă pe unde sunt cadavre. Mîntea aceasta nu mai vede decât chipurile îngustate ale lucrurilor care pier, adică idoli.

419. „Când se umezește stomacul prin saturare, se usucă lacrimile. Dar când se usucă pântecele prin înfrânare, se ivesc și cresc apele lacrimilor.”

17) Cel ce-și îngrijește stomacul său și luptă să biruiască duhul curviei este asemenea celui ce voiește să stingă pârjolul cu paie. Când pântecele e strâmtorat, se smerește inima. Dar când acesta e îngrijit, se fudulește gândul.

18) Ia seama la tine pe la ceasul întâi al zilei (ora 6 dimineața, *n. trad.*), și pe la cel din mijloc și pe la cel din urmă înainte de mâncare, și vei afla din aceasta folosul postului. Dimineața gândul zburdă și rățăcește; când vine ceasul al nouălea (3 după-amiaza, *n. trad.*) se domolește puțin, iar pe la apusul soarelui se smerește cu totul.

19) Asuprește-ți pântecele și-ți vei închide negreșit și gura⁴²⁰. Căci limba prinde putere din mulțimea mâncărilor. Luptă-te cu ea și veghează asupra ei. Căci, de te vei osteni puțin, îndată te va ajuta și Domnul. Burdufurile moi se vor umfla pentru a primi mai mult, dar cele disprețuite nu vor primi atât.

20) Cel ce silește stomacul (să cuprindă mai mult) își lărgeste mațele. Iar cel ce luptă cu el le îngustează pe acelea. Iar acestea îngustându-se, nu e nevoie de multe mâncăruri. Și atunci vom ajunge postitori din fire.

21) De multe ori setea pune capăt setei. Dar a curma foamea prin foame e greu și cu neputință. Când te va birui stomacul, domolește-l prin osteleni. Iar dacă nici aceasta nu-i cu putință, din pricina slăbiciunii, luptă cu el prin priveghere.

22) Când ți se îngreuiază ochii, apucă-te de lucrul mâinilor. Dar dacă nu-ți vine somnul, nu te apuca de el. Căci nu e cu putință să-ți înfățișezi mintea

420. „Îngrijește-te cu bună știință și stăruie cu osteneală în aceasta, ca prin asupririle stomacului să se închidă gura, ca să nu mai sară gura și să se deprindă cu vorbăria.”

și lui Dumnezeu și amintirii, adică să slujești și lui Dumnezeu și lucrului de mână.

23) Cunoaște că de multe ori dracul se așază în stomac și nu lasă pe om să se sature, chiar de ar mânca tot Egiptul și ar bea Nilul întreg. După mâncare pleacă ticălosul și ni-l trimite pe cel al curviei, vestindu-i ce s-a întâmplat: „Ia-l, ia-l, zice, tulbură-l”⁴²¹, căci pântecele umplându-se, nu va lupta mult. Și acela, venind, zâmbește. Și legându-ne prin somn mâinile și picioarele, face apoi toate câte voiește, pângărește sufletul și trupul prin întinăciuni, năluciri și curgeri. E lucru de mirare a vedea mintea netrupească întinată și întunecată de trup; și iarăși, a vedea pe cel nematerial curățit și subțiat prin lut.

24) Dacă ai făgăduit lui Hristos să călătorești pe calea cea strâmtă și plină de necazuri, strâmtorează-ți stomacul. Căci de-l îngrijești și-l lărgești pe acesta, ai călcat învoielile.

25) Gândește-te și ascultă pe Cel ce zice: „Lată și largă este calea pântecelui ce duce la pierzarea prin curvie; și mulți sunt cei ce călătoresc pe ea. Și strâmtă e poarta și plină de necazuri calea postirii care duce la starea neprihănirii. Și puțini sunt cei ce intră prin ea” (Matei 7, 13-14)⁴²².

421. „Drac pe drac nu se scoate. Dar cel al lăcomiei pântecelui trimite după cel al curviei; cel al slavei deșarte, după cel al mândriei; cel al iuțimii, după cel al ținerii minte a răului; cel al desfrânării, după cel al deznădejdiei. Și, simplu grăind, cei următori, după cei dinainte.”

422. „Roagă-te să fii dintre cei puțini, căci rar e binele. De aceea puțini sunt și cei ce intră. Nu socoti că toți cei din chilie se vor mântui, buni și răi. Căci nu e așa. Că mulți intră la viața virtuoasă, dar puțini o primesc.”

26) Căpetenia dracilor e Lucifer, care a căzut, iar stăpânul patimilor e gâtlejul pântecelui.

27) Șezând la masa cu bucate, adu-ți aminte de moarte și de judecată. De abia așa vei împiedica puțin patima. Bând băutura, nu înceta să-ți aduci aminte de oțetul și de fierea Stăpânului. Și, negreșit, sau te vei înfrâna, sau, suspinând, îți vei face cugetul mai smerit.

28) Nu te amăgi: nu te vei izbăvi de faraon și nu vei vedea Paștile de Sus, de nu vei mânca neîncetat ierburile amare și azima, sila și greaua pătimire a postului. Iar azima e cugetul neumflat de mândrie.

29) Să se lipească de răsuflarea ta cuvântul celui ce zice: „Când mă tulburau dracii, m-am îmbrăcat în sac și am smerit cu post sufletul meu; și rugăciunea mea s-a lipit în sânul sufletului meu” (*Psalm 34, 12*).

30) Postul este o silire a firii⁴²³ și o tăiere împrejur a dulceții gâtlejului, curmarea aprinderii, alungarea gândurilor rele și eliberarea de visări⁴²⁴, curăția rugăciunii, luminătorul sufletului, paza minții, înmuieră învârtosării, ușa străpungerii inimii, suspinul smerit, zdrobirea veselă, încetarea multei vorbiri, începutul liniștirii, străjerul ascultării, ușurarea somnului, sănătatea trupului, pricinuitoarea nepătimirii, iertarea păcatelor, ușa și desfătarea raiului⁴²⁵.

423. E o silire a firii celei căzute într-o viețuire robită prea tare și prea multor trebuințe materiale. Dar prin aceasta firea e ridicată la trăirea firească în plinătatea puterilor spirituale pe care le primește din Dumnezeu, prin care dulceața și trebuința celor materiale e copleșită.

424. De visările care ne coboară în plăceri trupești inferioare.

425. „De-ți vei stăpâni stomacul, te vei sălășlui în rai. Iar de nu, te-ai făcut mâncare morții.” De vei întări duhul din tine prin stăpânirea asupra stomacului, vei intra prin el în comunicare vie

31) Să întrebăm și pe aceasta, mai bine zis, mai înainte de toți, pe această întâistătătoare a relelor care ne războiesc, ușa patimilor, căderea lui Adam, pierzarea lui Esau, nimicirea israeliților, rușinea lui Noe, vânzătoarea Gomorei, rușinatoarea lui Lot, pe nimicitoarea fiilor lui Eli, pe călăuzitoarea întinărilor: de unde se naște și care sunt nepoții ei, cine e cel ce o zdrobește pe ea și cine, cel ce o nimicește cu desăvârșire? „Spune nouă, o, tirană a tuturor muritorilor, care ai cumpărat pe toți cu aurul nesăturării: de unde ai câștigat intrarea în noi? Și ce ai născut după ce ai intrat? Și care e ieșirea ta din noi, sau izbăvirea noastră de tine?” Iar ea, plângându-se de ocărări și fierbând de mânie și pornind în chip tiranic și sălbatic împotriva noastră, ne răspunde: „De ce mă împrășcați cu ocări, voi, cei ce-mi sunteți supuși? Cum vă sârguiți să vă despărțiți de mine? Că și eu am fost legată de firea voastră. Ușa mea e conținutul bucatelor, pricina nesăturării este obișnuința, temeiul patimii mele este obiceiul vostru care mi-a luat înainte, nesimțirea sufletului și neaducerea aminte de moarte⁴²⁶.

cu Dumnezeu și te vei sălășlui în ambianța iubirii și puterii Lui, care te va ține, prin dialogul dintre tine și El, veșnic viu și fericit. Altfel, vei fi stăpânit veșnic de un trup biruit de patimi și lipsit de lumina duhului umplut de Dumnezeu, sau în comunicare dialogică cu Dumnezeu.

426. „Cel ce hrănește în sine obișnuința e ca omul care hrănește focul. Căci măsura puterii amândurora stă în materie.” Cel ce hrănește obișnuința lăcomiei pântecelui hrănește focul care consumă și omoară duhul, care e libertate și viață fără de sfârșit în comunicare cu Dumnezeu. Acela se face robul repetiției nelibere a unor legi inferioare care-l stăpânesc și deci al morții duhului, care prin libertate e mereu nou și deci are și putere și motiv să fie veșnic viu. Chiar prin modul nașterii sale,

Și de ce cereți să aflați de la mine numele nepoților mei? Îi voi număra și se vor înmulți mai mult decât nisipul mării. Totuși, ascultați, pe cei întâi-născuți ai mei și pe cei mai iubiți, ascultați cum se numesc: fiul meu cel întâi-născut este slujitorul curviei; al doilea după el este cel al învățării inimii; al treilea e somnul. Apoi din ei pornește o mare de gânduri, valuri de întinăciuni, adânc de necurății neștiute și negrăite⁴²⁷.

Fiicele mele: lenea, vorba multă, îndrăzneala, născocirea râsului, glumele, împotrivirea în cuvânt, grumazul țeapăn, neauzirea, nesimțirea, robia, fala, cutezanța, iubirea de podoabe, cărora le urmează rugăciunea întinată și gândurile împrăștiate, dar adeseori și nenorociri deznădăjduite și neașteptate, cărora le urmează, iarăși, deznădejdea cea mai cumplită dintre toate.

Pe mine mă războiește, dar nu mă biruiește amin-tirea păcatelor, mă dușmănește gândul morții. Dar

obișnuința arată că e puterea repetiției nelibere care omoară duhul. „Obișnuința, de va cere odată și cererea ei va fi respinsă, a doua oară o vei afla mai slabă. Dar de-și va împlini cererea ei o dată, a doua oară o vei afla mai puternică împotriva ta. În tot lucrul să rămână în tine această cunoștință. Căci e mai bun ajutorul ce-l ai păzindu-te, decât ajutorul din lucruri.”

427. „Precum marea tulburată ridică valuri, iar acestea scufundă vasul, așa furtuna gândurilor, ridicând întinăciuni, scufundă sufletul și-l trimite în adâncul pierzaniei.” În patimile născute de lăcomia pântecelui, sau în oricare altele, apar succesiv nenumărate gânduri murdare care scufundă sufletul în ele, încât nu se mai vede. Cel zbuciumat de ele nu mai știe de sinea sa propriu-zisă, de valoarea ei, de deschiderea ei responsabilă spre infinitul dumnezeiesc și spre veșnicie. El nu mai trăiește anticipat viața adâncă a dialogului cu Dumnezeu și lărgimea ei în infinitul Lui, ci spasmodic, îngust și altfel, în chip trecător, în fiecare gând.

nimic nu mă desființează cu totul din oameni. Cel ce a dobândit pe Mângâietorul se roagă Acestuia împotriva mea. Și Acesta, înduplecat, nu mă lasă să lucrez în chip rodnic. Iar cei ce nu L-au gustat pe Acela, cer să se îndulcească numaidecât cu dulceața mea. Pe aceasta o biruiește bărbăția. Și cel ce a biruit-o e vădit că se grăbește spre nepătimire și spre neprihănirea cea mai deplină”.

CUVÂNTUL AL XV-LEA

*Despre curăția și neprihănirea (castitatea)
nesticăcioasă, agonisită de cei stricăcioși
prin osteneli și sudori*⁴²⁸

1) Curăția (castitatea) este o însușire a firii netrupești. Curăția este casa preaiubită a lui Hristos și cerul pe pământ al inimii. Curăția este tăgăduirea

428. În ed. 1970 și în trad. după ed. rusă din 1901 e pus ca primul cap al acestui „Cuvânt”, iar în PG, ca ultima scolie la „Cuvântul” anterior, următorul text: „Introducere la Cuvântul despre trupuri și despre oamenii din afară de trupuri. Am auzit acum pe nebuna aceasta spunând că războiul împotriva trupurilor este un nepot al ei. Și nu e de mirare. Căci aceasta ne învață și acel vechi strămoș al nostru, Adam. Căci dacă n-ar fi fost biruit de stomac, n-ar fi cunoscut prin soția lui căderea. Deci cei ce păzesc prima poruncă nu cad în a doua neascultare, ci rămân fiii lui Adam dinainte de cădere, necunoscând-o ca Adam după cădere, ci fiind puțin mai prejos decât îngerii. Dar aceasta s-a întâmplat ca să nu rămână răul fără de moarte, cum zice cel cu numele de Teologul”. Adică, dacă Adam nu s-ar fi supus lăcomiei stomacului, n-ar fi cunoscut pe soția lui ca femeie. Aceasta e învățătura Părinților. Omul ar fi rămas curat ca îngerii, deși puțin mai prejos decât ei, având trup (Evrei 2, 7).

mai presus de fire a firii și o întrecere adevărată și minunată a trupului muritor și stricăcios cu cei netrupești⁴²⁹. Curat este cel ce a respins de la sine dragostea prin dragoste și a stins focul material prin focul nematerial⁴³⁰.

2) Neprihănirea este numele de obște al tuturor virtuților. Neprihănit este cel ce chiar și în visuri nu simte în sine nicio mișcare (a patimii) sau schimbare a stării sale. Neprihănit este cel ce a dobândit o desăvârșită nesimțire față de deosebirea între trupuri⁴³¹. Aceasta este regula și definiția desăvârșită a atotcuratei curății: să fie cu aceeași stare de suflet față de trupurile însuflețite și neînsuflețite, cuvântătoare și necuvântătoare.

3) Nimeni dintre cei ce au agonisit neprihănirea prin nevoință să nu creadă că și-a agonisit-o singur. Căci este cu neputință ca cineva să-și biruiască firea sa. Unde s-a biruit firea, acolo se cunoaște că se află de față Cel mai presus de fire. Căci ceea ce e mai mic se biruiește, fără nicio îndoială, de ceea ce e mai mare.

Începutul curăției e neîncuviințarea gândului și trecerea multor ani, neînsoțită de chipuri⁴³². Mijlocul

429. Prin creație oamenii au primit o însușire proprie firii netrupești, iar după ieșirea din păcat își însușesc din nou această calitate și se fac familiari îngerilor.

430. Curăția nu e o indiferență, o lipsă de vigoare, ci un foc duhovnicesc care copleșește fierbințeala întinată a trupului. „Totdeauna dorința celor mai mari, având în stăpânirea și în puterea ei bucuria celor dorite, silește la disprețuirea și depărtarea celor mai mici, cum au arătat toți îngerii.”

431. În fond, neprihănirea aceasta (σωφροσύνη) este fecioria atât trupească, cât și sufletească.

432. „Mișcările naturale fără chipuri ale trupului în visuri vestesc sănătatea sufletului în oarecare măsură. Dar fixarea

ei este mișcarea firească spre mulțime de gânduri și numai atât, fără ca acestea să ia chip, și izbăvite de scurgere. Iar sfârșitul ei este moartea trupului (față de aceste mișcări) înainte de moartea gândurilor⁴³³.

4) Fericit cu adevărat este cel ce a câștigat o desăvârșită nesimțire față de orice trup, culoare și frumusețe.

5) Nu e curat cel ce și-a păzit lutul neîntinat, ci cel ce și-a supus în chip desăvârșit mădularele acestuia, sufletului⁴³⁴.

6) Mare este cel ce rămâne nepătimitor la atingere. Dar mai mare, cel ce rămâne nerănit de vedere și a biruit vederea focului⁴³⁵ prin gândul la frumusețea celor de Sus.

7) Cel ce a alungat câinele acesta cu rugăciunea se aseamănă celui ce se luptă cu un leu. Dar cel ce îl înfrânge pe acesta cu împotrivirea în cuvânt se aseamănă celui ce urmărește pe dușmanul lui⁴³⁶. Iar

chipurilor e semn al bolii. Iar arătarea unor persoane nedeterminate socotește că sunt simboluri ale patimii. Iar arătarea celor determinate este a unei boli de curând."

433. Gândurile se mai pot ivi în minte, dar trupul nu mai simte nicio mișcare față de ele.

434. „Își supune duhului mădularele trupului cel ce se folosește de simțuri după fire și de la niciunul nu suferă vreo vătămare, privind în ochii lui Dumnezeu și oglindind pururea frumusețile negrăite de acolo."

435. „Focul” unei frumuseți trupești. Căci o astfel de frumusețe aprinde un foc în cei neîntăriți.

436. „Împotrivirea în cuvânt este contrazicerea lui. Dar, de nu se va smeri cineva mai întâi pe sine în rugăciune, nu poate veni la aceasta.” Deci acesta se află pe o treaptă mai înaltă decât primul.

cel ce a nimicit cu totul năvala lui, deși se află încă în trup, s-a sculat din sicriu⁴³⁷.

8) Dacă semnul curăției adevărate este a rămâne nemișcat în nălucirile din vis, atunci semnul desfrânării este negreșit a suferi scurgere în stare de veghe, datorită aducerilor aminte.

9) Cel ce se războiește cu sudori și încordări cu acest potrivnic se aseamănă cu cel ce a legat cu o frânghie pe vrăjmașul său. Iar cel ce se războiește prin înfrânare și priveghere se aseamănă celui ce l-a încătușat pe acela cu lanț. În sfârșit, cel ce se războiește prin smerita cugetare și nemâniere și sete se aseamănă celui ce a omorât pe vrăjmaș și l-a ascuns în nisip⁴³⁸. Prin nisip să înțelegi smerenia. Căci aceasta nu îngrașă pășunea patimilor, ci e țărână și cenușă⁴³⁹.

10) Altul este cel ce are pe tiran legat prin nevoințe, altul, cel ce-l are legat prin smerenie și altul, cel ce-l are legat prin descoperirea dumnezeiască⁴⁴⁰. Cel dintâi se aseamănă luceafărului; al doilea, lunii pline; iar al treilea, soarelui atotstrălucitor. Dar fiecare din ei are petrecerea în ceruri. Precum din zori iese lumină, iar din lumină răsare soarele, așa trebuie să înțelegem și să vedem și pe cei amintiți⁴⁴¹.

437. E ca un înviat. Are trup, dar cu totul înduhovnicit.

438. Se referă la fapta lui Moise ca la un simbol (*Ieșirea* 2, 12).

439. Prin sudori și încordare luptă încă mai mult omul. Prin smerita cugetare lucrează mai mult Dumnezeu, pentru a Căruia prezență se deschide deplin cel ce simte micimea lui.

440. Aici simțirea prezenței lui Dumnezeu e pusă mai sus și decât smerenia. Dar fără smerenie nu are loc simțirea prezenței lui Dumnezeu sau descoperirea Lui.

441. „Sau precum din zori iese lumina, așa și din nevoință, smerenia. Și precum din lumină, soarele, așa și din smerenie se ivește în om iluminarea dumnezeiască, care îi aduce

11) Vulpea se prefăcă că doarme, iar dracul se prefăcă că e neprihănit. Dar cea dintâi, ca să înșele pasărea, iar cel din urmă, ca să piardă sufletul.

12) Să nu crezi trupului în toată viața ta. Și să nu-i dai îndrăzneală, până nu te vei întâlni cu Hristos⁴⁴².

13) Nu îndrăzni să crezi că, înfrânându-te, nu vei cădea. Căci un oarecare, nemâncând nimic, a fost aruncat din cer⁴⁴³.

14) Unii cunoscători au dreptate când spun că lepădarea este vrăjmășia față de trup și lupta împotriva pântecelui.

15) În cei începători, căderile se ivesc totdeauna din desfătare (cu mâncăruri). În cei de la mijloc, și din mândrie, deși aceasta se întâmplă și celor începători. Iar în cei ce se apropie de desăvârșire, numai din osândirea aproapelui.

16) Unii fericesc pe cei ce s-au lepădat de lume cu o simțire de fameni ca pe unii ce s-au izbăvit de tirania trupului, dar eu fericesc pe cei ce se fac fameni în fiecare zi, care se taie împrejur pe ei înșiși cu gândirea ca și cu un cuțit⁴⁴⁴.

17) Am văzut pe unii căzând fără voie și am văzut pe unii voind să cadă cu voia, dar neputând. Și i-am

culmea curăției. Pe toate treptele omul e însoțit de o lumină dumnezeiască, trăind în simțirea prezenței lui Dumnezeu, dar în diferite grade."

442. În viața viitoare, în starea deplin înduhovnicită.

443. Cel ce crede că, înfrânându-se, nu va cădea zămislește mândria și prin aceasta a și căzut, cum a căzut satana din cer fără să mănânce nimic.

444. „Prin cei ce se fac fameni pe ei înșiși înțelege pe cei ce-și taie poftile trupului și însăși consimțirea cu ele, care este începutul curăției, fie pentru Împărăția lui Dumnezeu, fie de frica chinurilor."

socotit pe aceștia mai răi decât pe cei ce cad în fiecare zi, ca pe unii care, deși nu pot, totuși doresc împuțiciunea.

18) E de plâns cel ce cade, dar mai de plâns e cel ce pricinuieste și căderea altuia. Pentru că el poartă povara ambelor căderi și a plăcerii (păcătoase, *n. trad.*) celuiilalt⁴⁴⁵.

19) Nu voi să răstorni pe dracul curviei cu dovezi și cu cuvinte de împotrivire, pentru că acela are bune temeiuri, ca unul ce se luptă cu noi în chip firesc.

20) Cel ce voiește să-și biruiască trupul, sau să se războiască din puterea sa proprie, în zadar aleargă. Căci, de nu va dăra Domnul casa trupului și nu va zidi casa sufletului (*Psalms* 126, 1), în zadar postește și priveghează cel ce voiește să o dăra (să o slăbească, *n. trad.*).

21) Pune înaintea Domnului slăbiciunea firii tale, cunoscând neputința ta, și vei lua darul (harisma, *n. trad.*) neprihănirii pe nesimțite.

22) Există în cei ce se îndulcesc cu patimile, precum mi-a povestit careva dintre cei ce au încercat aceasta, după trezire, simțirea unei iubiri a trupurilor și un duh nerușinat și neomenesc sălășluit în chip vădit în însăși simțirea inimii, care face inima celui războit să simtă arderea dureroasă a trupului de parcă ar fi într-un cuptor de foc. Aceasta îl face însă să nu se teamă de Dumnezeu, să disprețuiască aducerea aminte a chinurilor ca pe nimic, să aibă scârbă de rugăciune și, în timp ce săvârșește această faptă, să socotească

445. Suportă povara dulceții celuiilalt, pe care el totuși nu o gustă. „Numește pricinuitor pe cel ce îl îndeamnă și pe cel ce îl atâta pe altul. Căci unul îl împinge prin cuvinte, celălalt, prin fapte, în groapă.”

chiar rămășițele morților, pe care le-ar vedea, ca pe niște pietre neînsuflețite. Îl face pe cel ce pătimește aceasta ca pe un scos din minte și ieșit din sine, beat de o poftă neîncetată după ființa cuvântătoare și necuvântătoare. „Și dacă nu s-ar scurta zilele, nu s-ar mântui niciun suflet”⁴⁴⁶, aflându-se îmbrăcat cu trupul acesta amestecat cu sânge și cu sucuri. Căci cum s-ar putea? Pentru că tot ce e zidit se dorește fără sațiu după ceea ce e înrudit cu sine: sângele după sânge, viermele după vierme, lutul după lut, deci și trupul după trup. Deci și noi, silitorii și poftitorii firii și ai Împărăției lui Dumnezeu, încercăm prin anumite meșteșugiri să înșelăm trupul care ne amăgește.

23) Fericiți sunt cei ce n-au trecut prin ispita războiului amintit. Să ne rugăm și noi să fim feriți pururea de o astfel de ispită. Căci cei ce s-au rostogolit în groapa pomenită au căzut departe de cei ce suie și coboară pe scara aceea, având nevoie pentru ridicarea din ea de multe sudori însoțite de foamea cea mai deplină.

24) Să luăm seama și la vrăjmașii noștri cunoscuți cu mintea (inteligibili), căci, ca într-un război văzut, fiecare din ei își are locul său în lupta lor împotriva noastră, rânduindu-i-se să împlinească o lucrare deosebită, lucru care ne minunează⁴⁴⁷.

446. „Lucrările duhului celui rău și năvala năprasnică a războiului nu se scurtează altfel decât prin puterea Duhului a toate lucrător. Dacă nu s-ar întâmpla aceasta, nu s-ar putea să răsuflă din nou cel războit și n-ar putea să se elibereze.”

447. „Vrăjmașul, văzând pe fiecare mai aplecat spre ceva și mai ușor de cucerit de ceva, întinde curse prin acel lucru, ținând seama de obișnuința, de vârsta, de felul lui, de loc. El nu șoptește gânduri necorespunzătoare celui ce le primește, ci corespunzătoare cu el și ușor de împlinit. Aceasta, ca să atragă pe cel războit spre

25) Am luat seama la cei ispitiți și am văzut căderi mai grele ca altele. Cel ce are urechi de auzit să audă. E un obicei al demonului ca, mai ales față de cei ce se nevoiesc și și-au ales viața călugărească, să-și miște toată pornirea, sânguinta, meșteșugirea, viclenia și născocirea adeseori către cele potrivnice, și nu către cele după fire și să-i războiască pe ei prin acestea. De aceea, viețuind la un loc cu o femeie și nefiind războiți deloc prin aceasta, s-au fericit pe ei înșiși, neștiind, nenorociții, că unde e pierzarea mai mare, acolo nu e trebuință de una mai mică.

26) Vai, nouă, că ucigașii și ticăloșii s-au obișnuit să ne războiască și să ne robească din aceste două pricini în cele contrare firii, pentru că aflăm ușor materia căderii și pentru că primim o pedeapsă mai mare! Lucrul acesta îl cunoaște cel ce, domesticind mai înainte asini sălbatici, pe urmă e stăpânit și batjocorit în chip jalnic de înșiși asinii sălbatici; astfel, cel ce mai înainte se hrănea cu pâinea cerească s-a lipsit de orice bine. Dar ceea ce e mai minunat este că, și după pocăința lui, învățătorul nostru Antonie, suferind amarnic, a strigat: „Stâlp mare a căzut”. Dar a ascuns înțeleptul felul căderii. Căci știa că există curvie trupească și fără alt trup.

27) Există în noi o oarecare moarte și o pierzanie din cădere purtată cu noi mai ales în tinerețe, pe care eu n-am îndrăznit să o predau scrisului, căci mi-a ținut mâna cel ce a zis: „Cele săvârșite de unii în ascuns, rușine este a le și grai și scrie și auzi” (*Efeseni 5, 12*).

un lucru dorit de el și ușor de împlinit.” Filosoful elvețian Ludwig Binswanger a vorbit de un belciug de care poate fi prins și purtat oricine, adică de o slăbiciune a fiecăruia (*Grundformen und Erkenntnis Menschlichen Daseins*, Zürich, 1942).

28) Pavel a numit „moarte” trupul acesta, vrăjmaș și prieten, al meu și nu al meu: „Cine, zice, mă va izbăvi de trupul morții acesteia?” (*Romani* 7, 24). Iar Teologul îl numește pățimaș, rob și noptatec (nocturn)⁴⁴⁸. Dar am însetat să aflu pentru ce s-a folosit de aceste numiri.

448. „Este al meu, ca alcătuind o fire (συμφυής) cu sufletul și fiind îngrijit de suflet, dar nu al meu, ca unul ce luptă împotriva sufletului și e dușmanul lui iubit, ceea ce este un lucru foarte greu. Apostolul, din pricina smintelilor ce se întâmplă sufletului de la trup, a numit trupul moarte. Iar Grigorie Teologul a numit nașterea trupului pățimașă, roabă și nocturnă, ca fiind rodul plăcerii și al nopții și mai prejos de libertatea și de lumina de zi a duhului și opus lui. Iar dumnezeiescul Gură de Aur, tâlcuind cuvântul spus de Apostol, zice: «Nu socoti că învinuiește trupul. Căci n-a spus trupul păcatului, ci al morții, ca cel ce a fost luat în robie de moarte, nu ca cel ce a născut moartea. Iar aceasta nu e semn al răutății trupului, ci al vătămării pe care a suferit-o. Precum cineva, robit de barbari, nu se numește așa pentru că e barbar, ci pentru că e ținut de ei, așa și trupul se numește trup al morții fiindcă a fost luat în stăpânire de ea, nu pentru că a pricinuit-o. De aceea, nici el nu voiește să se izbăvească de moarte, ci de trupul muritor». Desigur, trupul nu se zămislește singur noaptea, ci odată cu zămislirea lui apare și sufletul în el. Dar sufletul poate fi numit al zilei, pentru că e purtătorul de lumină, de sens, în trup. Și cu dreptate spune Sfântul Ioan Gură de Aur că trupul nu e rău prin sine și nu e cauza morții. Căci nici trupul n-a fost făcut de Dumnezeu de sine și deci pentru descompunere, ci ca, însoțit cu sufletul cel nemuritor, să participe la nemurire. Numai pentru că a slăbit puterea sufletului asupra lui din cauza depărtării de Dumnezeu, trupul s-a supus morții. Apoi trupul e și prieten și vrăjmaș al meu. E aici o adevărată dialectică. Îmi e prieten prin fire, pentru că prin el lucrez cele bune și se săvârșesc lucrările sufletului. Dar îmi devine dușman când m-am supus păcatului, când l-am scăpat în oarecare măsură din frânele sufletului. Dar și atunci îmi e și prieten. Căci rămâne și mijlocul prin care mă pot pocăi și curăți.”

29) Dacă trupul e, precum s-a zis, moarte, cel ce l-a biruit pe acesta negreșit că nu va muri. Și cine este oare omul acela care va fi viu și nu va vedea moartea acestei întinăciuni a trupului său? Dar rog să se cerceteze: Cine e mai mare? Cel ce a murit și a înviat, sau cel ce n-a murit nicidecum?⁴⁴⁹. Cel ce fericește pe cel de al doilea mincinos este. Căci Hristos, după ce a murit, a înviat. Dar cel ce fericește pe cel dintâi nu lasă în cei ce mor, mai bine zis în cei ce cad, nicio deznădejde.

30) Vrăjmașul omului, ocrotitorul curviei, spune acestuia că Dumnezeu e iubitor de oameni și dă iertarea pentru patima aceasta, ca una ce e naturală. Dar, de vom lua seama la viclenia dracilor, vom vedea că, după săvârșirea faptei, ei Îl numesc Judecător drept și fără milă. La început au făcut așa ca să ne îndemne la păcat; iar acum, ca să ne scufunde în deznădejde. Născându-se astfel întristarea și deznădejdea, nu ne putem plânge pe noi, sau ocări, sau căi pentru păcat. Iar când aceasta se stinge, ne ia iarăși în primire tiranul cu motivul iubirii de oameni⁴⁵⁰.

31) Pe cât este Domnul de nestricăcios și de netrupesc⁴⁵¹, pe atâta Se bucură de neprihănirea și de

449. „Sau cel ce a murit păcatelor și a înviat «prin pocăință», sau n-a murit nicidecum, adică a murit în aparență.”

450. După păcat, dracul vrea să ne ducă la deznădejde, spunându-ne că Dumnezeu nu iartă. Prin aceasta ne împiedică de la căință. Dar dacă, neascultând de el, scăpăm de deznădejde, iarăși vine cu motivul iubirii de oameni a lui Dumnezeu, ca să ne îndemne iarăși la săvârșirea păcatului.

451. E vorba de Dumnezeu în general, nu de Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, sau de faptul că trupul Domnului după înviere e atât de înduhovnicit, că poate fi numit și netrupesc.

nestricăciunea trupului nostru⁴⁵². Căci unii spun că de nimic nu se bucură dracii așa de mult, ca de urâtul miros al curviei. Deci nici de altă patimă, ca de această întinăciune a trupului.

32) Curăția (castitatea) este apropierea desăvârșită de Dumnezeu și asemănarea cu El, pe cât e cu putință oamenilor. Maică a dulceții sunt pământul și umezeala; iar maică a curăției este liniștirea însoțită de ascultare⁴⁵³.

33) Nepătimirea trupului câștigată din liniștire, apropiindu-se de multe ori de lume, nu rămâne neclintită. Dar cea care se naște din ascultare este pretutindeni cercată și neclătinată⁴⁵⁴.

34) Am văzut mândria făcându-se pricină a smeritei cugetări⁴⁵⁵ și aducându-și aminte de cel ce zice: „Cine a cunoscut mintea Domnului?” (*Romani* 11, 34).

35) Căderea e groapa și fiica fuduliei. Dar căderea e de multe ori, în cei ce voiesc, pricină de smerită cugetare.

452. Nestricăciune dobândită prin har, nu naturală, precum și trupul Domnului nu e nestricăcios prin fire, ci datorită unirii lui cu Dumnezeu Cuvântul.

453. „Patru sunt virtuțile care curăță sufletul: tăcerea, păzirea poruncilor, strâmtorarea și smerita cugetare.”

454. Scărarul arată și aici că ascultarea e mai mare ca liniștirea de unul singur. Căci ascultarea nu e pândită de mândrie. Și ascultătorul e obișnuit cu oamenii și deci nu cade ușor din pricina lor. Pe lângă aceea, s-a obișnuit să atârne totdeauna de sfatul părintelui său duhovnicesc și, prin el, de Dumnezeu.

455. „Cel ce s-a înălțat prin mândrie a fost părăsit de har. Și, căzând, s-a smerit, și astfel mândria i s-a făcut pricină de smerită cugetare.” Când se înalță pe sine, cade din har. Căci el socotește că prin sine este ceea ce este, nu prin Dumnezeu. Deci nu mai e deschis lui Dumnezeu, nu cere ajutorul Lui.

36) Cel ce voiește să biruiască dracul curviei cu lăcomia pântecelui și cu săturarea este asemenea celui ce voiește să stingă pârjolul cu paie.

37) Cel ce încearcă să oprească acest război numai cu înfrânarea este asemenea celui ce înoată cu o singură mână și se străduiește să se izbăvească de ocean. Unește smerenia cu înfrânarea, căci, fără cea dintâi, cea de a doua este nefolositoare⁴⁵⁶.

38) Oricine se va vedea pe sine copleșit de vreo patimă să se înarmeze pe sine, înainte de toate, numai împotriva ei. Și mai ales împotriva dușmanului dinlăuntru. Căci, dacă nu e nimicît acesta, nimic nu vom folosi din biruința asupra celorlalte. Iar după ce vom uide pe acest egiptean, vom vedea și noi în rugul smereniei pe Dumnezeu⁴⁵⁷. Ispitit fiind, am simțit pe lupul acesta pricinuind sufletului meu, în chip înșelător, o bucurie nerațională, lacrimi și mângâiere. Și am crezut, ca un prunc, că culeg rod și nu stricăciune.

39) „Tot păcatul pe care-l va face omul este în afara trupului, dar cel ce curvește păcătuiește în trupul său” (*1 Corinteni 6, 18*). Aceasta o spune negreșit, pentru că prin scurgere întinează însăși ființa trupului, fapt

456. „Trebuie știut că nu ajunge singură înfrânarea împotriva patimilor, dacă nu se unesc cu ea și alte virtuți. Cu deosebire trebuie să se unească cu ea smerita cugetare, ca să înlătore povara ce vine din ea. Dacă această povară e înlăturată, vine ușor nepătimirea.” Spune și Sfântul Maxim: „Smerenia și greaua pătimire eliberează pe om de tot păcatul. Una taie patimile sufletului, alta, cele ale trupului. Aceasta apare făcând-o și fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu zicând: «Vezi smerenia mea și osteneala mea și iartă-mi toate păcatele mele» (*Psalom 24, 19*)”.

457. Sunt folosite ca simboluri momente din viața lui Moise (*Ieșirea 2, 12; 3, 2*).

care e cu neputință să se întâmple în alt păcat. Iar eu întreb: De ce la orice alt păcat ne-am obișnuit să zicem numai că oamenii *greșesc*, dar când auzim că cineva a curvit, zicem cu durere că acesta a *căzut*?⁴⁵⁸

40) Peștele fuge repede de undiță și sufletul iubitor de plăcere se depărtează de liniște⁴⁵⁹.

41) Focul începe atunci când diavolul vrea să lege pe unii de alții cu o legătură urâtă, ca să încerce amândouă părțile.

42) De multe ori, cei aplecați spre iubirea de plăcere par să fie cuprinși de compătimire, milostivi și cu inima ușor de străpuns. Dar cei ce se îngrijesc de curăție nu le au pe acestea astfel.

43) Un bărbat cunoscător mi-a pus o întrebare înfricoșătoare: „Care este, afară de omor și de tăgăduire, păcatul cel mai greu dintre toate?”, a zis el. Iar eu am spus că a cădea în erezie. „Și de ce, a zis acela, Biserica universală, primind pe eretici, după anatematizarea sinceră a ereziei lor, îi învrednicește de împărtășirea de Taine, dar pe cel ce a curvit,

458. „Se poate spune că cineva a greșit și s-a întors iarăși prin calea prin care s-a abătut. Căci a tăgăduit de pildă prin limbă și iarăși s-a mărturisit prin ea. Sau a furat prin mâini și iarăși a dăruit prin ele. Și în altele, la fel. Dar cel ce a curvit nu se întoarce prin aceeași cale prin care a căzut, ci prin alta. Căci plânge, postește, suspină. De aceea se numește curvia în chip propriu cădere, nu greșală. Aceasta cu atât mai mult, când e vorba de viețuirea călugărească. Pentru că e proprie călugărului fecioria și făgăduința. Deci cel ce a stricat fecioria a căzut cu adevărat, călcând făgăduința.”

459. „Iubește liniștea cel ce nu e legat de nicio patimă față de cele ale lumii și față de oameni, cel ce nu iubește nimic omenească.” Nu le iubește în sens rău, pentru a se lăsa stăpânit de ele, pentru a pătimi în legătură cu ele.

primindu-l după ce s-a mărturisit și a încetat să păcătuiască, canoanele apostolice poruncesc să-l țină departe de Preacuratele Taine mai mulți ani?" Și eu, înspăimântându-mă de neputința de a răspunde, taina a rămas nedelegată⁴⁶⁰.

460. „Erezia este o abatere a minții și o slujire a lumii. De aceea e greșală. Dar curvia abate toate simțirile și puterile trupului și ale sufletului și prefăce și corupe chipul și asemănarea, zvârlindu-le în nimic. De aceea e și numită cădere.” Alta: „Ereziile sunt din mândrie, curviile, din dulce pătimire. Cei dintâi se îndreaptă prin smerenie, cei de al doilea, prin greaua pătimire”. Ed. 1970: „Nu a lăsat nedelegată întrebarea pentru că e de nedelegat, ci cu voia, pentru o economie mai adâncă. Căci cui nu-i este vădit că a cădea în erezie e lucrul cel mai greu dintre toate, la Dumnezeu și la oameni? Dar fiindcă patima curviei, ca una ce se sâdește în fire și exercită o mare tiranie prin plăcere, se reîntoarce ușor și adeseori atrage pe oameni și-i face să lunece și după pocăință, de aceea cel ce a curvit e oprit pentru mulți ani de la Sfintele Taine, ca să nu se întoarcă iarăși la vărsătura sa și să i se facă grea îndreptarea; și pentru a sădi frica în toți, ca să lupte împotriva patimii cu toată puterea. Iar rostogolirea în erezie este o patimă și o neștiință sufletească ce se ivește mai mult din rătăcire sau din iubirea de stăpânire, sau din slava deșartă. Dar, după trezirea celui ce a suferit de ea, acela nu mai are război din partea ei, sau tulburare din partea firii. Deci ce nevoie e să-i țină pe aceștia departe de pragurile bisericilor? Se mai poate spune și altfel: că scopul celor ce povățuiesc, învățând și tămăduind, este să taie din rădăcină răul, ca să nu răsară iarăși. De aceea nu se mulțumesc numai cu înlăturarea răului, ca la cei ce s-au abătut de la dogme sau au înclinat spre erezie, ci rânduiesc și un timp, cum e obiceiul acribiei (stricteții, *n. trad.*), ca cei ce au curvit să uite de plăcerea urâtă. Căci cel ce a curvit, deși știe că lucrul e rău, totuși e atras de plăcere, din lipsa frânelor; el nu rătăcește din neștiință. Răul ereziei stă numai în suflet. Dar curvia, pornind din sufletul liber, a umplut trupul de stricăciune din pricina păcatului. Apoi cel ce, luptând în chip natural, întoarce pe cineva din erezie, odată cu întoarcerea

44) Să cercetăm, să măsurăm și să observăm ce fel de plăcere ne vine în timpul cântării de psalmi de la dracul curviei, și ce fel, din cuvintele Duhului și din harul și puterea aflătoare în ele.

45) Să nu te amăgești pe tine, o, tinere! Am văzut pe unii rugându-se din suflet pentru cei iubiți de ei. Aceștia, mișcați de curvie, socoteau că împlinesc o lege a iubirii.

46) Se poate întina cineva trupește prin atingere. Și nimic nu-i mai rău decât această simțire⁴⁶¹.

47) Adu-ți aminte de cel ce și-a înfășurat mâna în rasă și fă-ți mâna moartă față de cele firești și nefirești ale trupului tău și ale celui străin⁴⁶².

48) Socotesc că nu trebuie să se numească cineva nicicum sfânt, înainte de a preface în loc sfânt pământul acesta (trupul?), dacă e cu putință să-l prefacă.

I-a și curățit. Dar cel ce se întoarce din curvie are nevoie de timp, de lacrimi și de post, ca să se șteargă plăcerea întipărită în el și să vindece rana păcatului care s-a întipărit în trup și să facă mintea nefurată și neînclinată spre ea, prin uitarea îndelungată. Dar, dacă rămân amândoi nepocăiți, nu vor avea aceeași osândă", ci, ereticul, una mai mare.

461. „Maica faptei e atingerea, precum a acesteia, vederea, și a acesteia, auzul și mirosirea. Dacă deci cineva nu vine condus de acestea la atingere, ci cade mai degrabă cu gândul, nu vine la faptă, mai bine zis nu se năpustește spre fapta rea. De aceasta e bine să fugim, începând chiar de la privire.”

462. „E de însemnat că nu trebuie să se atingă cu mâinile sau cu alt mădular, chiar dacă sunt unii ai altora cei ce se ating, asemenea fratelui care și-a înfășurat mâna în rasă, sau cu alt petic, și așa a trecut râul pe maica sa. Și nu numai să nu ne atingem, dar nici măcar să ținem dezgolit vreun mădular al nostru. Și mai ales dacă cineva e și războit de trup. Nici să nu ne scărpinăm, căci atingerea e maica păcatului.”

49) Când ne întindem pe așternut, atunci să ne trezim. Pentru că atunci luptă mintea cu dracii fără de trup. Și, dacă se va afla iubitoare de plăcere, se va face trădătoare din plăcere.

50) Aducerea aminte de moarte să se culce cu tine și să se scoale cu tine; și tot așa, rugăciunea de un singur gând a lui Iisus⁴⁶³. Căci nu vei afla alte ajutoare ca acestea în somn.

51) Unii socotesc că războaiele și scurgerile sunt pricinuite numai de mâncăruri. Dar eu am văzut tare întinați de acestea și pe cei foarte bolnavi și postitori la culme.

52) Am întrebat odată despre acestea pe un călugăr dintre cei mai încercați și cu darul deosebirii, și m-a învățat, fericitul, foarte înțelepțește: „Se întâmplă, zicea pururea-pomenitul, în somn o scurgere din mulțimea bucatelor și din odihnă; o alta e din mândrie, când ne fălim cu îndelungata noastră necurgere; și iarăși există o alta din disprețuirea aproapelui. Dintre acestea, cele două din urmă se pot întâmpla și celor bolnavi, poate și toate trei. Iar dacă cineva se vede pe sine curățit de toate aceste pricini spuse înainte, fericit este pentru o astfel de nepătimire; el a pățimit ceea ce i s-a întâmplat numai din pizma

463. Ed. 1970: „Rugăciune de un singur gând se numește cea care privește spre un singur lucru și numai la acesta se gândește și numai pentru el se roagă: mântuirea. Și aceasta este: «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!» și: «Tatăl nostru». Călugărul și oricare credincios nu se gândește la învățături dogmatice ca la niște obiecte de gândire teoretică. El gândește totul în funcție de mântuirea sa. Aceasta îl preocupă, aceasta îl doare, de aceasta se îngrijește, pentru aceasta luptă. E o gândire plină de simțire. Ea îi angajează în mod palpitant întreaga ființă”.

dracilor. Dumnezeu îngăduie pentru un timp să i se întâmple aceasta, ca, prin întâmplarea aceasta fără de păcat, să dobândească o și mai înaltă smerenie”.

53) Nimeni să nu se învoiască a gândi ziua la nălucirile sale din timpul somnului. Căci și acesta este un scop al dracilor, ca să ne murdărească în starea de veghe cu cele din visuri.

54) Să luăm seama și la altă viclenie a vrăjmașului nostru. Precum mâncărurile ce vatămă trupul obișnuiesc să ne pricinuiască boala după un timp sau după o zi, așa se întâmplă de multe ori și cu pricinile ce ne întinează⁴⁶⁴.

55) Am văzut pe unii ce s-au desfătat (cu mâncăruri), fără să fie războiți îndată. I-am văzut mâncând împreună cu femei și petrecând cu ele și neavând în acele clipe niciun gând rău. Și, amăgindu-se, s-au încrezut în ei și n-au mai avut nicio grijă, socotind că au pace și siguranță în ei. Dar deodată au pățimit vătămarea în chilie. Care vătămare? Cea care ne vine trupește și sufletește numai nouă, când ne aflăm singuri. Cel ce a fost încercat știe aceasta. Dar cel ce n-a fost încercat nu trebuie să știe⁴⁶⁵.

464. „Aceasta e o mare viclenie. Dracii, care nu obosesc niciodată de a ne război, întrerup aceasta pentru un timp, când văd la noi o moleșală. Aceasta pentru ca, disprețuindu-le, din lipsă de grijă, noi să facem acestea în tot timpul. Adică, aflându-ne singuri, cele în care ni se cere o grijă atentă să ne împingă la alunecare. De aceasta să ne păzim ca, nu cumva, fără alte trupuri, folosindu-ne de trupurile proprii, să săvârșim păcatul, mai bine zis să ne rostogolim în groapă.”

465. „Deci trebuie ocolită orice convorbire cu femeile, ca putând duce la o slăbire a frânelor. Iar dacă aceasta e cu neputință din anumite trebuințe, sau pentru grija de săraci, trebuie vorbit căutând cu capul în jos, căci multora, sau

În vremea aceea ajutor bun îi este sacul, cenușa, starea în picioare toată noaptea, mulțumirea cu pâine, limba arsă și cu măsură răcorită, așezarea în coșciuge și, înainte de toate, smerenia; și, dacă e cu putință, ajutorul unui părinte sau al unui frate sânguincios, bătrân cu cugetul⁴⁶⁶. Căci ar fi minune să se poată mântui din ocean o corabie singură.

56) Aceeași cădere pricinuieste unuia o osândă însutită față de cea săvârșită de altul: după felul (celui ce o săvârșește), după loc, după înaintare și după multe altele⁴⁶⁷.

57) Mi-a istorisit cineva o pildă foarte înaltă de curăție (castitate). Văzând cineva, zicea, o frumusețe deosebită, slăvea foarte pe Făcătorul din acest prilej și numai de vederea ei era mișcat la iubirea lui Dumnezeu și-i

aproape tuturor celor biruiți de frumusețea femeilor, le-a venit moartea prin ferestre, cum l-a luat în stăpânire și pe marele prooroc și împărat (*David*) când a privit spre baia aceea aducătoare de moarte.”

466. Ni s-a povestit despre călugări din mănăstirile din Moldova care dormeau în sicrie. „Căci și sicriile ajută la scăparea de ispită. Dar totul este smerenia, căci sicriul este spre smerenie. Pe lângă aceea, să avem și pe un frate dintre cei nevoitori împreună-rugător.”

467. Dăm aceeași scolie din *PG* în formularea mai bună a ed. 1970: „Fel (mod) numește educația. Loc, faptul de a nu fi aproape de căderi. Înaintare, faptul de a avea o experiență a stării călugărești. Căci cel ce a fost educat în bune moravuri și s-a aflat departe de locul căderilor și e încercat în lupta nevoinței, lăsându-sebiruit de curvie, are o mai mare osândă decât cel crescut cu negrijă și în neorânduială și fără experiență, dacă a alunecat. Iar «după alte multe» înseamnă a săvârși într-un loc mai sfânt fapta murdară, sau în suflet curat, sau în mănăstire, sau cu o femeie măritată, sau cu o rudenie trupească sau duhovnicească, sau a fi și altuia pricină și învățător spre o faptă necurată”.

izvorau lacrimi⁴⁶⁸. Dacă unul ca acesta are totdeauna, în asemenea prilejuri, o astfel de simțire și lucrare, a înviat nestricăcios înainte de învierea de obște⁴⁶⁹.

58) Același lucru îl vedem și în cântări. Iubitorii de Dumnezeu sunt mișcați spre o bucurie lină și spre iubirea dumnezeiască și spre lacrimi și de către cântările din afară și de către cele duhovnicești. Iubitorii de plăcere, dimpotrivă.

59) Unii, precum am spus mai înainte, sunt războiți cu mult mai mult în locurile de liniștire (de sihăstrie). Și nu e de mirare. Căci dracilor le place să petreacă acolo, fiind izgoniți de Domnul în locuri pustii și în adânc, spre mântuirea noastră⁴⁷⁰.

60) Dracii îl războiesc cumplit pe cel ce se liniștește (pe sihastru), ca, nefolosindu-se acesta cu nimic din pustie, să vină în lume. Dar pleacă de la noi, care petrecem în lume, ca, simțindu-ne nerăzboiți în ea, să rămânem cu cei din lume⁴⁷¹.

468. „Socotesc că vorbește de Nonu, care a botezat pe Sfânta Pelaghia. Acesta, eliberat de războiul patimilor împreunate cu lucrurile, a îmbrăcat haina nepătimirii. Venindu-i la îndemână prilejul, nu s-a dovedit pătimăș (căci era izbăvit de patimă). El privea frumusețile de Sus. Dar iubitorii de plăcere lucrează dimpotrivă.”

469. „Înviere nestricăcioasă numește pe cea din viața de față, venită din schimbarea moravurilor. Căci, când desfrânatul se face neprihănit și lacomul milostiv și cel aspru, blând, a venit învierea încă aici, ca o arvună a celei viitoare. Și cum e această înviere? Prin faptul că păcatul a fost omorât și dreptatea s-a înălțat, că viața cea veche a încetat și cea a tot nouă și îngerească e trăită.” La învierea de obște, trupul, fiind total înduhovnicit într-o comuniune dialogică deplină cu Dumnezeu, va fi cu totul neprihănit, deci nestricăcios.

470. Poate fi și un adânc vecin cu adâncul liniștii și al vieții în Dumnezeu.

471. „Gândurile rele își iau ființa din alegerea noastră și din reaua lucrare a dracilor. Iar cele bune din fire – căci am fost

61) Unde suntem războiți, acolo luptăm fără îndoială și noi, cu tărie, cu vrăjmașul. Căci când nu luptăm noi împotriva lui, ni se face și el prieten⁴⁷².

62) Petrecând pentru un timp în lume pentru vreo trebuință oarecare, suntem acoperiți de mâna lui Dumnezeu, poate pentru rugăciunea părintelui nostru și ca să nu se hulească și Domnul prin noi. Dar uneori nu suntem ispitiți și din pricina nesimțirii și a faptului că avem de mai înainte multă cercare și săturare din cele văzute, vorbite și făcute. Sau, poate, dracii se depărtează și ne părăsesc pe noi de bunăvoie, făcând să se umple locul golit de toate celelalte de închipuirea de sine a noastră.

63) Ascultați și o altă meșteșugire și viclenie a acestui amăgitor, toți cei ce v-ați hotărât să vă deprindeți în neprihănire, și păziți-vă! Mi-a istorisit careva dintre cei ce au suferit cercarea vicleniei că de foarte multe ori dracul trupurilor se retrage cu desăvârșire, insuflând călugărului o evlavie la culme, ba poate punând în mișcare în el și izvor de lacrimi în timpul cât șade cu niște femei și vorbește cu ele, sfătuindu-l să le îndemne să gândească la moarte, la judecată, la neprihănire. Aceasta pentru ca, nenorocitele, câștigate prin cuvânt și prin prefăcuta evlavie, să alerge la lup ca la păstor. Și apoi, născându-se obișnuința și îndrăzneala, nenorocitul să sufere căderea.

făcuți buni -, din alegere, datorită libertății, și din îndemnul îngerilor. Deci cele rele își iau ființa din două izvoare, iar cele bune, din trei. Să ne aducem deci aminte de cel ce zice: «Stați împotriva diavolului și va fugi de la voi» (Iacob 4, 7). Deci să stăruim în nevointă. Dimpotrivă, nerăzboirea noastră de către el în lume este o viclenie a lui și nu un semn al iubirii de oameni.”

472. Când suntem războiți de demoni înseamnă că noi înșine luptăm împotriva lor. Căci, când nu luptăm împotriva lor, ne sunt prieteni, pentru că facem prin noi înșine ceea ce le place lor.

64) Să fugim, ca să nu vedem, nici să auzim de fructul din care ni s-a poruncit să nu gustăm. Căci m-aș mira să ne socotim mai tari ca proorocul David. Acest lucru este cu neputință⁴⁷³. Atât de înaltă și de mare e lauda neprihănirii, că unii dintre părinți au îndrăznit să o numească nepătimire.

65) Spun unii că e cu neputință să se numească cineva curat (neprihănit) după gustarea păcatului. Dar eu spun: „E cu putință și ușor celui ce voiește să altoiască măslinul sălbatic cu cel bun” (*Romani* 11, 23). Dacă i s-ar fi încredințat cheile cerului celui feciorelnic cu trupul (apostolului Ioan), poate ar fi dogmatizat bine cei amintiți înainte. Dar dacă nu, să-i rușineze pe ei cel ce avea soacră și s-a făcut neprihănit și poartă cheile Împărăției (Petru).

66) Multe chipuri are șarpele trupurilor. Celor necercați le insuflă să facă numai încercarea și să înceteze apoi. Iar pe cei cercați îi stârnește ticălosul iarăși spre cercare prin amintire. Mulți din cei dintâi sunt nerăzboiți din necunoașterea răului; dar cei de al doilea suferă multe supărări și războaie, ca unii ce au trecut prin cercarea acestei urâciuni. Dar de multe ori se întâmplă și dimpotrivă.

473. „Privește aici folosul mutării dintr-un loc. Căci Duhul Sfânt învățând pe părinți că cel ce se nevoiește își poate schimba moravurile din schimbarea locului, aceștia strigă: «fugiți de locurile căderilor!»... Iar amintind de David, Părintele se gândește la căderea lui cu Berșeba.” Din Isaac: „Cel ce nu se depărtează de pricinile patimilor e atras cu voie și fără voie de păcat. Iar pricinile păcatelor sunt acestea: vinul și femeile, bogăția și buna propășire a trupului, nu pentru că acestea sunt prin fire păcat, ci pentru că firea înclină prin ele ușor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească cu sânguință”.

67) Când ne sculăm unii din somn plini de bunătate și pașnici, suntem mângâiați în chip ascuns de Sfinții îngeri. Și mai ales când ne culcăm cu multă rugăciune și trezvie. Dar se întâmplă uneori să ne sculăm din somn mahmuri, pătimind aceasta din pricina unor visuri și vederi urâte.

68) „Văzut-am pe cel necurat prea înălțându-se, ridicându-se, tulburându-se și înfuriindu-se în mine ca cedrii Libanului. Și am trecut prin înfrânare și iată nu mai era mânia lui ca mai înainte. Și l-am căutat, smerind cugetul meu, și nu s-a mai aflat în mine locul lui și urma lui” (*Psalm 36, 35-36*).

69) Cel ce a biruit trupul a biruit firea. Iar cel ce a biruit negreșit a ajuns mai presus de fire. Și cel ce s-a făcut așa „micșoratu-s-a cu puțin față de îngeri” (*Evrei 2, 7*), ca să nu zic că deloc⁴⁷⁴.

70) Nu e o minune că cel nematerial (dracul) luptă cu cel material. E minune, cu adevărat, că cel care se află în materie, luptând cu acest trup material, vrăjmaș și viclean, pune pe fugă pe vrăjmașii netrupești.

71) Domnul cel bun arată multă purtare de grijă față de noi și prin aceea că înfrânează pe femeie cu frâul rușinii. Căci dacă ea s-ar năpusti spre bărbat, nu s-ar mântui niciun trup.

72) Părinții au stabilit, cu darul lor de deosebire, că alta este momeala, alta, însoțirea, alta, încuviințarea, alta, robirea, alta, lupta și alta, așa-numita patimă a sufletului.

Momeala, lămuresc fericiții, e gândul simplu sau icoana a ceva adus în inimă în chip înțelegător.

474. Trupul ține de fire. Cine biruie trupul și-a biruit firea și a ajuns mai presus de ea, ca îngerii. Dar aceasta, numai prin puterile Sfântului Duh. El rămâne om, dar cu o viață curată și dăruită lui Dumnezeu, ca a îngerilor.

Însoțirea e convorbirea cu ceea ce s-a arătat în chip pățimaș sau nepățimaș. *Consimțirea* (încuviințarea) este învoirea cu plăcere a sufletului cu ceea ce s-a arătat. *Robirea* e tragerea cu sila și fără voie a inimii, sau însoțirea stăruitoare a inimii cu lucrul acela și pierderea stării noastre celei bune. *Lupta* hotărăsc ei că presupune puterea la fel de tare cu a aceluia împotriva căruia se dă lupta, putere care sau învinge, sau suferă înfrângerea. Iar *patima* spun că e propria-zis ceea ce se încuibează în curs de vreme lungă în suflet, în chip pățimaș, și-l duce la o deprindere prin obișnuința cu ea, încât se pornește de bunăvoie și de la sine spre fapte.

Dintre acestea toate: prima treaptă e nepăcătoasă; a doua, nu în chip negreșit; a treia, potrivit cu starea celui ce luptă. Iar lupta pricinuiește sau cununile, sau pedepsele. Robirea altfel se judecă dacă se întâmplă în vremea rugăciunii și altfel, dacă în afara rugăciunii; altfel, în stările de mijloc și altfel, în amintirile rele. Iar patima e urmată în toate, în chip neîndoielnic, fie de pocăința potrivită, fie de chinurile viitoare. Deci cel ce gândește nepățimaș primul lucru le-a tăiat pe toate cele ce urmează.

Mai găsim la părinții care lămuresc lucrurile în chipul cel mai amănunțit și un alt înțeles mai subțire al acestora, pe care unii spun să o numim uitare de sine. Aceasta înseamnă ivirea năprasnică a patimii, fără timp, fără gând și chip, în cel ce o suferă. Nimic nu apare mai subțire sau mai neobservat ca aceasta în duhuri. Ea și-arată prezența în sufletul unora printr-o amintire simplă și fără convorbiri, deodată și pe neașteptate și în chip neștiut⁴⁷⁵. Dacă cineva a putut

475. „Robirea urmează însoțirii și cere timp și un mod de dezvoltare. Dar uneori e unită cu răpirea și se produce repede

să descopere această subțirime a patimii din el prin plâns, el ne poate învăța cum se poate curvi, în chip pătimăș, numai prin ochi, prin simpla privire, prin atingerea mâinii, prin auzirea unei cântări, fără niciun înțeles sau gând.

73) Unii spun că trupul vine la patimi din gândurile de curvie. Alții, iarăși, că gândurile rele se nasc din simțirile trupului. Și cei dintâi zic că, dacă nu ar lua-o înainte mintea, trupul nu i-ar urma⁴⁷⁶. Iar cei de al doilea aduc în susținerea lor răutatea patimilor trupești, zicând: de multe ori gândurile își primesc intrarea în inimă printr-o vedere prea plăcută, printr-o atingere a mâinii, prin mirosirea unei bune miresme, prin auzirea unui glas dulce. Să învețe despre acestea cel ce poate în Domnul. Căci acestea sunt foarte folositoare și trebuincioase celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea prin cunoștință. Dar pentru lucrătorul în simplitatea inimii, acestea nu au niciun rost. Căci cunoștința nu e a tuturor. Dar

și de multe ori fără obișnuire, fără timp și stare sufletească pregătită. Ea aduce vătămarea prin simple gânduri și simțiri în vremea în care suntem răpiți.”

476. „Unui gând rău îi premerge o patimă. Dar patimii îi premerge simțirea. Iar relei întrebuințări a simțirii îi premerge mintea.” Alta, a Sfântului Maxim: „Patimile obișnuiesc să fie mișcate de simțuri. Deci, fiind de față iubirea și înfrânarea, patimile nu se vor mișca, iar nefiind de față, acelea se mișcă. Iuțimea are nevoie de mai multe leacuri decât pofta. De aceea se zice că iubirea este mare, pentru că e frâu al iuțimii. Pe aceasta a numit-o și Moise, simbolic, omorătoare de șerpi în cele naturale”. Alta, a lui Isaac: „Mișcarea gândurilor în om are patru pricini: întâi, din voința trupului natural; al doilea, din nălucirea simțurilor legate de lucrurile lumii pe care le aude și le vede; al treilea, din dezlegarea sufletului de minte; al patrulea, din momelile dracilor ce ne războiesc”.

mai fericita simplitate nu o au toți ca pavăză față de vicleniile dracilor⁴⁷⁷.

74) Unele dintre patimi vin din cele dinlăuntru asupra trupului, altele, dimpotrivă. Celor din lume li se întâmplă lucrul al doilea. Iar celor ce duc viață călugărească, primul, din pricina lipsei de prilejuri. Eu zic despre ei aceasta: căuta-vei la cei răi înțelepciune și nu o vei afla.

75) Când, luptând mult împotriva dracului, însoțitorul lutului, îl vom alunga din inima noastră bătându-l cu piatra postului și străpungându-l cu sulița smereniei, atunci, sălășluindu-se în trup ca un vierme oarecare, se silește, ticălosul, să ne întineze, ațâțându-ne spre mișcări dobitocești și necuvenite. Aceasta obișnuiesc să o pătimească mai ales cei ce ascultă de dracul mândriei. Pentru că, nemaipurtând în inimă gânduri neîncetate de curvie, se apropie de patima mândriei. Că ceea ce am spus e adevărat, vor vedea când, începând a se strădui pentru oarecare liniștire, se vor cerceta cu grijă. Atunci vor afla în adâncul inimii lor ca un fel de șarpe ascuns în gunoi, sfătuindu-i să se silească cu toată sânguința și râvna să dobândească virtutea oarecărei curății a inimii. Nu înțeleg, nenorociții, cuvântul care zice: „Ce ai ce nu ai luat în dar, sau de la Dumnezeu, sau din împreună-lucrarea și rugăciunea altora?” (*1 Corinteni 4, 7*).

477. Cei ce se află pe treapta eforturilor de curățire prin fapte se folosesc de cunoștința metodelor de lucru ale diavolului, descrise mai înainte. Dar pentru cei ce ajung la simplitatea nevinovăției, ele nu mai sunt de trebuință. Nevinovăția lor e ea însăși o pavăză împotriva tuturor uneltirilor meșteșugite ale diavolului. Ei nu mai pot fi clintiți din nevinovăția lor.

Să ia aminte deci, cu toată sânguința, la numitul șarpe inima lor și să-l izgonească, omorându-l cu multa smerită cugetare. De vor face aceasta, înstrăinându-se de el, vor putea să se dezbrace și ei poate cândva de veșmintele de piele (*Facerea 3, 21*) și să cânte Domnului, ca odinioară tinerii neprihăniți, cântarea de biruință, dacă, dezbrăcându-se de ele, nu se vor afla goi de nevinovăția acelor și de smerenia firească⁴⁷⁸.

Dar și acest drac ține seama, cu mult mai mult decât ceilalți, de vremi. Căci ticălosul încearcă să ne războiască mai ales atunci când nu putem să ne rugăm și trupește împotriva lui⁴⁷⁹.

Celor ce n-au dobândit încă adevărata rugăciune a inimii, mult le ajută chinuirea din rugăciunea trupească⁴⁸⁰, adică ridicarea mâinilor, lovirea

478. Nu ajunge deci să se dezbrace de haina senzualității, ci trebuie să îmbrace și haina de lumină a nerăutății, sau a curăției, sau a virtuților. Între ele trebuie să strălucească smerenia. Căci, altfel, toate pot fi întunecate de o nouă murdărie.

479. Nu ajunge să ne rugăm numai cu sufletul, iar trupul să-l lăsăm neobservat, ci trebuie să aducem și trupul în stare de rugăciune: să-l îngenunchem, să-l facem să stea liniștit, cuviincios, îmbrăcat peste tot etc. Altfel ne rugăm în genunchi, a recunoscut și filosoful Max Scheler (*Das Ewige im Menschen*). Dar aceasta nu înseamnă că ne putem ruga numai cu trupul. „Cu drept cuvânt rugăciunea minții trebuie să se facă și de cei ce slujesc trupește. Căci, când dracii văd pe cineva ocupat cu slujirile trupești, socotind că nu e cu putință a se ruga trupește împotriva vrăjmașilor, dau năvală asupra lui prin cele mai urâte gânduri și-l duc la înfrângere.”

480. Acestea neînțelegându-le, occidentalii au dezbrăcat cultul de orice efort al trupului, de orice antrenare a trupului, renunțând la orice efort de sfințire a lui și socotind în mod greșit că sufletul se poate sfinți și smeri fără trup. Ei vor să facă rugăciunea comod, șezând în biserici pe scaune.

pieptului, privirea curată la cer, zgomotul suspinelor, plecarea neconținută a genunchilor. Deoarece adeseori nu le putem face pe acestea când sunt alții de față, de aceea tocmai atunci ne și războiesc mai ales dracii. Dar și când nu avem tăria să ne împotrivim vrăjmașilor noștri cu vigoarea minții și cu puterea nevăzută a rugăciunii, ne supunem în chip necesar lor.

Tu însă fugi repede, de este cu putință. Ascunde-te puțin și fă-te necunoscut. Privește în sus cu ochiul sufletului, de este cu putință. Iar de nu, măcar cu cel din afară. Răstignește-ți mâinile în chip nemișcat, ca și prin înfățișare să rușinezi pe Amalec și să-l biruești⁴⁸¹. Strigă către Cel ce te poate mântui nu cu cuvinte iscusite, ci cu cuvinte smerite. Începe înainte de toate cu: „Miluiește-mă, că neputincios sunt”⁴⁸². Atunci vei cunoaște cu fapta puterea Celui Preaînalt și vei izgoni în chip nevăzut pe cei nevăzuți, prin ajutor nevăzut⁴⁸³.

Cel ce s-a obișnuit să se roage astfel va putea izgoni repede chiar și numai cu sufletul pe vrăjmaș. Căci al doilea lucru este darul dat (ἀντίδωρον) de Dumnezeu lucrătorilor celui dintâi. Și pe drept cuvânt.

76) Aflându-mă undeva într-o adunare, am cunoscut un frate sânguinos supărat de gânduri rele. Acesta, neaflând loc potrivit pentru rugăciune, intrând la locul trebuincios pântecelui, ca și când ar fi fost silit de acesta, a pornit acolo cu rugăciunea plină de

481. Ed. 1970: „Adică pe dracul curviei”.

482. „Roagă-te întâi pentru curățirea de patimi; al doilea, pentru a te izbăvi de neștiință; și al treilea, de toată ispita și părăsirea.”

483. „A experia ajutorul lui Dumnezeu înseamnă a primi darul potrivit cu dispoziția sufletului nostru.”

putere împotriva celor ce-l războiau. Iar dojenindu-l eu pe el pentru nepotrivirea locului, a zis: „Fiind urmărit de gânduri necurate, m-am rugat în loc necurat să flu curățit de ele”⁴⁸⁴.

77) Toți dracii se luptă să întunece mintea noastră, apoi îi insuflă cele plăcute lor – căci dacă mintea nu va fi adormită, comoara nu se va jefui –, dar cel a curviei, mai mult decât toți. Acesta, întunecând adeseori mintea conducătoare, îi face pe oameni să săvârșească acele lucruri pe care numai cei ieșiți din minte le săvârșesc. De aceea, trezindu-se mintea după o vreme, ne rușinăm nu numai de cei ce ne văd, ci și de noi înșine pentru faptele, pentru vorbele și pentru înfățișările noastre necuviincioase și ne uimim de orbirea noastră de mai înainte. De aceea mulți, cunoscând aceasta, s-au oprit de la rău.

78) Întoarce-te de la vrăjmașul care, după vreo faptă, te împiedică să te rogi, sau să lauzi pe Dumnezeu, aducându-ți aminte de cel ce a zis: „Pentru că sufletul meu, chinuit de gândurile fără voie, îmi pricinuieste ostenele, voi căuta dreptatea lui împotriva vrăjmașilor lui” (Luca 18, 5)⁴⁸⁵.

484. Din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Trebuie știut că nu se caută locul rugăciunii, ci modul. Ieremia era în noroi și se ruga lui Dumnezeu. Daniil, în groapa leilor, și îmblânzea pe Dumnezeu. Moise, pe mare, și Dumnezeu îi zicea: «Ce strigi către Mine?» Tâlharul, pe cruce, și i s-a deschis cerul. Deci și tu, oriunde ai fi, roagă-te cu conștiința curată și Dumnezeu te aude. Căci al Lui este pământul și plinirea lui”. Alta: „Nu locul, ci virtutea face locul vrednic de cinste”.

485. „Vezi că n-a zis sufletul chinuit de patimi, ci de prejudecăți (de gânduri urâte fără voie). Căci stăpânirea patimilor e un rod de bunăvoie al libertății, dar prejudecata sau gândul sugerat e o tiranie fără voie.”

79) Cine a biruit trupul? Cel ce și-a zdrobit inima. Dar cine și-a zdrobit inima? Cel ce s-a tăgăduit pe sine. Căci cum nu se va zdrobi cel ce a murit voi sale?

80) Există pățimaș mai pățimaș decât pățimașul. E cel ce își face cunoscute murdăriile lui cu plăcere și cu dulce împătimire de ele⁴⁸⁶.

81) Gândurile necurate și urâte se ivesc în inimă de la amăgitorul inimii, de la dracul curviei. Pe acestea le tămăduiește înfrânarea și socotirea lor ca nimic.

82) În ce chip și fel voi judeca pe acest prieten al meu, după pilda celorlalte patimi, odată ce-l voi lega pe el, nu știu. Căci se dezleagă înainte de a-l lega; mă împac cu el înainte de a-l judeca, și mă împlânzesc înainte de a-l pedepsi. Cum voi birui pe cel pe care m-am obișnuit să-l iubesc prin fire? Cum mă voi elibera de cel cu care m-am legat pentru vecie? Cum îl voi omorî pe cel ce va învia odată cu mine? Cum voi arăta nestrăcuț pe cel ce a primit prin fire stricăciunea? Ce lucru binecuvântat voi spune celui ce a dobândit prin fire cele binecuvântate?⁴⁸⁷

486. E cel ce se fălește cu murdăriile săvârșite și se îndulcește cu ele, povestindu-le.

487. E o întreagă dramă pe care o pricinulește faptul că, pe de o parte, trupul ne e necesar și bun, pe de alta, ni se face pricină de suferință și de osândă. Problema nu e de ordin teoretic, ci e trăită dureros. Orice cale am alege, e împreună cu dureri. Dacă-l lăsăm în plăceri, acestea sunt trecătoare și urmate de dureri temporare și veșnice. Dacă-l oprim de la plăceri, aceasta iarăși înseamnă durere îndelungată pentru el. Complexitatea problemei se datorează faptului că trupul merită să fie salvat, pentru că în fond e bun, și de salvarea lui depinde mântuirea mea. Dar mântuirea nu înseamnă a-l lăsa în plăcerile lui, nu înseamnă a-l salva așa cum este - căci aceasta nu e salvare -, ci a-l curăți și a lupta mereu pentru curăția lui, sau pentru el, împotriva a ceea

De-l voi lega cu postul, osândind pe aproapele (care nu postește, *n. trad.*), mă predau iarăși lui. De-l voi birui încetând să judec, înălțându-mă cu inima, mă voi vedea iarăși coborât. Îmi este și împreună-lucrător și vrăjmaș; și ajutor, și potrivnic; și susținător, și iscoditor de curse; slujit, mă războiește, topit (cu postul, *n. trad.*), pierde din putere; odihnit, iese din rânduială; muncit iarăși, nu rabdă; de-l întristez, îl primejduiesc; de-l rănesc, nu am prin cine să câștig virtuțile; pe același îl îmbrățișez și-l resping.

Care e taina cu privire la mine? Care e rațiunea alcătuirii mele? Cum îmi sunt mie însumi dușman și prieten? Spune-mi tu, spune-mi, soțul meu, firea mea! Căci nu caut să aflu de la altul despre tine⁴⁸⁸. Cum aş rămâne nerănit de tine? Cum aş putea scăpa de primejdia naturii mele? Fiindcă m-am alăturat lui Hristos ca să te dușmănesc, cum voi birui tirania ta? Căci am ales să te supun silei mele.

Iar trupul răspunzând, ca să zicem așa, sufletului, pare să spună așa: „Nu-ți voi spune ceea ce nu știi nici tu, ci ceea ce cunoaștem amândoi⁴⁸⁹. Eu am în mine

ce îi place lui în fiecare clipă și-l condamnă stricăciunii și chinurilor veșnice. Soluția e aflarea liniei adevărate între extreme, linia echilibrului sau a dreptei socoteli. Dar această linie e subțire ca o muchie de cuțit. Mereu suntem în situația de a înclina într-o parte sau în alta. De aici vine drama continuă nu numai în viața omenească individuală, ci și în toată istoria omenirii. Aceasta e și pricina marii și complexe aventuri mereu noi a omenirii.

488. Numai din simțirile mele învăț. Și numai de aceea pot învăța și din ale altuia, întrucât le confrunt cu ale mele, întrucât le provoacă pe ale mele, se întâlnesc împreună.

489. Nu-ți voi spune ceea ce nu știi deja, ci ceea ce cunoaștem, împreună și numai împreună, noi, trup și suflet, care formăm o unitate.

însumi dragostea de mine ca mamă și slujirea mea din afară și tihna în toate ca născătoare a fierbințelii mele; iar prilejurile văpăii și mișcării dinlăuntru a gândurilor se nasc din odihna de mai înainte și din faptele săvârșite. Eu, zămislind, nasc căderile, iar acelea, născute, nasc, la rândul lor, moartea prin deznădejde.

De ai cunoaște limpede adânca neputință a mea și a ta, mi-ai lega mâinile. Dacă mi-ai înfrâna lăcomia, mi-ai lega picioarele ca să nu merg mai departe. Dacă te-ai însoți cu ascultarea, te-ai despărți de mine. Dacă ai dobândi smerenia, mi-ai tăia capul⁴⁹⁰.

Iată a cincisprezecea biruință. Cel ce, fiind în trup, a câștigat-o și pe aceasta a murit și a înviat și a cunoscut încă de aici arvuna nestricăciunii viitoare.

CUVÂNTUL AL XVI-LEA

Despre iubirea de arginți și despre neagonisire

1) Mulți dintre dascălii înțelepți, după tiranul de care s-a vorbit înainte, au obișnuit să înfățișeze pe dracul cel cu mii de capete al iubirii de arginți. Ca să nu schimbăm noi, neînțelepții, această ordine, am urmat aceleași rânduieli și reguli. De aceea vom grăi puține despre această boală, dacă voiți, și apoi pe scurt despre felul însănătoșirii de ea.

2) Iubirea de arginți este închinarea la idoli, fiica necredinței, scuză mincinoasă pentru boli, prevestirea bătrâneții, frică de secetă, vestitoarea foametei⁴⁹¹.

490. Totul tinde în viața omului spre un echilibru.

491. În fond, zgârcitul vede în sine numai trupul. De aceea caută să-i lungească viața cât mai mult, vădindu-și nebunia în această

3) Iubitorul de arginți râde de Evanghelii și le nesocotește cu voia⁴⁹². Cel ce a dobândit dragoste va risipi banii. Dar cel ce spune că acestea două pot vieții împreună se amăgește pe sine⁴⁹³.

4) Cel ce se plânge pe sine renunță și la trup. Când o cere timpul, nu-l cruță nici pe acesta⁴⁹⁴.

pornire spre un fel de durată socotită fără sfârșit aici pe pământ. De aceea, patima zgârceniei e legată cu o mare lașitate. Abdică de la orice, ca să-și prelungească viața trupului. Cel liber de lăcomie, dimpotrivă, cunoscând că sufletul e infinit mai valoros decât trupul și că el e nemuritor, dispune de un mare curaj. El poate renunța la toate ale lumii, până și la trup, pentru un suflet nepătat.

492. „Iubitorul de arginți, desfăcându-și mintea de la iubirea lui Dumnezeu, iubește idolii oamenilor, făuriți din aur.” „Auzind Evanghelia zicând: «Vinde averile tale și le dă săracilor» și cele următoare (Matei 19, 21), râde de poruncă, socotind-o imposibilă. Dacă toți vor vinde, zice, cine va cumpăra? La fel, auzind: «Nu vă îngrijiți de ziua de mâine» (Matei 6, 34), nu crede, ci face dimpotrivă și calcă cu voie porunca, împotrivindu-se.” Pentru el bancnotele și bunurile materiale sunt supremele valori. El nesocotește nu numai pe Dumnezeu, ci calcă în picioare și pe oameni.

493. „Viața iubitorului de arginți e ca o cameră pentru morți. Avându-le toate, gândește la ceea ce nu are.” Evagrie: „Iubirea de arginți își închipuie o bătrânețe lungă și neputința de a lucra cu mâinile, foamea viitoare, bolile ce se vor întâmpla, amărăciunile foamei și, ceea ce e mai urât, primirea de la alții a celor de trebuință”. În general, iubirea de arginți întreține în viață chinul unei permanente nesiguranțe și spaima de timpul viitor, din lipsa credinței. Se manifestă în ea o sete naturală de viața veșnică și conștiința că nu o poate avea prin ea, dar caută să o câștige de unde nu trebuie, amăgindu-se în chip conștient. Pe de o parte, ea dă un preț absolut vieții pământești, pe de alta, o trăiește într-o spaimă continuă.

494. Cel ce iubește pe oameni risipește lucrurile, dăruindu-le. El vede în om o valoare infinit mai mare ca lucrurile. Zgârcitul n-are iubire de oameni, sau se iubește numai pe sine. Dar își face cel mai mare rău, căci fără iubire se pierde.

5) Nu spune că aduni pentru săraci, căci cu doi bănuți s-a cumpărat Împărăția cerurilor (*Luca 21, 2*)⁴⁹⁵.

6) Un iubitor de străini și un iubitor de arginți s-au întâlnit unul cu altul. Și al doilea a numit pe cel dintâi om nechibzuit⁴⁹⁶.

7) Cel ce și-a biruit această patimă și-a tăiat grijile. Cel legat de ea nu se va ruga niciodată în chip curat.

8) Începutul iubirii de arginți e motivul milosteniei. Capătul ei ultim e ura față de săraci⁴⁹⁷. Cât

495. Totuși, Părinții admit și strângerea de bani pentru a da celor lipsiți. Dar își dau seama că e greu ca aceasta să nu devină zgârcenie. Sfântul Maxim admite că, în afară de iubirea de plăceri, de iubirea de slavă și de necredință, mai e și o a patra pricină a strângerii de bani: economia pentru săraci. „Numai iconomul îi grijește în chip drept, ca să satisfacă trebuința fiecăruia și să nu-i lipsească în acest scop niciodată.” Iar Ioan Carpatul zice: „Este câte unul care câștigă mai mult decât îi trebuie pentru trebuința altuia, dar nu de dragul câștigului. Căci, deși pare că are mai mult decât îi trebuie, nu are mai mult, pentru că socotește drept datoria sa ajutorarea aproapelui”.

496. În zgârcenie și în lăcomie sunt implicate toate patimile. Sfântul Maxim zice: „Iubitorul de plăceri iubește arginții, ca prin ei să se desfete; iubitorul de slavă, ca prin ei să se slăvească; necredinciosul, ca să-i ascundă și să-i păzească, temându-se sau de bătrânețe, sau de boală, sau de străinătate. Și crede mai mult în ei decât în Dumnezeu, Ziditorul și Purtătorul de grijă al întregii creații, până la cele mai mici și mai neînsemnate vietăți”. În fond, iubitorul de arginți nu cunoaște că realitatea supremă e o Persoană care iubește toate și are puterea să le susțină pe toate, ci se încrede, ca în realitățile supreme, în obiectele de consum stricăcioase, fără capacitatea de a dăruí mereu viața din iubire.

497. Patima aceasta merge crescând. Și, pe măsura creșterii ei, scade iubirea de oameni, ajungând până la ura de oameni. E patima în care se vede mai mult ca în toate învârtosarea progresivă a firii omenești, făcută pentru libertate

timp adună cineva banii, e milostiv. Dar când are banii, îi strânge în mâini.

9) Am văzut oameni săraci de bani îmbogățindu-se în viețuirea celor săraci cu duhul. Aceștia au uitat de sărăcia lor de mai înainte.

10) Călugărul iubitor de bani e străin de trândăvie, aducându-și aminte în fiecare ceas de cuvântul apostolic: „Cel ce nu lucrează nici să nu mănânce” (2 *Tesaloniceni* 3, 10). Și iarăși: „Mâinile acestea ale mele mi-au slujit mie și celor împreună cu mine” (*Faptele Apostolilor* 20, 34).

11) Neaverea (sărăcia de bunăvoie) este lepădarea grijilor, lipsa de îngrijorare a vieții, călătorie neîmpiedicată, înstrăinare de întristare, credință în porunci⁴⁹⁸.

prin iubirea de Dumnezeu, Izvorul iubirii, și, prin iubirea de oameni, făcută pentru iubirea între subiectele ce prin aceasta rămân libere. Iar o fire învârtoșată e o fire în care s-a uscat viața, e ca soția lui Lot, prefăcută în stâlp de sare, care nu are și nu comunică viața.

498. În *PG*, cu acest cap începe „Cuvântul al XVII-lea”, despre neagonisire. La fel, în traducerea Veniamin Costache. La fel, în textul grec publicat de Pietro Trevisan, S. Giovanni Climaco, *Scala paradisi*, Torino, 1941, după care a tradus Mitropolitul Tit Simedrea. „Neagonisirea mintală este nepătimirea desăvârșită, la care ajungând, mintea pleacă din toate cele de aici.” Aceasta e „sărăcia cu duhul”. Din Sfântul Maxim: „Neagonisitorul este cel ce s-a lepădat de toate averile lui și nu mai are nimic din cele pământești, afară de trup, dar s-a rupt și de afecțiunea față de el și și-a încredințat lui Dumnezeu și celor binecredincioși grija de sine”. Alta a aceluiași: „Cel ce s-a lepădat de lucruri, ca de exemplu de femeie, de bani și de celelalte, l-a făcut călugăr pe omul din afară, dar încă nu și pe cel dinlăuntru, care este mintea. Și pe omul din afară ușor îl face cineva călugăr, numai să vrea, dar nu puțină luptă se cere pentru a face călugăr pe omul dinlăuntru”.

12) Călugărul neagonisitor este stăpânul lumii⁴⁹⁹. El a încredințat grija (de sine) lui Dumnezeu și, prin credință, pe toți îi are robi⁵⁰⁰. El nu va vorbi omului despre vreo nevoie a sa, iar cele ce îi vin le primește ca din mâna Domnului. Lucrătorul neagonisitor e fiul neîmpătimirii, socotind cele ce le are ca și când n-ar fi; și, sosind vremea retragerii din lume, toate le socotește ca pe niște gunoaie. Iar dacă se întristează pentru ceva, încă n-a ajuns neagonisitor. Bărbatul neagonisitor e curat în rugăciune⁵⁰¹. Dar iubitorul de agoniseală se roagă chipurilor materiei⁵⁰².

13) Cei ce viețuiesc în ascultare sunt străini de iubirea de arginți. Căci, odată ce și-au predat și trupul lor, ce lucru mai au de agonisit pentru ei? De un singur lucru se mai pot face vinovați: de strămutarea ușoară în alt loc.

14) Am văzut lucruri pentru care călugării răbdau să rămână într-un loc. Dar eu i-am fericit pe cei ce schimbau locurile pentru Domnul, mai mult decât pe cei dintâi.

499. El nu e stăpânit de nimic. El refuză toate, arătând că e mai presus de ele. Dacă ajunge să aibă ceva, dă, arătând că e stăpân peste orice ar putea avea. El a descoperit planul nesfârșit mai bogat în viață al persoanelor și al legăturii iubitoare dintre ele și, în ultima analiză, al Persoanei lui Dumnezeu, Care întemeiază existența și viața în iubire a tuturor persoanelor.

500. Robi de care nu abuzează. Robi în sensul că-i poate câștiga ușor prin dragostea sa, în care se simt cu adevărat liberi.

501. Rugăciunea curată e rugăciunea în care nu se ivesc gânduri poftitoare ale lucrurilor lumii. Ea e toată îndreptată spre Dumnezeu. Dar, până când mai e cineva lipit de lucruri, nu scapă de gândurile lor. Legarea de lucruri nu e o legare teoretică, ci practică, de viața trăită în grija și în poftirea lor.

502. Ed. 1970: „Adică are mintea sa îndreptată spre chipurile celor materiale, sau spre plăceri și nu spre Dumnezeu”.

15) Cel ce a gustat din cele de Sus disprețuiește cu ușurință pe cele de jos. Dar cel ce nu le-a gustat pe acelea se bucură de agoniseli⁵⁰³.

16) Neagonisitorul fără judecată suferă două vătămări: se înfrânează de la cele de față și se lipsește de cele viitoare⁵⁰⁴. Să nu ne arătăm deci, o, călugări, mai necredincioși decât păsările! Căci acelea nu se îngrijesc, nici nu adună⁵⁰⁵.

17) Mare este cel ce se leapădă cu bună credincioșie de avuții. Dar e sfânt cel ce se leapădă de însăși voia sa. Cel dintâi va lua însutit fie în bani, fie în daruri. Cel de al doilea însă va moșteni viața veșnică.

18) Nu vor lipsi valurile din mare, nici mânia și întristarea din iubitorul de arginți.

19) Cel ce disprețuiește bunurile materiale s-a izbăvit de judecăți și de certuri. Dar iubitorul de agoniseală se luptă până la moarte pentru un ac.

20) Credința adevărată curmă grijile; dar aducearea aminte de moarte pricinuieste lepădarea de trup.

21) Nu se află în lov urmă de iubire de arginți. Pentru aceea a rămas netulburat și când s-a lipsit de avuții.

503. Cel ce a descoperit iubirea lui Hristos se duce pentru El oriunde, nefiind legat de un loc pentru niscai motive pământești. El a gustat cele de Sus, cele spirituale, de aceea le disprețuiește pe toate celelalte.

504. Acesta e risipitorul din cine știe ce patimă, sau neseriozitate, sau neagonisitorul din lene.

505. „Înțelege, în sens mai înalt, prin «păsările cerului» pe cei ce se îndeletnicesc cu înțelepciunea (filosofia) contemplării (vederii duhovnicești) și s-au înstrăinat cu totul de alipirea la lume și la zgomotele ei, întinzându-și mintea numai spre cele dumnezeiești și cerești.”

22) Iubirea de arginți este și se numește rădăcina tuturor relelor (păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtişaguri, pizmuiri, despărțiri, dușmăanii, certuri, ținerea de minte a răului, nemilostivirile și uciderile.

23) Unii au mistuit cu puțin foc multă materie. Alții, printr-o singură virtute, au scăpat de toate patimile amintite. Aceasta se numește nepătimire. Dar pe ea au născut-o cercarea și gustarea lui Dumnezeu și grija de răspuns bun în ceasul ieșirii.

24) Celui ce a citit acestea cu toată luarea-amin-te nu i-a rămas neînțeles cuvântul că lăcomia pântecelui este maica tuturor relelor. Căci se spune că, în nașterea ei vicleană și blestemată de prunci, a doua fiică este piatra nesimțirii⁵⁰⁶. Dar șarpele cu multe capete al închinării la idoli m-a împiedicat să-i dau acesteia locul ei, adică al treilea – cum a primit, fără să știu, la Părinții cei cu dreaptă socoteală în lanțul celor opt patimi.

După ce am isprăvit să vorbim potrivit măsurii despre celelalte, voim să grăim acum despre nesimțire, ca despre una care e a treia și, după naștere, a doua. După ea vom vorbi apoi despre somn și despre priveghere și nu numai despre ele, ci vom spune puține cuvinte și despre frica cea copilărească și nebărbătească. Iar aceste boli sunt ale începătorilor.

Iată altă luptă. Cel ce a câștigat-o călătorește în chip nematerial la cer. A fost lupta a șaisprezecea. Cel ce a biruit în ea a agonisit dragostea, sau a tăiat grija.

506. „Înțelege prin «maica relelor» lăcomia pântecelui. A doua nepoată a ei zicea acolo că este învârtoșarea inimii. Acum o numește pe aceasta piatra nesimțirii, dat fiind că nesimțirea și învârtoșarea înseamnă același lucru.”

CUVÂNTUL AL XVII-LEA

Despre nesimțire, adică despre moartea sufletului înainte de moartea trupului

1) Nesimțirea este o simțire omorâtă, atât a trupului cât și a duhului, care sfârșește în nesimțire, dintr-o boală și nepăsare îndelungată.

2) Lipsa de durere (împietrirea) este o nepăsare întipărită în fire, o cugetare amorțită, o fiică a gândurilor pătimase ce au pus stăpânire pe om (a prejudecăților), o înghețare a râvnei, un laț al bărbăției, o necunoaștere a străpungerii inimii, o poartă a deznădejdiei, o maică a uitării, și, după naștere, o fiică a fiicei sale⁵⁰⁷.

3) Cel lipsit de durere (nesimțitul) este un filozof fără minte⁵⁰⁸. E un tâlcuitor ce se osândește pe sine⁵⁰⁹,

507. Uitarea naște nesimțirea, iar nesimțirea, odată născută, naște, la rândul ei, uitarea. E ceva obișnuit patimilor că, făcând pui, aceștia le nasc la rândul lor pe ele, adică se măresc ele însele prin puii pe care-i nasc. „Nesimțirea și uitarea sunt reciproc maici și fiice. Iar uitarea e lepădarea aducerii aminte.” Prin uitare omul se rupe de trecut și de viitor. Își reduce viața la clipa de față, se întuneacă în lipsa de orizont. Dar, nehrănită de amintirea trecutului și de gândul la viitor, viața clipei se slăbește, trece ca un abur în nimic, e mai mult moartă. Moartea acestui om se arată și în faptul că trăiește leneș din prejudecăți, din rămășițe sau din gânduri ce vin de la alții (din „Man”, cum zice Heidegger), care stăruie, moarte, în el, fără să le mai dea viață gândindu-le el însuși din nou.

508. Filozofia lui e fixată, rigidă. Ea nu se mai adapă din viața în continuă mișcare. El nu mai gândește. El nu mai vibrează din adânc. Minte lui e moartă. Și, nemaiparticipând la viață, nu mai simte nici durerile și bucuriile ei decât spasmodic. Se zice, când se recomandă să fii nesimțit, „să fii filozof”.

509. Se osândește pe sine, din nou, la moarte prin tâlcuirea sa neschimbată, negândită continuu.

un iubitor de cuvinte potrivnice lui⁵¹⁰, învățător orb la vedere⁵¹¹. Vorbește de însănătoșirea răni și nu încetează de a o zgândări. Grăiește împotriva patimii și nu încetează de a mânca cele ce-l vatămă⁵¹². Se roagă împotriva patimii și pornește îndată la lucrarea ei. Se mânie pe lucrarea ei împotriva lui însuși, dar de cuvintele lui nu se rușinează, nenorocitul. „Fac răul”, strigă el, dar stăruie cu râvnă în a-l face. Se roagă cu gura împotriva patimii și cu trupul luptă pentru ea. Filozofează despre moarte și se poartă ca unul care nu are moarte. Suspînă din pricina despărțirii de viață și dormitează ca unul ce va trăi veșnic. Vorbește despre înfrânare și se luptă pentru lăcomia pântecelui. Fericește ascultarea și e cel dintâi care nu ascultă. Laudă pe cei neîmpătimiti și nu se rușinează să țină minte răul și să lupte pentru o zdreanță. Mâniindu-se, se amărăște, dar iarăși se mânie din pricină că s-a amărât; și, adăugând înfrângere la înfrângere, nu simte nimic. Citește despre judecată și începe să zâmbească. Citește despre slava deșartă și chiar în timpul citirii suferă de ea⁵¹³. Se rostește pentru

510. „Un filolog ce se împotrivește sieși. El folosește cuvintele împotriva vieții, care îi este necesară; unul care se împotrivește cuvintelor și faptelor sale.”

511. „Cel cu sufletul bolnav și doritor de a sfătui pe alții e ca un om orb, care vrea să arate altora drumul.” El arată un drum spre nimic, spre moarte.

512. „Cel ce se dă pe sine de cunoscător, dar nu și lucrător, bolește de nesimțire.” „Ține seama că cel ce se osândește pe sine prin cuvinte nu are niciun folos din aceasta, dacă nu va dobândi și întoarcerea prin fapte.” „Cel ce vorbește de dulceață, dar nu mănâncă din ea, o arată pe aceea amară.”

513. E o luptă a omului cu sine însuși, o continuă contradicție, niciodată deplin depășită, ca aceea descrisă la sfârșitul „Cuvântului al XVI-lea”. Ea e proprie mai ales celui nesimțit, în sensul că

priveghere și îndată se scufundă în somn. Laudă rugăciunea și fuge de ea ca de bici. Săturându-se, se căiește, și după puțină vreme adaugă altă saturare. Fericește tăcerea, dar o laudă prin vorbărie. Învăță despre blândețe, dar se mânie adeseori chiar în timp ce învață despre ea. Trezindu-se din somn, suspină, dar lăsându-și capul pe pernă, iarăși se supune patimii.

Ocăărăște râsul și învață, zâmbind, despre plâns. Se învinovățește pe sine în fața altora ca iubitor de slavă deșartă, dar urmărește să-și câștige slava prin învinovățire. Privește pătimaș la fețe și vorbește despre neprihănire. Laudă pe cei ce se liniștesc petrecând în lume, și nu înțelege că se face pe sine de rușine. Slăvește pe cei milostivi și ocăărăște pe săraci. Se face totdeauna pârașul său și nu voiește să vină la simțire, ca să nu spun că nu poate.

4) Am văzut pe mulți ascultând când se vorbea despre moarte și despre Judecata înfricoșătoare

acela se complace cu voia în această stare. Dar ea e prezentă într-un grad mai mare sau mai redus în fiecare. Deci fiecare e într-o oarecare nesimțire sau lipsă de rușine și, de aceea, mereu amenințat să cadă și mai mult în ea. Din Sfântul Grigorie de Nyssa: „Cei stăpâniți covârșitor de răutate pierd și simțirea celor de care pătimesc”. Nesimțirea crește cu prelungirea și sporirea păcatului. E o învârtosare crescândă a firii. Toate pornirile spre bine, spre eliberare, le înăbușă. Omoară orice zvâcnire de viață adevărată, trăind o moarte din ce în ce mai adânc întipărită și atotstăpânitoare în sine. Aceasta trebuie lovită greu și mereu, ca să fie ea însăși omorâtă, ca firea să se trezească prin durere din somnul ei de moarte. De aici se explică trebuința asprei nevoițe. Bunăvoința trezită, trecătoare, a celui căzut în această moarte nu are putere să-l elibereze de nesimțire. Plânsul dureros e cel mai hotărâtor leac împotriva ei.

și lăcrimând, dar, având încă lacrimile în ochi, porneau în grabă spre masă. Și m-am mirat cum a putut această stăpână și visterie a răului miros să înfrângă și plânsul și să stăpânească prin multa nesimțire.

5) Am dezgolit, după puțină cunoștință și putere pe care o am, vicleșugurile și rănilile acestei furioase și nebune ajunse la culme. Căci nu suport să vorbesc mult despre ea. Dar cel ce poate să aducă, în Domnul, din cercare leacurile acestor răni să nu se obosească a face neîncetat aceasta. Eu nu mă rușinez să recunosc neputința mea, ca unul ce sunt stăpânit cu tărie de ea. Căci n-aș fi izbutit nici măcar să înțeleg prin mine însumi vicleșugurile și meșteșugurile ei, dacă n-aș fi înțeles-o și n-aș fi stăpânit-o cu sila și dacă n-aș fi bătut-o cu biciul fricii de Dumnezeu, lovind-o cu rugăciunea neîncetată. Numai așa am putut să și mărturisesc cele spuse⁵¹⁴.

De aceea a socotit și tirana și răufăcătoarea aceasta să spună: „Cei ce au legământ cu mine, văzând pe morți, râd. Stând la rugăciune, ei sunt cu totul împietriți, învârtoșați și întunecați. Văzând Sfânta Masă, rămân nesimțiți. Împărtășindu-se de Dar se poartă ca și când ar gusta pâine simplă. Văzând pe cei străpunși la inimă, ei râd de dânșii. Am învățat de la tatăl care m-a născut pe mine să omor toate cele ce se nasc din bărbăție și osteneală. Eu sunt maica râsului. Eu sunt hrănitoarea somnului. Eu sunt prietena îmbuibării. Nu sufăr o dojeneală. Sunt împletită cu evlavia mincinoasă”.

514. „Pe cei de către care s-a ascuns frica de Dumnezeu i-a legat nesimțirea în obezi.” Alta, a lui Isaac: „Mintea înecată în murdării nu poate scăpa de uitare și înțelepciunea nu-și poate deschide ei ușa sa”.

Uimit de cuvintele acestei nebune, am întrebat de numele celui ce a născut-o. Iar ea zise: „Eu n-am numai o naștere; zămisirea mea este amestecată și nestatornică. Pe mine mă face puternică îmbuibarea. Mă face să cresc timpul. Mă întărește reaua obișnuință. Cel stăpânit de mine nu se va elibera niciodată. Stăruiește întru multă priveghere cuge-tând la judecata veșnică; poate așa voi slăbi puțin. Ia seama la pricina mea, de unde mă nasc în tine și luptă împotriva maicii mele. Căci nu am una singură în toți. Roagă-te des lângă cei morți, zugrăvind în inima ta chipul lor neșters. Dar dacă nu-l zugrăvești pe acesta cu pensula postului, nu mă vei birui în veac.”

CUVÂNTUL AL XVIII-LEA

*Despre somn și despre rugăciune și despre cântarea în obște*⁵¹⁵

1) Somnul este în oarecare fel o stare a firii, un chip al morții, o oprire a simțurilor. Somnul e unul, dar, ca și pofta, are multe pricini și feluri. E din fire, din mâncăruri, de la draci, sau poate și dintr-o pos-tire prelungită și dusă până la capăt, de care trupul, slăbind, voiește să se întărească prin somn.

2) Precum multa băutură vine din obișnuință, așa și somnul mult. De aceea să luptăm împotriva lui mai ales la începutul lepădării. Căci cu anevoie se tămăduiește o obișnuință.

515. În PG e considerat „Cuvântul al XIX-lea”.

3) Să băgăm de seamă și vom afla că, atunci când sună trâmbița duhovnicească (clopotul de rugăciune, *n. trad.*), se adună frații în chip văzut și vrăjmașii în chip nevăzut. De aceea, stând lângă pat, unii din aceștia, după ce ne-am deșteptat, ne îndeamnă să ne întindem iarăși pe pat, zicând: „Rămâi până ce se vor isprăvi cântările începătoare și vei merge la biserică după aceea”. Unii apoi, stând cu noi la rugăciune, ne scufundă în somn; alții ne împung în stomac mai mult ca de obicei; alții atrag mintea la gânduri urâte; alții ne îndeamnă să ne rezeăm de perete, socotindu-ne slăbiți; ba uneori fac să vină peste noi multe căscături. Unii dintre ei ne stârnesc de multe ori la râs în vremea rugăciunii, ca să miște supărarea lui Dumnezeu împotriva noastră. Alții ne silesc să ne grăbim la stihuri din trândăvie. Alții ne îndeamnă să cântăm mai prelungit din iubirea de plăcere. Ba uneori, așezându-ni-se în gură, o fac pe aceasta să se închidă și să se deschidă greu.

4) Cel ce vrea să stea înaintea lui Dumnezeu întru simțirea inimii în rugăciune trebuie să stea ca un stâlp neclintit, nebatjocorit de niciunul din cei pomeniți mai înainte. Cel cu adevărat ascultător, sculându-se dintr-o dată la rugăciune, se face de multe ori întreg luminos și plin de veselie. Căci nevoitorul e pregătit și aprins de mai înainte pentru slujirea lui nemincinoasă.

5) Tuturor le este cu putință să se roage împreună cu obștea, dar multora le este mai ușor numai cu unul înrudit sufletește. Numai puținora însă le este ușoară rugăciunea de unul singur. Cântând cu mulțimea, nu vei putea să te rogi eliberat de cele materiale. Dar să-ți faci o lucrare a minții din vederea sufletească a celor

cântate; la fel, să-ți faci o lucrare a minții rugăciunea rânduită în așteptarea cântării unui stih de către aproapele.

6) Nu se cuvine în acest timp nimănui să se apuce de un lucru netrebuincios, sau mai bine zis trebuincios. Aceasta ne-a învățat îngerul ce s-a arătat lui Antonie cel Mare⁵¹⁶.

7) Cuptorul de foc probează aurul, iar starea la rugăciune, sânguința și dragostea de Dumnezeu a călugărilor.

Cel ce câștigă acest lucru de laudă se apropie de Dumnezeu și alungă dracii.

CUVÂNTUL AL XIX-LEA

*Despre privegherea trupească și cum trebuie făcută aceasta*⁵¹⁷

1) Unii din cei ce stau în fața împăraților de pe pământ sunt neînarmați și fără nimic; alții au bastoane; alții, paveze, iar alții, săbii. Mare și neasemănată este deosebirea celor dintâi față de

516. Ilie Criteanul explică acest loc astfel: „Îngerul care a apărut odinioară marelui Antonie a arătat cu învedere că un monah nu trebuie să se ocupe niciodată cu vreun lucru manual în vremea rugăciunii. Căci Sfântul n-a văzut niciodată pe acest înger lucrând și rugându-se în același timp, ci-l vedea odată șezând și lucrând cu mâinile, odată părăsindu-și lucrul și sculându-se pentru a se ruga. Iar acest înger a fost trimis Sfântului de Dumnezeu, ca să-l învețe ce trebuie să facă și în ce fel trebuie să viețuiască, pentru a fi sigur de mântuire. De aceea i-a și spus: «Fă aceasta și vei trăi»” (A. d’Andilly, „Introducere” la *Echelle sainte...*, IV).

517. În PG e considerat „Cuvântul al XX-lea”.

cei din urmă. Aceștia obișnuiesc să fie și rudenii și casnici ai împăratului. Așa e în acestea.

Dar să vedem cum stăm noi înaintea lui Dumnezeu și Împăratului la slujbele și rugăciunile de seară, de noapte și de zi. Unii rămân, începând de la slujba de seară, toată noaptea dezbrăcați de cele materiale și cu mâinile întinse la rugăciune, goi de toată grija⁵¹⁸. Alții, după cântările de psalmi, rămân în aceasta (în rugăciune). Alții stăruie mai mult în citiri. Unii se luptă, din neputință, bărbătește cu somnul prin lucrul mâinilor⁵¹⁹.

Dintre aceștia toți, cei dintâi și cei din urmă stăruie în petrecerea de toată noaptea, plăcută lui Dumnezeu. Cei de al doilea își fac privegherea după pravi-la călugărească, iar cei de al treilea călătoresc pe calea cea mai din urmă. Dar Dumnezeu primește și prețuiește darurile aduse de fiecare după gândul și puterea lui⁵²⁰.

2) Ochiul veghetor curăță mintea, iar somnul mult împietrește sufletul. Monahul care priveghează e dușmanul curviei, iar somnorosul e soțul acesteia⁵²¹.

518. „Nu toată privegherea, nici numai stihologia psalmilor, ci pe aceasta o împlinește cel ce petrece toată noaptea în psalmi. Și cel ce o petrece în pocăință, în rugăciuni și în plecări la pământ, și cel ce stă în plâns, în lacrimi, în tânguiri pentru păcatele lui. Ea se împlinește iarăși când cineva citește seara puține stihuri și restul nopții cântă tropare. Ea se împlinește și prin doxologii și prin citiri. Și o împlinește cel ce, punându-și regulă sieși, nu-și pleacă genunchii după pilda aceluia care era războit de gândul curviei.”

519. „Ei luptă împotriva somnului, din neputința minții, cu bărbăția răbdării.”

520. „Dumnezeu prețuiește faptele după intențiile lor. «Dea ție Domnul, zice, după inima ta» (*I Regi* 1, 17).”

521. „Ni s-a poruncit să priveghem totdeauna în rugăciuni și

3) Privegherea e potolirea aprinderii (trupești), izbăvire de visuri (întinate), ochi umezit, inimă înmuiată, strajă în fața gândurilor, cuptor de mistuire a mâncărilor, împlânzirea patimilor, pedepsirea limbii, alungarea nălucirilor⁵²².

4) Monahul priveghetor e pescar de gânduri, putându-le descoperi și pescui pe acestea cu ușurință în liniștea nopții. Monahul iubitor de Dumnezeu, când sună clopotul de rugăciune, zice: „Bine!”, leneșul zice: „Vai, vai!”.

5) Pregătirea mesei dă pe față pe cel lacom de mâncare și lucrarea rugăciunii dă pe față pe cel iubitor de Dumnezeu. Cel dintâi, văzând masa, zburdă, cel de al doilea se întristează.

6) Somnul mult e pricinuitoarea uitării, iar privegherea curățește amintirea⁵²³.

citiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care priveghează își subțiază înțelegerea spre o vedere (contemplare) folositoare sufletului. Iar somnul mult îngroașă mintea. Dar, ia seama, să nu te predai pe tine în privegheri poveștilor deșarte sau gândurilor rele. Căci e mai bine să dormi, decât să priveghezi ocupându-te cu cuvinte și gânduri deșarte.”

522. „Prin priveghere se slăbesc duhurile răutății și războaiele se potolesc, sau prin priveghere sufletele oamenilor se aduc la străpungerea inimii. Căci ea le pricinuieste zdrobire și smerenie.” Prin priveghere se slăbesc pornirile poftelor, pricinite de surplusul de vigoare a trupului și de neatenția minții. Mintea câștigă timp mai mult pentru cercetarea de sine, pentru adâncirea în înțelesurile existenței, care apar în timpul privegherii, neîmpiedicate de preocupările din afară. Aceasta ajută la alegerea faptei drepte și în clipele următoare. „Ceea ce îți aduci aminte, fă! Și ceea ce nu-ți aduci aminte ți se va descoperi. Și nu-ți vei preda cugetarea fără discernământ uitării, prin uitare.”

523. „Uitarea în sine nu are nicio putere, dar se întărește din nepăsările noastre, pe măsura lor.” Uitarea, rupând legătura

7) Plugarii își adună bogăția în hambare și în cramă, călugării își adună bogăția în stările la rugăciunea de seară și de noapte și în lucrările minții.

8) Somnul mult e un soț nedrept. El răpește jumătate din viața celui leneș, dacă nu și mai mult.

9) Călugărul necercat (fără experiență) priveghează în convorbiri, iar venind ceasul rugăciunii i se îngreuiază ochii. Călugărul moleșit e destoinic în vorbărie, dar, când vine vremea citirii, nu mai poate vedea de somn. Când trâmbița din urmă va suna, morții vor învia și când începe vorbăria se trezesc cei adormiți. Somnul e un prieten viclean; după ce ne-am săturat, de multe ori pleacă, dar când ne e foame și sete, ne războiește cu tărie. Ne sfătuiește să ne apucăm cu mâinile de vreun lucru în timpul rugăciunilor. Căci altfel nu poate alunga rugăciunea celor ce veghează. El e cel dintâi care se furișează în cei începători, ca să-i războiască. Aceasta, pentru ca să-i facă de la început trândavi, sau să-i facă să se apropie de dracul curviei. Să nu încetăm să cântăm cu obștea, până ce nu ne-am eliberat de el. Căci, rușinându-ne de obște, nu vom ațipi.

10) Câinele e dușmanul iepurilor și dracul slavei deșarte, al somnului.

11) După trecerea zilei negustorul, iar după cântare, lucrătorul, șezând, își socotește câștigul⁵²⁴.

prezentului cu trecutul, din alipirea pătimașă de plăcerile prezente, slăbește chiar și adâncimea și intensitatea vieții prezente, care nu e fructificată conștient de amintirile faptelor trecutului. Privegherea adâncește nu numai semnificațiile gândurilor prezente, ci și a faptelor trecute și vede prezentul în lumina întregului trecut și a viitorului.

524. „A trecut ziua și nevoița, se oprește negustoria. Negustorul cercetează ce a făcut: dacă s-a păgubit sau a fost înfrânt.

12) Așteaptă după rugăciune în stare de veghe. Și atunci vei vedea cârduri de draci. Fiindcă au fost războiți de noi, după rugăciune încearcă să ne supere cu năluciri necuvenite. Șezând, ia seama, și vei vedea pe cei obișnuiți să prade pârga sufletului.

13) E cu putință să se cugete în somn în continuare cuvintele psalmilor, dar e cu putință să ni le pună pe acestea în minte și dracii, ca să ne înalțe la mândrie. Iar al treilea lucru n-aș fi voit să-l spun, dar cineva m-a silit. Sufletul care cugetă neîncetat la cuvintele Domnului obișnuiește să se miște în ele și în somn⁵²⁵. Căci lucrul al doilea e o răsplată a celui dintâi, spre izgonirea duhurilor și a nălucirilor.

Treapta a nouăsprezecea. Cel ce a suit pe ea a primit lumină în inima lui.

CUVÂNTUL AL XX-LEA

Despre frica lașă sau nebărbătească

1) Cel ce se îndeletnicește cu virtutea în mănăstiri de obște, sau în însoțirea cu alții nu e războit de obicei prea mult de frică. Dar cel ce petrece în locurile mai sihăstrești să se lupte, ca să nu-l ia în stăpânire odrasla slavei deșarte, sau fiica necredinței, adică frica.

Dacă s-a nevoit după om, sau după Dumnezeu. Lucrul al doilea e al iubitorului de Dumnezeu, primul, al iubitorului de slavă. Unul aduce câștig, celălalt, pagubă și osteneală nefolositoare."

525. „Cel ce, asemenea lui David, cugetă toată ziua la legea Domnului cugetă și noaptea la ea, prin închipuire, ca să se împlinească și cu el cuvântul care zice: «Și întru legea Lui va cugeta ziua și noaptea» (Psalm 1, 2); sau: «Eu dorm și inima mea veghează» (Cântarea Cântărilor 5, 2)."

2) Frica lașă este o simțire copilărească în sufletul îmbătrânit de slava deșartă. Frica lașă este o slăbire a credinței, arătată în așteptarea plină de spaimă a unor lucruri neprevăzute⁵²⁶.

3) Frica lașă este o primejdie mai înainte de frică; sau ea este o simțire plină de tremurare a inimii, clătinată și speriată de nenorociri îndoielnice. Frica lașă este lipsa încredințării. Sufletul mândru este robul fricii lașe, pentru că se bizuie pe sine și se teme de zgomotele lucrurilor și de umbre⁵²⁷.

4) Cei ce plâng și nu se sperie de dureri nu sunt stăpâniți de frică⁵²⁸. Dar cei ce se înfricoșează de ceva își ies din minți. Și pe drept cuvânt. Căci e drept Cel ce părăsește pe cei mândri. El vrea să fim pedepsiți, ca și noi și ceilalți să nu ne trufim.

5) Toți cei fricoși sunt iubitori de slavă deșartă. Dar nu toți cei ce nu se tem sunt și smeriți la cuget. Pentru că nici tâlharii și jefuitorii de morminte nu au frică, precum se știe⁵²⁹.

526. „Omul fricos suferă de două boli: de puținătatea credinței și de iubirea de trup.”

527. „Când cineva cade din măsura chibzuielii, devine atât fricos, cât și îndrăzneț. Căci sufletul lui e slăbit. Pentru că, precum trupul, când a pierdut compoziția echilibrată, a devenit greu de stăpânit și se predă tuturor patimilor, așa și sufletul, când a pierdut puterea sa și smerita cugetare primind o deprindere slăbănoagă, se face și laș și îndrăzneț și fără minte și nu se mai cunoaște pe sine. Iar cel ce nu se cunoaște pe sine cum va cunoaște cele mai presus de sine?”

528. Ed. 1970: „ Απληκότες sunt poate cei ce nu-și cruță trupul lor și așteaptă fără supărare și fără întristare orice li s-ar întâmpla”. PG: „Plânsul nemângâiat, primit în suflet, s-a ridicat mai presus de frică”.

529. A Sfântului Isaac: „Buna îndrăznire și disprețuirea primejdiilor vin una din două: fie din inima învățată, fie din

6) În locurile în care te-ai obișnuit să-ți fie frică, nu pregeta să te duci pe întuneric. Iar de vei tremura puțin, această patimă copilărească și de răs va îmbătrâni împreună cu tine⁵³⁰. Mergând, înarmează-te cu rugăciunea. Ajungând acolo, întinde mâinile în sus și biruiește pe vrăjmași cu numele lui Iisus, căci nu e în cer și pe pământ armă mai tare⁵³¹. Izbăvit de boală, preamărește pe Cel ce te-a izbăvit, căci, mulțumindu-I, te va acoperi în veci.

7) Așa cum nu vei putea umple niciodată stomacul dintr-o dată, tot așa nu vei putea birui nici frica dintr-o dată. Și, pe măsura plânsului, va scădea și ea mai repede și, pe măsura lipsei lui, vom rămâne fricoși. „Mi se înfioară părul și trupul”, zicea Elifaz (*Iov* 4, 14), povestind viclenia dracilor.

multa credință în Dumnezeu. Învârtoșării inimii îi urmează mândria, iar credinței, smerita cugetare a inimii”.

530. PG: „Precum mormolocii înfricoșează pe prunci, așa și umbrele, pe cei mândri”. În formularea ed. 1970: „O numește patimă copilărească, pentru că obișnuiește să-i războiască pe cei prunci cu vârsta în Hristos. La cei desăvârșiți, e vrednică de răs; căci și mormolocii sperie pe copii și nu pe cei desăvârșiți”.

531. „Nu e cu putință ca cel ce se teme cu adevărat de Dumnezeu să aibă frică, dacă va zice că afară de Dumnezeu nu se teme de altul.” Frica de Dumnezeu dă curaj de a birui orice frică lașă de ceva de pe pământ. Pe lângă aceasta, frica de Dumnezeu nu e propriu-zis o frică nici de El că-i va face vreun rău, cu atât mai puțin de orice altceva, știind că Dumnezeu îl va apăra, sau că, dacă va pierde în cele pământești chiar viața sa prezentă, o va avea plină de toate bunătățile în cer. Deci, cel ce se încrede în Dumnezeu nu se teme. Dimpotrivă, cel ce are frică de cele pământești și nu se bizuie decât pe sine se teme în chip real, totdeauna, de ele. Nici eul propriu, nici cele ale lumii nu-l asigură împotriva necazurilor și nenorocirilor, ca să nu mai zic a patimilor.

8) Uneori se înfricoșează mai întâi sufletul, alteori, trupul și de la el trece și la celălalt. Când, înfricoșându-se trupul, frica aceasta fără motiv nu pătrunde și în suflet, e aproape izbăvirea de boală. Dar când primim cu suflet deschis toate cele neașteptate, întru zdrobirea inimii, atunci cu adevărat ne-am eliberat de frică.

9) Nu întunericul și pustietatea locurilor îi întăresc pe draci împotriva noastră, ci lipsa de rod a sufletului; dar, uneori, și pedepsirea noastră din economie.

10) Cel ce s-a făcut rob Domnului nu se va teme decât numai de Stăpânul său. Dar cel ce nu se teme încă de Acesta se teme și de umbra sa. Trupul se înfricoșează când stă lângă noi în chip nevăzut un duh; dar când sufletul se veselește, smerindu-se, stă de față un înger. De aceea, cunoscând din lucrare starea de față a acestuia, să sărim mai repede la rugăciune, căci bunul nostru păzitor a venit să se roage împreună cu noi⁵³².

Cel ce a biruit frica lașă e vădit că și-a predat viața și sufletul lui Dumnezeu.

CUVÂNTUL AL XXI-LEA

Despre slava deșartă cea cu multe chipuri

1) Unora le place să dea slavei deșarte un loc deosebit de mândrie în înșirarea „Cuvintelor”. De aceea și spun că sunt opt gânduri conducătoare și susținătoare ale răutății. Grigorie Teologul și alții dintre învățători

532. „Smerenia cugetului și simplitatea luminată de darul deosebirii (discernământului) ne va face să cunoaștem deosebirile duhurilor.”

le-au socotit pe acestea șapte. Eu urmez mai bucuros acestora. Căci cine mai are mândrie după ce a biruit slava deșartă? Ele au numai atâta deosebire între ele, câtă are pruncul prin fire față de bărbat și grâul, față de pâine. Căci primul e începutul, iar al doilea, sfârșitul. Dar despre începutul și plinătatea patimilor necuvioasei închipuiri de sine vom vorbi pe scurt când va veni vremea. Căci cel ce încearcă să filosofeze despre acestea pe larg este asemenea celui ce încearcă în zadar să cântărească vânturile.

2) Slava deșartă este, după natură, schimbarea fiirii și strâmbarea moravurilor⁵³³ și pândirea a ceea ce poate fi disprețuit. Iar după calitate, este risipitoarea ostanelilor⁵³⁴, pierderea sudorilor, pândirea comorii, nepoata necredinței, înaintemergătoarea mândriei,

533. Un proverb latinesc spune: „*Honores mutant mores*”. Omul modest de până ieri, ajuns la un post mai înalt, s-a schimbat peste noapte de nu-l mai cunoști. I s-a schimbat firea, i s-au strâmbat moravurile. La Veniamin Costache, a lui Evagrie: „Gândul slavei deșarte e foarte subțire și stă cu ușurință lângă virtuți. Cel stăpânit de ea voiește să arate poporului nevoințele sale și vânează slăvirile oamenilor. Înșelându-l dracii pe vreunul, fac să-i placă să fie îngrijit de femei, să se atingă mulțimea de hainele lui, ba îl vrăjesc și cu preoția; apoi îi place să vadă că oamenii îl caută și stau în jurul lui și să cugete că, de nu-i va dezlega el, vor fi legați și în cer. Și după ce l-au înălțat astfel cu nădejdi deșarte, zboară de la el, lăsându-l sau dracului mândriei ca să-l ispitească, sau celui al întristării care aduce asupra lui gânduri ce se împotrivesc nădejdlor”. Alta: „Însușirea slavei deșarte a monahului e că vrea să fie slăvit pentru virtuțile sale. Iar propriu trufiei sale este a se înălța pentru faptele sale și a disprețui pe ceilalți. Iar a celor din lume este că vor să fie slăviți pentru frumusețe, pentru bogăție, pentru stăpânire și pentru înțelepciune”.

534. Toate virtuțile adunate de om prin ostenele sunt întinate ca o căldare de lapte printr-o picătură de petrol.

înecare a corăbiei în port, furnica în arie⁵³⁵. Ea e subțire, dar uneltește împotriva a toată osteneala și a tot rodul⁵³⁶.

3) Furnica așteaptă să se isprăvească strânsul grâului și slava deșartă, să se adune bogăția. Cea dintâi se bucură, ca să fure; iar cea de a doua, ca să risipească. Duhul deznădejdiei se bucură văzând înmulțindu-se păcatul; duhul slavei deșarte, văzând înmulțindu-se virtutea. Căci ușa celui dintâi e înmulțirea rănilor, iar a celui de al doilea e bogăția ostelenilor⁵³⁷.

4) Ia seama și vei vedea această nelegiuită înflorind până la mormânt în veșminte, în mirodenii, în convoaie și în altele⁵³⁸.

5) În toate strălucește soarele cu îmbelșugare. Și de toate străduințele se bucură slava deșartă. De pildă: sunt stăpânit de slava deșartă când postesc; dezlegându-l,

535. „Slava deșartă e înecare a corăbiei la mal, căci, după ce au trecut valurile multelor ispite și vine încărcată cu multe virtuți, se îneacă în port, mândrindu-se pentru ele. E furnica în arie, pentru că risipește comoara virtuților, cum fură furnica boabele adunate.”

536. „Nu-i ușor a ne izbăvi de slava deșartă. Dar se izbăvește cineva prin lucrarea ascunsă a virtuților și prin luarea-aminte mai deasă. Iar semnul izbăvirii e a nu mai ține minte răul celui ce ne-a vorbit de rău sau al celui ce a vorbit prea mult.”

537. E un paradox: înmulțirea virtuților deschide ușa slavei deșarte, înmulțirea păcatelor o alungă. „Mișcându-se patimile, alungă slava deșartă, risipindu-se, o fac să se întoarcă.” Aceasta nu înseamnă că trebuie să ne predăm patimilor pentru a nu ajunge la slava deșartă. Aceasta ar însemna să rămânem în noroi, pentru a nu ne mândri cu curăția. Trebuie să scăpăm de amândouă. Dar începutul se face prin scăparea de patimi.

538. Adică, cu ocazia înmormântării înconjurată de pompă. Aceasta se vede și în monumentele costisitoare ce lasă unii să li se clădească pe mormânt, sau pe care și le clădesc ei înșiși cât trăiesc.

ca să nu fiu cunoscut (ca postitor), iarăși mă stăpânește slava deșartă, pentru modestia mea; îmbrăcându-mă în haine luxoase, sunt biruit de ea, schimbându-le în haine nearătoase, iarăși sunt stăpânit de ea; vorbind, sunt biruit de ea; tăcând, iarăși sunt biruit de ea⁵³⁹. Oricum voi arunca acest glob cu trei coarne, totdeauna unul stă drept și el e cel din centru.

6) Iubitorul de slavă deșartă este un închinător la idoli. Părând că mărește pe Dumnezeu, voiește să placă oamenilor și nu lui Dumnezeu. Tot cel iubitor de arătare este iubitor de slavă deșartă⁵⁴⁰. Postul

539. Vedem și aici pe autor descriind cu același talent extraordinar, de fin analist al complexelor stări sufletești, aceeași împletire contradictorie între patimă și năzuința cea bună, ca și în alte „Cuvinte” (de ex.: în „Cuvântul al XV-lea”). Fiecare floare morală sau virtute are umbra ei în slava deșartă. Această împletire ține de o etapă încă nedesăvârșită a firii noastre. Patima e așa de împletită cu firea, încât ni se pare că, luptând cu ea, luptăm cu firea noastră și e greu să luptăm cu ea. Numai o înțelegere radicală a firii noastre ca regăsindu-se deplin când se uită pe sine, sau se predă total lui Dumnezeu și semenilor, ne scoate din această stare contradictorie și chinuitoare, pentru a ne ridica la starea paradoxală supremă, fericită și deplin conformă cu ea: la starea în care nu mai ești prin tine, ci prin Dumnezeu, prin Cel ce te iubește și pe Care îl iubești desăvârșit.

540. Ed. V. Costache, a Sfântului Maxim: „În toate cele ce le lucrăm, Dumnezeu caută scopul: de lucrăm pentru El sau pentru altceva. Deci când voim să facem un bine, nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu să-L avem ca scop, ca, privind pururea spre El, pentru El să lucrăm, ca nu cumva să răbdăm și osteneala și să pierdem și răsplata”. Scolia din PG, a Sfântului Vasile: „Ceea ce nu se face pentru iubirea de Dumnezeu, ci pentru lauda de la oameni, orice ar fi aceea, nu are lauda cinstirii lui Dumnezeu, ci judecata pentru o faptă făcută spre plăcerea oamenilor, pentru vrajbă, pentru pizmă, sau pentru altă vină. De aceea Domnul le numește și fapte ale nedreptății, zicând către cei ce spuneau: «Am mâncat înaintea Ta» și celelalte: «Depărtați-vă de la Mine toți lucrătorii nedreptății» (Matei

iubitorului de slavă deșartă este nerăsplătit și rugăciunea lui neavenită. Căci pe amândouă le lucrează pentru lauda oamenilor. Nevoitorul iubitor de slavă deșartă pierde îndoit: își topește și trupul și nici nu ia vreo răsplată.

7) Cine nu va râde de lucrătorul pentru slavă deșartă, care, la cântarea de psalmi, e mișcat de către aceasta fie să râdă, fie să plângă de toate?

8) Dumnezeu ascunde de multe ori de la ochii noștri bunătățile pe care le-am câștigat. Dar omul care ne laudă, mai bine zis care ne amăgește, a deschis ochii noștri spre ele prin laudele lui. Însă, deschizându-se aceștia, a dispărut și virtutea⁵⁴¹.

9) Lingușitorul este slujitorul dracilor⁵⁴², călăuza mândriei, nimicitorul străpunerii inimii, pierzătorul

7, 23). Aceștia sunt cei ce abuzează de darurile lui Dumnezeu pentru plăcerile lor". Alta: „Minte deșartă are cel ce vânează lauda de la oameni și alta nu nădăjduiește". De la Sfântul Maxim: „Din cele făcute de oameni, unele sunt bune prin fire, dar (uneori, *n. trad.*) nu sunt bune prin cauza lor. De exemplu, postul, privegherea, rugăciunea, citirea psalmilor, milostenia, iubirea de străini sunt fapte bune prin fire, dar, când se fac pentru slava deșartă, nu sunt bune".

541. Vederea de către noi a virtuților noastre le face să se piardă.

542. „Să ne ferim atât de a fi fericiți, cât și de a ne ferici unii pe alții în față. Cea de a doua este a lingușitorilor și a celor mișcați de draci. Prima e a celor ușuratici și ale căror izbânzi sunt ușor de furat. Cel de al doilea este ca stricător al bunătăților, îngerul diavolului; cel dintâi este un moștenitor nesocotit, pregătit să piardă îndată ostenelele. Amândoi lucrează împreună la pierderea reciprocă." Alta, a Sfântului Ioan Gură de Aur (din Veniamin Costache): „Lauda celor ce trăiesc în păcat aduce munci mai cumplite decât răvănirea păcatului, ba chiar decât ale celor ce trăiesc în păcate... Și pe drept cuvânt, pentru că fapta aceasta este a unei socoteli stricate și a unui suflet ce suferă de o boală fără vindecare. Pentru că cel ce laudă păcatul s-a lipsit pe sine de tămăduirea cea din pocăință." Aceștia îi întăresc, pe cei ce păcătuiesc, în păcatul lor.

bunătăților, cel ce abate pe alții de la calea cea dreaptă. „Cei ce vă fericesc pe voi, zice proorocul, vă amăgesc pe voi” (*Isaia 3, 12*).

10) E propriu celor înalți cu cugetul să rabde cu bărbăție și cu bucurie ocările; dar e propriu celor sfinți și cuvioși să treacă nevătămați prin laude.

11) Am văzut pe unii plângând pentru că au fost lăudați; dar și pe unii aprinși de mânie, schimbând, ca într-un târg, o patimă cu alta.

12) „Nimeni nu cunoaște cele ale omului, decât duhul omului cel din el” (*1 Corinteni 2, 11*). Să se rușineze deci și să amuțească cei ce se pornesc să fericească pe alții în față.

13) Când auzi că aproapele tău și prietenul tău te vorbește de rău în lipsa ta, sau fiind tu de față, arată-i iubirea, lăudându-l⁵⁴³.

14) Mare lucru e a scutura din suflet lauda oamenilor, dar mai mare e a depărta lauda dracilor.

15) Smerită cugetare arată nu cel ce se defaimă pe sine – căci cum nu se va răbda pe sine? –, ci cel ce, ocărât fiind de altul, nu-și micșorează dragostea față de acesta⁵⁴⁴.

543. „Desăvârșirea smereniei stă în a răbda cu bucurie învinuirile mincinoase.” A Sfântului Isaac: „Cel smerit la suflet nu se tulbură când e nedreptățit, nici nu se apără de lucrul în care a fost nedreptățit. Și primește calomnia ca adevăr și nu se îngrijește să convingă pe oameni că a fost calomniat, ci cere iertare”.

În acest caz cel calomniat, lăudându-l pe calomniator, nu-l lingusește, nici nu-l împinge la păcatul slavei deșarte, ci-i arată iubirea. Acela va simți în acest moment că nu e lingusit și nu va cădea nici în slava deșartă, ci se va rușina de ceea ce a făcut, căci va vedea că a făcut nedreptate celui calomniat. Și aceasta îl va ajuta să se îndrepte, luând pildă de la bunătatea aceluia.

544. „Tu socotești că ai smerenie, dar nu te suporti nici pe tine, defăimându-te. Dacă deci voiești să cunoști că ești smerit la

16) Am băgat de seamă că dracul slavei deșarte insuflă unui frate gânduri și le descoperă pe acestea altuia; și pe acesta îl face să spună aceluia cele ce sunt în inima lui, ca acela să se ferească pe el ca pe un mai înainte-știutor al gândurilor lui. Ba uneori se atinge, blestematul, și de chiar mădularele trupului, făcându-le să zvâcnească⁵⁴⁵.

Să nu-l primești pe altul când te îmbie cu episcopie, sau cu stăreție, sau cu slujbă de învățătură. Căci cu mare osteneală se alungă câinele de la tejgheaua măcelăriei. Dar când acesta vede pe unii având puțină liniște, îndată îi îndeamnă să vină din pustie în lume. Du-te, zice, pentru mântuirea sufletelor pierdute!

17) După cum altul este chipul arapilor și altul, al statuilor, altul e felul slavei deșarte al celor ce petrec în mănăstirea de obște, decât al celor ce se află în pustie⁵⁴⁶.

cuget, cearcă-te pe tine în cele spuse". Adică, defaimă-te pe tine cu sinceritate în fața ta însuși și a altora. Alta, la Veniamin Costache: „Cel ce rabdă cu smerită cugetare învinuirile ce i se aduc a ajuns la desăvârșire și e laudat de sfinții îngeri. Căci nicio faptă bună nu e mai greu de săvârșit ca aceasta”.

545. „Ai grijă de această patimă blestemată care se amestecă cu virtuțile, până ce le pierde. Căci de nu va tăia omul această patimă necinstită, nu va putea înainta după Dumnezeu. Căci ei îi urmează toate relele.” Ea închide drumul sufletului nostru spre Dumnezeu, închizându-l în admirația de sine. Alta, a Sfântului Maxim: „Nu te măsoara cu cei mai slabi dintre oameni, ci mai degrabă cu cei mai înaintați în iubire. Căci, măsurându-te cu cei dintâi, vei cădea în groapa închipuirii de sine; dar de te vei măsoara după iubirea celor din urmă, vei înainta spre înălțimea smereniei”.

546. Ed. 1970: „Slava deșartă din pustie se vădește în orice faptă umilitoare: în postire, în culcarea pe jos, în celelalte grele pătimiri. Iar cea din chinovie, în lucruri plăcute, în

18) Slava deșartă iese înaintea mirenilor ce sosesc din lume în mănăstire și mână pe călugării mai ușuratici să iasă într-o întâmpinare a celor ce sosesc; îi face să cadă la picioarele lor și cel stăpânit de mândrie se îmbracă în smerenie⁵⁴⁷. Pe cei ce șed la masă (iubitorul de slavă deșartă) îi îndeamnă să

bunuri, în buna stare, în bogăția luxoasă. Cei dintâi se laudă cu faptele lor umilitoare, cei de al doilea, cu faptele lor bune, încât una e ca a călugărilor, alta, ca a mirenilor”.

547. La Veniamin Costache, din Isaia Pustnicul: „la aminte la tine însuși cu de-amănuntul, ca să nu primești nicidecum a lua ceva, dacă nu te vei încredința deplin că Dumnezeu ți l-a trimis din roduri drepte. Numai atunci să le primești cu toată liniștea. Iar când le vezi că sunt din nedreptate, sau din sfadă, sau din vicleșug, sau din fățarnicie, respinge-le și aruncă-le, socotind că mai bună este o mică parte cu frica lui Dumnezeu, decât roduri multe din nedreptate”. Alta (din același): „Să nu fie mâna ta întinsă spre a lua, ci mai vârtos spre a da”. Din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Lacomul ține cele ale săracului. Iar tu, luându-le pe acestea și făcându-le parte a averii tale, te-ai arătat mai nedrept decât cel nedrept și te-ai făcut mai lacom decât lacomul de bani”. Alta: „Întrebare: Cum se face că mulți lacomi nu pătimesc rele? Răspuns: Vor suferi mai mult, dacă nu vor suferi îndată. Căci de vor scăpa acum, teme-te mai mult că vor suferi atunci în chinuri mai mari. Și de vor scăpa ei, nu vor scăpa moștenitorii lor. Întrebare: Și cum e drept acest lucru? Răspuns: E foarte drept, căci tu, care ai moștenit avere făcută din nedreptate, deși n-ai răpit-o tu, te îndulcești cu ea. Acela și-a adunat comoara de păcate și mânie pentru ziua mâniei. Iar tu ai moștenit păcatul și mânia și ți se va cere socoteală pentru toate... Deci, dacă știi pe cei nedreptățiți, dă-le înapoi și fă ceea ce a făcut Zahau cu multă adăugire. Iar dacă nu-i știi, împarte celor scăpătați și tu vei afla răsplata, iar acela, munca veșnică. Întrebare: Cum ține cineva adevărul într-o nedreptate? Răspuns: Când cineva folosește după plăcerile sale cele date lui de Dumnezeu”.

se înfrâneze și pe cei mai de jos îi ceartă fără milă. Din cei ce stau la cântare de psalmi, pe cei moleșiți îi face bărbați, iar pe cei fără glas îi laudă ca având glas frumos și pe cei ce dormitează îi laudă ca veghetori. Pe cel ce conduce rânduiala cântării îl lingusește și-l roagă să-i dea lui întâietatea; îl numește învățător și părinte, până la plecarea străinilor.

19) Slava deșartă, în loc să fie pricină de cinste, de multe ori e pricină de necinste. Căci, mâniindu-se ucenicii ei, mare rușine le-a adus⁵⁴⁸. Pe cei aspri față de oameni slava deșartă îi face blânzi; se folosește cu îngâmfare de darurile naturale și, prin acestea, de multe ori i-a doborât pe nenorociți.

20) Am văzut un drac supărând pe fratele său și izgonindu-l. Căci, mâniindu-se odată un frate, au sosit în acea clipă niște mireni, și nenorocitul a sărit din mânie în slava deșartă. Pentru că nu putea sluji deodată amândurora.

21) Cel ce s-a vândut slavei deșarte are o viață îndoită. Căci, petrecând între călugări cu schima, viețuiește în lume cu cugetul și cu amintirea.

22) De ne grăbim să bineplăcem celor de Sus, să ne sârguim să gustăm din slava celor de Sus. Iar cel ce a gustat din ea va disprețui toată slava pământească. M-aș mira să nesocotească cineva pe cea de a doua, dacă n-a gustat din cea dintâi.

23) De multe ori, prădați fiind de slava deșartă, întorcându-ne, am prădat-o pe ea cu mai multă iscusință⁵⁴⁹. Căci am văzut pe unii răpiți din lucrarea

548. „Iubitorul de slavă deșartă făcărește nemânieră; iar când e prins în aceasta, suferă, în loc de cinste, necinste.”

549. Am fost prădați de virtuțile ce le-am câștigat de către slava deșartă. Dar pe urmă ne-am întors, prădând-o noi pe ea de puterea ei.

duhovnicească de slava deșartă; dar, punându-se un început vrednic de mustrare, sfârșitul s-a făcut vrednic de laudă, pentru schimbarea cugetului⁵⁵⁰.

24) Cel ce se mândrește cu darurile lui naturale, adică cu deșteptăciunea, cu învățătura, cu citirea limpede, cu vorbirea ușoară, cu destoinicia și cu toate cele de felul acesta, pe care le are fără osteneală, nu va dobândi niciodată bunătățile cele mai presus de fire⁵⁵¹. Căci cel necredincios în puține va fi necredincios și în multe și stăpânit de slavă deșartă.

25) Mulți își chinuiesc în zadar trupurile lor pentru nepătimirea la culme, pentru bogăția darurilor, pentru lucrarea minunilor, pentru puterea cunoașterii de mai înainte, neștiind, nenorociții, că nu ostenelele, ci mai degrabă smerenia e maica acestora. Cel ce cere daruri pentru ostenele a pus o temelie greșită. Dar cel ce se socotește pe sine datornic va lua deodată o bogăție neașteptată⁵⁵².

26) Nu da ascultare vânturătorului care te sfătuiește, chipurile, spre folosul auzitorilor, să-ți vestești

550. A fost vrednică de mustrare mândria lui Nabucodonosor, dar vrednică de laudă smerenia, sau smerita lui cugetare de la urmă.

551. A lui Maxim: „Dacă voiești să te faci cu adevărat cunoscător și modest și să nu slujești patimii închipulrli de sine, caută pururea în fapte ce este ascuns cunoștinței tale. Și aflând foarte multe ce-ți sunt ascunse, te vei minuna de cunoștința ta și, înfrânându-ți cugetul și pe tine însuți, vei înțelege multe și mari lucruri, pentru că părerea că știi nu te lasă să înaintezi în a ști”.

552. Învățătura aceasta e cu totul potrivnică teoriei teologiei catolice despre merite și supramerite. Tot efortul creștin urmărește curățirea și desăvârșirea firii și nu merite primite din afară. Iar desăvârșirea e o înaintare nesfârșită. Și darul lui Dumnezeu vine de la sine, nu ca un merit, altfel n-ar mai fi dar. Iubirii noastre libere îi vine în întâmpinare iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau invers.

virtuțile tale. „Căci ce va folosi omul de va dobândi lumea întreagă, iar pe sine se va păgubi?” (*Luca 9, 25*). Nimic nu poate zidi pe cei ce ne privesc ca o purtare smerită și nemincinoasă și ca un cuvânt neprefăcut. Aceasta se va face și altora îndemn spre a nu se înălța. Și ce e mai mare decât aceasta spre folosul altora?⁵⁵³

27) A observat cineva din cei ce pot să vadă și, văzând, a povestit următoarele: „Șezând eu în adunare (sinaxă), au venit dracul slavei deșarte și dracul mândriei și s-au așezat de amândouă părțile mele. Și unul mi-a împuns coasta cu degetul lui iubitor de slava deșartă, îndemnându-mă să spun oarecare vedere (contemplație) sau lucrare pe care am săvârșit-o în pustie⁵⁵⁴. Și după ce l-am depărtat pe acesta, zicând: «Întoarce-se înapoi și să se rușineze cei ce-mi gândesc mie rele» (*Psalms 34, 4 și 69, 2*), repede cel de la stânga îmi șopti la ureche: «Bine, bine ai făcut și mare te-ai făcut, biruind pe maica mea cea prea nerușinată».

553. Din Epistola Sfântului Atanasie către fecioară: „Dacă îți arăți viața ta, aceasta îți naște slava deșartă și te păgubește. Dar de afli un suflet care conglăsuiește cu tine ca să facă cele ale lui Dumnezeu ca și tine, descoperă numai acestuia taina. În aceasta nu este slavă deșartă, căci ai grăit ca să se mântuiască un suflet. Celor ce au dorința să asculte, grăiește-le cele de folos. Iar de te rogi, sau cânti, sau citești, șezi deosebit și nimeni să nu audă, decât tu singură; și dacă ai, și cu una sau două fecioare de un suflet cu tine”. Alta, a Sfântului Marcu: „Dacă voiești să se acopere de către Domnul păcatele tale, să nu descoperi oamenilor virtuțile tale. Căci tot ce vom face cu acestea, aceea va face și Dumnezeu cu acelea”. Alta, a Sfântului Maxim: „Precum comoara arătată se fură, așa virtutea făcută cunoscută sau publică se mistuie”.

554. A Sfântului Maxim: „Cei ce caută pururea sufletul nostru caută pururi, prin gânduri pătimase, să ne împingă la păcat cu cugetarea sau cu lucrarea. Dar când vor afla mintea neprimitoare, atunci vor fi făcuți de rușine; iar când o vor afla ocupată cu vederi duhovnicești, vor fi alungați și rușinați cu totul”.

Către acesta, continuând îndată partea următoare a stihului, am zis: «Întoarcă-se rușinați cei ce-mi zic mie: Bine, bine ai făcut»⁵⁵⁵.

Întrebându-l eu pe acela: «Cum e slava deșartă mai-ca mândriei?», a răspuns: «Laudele înalță și îngâmăfă; iar când sufletul s-a înălțat, luându-l mândria, îl duce până la ceruri și-l doboară până în adâncuri»⁵⁵⁶.

28) Este o slavă ce vine de la Dumnezeu: „Pe cei ce Mă slăvesc, zice, îi voi slăvi” (*1 Regi 2, 30*). Și este o slavă ce urmează din pregătirea diavolească: „Vai, zice, când vor vorbi oamenii bine de voi” (*Luca 6, 26*).

29) O vei cunoaște limpede pe cea dintâi când, socotind-o ca vătămare, o vei respinge cu toată sânguința și, oriunde te vei duce, îți vei ascunde viețuirea ta⁵⁵⁷. Și pe a doua când, săvârșind orice lucru, îl vei săvârși pentru a fi văzut de oameni. Necurata aceasta ne îndeamnă să fățărăm o virtute pe care nu o avem. Dar „așa să lumineze, zice, lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă ei faptele voastre cele bune” (*Matei 5, 16*). De multe ori Domnul îi aduce însă pe cei iubitori de slavă deșartă la lipsa de slavă deșartă prin necinstirea ce li se întâmplă.

30) Începutul necăutării slavei deșarte e păzirea gurii și iubirea necinstirii⁵⁵⁸. Mijlocul ei este oprirea

555. Amândouă aceste îndemnuri, aparent bune, sunt biruite cu smerenia. Faptele la care e îndemnat călugărul sunt bune în sine, dar nu sunt bune întrucât îndemnurile la ele vin de la demoni, adică se ivesc împreunate cu ispita mândriei.

556. „Slava deșartă alungată sădește părerea de sine; dacă însă rămâne, pricinuieste mândria.”

557. „Când nu face cineva lucrul lui Dumnezeu pentru a fi văzut de oameni, dar cei ce-l văd îl slăvesc, celui ce îl lucrează nu-i va veni nicio vătămare din laudă.”

558. „Cel ce are grijă de limbă se dovedește lucrător al virtuților. Iar nepedepsirea limbii arată că nu are înlăuntrul lui virtutea.”

tuturor lucrărilor gândite ale slavei deșarte. Iar sfârșitul (dacă este vreun sfârșit al adâncului fără fund)⁵⁵⁹ este a face în chip ne-simțit, înaintea mulțimii, cele ce aduc necinstirea.

31) Nu-ți ascunde rușinea ta, din socotința de a nu da pricină de sminteală⁵⁶⁰. Dar nu trebuie să se folosească același plasure pentru orice greșală, ci potrivit cu felul ei.

32) Când chemăm noi slava deșartă și când vine la noi fără să o chemăm, ci trimisă de alții, și când începem niscai lucruri în vederea slavei deșarte, să ne aducem aminte de plânsul nostru și de datoria de a face, plini de frică, rugăciunea ce se cuvine stării noastre și negreșit vom rușina pe nerușinatul, numai să ne îngrijim de rugăciunea adevărată. Iar de nu, să ne aducem aminte repede de moartea noastră. Iar de nu vom izbuti nici așa, să ne temem de rușinea ce urmează slavei. Căci „cel ce se înalță se va smeri” (*Luca* 18, 14). Și nu numai acolo, ci negreșit și aici⁵⁶¹.

33) Când lăudătorii, mai bine zis amăgitorii, încep să ne laude, să ne aducem aminte de mulțimea fărădelegilor noastre și ne vom afla nevrednici de cele spuse sau făcute.

559. Nu e un sfârșit al disprețuirii slavei deșarte. Căci aceasta e egală cu smerenia. Iar smerenia e un adânc, sau o înălțime fără sfârșit (abis). Căci e o uimire de Dumnezeu, Care fiind infinit, crește și ea la infinit.

560. Se înțelege că e vorba de recunoașterea ei însoțită de pocăință, nu de cea cinică, fără rușine. Căci, recunoscută prin pocăință adâncă și necurmată, face mai degrabă pe ceilalți să se ferească de ea.

561. „Când vezi gând omenesc ispitindu-te cu slava, cunoaște limpede că-ți pregătește rușinea.”

34) Pot fi, fără îndoială, auziți de Dumnezeu în unele cereri ale lor și unii iubitori de slavă deșartă. Domnul obișnuiește să vină în întâmpinarea rugăciunilor și cererilor lor ca, luând unele daruri prin rugăciune, să nu-și mărească închipuirea de sine.

35) Cei mai simpli nu cad de multe ori în veninul acesta. Căci slava deșartă este lepădarea simplității și viețuirea prefăcută.

36) De multe ori viermele, crescând și făcând aripi, se urcă la înălțime. Tot așa, slava deșartă, desăvârșindu-se, naște mândria, căpetenia și desăvârșitoarea tuturor răutăților.

A fost treapta a douăzeci și una. Cel ce nu s-a lăsat prins de ea nu va cădea în mândria fără minte, dușmana lui Dumnezeu.

CUVÂNTUL AL XXII-LEA

Despre mândria cea fără de minte (fără stăpânire)

1) Mândria este tăgăduirea lui Dumnezeu⁵⁶², născocirea dracilor, disprețuirea oamenilor, maica osândirii, nepoată a laudelor, semnul nerodniciei, izgonitoare a ajutorului lui Dumnezeu, înaintemergătoarea ieșirii din minți, pricinuitoarea căderilor, pricina luării în stăpânire (de draci), izvor al mâniei, ușa fățarniciei, cauza nemilostivirii, păzitoarea păcatelor, contabilă amarnică, judecătoarea oamenilor, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei.

562. „Căci cel ce socotește că înfăptuiește ceva din sine, și nu din ajutorul lui Dumnezeu, tăgăduiește pe Dumnezeu și ajutorul Lui în toate. De aceea și cade, părăsit fiind, din harul lui Dumnezeu, pe care l-a nesocotit.”

2) Începutul mândriei e sfârșitul slavei deșarte. Mijlocul ei este disprețuirea aproapelui, vestirea nerușinată a ostenelilor proprii, lauda de sine în inimă, ura muștrării. Iar sfârșitul ei este tăgăduirea ajutorului lui Dumnezeu, fălirea cu râvna sa, nărav drăcesc.

3) Să ascultăm toți cei ce voim să scăpăm de groapa aceasta. Patimii acesteia îi place de multe ori să-și ia hrana chiar din mulțumirea adusă lui Dumnezeu. Căci la început nu se gândește să tăgăduiască cu nerușinare pe Dumnezeu.

4) Am văzut om mulțumind lui Dumnezeu cu gura și fălindu-se cu cugetul. Mărturisește despre aceasta fariseul acela, care a spus în chip fățarnic: „Îți mulțumesc, Dumnezeule” (*Luca 18, 11*).

5) Unde s-a întâmplat căderea, acolo s-a sălășluit mai înainte mândria. Al doilea lucru e vestitor al celei dintâi.

6) Am auzit pe careva din cei cinstiți de mine: „Gândește că douăsprezece sunt patimile de necinste. De vei iubi cu voia pe una din ele, adică închipuirea de sine, ea va umple locul celor unsprezece⁵⁶³.”

7) Călugărul ce se înalță cu cugetul se împotrivește cu cuvântul. Dar cel smerit cu cugetul nu știe să se împotrivească nici măcar cu privirea. Chiparosul nu-și

563. „Un filosof oarecare a spus că închipuirea de sine este boală sacră.” Alta: „Am văzut o boală cumplită; de ea suferă cel ce păzește la sine o bogăție spre răul lui”. Domnul a zis: „Vai, cei ce vă îmbogățiți, că veți flămânzi; că veți lua plata voastră (*Luca 6, 25*)”. Închipuirea de sine e o boală, pentru că cel ce suferă de ea nu trăiește în realitate. Bogăția pe care o păzește e fum, dar fum care nu va pieri numai lăsându-l gol, ci îl va și face nemilos și urât de Dumnezeu și de oameni, fum care îl intoxică. El iese din legătura cu Dumnezeu și cu oamenii, care sunt singura realitate ce-l ține și pe el în realitate.

pleacă ramurile ca să se întindă pe pământ, nici monahul cu inima mândră, ca să facă ascultare.

8) Bărbatul cu inima mândră dorește să stăpânească⁵⁶⁴. Astfel, nu poate să nu se piardă până la capăt, precum se întâmplă de obicei, mai bine zis nici nu voiește.

9) „Celor mândri Domnul le stă împotriva” (*Pilde* 16, 5 și *1 Petru* 5, 5). Și cine poate să-i miluiască pe ei? „Necurat este la Domnul tot cel mândru cu inima” (*Pilde* 16, 5). Și cine va putea să-l curățească pe unul ca acesta?

10) Pedeapsa celor mândri e căderea, iar îmbolditor, dracul. Părăsirea lor este ieșirea din minți. De cele dintâi au fost tămăduiți adeseori oamenii de către oameni. Dar cea din urmă nu poate fi vindecată de oameni.

11) Cel ce respinge mustrarea își întipărește patima. Iar cel ce o primește s-a dezlegat de legătura ei.

12) Dacă un oarecare a căzut din ceruri numai prin această patimă, fără alta, trebuie văzut dacă nu cumva se întâmplă ca cineva să se suie la cer numai prin smerenie, fără altă virtute.

13) Mândria este pierderea bogăției (duhovnicești) și a sudorilor. „Strigat-a și nu era cine să-l mântuiască” (*Psalm* 17, 45), fără îndoială pentru că a strigat cu mândrie „către Domnul și nu l-a auzit pe el”; fără îndoială, pentru că pricinile împotriva cărora se ruga nu le curma.

14) Un bătrân foarte cunoscător îl sfătuia duhovnicește pe un tânăr ce se trufea. Iar acesta, orb fiind, zise: „Iartă-mă, părinte, nu sunt mândru”. Iar

564. „Să nu te grăbești să te așezi în capul frățimii, ca să nu iei sarcinile păcatelor străine pe umerii tăi.”

preaînțeleptul bătrân zise către el: „Și ce altă dovadă mai vădită a patimii acesteia ne poți da, fiule, decât cuvântul ce l-ai spus: nu sunt mândru?”⁵⁶⁵ Mult le ajută unora ca aceștia supunerea, viețuirea mai îngreuiată și mai supusă necinstirilor și citirea nevoițelor mai presus de fire ale părinților. Poate măcar așa vor avea o mică nădejde de mântuire cei ce bolesc de patima aceasta.

15) E rușine să se mândrească cineva cu podoabă străină⁵⁶⁶, dar e nebunia cea mai de pe urmă să se

565. Scărarul surprinde și aici aceeași împletire a patimii cu năzuința potrivnică ei, ca și în alte locuri de mai înainte. Seva patimii urcă în om din firea lui pătată odată cu seva virtuții, ca în fructele unui pom, stricăciunea. E foarte greu de a înlătura pe ultima și a cruța pe primele. Cel ce se socotește smerit nu e smerit. Mereu trebuie înlăturată de lângă virtutea însăși umbra conștiinței de a avea o virtute. Conștiința trebuie să aibă de conținut numai pe Dumnezeu și sinea proprie trebuie văzută hrănindu-se numai din Dumnezeu. Toate virtuțile sunt puteri ale lui Dumnezeu în noi. Ridicarea spre această conștiință e un efort continuu de distilare, de subțiere a firii, pentru a face pe Dumnezeu total transparent prin înlăturarea oricărei grosimi a ei, a vizibilității ei.

566. „Se arată că nu trebuie să se laude cineva și să se fălească pentru nimic din ceea ce a înfăptuit prin cugetarea sau puterea sa, fără ajutorul lui Dumnezeu.” Alta: „Cel ce se înfrânează se reține de la lăcomia pântecelui; neagonisitorul, de la lăcomie; cel ce se liniștește, de la vorbărie; cel curat, de la iubirea de plăceri; cel rușinos, de la curvie; cel ce se mulțumește cu ale sale, de la iubirea de arginți; cel blând, de la tulburare; ascultătorul, de la sfadă; cel primitor de mustrare, de la fățarnicie; cel ce se roagă, de la deznădejde; săracul, de la bogăție; mărturisitorul, de la tăgăduire; mucenicul, de la închinarea la idoli. Vezi că toată virtutea săvârșită până la moarte nu e nimic altceva decât înfrânarea de la păcat. Iar înfrânarea de la păcat e un lucru al firii, nu e un preț plătit pentru Împărăția lui Dumnezeu”. Ce departe suntem de teoria meritelor

fălească, prin închipuirea de sine, cu darurile lui Dumnezeu. Făleşte-te numai cu înfăptuirile tale dinaintea de naștere!⁵⁶⁷ Căci cele de după naștere Dumnezeu ți le-a dăruit, ca și nașterea însăși.

16) Numai virtuțile ce le-ai înfăptuit fără minte sunt ale tale. Căci mintea ți-a dăruit-o Dumnezeu. Arată nevoințele purtate fără trup, numai din sângea ta. Căci trupul nu e al tău, ci al lui Dumnezeu.

17) Nu te încrede, până ce nu vei primi hotărârea, văzând pe acela care, chiar după intrarea în camera de nuntă, a fost legat de mâini și de picioare și aruncat în întunericul cel mai din afară (*Matei 22, 13*)⁵⁶⁸.

18) Nu-ți înălța grumazul, odată ce ești pământesc. Căci mulți au căzut din ceruri, măcar că erau sfinți și nematerialnici.

19) Când dracul se sălășluiește în lucrătorii lui, atunci, arătându-se în somn sau și în stare de veghe, ia chipul, zice-se, al unui sfânt înger sau mucenic, îi împărtășește vreo descoperire de taină, sau vreun dar (harismă), ca, amăgindu-se, nenorociții, să-și iasă cu totul din minți⁵⁶⁹.

20) Chiar dacă am suferi zeci de mii de morți pentru Hristos, tot n-am împlini ceea ce suntem datori,

și suprameritelor din teologia catolică! La o notă următoare vom vedea că Împărăția lui Dumnezeu e darul Duhului Sfânt.

567. O spune aceasta cu ironie, ca și cele următoare.

568. A lui Ioan Carpatiul: „Haina de nuntă, de care vorbesc cuvintele lui Hristos, socotește-o harul Duhului Sfânt; căci cel ce nu s-a făcut vrednic să-l îmbrace nu se va face părtaș nunții cerești și cinei celei duhovnicești”.

569. Nici tainele descoperite nu sunt taine adevărate, nici harismele dăruite de cel rău nu sunt harisme adevărate, ci contrafaceri aparente; sunt „taine” sau „harisme” de suprafață, și chiar minciuni nedate încă pe față.

căci altul e sângele lui Dumnezeu și altul, sângele robilor; negreșit, după vrednicie, și nu după ființă⁵⁷⁰.

21) Să nu încetăm de a cerceta împreună și de a pătrunde pe luminătorii părinți dinainte de noi; și atunci ne vom afla pe noi neumblând în chip amănunțit pe urmele viețuirii lor, nici păzind în chip cuvios făgăduința, ci petrecând încă în starea lumească.

22) Călugărul adevărat este cel ce are ochiul neîmprăștiat al sufletului și simțirea nemișcată a trupului⁵⁷¹. Călugărul adevărat este cel ce cheamă pe vrăjmași ca pe niște fiare, și-i biciuiește ca să fugă de la el. Călugăr este cel ce petrece într-o ieșire neîntreruptă din sine⁵⁷². Călugărul este așa de pre-schimbă prin virtuți, cum e altul prin plăceri⁵⁷³.

570. Sângele lui Hristos vărsat pentru noi este după ființă sânge omenesc ca și al nostru, dar după vrednicie este nesfârșit mai de preț, pentru că este sângele primit de Fiul lui Dumnezeu ca sânge propriu și dat de El însuși pentru noi. Deci prin el ni se împărtășește iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu. De aceea, chiar dacă de mii de ori am da prin moarte sângele nostru pentru El, nu l-am răsplăti cu ceva egal și deci nu ne-am achita de datoria pe care o avem față de El. Căci când ți-a dat cineva ceva, te achiți de datorie numai când îi întorci un lucru de preț egal. Dar și atât cât putem noi da lui Hristos e din puterea împărtășită nouă de El prin sângele Lui. Îl iubim și noi puțin luând putere din iubirea Lui nesfârșită. Unde este atunci temeiul mândriei noastre? Ba cel mândru nu-L iubește pe Hristos nici măcar așa puțin cât poate un om, în temeiul iubirii Lui.

571. „Când despărțim mintea de Dumnezeu fie prin pălăvrăgeală, fie prin glume, fie prin altceva, și o împrăștiem, nu suntem călugări.”

572. Într-o ieșire neîntreruptă a minții în Dumnezeu, sau într-un extaz neîncetat.

573. Firea lui și-a schimbat calitatea prin virtuți. El nu are virtuțile, ci este ceea ce sunt virtuțile.

Călugărul (călugăria) este o lumină fără de sfârșit în ochiul inimii⁵⁷⁴. Călugărul este un adânc fără fund (un abis) al smereniei, în care s-a afundat și s-a înecat întreg duhul său.

23) Trufia pricinuiește uitarea greșalelor. Căci aducerea aminte de acelea e pricinuitoarea smeritei cugetări⁵⁷⁵.

24) Mândria este sărăcia cea mai de pe urmă a sufletului ce-și nălucește bogăția și socotește întunericul lumină⁵⁷⁶. Nu numai că nu îngăduie, necurata, o înaintare, ci și aruncă de la înălțime pe cel stăpânit de ea⁵⁷⁷.

574. Pentru că, fiind neîncetat atent la firea sa, vede prin ea neîntrerupt lumina nesfârșită a lui Dumnezeu prin transparența inimii, ca printr-un ochi în care se vede lumina lui Dumnezeu.

575. Dar și invers: „Uitarea greșalelor pricinuiește uneori închipuirea de sine, alteori nesimțirea”. Sunt două feluri de uitări: uitarea de sine din mândrie, care dă aparența unei cunoașteri de sine, și uitarea de sine (răpirea, extazul) din smerenie, care e o adevărată cunoaștere de sine. Căci sinea cunoscută prin mândrie e o sine de suprafață, suprapusă, și care stă pe nisip, ca un gol, pe când sinea cunoscută de smerenie e sinea afundată pentru veci în temeiul ei neclintit și adevărat care e Dumnezeu. Cel mândru, neștiind de păcatele sale, nu se deosebește de Dumnezeu, în închipuirea sa, și deci nu-și vede fundamentul său. Cel smerit, știind de greșalele sale sau de micimea sa, își vede fundamentul său care-l susține totuși pentru veci, iertându-l.

576. Ruptă de realitate, mândria o contraface prin închipuire. Trăiește într-o fantasmagorie, într-o nălucire prelungită. Golit de toate, cel mândru își nălucește că e bogat; întunecat, își închipuie că se află în lumină; dar bogăția lui însăși e săracă și în lumina ei el nu vede nimic real, nimic consistent. De aceea și hrana lui spirituală e săracă, e inconsistentă.

577. „Cel ce se mândrește e lăsat să cadă în hulă. Cel ce se fălește pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie, iar cel ce se înalță întru înțelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecate ale neștiinței.”

25) Mândria este mărul putred pe dinăuntru, dar pe dinafară strălucitor de frumusețe. Călugărul mândru nu va avea nevoie de drac. Căci el însuși își este drac și vrăjmaș ce se războiește cu sine.

26) Pe cât este întunericul de străin de lumină, pe atât este cel mândru de străin de virtute. În inimile celor mândri se vor naște cuvinte de hulă; în sufletele celor smeriți, vederi cerești. Furul urăște soarele, iar trufașul disprețuiește pe cei blânzi⁵⁷⁸.

27) Nu știu cum, dar mulți din cei mândri nu se cunosc pe ei și, socotind că sunt nepătimiși, și-au văzut sărăcia (de virtute) în ceasul ieșirii din viață. Cel stăpânit de ea va avea nevoie de Domnul. Căci fără folos îi va fi ajutorul de la oameni.

28) Am prins odată pe această amăgitoare fără min-te umblând în inima mea, purtată pe umerii maicii ei. Și, legându-le pe amândouă cu legătura ascultării, le-am biciuit cu biciul smereniei și le-am silit să-mi spună cum au intrat în mine. Iar ele, biciuite, mi-au spus: „Noi nu avem început, nici naștere, căci suntem începătoare și născătoare ale tuturor patimilor. Nu puțin ne războiește zdrobirea inimii, născută din ascultare. Însă nu răbdăm să fim stăpânite de nimeni. De aceea, voind să ne facem stăpâne peste cele din ceruri, am fost depărtate de

578. „Mare și cinstit lucru socotesc că este a birui slava deșartă și a înainta în cunoștința lui Dumnezeu. Căci cel ce cade în urâtenia acestei patimi viclene a slavei deșarte se înstrăinează de pace și-și înăsprește inima față de sfinți. Și, la capătul relelor lui, cade în mândria cea vicleană și în grija de a minți.” Cel mândru nu cunoaște nici pe Dumnezeu și nu trăiește în pace nici cu oamenii. El se împietrește cu inima chiar față de oamenii blânzi și-i disprețuiește. Mai ales față de aceștia se poartă cu asprime, căci de cei tari se teme și, când are nevoie de ei, îi lingusește.

acolo⁵⁷⁹. Noi ne-am făcut născătoare, ca să spunem pe scurt, ale tuturor celor ce lucrează împotriva smeritei cugetări. Căci toate cele ce o ajută pe ea ni se împotrivesc nouă. Dar noi am izbutit și în cer. Deci unde veți scăpa de la fața noastră?⁵⁸⁰ Noi ne-am obișnuit să ne împotrivim ocărării, ascultării, nemânierii, neținerii de minte a răului și slujirii⁵⁸¹. Nepoatele noastre sunt căderile duhovnicești: mânia, clewetirea, amărăciunea, strigarea, hula, fățarnicia, ura, pizma, viața după o regulă proprie, împotrivirea în cuvânt, neascultarea. Un singur vrăjmaș avem, asupra căruia nu avem putere. Ți-l spunem, că suntem biciuite de el. El constă în a te defăima pe tine însuși în chip sincer înaintea Domnului. Atunci să ne socotești ca pe un păianjen. Deci, precum vezi, slava deșartă e calul pe care călăresc eu, mândria”.

Dar cuvioasa smerenie și ocărârea de sine vor râde de calul și de călărețul lui, cântând cu sârguință cântarea de biruință: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a preamărit. Cal și călăreț au fost aruncați în mare”⁵⁸² și în adâncul smereniei.

A fost treapta a douăzeci și doua. Cel ce s-a suit pe ea a biruit, dacă s-a putut sui.

579. S-au făcut stăpânitoare peste unele ființe îngerești din ceruri și de aceea le-au coborât de acolo. Căci nu voiau ca acelea să mai fie stăpânite de altcineva, decât de ele (de slava deșartă și de mândrie). Mândria, nevrând să aibă niciun stăpân, nu cunoaște niciun cap, e fără cap. Omul mândru nu admite nicio căpetenie, el e anarhic.

580. Adică: dacă am izbutit să înfrângem unele ființe chiar în cer, unde și cum crezi tu, omule, că vei scăpa de noi?

581. Căci, adeseori, călugărul se satură de ocărări, de ascultare, de nemânier și atunci se predă mândriei.

582. *Ieșirea* 15, 21 (n. ed.).

CUVÂNTUL AL XXIII-LEA

Despre gândurile negrăite ale hulei

1) În cele dinainte am auzit că există un prea cumplit nepot al cumplitei rădăcini și maici care e spurcata mândrie: este nepotul de negrăit al hulei. De aceea, e de trebuință să-l aducem de față. Căci nu e un vrăjmaș dintre cei de rând, ci un vrăjmaș și un războinic cu mult mai cumplit decât toți. Și lucrul cel mai cumplit e că nu poate fi ușor de tâlcuit, mărturisit și pus la stâlp în fața doctorului duhovnicesc. De aceea a și născut de multe ori în mulți deznădejdea, rozând, nelegiuitul, ca un car în lemn, toată nădejdea lor.

2) Acestui prea spurcat îi place de multe ori să batjocorească pe Domnul și cele ce se săvârșesc în înseși Sfintele Liturghii și în însuși timpul înfricoșatelor Taine. Din aceasta cunoaștem în chip vădit că nu suflul nostru este cel ce rostește acele cuvinte nelegiuite, neînțelese și de negrăit înlăuntrul nostru, ci dracul urâtor de Dumnezeu care a fost izgonit din ceruri, pentru că și acolo căuta să împrăște pe Dumnezeu cu hule. Dacă ar fi ale mele acele nerușinate și necuviincioase cuvinte, cum m-aș închina darului, primindu-l?⁵⁸³ Cum aş putea ocări și, în același timp, binecuvânta?

3) Acest amăgitor și de suflet stricător ne duce adeseori la ieșirea din minți. Dar niciun alt gând nu

583. Scărarul se dovedește mereu un fin și sincer analist al stărilor sufletești adeseori contradictorii. Consecvent personalist, el explică gândurile ce se contrazic din prezența în sufletul nostru a altor subiecte nevăzute, în cazul de față, a demonilor.

e atât de greu de mărturisit ca acesta. De aceea, de multe ori, și îmbătrânește cu mulți⁵⁸⁴. Căci nimic nu dă dracilor și gândurilor acestora atâta putere împotriva noastră, ca faptul de a le hrăni și ascunde în inimă nemărturisite.

4) Dar nimeni să nu se socotească pe sine pricina gândurilor de hulă. Iar Domnul este cunoscător de inimi și știe că nu sunt ale noastre aceste cuvinte și gânduri, ci ale vrăjmașilor noștri.

5) Îmbătarea este o pricină a poticnirii. Iar mândria, o pricină a gândurilor necuviincioase. Dar cel ce se poticnește nu e vinovat de poticnire. Totuși, se va pedepsi pentru că s-a îmbătat.

6) Când stăm la rugăciune, se ridică și acele gânduri necurate și de nespus. Dar, stăruind în rugăciune, se retrag îndată. Căci nu obișnuiesc să lupte cu cei ce se luptă.

7) Nu hulește nelegiuitul numai pe Dumnezeu și cele dumnezeiești, ci rostește în noi și unele cuvinte prea urâte și necuviincioase, ca fie să părăsim rugăciunea, fie să deznădăjduim de noi înșine. Și, așa, pe mulți i-a întrerupt de la rugăciune și pe mulți i-a depărtat de la Taine. Trupurile unora le-a topit prin întristare. Pe alții i-a istovit prin posturi acest rău și neomenos tiran și nu le-a dat nicio clipă de odihnă, făcând aceasta nu numai cu cei din lume, ci și cu cei ce se îndeletnicesc cu viețuirea călugărească. După aceea le insuflă gândul că nu

584. Îmbătrânește cu mulți, pentru că nu-l pot nimici prin mărturisire, rușinându-se să-l mărturisească. E prea evident și preabun Domnul, ca ei să îndrăznească să dea pe față gândul de hulă împotriva Lui. Ei înșiși nu se pot decide să-i dea credit serios. E un alt motiv pentru care nu-și cred lor.

vor avea parte de nicio mântuire și-i face să se socotească mai de plâns și mai nenorociți decât toți credincioșii și decât păgânii înșiși.

Cel ce e chinuit de duhul hulei și voiește să se izbăvească de el să știe sigur că nu sufletul lui e pricina acestor fel de gânduri, ci dracul necurat, care a zis odinioară către Domnul: „Acestea toate le voi da Ție, dacă, căzând, Te vei închina mie” (*Matei 4, 9*). De aceea, disprețuindu-l pe el și neluând nicidecum cele spuse de el ca măsură, să zicem: „Mergi înapoia mea, satano! Domnului Dumnezeuului meu mă voi închina și Lui singur voi sluji» (*Matei 4, 10*) și durerea să se întoarcă asupra capului tău și asupra creștetului tău să se pogoare hula ta în veacul de acum și în cel viitor! Amin”.

8) Cel ce voiește să lupte, în afară de felul amintit, cu dracul hulei este asemenea celui ce încearcă să țină fulgerul în mâinile lui. Cum va putea să prindă, să se împotrivească, sau să bată pe cel ce intră în inima lui dintr-o dată ca un vânt și aruncă cuvântul lui mai repede ca o clipă și îndată dispare?

9) Căci toți cei ce ne războiesc stau și luptă și rămân multă vreme și dau timp celui ce se luptă cu ei. Acesta însă nu, ci, îndată ce apare, se și depărtează, și, îndată ce ne-a vorbit, s-a și dus.

10) Acest drac obișnuiește să se sălășluiască în mintea celor mai simpli și mai nevinovați, care sunt și tulburați și chinuiți mai tare decât alții. Dar în aceștia totul se întâmplă nu din închipuirea de sine, ci din pizma dracilor.

11) Să încetăm să judecăm și să osândim pe aproapele și să nu ne temem de gândurile de hulă. Căci lucrul dintâi e pricina și rădăcina celui de al doilea.

12) Precum cel închis în casă aude cuvintele trecătorilor, dar nu vorbește cu ei, așa și sufletul ce petrece în sine însuși, auzind hulele dracului, se tulbură, căci acela trece prin el.

13) Cel ce-l disprețuiește pe acesta s-a eliberat de patimă. Dacă însă cugetă că poate lupta cu el altfel, până la urmă e înfrânt. Căci cel ce voiește să stăpânească duhurile cu cuvintele este asemenea celui ce încuie vânturile. Un călugăr sânguitor, tulburat de acest drac, și-a topit trupul cu posturi și cu privegheri douăzeci de ani. Și fiindcă n-a simțit prin aceasta niciun folos, a plecat și, scriind patima sa pe o hârtie, a predat-o unui bărbat sfânt, stând culcat pe fața sa, pentru că nu putea să caute spre el.

Când citi bătrânul, zâmbi. Și, ridicând pe fratele, îi zise: „Pune, fiule, mâna ta pe grumazul meu”. Și făcând fratele aceasta, zise marele bătrân: „Pe grumazul meu va fi, frate, acest păcat câți ani a zăcut și câți va mai zace în tine. Numai tu să nu mai ții seama de el”⁵⁸⁵. Și m-a asigurat fratele că n-a ieșit din chilia bătrânului înainte de a se fi mistuit patima. Aceasta mi-a povestit-o cel ce a cercat-o, mulțumind lui Dumnezeu.

Cel ce a luat biruință asupra patimii a lepădat mândria.

585. Un argument important pentru mărturisire: cel ce mărturisește păcatele sale, primind asigurarea că de aici înainte nu mai răspunde el pentru sine, ci duhovnicul care i-a dat iertarea, nu mai simte chinul pentru ele, nici neputința de a nu le mai săvârși. Iar duhovnicul răspunde, pentru că o face în numele Domnului. Domnul Hristos le ia asupra Lui prin duhovnic. Trebuie să faci experiența întâlnirii cu Hristos ca o altă persoană decât tine, în singurul mod accesibil nouă în mod concret: adică, întâlnindu-te cu altă persoană omenească, dar care te întâmpină din însărcinarea și în numele Domnului Hristos.

CUVÂNTUL AL XXIV-LEA

*Despre blândețea, simplitatea și nerăutatea
agonisite prin sânguința înțeleaptă,
și nu naturale; și despre viclenie*

1) Lumina zorilor se ivește înaintea soarelui și blândețea este înaintemergătoarea smeritei cugetări⁵⁸⁶. De aceea auzim și Lumina orânduindu-le pe acestea astfel, după treptele lor: „Învățați, zice, de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima” (Matei 11, 29). Deci se cade să fim luminați de lumină înainte de răsăritul soarelui, ca astfel să putem privi limpede spre soare. Căci cel ce nu cunoaște mai înainte lumina nu poate privi soarele, cum ne învață ordinea adevărată a celor spuse.

2) Blândețea este starea neclătinată a minții, care rămâne la fel în cinstiri și necinstiri⁵⁸⁷. Blândețea stă în a ne ruga în chip netulburat și sincer pentru cel ce ne tulbură în vremea tulburărilor ce ni le pricinuieste. Blândețea este lespedea așezată peste marea mâniei, care risipește toate valurile ce izbesc în ea, nesuferind nicio clătinare⁵⁸⁸.

Blândețea este propteaua răbdării, ușa sau mai bine zis maica răbdării, pricină a deosebirii (a dreptei socoteli, a discernământului). Căci: „Învăța-va Domnul pe cei blânzi căile Lui” (Psalm 24, 10).

586. „Blândețea păzește iuțimea netulburată, iar smerenia eliberează mintea de trufie și de slava deșartă.”

587. Aceeași definiție a blândeții în „Cuvântul al VIII-lea”, cap. 3.

588. „E propriu blândeții a purta” (a suporta) pe aproapele.

E pricina iertării, îndrăzneala rugăciunii, încăperea Duhului Sfânt. Căci zice: „Spre cine voi privi, dacă nu spre cel blând și liniștit” (*Isaia 66, 2*).

Blândețea este ajutătoarea ascultării, povățuitoarea frățietății, frâna celor ce se înfurie, potolirea celor ce se mânia, dăruitoarea bucuriei, urmarea lui Hristos, însușirea îngerilor, legarea dracilor și pavăza amărăciunii.

3) În inimile celor blânzi se odihnește Domnul⁵⁸⁹, iar sufletul tulburat e scaunul diavolului. „Cei blânzi vor moșteni pământul” (*Matei 5, 5*), mai bine zis îl vor stăpâni⁵⁹⁰.

4) Sufletul blând e tronul simplității. Iar mintea mânioasă e pricinuitoarea răutății. În sufletul lin va încăpea cuvântul înțelepciunii: „Domnul va povățui pe cei blânzi întru judecată” (*Psalom 24, 10*), mai bine zis în lucrarea deosebirii (dreptei socoteli). Sufletul drept este soțul smereniei. Iar cel viclean este slujitorul mândriei. Sufletele celor blânzi se vor îmbogăți întru cunoștință⁵⁹¹; iar

589. Domnul cel blând, Care n-are motive să fie ajutat, Se odihnește în cei blânzi. Blândețea din El curge în credincioși, devenind în ei leagăn lin în care Se odihnește El. Blândețea e delicatețea, e gingășia dragostei, siguranța ei nu e tulburată de nimic. Prin blândețe se mângâie cei ce se iubesc. Cunoașterea lui Hristos are loc prin participare la El, prin sălășluirea Lui în noi. Hristos e învățător prin faptul că e sălășluit în noi prin Duhul Sfânt.

590. Cei blânzi vor domni peste pământ, întinzând blândețea lor, care e blândețea lui Hristos în tot cuprinsul lui, făcând ca nimeni să nu li se opună, ci să răspundă cu aceeași blândețe. Aceasta va fi Împărăția cerurilor: Împărăția delicateții între oameni, din delicatețea lui Iisus Hristos.

591. Cunoștința adevărată e legată de blândețe, căci blândețea e și o contemplare liniștită a semenilor care i se deschid și a tainelor existenței, a tainei lui Dumnezeu cel blând.

mintea stăpânită de iuțime locuiește împreună cu întunericul și neștiința.

5) Mâniosul și fățarnicul s-au întâlnit⁵⁹² și nu se putea afla cuvânt sincer în convorbirea lor. Dacă vei cerceta inima celui dintâi, vei afla nebunia; dacă vei cerceta sufletul celui de al doilea, vei vedea viclenie⁵⁹³.

592. „Fățarnic e numit lingușitorul, amăgitorul, mincinosul, pentru că împletește cuvintele ca să placă, nu ca să spună adevărul”.

593. A lui Evagrie: „Firea mâniei este să lupte împotriva dracilor și pentru vreo plăcere. Pentru că îngerii ne insuflă plăceri duhovnicești și ne îndeamnă să întoarcem și să hrănim mânia împotriva dracilor, pentru fericirea ce ne vine din ea. Iar aceia, atrăgând-o spre poftele lumești, o silesc să lupte contrar firii împotriva oamenilor ca, întunecându-se mintea și căzând din cunoștință, să se facă trădătoare a virtuților”. Alta, a lui Grigorie Teologul: „Frânează-ți mânia (iuțimea), ca să nu-ți ieși din minte. Pedepsește iuțimea, căci, ieșind din măsură, se face tatăl nebuniei”. Alta a aceluiași: „Fie-ți mânia numai asupra șarpelui prin care ai căzut”. Alta: „Vicleanul niciodată nu este în pace, ci totdeauna ocupat, totdeauna plin de mânie, de vicleșug și de iuțime. Totdeauna pândește pe vecinul său, totdeauna cârtește, totdeauna e aspru, totdeauna când i se poruncește grăiește împotrivă, când se hotărăște ceva cu privire la el, se răzvrătește, când e sfătuit la bine, face rău, când e dojenit, batjocorește. El ia în batjocură pe cei ce viețuiesc bine, urăște pe cei ce sporesc, se scârbește de sfaturi bune, micșorează pe frați, îi răzvrătește, îi face răi, se întoarce de la cei blânzi, ia în răs pe cei îndelung-răbători, se fățarnicește față de străini, clevește pe unul către altul, se asociază cu fiecare împotriva celui alt, atâtă la sfadă, întărâtă pe unul contra altuia, e gata la ocări, dulce în grăiri de rău, gata la defăimări și în a face rău”.

Precum se vede, iuțimea sau mânia, când întrece o anumită măsură, întunecă mintea și îl ține pe om într-o agitație accentuată, ducându-l până la nebunie. Între funcțiile sufletești este o strânsă legătură, ele se înrăuresc reciproc.

6) Simplitatea este deprinderea sufletului lipsit de cugetări felurite, care s-a făcut neclintit spre o gândire nerăutăcioasă. Nerăutatea este o stare senină a sufletului, izbăvită de orice cugetare vicleană.

7) Întâia⁵⁹⁴ însușire a copiilor este simplitatea, nefelurită în gânduri, pe care până ce a avut-o Adam, n-a văzut goliciunea sufletului, nici urâtenia trupului său⁵⁹⁵.

8) Bună și fericită este și simplitatea aflătoare în unii prin fire; dar nu e ca cea care a fost izbăvită de viclenie prin dureri și sudori. Cea dintâi e acoperită și păzită de marea felurime a patimilor⁵⁹⁶. Cea de a doua se face pricina celei mai înalte smerite cugetări. Răsplata celei dintâi este multă; a celei de a doua este mai mult decât nesfârșită.

9) Toți cei ce voim să atragem pe Domnul la noi, să ne apropiem de El în chip simplu, neprefăcut, fără viclenie și fără multe feluri de gânduri și fără iscodire, ca și cum am veni la lecțiile unui învățător. Căci El, fiind simplu și necompus din multe, voiește ca și sufletele ce vin la El să fie simple și nevinovate. Dar nu se poate vedea niciodată simplitatea fără smerenie⁵⁹⁷. Vicleanul este mai înainte-văzătorul mincinos,

594. De aici, ediția 1970 urmează o ordine deosebită de cea din PG și de ediția Trevisan. Urmăm ediția 1970.

595. Ediția 1970: „Înțelege prin goliciune lipsirea de harul dumnezeiesc”.

596. „Simplitatea naturală se păstrează, zice, nepărtașă de multele patimi.”

597. „Simplitatea și neprețuirea de sine curățește inima de răutate.” În textul grecesc, neprețuirea de sine e exprimată prin cuvântul μή μετρεῖν – nemăsurare de sine. Trebuie să nu-ți măsoari faptele bune săvârșite, sau virtuțile. Propriu-zis, să nu le observi, să fie ca și când n-ar fi. Să nu te dedublezi prin conștiința valorii tale. Aceasta e smerenie și, în același timp, simplitate.

care-și închipuie că din cuvinte cunoaște gânduri și din înfățișările din afară, cele aflătoare în inimă⁵⁹⁸.

10) Am văzut oameni drepecți care au învățat de la cei vicleni să se facă vicleni și m-am mirat cum au putut pierde așa de repede o însușire și un dar al firii⁵⁹⁹.

11) Pe cât de ușor cad cei drepecți, pe atât de greu se pot preschimba cei dimpotrivă. Dar înstrăinarea adevărată, ascultarea, paza buzelor au putut face de multe ori multe și au preschimbat în chip minunat boli de nevindecat.

12) Dacă cunoștința îngâmfă pe cei mai mulți, nu cumva neștiința și lipsa de învățatură pot smeri pe măsura lor? Totuși sunt unii, fără îndoială rari, care se mândresc din pricina lipsei de cunoștință.

13) Dovadă limpede și chip vădit al simplității fericite ne este de trei ori fericitul Pavel, care s-a făcut simplu. Dar nimeni n-a văzut și n-a auzit și nici nu poate să vadă vreodată o astfel de înaintare în așa de scurt timp⁶⁰⁰.

14) Călugărul simplu este un animal cuvântător supus, care-și pune sarcina sa pe umerii celui ce-l

598. „Mai înainte-văzătorul mincinos” e cel ce-și închipuie că vede în inimi, dar nu vede cu adevărat, și de aceea face judecăți greșite, în general răuvoitoare, despre oameni și pretinde că prevede faptele lor rele și-și pune nădejdea în ele.

599. Ne îndeamnă să ocolim cu toată puterea petrecerea cu cei răi, ca să nu fim făcuți pradă a răutății lor.

600. Devenind simplu, sincer, Sfântul Apostol Pavel a înaintat chiar prin aceasta în cunoașterea a ceea ce este esențial, a dragostei lui Hristos față de el și a lui, față de Hristos și de oameni. A văzut Persoana supremă și persoanele semenilor mai presus de obiecte; a văzut iubirea simplă, directă, ca fiind infinit mai dătătoare de viață decât vicleșugurile de tot felul în relațiile cu oamenii.

povățuiește⁶⁰¹. Animalul nu grăiește împotriva celui ce-l leagă, nici sufletul drept, împotriva povățuitorului. Urmează celui ce-l trage precum voiește acela și nu i se împotrivesște, mergând până la jertfă.

15) Nevicleană este firea curată a sufletului, care, în întâlnirile cu toți, se poartă așa cum a fost zidită.

16) Dreptatea este cuget neiscoditor, purtare nemincinoasă, cuvânt neprefăcut și nepregătit mai înainte. Precum Dumnezeu se numește iubire, așa se numește și dreptate. De aceea spune și înțeleptul în *Cântarea Cântărilor* către inima curată: „Dreptatea te-a iubit pe tine”. Și iarăși, părintele lui: „Bun și drept este Domnul” (*Psalm* 24, 9), și pe cei de un nume cu El îi mântuiește: „Cel ce mântuiește pe cei drepti” (*Psalm* 7, 11), și iarăși: „Dreptatea sufletelor a văzut și a cercetat fața lor” (*Psalm* 10, 7).

17) Viclenia este prefacerea stării de dreptate, cuget rătăcit, mincinoasă cârmuire de sine; jurămintе supuse pedepsei; cuvinte împletite; adânc (voit ascuns) al inimii; prăpastie de viclenie; minciuna îmbibată în fire; închipuirea de sine devenită firească; contrara smereniei; fățarnicia pocăinței; izgonirea plânsului; dușmana mărturisirii; regulă de viață după plăcere proprie; pricina căderilor; potrivnica învierii⁶⁰²;

601. Un alt paradox: „animal cuvântător supus”, care nu poartă nici măcar sarcina sa, ci o pune pe umerii povățuitorului său! Pe de o parte, e supus el însuși, pe de alta, i se supune povățuitorul lui. „Purtați-vă sarcinile unul altuia” (*Galateni* 6, 2); el poartă sarcini trupești, conducătorul, sarcini sufletești, și prin amândouă câștigă.

602. „Căci viclenia nu lasă sufletul să învețe prin pocăință.” Alta: „Precum, dacă cineva ar fi mușcat de scorpie, veninul ei ar străbate în tot trupul lui și s-ar vătăma inima lui, la fel este și răutatea inimii față de aproapele. Căci veninul ei îi mușcă sufletul și acesta se primejduiește de viclenie. Deci cel ce are milă de ostenele sale,

zâmbetul batjocurii; întristare nebună; evlavie prefăcută; viață îndrăcită.

18) Vicleanul este împreună-vorbitor cu diavolul și de un nume cu el. De aceea și Domnul ne-a învățat să-l numim pe el așa, zicând: „Și ne izbăvește de cel viclean” (*Matei 6, 13*).

19) Viclenia este știință sau, mai vârtos, urâciu-ne drăcească, străină de adevăr, care socotește că rămâne ascunsă celor mulți.

20) Fățarnicia este o stare potrivnică sufletului și trupului, împletită cu tot felul de gânduri.

21) Să fugim de prăpastia fățarniciei și de groapa vicleniei⁶⁰³, ascultând de cel ce zice: „Cei ce viclenesc vor pieri și ca o iarbă repede se vor usca și ca niște verdețuri repede vor cădea” (*Psalms 36, 9*). Aceștia sunt pășunea dracilor.

22) Greu vor intra bogații în Împărăție și înțelepții fără minte, în simplitate⁶⁰⁴.

dacă vrea să nu se prăpădească, să scuture degrabă de la sine scorpia aceasta, adică viclenia și răutatea”. Există un adânc nesfârșit, un abis al vicleniei, precum există și un abis al smereniei sau al simplității. Căci nici răutatea nu are un capăt, ci poate înainta mereu. Există nenumărate dimensiuni ale infinității, bune și rele. Ele se combină și se încrucișează și se opun în chipuri multiple. Precum nesfârșirea smereniei se hrănește din experiența infinității lui Dumnezeu, așa și nesfârșirea vicleniei din opoziția față de ea. Căci e un chip răsturnat al iubirii lui Dumnezeu. Pe măsură ce aceea se arată în mai multe forme din Dumnezeu sau din oameni, răspunde și ea cu noi forme și grade de răutate, de invidie, de mincinoasă imitare, ca o dimensiune a infinității rele ce se înfruntă cu dimensiunile infinității bune. Dar la o infinitate în act nu ajunge nici smerenia și nici viclenia. Dimensiunile infinității în creatură sunt numai direcții spre infinitatea realizată în Dumnezeu.

603. „Bărbatul viclean este o mreață ascunsă.”

604. „Nu pe înțelepții în Hristos îi socotește, ci pe cei pe care lumea obișnuiește să-i numească înțelepți. Fără minte, cu

23) Căderea a înțeleptit adeseori pe mulți răi, dăruindu-le, fără voie, nerăutate și mântuire.

24) Luptă-te să-ți înșeli priceperea⁶⁰⁵. Și, făcând așa, vei afla mântuire și nevinovăție în Hristos Iisus, Domnul nostru. Amin.

Cel ce a suit pe această treaptă să îndrăznească. Căci s-a mântuit, luând ca pildă pe Hristos.

CUVÂNTUL AL XXV-LEA

Despre preaînalta smerită cugetare, pierzătoarea patimilor, ce se naște în simțirea nevăzută

1) Cel ce voiește să înfățișeze prin cuvânt văzut⁶⁰⁶ simțirea și lucrarea iubirii Domnului în chip propriu, și ale sfintei smerite cugetări în chip convenit, și ale fericitei căințe în chip adevărat, și ale luminării lui Dumnezeu în chip vădit, și ale fricii Lui în chip nemincinos, și ale încredințării inimii în chip neînșelălor, și socotește să lumineze prin lămurirea acestora pe cei ce nu le-au gustat face ceva asemenea celui ce voiește să facă cunoscută, prin cuvinte și pilde, dulceața mării celor ce n-au gustat-o niciodată. Dar cel de al doilea⁶⁰⁷ vorbește în zadar, ca să nu spun că pălăvrăgește; iar cel dintâi sau e necercat în cele ce descrie, sau se face în chip vădit bătaia de joc a slavei deșarte.

adevărat, sunt cei înțelepți în fața lor înșiși și moștenitori ai proorocului vai.”

605. „Luptă-te, zice, să nu faci cele ce se înfățișează ca bune priceperii tale, fără cercetarea lor de către cei mai mari.”

606. Adică sensibil și material.

607. Cel ce vorbește despre miere.

2) Cuvântul nostru înfățișează mai întâi, pentru pregătire, o comoară în vase de lut, sau mai bine zis pecetluită în trupuri, a cărei calitate nu poate fi făcută cunoscută de niciun cuvânt. Ea își face cunoscut mai întâi numai numele ei neînțeles de Sus, pe care-l dăruiește, spre multă și nesfârșită cercetare cu oboseală, celor ce-l cercetează cu dreptă judecată. Iar cuvântul este acesta: sfânta smerită cugetare.

3) Câți sunt călăuziți de Duhul lui Dumnezeu să se adune împreună cu noi în acest sobor înțelegător și preaînțelept, purtând în chip înțelegător în inimi tablele cunoștinței lui Dumnezeu. Deci făcând așa, ne-am adunat și am cercetat împreună și am ispitit înțelesul cinstitiei numiri. Și unul a zis că ea înseamnă uitarea deplină a isprăvilor proprii; altul, a se socoti pe sine cel mai de pe urmă și mai păcătos dintre toți; altul, cunoștința ce o are mintea despre neputința și slăbiciunea ei; altul, a o lua înaintea aproapelui în cazuri de supărări și a dezlega cel dintâi mânia; altul, cunoașterea harului și milei lui Dumnezeu; altul, iarăși, simțirea sufletului zdrobit și tăgăduirea voii proprii.

Iar eu, ascultând toate acestea, ispitindu-le prin chibzuință și trezvie, n-am putut să aflu simțirea fericită a aceleia prin auzire. De aceea, ca unul ce sunt cel mai de pe urmă, adunând ca un câine din fărâmiturile ce au căzut de la masa acelor cunoscători și fericiți părinți, încercând să o lămuresc, am zis:

Smerita cugetare este un har fără nume al sufletului⁶⁰⁸, având un nume numai pentru cei ce au primit

608. „A numit smerita cugetare «fără nume» nu prin negație (κατ'ἀπόφασιν), ci prin afirmație. Iar har i-a spus pentru harul dat prin ea sufletului. Căci numirile nu exprimă mai multul sau mai puținul. Fiindcă oamenii nu sunt mai mult sau

cercarea (experiența) ei⁶⁰⁹. Ea este o bogăție negrăită; este numirea lui Dumnezeu și darul Lui. Căci zice: „Învățați de la Mine”, deci nu de la înger, nici de la om și nici de pe hârtie, „ci de la Mine” (*Matei* 11, 29), adică din sălășluirea, din luminarea și din lucrarea Mea în voi, „că sunt blând și smerit cu inima” și cu gândul și cu cugetul, „și veți afla odihnă” din partea războaielor și ușurare de gânduri „sufletelor voastre”.

4) Alta este arătarea acestei cuvioase vii în iarna patimilor și alta, în primăvara rodirii și iarăși alta, în vara virtuților, deși toate aceste arătări ale ei pricinuesc împreună veselia și rodirea. De aceea ele sunt și ca niște chipuri și semne ale darurilor.

5) Căci, când începe să înflorească ciorchinele acestei cuvioase (smerite cugetări), urâm îndată cu durere toată slava și lauda omenească, izgonind de la noi iuțimea și mânia. Iar înaintând această împărăteasă a virtuților, odată cu vârsta duhovnicească, în suflet, socotim ca nimic, mai bine zis ca pricini de scârbă,

mai puțin oameni, nici altele de felul acesta, ci împărtășirile sunt mai mult sau mai puțin. De aceea harul în sine e fără nume; dar, pentru cei ce se împărtășesc de el, are un nume.” Totuși, sunt realități atât de adânci și de complexe, că numele doar le indică în general, însă păstrează în ele ceva negrăit. Omul e un nume, dar ființa ce poartă acest nume are și ceva negrăit în ea, deci și în el. De fapt, autorul Scării nu numește harul fără nume în sine și cu nume pentru cei ce-l primesc, cum socotește scoliastul ediției 1970, ci smerita cugetare.

609. Cunoașterea adevărată a virtuților se dobândește numai prin experiența lor. Iar în experiența lor se dobândește cunoștința lui Dumnezeu în sufletul celui ce le are. În virtuți e transparentă puterea corespunzătoare a lui Dumnezeu. Virtuțile subțiază, în general, sau fac străvezie firea omului pentru largimea infinită a luminii și bunătății lui Dumnezeu.

toate faptele bune săvârșite de noi, gândind că în fiecare zi adăugăm mai multe poveri la sarcina noastră printr-o împrăștiere de care nu ne dăm seama. Iar bogăția darurilor dumnezeiești date nouă o privim ca pe un adaos de mai mare pedeapsă, ca una ce e mai presus de vrednicia noastră. De aceea mintea noastră rămâne atunci nejefuită, închizându-se în vistieria smereniei și neauzind decât ciocăniturile și batjocurile furilor, dar neputând fi păgubită de niciunul din ei, dacă smerenia este vistieria nejefuită.

6) Atâta am îndrăznit să cugetăm, prin puține cuvinte, despre înflorirea și sporirea începătoare a acestui pom pururea înverzit. Dar care este coroana desăvârșită a acestei sfințite virtuți, întrebați pe Domnul, cei ce sunteți ai Domnului. Căci despre mărimea acestei cuvioase nu se poate grăi. Iar despre calitatea ei este și mai cu neputință de grăit. Vom încerca totuși să grăim ceva despre însușirea ei, după înțelegerea dăruită nouă.

7) Între pocăința plină de grijă și plânsul curățit de orice pată și preacuvioasa smerenie a celor începători e atâta deosebire câtă e între pâine, aluat și făină. Căci sufletul se zdrobește și se subțiază prin pocăința vădită, se unește și, ca să zic așa, se amestecă (se frământă) cu Dumnezeu prin apa plânsului nemincinos, iar aprinsă de focul Domnului se face pâine și se întărește. Aceasta e fericita smerenie, cea lipsită de aluatul (stricăciunii) și de umflarea mândriei. Astfel, adunându-se într-o singură putere și lucrare, cele trei sunt ca un lanț preacuvios, sau ca un curcubeu care are aceleași însușiri⁶¹⁰. Și semnul uneia vei afla

610. „Curcubeul este arcul întins după ploaie în nori. A numit smerenia astfel pentru firea mult întărită și felurită și

că se face și semnul celorlalte. Aceasta voi încerca s-o întăresc printr-o scurtă dovedire.

8) Însușirea cea dintâi și cea mai aleasă a acestei bune și vrednice de laudă treimi este primirea cu cea mai mare bucurie a necinstirii, care e așteptată cu mâinile deschise ale sufletului și e îmbrățișată ca una ce alină și topește bolile sufletului și mari păcate. A doua însușire e pierderea a toată iuțimea și cumpătarea ce se arată în potolirea ei. Iar a treia treaptă preafrumoasă a ei este neîncrederea credincioasă în bunătățile agonisite și dorința neîncetată după învățătură⁶¹¹.

9) „Sfârșitul Legii și al proorocilor este Hristos, spre îndreptarea fiecăruia care crede” (*Romani* 10, 4), iar sfârșitul patimilor este slava deșartă și mândria celui ce nu ia aminte. Pe acestea le pierde această căprioară înțelegătoare (*smerenia*, *n. trad.*), care păzește pe cel ce viețuiește împreună cu ea (pe omul smerit, *n. trad.*) neprimitor de niciun venin aducător de moarte. Căci unde se arată în ea veninul fățarniciei? Unde, al clevetirii? Unde se ascunde de ea șarpele? Oare nu e scos mai degrabă la arat din pământul inimii și omorât și nimicit? Nu este în unirea cu aceasta vreo arătare a urii, vreun fel de împotrivire în cuvânt, nu e vreun miros al nesupunerii, decât dacă ar fi vorba de credință⁶¹².

multicoloră, sau pentru întreita culoare și pentru înălțimea acestei virtuți care este ridicată deasupra celor pământești” („pentru întreita culoare”, numai în trad. Veniamin Costache).

611. Cel smerit nu se încrede niciodată în virtuțile câștigate și în faptele bune săvârșite, dar aceasta, pe temeiul credinței în Dumnezeu și în putința de a înainta cât mai departe.

612. Numai când s-ar cere călugărului în ascultare să nu creadă, sau să schimbe vreun punct de credință, i-ar fi îngăduit să nu se supună.

10) Cel ce s-a unit cu aceasta ca un mire este lin, blând, ușor de înmuiat prin străpungere, milos mai mult decât toți, senin, strălucitor, ușor de înfrânat, nesupărăcios, veghetor, netrândav. Și ce trebuie să mai spunem multe? E nepătimaș, dacă „întru smerenia noastră Și-a adus Domnul aminte de noi... și ne-a izbăvit pe noi de vrăjmașii noștri” (*Psalm 135, 23-24*).

11) Călugărul cu cugetul smerit nu va iscodi cele negraite. Dar cel mândru va iscodi nedreptățile.

12) Stând dracii în chip arătat înaintea ochilor unui oarecare frate din cei mai cunoscători, au început să-l fericească. Dar preaînțeleptul zise către ei: „De veți înceta să mă lăudați prin gânduri în suflet, din retragerea voastră mă voi socoti că sunt mare. De nu veți înceta să mă lăudați, voi cunoaște din laudele voastre necurăția mea. Căci «necurat este la Domnul tot cel ce se înalță cu inima» (*Pilde 16, 6*).

Deci dacă plecați, m-am făcut mare; dacă mă lăudați, voi dobândi prin voi și mai multă smerenie”⁶¹³.

613. Avem aceeași subtilă surprindere a tensiunii unor stări sufletești contradictorii. Călugărul pune dracii în grea dilemă: „Dacă plecați, mă voi mândri că v-am putut alunga, deci e bine pentru voi să plecați, dar pentru mine e bine să rămâneți; dacă rămâneți, nu numai că n-am puțința să zic că sunt mare pentru că v-am alungat, ci am și motiv să mă smeresc, căci, lăudându-mă voi, îmi dau seama de necurăția mea, contrară laudeilor voastre”. Dracii nu știu ce să facă: să rămână, ca să ispitească în continuare pe călugăr prin laude, căci poate până la urmă tot l-ar face să se mândrească (dar le-a spus că, dacă rămân, el mai tare se convinge de păcatele lui)? Deci vor pleca. Dar, plecând, nu-l mai pot ispiti.

În fond, aceasta nu se întâmplă, chiar dacă nu sunt dracii de față, ci e numai în gândurile noastre. Dacă gândul ne spune că suntem smeriți, ne mândrim, deci e bine să alungăm acest gând; dacă îl alungăm, nu mai avem conștiința smereniei și,

Și dracii, zăpăciți de încurcătura în care i-a pus acest cuvânt, s-au făcut nevăzuți.

13) Să nu-ți fie sufletul tău groapă acestei ape de viață făcătoare, care acum izvorăște, acum seacă sub arșița slavei și înălțării, ci să-ți fie izvor al nepătimirii, care scoate pururea râul de apă al sărăciei (cu duhul, *n. trad.*) din sine. Ia seama, prietene, că văile sunt cele ce rodesc în ele grâu înmulțit și rod duhovnicesc. Vălea este sufletul smerit între munți, adică între virtuțile duhovnicești, pururea netrufaș și pururea neclintit⁶¹⁴.

14) N-am postit, n-am privegheat, nu m-am culcat pe jos, ci „m-am smerit, zice, și m-a mântuit Domnul degrabă” (*Psalm 114, 6*). Pocăința învie, plânsul bate la ușa cerului, iar cuvioasa smerenie o deschide. Eu mărturisesc Treimea în Unime și Unimea în Treime și mă închin Ei⁶¹⁵.

lipsind ea, îi ia locul mulțumirea de noi înșine, deci mândria. Cum ieșim din această dilemă? Alungând gândul că suntem smeriți, dar rămânând smeriți. Dar putem face aceasta? Și cum? Scărarul dă soluția în capitolul următor: să fim permanent exclusiv sub puterea gândului păcătoșeniei noastre; nu într-o reflecție teoretică asupra smereniei, ci într-o suferință reală pentru insuficiența noastră. Scăparea e într-o suferință reală și adâncă pentru păcatele noastre, nu într-un joc cochet al reflecției pe tema smereniei.

Dacă mândria face pe om aspru și opac, smerenia îl face delicat și transparent. În ea stă înnobilarea firii noastre. Dar ea nu poate fi înfăptuită fără conștiința păcătoșeniei noastre și fără efortul de a o depăși, adică fără pocăință, care se dovedește că nu e deplină decât în plâns.

614. Alt paradox: pe cât sunt de înalte virtuțile, pe atât e de smerit sufletul.

615. „Precum Sfânta Treime a Ipostasurilor este în dumnezeirea cea Una, și dumnezeirea cea Una, în Trei Ipostasuri, așa și pocăința și plânsul și smerenia sunt de un neam și se întăresc

15) Pe toate cele văzute le luminează soarele, și pe toate cele făcute cu judecată (cu rațiune, *n. trad.*) le întărește smerenia. Nefiind de față lumina, toate sunt întunecate. Și nefiind de față smerita cugetare, toate ale noastre sunt putrede⁶¹⁶.

16) Unul este în toată zidirea locul care a văzut o singură dată soarele, și unul este gândul care a născut de multe ori smerenia⁶¹⁷. Una și singură a fost ziua în care toată lumea s-a veselit, și aceasta este unica virtute care nu poate fi umilită de draci⁶¹⁸.

în harul dumnezeiesc și harul le unește pe acestea, unind pe una cu alta și înălțând mintea la Dumnezeu.” Cele trei, în unitatea lor, nu reflectă numai Sfânta Treime, ci au în ele harul Dumnezeului întreit, sau pe Dumnezeu întreit, prin har, unind pe cele trei fără să le confunde, cum este El una în ființă și întreit în Ipostasuri.

616. Sunt în descompunere. Au în ele viermele mândriei, care nu lasă firea noastră să se înfrumusețeze în mod real, să se înobileze cu adevărat, să înfăptuiască cu adevărat punțile ei spre Dumnezeu și spre semenii, prin care se întărește în viață.

617. „Acest singur loc a fost adâncul Mării Roșii la trecerea lui Israel. Și acest singur gând este aducerea aminte de moarte, sau de viitoarea Judecată, sau de patimile Domnului.” Prin acest gând trecem prin vârtoarea patimilor spre mântuire. În acest loc, Dumnezeu Se așezase între israeliți și egipteni în chipul unui nor, care către egipteni era întunecos, acoperind pe israeliți din partea lor, iar deasupra și în fața israeliților era luminos, arătându-le calea (*Ieșirea* 14, 20). Aceasta e smerenia, care vede pe Dumnezeu, sau măreția Lui, dar e acoperită de către ceilalți în măreția ei. Dar smerenia care vede numai pe Dumnezeu se naște numai pentru că se gândește la moarte, la Judecata lui Dumnezeu și la patimile Domnului pentru păcate.” Această explicație corespunde cu cea a lui Ioan de Raith (*PG* 88, 1236, C-D).

618. „Ziua bucuriei a toată lumea nu e alta decât cea a Învierii Domnului și Mântuitorului nostru, în care neamul nostru s-a eliberat de legăturile veșnice. Iar unii spun că e cea a Nașterii Domnului, în care s-a auzit de la îngeri: «Slavă întru cei de sus, lui

17) Una este a se înălța și alta, a nu se înălța; și alta, a se smeri. Cel dintâi judecă toată ziua; cel de al doilea nu judecă, ci poate se și judecă pe sine; iar cel de al treilea, fiind nevrednic de osândă, pururea se și osândește pe sine.

18) Altceva este a cugeta cu smerenie; altceva, a se nevoi pentru a cugeta cu smerenie; și iarăși, altceva, a lăuda pe cel smerit cu cugetul. Cel dintâi lucru este al celor desăvârșiți; al doilea, al adevăraților ascultători; iar al treilea, al tuturor credincioșilor.

19) Cel ce s-a smerit înlăuntrul său nu e furat de buze, căci ceea ce nu are vistieria nu se poate scoate pe ușă⁶¹⁹.

Dumnezeu» etc.; iar alții, că e ziua în care Noe a ieșit cu ceilalți din corabie.” Între ziua Învierii sau a Nașterii Domnului nu e numai o paralelă, ci și o legătură. Numai pentru că Domnul S-a coborât prin naștere, ne putem coborî și noi în smerenie. Dar smerenia ne aduce adevărata slavă și mântuire, cum nașterea l-a adus lui Hristos slăvirea de către îngeri și învierea; cum ascultarea i-a adus lui Noe izbăvirea de apele potopului. Alta, în ed. Veniamin Costache: „Rațiunile lucrurilor făcute în zidire se văd adunate numai în omul singur, care a fost făcut din cele gândite și din cele simțite. Deci, în ziua nepăcătuirii lui și a însăși smereniei lui se bucură zidirea”. În om se văd toate rațiunile creaturilor, atât ale celor sensibile, cât și ale celor înțelese și înțelegătoare. El e rațiunea atotcuprinzătoare a tuturor rațiunilor create. În el sunt atât toate rațiunile obiectelor sensibile care se cunosc prin el (sau cu care ele au legătură), cât și rațiunea care le cunoaște (ca îngerii), și care e în legătură cu toate rațiunile cunoscătoare. Dar el se bucură de a se cunoaște real și de a cunoaște; atunci când se smerește, se cunoaște cel mai bine pe sine. De aceea, întru el se bucură toată zidirea când, smerindu-se, se cunoaște cel mai mult și pe sine însuși și, în el, pe toate.

619. Cel smerit socotește că nu are nimic. De aceea buzele nu au ce fura din el și preda altora. De fapt, el rămâne o vistierie pecetluită, care se îmbogățește neconținut. Desigur, ceilalți învață totuși de la el. Învață în chip negrăit (apofatic), văzând înălțimea sau adâncimea smereniei lui.

20) Calului, când se află singur, i se pare că aleargă tare, dar adus în herghelie, își cunoaște neputința sa.

21) Când gândul nu se mai fălește cu darurile firești, e semn că a început să se însănătoșeze. Iar câtă vreme simte cineva mirosul urât, nu simte mi-reasma mirului.

22) Cel ce m-a îndrăgit, a spus cuvioasa, nu va mai lovi, nu va mai judeca, nu va mai voi să stăpânească, nu va mai face pe înțeleptul (nu se va mai sfătoși), până ce va rămâne unit cu mine. Căci, după unirea cu mine, acela nu mai e supus legii (*1 Timotei 1, 9*)⁶²⁰.

23) Nelegiuții draci i-au semănat lauda în inimă unuia ce se nevoia să ajungă la fericita smerenie. Iar acesta s-a gândit, din insuflare dumnezeiască, să biruiască viclenia duhurilor printr-o meșteșugire evlavioasă. Și anume, sculându-se, a scris pe peretele chilieii numirile celor mai înalte virtuți, adică a iubirii desăvârșite, a smeritei cugetări îngerești, a rugăciunii curate, a curăției nestricate și a celor asemenea. Deci, când veneau gândurile să-l laude, el spunea: „Să mergem la mustrare!” Și venind în chilie, citea numirile și striga către sine: „Chiar când vei câștiga acestea, să știi că ești încă departe de Dumnezeu”⁶²¹.

620. El va face ale legii fără să trebuiască să caute la o lege din afară. „Cei ce lovesc cu nesimțire, sau judecă, sau fac pe înțelepții, sau poftesc stăpânire nu sunt părtași de smerenie. Dar uneori unii învață smerenia și prin faptele lor pe cei ce se apropie de ei.”

621. „Zis-a Avva Isaia despre smerita cugetare că nu are limbă să grăiască cu cineva pentru că e fără grijă, sau, către altul, pentru că e disprețuitoare de sine; nici ochi nu are să ia aminte la scăderile altuia, nici ureche să audă cele ce nu folosesc sufletul său. Și nu are vreo treabă cu cineva, decât cu păcatele sale. Cu toți oamenii este pașnică, dar pentru porunca lui Dumnezeu, nu

24) Care e puterea și firea soarelui acestuia nu putem să spunem; dar cunoaștem, din lucrările și însușirile lui, firea lui.

25) Smerita cugetare este acoperământ dumnezeiesc, spre a nu fi văzute izbândirile noastre⁶²². Smerita cugetare e adâncul fără fund al puținătății noastre, care nu poate fi furat de niciun tâlhar⁶²³. Smerita cugetare este „turn tare dinspre fața vrăjmașului” (*Psalm* 60, 3). „Nu se va folosi vrăjmașul de el; și fiul lui, adică gândul nelegiuirii, nu va adăuga a-i face lui rău; și va tăia de la fața lui pe vrăjmașii lui și va pune pe fugă pe cei ce-l urăsc pe el” (*Psalm* 88, 22-23).

26) Dar însușirile cunoscute marelui Ctitor al bogăției sale din suflet sunt mai multe decât toate cele arătate⁶²⁴. Iar acelea sunt, celor ce văd, semne arătătoare ale bogăției; numai un lucru nu se vede: voința ei de a nu se arăta⁶²⁵.

pentru prietenie. Și de postește cineva șase zile și încă șase și se predă pe sine unor mari osteneli și porunci, fără calea aceasta (a smereniei) toate ostenelile lui sunt nefolositoare.” Alta: „De nu câștigi (aceste virtuți), ești departe de poruncile lui Dumnezeu; iar de le câștigi, ești slugă netrebnică: ai făcut ceea ce trebuia să faci, în vreme ce alții au făcut mai mult decât poruncile”.

622. Ea acoperă virtuțile noastre, ca să nu ne mândrim și să le pierdem prin aceasta. Le acoperă chiar față de noi. Numai Dumnezeu trebuie să le vadă.

623. Vederea puținătății sau neînsemnătății noastre poate spori la nesfârșit, ca într-un abis, pe măsura cunoașterii tot mai vădite a infinității lui Dumnezeu. Dar nu poate înainta până la nimic, pentru că în acest caz n-ar putea avea conștiința de sine.

624. Duhului Sfânt, ctitorul smereniei din suflet, îi sunt cunoscute și alte bunătăți ale smereniei decât cele pe care le face arătate.

625. Avem iarăși un paradox: însușirile smereniei se văd și ele o trădează pe ea. Totuși ea însăși nu vrea să fie văzută și nu

27) Vei cunoaște și nu te vei amăgi văzând că se află în tine această cuvioasă virtute într-o bogăție de lumină negrăită și plină de o dragoste netâlcuită de rugăciune. Înainte de a-i face loc în sine, inima a ajuns la nedefăimarea greșalelor străine. Iar înainte-mergătoarea celor spuse este ura oricărei slave deșarte.

28) Cel ce s-a cunoscut pe sine într-o toată simțirea sufletului a semănat pe pământ bun. Căci în cei ce n-au semănat astfel nu poate înflori smerita cugetare. Cel ce s-a cunoscut pe sine a cunoscut în sine gândul fricii de Domnul⁶²⁶. Iar cel ce călătorește cu acest gând ajunge la poarta iubirii.

29) Smerenia este poarta Împărăției⁶²⁷, introducând înlăuntru pe cel ce se apropie. Despre ea socotesc că a zis Domnul că „cel ce voiește va intra și va ieși (fără frică, din viață) și pășune va afla”

se arată. Dar chiar prin aceasta se arată. „Însușirile arătate sunt semne ale bogăției smereniei, cu excepția voinței ei. Căci aceasta socotesc că este acel unul de care vorbește.” Ediția 1970 mai adaugă: „Alții spun că acel unul este defăimarea de sine, pe care o săvârșește neîncetat cel smerit la cuget în chip ascuns, înlăuntru său, socotindu-se pe sine mai neînsemnat și mai vrednic de scârbă decât toți. Aceasta neputându-se vedea de cineva, se desparte de toate însușirile arătate ale smeritei cugetări”.

626. „Adevărata smerenie este fiica cunoștinței. Iar cunoștința adevărată este fiica ispitelor.” Din ispite cunoaștem că suntem expuși la ele din pricina slăbiciunii noastre, adică ne cunoaștem cu adevărat, cum nu ne cunoaștem până ce suntem stăpâniți de mândrie. Dar, cunoscându-ne astfel, ajungem la smerenie.

627. E poarta care introduce în Împărăția iubirii. Căci ea e semnul dispariției oricărei mândrii, care închide pe om în sine și-i închide orice poartă. Smerenia e semnul supremei prețuiri a lui Dumnezeu și a altora. Și din aceasta vine iubirea pentru ei și deschiderea porții lor.

(Ioan 10, 9), și că ea e verdeața din rai⁶²⁸. Deci toți câți au intrat prin altă cale în schima călugărească sunt furi și tâlhari ai vieții lor.

30) Cei ce voim să o dobândim să nu încetăm a ne cerceta pe noi înșine; și dacă vom socoti, întru simțirea inimii, pe aproapele că ne întrece în toate, aproape ne este mila⁶²⁹.

31) E cu neputință să iasă foc din zăpadă. Dar e și mai cu neputință să se afle smerita cugetare între cei de altă credință (eterodocși). Virtutea aceasta este a celor credincioși și bine-cinstitori, dar, și a acestora, numai dacă sunt curățiți⁶³⁰.

32) Cei mai mulți ne numim pe noi înșine păcătoși și poate că și suntem. Dar ceea ce probează inima este primirea defăimării⁶³¹.

628. „Cel ce a intrat, prin viețuirea și smerenia imitatoare a lui Hristos, în viața călugărească va intra bine în ea și va ieși din viața de față și va afla pășunea pricinuitoare de veselie cea din rai.”

629. „Milă numește smerita cugetare venită în suflet prin har. Dar ea vine când ne vom socoti, din tot sufletul și din toată inima, mai neînsemnați decât tot omul. Aceasta înseamnă «întru simțirea inimii».”

630. Numai dreapta credință este temei și izvor de smerenie. Orice altă credință e produsul mândriei. „Smerita cugetare nu e disprețuirea cunoștinței, ci o cunoaștere a harului și a milei lui Dumnezeu.” De aceea, numai cei ce cred în Dumnezeu cel adevărat, Care s-a coborât din iubire până la noi, pot primi harul smeritei cugetări. Dar aceasta nu înseamnă o disprețuire a cunoștinței de noi înșine. Fără această cunoștință de noi înșine suntem mândri și nu primim harul. Smerita cugetare, deși e din har, mai degrabă ne adâncește cunoștința de noi înșine și aduce în noi adevărata cunoaștere a noastră.

631. A lui Isaac: „Cel ce poate răbda cuvântul aspru al unui om urâcios și neînțelept, pentru Dumnezeu și pentru a împăciui gândurile, fiul păcii se va chema. Și unul ca acesta poate

33) Cel ce se grăbește spre acest liman neînviforat (spre smerenie) nu va înceta să împlinească, să cugete și să născocească tot felul de planuri, de cuvinte, de gânduri, de meșteșugiri, de căutări, de căi, de chipuri de purtări, de iscodiri, de cereri și de rugăciuni, până ce, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin purtări tot mai smerite și mai ocărâte, va scăpa vasul sufletului său de marea pururea bântuită de furtună a închipuirii de sine. Căci cel ce s-a izbăvit de aceasta s-a făcut un vameș în stare să afle răspuns bun pentru toate păcatele⁶³².

34) Unii țin ca pricină de smerită cugetare relele făcute înainte și după iertarea lor până la sfârșit, biciuind prin ele închipuirea de sine. Alții, ținând în mintea lor patima lui Hristos, se socotesc pururea datornici. Alții se umilesc pe ei prin lipsurile de toate zilele. Alții doboară prin ispitele, prin bolile și prin greșalele lor înălțarea lor. Alții și-au făcut din lipsa darurilor maica darurilor⁶³³.

dobândi pacea sufletului și duhului". Alta: „De respingi oste-neala și necinstirea, nu spune că te pocăiești prin alte virtuți. Căci slava deșartă și ocolirea durerii obișnuiesc să slujească păcatului pentru slavă". Alta: „Când vezi pe cineva plângându-se din pricina multei necinstiri, cunoaște că, fiind stăpânit de gândurile slavei deșarte, cu durere va secera snopul semințelor semănate în inimă". Alta: „Cu cât ești mai stăpânit de năravuri rele, primește mai bucuros greaua chinuire, ca, smerindu-te prin ea, să vomîți mândria". În traducerea Veniamin Costache: „Când vei suferi mult pentru vreo ocară, sau necinstire, cunoaște că mult te-ai folosit. Fiindcă slava deșartă se scoate afară din tine, după o înțeleaptă iconomie, prin necinstire". Alta: „Cercarea și dovedirea smereniei se fac prin necinstire".

632. Va răspunde ușor de ele prin pocăință și smerenie. Vameșul e chipul păcătosului, dar și al pocăinței pentru păcate.

633. A se observa frumusețea acestui paradox: cel mai sărac e cel mai bogat, dacă-și recunoaște sărăcia.

Dar mai sunt unii – dacă mai sunt și acum, nu pot spune – care chiar prin darurile lui Dumnezeu și prin sporirea în ele se smeresc pe ei, socotindu-se nevrednici de o astfel de bogăție și rămân într-o astfel de simțire, adăugând în fiecare zi la datoria lor⁶³⁴. Aceasta e smerenia, aceasta e fericirea, aceasta e cununa cea desăvârșită.

35) Când vezi pe cineva, sau auzi de el că în puțini ani a dobândit cea mai înaltă nepătimire, socotește că nu pe alta, ci pe această cale, fericită și scurtă, a călătorit.

36) Dragostea și smerenia sunt o sfințită pereche. Cea dintâi înaltă, cea de a doua, susținându-i pe cei înălțați, nu-i lasă niciodată să cadă.

37) Altceva este zdrobirea inimii, altceva, cunoștința și altceva, smerenia⁶³⁵. Zdrobirea fiică este căderii. Căci cel ce cade se zdrobește și stă la rugăciune fără îndrăzneală, dar cu o nerușinare vrednică de laudă⁶³⁶ sprijinindu-se în toiagul nădejzii ca unul cu totul zdrobit, și cu el alungând câinele deznădejzii.

634. Un alt paradox remarcabil: cu cât sporești mai mult, cu atât te simți mai dator, ca și când n-ai sporit deloc. Căci cu cât primesc mai multe daruri, cu atât se socotesc mai îndatorați și deci se smeresc mai mult. Cu cât podoabele cu care un binefăcător încarcă pe cineva sunt mai mari, cu atât îl fac pe acesta să se plece mai mult în fața lui, covârșit tot mai mult de ele.

635. A Sfântului Marcu Monahul: „Fără zdrobirea inimii e cu neputință a ne izbăvi de patimă. Iar inima o zdrobește înfrânarea întreită: de la somn, de la hrană, de la tihna trupească. Căci prisosul în acestea pricinuieste dulcea pătimire. Iar dulcea pătimire primește gândurile rele. Ea se împotrivesc însă și rugăciunii și slujirii cuvenite”.

636. Un alt paradox: cel ce a căzut stă la rugăciune lipsit de îndrăzneală, dar plin de stăruința pe care i-o dă deznădejdea, care mai are în Dumnezeu o singură nădejde: să ceară iertare fără să se rușineze.

Cunoașterea e înțelegerea neclintită a măsurilor proprii și amintirea neîmprăștiată a greșalelor celor mai subțiri.

Smerenia este învățătura gândită a lui Hristos, adunată în chip înțelegător în vistieria sufletului de cei ce s-au învrednicit de ea, învățătură de care nu se pot apropia cuvintele sunătoare⁶³⁷.

38) Cel ce zice că simte în întregime mireasma acestui mir, dar în timpul laudelor se simte mișcat în inimă fie măcar cât de puțin, sau că, pricepând înțelesul cuvintelor, nu se amăgește, se înșală⁶³⁸.

39) Am auzit pe cineva zicând într-o simțirea sufletului: „Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui Tău dă slavă” (*Psalm* 113, 9). Căci cunoștea că firea nu poate rămâne nicicum nevătămată prin sine. „De la Tine e lauda mea în adunare mare” (*Psalm* 21, 29), adică în veacul viitor. Căci înainte de acela nu o putem purta pe aceasta fără primejdie.

40) Dacă firea și rațiunea și chipul celei mai de pe urmă mândrii este să fățărăm, de dragul slavei, virtuți ce nu le avem în noi, apoi semnul celei mai adânci smerite cugetări este să ne înfățișăm ca vinovați pentru păcatele care nu sunt ale noastre de dragul disprețuirii.

637. În smerenie e concentrată în mod trăit toată învățătura lui Hristos într-un chip negrăit, apofatic. Însăși învățătura lui Hristos se dovedește prin ea cuprinzând un adânc nesecat în trăire și, cu atât mai mult, negrăit.

638. „Nu poruncește să fim nesimțitori, dar oprește ca cineva să ia aminte la laude ca la niște cuvinte adevărate și să se îndulcească cu ele și să se socotească pe sine vrednic de astfel de cuvinte.”

Așa a făcut cel ce a luat pâinea și brânza cu mâinile sale⁶³⁹; așa, cel ce, dezbrăcându-se de haina sa, a colindat orașul neispitit de patimă, ca un lucrător al curăției⁶⁴⁰. Unii ca aceștia nu se tem de sminteala omului, deoarece au luat prin rugăciune puterea să încredințeze (despre curăția lor) în chip nevăzut pe toți.

41) Cel ce se îngrijește de primul lucru știe că va lipsi cel de al doilea⁶⁴¹. Căci, unde Dumnezeu e gata să ne asculte, toate le putem face. Să ții să superi mai degrabă pe oameni, decât pe Dumnezeu. Căci Se bucură văzându-ne alergând spre necinstiri, ca să strâmtorăm, să lovim și să pierdem închipuirea deșartă de sine.

42) Înstrăinarea e pricinuitoarea cea mai mare a acestui fel de nevoie. Căci numai cei cu adevărat mari pot răbda să fie batjocoriți de ai lor⁶⁴². Să nu te sperii de cele spuse, căci nimeni n-a putut vreodată să urce scara dintr-o dată.

43) În aceasta vor cunoaște toți că suntem ucenicii lui Dumnezeu: nu că ni se vor supune dracii, ci că numele noastre s-au scris în cerul smereniei⁶⁴³ (Luca 10, 20).

639. Ediția 1970: „Socotesc că vorbește de Avva Simon, de care se spune în Cartea a treia a lui Everghetinos”; PG: „Face aluzie la Sfântul Serapion”.

640. Ediția 1970: „Socotesc că Părintele vorbește de Avva Serapion”; PG: „E cuviosul Simon”.

641. „Cel ce se îngrijește de smerita cugetare nu are teamă de sminteală sau de disprețuirea celui alt.”

642. „Dumnezeu Se bucură, zice, de cei smeriți la cuget, văzându-i batjocoriți, dar răbdând. Iar fiindcă la aceasta nu se poate ajunge între ai săi, înstrăinarea e cea mai bună pricină a smereniei.” În ediția 1970, fraza din urmă sună: „Dar fiindcă numai cei mari pot răbda să fie batjocoriți de ai lor, înstrăinarea e cea mai mare pricină a smereniei” (celor mici duhovnicește).

643. Cerul e lumea smereniei, căci numai unde e smerenie, e iubire. Acolo nu e nici silnicie, nici vrajbă.

44) Nerodnicia urcă prin fire la înălțime ramurile pomilor numiți lămâi. Dar când se fac roditori, se încovoae. Cel ce a privit cu înțelegere știe aceasta.

45) Pe scara acestei cuvioase virtuți, unul primește de la Dumnezeu o suire de treizeci de trepte, altul, de șaizeci și altul, de o sută. Pe cea mai de sus înălțime (treaptă) se află cei nepătimitori; la mijloc, cei în vârstă (duhovnicească) a bărbăției; iar pe cea dintâi pot urca toți. Cel ce se cunoaște pe sine nu se va lăsa amăgit să încerce a urca la cele mai presus de puterile lui, dar pune piciorul în chip neclintit pe această fericită cărare⁶⁴⁴.

46) Păsările se tem de neamul uliului, iar lucrătorii smereniei, de sunetul (ecoul) grăirii lor împotrivă⁶⁴⁵.

47) Mulți au dobândit mântuirea fără mai înaintevestiri, luminări, semne și minuni. Dar fără smerenie, nimeni nu va intra în camera de nuntă. Căci ea e păzitoarea celor dintâi, iar fără ea cele dintâi îi pierd pe cei mai ușori.

48) Deoarece nu voim să ne smerim, Domnul a rânduit cu purtare de grijă și aceasta: nimeni nu poate vedea rănile sale cum le vede aproapele său. De aceea e de trebuință să dăm mulțumită pentru însănătoșirea noastră nu nouă, ci aceluia și lui Dumnezeu.

49) Cel cu mintea smerită se ferește de voia sa ca de o amăgitoare și, în cererile lui către Domnul, învață și ascultă cu credință neșovăitoare⁶⁴⁶. El nu ia aminte la viețuirea învățătorilor, ci predă grija de sine lui

644. „Pune adică piciorul minții pe cărarea nealunecoasă, adică pe smerenie.”

645. „Deci nici gândul grăirii împotrivă să nu-l primim. Căci acesta este ecoul.”

646. „Ce să învețe? Desigur, cele cuvenite și trebuincioase.”

Dumnezeu, Care a învățat pe Valaam cele de trebuință și prin asină (*Numerii* 22, 28 ș.u.).

50) Un astfel de lucrător, chiar de ar înțelege, de ar face și de ar grăi cele cuvenite, nici atunci nu și-ar crede sieși. Căci încrederea în sine îi este celui smerit o țepușă și o povară, precum îi este celui mândru spusa altuia.

51) Mie mi se pare că e propriu îngerilor să nu fie furați de păcate⁶⁴⁷. Căci am auzit pe îngerul pământesc zicând: „Nu știi întru mine nimic; dar nu întru aceasta mă voi îndrepta. Că Cel ce mă judecă pe mine este Domnul” (*I Corinteni* 4, 4). De aceea trebuie să ne osândim și să ne ocărâm pe noi înșine neîncetat, ca prin micșorarea noastră să lepădăm de la noi păcatele fără de voie⁶⁴⁸. Iar de nu, în ceasul ieșirii vom avea de dat socoteală în chip cumplit pentru ele⁶⁴⁹.

52) Cel ce cere de la Dumnezeu lucruri mai prejos de vrednicia sa va primi fără îndoială cele mai presus de sine⁶⁵⁰. Despre aceasta dă mărturie vameșul, care

647. Păcatul e o furare a omului din conștiința clară și ascuțită de sine, e pe jumătate o inconștiență. Îngerul e în cea mai luminoasă, trează și nefurată conștiință de sine.

648. E un mijloc de a ascuți conștiința de noi înșine de neputința noastră.

649. „Nu prin cuvântul simplu trebuie să ne judecăm pe noi înșine neîncetat, ci întru simțirea inimii. Căci cel ce se ceartă astfel pe sine nu se va întoarce nici de la cei ce-l mustră și-l ocărăsc ca de la niște dușmani, ci-i va iubi din suflet ca pe niște binefăcători.” Aceasta o spune cu stăruință și Avva Dorotei.

650. „Cel ce se socotește pe sine nevrednic și de cererile cele mai mici și cere ca un păcătos cele mai mici primește iertare mare. Căci credincios este Dumnezeu să ne dea nouă și peste ceea ce cerem, dar nu ne vin acestea câtă vreme păcătuim cu voia.” Sau și așa: „Mai prejos de vrednicia lui cere cel ce lucrează dreptatea și nu cere răsplată pentru faptele lui, ci numai iertarea păcatelor lui. De aceea, va primi și cele mai

a cerut iertare dar a primit îndreptarea (*Luca 18, 14*), și tâlharul, care a cerut numai pomenirea în Împărăție și a moștenit raiul întreg (*Luca 23, 42*).

53) Nu se poate vedea în zidire foc mic și mare; și nu poate rămâne în smerita cugetare nemincinoasă vreun fel de împătimire de cele materiale. Cât timp păcătuim cu voia, nu este smerenia în noi. Acesta este semnul neaflării ei în noi.

54) Cunoscând Stăpânul că putem întipări chipul virtuții sufletului în purtarea cea din afară, luând un ștergar, ne-a arătat calea smereniei (*Ioan 13, 4*). Căci sufletul se face asemenea lucrărilor din afară și ia chipul celor ce le face și se întipărește de ele.

55) Stăpânirea s-a făcut unuia dintre îngeri pricină de înălțare, dar nu pentru aceasta o primise pe ea⁶⁵¹.

56) Altceva simte cel ce șade pe tron și altceva, cel ce șade în gunoi. Și de aceea, poate, dreptul acela s-a așezat pe gunoi în afara cetății. Căci, dobândind astfel desăvârșita smerită cugetare, a spus întru simțirea inimii: „M-am osândit pe mine însumi și m-am istovit. Pământ și cenușă m-am socotit” (*Iov 42, 6*)⁶⁵².

57) Găsesc că Manase (*4 Regi 21, 2-4*) a păcătuat ca niciun altul dintre oameni, pentru că a spurcat cu idoli templul lui Dumnezeu și toată credința. De ar fi postit toată lumea pentru el, nimic nu ar fi putut aduce în schimb deopotrivă cu păcatul lui.

presus de sine de la Dumnezeu, Care dă din prisosință mai presupus și de cele ce cerem sau cugetăm”.

651. Îngerii au primit o stăpânire de sine peste ei înșiși și peste cele materiale, dar unul din ei a făcut din aceasta o pricină de mândrie.

652. „Observă câtă zdrobire aduce sufletului defăimarea de sine, spre pocăință. Căci de la defăimarea de sine vine cineva și la răbdarea celui ce-l mustră și-l defaimă.”

Dar smerenia a izbutit să tămăduiască în el și cele de nevindecă ale lui⁶⁵³.

653. „Smerenia poate aduce, fără fapte, iertarea multor păcate. Dar faptele fără smerenie sunt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pricinuesc și multe rele. Deci dobândește iertare de păcate prin smerenia ta, cum am zis.” Alta, la Veniamin Costache: „Precum sarea este de trebuință în orice mâncare, așa și smerenia, în toată fapta bună. Și ea poate să înfrângă tăria multor păcate. De aceea trebuie să ne măhnim cu mintea neîncetat, întru smerenie și întristare și cu dreaptă socoteală. De o vom câștiga pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu. Fără fapte bune ea ne pune înaintea lui Dumnezeu; dar fără ea, deșarte sunt toate faptele noastre. Căci preschimbarea minții noastre o voiește Dumnezeu. În minte ne facem buni și în minte ne facem netrebnici. Ajunge să stea aceasta singură în fața lui Dumnezeu și să grăiască pentru noi”. Smerenia anulează tot răul ce s-a întipărit în noi prin fapte rele; dar lipsa ei face neplăcute toate faptele noastre bune, arătându-le ca făcute pentru slava noastră. Mândria ne oprește să intrăm în adevărata comuniune cu ceilalți, chiar dacă facem fapte bune pentru ei. Ea ne închide sinea noastră față de alții, trimițând faptele bune spre ei numai ca niște câini de vânătoare spre animalele vânat. De aceea, și pe aceia îi oprește să intre în comuniune cu noi. Mândria noastră închide și inima lor dinspre noi. Ei primesc faptele noastre, poate, dar nu ne primesc pe noi, căci nu se încred în noi. Pentru că nici noi nu ne dăruim odată cu faptele noastre. În aceste fapte cel mândru dăruiește ceva din afară de sine, ca momeală. Deci nu se dăruiește pe sine. Numai în smerenie se dăruiește pe sine, căci se roagă să fie primit de ceilalți, pe care îi prețuiește mai mult ca pe sine. Se arată ca un om ce are nevoie de ei.

Același lucru se întâmplă și în raporturile noastre cu Dumnezeu: smerenia ne deschide lui Dumnezeu și pe Dumnezeu ni-l deschide nouă, câtă vreme mândria ne închide și pe noi și pe El. Faptele bune ne pot închide încă și mai mult, putându-ni-se face pricină de mândrie. De aceea, numai smerenia vorbește cu rezultat bun pentru noi în fața lui Dumnezeu. Numai ea ne deschide inima oamenilor și a lui Dumnezeu. Numai la bătaia ei necutezătoare și delicată ni se deschide poarta Împărăției. Ea vorbește cu rezultat

58) „Că de ai fi voit jertfă, Ți-aș fi dat” (*Psalm 50, 17*), zice David către Dumnezeu. Trupurile noastre, arse de tot prin post, nu le vei binevoi! Ce înseamnă „jertfa lui Dumnezeu” și celelalte înțeleg toți. „Am păcătuit Domnului”, a strigat odinioară această fericită smerenie către Dumnezeu, vorbind despre preacurvie și ucidere. Și îndată a fost auzită. Iertat-a Domnul păcatul tău!

59) Drept cale și pricină a acesteia, pururea pomeniții părinți au rânduit ostenelile trupești. Iar eu socotesc: ascultarea și sinceritatea inimii, care se împotrivește și prin fire închipuirii de sine.

60) Dacă mândria a făcut pe unii, din îngeri, draci, negreșit smerenia poate face și din draci, îngeri. Drept aceea, să îndrăznească cei ce au căzut.

61) Să ne grăbim și să luptăm cu toată puterea să urcăm spre vârful acesteia. Iar de nu, să ne atârnam măcar purtați pe umerii ei. Iar de mai șchiopătăm încă, să nu cădem din brațele ei. Căci cel ce cade din ele, m-aș mira să mai dobândească vreun dar veșnic.

62) Puterile și căile ei, dar nu și semnele ei⁶⁵⁴, sunt: neagonisirea, înstrăinarea, ascunderea nearătată a înțelepciunii, grăirea nemeșesugită, cererea milostivirii⁶⁵⁵, ascunderea viței de neam bun⁶⁵⁶, alungarea îndrăzneli, depărtarea vorbăriei. Căci nimic n-a putut

pentru noi, pentru că în ea vorbește cu adevărat inima noastră.

654. „Semnele, sau chipurile, sunt pricini ale smeritei cugetări.”

655. Nu cererea de milostenie materială, ci cererea milei semenilor. Aceasta ne face să mărturisim înduioșat omenescul nostru autentic, care totdeauna are nevoie de ceilalți. Aceasta ne deschide pe noi, lor, și pe ei, nouă. Aceasta înduioșează amândouă părțile, ca să intre în comuniune reală.

656. Vița de neam bun, pusă intenționat sau neacoperit în fața oamenilor, e încă un zid între un om și semenii săi. Neascunderea ei ne ține și pe noi distanți de alții și le îngreunează și lor apropierea de noi.

vreodată să smerească sufletul, ca starea sărăcăcioasă și înfățișarea de om care cere mila altora⁶⁵⁷.

63) De pornești la luptă împotriva vreunei patimi, să ai smerenia ca aliată. „Că vei călca peste aspidă și vasilisc și vei călca în picioare leul și balaurul” (*Psalms* 90, 13). E vorba, se înțelege, despre păcat, despre deznădejde și despre diavol, balaurul trupului.

Smerita cugetare este puterea cerească care poate ridica sufletul, din adâncul fără fund (abisul) al păcatelor, la cer⁶⁵⁸. A văzut cineva în inima lui frumusețea ei și, cuprins de uimire, a întrebat-o de numele Celui ce a născut-o. Iar ea, zâmbindu-i luminos și liniștit, îi spuse: „Cum te grăbești să afli numele Celui ce m-a născut? Nu ți-l voi spune, până ce nu vei avea pe Dumnezeu!” A Lui fie slava în veci. Amin.

Adâncul (abisul) e maica izvorului, iar smerenia e izvorul dreptei socoteli (a puterii de a deosebi).

CUVÂNTUL AL XXVI-LEA

Despre deosebirea gândurilor, patimilor și virtuților

1) Puterea de a deosebi este, în cei începători, cunoașterea adevărată a celor privitoare la ei înșiși.

657. „Să-ți fie ție și chipul, și pășirea, și haina, și scaunul, și hrana, și așternutul, și casa și toate cele din casă potrivite smereniei; la fel, cuvântul, și auzirea, și întâlnirea cu aproapele. Toate să-ți fie mai degrabă semne ale modestiei, decât ale îngâmării.”

658. „Definiția smeritei cugetări luată ca putere lucrătoare.” Smerenia e puterea ce înalță cu adevărat și în chip autentic la cer, adică în inima lui Dumnezeu și a semenilor.

În cei de la mijloc e simțirea înțelegătoare⁶⁵⁹, care deosebește fără greșeală binele propriu-zis de binele natural și de cel potrivit⁶⁶⁰.

Iar în cei desăvârșiți e cunoștința sălășluită în ei prin luminarea dumnezeiască, care poate lumina cu lumina ei și cele ce se află în alții în chip întunecos.

Sau, poate, puterea deosebirii (a dreptei socoteli) este și se cunoaște ca fiind îndeobște cunoașterea sigură a voii dumnezeiești în orice timp și loc și lucru. Ea obișnuiește să se afle numai în cei curați cu inima și cu trupul și cu gura. Dreapta socoteală este conștiința nepătată și simțirea curată⁶⁶¹.

659. „Simțirea înțelegătoare, sau simțirea minții” (νοερά αίσθησις) este o expresie mai veche a Părinților (încă de la Sfântul Grigorie de Nyssa), care arată că mintea înțelege și simte în același timp, cunoaște, adică, printr-o atingere cu realitatea afectivă însăși, sesizând și calitatea ei bună sau rea. De exemplu, înțeleg pe un om, dar îmi dau seama și de însușirea lui bună sau rea. Și se poate spune că atunci îl înțeleg mai mult. E o simțire în care este o înțelegere și o înțelegere în care este o simțire. E ca un fel de înțelegere prin gustare (a se vedea la Diadoh al Foticeii, cap. 30, *Filocalia* rom., I, p. 345-346).

660. Binele propriu-zis sau de căpetenie (τὸ κυρίως ἀγαθόν) e binele dobândit prin nevointă și har, spre deosebire de o bunătate naturală, care e inferioară. Dar e și Binele prin sine, sau Subiectul dumnezeiesc, Izvorul nesecat al bunătății, al oricărei bunătăți, care nu poate fi decât persoană, căci numai o persoană e bună.

661. Discernământul nu e numai o cunoaștere teoretică, ci o cunoaștere și o simțire, în același timp, a ceea ce e bun sau rău, și ca atare atârnă de starea de curăție a celui ce o are. Numai cel curat cu inima percepe ce e curat și simte, cu aversiune, ceea ce nu e curat. „Iar curat cu inima este cel ce nu calcă poruncile lui Dumnezeu, osândindu-se pe sine însuși, sau cel cu milă față de toată firea zidită sau cel liber de patimile ascunse. Iar curat cu trupul este cel curat de întinăciunea trupului și care spune cu gura adevărul.”

2) Cel ce a răpus în chip binecredincios pe cei trei a răpus împreună cu ei și pe cei cinci. Iar cel ce s-a purtat cu nepăsare față de aceia nu va birui pe niciunul⁶⁶².

3) Nimeni, auzind sau văzând în viața călugărească unele lucruri mai presus de fire, să nu cadă din neștiință în necredință. Căci unde vine Dumnezeu cel mai presus de fire se fac și lucrurile cele mai presus de fire.

4) Tot războiul drăcesc din noi constă din aceste trei chipuri atotcuprinzătoare: din negrijă, din mândrie, sau din pizma dracilor. E de plâns cel dintâi, e foarte ticălos al doilea, dar fericit este al treilea.

5) Să ne fie în toate, după Dumnezeu, drept țință și îndreptar conștiința, ca, cunoscând de unde vine suflarea vânturilor, să întindem pânzele potrivit lor⁶⁶³.

6) În toate lucrările noastre cele după Dumnezeu, dracii ne sapă trei gropi. Întâi luptă ca să împiedice să se facă binele. Al doilea, după cea dintâi înfrângere a lor, ca să nu se facă aceasta după Dumnezeu. Când nu-și ating, tâlharii, nici ținta aceasta, venind liniștit către sufletul nostru, ne fericesc că viețuim în toate după Dumnezeu. Dușmana celei dintâi ispite

662. Ediția 1970: „Cel ce a răpus pe cei trei, adică: lăcomia pânteceului, iubirea de arginți și slava deșartă, a răpus împreună cu ei și pe cei cinci, adică: curvia, trândăvia, întristarea, mânia și mândria. Iar cel ce nu-i biruiește pe aceia nu-i poate birui nici pe aceștia”. Sunt cele opt patimi.

663. „Corabia se scufundă uneori din pricina valurilor din afară. Alteori, din pricina poverii dinlăuntru. Noi, de asemenea, ne pierdem uneori prin păcatele noastre cu fapta, alteori pierim prin gândurile dinlăuntru. Deci trebuie să luăm seama și la atacurile duhurilor din afară și la golirea de gândurile necurăției dinlăuntru. Dar mai cu grijă trebuie să luăm aminte la gânduri.”

este sânguința și gândul la moarte. A celei de a doua, este supunerea și ocară; a celei de a treia, defăimarea neîncetată de sine.

7) Această osteneală ne stă în față până ce va intra în locul cel sfânt (în altarul) al nostru focul lui Dumnezeu⁶⁶⁴. Atunci nu vom mai sta sub sila unor gânduri ce intră în noi înainte de a băga de seamă (prejudecați). „Căci Dumnezeul nostru este foc ce mistuie” (*Deuteronomul* 4, 24) toată aprinderea (necuvinită) și mișcarea, gândurile de mai înainte (prejudcățile), împietrirea și întunecarea dinlăuntru, văzută și gândită.

8) Dar dracii obișnuiesc să facă și cele contrare celor spuse. Căci, când izbutesc să înfrângă sufletul și să răstoarne lumina minții, nu mai este în noi, nenorociții, nici trezvie, nici dreaptă socoteală (discernământ), nici socotință, nici rușine, ci tocire, nesimțire, nedeosebire și orbire.

9) De nu va veni seara și întunericul peste ziua sufletului⁶⁶⁵, tâlharii nu vor jefui, junghia și pierde. Prin

664. Aluzie la spusa Sfântului Marcu Ascetul despre suflet – ca locașul sfânt al lui Dumnezeu, și despre inimă – ca altarul acestei biserici („Despre Botez”, *Filoc. rom.*, I, p. 282). Pe acest altar stă ca jertfă sau ca dar ființa noastră, peste care așteptăm focul dragostei dumnezeiești, ca să o aprindă de dragoste și să o ducă lui Dumnezeu întru miros de bună mireasmă duhovnicească, sau ca o jertfă și ca un dar total dăruit și bineplăcut lui Dumnezeu. Dacă nu ne oferim lui Dumnezeu din inimă și aprinși de focul dragostei, nu suntem o jertfă curată și plăcută lui Dumnezeu.

665. „Seara și întunericul sufletului este negrija, uitarea, pofta... Dacă deci nu se va întuneca mintea de patimile amintite, patimile nu vor domni peste suflet.” Așa precum curăția inimii dă condiția cunoașterii, așa întinarea prin patimi aduce întunericul. Lumina cunoașterii și întunericul conștiinței nu sunt, în plan duhovnicesc, numai fapte ale unei corecte sau necorecte întrebuițări a rațiunii, ci și ale curăției și murdăriei morale, sau ale sensibilității delicate și tocirii grosolane.

furt se pierde ființa, prin furt se face ceea ce nu este bun ca ceea ce ar fi bun. Furtul este o luare în robie a sufletului prin nebăgare de seamă. Junghierea sufletului este omorârea minții raționale, căzute în fapte necuvenite. Iar pierderea e deznădejdea după nelegiuirea săvârșită.

10) Nimeni să nu dea vina pe neputința sa pentru neîmplinirea poruncilor evanghelice. Căci sunt suflete care au făcut și ceea ce e mai presus de poruncă. Să te încredințeze de aceasta cel ce a iubit pe aproapele mai mult decât pe sine însuși și și-a pus sufletul pentru acela, măcar că nu a luat o poruncă de la Dumnezeu pentru aceasta⁶⁶⁶.

11) Să îndrăznească pătimășii care se smeresc. Căci chiar de vor cădea în toate gropile și vor fi vânați prin toate cursele și se vor îmbolnăvi de toate bolile, după însănătoșire vor fi tuturor doctori și luminători, sfeșnice și povățuitori, învățând chipurile de vindecare ale fiecărei boli și izbăvind pe cei ce vor cădea prin cercarea (experiența) lor.

12) Cei ce sunt chinuiți încă de niscăi gânduri de mai înainte furișate⁶⁶⁷ și pot să învețe, măcar prin cuvântul simplu, să învețe, dar să nu și conducă. Căci poate că, rușinându-se de cuvintele lor, vor începe să facă cele bune. Și se întâmplă în ei ceea ce am văzut la unii ce se tăvăleau în mocirlă. Aceștia, murdărindu-se

666. „Acesta este Avva Leon din Capadocia.”

667. „Lupta cu gândurile furișate mai înainte de a observa, cu prejudecățile (προλήψεις), nu este a celor pătimiși, ci a celor ce stau departe de ură, dar simt mirosul murdăriei sufletești. De aceea a poruncit acestora să nu ia posturi de conducere, ca nu cumva, din negrijă, să se rostogolească în faptele neîncuviințate. Dar celor deschiși faptelor urâte nu le îngăduie să învețe pe alții.”

de noroi, învățau pe trecători chipul în care s-au scufundat, povestindu-le aceasta spre mântuirea lor, ca să nu cadă și ei în aceeași pătimire.

Căci pentru mântuirea altora i-a izbăvit pe ei Dumnezeu, Cel atotputernic, de noroi. Iar dacă cei pătimiși se vor arunca de bunăvoie în plăceri, să împărtășească învățătura prin tăcere. Căci s-a zis că „Iisus a început a face și (apoi) a învăța” (*Fapte* 1, 1).

13) Cumplită cu adevărat, cumplită mare străbatem, o, călugări smeriți, și plină de multe valuri și de stânci înălțate, de vârtejuri amețitoare, de stânci ascunse, de dihanii, de pirați, de valuri, de hăuri.

Prin stâncile văzute ale sufletului să înțelegem mânia sălbatică și năprasnică, prin vârtej amețitor, deznădejdea ce învăluie mintea și se opintește să o prăvălească în străfundul descurajării; prin stâncă ascunsă, neștiința care ține răul ca bine; dihania e trupul acesta mic și sălbatic; pirații sunt slujitorii atotcumpliți ai slavei deșarte care răpesc încărcătura corăbiei noastre și osteneala virtuților noastre; valul este pântecul umflat și greu care ne predă dihaniei prin propria pornire⁶⁶⁸; iar hăul este mândria azvârlită din cer, care ne ridică până la cer și ne aruncă până în prăpastia cea fără de fund (în abis).

14) Cei ce au învățat carte știu care învățături se potrivesc începătorilor, care, celor de la mijloc și care, învățătorilor. Să luăm aminte cu chibzuială ca, nu cumva, întârziind în învățătură, să viețuim încă în nevoințele celor începători. Căci e rușine mare să vezi un bătrân mergând la școală alături de copii.

668. „În chip potrivit a numit pântecul umflat, val. Căci de acolo e trasă în valuri mintea și dusă la cădere.”

Alfabetul cel mai bun pentru toți este acesta: ascultarea, postul, sacul pocăinței, cenușa, lacrimile, mărturisirea, tăcerea, smerenia, privegherea, bărbăția, frigul, osteneala, viețuirea în greutate, defăimarea, zdrobirea, nepomenirea răului, iubirea de frați, blândețea, credința simplă neiscoditoare, negrija lumii, ura fără ură a părinților⁶⁶⁹, nepătimirea, simplitatea împreunată cu nerăutatea, neprețuirea din partea altora⁶⁷⁰.

Rânduiala cea bună a celor înaintați constă din: lipsa de slavă deșartă, nemâniera, buna nădăjduire, liniștea, dreapta socoteală (discernământul), gândirea neclintită la Judecată, mila, iubirea de străini, sfătuirea cumpătată, rugăciunea netulburată de patimi, ne iubirea de arginți.

Iar regula, cuvântul și legea duhurilor și trupurilor celor ce s-au desăvârșit, viețuind cu bună-credincioșie în trup, este aceasta: inimă nerobită, dragoste desăvârșită, izvor de smerită cugetare, ieșirea minții⁶⁷¹, intrarea lui Hristos, lumina nejefuită a rugăciunii, belșugul luminării dumnezeiești, pătimirea morții⁶⁷², ura vieții⁶⁷³, fuga de trup; a fi sol pentru lume⁶⁷⁴, silitor al lui Dumnezeu, împreună-liturgisitor

669. E o ură care nu-i urăște propriu-zis pe ei ca persoane, ci îngrijorarea lor de fiul care s-a călugărit, ispita la care-l supun părinții de a renunța la călugărie, etc.

670. Acestea sunt virtuțile începătorilor, douăzeci și patru la număr, ca și literele alfabetului.

671. E ieșirea minții din grija de sine și privirea exclusivă la Dumnezeu; este răpirea sau extazul.

672. Pătimirea cu anticipare a morții, trăirea morții cu gândul; să trăiești ca și când ai fi mort pentru viața aceasta.

673. Ura viețuirii în păcat, iubirea viețuirii în Dumnezeu.

674. Rugăciunea pentru lume, lucrarea pentru mântuirea ei.

cu îngerii, adâncul fără fund (abisul) al conștiinței, casă a tainelor, păzitor al tainelor, mântuitor al oamenilor⁶⁷⁵, dumnezeu al dracilor⁶⁷⁶, domn al patimilor, stăpân al trupului, epitrop al firii, fugă de păcate, casă a nepătimirii, următor al Stăpânului cu ajutorul Stăpânului.

15) Nu puțină nevoie avem de trezvie, când trupul e bolnav. Căci dracii, văzându-ne zăcând și neputând deocamdată să ne folosim de nevointă împotriva lor, din pricina slăbiciunii, încearcă să ne războiască cu mai multă tărie. De bolnavii din lume se apropie dracul mâniei și uneori al hulei. De cei din afară de lume, dacă au din belșug cele de trebuință, se apropie dracul lăcomiei pântecelui, sau al curviei, iar dacă sunt lipsiți și petrec în locuri de nevointă, le întinde curse stăpânul trândăviei și al nemulțumirii⁶⁷⁷.

16) Am aflat că lupul curviei adaugă dureri celui bolnav și chiar în dureri îi sădește simțiri necuvințioase și curgeri. Se întâmplă să vezi lucru izbitor că, în timpul unor cumplite dureri, trupul zburdă și se înfierbântă. Dar m-am întors și am văzut pe alții zăcând și fiind mângâiați pe patul însuși de lucrarea dumnezeiască, sau de străpungerea inimii, iar prin mângâieri depărtând de la ei durerile, încât se aflau ca

675. Adică unealtă a lui Hristos în lucrarea de mântuire a oamenilor.

676. Dumnezeu după har al dracilor: atât de sus față de ei, cum e Dumnezeu prin fire față de creație.

677. „Toate acestea le învinge însă smerenia împreună cu sărăcia. Căci, socotind cineva cele ce vin asupra lui ca proprii, în sărăcia pocăinței și smereniei, nu va cădea nici în timpul bolii în înținăciune ca bogat, nici în trândăvie și nemulțumire ca lipsit, ci va suporta timpul bolii ca timp de câștig, bucurându-se și mulțumind.”

unii care n-ar voi să se izbăvească de boală niciodată. Și iarăși m-am întors și am văzut pe alții chinându-se, dar izbăvindu-se prin boală ca printr-o certare, și am slăvit pe Cel ce prin lut curăța lutul.

17) Minteă înțelegătoare este îmbrăcată numaidecât și cu simțire înțelegătoare. Ea fiind în noi și nefiind în noi, să nu încetăm să o căutăm. Căci, arătându-se ea, cele din afară vor înceta să mai lucreze cele ale lor⁶⁷⁸. Aceasta este ceea ce un oarecare filosof cunoscător a spus: „Și vei afla simțirea dumnezeiască”⁶⁷⁹.

18) Viața călugărească se cade să fie trăită întru simțirea inimii, în fapte, în cuvinte, în cugetări și mișcări⁶⁸⁰. Iar de nu, nu este călugărească și deci nici îngerească.

19) Altceva este purtarea de grijă a lui Dumnezeu, altceva, ajutorul Lui, altceva, paza, altceva, mila lui Dumnezeu și altceva, mângâierea. Cea dintâi se vede în toată zidirea; cea de a doua, numai în credincioși;

678. „Simțirea înțelegătoare este în noi ca una ce e unită cu mintea în tot omul. Dar nu este în noi ca una ce e ascunsă de patimi în cei pătimiși și e nelucrătoare și necunoscută.” Simțirea minții lucrează atunci când prin ea mintea se pune în contact cu realitățile spirituale. Dar aceasta se întâmplă numai când ea e curată de patimi. Altfel, mintea speculează doar despre realitățile spirituale ca despre niște realități bănuite, dar neexperiate. Ca să ajungem la cunoașterea adevărată a realităților spirituale prin contact, trebuie să ne străduim să înlăturăm acoperământul patimilor de pe simțirea minții, sau tocirea ce i-o aduc patimile. Prin ea vom străbate atunci dincolo de acoperământul sensibil al lucrurilor, care nu ne va mai împiedica să cunoaștem temeliile spirituale ale lor.

679. Prin simțirea minții ne vom pune în contact cu realitatea lui Dumnezeu, adică vom avea „simțirea lui Dumnezeu”.

680. Simțirea inimii este simțirea minții în care inima pune mai mult sentiment.

cealaltă, între cei ce cred cu adevărat; iar cea din urmă se arată în cei ce-L iubesc.

20) Se întâmplă uneori că ceea ce pentru unul este leac, pentru altul este otravă. Și se întâmplă alteori că una și aceeași, dată unuia la timp potrivit, îi este leac și, la timp nepotrivit, îi este osândă⁶⁸¹.

21) Am văzut doctor nepriceput care, defăimând pe cel zdrobit, nu i-a pricinuit nimic altceva decât deznădejdea. Și am văzut doctor iscusit care, operând prin ocărâre inima umflată, a golit-o de tot puroiul. Am văzut odată pe un bolnav bând pentru curățirea întinăciunii doctoria ascultării și mișcându-se și umblând și nedormitând, iar altădată, pe altul - cu ochiul sufletului bolnav - liniștindu-se și petrecând în tăcere⁶⁸². Cine are urechi de auzit să audă!

22) Unii, nu știu de unde (căci am învățat să nu isco-desc darurile lui Dumnezeu cu părerile mele), au prin fire, ca să zic așa, o înclinare spre înfrânare, sau spre curăție, sau spre liniște, sau spre necutezanță, sau spre blândețe, sau spre străpungerea ușoară a inimii; și sunt alții care au aceeași fire împotrivindu-se când voiesc să facă acestea, încât trebuie să o silească cu toată puterea. Dar mie îmi plac aceștia mai mult decât cei dintâi, ca unii care, deși pentru un timp sunt biruiți, își silesc firea.

681. Scolie a lui Fotie, Patriarhul Constantinopolului: „De pildă, postul este curățire de patimi când e ținut în particular și în sine; dar în adunări și sărbători e otravă ce strică în multe feluri celui ce-l folosește, fie că acesta se face sminteală altora, fie că se laudă cu el, sau se îngâmă și se desparte de ceilalți.”

682. „Socotesc că a numit boală a ochiului sufletesc împătimirea minții prin gânduri. Căci ochiul sufletului e mintea. Dar la însănătoșirea acestei boli ajută și neîntâlnirile și liniștea, precum multa vorbire obișnuiește să producă urdori.”

Nu te lăuda, o, omule, cu bogăția nemuncită. Căci Dătătorul de daruri, cunoscând de mai înainte vătămarea și pieirea spre care mergi, te-a izbăvit în oarecare măsură prin darurile Lui neplătite⁶⁸³; și învățăturile din copilărie și creșterea primită și în-deletnicirile deprinse ne ajută sau ni se împotrivesc, după ce am crescut, la dobândirea virtuților și în-viețuirea călugărească.

23) Îngerii sunt lumină călugărilor. Iar viețuirea călugărească e lumină tuturor oamenilor⁶⁸⁴. Drept aceea să se nevoiască în toate să fie pildă bună, nedând nicio sminteală în nimic în cele ce le lucrează și le grăiesc. „Că dacă lumina se face întuneric, întunericul” - adică cei ce petrec în lume - cu cât mai mult nu se va întuneca (*Matei 6, 23*)?

24) Dacă mă ascultați, voi ce voiți, e bine să nu ne pierdem în multe feluri de învățături și să împărțim

683. „Numește *neplătită* lucrarea neobositoare, care se risipește cu ușurință, căci cununile se împletesc pentru ostenele. Căci: «Mi-ați dat să mănânc» (*Matei 25, 35*) și celelalte, care sunt fapte și dovezi ale ostenelilor.”

684. „Ca monahi suntem datori să luminăm prin viața noastră precum pentru noi înșine, așa și pentru oamenii care ne văd. Dar nu prin trâmbița arătării. Căci: «Așa să lumineze lumina voastră» (*Matei 5, 16*) nu înseamnă a ne vesti pe noi înșine, ci precum luminează focul în întunericul de pe pământ, așa strălucește și lumina în întuneric.” Alta, a Sfântului Isaac: „Se cade monahului să fie, întru toate lucrurile lui, chip și pildă de folos celor ce îl privesc. Ca, privind vrăjmașii adevărului multe fapte bune ale lui, care strălucesc ca niște raze, să mărturisească, fără să vrea, că creștinii au nădejde întemeiată de mântuire. Și de pretutindenă să alerge la el, ca la o scăpare și ca la un adăpost, încât să se înalțe cornul Bisericii împotriva vrăjmașilor ei; și mulți să se pornească cu râvnă spre faptele cele bune... Că laudă a Bisericii lui Hristos este viața călugărească”.

bietul nostru suflet ca să se lupte cu mii de mii și cu zeci de mii de zeci de mii de dușmani. Căci nu ne va ajunge timpul să învățăm, sau să aflăm toate zecile de mii de meșteșugiri ale lor. Să ne înarmăm cu Treimea cea Sfântă împotriva celor trei prin cei trei⁶⁸⁵. Căci de nu, ne vom pricinui multe osteneli.

25) Cu adevărat, de va veni în noi „Cel ce prefăce marea în uscat” (*Psalm 65, 5*), o va trece negreșit și Israelul din noi nebântuit de valuri, sau mintea care vede pe Dumnezeu, și va vedea pe egipteni înecându-se în apa lacrimilor. Dar de nu va veni Acela în noi, „cine va putea suferi vuietul valurilor ei sau ale trupului⁶⁸⁶ acesta?” (*Romani 7, 24*). De va învia în noi Dumnezeu prin făptuire, risipi-se-vor vrăjmașii Lui; și de ne vom apropia de El prin vedere (contemplare), vor fugi cei ce-L urăsc pe El și pe noi de la fața Lui și a noastră⁶⁸⁷.

26) Să ne sârguim să învățăm cele dumnezeiești mai degrabă prin sudoare și prin osteneală și nu prin

685. „Cu ajutorul Sfintei și Celei de o ființă Treimi, zice, să ne înarmăm împotriva celor trei, adică: iubirea de plăcere, iubirea de arginți și iubirea de slavă, prin cei trei, adică prin înfrânare, iubire curată și smerenie. Căci iubirea de plăcere e desființată prin înfrânare, iubirea de arginți, prin iubire curată, ca putere de dăruire și comuniune, iar iubirea de slavă, prin smerenie, ca neiubitoare de arătare și ca urătoare a slavei.” Virtuțile comuniunii desființează patimile egoismului cu puterea Sfintei Treimi, Izvorul suprem al vieții de comuniune.

686. Trupul în grecește e la feminin (σάρξ). Trupul e o mare care-și înalță valurile împotriva minții, putând să o înece în el, de nu se va atârna aceea de Dumnezeu.

687. Se face o aplicare la viața noastră personală a stihului întâi din *Psalmul 67*. Făptuirea și contemplarea sunt cele două etape sau trepte ale urcușului spre Dumnezeu.

cuvântul simplu. Căci nu cuvinte, ci fapte va trebui să arătăm în vremea ieșirii (sufletului)⁶⁸⁸.

27) Cei ce au auzit că se află o comoară ascunsă într-un anumit loc o caută pe aceasta, și din pricina căutării foarte obositoare păzesc cu luare-aminte cele ce au aflat. Iar cei ce s-au îmbogățit fără osteneală o risipesc cu ușurință.

28) Greu este să învingem gândurile furișate în noi mai înainte⁶⁸⁹. Iar cei ce nu încetează să adauge la ele au deznădăjduit de ei înșiși, sau nu s-au folosit cu nimic din lepădare. Totuși, știm că Dumnezeu toate le poate și nimic nu-I este Lui cu neputință.

29) Mi-au pus unii o întrebare greu de dezlegat, care întrece priceperea tuturor celor ca mine, și al cărei răspuns nu l-am găsit cuprins în niciuna din cărțile ce mi-au trecut prin mână. Ziceau aceia: „Care din cele opt gânduri sunt născute din altele și pe care din ele îl naște fiecare din cele trei de căpetenie, în chip

688. „Cel ce se arată înțelept nu din fapte, ci grăind prin cuvinte, «se îmbogățește din nedreptate, și ostenelele lui, după Scriptură, vor intra în casele străinilor” (*Pilde* 5, 10), adică în casele acelor care nu se vor uita la faptele lui, ci ascultă de cuvintele lui. Se vor îmbogăți nu din starea lui necurățită de păcate, deci neajunsă la dreptate, ci din cuvintele lui, care sunt totuși o osteneală, se vor folosi alții, nu el însuși.” Scolie din Fotie: „Ceea ce n-a născut osteneala n-a îmbrățișat dorul. Căci e ușor de disprețuit ceea ce s-a dobândit ușor (fie că e vorba de faptă, fie, de contemplare)”.

689. Aici gândurile de mai înainte (προλήψεις – prejudecățile) sunt gândurile la patimile ce le avea călugărul dinainte de intrarea în mănăstire. Scolia de la Marcu: „Gând de mai înainte este amintirea fără voie a păcatelor de mai înainte. La începător, el e împiedicat să înainteze la patimă, iar la cel ce a biruit e momeala respinsă”. Alta: „De ești iubitor de învățătură, fii și iubitor de osteneală. Căci simpla cunoștință îngâmfa pe om”.

deosebit?” Eu, arătându-mi neștiința față de această întrebare fără să mă rușinez, am aflat un răspuns de la preacuvioșii bărbați: „Maica curviei este lăcomia pântecelui; a trândăviei, este slava deșartă; întristarea e fiica acestor trei, ca și mânia. Maica mândriei este, iarăși, slava deșartă”. Dar eu, răspunzând acelor pururea pomeniți bărbați, am zis: „Vă rog să-mi arătați și fiicele celor opt și pe fiecare a cărei fiică este!”

Acei nepătimitori m-au învățat cu mare bunăvoință, spunându-mi că nu există o ordine sau o înțelegere între cele fără înțelegere⁶⁹⁰, ci o totală neorânduială și nestatornicie. Și încredințându-mă fericiții pomeniți despre aceasta cu pilde convingătoare, aduceau multe dovezi, dintre care unele le înșirăm în „Cuvântul” de față, ca să ne luminăm prin el și despre celelalte.

De pildă: râsul la vreme nepotrivită este pricinuit uneori de curvie, alteori de slava deșartă, când cineva se fălește cu sinea lui fără rușine; iar alteori vine din desfătare⁶⁹¹. Somnul mult vine din desfătare, dar uneori și din post, când cei ce postesc se mândresc; alteori, din trândăvie; iar alteori, din fire. Vorba multă izvorăște uneori din slava deșartă, alteori, din lăcomia pântecelui. Trândăvia se naște uneori din desfătare (multa mâncare), alteori, din netemerea de Dumnezeu.

690. Legătura între ele, trecerea de la una la alta, are ceva neregulat, haotic, pentru că toate pornesc din același hău de întuneric pornit spre rău; ele ies cam împreună, sunt legate între ele.

691. „Râsul vine din trei pricini: din curvie, din slava deșartă și din fala lăuntrică și din desfătare, care este săturarea.” Alta, a Sfântului Efrem: „Râsul alungă fericirea plânsului, surpă cele zidite, întristează pe Duhul Sfânt, nu aduce folos, strică (corupe) trupul, izgonește virtuțile, e lipsit de pomenirea morții și de gândul la chinuri. Ia de la mine râsul și dăruiește-mi plânsul și tânguirea, pe care le ceri de la mine, Dumnezeule!”

Hula este, în primul rând, fiica mândriei, dar de multe ori, și din judecarea aproapelui în sinea ta, sau din pizma necuvenită a dracilor. Învârtoșarea inimii vine din săturare, dar de multe ori, și din nesimțire și din împătımire. Iar împătımirea se naște din curvie și din slava deșartă și din altele multe.

Violenția vine din închipuirea de sine și din mânie. Fățărnicia vine din mulțumirea de sine și din viețuirea după capul propriu. Iar cele contrare acestora se nasc din maici contrare celor pomenite⁶⁹².

Iar ca să nu spun multe (căci mi-ar lipsi timpul să cercetez și să lămuresc pe fiecare în parte), nimicitoare de căpetenie a tuturor patimilor este smerita cugetare. Căci cei ce au câștigat-o pe ea au biruit toate.

30) Născătoarele tuturor patimilor sunt plăcerea și violenția; cel ce le ține pe acestea nu va vedea pe Domnul. Dar nu vom avea niciun folos de ne vom înfrâna de la una, fără să ne înfrânăm și de la cealaltă.

31) Să luăm pildă de temere de Domnul de la dregătorii stăpânirii și de la fiare, iar dragostea trupurilor să-ți fie chip al dragostei de Dumnezeu. Căci nimic nu ne împiedică să luăm pildele virtuților și de la cele potrivnice.

32) Cei de azi s-au înrăit cumplit și toți s-au umplut de închipuirea de sine și de fățărnicie. Poate că arată osteneli trupești asemănătoare părinților noștri celor de demult, dar de darurile lor nu se învrednicesc, deși

692. Ed. 1970: „Dacă vorba multă are ca maici slava deșartă și lăcomia pântecelui, tăcerea, contrară vorbăriei, se naște negreșit din cele contrare slavei deșarte și lăcomiei pântecelui, adică din smerenie și înfrânare. Și cu altele, la fel. Dar deși toată patima se desființează prin virtutea contrară, smerita cugetare desființează toate patimile amintite”.

socotesc că firea nu avea altădată atâta nevoie de daruri ca acum. Și pe drept cuvânt ni s-a întâmplat aceasta. Căci nu în osteneli, ci în simplitate și smerenie se arată Dumnezeu⁶⁹³. Și cu toate că puterea Domnului se desăvârșește în slăbiciune, nu va lepăda Domnul pe lucrătorul smerit cu cugetul (2 Corinteni 12, 9).

33) Când vedem pe careva dintre luptătorii lui Hristos supus unor dureri trupesti, să nu ne grăbim să socotim că aceasta e o pedeapsă venită din păcătoșenia lui, ci să-l vindecăm mai degrabă, primindu-l cu iubire simplă și nevicleană ca pe un mădular al nostru și ca pe un împreună-luptător cu noi⁶⁹⁴.

34) Există o boală pentru curățirea de păcate și există o alta pentru smerirea cugetului. Bunul și Prea-bunul nostru Domn și Stăpân, când vede pe unii mai trândavi în nevoință, smerește trupul lor prin boală, ca printr-o nevoință mai nedureroasă. Dar uneori ea vine și pentru a curăți sufletul de gânduri rele, sau de patimi⁶⁹⁵.

35) Toate cele ce ni se întâmplă, fie văzute, fie nevăzute, se pot primi și bine și cu patimă și cu o simțire mijlocie⁶⁹⁶. Am văzut trei frați supuși

693. „Osteneala trupească fără curăția minții e ca un pântec femeiesc sterp și ca niște sâni uscați, căci nu se poate apropia de cunoștința de Dumnezeu. Ea obosește trupul, dar nu are din aceasta niciun folos.”

694. „Neputințele monahilor sunt daruri ale economiei dumnezeiești.”

695. „Pe călugărul care nu slujește în chip plăcut lui Dumnezeu și nu se nevoiește pentru mântuirea sufletului său, ci își face nevoința cu negrijă, îl vezi negreșit lăsat de Dumnezeu să cadă în ispită, ca nu cumva din multa nelucrare a lui să lunece spre cele mai rele.”

696. „Bine le primește acela care socotește cele ce vin asupra lui ca ale sale și nu supărându-se, ci mulțumind.”

greutăților: unul se revolta, altul a rămas neîntristat și al treilea a cules rod mult.

36) Am văzut plugari semănând aceeași sămânță, dar fiecare urmărind alt scop: unul ca să-și plătească datoria; altul ca să-și adune bogăție; un altul ca să vâneze lauda de la cei ce treceau pe calea vieții, pentru buna lui lucrare; altul ca să necăjească pe dușmanul lui care-l pizmuia; în sfârșit, altul, ca să nu fie osândit de oameni ca leneș⁶⁹⁷. Iar înțelesurile semănăturii plugarilor sunt acestea: postul, privegherea, milostenia, slujirea și cele asemenea. Deci frații să caute să-și cunoască prin cercare (prin experiență) scopurile ce le urmăresc în Domnul.

37) După cum, atunci când scoatem apa din fântână, ni se întâmplă să scoatem, fără să băgăm de seamă, și câte o broască, la fel, când lucrăm virtuțile, de multe ori lucrăm și patimile împletite în chip nevăzut cu ele⁶⁹⁸.

De pildă: lăcomia pântecelui se împletește cu primirea de străini; curvia, cu iubirea; asprimea, cu

697. Ed. 1970. „Plugarii sunt călugării chemați să lucreze în via lui Hristos. Ei sunt înșirați după deosebirea virtuților. Dintre ei, cel dintâi împlinește lucrarea slugii, lucrând din frică; al doilea lucrează pentru plată, al treilea, ca un fiu. Toți aceștia sunt vrednici de laudă. Al patrulea lucrează fără folos, ca unul ce vrea să placă oamenilor; al cincilea se aseamănă luptătorului, sau mai bine zis luptă cu râvnă. Al șaselea se ostenește și el din rușine și nu e simbriaș. Dar lucrarea acestor trei e supusă osândirii și e deșartă. Iar noi, cercându-le pe toate, ne-am dat seama că trebuie să vă dăm acest sfat: că, chiar dacă suntem păcătoși datornici, putem să împlănim pe Stăpânul prin daruri; cu toate că lucrarea dintâi e mai smerită, rămâne mereu prețuită ca una ce e pururea datorată și cea dintâi”.

698. „Dacă răutatea ar ieși la iveală goală în viața noastră, neacoperită de închipuirea vreunui bine, omul nu s-ar porni de la sine spre ea.”

dreapta socoteală (cu discernământul); viclenia, cu chibzuiala; uneltirea, pregetarea, trândăvia, împotrivirea în cuvânt, viețuirea după regula proprie și neascultarea, cu blândețea; îngâmfarea dăscălească, cu tăcerea; trufia, cu bucuria; lenea, cu nădejdea; osândirea, iarăși, cu iubirea; moleșeala și trândăvia, cu liniștirea (isihia); amărăciunea, cu curăția; încrederea în sine, cu smerenia⁶⁹⁹; iar tuturor acestora le urmează, ca o băutură de obște, sau mai bine zis ca o otravă, slava deșartă⁷⁰⁰.

38) Să nu ne întristăm când cerem ceva de la Domnul timp îndelungat și nu suntem auziți, căci Domnul ar fi voit ca toți oamenii să se facă nepătimitori într-o clipă, dar ca un înainte-știutor cunoaște că aceasta nu le este de folos. Toți cei ce cer și nu primesc de la Dumnezeu cele cerute fără îndoială că nu le primesc pentru una din aceste pricini: sau pentru că cer înainte de vreme, sau pentru că cer cu nevrednicie și dornici de slavă deșartă, sau pentru că, primindu-le, se vor fâli, sau, după dobândirea lucrului cerut, vor cădea în nepăsare.

699. A lui Marcu: „Cel ce nu cunoaște cursele vrăjmașilor e sfâșiat cu ușurință. Și cel ce nu știe pricinile patimilor lesne cade”. În traducerea Veniamin Costache, alta, a lui Iosif Pelusiotul: „Priceperea amestecată cu simplitatea este un lucru dumnezeiesc, adică o virtute desăvârșită. Dacă prima se desparte de cealaltă, devine viclenie, iar a doua, prostie. Prima face rău, a doua se lasă amăgită. Unirea lor a cerut-o Hristos: «Fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii». Prin toate ne războiește vrăjmașul. Deci cel ce voiește să se mântuiască trebuie să aibă ochi mulți”.

700. Ed. 1970: „Slava deșartă e o vătămare comună a tuturor virtuților. Ea nu aduce niciun folos celui ce lucrează virtuțile și nu se leapădă de ea. Căci Dumnezeu nu-l primește pe acesta. Dimpotrivă, îl primește pe păcătosul care se pocăiește întru simțirea smeritei cugetări și nu se întoarce de la El”.

39) Patimile s-au depărtat uneori nu numai de la unii credincioși, ci și de la unii fără credință, afară de una. Ele au lăsat-o pe aceea singură să umple locul tuturor, ca una ce e cea dintâi dintre ele. Căci aduce atâta vătămare, că și din cer poate coborî⁷⁰¹.

40) Nimeni nu se îndoiește, cred, că dracii se depărtează din suflet fie pentru un timp, fie neîncetat. Dar puțini știu în câte feluri se face această depărtare a lor de la noi.

Materia patimilor este mistuită de focul dumnezeiesc⁷⁰². Iar odată cu dezrădăcinarea acestei materii și cu curățirea sufletului se pierd și patimile. Numai să nu le atragem iarăși printr-o viețuire trupească și prin lipsă de grijă. Dracii se depărtează de bunăvoie, făcându-ne să fim fără grijă. Dar prin aceasta răpesc pe neașteptate bietul nostru suflet.

Cunosc și altă retragere a fiarelor. E cea de după ce sufletul s-a obișnuit în chip deplin și s-a îmbibat la culme de patimi, făcându-se el însuși uneltitor sieși și războindu-se el însuși cu sine⁷⁰³. Pilda acestui lucru sunt pruncii. Căci, după o lungă obișnuință, își sug, în lipsa sânilor mamei, degetele lor.

701. „Numește mândria, prin care a căzut diavolul.”

702. „Adică prin lucrarea Sfântului Duh, sau prin dragostea de Dumnezeu, care se păstrează ca un foc nestins în inimile celor iubitori de Dumnezeu.”

703. „A se obișnui înseamnă a ajunge la deprinderea răutății patimilor.” Lupta tendințelor bune și rele a devenit o stare proprie sufletului. În această luptă tendințele rele, devenite deprinderi sau patimi, dobândesc totdeauna biruința, dacă nu e chemat Dumnezeu în ajutor printr-o simțire de mare credință și iubire, care copleșește pornirile provocate de atracția plăcerilor. Iar dacă lupta durează, ea duce sufletul la descompunere, sau la neputința de a mai face ceva bun, de a-și mai recâștiga tăria libertății. Aceasta e una cu moartea sufletului.

Cunosc încă și o a cincea nepătimire în suflet, care constă din multa simplitate și nevinovăție. „Ajutorul lor cel drept este de la Dumnezeu, Care mântuiește pe cei dreپți cu inima” (*Psalms 7, 10-11*), și-i izbăvește pe nesimțite de rele, așa cum pruncii, dezbrăcați, nu-și cunosc goliciunea lor.

41) Păcatul sau patima nu se află în fire în chip natural⁷⁰⁴. Căci Dumnezeu nu e făcătorul patimilor. Iar virtuțile naturale sădite în noi de El sunt multe. Între ele sunt în chip vădit și acestea: milostivirea,

704. „Dacă păcatul ar fi natural, nu s-ar pedepsi nimeni. Nici n-ar înfăptui alții virtutea.” Alta: „Răul, cugetat în afara alegerii libere și într-un ipostas propriu în firea celor ce sunt, e nimic”. Alta: „Patima nu e altceva decât lipsa virtuții”. Alta: „Virtuțile naturale în noi sunt: milostivirea, iubirea, credința, nădejdea. Iar cele mai presus de fire sunt: curăția, nemănierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul”. Alta, a lui Marcu: „Alta e fapta poruncii și alta, virtutea, chiar dacă își au pornirile bunătăților una din alta. Fapta poruncii este ceea ce e poruncit. Virtutea e ceea ce se face pentru a plăcea Adevărului (lui Dumnezeu)”.

Păcatul nu poate fi din fire, căci lupta pe care o introduce în fire nu poate porni din ea. Păcatul nu poate fi cugetat fără alegerea lui de către un subiect. Iar răul în general nu poate fi cugetat ca stând de sine, ca un ipostas propriu. Căci răul e ceva ce luptă împotriva ființei, în sânul ei. Răul e un car al existenței, avându-și originea în libertatea subiectelor personale, vrând să introducă o dezordine în ființă. Răul fizic nu doare ca cel ce vine de la o persoană. Răul fizic își are ultimele pricini în răul ales liber de persoane, adică în păcat.

Patima nu se poate înțelege fără a presupune virtutea căreia i se opune. Virtutea se poate înțelege fără patimă. De-abia în lipsa totală a patimii avem virtutea deplină. Virtutea reprezintă nu numai armonia interioară a persoanei, ci și relația bună între persoană și persoană, în ultimă analiză între persoana umană și Cea dumnezeiască. Armonia în persoană nu poate exista decât odată cu armonia între persoane.

dacă și elinii compătimesc; iubirea, dacă și animalele necuvântătoare lăcrimează de multe ori când sunt lipsite unele de altele; credința, căci în toți se naște aceasta; nădejdea căci, împrumutându-ne, plecând pe mare, semănând, nădăjduim cele mai bune.

Deci dacă, precum s-a dovedit, iubirea este o virtute naturală în noi, „iar ea e legătura și plinirea legii” (*Romani* 13, 10), atunci virtuțile nu sunt străine firii. Rușineze-se deci cei ce opun, lucrării lor, neputința.

42) Mai presus de fire sunt: curăția (fecioria), nemânierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul, străpungerea neîncetată a inimii. Învățătorii unora din acestea sunt unii oameni, ale altora, îngerii, iar Învățător și Dătător ale altora este Dumnezeu Cuvântul⁷⁰⁵.

43) Când ni se cer deodată două fapte bune⁷⁰⁶, trebuie să alegem pe cea mai de trebuință. De pildă: de multe ori, stând noi la rugăciune, vin la noi niște frați. Trebuie să alegem una din două: sau să părăsim rugăciunea, sau să întristăm pe fratele lăsându-l să plece fără răspuns. Iubirea e mai mare decât rugăciunea. Rugăciunea a fost socotită totdeauna ca o virtute parțială, iubirea e cuprinzătoarea tuturor.

Iarăși: ducându-mă odată într-o cetate sau într-un sat, fiind încă tânăr, așezându-mă la masă, am fost

705. Învățătorii ai fecioriei sunt Ilie și Ioan Înaintemergătorul și Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu; ai blândeții, Moise și David; iar ai rugăciunii, Însuși Dumnezeu Cuvântul și îngerul ce s-a arătat lui Antonie și lui Pahomie. Ai postului, iarăși Moise și Domnul însuși. Ai privegherii, mulți care au agonisit și străpungerea inimii din aceasta; ai smeritei cugetări, Cuvântul lui Dumnezeu și Mântuitorul tuturor, Care „pentru noi sărac S-a făcut” (*2 Corintheni* 8, 9) „și a luat trupul nostru”.

706. „Coliziunea datoriei.”

cuprins deodată de gândurile lăcomiei pântecelui și ale slavei deșarte. Și de fapt, temându-mă de fiica nebuniei pântecelui⁷⁰⁷, am fost biruit mai degrabă de slava deșartă⁷⁰⁸. Dar știam că dracul lăcomiei pântecelui învinge de multe ori pe cel al slavei deșarte în cei tineri; și pe drept cuvânt⁷⁰⁹.

44) La cei din lume, rădăcina tuturor relelor este iubirea de arginți. Iar la călugări, lăcomia pântecelui. La cei duhovnicești sunt lăsate de multe ori de Dumnezeu, din iconomie, niște patimi foarte mici, ca defăimându-se foarte tare pe ei înșiși, din pricina unor patimi mici și nepăcătoase, să-și agonisească o bogăție nejefuită de smerită cugetare.

45) Nu este cu puțință ca cel ce petrece de la început cu nesupunere să dobândească smerenia, chiar dacă fiecare își închipuie că a învățat un meșteșug propriu sau e în stare s-o agonisească⁷¹⁰.

46) Părinții stabilesc că făptuirea constă în două virtuți cu totul generale⁷¹¹, și pe drept cuvânt. Căci una

707. „Fiică a nebuniei pântecelui numește curvia, ca una ce se naște din lăcomia pântecelui.”

708. „A fost biruit de aceasta prin iconomie, ca să nu guste, împins de tinerețe, dulceața. De altfel, slava deșartă e mai rea decât lăcomia pântecelui. Căci ultima este intrarea răului, iar slava deșartă e capătul lui.”

709. „Dracul lăcomiei pântecelui, fiind mai natural și deci mai înșelător, pe drept cuvânt învinge slava deșartă.”

710. Ed. 1970: „Dovedire că cel nesupus nu poate dobândi smerita cugetare, căci cel lipsit de smerita cugetare e vădit că suferă de boala diavolului. Și cel ce suferă de boala aceasta, dacă nu îi va veni Dumnezeu în ajutor prin pocăința statornică, va fi împreună-moștenitor cu cel de a cărui boală suferă”.

711. Făptuirea este prima etapă a urcușului duhovnicesc prin care se face curățirea de patimi și dobândirea virtuților, ca apoi să se ajungă la etapa superioară, a contemplării

e ucigașa plăcerilor, iar cealaltă asigură această ucidere prin smerita cugetare. De aceea și plânsul e îndoit: unul desființează păcatul, iar celălalt pricinuieste smerita cugetare.

47) E propriu celor evlavioși să dea tot celui ce cere. Iar celor mai evlavioși, să dea și celui ce nu cere. Dar a nu cere de la cel ce a luat (*Matei 5, 40*), mai ales când pot, e propriu numai celor nepătimitori⁷¹².

48) Să nu încetăm să ne cercetăm în toate patimile și în toate virtuțile, în care ne aflăm: la început, la mijloc sau la sfârșit. Toate războaiele dracilor împotriva noastră se nasc din aceste trei pricini: fie din iubirea de plăceri, fie din mândrie, fie din pizma dracilor. Cei războiți din pricina din urmă sunt fericiți. Cei războiți de mândrie sunt foarte

(a vederii duhovnicești). Ed. 1970: „Cele două virtuți generale ale primei etape sunt postul și supunerea”.

712. Ed. 1970 și Veniamin Costache: „Cel ce nu cere de la cel ce ia ale lui nu numai că se arată neîmpătimit de cele materiale, ci și nerăsplătind cu rău celui ce i-a făcut rău, deși ar putea. Dar nu poate cineva să ierte din inimă celui ce l-a vătămat și nedreptățit, dacă nu are, prin curăție și nepătimire, pe Dumnezeu în sine. Învățând de la Acesta rațiunile celor ce se petrec, primește cele ce-i vin ca ale sale și e încredințat că i se rânduiesc spre folosul lui (înștiințat tainic despre aceasta). Și așa poate ierta celor ce-l nedreptătesc și iubi pe dușmani și socoti ca pe binefăcătorii săi”. Nu numai lucrurile și persoana au rațiunile lor de la Dumnezeu, ci și toate cele ce se întâmplă. Iar rațiunile celor ce ni se întâmplă nouă, fără să contribuim cu o voință rea la ele, sunt ale noastre, sau sunt cârmuite de Dumnezeu spre dezvoltarea noastră spirituală și deci spre mântuirea noastră. Chiar cei ce ne fac rău, dacă învingem pornirea de a ne răzbuna, ne ajută să ne ridicăm la o nouă treaptă de bunătate, la o nouă treaptă de apropiere de Dumnezeu. De aceea ei sunt binefăcătorii noștri, deși nu cu voia lor.

vrednici de plâns. Iar cei din iubirea de plăcere rămân netrebnici până la sfârșit⁷¹³.

49) Există o simțire, mai bine zis o deprindere numită răbdare în dureri, de care cel ce e prins nu se va mai teme, sau nu va mai fugi de durere niciodată. Stăpânite de această pururea lăudată virtute, sufletele mucenicilor au răbdat cu ușurință chinurile.

50) Altceva este străjuirea gândurilor și altceva, păzirea minții. Pe cât de departe este răsăritul de apus, pe atât e mai înaltă cea de a doua față de cea dintâi și mai obositoare⁷¹⁴.

51) Altceva înseamnă a se ruga cineva împotriva gândurilor și altceva, a grăi împotriva lor; și altceva, a le disprețui și a se ridica deasupra lor⁷¹⁵. Chi-pul cel dintâi de împotrivire e mărturisit de cel ce a zis: „Dumnezeul meu, spre ajutorul meu ia aminte”

713. Cei din ultimele două categorii contribuie cu voia lor la răul din ei, cei dintâi nu contribuie cu voia lor. Deci să nu punem vina mai mult pe draci decât pe noi înșine.

714. „Străjuirea gândurilor înseamnă a alunga diferitele gânduri și atacuri prin rugăciune. Iar păzirea minții înseamnă a păzi mintea nerobită și nedespărțită de pomenirea lui Dumnezeu; și precum este mai înaltă mintea decât gândul, pe atâta și păzirea ei e mai grea și mai de trebuință. Căci minte numim însăși puterea noastră înțelegătoare și, oarecum, ochiul sufletului nostru. Iar gând, lucrul văzut de minte și întipărit în ea. Și păzirea minții este păstrarea ei în starea de refuz al oricărui atac, care e cea dintâi lucrare voluntară a ei. Iar străjuirea gândurilor este respingerea celor întipărite prin lucrarea ei voluntară. E vădit oricui cu cât e mai înaltă mintea decât gândul.”

715. A lui Marcu: „Cel dintâi lucru este al celor slabi, căci, neputând să se împotrivescă vrăjmașilor, se opun acestora prin rugăciune. Al doilea, al luptătorilor, care înfrâng pe vrăjmași prin nevointă; al treilea, al contemplativilor, care, înălțați prin contemplare (prin vedere), rămân neatinși de potrivnici și nerăzboiți”.

(*Psalm* 69, 1), și cele asemenea; al doilea, de cel ce a zis: „Și voi răspunde celor ce mă osândesc cuvânt” de împotrivire (*Psalm* 118, 42). Și iarăși: „Pusu-ne-ai pe noi spre grăire împotriva vecinilor noștri” (*Psalm* 79, 7). Iar pentru cel de al treilea e martor cântărețul: „Amuțit-am și n-am deschis gura mea” (*Psalm* 38, 3) și: „Pus-am strajă gurii mele, când s-a sculat păcătosul împotriva mea” (*Psalm* 38, 2). Și iarăși: „Cei mândri au călcat legea foarte, iar eu de la vederea Ta nu m-am abătut” (*Psalm* 118, 51).

Dintre aceștia, cel de la mijloc se folosește de multe ori de chipul dintâi, pentru nepregătirea lui; cel dintâi nu poate alunga încă în chipul al doilea pe vrăjmași; iar cel de al treilea batjocorește cu totul pe draci.

52) E prin fire cu neputință ca cel netrupesc să fie hotărnicit de trup⁷¹⁶. Dar celui ce a agonisit pe Dumnezeu toate-i sunt cu putință.

53) Precum cei ce au simțul mirosului sănătos pot cunoaște pe cel ce ține mirosul în chip ascuns, așa și sufletul curat obișnuiește să cunoască buna mireasmă ce a dobândit-o de la Dumnezeu și mirosul urât aflat în alții, de care el s-a izbăvit. Dar acestea nu sunt cunoscute altora⁷¹⁷.

716. „Mintea, fiind prin fire nestatornică, numai atunci se oprește din rătăcire, când se unește cu Dumnezeu. Căci toate se află în Dumnezeu și nu mai este altceva, mai presus de El sau afară de El, spre care să rătăcească.” De aceea mintea, ca netrupească, neputând fi mărginită de nimic din cele trupești, nu-și poate găsi odihna decât în Cel nesfârșit, în Care are toate.

717. „Cel ce are în nări răul său miros nu prinde alt miros, chiar dacă ar sta deasupra tuturor cadavrelor.” Alta: „Cei ce nu simt pe alții socotesc că înseamnă că cei necurățiți cu sufletul nu pot simți și cunoaște nici buna mireasmă pe care cei curați au dobândit-o din Dumnezeu, nici răul miros de care aceia s-au

54) E cu neputință ca toți să ajungă nepătimitori, dar nu e cu neputință ca toți să se mântuiască și să se împace cu Dumnezeu.

55) Să nu te stăpânească cei de alt neam, care voiesc să iscodească iconomiile negrăite ale lui Dumnezeu și vederile ce se întâmplă în oameni și care îți pun în minte pe nesimțite că Domnul este părtinitor. Căci aceștia sunt și se fac cunoscuți ca nepoți ai închipuirii de sine.

56) Este un drac al iubirii de arginți care fățărește de multe ori smerenia⁷¹⁸; și este un drac al slavei deșarte și al iubirii de plăceri care îndeamnă spre mi-lostenie. Dacă ne curățim de amândoi, să nu încetăm a face milă în tot locul⁷¹⁹.

izbăvit. Căci e propriu celor curați și nepătimitori să simtă cele ce se află în alții". Adică cei curați cu inima simt dispoziția aflătoare în alții cum nu o simt cei necurați, din cauza nesimțirii lor.

718. „Pătîmind de iubirea de arginți și nedând altora nimic, fățărește smerenia, spunând că nu vrea să placă oamenilor.”

719. Există tot felul de împleriri perverse între patimi și virtuți. Patimile se servesc de masca virtuților pentru a înșela pe alții. La Veniamin Costache, Sfântul Marcu Pustnicul: „Slava deșartă și iubirea de arginți și dezmiardarea nu lasă facerea de bine să rămână neîntinată, dacă ele nu pier mai întâi prin frica de Dumnezeu”. Alta: „Aceste două patimi au înșelat pe Eva și pe Adam. Căci dulceața a arătat că pomul era bun la mâncare și frumos la vedere, iar slava deșartă îi spunea că, de vor gusta din el, vor fi ca niște dumnezei. Dar precum Adam, cel dintâi zidit, și Eva se rușinau unul de altul, așa și noi, după ce am lepădat răutatea ochilor celor înțelegători și ne vedem pe noi înșine goi, ne rușinăm în chip conștient unii de alții și coasem frunze de smochin, sau ne îmbrăcăm în formele cele din afară și în îndreptări prin cuvinte. Iar Domnul ne pregătește nouă îmbrăcăminte din piei și ne zice: «Întru răbdarea voastră veți câștiga sufletele voastre»”.

57) Unii au spus că dracii se împotrivesc dracilor, dar eu spun că toți caută pierzarea noastră⁷²⁰.

58) Oricărei lucrări duhovnicești văzute și gândite îi premerge o intenție potrivită și o dorință preabună, care se nasc în noi cu împreună-lucrarea lui Dumnezeu. Căci dacă nu premerg cele dintâi, a doua nu obișnuiește să urmeze⁷²¹.

59) Dacă este un timp potrivit pentru tot lucrul de sub cer, cum zice *Ecclesiastul* (3, 1), dar între toate lucrurile sunt și lucrurile sfințite ale viețuirii noastre, să avem grijă să căutăm în fiecare timp cele potrivite aceluia timp⁷²². Căci este un timp al nepătimirii în cei ce se

720. Împotrivirile dracilor între ei, sau încurajarea unor virtuți opuse lor și patimilor, urmăresc numai înșelarea noastră. Împotrivirea lor e de metodă, nu de scop.

721. „Privește exactitatea Părintelui. De nu va premerge, zice, intenția și dorința din noi, împreună-lucrare a lui Dumnezeu nu poate urma.” Alta: „Dă intenția, zice, și ia putere”.

722. Fiecare clipă a timpului e dată pentru un anumit lucru al nostru. Când facem acel lucru la momentul rânduit lui, atunci putem trăi viața noastră după mai înainte rânduirea lui Dumnezeu, adică în chip plăcut Lui, sau sfințit. Trebuie să aflăm acordul între momentele timpului și momentele vieții noastre. Există niște armonii mai înainte stabilite între unele și altele pentru normala și sănătoasa dezvoltare a vieții noastre. Timpul nu e un gol pe care-l putem umple cu orice, ci el e corelativ cu viețile omenești. Există în el niște armonii potențiale cu desfășurarea vieții noastre. Aceasta, pentru că viața noastră însăși e făcută ca să se ritmeze cu un timp al ei. Aceasta nu înseamnă o predestinare, căci noi putem să ne desfășurăm viața și în răspăr cu timpul. Dar aceasta nu e o normală dezvoltare a ei. În găsirea acestei armonii se arată din nou darul discernământului. Trebuie să știi pentru care moment al timpului se potrivește un moment al vieții tale. Numai atunci potențele ființei noastre se actualizează deplin și armonios. Fiecare clipă a timpului e potrivită pentru altă potență a ființei noastre, iar potențele acestea fac și ele un tot. Iar clipa înseamnă tot ansamblul de împrejurări

nevoiesc și un timp al împătimirii pentru tinerețea celor ce se nevoiesc; un timp al lacrimilor și un timp al inimii învârtosite; un timp al supunerii și un timp al stăpânirii; un timp al postului și un timp al împărtășirii de hrană; un timp al războiului din partea trupului dușman și un timp al liniștirii fierbințelii; un timp al iernii sufletului (al viforului) și un timp al liniștii minții; un timp al întristării inimii și un timp al bucuriei duhovnicești; un timp de învățare a altora și un timp de ascultare; un timp al întinărilor, pentru închipuirea de sine, și un timp al curăției, pentru smerenie; un timp de luptă și un timp de odihnă adăpostită; un timp de liniștire și un timp de împrăștiere nestăpânită; un timp de rugăciune neîntreruptă și un timp de slujire nefățarnică.

Deci să nu căutăm înainte de timp cele ale timpului (potrivit pentru un lucru), amăgindu-ne dintr-o pornire a mândriei. Să nu căutăm iarna cele ale verii: nu, în sămânță, snopii. Pentru că timpul semănării cere osteneli și timpul secerișului aduce haruri negrăite. Iar de nu, nu vom lua nici la timpul convenit cele proprii ale timpului⁷²³.

60) Unii au luat de la Dumnezeu cuvioasele răsplătiri ale ostenelilor înainte de osteneli⁷²⁴; alții în

care cere de la noi un anumit lucru. Pe lângă aceea, acordul acesta depinde de o deplină curăție de patimi. Numai aceasta dă o vedere deplin clară și o putere de a ne conforma cu adevărat cu ceea ce ne cere clipa.

723. A Sfântului Isaac: „Tot cel ce începe înainte de timp cele peste măsura lui își pricinuieste îndoită vătămare și nu sporire. Căci negustorii necercați în lucrurile mari își pricinuiesc mari pagube. Dar în lucrurile mici înaintează repede. Pentru că fiecare lucru își are rândul lui și fiecare viețuire își are rânduită vremea ei”.

724. Le-au luat pe temeiul intenției lor globale de a lucra potrivit voii lui Dumnezeu (intenție cunoscută lui Dumnezeu). De

osteneli, alții după osteneli, alții în vremea morții, potrivit unei economii negrăite a lui Dumnezeu. Trebuie căutat care e mai smerit între aceștia⁷²⁵.

61) Există o deznădejde din mulțimea de păcate și din povara conștiinței și a întristării de nesuportat, din pricina copleșirii sufletului de mulțimea rănilor și o scufundare a lui în adâncul deznădejzii, sub greutatea acestora⁷²⁶. Și există o deznădejde ce ni se întâmplă din mândrie și din închipuirea de sine, din pricină că socotim căderea ce ni s-a întâmplat sub demnitatea noastră. Cine ia seama va afla în aceștia această stare: cel dintâi se predă pe sine nepăsării, cel de al doilea nu mai are nădejde în nevointă. Amândouă sunt fără folos. Căci pe unul obișnuiește să-l tămăduiască înfrânarea și buna nădejde, iar pe al doilea, smerenia și nejudicarea altora.

62) Nu trebuie să ne mirăm și să ne înciudăm văzând pe unii săvârșind fapte rele și aducând

aceea cei ce mor tineri, fără să fi făcut la arătare dovada lucrării lor bune, nu rămân fără răsplată Acestuia, pentru că Dumnezeu, știind că ar fi săvârșit-o, o răsplătește ca și cum ar fi săvârșit-o.

725. Aceasta înseamnă poate că Dumnezeu răsplătește după smerenia fiecăruia. Dar poate cel care n-a apucat să săvârșească fapte, în general voite, e cel mai smerit.

726. „Nimeni, viețuind în păcate, să nu deznădăjduiască de sine, știind că plugăria schimbă soiurile plantelor, iar îngrijirea sufletului prin virtute poate birui boli de tot felul.” Alta: „Păcat de moarte este cel nepocăit. Despre acesta chiar de s-ar ruga un sfânt, nu va fi ascultat”. Alta, a Marelui Vasile: „Dacă s-ar număra mulțimea îndurărilor lui Dumnezeu și s-ar putea măsura mărimea Lui în comparație cu mulțimea și mărimea păcatelor, ar fi îndreptățită deznădejdea. Dar dacă acestea pot fi măsurate și numărate, iar mila și îndurărilor lui Dumnezeu nu pot fi măsurate, nu e loc pentru deznădejde, ci pentru încredere în mila Lui, pentru pocăința de păcatele noastre, căroră le stă în față iertarea și sângele lui Hristos”.

pentru ele motive bune. Pentru că și pe șarpele din rai l-a pierdut închipuirea de sine care l-a înălțat⁷²⁷.

63) În toate lucrurile săvârșite și în toate felurile ele viețuire, fie întru ascultare, fie întru neascultare, fie văzute, fie gândite, acesta să-ți fie dreptarul: dacă sunt după Dumnezeu⁷²⁸. De pildă: dacă noi, cei începători, săvârșind vreun lucru oarecare nu câștigăm din lucrarea lui în suflet mai multă smerenie decât cea pe care o avem, nu socotesc că-l săvârșim cu voia lui Dumnezeu, fie că e mic, fie că e mare⁷²⁹.

64) Noi, cei mai prunci, în aceasta avem încredințarea despre voia lui Dumnezeu⁷³⁰; cei de la mijloc, poate, de îndepărtarea vrăjmașilor; iar cei desăvârșiți, de sporirea și de bogăția luminii dumnezeiești. Cele mici, pentru cei mari, poate nu sunt mici; iar cele mari, pentru cei mici, nu sunt numai decât desăvârșite⁷³¹.

727. Scolie a lui Gavril Monahul și Isihastul, din muntele Iatro: „Cel ce-și închipuie că e ceva și învață pe alții lucruri a căror experiență nu o are nici prin faptă, nici prin cunoaștere, suferă de două boli și de două orbiri: de închipuirea de sine și de slava deșartă, și de nesimțire și neștiință. Și dacă acesta își va mai adăuga și lăcomia pântecelui, îl vor duce în primejdia vădită pe cel ce le are și la rușine veșnică și va auzi de la mulți: «Doctore, vindecă-te pe tine însuși» (Luca 4, 23)”. Veniamin Costache: „Iar dacă cineva a împlinit mai întâi faptele bune și după aceea începe a învăța pe alții, acela va dobândi dumnezeiasca fericire, ca cel ce a făcut și a învățat”. Alta, a lui Solomon: „Sunt unii care seamănă ale lor și mai multe roade fac, și sunt alții care adună cele străine și se sărăcesc”.

728. „Cele întru ascultare sunt cele poruncite de oameni; cele întru neascultare sunt cele neporuncite de oameni, făcute din nevoința proprie de cel care nu se află sub ascultare”.

729. „Cercetează cu de-amănuntul, căci toți putem cunoaște dacă place lui Dumnezeu lucrul pe care-l facem.”

730. În sporirea smereniei.

731. „Adică cele ce, pentru cei mari, sunt socotite mici din pricina desăvârșirii lor poate nu sunt mici. Iar cele socotite mari

65) Văzduhul curățit de nori arată soarele strălucitor, iar sufletul, eliberat de gândurile relelor de mai înainte⁷³² și învrednicit de iertare, vede numai-decât pe Dumnezeu⁷³³.

66) Altceva este păcatul și altceva, nelucrarea lui din trândăvie; și altceva e nepăsarea; altceva, patima și altceva, căderea. Cel ce le poate cerceta în Domnul să le cerceteze în chip lămurit⁷³⁴.

pentru cei mici, din pricina nedesăvârșirii lor, nu sunt numai-decât desăvârșite. Același lucru trebuie înțeles și despre virtuți și păcate. De pildă, se poate afla în cei mari un spor de smerenie cum e cel din cei începători, care e mic pentru desăvârșirea celor mari. Și se poate afla în începători un spor de lumină și depărtarea dușmanilor, care sunt proprii celor desăvârșiți și mijlocii și deci este mare pentru nedesăvârșirea celor mici. Dar altceva sunt smerenia și luminarea celui începător, potrivite măsurii lui, și altceva, smerenia și luminarea celui desăvârșit: acestea sunt foarte mari și desăvârșite și neînșelătoare. Iar în păcate, la fel. Greșala mică, pentru cei desăvârșiți, nu e mică, dată fiind desăvârșirea lor. Iar cea mare, pentru cei mici, nu e numaidecât mare, dată fiind nedesăvârșirea lor.”

732. A lui Marcu Monahul: „Obsesia celor de mai înainte” (προλήψεις – prejudecată) este aducerea aminte fără voie de păcatele de mai înainte. Cel ce se nevoiește o împiedică să înănteze la patimi. Învingătorul desființează până și atacul lui (moameala)”.

733. Altfel, mintea este mereu atârnată în chip pătimas de amintirea păcatului și de chipul îngustat și opac al faptei păcătoase săvârșite.

734. „Păcatul este călcarea a toată porunca, chiar și a celei mai mici. Nelucrarea leneșă constă în a nu face și lucra lucrul lui Dumnezeu. Nepăsarea constă în a lucra, dar cu trândăvie. Patima e pornirea întipărită și cu anevoie de clintit a sufletului spre cele vătămătoare. Căderea e prăbușirea din înălțimea făgăduinței (călugărești) în necredință, sau rostogolirea în vreuna din patimile trupești.”

67) Unii fericesc mai presus de toate facerea de minuni și ceea ce se vede din darurile (harismele) duhovnicești. Ei nu știu că sunt multe mai presus de acestea și ascunse, care de aceea sunt ferite de cădere⁷³⁵.

68) Cel ce s-a curățit în chip desăvârșit își vede sufletul, deși nu și sufletul aproapelui, în ce daruri se află. Dar cel ce încă înaintează cunoaște semnele acestora prin trup⁷³⁶.

69) Puțin foc curățește toată materia, precum o spărtură mică nimicește toată osteneala⁷³⁷.

70) Este o odihnă a lucrării dușmane care trezește puterea minții și nu atâță fierbințeala. Și este o adâncă străpungere (a inimii) care trezește și mișcările ei, ca să nu ne încredem în noi înșine, ci în Dumnezeu, Cel ce omoară în chip neștiut fierbințeala care se află în noi.

71) Când vedem pe vreunii iubindu-ne în Domnul, să ne păzim neîndrăzneți mai ales față de ei. Căci nimic nu obișnuiește să risipească dragostea și să pricinuiască ura ca îndrăzneala⁷³⁸.

72) Ochiul sufletului e înțelegător și foarte frumos și e mai presus de toată frumusețea, după ființele netrupești. De aceea și cei pătimiși au putut cunoaște gândurile aflătoare în alte suflete, din multa iubire față de ele. Și mai ales când, întinați, sunt scufundați în trupurile lor.

735. Nu sunt supuse căderii, pentru că sunt la adăpostul laudelor și al slavei deșarte.

736. Sufletul acestuia n-a devenit încă transparent în chip nemijlocit.

737. „Păzește-te de cele mici, ca să nu cazi din cele mari.”

738. Scolie din Sfântul Isaac: „Mergi la prietenii tăi cu cuviință. De vei face așa, te vei folosi și pe tine și pe ei. Căci, sub masca iubirii, sufletul leapădă frâul păzirii sale”.

73) Dacă nimic nu se împotrivește firii nemateriale ca ceea ce e material, cel ce citește să înțeleagă⁷³⁹.

74) Grija de ei înșiși, în cei lumești, se împotrivește purtării de grijă a lui Dumnezeu; iar în noi, cunoștinței înțelegătoare. Cei neîntăriți cu sufletul să cunoască din necazurile și primejdiile trupului și a necazurilor din afară cercetarea lor de către Dumnezeu; iar cei desăvârșiți să o cunoască din venirea Duhului și din adaosul de daruri (de harisme)⁷⁴⁰.

75) Este un drac care, când ne întindem pe pat, venind la noi, ne săgetează cu amintiri urâte și murdare, pentru ca, neridicându-ne la rugăciune din trândăvie, și neînarmându-ne împotriva lui, să adormim în gânduri murdare și să avem visuri murdare.

76) Există un așa-numit înainte-mergător al duhurilor, care ne ia în primire îndată ce ne deșteptăm din somn și întinează primul nostru gând. Dă pârga zilei tale Domnului, căci ea va fi a celui ce o ia mai înainte.

Un lucrător preabun al Domnului mi-a spus un cuvânt vrednic de ascultat: „Cunosc drumul întreg al zilei mele, de dimineață”.

77) Multe sunt căile evlaviei și multe, ale pierzaniei, pentru că de multe ori cineva, împotrivindu-se unui

739. Ed. 1970 și Veniamin Costache, unde scolia e mai extinsă ca în PG: „Nematerial e sufletul, material e trupul. Deci nimic nu se împotrivește sufletului ca trupul. Căci sufletul, ca nematerial, tinde în sus, iar trupul e tras de greutatea materiei în jos și se face mare piedică sufletului. Sau și așa: nimic nu tulbură mintea așa de mult și o face să nu vadă, ca murdăria trupului, care-i vine din necurăția plăcerilor urâte”.

740. „Când cel slab cu sufletul va dobândi răbdare în boli și încercări, să deslușească în aceasta că e cercetat de Dumnezeu. Iar cei desăvârșiți să cunoască aceasta din cunoștințele înalte ale harului.”

lucru, ajută la împlinirea altuia. Dar scopul amându-rora este bineplăcut Domnului⁷⁴¹.

78) Dracii ne războiesc în încercările ce ni se întâmplă, îndemnându-ne fie să spunem, fie să facem ceva necuvenit. Iar când nu pot, stând liniștiți, ne îndeamnă să aducem o mulțumire plină de mândrie lui Dumnezeu.

79) Cei ce cugetă cele de Sus, desprinzându-se, urcă puțin în sus, iar cei ce cugetă cele de jos pornesc iarăși în jos. Cei ce se desprind nu mai au nimic la mijloc⁷⁴². Adică nu mai au lumea între ei ca în viața de aici⁷⁴³.

80) Una singură dintre făpturi a primit existența în alta și nu în sine. Și e minune cum poate să stea în afară de cea în care și-a primit existența⁷⁴⁴.

81) Maicile nasc pe fiicele evlavioase. Iar pe maici, Domnul. Dar nu e neînțelept a vedea regula de mai sus și în cele contrare⁷⁴⁵.

741. Calea evlaviei poate fi felurită, pentru că unul se opune unui păcat, iar altul lucrează pentru împlinirea unei fapte bune.

742. „*Despărțire numește aici moartea*. Deci unii, cugetând la cele cerești, când se despart de trup, urcă cu sufletul la cer. Iar cei ce cugetă cele ale patimilor, după moarte, coboară la iad. Iar la mijloc, adică din lumea aceasta, după despărțirea lor, nu mai e nimic.” Sufletele plecate de aici nu mai au lumea ca mediu de comunicare între ele datorită trupurilor.

743. Lumea a devenit cu totul transparentă, personalizată.

744. „Socotesc că vorbește despre suflet, care nici n-a preexistat trupului, nici nu vine la existență după trup, ci se creează și el odată cu trupul. De aceea, e ucigaș și cel ce omoară embrionul. Pentru că el e însuflețit de la zămislire. Tot așa de mult lucrează sufletul atunci, ca și trupul. Pe măsura creșterii trupului își arată și sufletul lucrările lui. Deci e o minune, zice, cum sufletul care își ia existența în trup poate subzista gol după despărțire. Dar aceasta e dogma lui Dumnezeu... Sufletul așteaptă și există negreșit, până la cealaltă legare a lui, în Dumnezeu cu trupul său.”

745. „Maici numește virtuțile generale, care nasc pe fiicele lor.

82) Moise, sau mai bine zis Dumnezeu, poruncește ca cel fricos să nu iasă la război, ca nu cumva rătăcirea din urmă a sufletului să fie mai mare decât cea dintâi cădere a trupului, și pe drept cuvânt⁷⁴⁶.

Iar ele se nasc din dragostea de Dumnezeu, din credință și nădejde, care sunt din Dumnezeu. Dar tot așa e cu cele contrare. Patimile mai generale nasc pe cele mai parțiale. Și precum pe acelea le naște Domnul, așa pe acestea le sădește în noi diavolul.”

746. „Fricos numește pe cel ce-și iubește sufletul său și se teme de osteneli. Pe acesta îl sfătuiește să nu se facă monah, ca nu cumva, după ce a făgăduit să viețuiască cu totul duhovnicește, îngrijindu-se numai de virtuțile sufletului, să se îngrijească de dulcile patimi ale trupului cărora slujea mai înainte; căci, neînstrăinându-se de ele, va rătăci și mai mult și va cădea în deznădejde, având să suporte o sfărâmare mai grea, ca unul ce a căzut de sus, sau din schima călugărească, și să sufere o judecată mai grea, întorcându-se la cele dinainte din deznădejde, și deci să păcătuiască întru cunoștință. «Căci celui ce i s-a dat mult mult i se va cere» (Luca 12, 48).”

ACELAȘI CUVÂNT

Partea a II-a

Despre dreapta socoteală bine deosebitoare

1) „Precum dorește cerbul însetat apa” (*Psalm* 41, 1), așa dorește călugărul cunoașterea voii celei bune a lui Dumnezeu. Și nu numai cunoașterea aceasta, ci și pe aceea amestecată⁷⁴⁷; ba încă și cunoștința a ceea ce e potrivit aceleia. Despre acestea cuvântul nostru are într-adevăr multe de spus și anevoie de tâlcuit. La fel dorește călugărul să afle care sunt, dintre lucrurile care ne privesc, cele ce trebuie să se facă mai presus de toate și fără de nicio amânare, potrivit celui ce a spus: „Vai celui ce amână zi după zi și timp după timp” (*Isus Sirul* 5, 8); de asemenea, care lucruri trebuie făcute cu blândețe și cu chibzuială, cum îndeamnă cel ce a zis: „Cu povățuire se face războiul” (*Pilde* 24, 6), și iarăși: „Toate cu bună-cuviință și după rânduială” (*I Corinteni* 14, 40).

Căci nu e dat oricui să cunoască repede și ușor asemenea lucruri greu de deosebit. De aceea și purtătorul de Dumnezeu David, și Duhul cel Sfânt care grăia în el, ni se arată rugându-se de multe ori. Căci odată zice: „Învață-mă pe mine să fac voia Ta, că Tu ești Dumnezeu meu” (*Psalm* 142, 10), altădată iarăși: „Povățuiește-mă la adevărul Tău” (*Psalm* 24, 5), și iarăși: „Arată-mi, Doamne, calea pe care voi umbla,

747. „Adică dorește să știe ce înseamnă a face un lucru bun în scopul lui.”

că spre Tine am ridicat sufletul meu” (*Psalm* 142, 8) și l-am înălțat de la toată grija vieții și de la toată patima.

2) Toți câți voiesc să cunoască voia Domnului sunt datori să o omoare întâi pe a lor⁷⁴⁸. Și, rugându-se cu credință și cu simplitate neforțată și întrebând sufletele părinților sau ale fraților întru smerenia inimii și cu un cuget neîndoielnic, să primească de la ei cele sfătuite de ei, chiar dacă cele ce li se spun ar fi potrivnice scopului lor și chiar dacă cei întrebați n-ar fi foarte duhovnicești. Căci nu este nedrept Dumnezeu ca să lase să fie amăgite sufletele, care s-au smerit pe ele prin încredere și nerăutate, de către sfatul și judecata aproapelui, chiar dacă cei întrebați ar fi ca niște animale necuvântătoare. Cel ce grăiește prin ei este nematerial și nevăzut⁷⁴⁹.

De multă smerită cugetare s-au umplut cei ce se supun, fără să se îndoiască, regulii amintite. Căci dacă și-a deschis cineva în *Psaltire* gândul său (*Psalm* 48, 4), cu cât nu se deosebește mai mult mintea înzestrată cu judecată și sufletul înțeleghător de o spusă neînsuflețită?⁷⁵⁰ Dar mulți, necunoscând încă acest bine desăvârșit și ușor⁷⁵¹, ci încercând

748. „Ei trebuie să moară plăcerilor și voilor lor și să se despartă de acestea.”

749. Importantă este depășirea egoismului mândriei; socotirea lui Dumnezeu ca fiind altul, nu ca identic cu propriul eu. Dumnezeu ne grăiește prin altul.

750. Dacă David și-a încredințat sufletul unui stih al *Psaltirii*, cu cât mai mult trebuie să ne încredințăm noi unui suflet de om! Adică mai mult trebuie să întrebăm un om credincios, decât un text al *Scripturii*. Aceasta ne păzește de o interpretare individualistă, trufașă, a *Scripturii*.

751. E un bine desăvârșit și ușor să faci ceea ce te sfătuiește un părinte duhovnicesc, căci prin el dobândești smerenia.

să cunoască de la ei și în ei ceea ce e bineplăcut Domnului, ne-au povestit multe și felurite judecăți despre aceasta.

3) Unii dintre cei ce au căutat să cunoască acestea și-au despărțit gândul lor de toată împătımirea, de amândouă aceste porniri ale sufletului - atât de cea care se apucă de ceva, cât și de cea care se împotrivește cu cuvântul -, și și-au înfățișat în zilele amintite mintea lor dezbrăcată de voia lor într-o cerere fierbinte Domnului și așa au cunoscut voia Lui: fie pentru că mintea înțelegătoare a vorbit în chip înțelegător cu mintea noastră, fie pentru că s-a pierdut din suflet cu desăvârșire acel gând unic al lor.

Alții au înțeles, din greutatea și împiedicarea ce a urmat hotărârii de a face ceva, că acestea sunt dumnezeiești, potrivit celui ce a spus: „Am voit să vin la voi, o dată și de două ori, și ne-a împiedicat satana” (*1 Tesaloniceni 2, 18*). Alții, dimpotrivă, din neașteptatul ajutor al lui Dumnezeu în lucrul pornit, au simțit că el e bine primit de Dumnezeu și au spus: „Fiecăruia care alege binele îi ajută Dumnezeu” (*Romani 8, 28*).

4) Cel ce a agonisit pe Dumnezeu în sine, prin luminare, e încredințat în felul al doilea⁷⁵², dar nu îndată, de ajutorul Lui în cele ce trebuie făcute îndată, cât și în cele ce pot aștepta.

5) Îndoiala în hotărârea ce trebuie luată și neîncredințarea (nesiguranța), stăruind mult timp, sunt semnul unui suflet neluminat și iubitor de slavă. Căci nu e nedrept Dumnezeu, ca să se închidă în fața celor ce bat cu smerenie. Domnul caută în toate

752. În felul al doilea, adică prin simțirea ajutorului lui Dumnezeu.

scopul: atât în cele ce trebuie făcute fără întârziere, cât și în cele ce trebuie amânate. De aceea toate cele curate de împătimire și de orice întinare, făcute în primul rând pentru Domnul și nu pentru altceva, chiar dacă nu sunt negreșit bune, ni se vor socoti ca bune. Căci căutarea celor mai presus de noi nu ajunge la un sfârșit neprimejdios⁷⁵³.

6) Negrăită este judecata lui Dumnezeu cu privire la noi. Căci de multe ori voiește să ascundă, din iconomie, voia Lui dinspre noi, știind că, chiar de o vom cunoaște, nu vom asculta de El și deci vom primi mai multe răni.

7) Inima dreaptă s-a izbăvit de felurimea lucrurilor⁷⁵⁴, plutind fără primejdii în corabia nerăutății.

8) Sunt suflete bărbătești ce se apucă, aprinse de dragostea lui Dumnezeu și întru smerenia inimii, de lucrări mai presus de ele; și sunt inimi mândre care fac același lucru. Căci de multe ori scopul vrăjmașilor noștri este să ne îndemne la cele mai presus de putere, ca, descurajându-ne în ele, să ne lepădăm și de cele după putere și să prilejuim râsul cel mai mare vrăjmașilor noștri.

9) Am văzut suflete și trupuri slabe din pricina mulțimii de păcate pornind la nevoințe peste puterile lor și neputându-le săvârși. Și am spus că pocăința lor va fi prețuită de Dumnezeu după mărimea smereniei și nu a ostnelilor.

753. Când căutăm să înfăptuim cele mai presus de noi, chiar dacă o facem pentru Dumnezeu, putem greși. Totuși Dumnezeu nu ne osândește pentru greșală, odată ce scopul lucrării a fost slujirea Lui.

754. „Felurimea lucrurilor” constă în tot felul de gânduri ascunse, viclene, născute din încrederea minții în deșteptăciunea ei. De aceea e bine să plutești în corabia simplității neprimejdite de valurile gândurilor de tot felul.

10) Se întâmplă uneori că pricina celor mai mari rele este locul de viață; dar, alteori, este și petrecerea cu alții⁷⁵⁵. Dar își ajunge de multe ori și sufletul stricat spre pierzania lui. Cel ce s-a despărțit de cele două dintâi s-a izbăvit poate și de a treia. Dar cel ce păstrează starea a treia se dovedește necercat în tot locul. Căci niciun loc nu e mai la adăpost ca cerul⁷⁵⁶.

11) Deceicese luptă cu noi îndeobște, necredincioși sau rău-credincioși, „după întâia și a doua mustrare, să ne ferim” (*Tit 3, 10*), dar celor ce voiesc să învețe de la noi adevărul să nu obosim în veac să le facem bine. Însă să ne folosim de amândouă chipurile de lucrare și pentru întărirea inimilor noastre.

12) E foarte lipsit de judecată cel care, auzind despre virtuți mai presus de fire în sfinți, deznădăjduiește de sine însuși. Căci mai degrabă te va învăța pe tine una din acestea două: sau îți va stârni râvna prin cuvioasa bărbăție a lor, sau te va întoarce spre multă defăimare de tine și spre vederea neputinței tale prin de trei ori cuvioasa smerenie.

13) Sunt draci necurați, foarte vicleni printre cei vicleni, care ne sfătuiesc nu numai pe noi să săvârșim păcatul, ci voiesc să facem părtași și pe alții la săvârșirea răului, ca să ne pricinuiască o mai cumplită osândire. Am văzut pe unul învățând de la altul deprinderea cea rea. Și cel ce învăța pe celălalt, venind la simțirea de sine, a început să se pocăiască și s-a oprit de la rău; dar pocăința lui și-a pierdut tăria și rodul din pricina ucenicului.

755. „Observă că, amintind de creștere, învinovățește și societatea, ca pricină a păcatului. Deci să nu se spună că nu vine niciodată vătămare din acestea, fie prin cuvinte, fie din celelalte”.

756. Cerul nepătimirii sau al smereniei.

14) Multă cu adevărat, multă și greu de cuprins este răutatea duhurilor și puținora le este văzută. Ba socotesc că nici acestora puținii nu le e întreagă văzută: căci, cum, de multe ori, desfătându-ne de mâncare și săturându-ne, priveghem întru trezvie, iar postind și asuprindu-ne trupul, suntem doborâți în chip jalnic de somn? Cum, liniștindu-ne de unul singur, ne înăsprim, și, viețuind împreună cu alții, suntem străpunși la inimă și ne mâniem? Cum, omorându-ne cu foamea, suntem ispitiți în somn, și ghiftuindu-ne, rămânem neispitiți? Cum, în înfrânare ne facem întunecați și nestrăpunși la inimă, iar în băuturi de vin, veseli cu sufletul și ușori de străpuns la inimă?⁷⁵⁷ Cel ce poate, să lumineze în acestea în Domnul pe cei neluminați! Căci noi suntem neluminați în aceasta. Spunem doar că nu întotdeauna prefacerea noastră vine de la draci, ci vine, (cum, nu știi), din amestecarea sucurilor ce mi s-a dat mie și din grosimea întinată și lacomă care mă îmbracă.

Pentru această cădere greu de explicat în cele spuse, să rugăm cu sinceritate și cu smerenie pe Domnul să ne ierte; dacă după rugăciunea noastră și după timpul ei vom afla că ceea ce ni s-a întâmplat se lucrează în noi la fel, să cunoaștem negreșit că nu e de la draci, ci din fire. Dar de multe ori și iconomia dumnezeiască voiește să ne ajute prin cele potrivnice, înfrânând prin toate închipuirea de sine a noastră. E rău să iscodim adâncul judecăților lui Dumnezeu. Iscoditorii

757. Din Teodor al Edesei: „Vinul, cum s-a scris, veselește inima omului» (*Psalm* 103, 15). Dar tu, odată ce ai făgăduit să plângi pururea, ocolește această veselie, și te vei veseli cu darurile (harismele) duhovnicești. Căci, veselindu-te de vin, te vei amesteca cu multe gânduri urâte și vei ajunge în multe supărări”.

călătoresc în corabia închipuirii de sine⁷⁵⁸. Dar să se mai citească unele despre neputința celor mulți.

15) A întrebat un oarecare pe cineva din cei ce pot să vadă: „Pentru ce Dumnezeu, cunoscând de mai înainte căderile unora, i-a împodobit pe aceștia cu daruri (harisme) și cu semne (minuni)?” Iar acela răspunse: „Ca pe ceilalți oameni duhovnicești să-i facă de neclintit, apoi ca să arate libertatea omului; și ca pe cei căzuți să-i facă fără răspuns de apărare la Judecată”.

16) Legea, ca nedesăvârșită, zice: „Ia aminte la tine însuși” (*Deuteronomul* 4, 9). Iar Domnul, ca mai presus de desăvârșire, a poruncit să îndreptăm și pe fratele nostru, zicând: „De-ți va greși fratele tău” și cele următoare (*Matei* 18, 15). Dacă musturarea ta, mai bine zis aducerea aminte îndreptată spre el, e curată și smerită, să nu ocolești să împlinești porunca Domnului. Dacă nu ai ajuns la această stare, împlinește încă slujirea legii⁷⁵⁹.

758. Într-o umbră de corabie, într-o umbră a călătoriei, în irealitate.

759. „Sfântul socotește aici, cred, că slujirea legii constă în a lua aminte cineva la sine însuși, adică a căuta de ale sale. Iar slujirea Domnului constă în a privi și la ale aproapelui și a-l îndrepta.” Alta: „Legea e umbra Evangheliei, iar Evanghelia e chipul celor viitoare. Legea oprește faptele cele rele, iar Evanghelia îndeamnă la faptele cele bune”.

Evanghelia lui Hristos e legea iubirii aproapelui, e legea depășirii grijii de sine. Ea nu cere numai să nu se facă rău celorlalți, ci să li se facă bine. Ea a pătruns la ultima cunoaștere a omului, arătându-ne că el nu se poate mântui decât punându-și viața sa pentru mântuirea aproapelui. Legea Evangheliei tălmăcește legea cea mai adâncă a însăși ființei omenești, tâlcuind ceea ce omul însuși experiază ca aspirația cea mai adâncă a lui și ca singura care îl face fericit. Ea corespunde unei etape mai avansate a omenescului. Fericirea veșnică nu e decât prelungirea eternă

17) Nu te mira văzând și pe cei iubiți de tine dușmănindu-te pentru muștrări, căci cei mai ușuratici se fac unelte ale dracilor, mai ales împotriva celor ce le sunt acestora (dracilor) dușmani⁷⁶⁰.

18) Îmi vine a mă minuna foarte mult mai ales de un lucru ce se petrece în noi: cum, având în virtuți de ajutor pe Dumnezeu Cel Atotputernic și pe îngeri și pe sfinți, iar în cele potrivnice numai pe dracul cel viclean singur, ne încovoiem mai ușor și mai repede spre patimi? Despre aceasta nu voiesc să vorbesc cu de-amănuntul. Căci nici nu pot.

19) Dacă cele ce se petrec se petrec așa, pentru că așa au fost făcute prin fire, cum sunt eu chipul lui

a acestei fericiri reale la care poate ajunge omul încă de aici. Nu în noi e fericirea, ci în alții și, în ultimă analiză, în Cel ce i-a făcut și-i susține pe toți, ca să se scufunde, unificându-se fără confundare, unii în alții. Dar aproapele nu poate fi mântuit de noi fără voința lui. De aceea trebuie trezit la conștiința păcătoșeniei lui când greșește. Noi îl ajutam trezindu-l la responsabilitatea lui personală. Dar trebuie să o facem cu iubire, necoborându-l iarăși la starea de obiect și necultivând iarăși închiderea noastră în noi prin mândria unei muștrări aspre și disprețuitoare. Fericirea comuniunii veșnice va fi o comuniune între persoane ce se iubesc și se respectă ca egale. Ne scufundăm unii în alții, ca persoane în persoane, fără să ne contopim.

760. „E vorba de cei ce lucrează binele, care prin aceasta se fac dușmani ai dracilor.” Duhurile răului fac totul ca să țină învrăjbiți pe oameni prin toate mijloacele. „Dracii ne ispitesc fie prin ei înșiși, fie înarmând pe cei ce nu se tem de Domnul împotriva noastră. Prin ei înșiși o fac când suntem singuri, despărțiți de oameni, ca pe Domnul în pustie; prin oameni, când viețuim împreună cu ei, ca și pe Domnul, prin farisei. Dar noi, privind la Cel ce ne e pildă, să-i alungăm din amândouă părțile. Ai grijă de tine, nu de altul. Căci nu poți face ultima lucrare decât cu iubirea pe care trebuie să o câștigi.”

Dumnezeu și cum am fost amestecat cu lutul? Cum zice marele Grigorie: „Dacă ceva din cele create s-a făcut altfel de cum a fost făcut, el dorește numaidecât, cu nesațiu, rudenia sa”.

20) Trebuie să se folosească cineva de tot meșteșugul ca să înscăuneze lutul, ca să zică așa, înălțându-l pe tronul lui Dumnezeu⁷⁶¹. Deci nimeni să nu se scuze cu vreun motiv, în privința urcării. Căci calea și ușa s-au deschis⁷⁶².

21) Auzirea biruințelor părinților duhovnicești trezește la râvnă mintea și sufletul, iar auzirea

761. Se redau aici și nedumerirea și răspunsul. Omul lucrează oarecum potrivit firii sale când se îngrijește de cele ale trupului. Dar întrucât s-a înstrăinat în parte, prin păcat, de firea sa, sau de Dumnezeu, rudenia sa, el tinde cu nesaț spre Dumnezeu, neputând dobândi fericirea prin copleșirea sa de griji exclusive ale trupului. Numai așa el poate ridica chiar trupul pe tronul lui Dumnezeu, scop pentru care Dumnezeu a unit sufletul omului cu trupul. Aceasta e adevărata aspirație a omului, deci firea lui. Propriu-zis, pe tronul dumnezeiesc a fost înscăunat trupul Domnului. Dar noi suntem împreună-moștenitori cu El. Noi devenim părtași la această cinste supremă, căci ne însușim prin trup puterea stăpânitoare a lui Dumnezeu. Omul aspiră să ajungă la cel mai înalt vârf posibil. Dumnezeu i-a sădit această aspirație. Ea nu e greșită, dar nu o poate îndeplini decât prin Dumnezeu și în unire cu El.

762. „Căi numește Scriptura virtuțile. Iar cea mai mare dintre toate virtuțile este iubirea. De aceea a zis Apostolul: «Dar vă arăt vouă o cale prin covârșire» (1 Corinteni 12, 31). Căci ea ne convinge să disprețuim lucrurile materiale și să nu punem nimic din cele vremelnice mai presus de cele veșnice.” Pe de altă parte, Iisus e Calea, căci din El izvorăște iubirea și ea ni se face proprie și nouă. Prin iubirea față de Tatăl și față de oameni S-a suit El, ca om, pe tronul dumnezeiesc și prin aceeași iubire izvorătoare din El, pe care o primim unindu-ne cu El, urcăm și noi pe acel tron. Iubirea va avea domnia supremă în vecii vecilor.

învățăturii lor povățuiește pe cei următori spre urma-rea pildei lor.

22) Dreapta socoteală este făclie în întuneric, întoarcerea celor rătăciți, luminarea celor cu vederea scurtă (miopi). Cel ce deosebește (cele bune de cele rele) află sănătatea și depărtează boala.

23) Toți cei ce se minunează de lucrurile mici obișnuiesc să sufere aceasta în două feluri, fie datorită celei mai din urmă neștiințe, fie pentru a mări și înălța faptele aproapelui, în scopul smeritei cugetări.

24) Să ne nevoim nu numai a ne lupta cu dracii, pentru a ne apăra, ci și a-i război pentru a-i birui. Cel dintâi când lovește, când e lovit; cel de al doilea totdeauna gonește pe vrăjmași.

25) Cel ce a biruit patimile rănește pe draci. Uneori, prefăcându-se că e stăpânit de patimi, înșală prin aceasta pe vrăjmașii lui și rămâne nerăzboit de ei. Careva dintre frați a fost necinstit și, neclătinându-se nicidecum cu inima, se ruga cu mintea. Dar pe urmă a început să se tânguiască foarte tare de necinstiri, ascunzându-și nepătimirea. Un altul dintre frați, nedorind nicidecum șederea în frunte, se prefăcea că suferă că nu o are. Dar ce voi spune de neprihănirea aceluia care, intrând într-o casă a desfrâului, chipurile pentru a păcătui, a atras pe o desfrânată la nevoință?⁷⁶³ Iar cineva i-a adus unuia dintre cei ce se linișteau un strugure foarte de dimineață. Și acesta, după plecarea celui ce i l-a adus, l-a mâncat într-o pornire repezită și fără poftă, arătându-se pe sine dracilor ca stăpânit de lăcomia pântecelui. Altul, iarăși,

763. Avva Serapion zice: „Se întâmplă că unul lucrează în cele de-a stânga viața într-o înțelepciunea lui Dumnezeu, și se întâmplă că altul lucrează păcatul sub masca celor dumnezeiești”.

pierzând niște ramuri verzi, se văita toată ziua. Dar unii ca aceștia au nevoie de multă trezvie, ca nu cumva, încercând să rădă de draci, să se facă ei înșiși de râsul aceloră. Aceștia sunt cu adevărat aceia despre care Apostolul a zis: „ca amăgitori deși iubitori de adevăr” (2 Corinteni 6, 8).

26) De vrea cineva să înfățișeze Domnului un trup neprihănit și să-l arate o inimă curată, să țină tare nemânierea și înfrânarea. Căci fără acestea toată oste-neala noastră este fără folos.

27) Așa cum luminile din ochii oamenilor sunt deosebite, la fel, multe și deosebite sunt umbririle soarelui înțelegător ce se ivesc în suflet. Alta este cea care lucrează prin lacrimile trupești, și alta, cea care lucrează prin cele sufletești; alta, cea care se arată prin ochii trupului și alta, cea care se arată prin cei înțelegători. Alta e cea din auzirea cuvântului și alta e veselia mișcată în chip deosebit în suflet. Alta e cea din liniștire și alta, cea din ascultare. Pe lângă toate acestea, alta este cea care, într-un chip cu totul deosebit, înfățișează lui Hristos mintea, prin răpire, în chip negrăit și de netâlcuit, în lumina înțelegătoare⁷⁶⁴.

28) Sunt virtuți și sunt maici ale virtuților. Deci cel cuminte se va nevoi mai mult pentru câștigarea maicilor. Învățătorul maicilor e Dumnezeu însuși printr-o lucrare deosebită. Iar ai fiicelor, sunt foarte mulți⁷⁶⁵.

764. Ed. 1970: „Maici ale virtuților sunt: credința, nădejdea, dragostea, chibzuința, bărbăția, cumpătarea, dreptatea, dreapta socoteală, smerenia; și altele, mai mici: postul, înfrânarea, privegherea, neagonisirea, rugăciunea, liniștirea, tăcerea și altele”.

765. A lui Teodor al Edesei: „Întreit este orice suflet cuvântător. Virtutea aflătoare în partea rațională a sufletului au numit-o chibzuință, înțelegere și înțelepciune; pe cea aflătoare în iuțime (mânie), bărbăție și răbdare; iar pe cea din partea poftitoare,

29) Să luăm aminte, ca nu cumva să împlinim puținătatea hranei cu mulțimea somnului. Căci acesta este un lucru al celor fără minte, ca și cel dimpotrivă. Am văzut lucrători care, într-o oarecare împrejurare, au făcut puțin pogorământ pântecelui, dar repede au chinuit bărbătește pe ticălos cu starea de toată noaptea în picioare, și l-au învățat să se smerească după aceea de săturare cu bucurie.

iubire, neprihănire și înfrânare. Iar dreptatea s-a semănat în toate, făcându-le să lucreze în armonie. Prin chibzuință luptă împotriva puterilor opuse, apărând virtuțile; prin neprihănire privește lucrurile fără patimă; prin iubire convinge sufletul să iubească pe oameni ca pe sine însuși; prin înfrânare taie orice plăcere; iar prin bărbăție și răbdare înarmează sufletul împotriva vrăjmașilor nevăzuți” (Veniamin Costache). Alta: „Cele trei părți ale sufletului sunt cugetarea, iuțimea și pofta. Când în iuțime se află dragostea de oameni, în poftă – curăția și neprihănirea, cugetarea este luminată. Căci cugetarea este sănătoasă și înțeleaptă și luminată când a supus patimile și privește duhovnicește rațiunile fapturilor lui Dumnezeu și le pune în legătură cu Sfânta Treime. Și iuțimea se mișcă după fire când iubește pe toți oamenii și nu are față de niciunul vreo scârbă sau vreo ținere de minte a răului. Iar pofta, când prin înfrânare și prin smerita cugetare și prin neagonisire omoară patimile, adică dulceața și dezmiardarea trupului și pofta banilor și a slavei trecătoare și se îndreaptă spre dragostea cea dumnezeiască și nemuritoare. Căci pofta se pornește spre trei lucruri: ori spre dulceața trupului, ori spre slava deșartă, ori spre amăgirea banilor. Și, pentru această poftire fără socoteală, defaimă pe Dumnezeu, uită purtarea frumoasă dată ei prin fire și se sălbățește spre aproapele și întunecă cugetarea și nu o lasă să caute în Sus, spre adevăr. Dar cine câștigă cugetarea înaltă câștigă Împărăția cerurilor”. Cele trei părți ale sufletului se înrăuresc una pe alta. Iubirea urcă din poftă în cugetare cu elanul pe care îl dă iuțimea, iar cugetarea se înalță, nu numai prin înțelegere, ci și prin iubire, la Sfânta Treime, hrănindu-se din ea cu iubirea nesfârșită, deci nemuritoare și mereu plină de elan.

30) Dracul iubirii de arginți războiește de multe ori cu tărie pe cei neagonisitori. Iar când nu izbutește, îi înfățișează pe săraci ca pricină⁷⁶⁶, și așa înduplecă iarăși pe cei ne iubitori de cele materiale să se facă iubitori ale acestora.

31) Când ne supărăm, să nu încetăm să ne aducem aminte de porunca Domnului către Petru, să iertăm de șaptezeci de ori câte șapte (*Matei* 18, 22). Căci ceea ce a poruncit altuia a făcut și El, cu mult mai mult. Iar mândrindu-ne, să ne aducem iarăși aminte de cel ce a zis: „Cel ce va împlini toată legea duhovnicească, dar va greși printr-o singură” patimă, adică prin mândrie, „s-a făcut vinovat de toate” (*Iacov* 2, 10).

32) Duhurile rele și pizmașe hotărâsc câteodată să se depărteze de bunăvoie de la sfinți, ca nu cumva să pricinuiască cununi celor războiți pentru că au rămas nebiruiți în războaiele duse împotriva lor.

33) „Fericiți făcătorii de pace” (*Matei* 5, 9), nimeni nu va spune altfel⁷⁶⁷. Dar eu am văzut și pe făcătorii de vrajbă fericiți. De pildă, doi inși au intrat unul cu altul într-o legătură de curvie; iar unul dintre cei

766. Dau grija de săraci ca motiv de agonisire de bunuri.

767. Scolie din Grigorie de Nyssa (precizarea aceasta, numai la Veniamin Costache): „Făcător de pace este cel ce transmite altuia pacea. Dar nu ar putea procura altuia ceea ce nu are el însuși. Deci făcător de pace este propriu-zis cel ce a potolit în sine vrajba trupului și a duhului și a prefăcut războiul lăuntric al trupului într-o pașnică armonie. Atunci trupul nu mai poartă împotriva duhului, ci harul Duhului stăpânește asupra patimilor trupesti. Atunci nu mai e lucrătoare legea trupului care se osteste împotriva legii minții, ci, supunându-se împărăției mai înalte, se face slujitoare a poruncilor dumnezeiești. Atunci pe rețele din mijloc al păcatului înlăturându-se, cei doi s-au făcut unul, concrescând prin îmbinarea lor pe o treaptă mai înaltă”.

cunoscători, bărbat prea cercat, s-a făcut slujitorul urii fiecăruia din ei față de celălalt, bârfind pe acesta față de celălalt, ca pe unul ce l-a defăimat pe el. La fel a bârfit pe celălalt față de acesta. Și astfel preaînțeleptul bărbat a izbutit să depărteze răutatea dracilor printr-o uneltire omenească și să pricinuiască o ură care a desfăcut legătura curviei.

34) Se întâmplă ca cineva, pentru o poruncă, să calce o altă poruncă. Am văzut tineri trăind într-o prietenie plăcută lui Dumnezeu, dar din pricina vătămării conștiinței altora, înștiințându-se unul pe altul, s-au depărtat unul pe altul⁷⁶⁸.

35) Pe cât de potrivnică este căsătoria față de ieșirea din lume, pe atât de potrivnică este mândria față de deznădejde. Dar, din pricina neorânduiei dracilor, se pot vedea amândouă împreună.

36) Sunt unii dintre dracii necurați care ne insuflă la începutul călugăriei noastre o tâlcuire a dumnezeieștilor *Scripturi*. Aceasta le place să o facă mai ales în inimile iubitorilor de slavă deșartă și cu deosebire în ale celor ce s-au îndeletnicit cu filosofia din afară, ca, amăgindu-i pe încetul, să-i ducă la eresuri și hule. Vom cunoaște teologia, mai bine zis teomahia dracilor, din tulburarea și bucuria nerușinată ce se revarsă în suflet în vremea tâlcuirii *Scripturilor*.

37) Unele dintre cele ce se petrec au, prin rânduială, un început și un sfârșit de la Făcătorul. Dar virtutea are marginea nemărginită: „Am văzut marginea a tot

768. „De viețuiești cu frați și de se va afla între ei unul față de care ai dragoste pentru Dumnezeu, să nu îndrăznești să o arăți când văd ceilalți, ca nu cumva să se afle între ei unul slab și să moară de necaz și tu să porți păcatul lui, că i-ai dat prilej să păcătuiască.”

sfârșitul, zice psalmistul; dar lată foarte și fără margini este porunca Ta" (*Psalm* 118, 96)⁷⁶⁹.

38) Dacă unii lucrători buni înaintează, de la puterea făptuirii, la puterea vederii (contemplării) (*Psalm* 83, 7)⁷⁷⁰ și dacă dragostea nu ajunge niciodată la sfârșit, dacă Domnul va păzi intrarea fricii tale (de El) și ieșirea iubirii tale (*Psalm* 120, 8)⁷⁷¹, atunci marginea acesteia este cu adevărat fără margini. Înaintând în ea niciodată nu ajungem la sfârșit, nici în veacul acesta, nici în cel viitor, adăugând lumină la lumină⁷⁷².

769. Porunca este fără margini, pentru că împlinirea ei poate merge totdeauna mai departe, întrucât desăvârșirea obținută de om prin împlinirea ei nu are nici ea margini.

770. Sunt cele două etape principale ale urcușului duhovnicesc care sfârșesc în unirea cu Dumnezeu, ca etapă unică și veșnică.

771. Prin frica de Dumnezeu intrăm pe drumul spre El, străbătut prin lucrarea poruncilor, și prin iubire ieșim de pe acest drum la unirea cu Dumnezeu. Amândouă sunt păzite și ajutate de Dumnezeu. Despre înaintarea de la frică la dragoste prin porunci a se vedea la Diadoh al Foticeii, cap. 16 și 17, *Filoc. rom.*, I, pp. 340-341.

772. De iubire niciodată nu ne săturăm. Ea ne dă mereu o nouă bucurie. Ea e nesfârșită și nesfârșit nouă în manifestările ei. Faptul că există iubire e o dovadă că există o veșnicie, o infinitate veșnic nouă. Iar faptul că iubirea nu este decât între persoane, arată că persoanele sunt pentru veșnicie și că există o comunitate interpersonală supremă de iubire din veșnicie în veșnicie. Iar în iubire este adevărata cunoștință.

Scolie din Diadoh al Foticeii: „Lumina cunoștinței adevărate stă în a deosebi fără greșală binele de rău. Căci atunci calea dreptății, conducând mintea spre Dumnezeul dreptății, o introduce în iluminarea nesfârșită a cunoștinței, ca pe una ce caută de acum înainte iubirea cu îndrăzneală” (cap. 6, *Filoc. rom.*, I, p. 336).

Deși ceea ce se va spune pare multora ciudat, totuși se va spune: după dovada adusă de noi mai înainte, o, fericite, eu nu aș spune nici de ființele neînțelegătoare că nu înaintează, ci spun cu tărie că și ele adaugă pururea slavă la slavă și cunoștință la cunoștință.

39) Să nu te miri dacă dracii ne însuflă de multe ori înțelesuri bune și se împotrivesc acestora în chip înțelegător. Scopul vrăjmașilor este să ne convingă prin aceasta că cunosc gândurile din inima noastră.

40) Nu voiesc să fii judecător amarnic al celor ce învață cu măreție cuvântul, văzându-i mai cu lenevie în făptuire. Căci de multe ori folosul cuvântului împlinește lipsa lucrării. Nu avem toți la fel toate: în unii cuvântul întrece lucrarea, în alții, iarăși, a doua întrece pe primul⁷⁷³.

41) Dumnezeu nici n-a făcut, nici n-a zidit răul. Deci s-au amăgit unii spunând că unele din patimi sunt firești în suflet⁷⁷⁴, neștiind că noi am schimbat însușirile susținătoare ale firii în patimi. De pildă: sămânța se află în noi prin fire pentru nașterea de copii, dar noi am schimbat-o spre curvie; mânia împotriva șarpelui este în noi prin fire, dar noi ne folosim de ea împotriva aproapelui; prin fire e în noi râvna pentru virtuți, dar noi râvnim cele rele; prin fire se află în suflet poftirea slavei, dar a celei de Sus; prin fire avem înclinare de a ne mândri, dar împotriva dracilor; la fel,

773. Deși uneori Scărarul se arată foarte aspru în cererile lui, alteori manifestă înțelegere și pentru cei ce dau mai puțin. Gândirea lui e în general largă, complexă și echilibrată.

774. Scolie din Sfântul Isaac: „Dacă patimile ar fi în chip natural în suflet, pentru ce acesta s-ar vătăma de către ele? Cele potrivite firii nu vătămă firea”.

bucuria: dar pentru Domnul și pentru faptele bune în slujba aproapelui. Am primit și ținerea de minte a răului, dar împotriva dușmanilor sufletului. Am primit pofta de hrană, dar nu de neînfrânare.

42) Sufletul netrândav ridică împotriva lui pe draci, dar, înmulțindu-se războaiele, se înmulțesc cununile. Cel scăpat nerănit nu se încununează numaidecât. Dar cel care nu obosește de pe urma căderilor ce i se întâmplă va fi slăvit de îngeri ca un luptător.

43) Stând Cineva trei nopți în pământ, a înviat pentru totdeauna. Iar cel ce a biruit trei ceasuri nu mai moare⁷⁷⁵.

44) Dacă, dintr-o iconomie pedagogică, după răsăritul Lui în noi, Soarele Și-a cunoscut primul Lui apus, negreșit a pus întunericul peste locul ascunderii Lui și s-a făcut noapte. În ea vor veni spre noi puii de lei sălbatici ce se depărtaseră mai înainte, și toate fiarele patimilor colțoase răcnind ca să răpească nădejdea din noi (*Psalms* 103, 21) și cerând de la Dumnezeu drept mâncare patimile noastre, hrănite fie prin gânduri, fie prin fapte⁷⁷⁶.

775. „Hristos, Dumnezeuul nostru, petrecând în pământ trei zile și trei nopți, a înviat. Iar urmașii lui Hristos care biruiesc păcatul de trei ceasuri nu vor muri. Iar cele trei ceasuri sunt cele trei vârste: cea a tinereții, cea de la mijloc și cea a bătrâneții, pe care Evanghelia le-a numit și cele trei străji.” Alta: „De trei lucruri mă tem, a zis oarecare dintre părinți: de ieșirea din viață, de înfățișarea înaintea lui Dumnezeu și de socoteala ce ni se va cere la judecată”. Alta: „Altul tâlcuiește cele trei ceasuri ca: plăcerea, slava deșartă și iubirea de arginți; altul, ca cele trei asupriri ale dracului; altul, ca trei ceasuri de trândăvie; iar altul, ca trei ceasuri de frică”.

În general, cel ce stă trei ceasuri nebiruit de o ispită cumplită s-a întărit în așa fel, că nu mai moare răpus de alte ispite.

776. „De fapt dracii cer, spre căderea noastră, fie să consume merindea noastră, fie, ca la Iov, să ne rănească. Iar

Dar după aceea ne-a răsarit, din întunecoasa smerenie, iarăși Soarele și fiarele s-au adunat iarăși la ele (*Psalm* 103, 22) și în culcușurile lor, sau vor zăcea în inimile iubitoare de plăcere (*Psalm* 103, 23) și nu în noi. Atunci vor zice între ele: „Cât s-a mărit Domnul”, pentru a face iarăși milă cu ei (*Psalm* 103, 24); iar noi, către ele: „Cât S-a mărit Domnul”, pentru a face milă cu noi. Făcutu-ne-am ca niște veseliți, iar voi ca niște goniți (alungați).

Iată, Domnul șade pe nor ușor, sufletul înălțându-se din toată pofta pământească⁷⁷⁷; și va veni în inima egipteană, mai înainte întunecată, și se vor clătina idolii făcuți de mână și amintirile minții.

45) Dacă Hristos fuge de Irod trupește, deși putea toate, să învețe cei porniți să se arunce pe ei în ispite. „Să nu dai, zice, piciorul tău spre clătinare, și nu va dormita îngerul care te păzește” (*Psalm* 125, 2-3)⁷⁷⁸.

46) Trufia se împletește cu bărbăția ca iedera cu chiparosul. Să fie lucrarea în noi neconținută, ca să nu socotim că am agonisit vreun bine prin simpla cugetare, ci, luând seama la calitatea lui adevărată, să vedem dacă el este în noi și atunci ne vom cunoaște pe noi negreșit ca fiind cu lipsuri. Cercetează fără

pe măsura negrijii noastre suntem predați, prin părăsire, în chip pedagogic.”

777. Domnul Se va odihni în sufletul nostru devenit nor ușor, străveziu pentru Soarele Hristos, ca unul ce a pierdut din el groșimea poftelor.

778. Scolie din Ioan Gură de Aur: „Nu trebuie nici refuzate nevoințele, nici să sărim spre ele. Căci astfel și biruința noastră va fi mai strălucitoare și diavolul făcut mai de râs prin înfrânare. Atrăși în luptă, să o primim cu bărbăție. Nechemăți în ea, să ne liniștim și să așteptăm vremea luptelor, ca să arătăm și necăutarea slavei deșarte și bărbăția”.

odihnă și semnele patimilor și atunci vei afla multe ale lor aflându-se în tine. Noi, ca unii ce suntem în aceste boli, nu putem să le descoperim, fie din pricina neputinței, fie din pricina unei adânci stăpâniri a noastre de către ele, de mai înainte.

47) Dumnezeu judecă intenția, dar caută cu iubire de oameni și lucrarea⁷⁷⁹. Mare este cel ce nu are nicio lipsă în cele ce-i stau în putere. Dar mai mare este cel ce se apucă cu smerenie și de cele mai presus de putere⁷⁸⁰. Dar de multe ori dracii ne împiedică să facem cele mai ușoare și mai folositoare nouă și ne îndeamnă să ne apucăm de cele mai obositoare⁷⁸¹.

48) Găsesc că Iosif trebuie fericit pentru respingerea păcatului și nu pentru dovedirea nepătimirii. Trebuie să ne cercetăm pentru respingerea căror și câtor păcate am dobândit cununa. Căci altceva este a te feri de umbră și altceva, a alergera spre Soarele dreptății.

779. „Cei ce au voit cele bune după puterea lor se vor împărtăși de aceeași cinste când intenția le-a fost egală, chiar dacă unii au făcut mai mult.” Dar omul trebuie să pornească cu smerenie chiar la cele mai presus de puterea pe care și-a cunoscut-o, căci numai așa poate înainta tot mai mult.

780. Ed. 1970: „E de știut că poruncile s-au dat pentru cele potrivite puterii. Și a spus că cel ce va face cele ale poruncilor mare se va chema. Iar pe cel ce din iubire a încercat cele peste puterea lui l-a numit mai mare, făcând asemănarea între cei care au lucrat cele după puterea lor și cei ce au lucrat cele mai presus de putere”.

781. Scărarul iar face nuanțele conforme realității. E bine să ne apucăm de cele mai presus de putere, dar să luăm seama că uneori aceasta este o ispită de la cel rău, ca să avem scuză dacă nu le-am împlinit. Că aceasta e o ispită rea se vede când nu facem cele după puterea noastră, dar ne apucăm de cele mai presus de putere. Întâi să le facem pe acelea și apoi să ne apucăm de acestea.

49) Întunericul este pricina împiedicării, împiedicarea, a căderii, iar căderea, a morții. Cei ce s-au întunecat din vin s-au spălat de multe ori cu apă. Iar cei din patimi s-au spălat cu lacrimi.

50) Altceva e tulburarea, altceva, împrăștierea și altceva, orbirea. Pe cea dintâi o vindecă înfrânarea, pe a doua, liniștirea, iar pe a treia, ascultarea și Dumnezeu cel ce pentru noi ascultător S-a făcut⁷⁸².

51) Noi, din două pilde care le curăță pe cele de jos, înțelegem în chip potrivit cele două curățiri ale celor ce cugetă cele de Sus. Astfel, numim înălbitoare obștea cea după Domnul, care curăță murdăria și grosimea sufletului și urâtenia ei. Iar sihăstria este vopșitoria pentru cei ce au lepădat neînfrânarea, ținerea de minte a răului și au trecut de la ea (de la viața de obște) la liniștire.

52) Unii spun că alunecarea în aceleași păcate vine din lipsa pocăinței potrivite și a îndreptării pe potriva păcatelor de mai înainte. Dar trebuie văzut dacă tot cel ce n-a căzut în același fel de păcat s-a pocăit precum se cuvine.

53) Unii cad în aceleași păcate fie pentru că s-au scufundat în adâncul uitării celor de mai înainte⁷⁸³,

782. Hristos, având duhul ascultării de Tatăl întipărit în omeneșul Lui, sălășluindu-Se în noi, ni-l întipărește și nouă.

783. Acest „adânc al uitării celor mai înainte făcute” poate fi asemănat cu subconștientul de care vorbește psihologia modernă. El are totuși o eficiență, pentru că dă o obișnuință repetării aceluiași păcate. E ciudat cum, uneori, amintirea lor îndeamnă la repetarea aceluiași păcate și cum, alteori, uitarea lor mână la săvârșirea lor din nou. În amândouă cazurile lipsește pocăința, care e o amintire continuă a păcatelor, dar o amintire asociată cu durerea pentru faptul de a le fi săvârșit. Contrar aruncării păcatelor trecute în „subconștient”, care

fie pentru că socotesc pe Dumnezeu iubitor de oameni, din iubirea lor de plăceri, fie pentru că nu mai au nădejde în mântuirea lor. Iar dacă unii nu s-ar disprețui, aş spune că şi pentru că nu izbutesc să lege pe vrăjmaşul acesta, care-i stăpâneşte pe ei prin tirania obişnuinţei.

54) Trebuie de cercetat în ce fel sufletul, fiind ne-trupesc, nu vede pe cei ce vin la el, deşi sunt de o fiinţă cu el după fire. Nu cumva pentru înjugarea cu ei, pe care numai Cel ce i-a legat o cunoaşte?⁷⁸⁴

55) M-a rugat odată careva dintre cunosători: „Explică-mi mie, celui ce voiesc să învăţ, care din duhuri obişnuiesc să smerească mintea, şi care să o înalţe, pentru păcate?” Iar neputând răspunde la întrebare şi asigurându-l de neştiinţa mea prin jurământ, cel ce voia să înveţe m-a învăţat, spunând: „Dându-ţi pe scurt aluatul desluşirii (deosebirii), te voi lăsa să cercetezi celelalte cu osteneală”.

echivalează cu o anumită slăbire a conştiinţei de sine, pocăinţa ţine totul în amintire, dar nu într-o amintire plăcută, ci într-una dureroasă, care echivalează cu un acut simţ al responsabilităţii, sau cu o continuă accentuare a conştiinţei de sine în faţa lui Dumnezeu ca Persoană supremă.

784. Sufletul nu cunoaşte pe dracii care vin la el (sau pe îngeri) poate tocmai pentru legătura oarecum firească ce există între el şi ei, în starea lui morală. Prin aceasta subiectul uman, făcând voia acelora, se identifică oarecum cu unul sau cu altul din ei. Numai Dumnezeu, Cel ce i-a creat în această legătură cu noi, îi poate cunoaşte. Dar poate prin „cel ce i-a legat” autorul înţelege şi pe omul care, legând pe duhul cel rău, l-a detaşat prin aceasta oarecum de el, încât poate cunoaşte că, deşi e aproape de el, se află sub stăpânirea lui, sufletul simţind apropierea aceluia prin efortul său de a-l ţine legat.

Dracul trupurilor și al mâniei, al nebuniei pântecelui, al trândăviei și al somnului nu obișnuiește să înalțe cornul minții; dar cel al iubirii de arginți, al iubirii de stăpânire și de multă grăire, și alții mulți obișnuiesc să adauge rău peste rău. Apropiat de aceștia este și cel al judecării altora.

56) Dacă cineva se duce la cei din lume, sau îi primește și, la despărțirea de ei, după o zi sau după un ceas simte o săgeată de întristare și nu mai degrabă o bucurie, ca unul ce se izbăvește de o piedică sau de o cursă, acesta s-a supus bătăii de joc sau din partea slavei deșarte, sau din partea curviei.

57) Să cercetăm înainte de toate de unde suflă vântul, ca nu cumva să ne aflăm întinzând pânzele împotriva lui.

58) Mângâie cu dragoste pe bătrânii făptuitori, care și-au istovit trupurile lor întru nevoie, dăruindu-le puțină odihnă. Silește să se înfrâneze pe tinerii care și-au istovit sufletul prin păcate, aducându-le aminte de chinuri⁷⁸⁵.

59) Este un lucru cu neputință, cum am spus și în alt loc, să ne curățim îndată de la început, cu totul, de lăcomia pântecelui și de slava deșartă. Dar să nu căutăm să luptăm cu slava deșartă prin desfătare (în mâncăruri). Căci săturarea lăcomiei pântecelui naște slava deșartă. Aceasta, în cei începători. Mai degrabă să luptăm împotriva ei prin puținătate (a mâncării). Și așa va veni în cei

785. „Trupul, slăbit când e silit la fapte mai mari decât puterea lui, aduce în suflet întuneric peste întuneric și pricinuieste mai degrabă tulburare. Iar trupul tare, de-l vei preda odihnei și nelucrării, pricinuieste tot păcatul în sufletul ce locuiește în el; și chiar dacă dorește binele, după puțin timp ia de la el chiar și gândul binelui pe care-l avea.” Alta: „Cei ce s-au nevoit peste măsură trebuie mângâiați cu mâncăruri. Dar tinerii trebuie siliți la înfrânare prin îndemnuri”.

ce voiesc ceasul, și acum este, când Domnul va supune și pe aceasta sub picioarele noastre.

60) Nu sunt războiți de aceleași patimi cei ce vin la viața călugărească tineri sau îmbătrâniți. Căci de multe ori suferă de patimi cu totul potrivnice. De aceea, fericită e fericita smerenie. Căci ea li se face și celor tineri și celor bătrâni pricină neclintită și puternică de pocăință.

61) Nu te tulbura pentru ceea ce urmează să spun. Deși rar, totuși sunt suflete curate și neviclene, izbăvite de păcat, de fățarnicie, de năravul răului, cărora le este nefolositoare viețuirea împreună cu alții, putând ca din liniștirea cu un povățuitor să urce, ca dintr-un port, la cer, și care nu au trebuință de tulburările vieții de obște și rămân neispitiți de ele.

62) Pe cei neînfrânați poate că-i vor tămădui oamenii; pe cei vicleni, îngerii; iar pe cei mândri, Dumnezeu.

63) Este și acesta un chip al iubirii: pe aproapele care vine la noi să-l lăsăm să lucreze în toate precum voiește, iar noi să-i arătăm toată bucuria.

64) E de cercetat cum și până unde și când căința risipește cele bune ca și pe cele rele⁷⁸⁶.

65) Avem nevoie de multă dreaptă socoteală (discernământ), ca să știm când trebuie să stăm pe loc și în ce lucruri și până unde să ne luptăm cu prilejurile și cu mijloacele patimilor și când să ne retragem. Căci e de ales uneori mai bine fuga, din pricina slăbiciunii, ca să nu murim.

66) Trebuie să vedem și să luăm seama în ce timp și cum putem să ne deșertăm fierea prin amărăciune;

786. „Când cineva se căiește în vederea a ceva mai bun, atunci căința nu pricinuieste risipirea celor bune, ci dobândirea lor. Căința pricinuieste risipirea celor bune numai atunci când se însoțește cu săvârșirea faptelor rele.”

care dintre draci ne înalță, și care ne smeresc; care ne înăspresc, și care ne mângâie; care ne întunecă, și care ne luminează; care ne fac trândavi, și care, porniți spre rele; care, triști, și care, veseli.

67) Să nu ne mirăm văzându-ne în arena nevoinței, la început, mai pățimași decât în viața din lume. Căci trebuie să mișcăm întâi pricinile, ca să ne vină apoi sănătatea. Căci fiarele ascunse mai înainte nu se arătau.

68) Când cei ce s-au apropiat de desăvârșire, prin vreo întâmplare oarecare, sunt biruiți în vreun lucru mic de draci, aceștia se folosesc de tot meșteșugul ca să răpească această desăvârșire de la ei în chip însutit.

69) Precum vânturile obișnuiesc să tulbure uneori suprafața mării, prin suflarea lor liniștită, alteori adâncul ei, așa înțelege că se întâmplă și cu vânturile întunecoase ale răutății. Dacă vin peste cei pățimași, înviforează însăși simțirea inimii lor. Dacă vin peste cei ce au înaintat, tulbură numai suprafața minții. De aceea, aceștia simt mai degrabă liniștea lor, inima rămânându-le neîntinată⁷⁸⁷.

70) Este propriu celor desăvârșiți să cunoască pururea care gând este al conștiinței, care, al lui Dumnezeu și care, al dracilor. Căci dracii nu insuflă de la început toate cele potrivnice. De aceea, întrebarea este cu adevărat întunecoasă și greu de deslușit. Prin doi ochi sensibili se luminează sufletul și prin darul deosebirii văzute și înțelegătoare se luminează ochii inimii.

787. „Precum vânturile, agitând marea, îi fac pe corăbieri de multe ori să se primejduiască, așa și duhurile întunecate ale răutății aruncă uneori mintea cărmaci în adâncul pierzaniei.” Aici inima e socotită ca însăși ființa în adâncul ei, pe când mintea, ca organul gândirii în schimbare continuă.

ACELAȘI CUVÂNT

Partea a III-a

Cuprinsul pe scurt al tuturor celor spuse mai înainte

1) Credința neclintită este maica lepădării, dar e vădit și lucrul dimpotrivă. Nădejdea neclintită este ușa nepătimirii, dar e vădit și lucrul dimpotrivă. Dragostea de Dumnezeu este pricina înstrăinării, dar e vădit și lucrul dimpotrivă.

2) Maica supunerii este disprețuirea de sine și dorința sănătății⁷⁸⁸. Maica înfrânării e gândul la moarte și aducerea aminte statornică de fierea și de oțetul Stăpânului. Ajutătoarea neprihănirii e liniștirea. Postul e potolirea fierbințelii. Zdrobirea cugetului e potrivnica gândurilor urâte.

3) Credința și înstrăinarea sunt moartea iubirii de arginți. Mila și dragostea (lui Hristos) au predat trupul (morții). Rugăciunea stăruitoare e pieirea trândăviei. Aducerea aminte de Judecată e pricinuitoarea râvnei. Dragostea de necinstire e tămăduirea mâniei.

4) Cântarea și compătimirea și neagonisirea sunt sugrumarea întristării. Neîmpătimirea de cele văzute e vederea celor gândite⁷⁸⁹. Tăcerea și liniștea sunt

788. Dacă supunerea e pricinuită de disprețuirea de sine și de dorința bunătații sufletești, disprețuirea aceasta e mai degrabă căutarea ființei proprii și a vieții adevărate. Atunci ea e mai degrabă disprețuirea a ceea ce e vătămător vieții proprii adevărate.

789. „Semnul că mintea se ocupă cu cele gândite (inteligibile) e disprețuirea tuturor celor ce mângâie simțurile.” Alta: „Viața

dușmanele slavei deșarte. Iar de te afli la mijloc, primește necinstirea.

5) Simțirile întristate tămăduiesc mândria cea văzută. Dar pe cea nevăzută o tămăduiește Cel dinainte de veacuri nevăzut. Căprioara ucide toate fiarele văzute, iar pe cele gândite le ucide smerenia⁷⁹⁰. Ne este cu putință ca prin toate cele după fire să cunoaștem în chip vădit cele gândite (inteligibile).

6) Precum e cu neputință șarpelui să se dezbrace de pielea sa cea veche, dacă nu intră printr-o crăpătură strâmtă, la fel și noi nu putem lepăda vechile patimi ce ne stăpânesc și vechimea sufletului și veșmântul omului cel vechi, de nu vom străbate calea cea strâmtă și plină de necazuri a postului și a necinstirii.

7) Precum păsările cele grase nu pot zbura spre cer, așa nici cel ce-și hrănește și-și slujește trupul său⁷⁹¹.

8) Mocirla uscată nu mai place porcilor și trupul veștejit nu mai odihnește pe draci.

9) Precum mulțimea așchiilor de multe ori înăbușă și stinge flacăra, pricinuind mult fum, așa și mâhnirea peste măsură face de multe ori sufletul fumegos și întunecat și usucă apa lacrimilor.

în Dumnezeu e moartea celor supuse simțurilor. Când trăiește inima, mor simțurile". Alta: „Învierea simțurilor e moartea inimii. Și când învie acestea este semn că a murit inima pentru Dumnezeu". Alta: „Neagonisitorul nu are cele de a căror pierdere s-ar putea întrista".

790. „Căprioara poartă prin fire război cu toți șerpilor."

791. „Neplăcut lucru este iubitorilor de trup și celor lacomi de mâncare să se ocupe cu cele duhovnicești, ca și curvarilor, să vorbească despre cei feciorelnici. În stomacul plin nu e cunoștința tainelor lui Dumnezeu."

10) Precum arcașul orb este neiscusit, așa și ucenicul ce se împotrivește se pierde⁷⁹².

11) După cum oțelul călit poate ascuți pe cel necălit, așa fratele râvnitor mântuiește de multe ori pe cel trândav.

12) Precum ouăle păsărilor, încălzite în cuiabar, nasc viață, așa și gândurile nearătate se umplu de viață și înaintează la fapte⁷⁹³.

13) Precum caii se întrec între ei alergând, așa obștea se stârnește pe ea însăși.

14) Precum norii ascund soarele, așa gândurile rele întunecă mintea și o pierd.

15) Precum cel ce a primit sentința și merge spre pedeapsă nu vorbește despre teatre, așa cel ce plânge cu adevărat nu-și mângâie pântecul niciodată.

16) Precum săracii, văzând vistierii împărătești, își cunosc și mai mult sărăcia lor, tot așa și sufletul, citind despre marile virtuți ale părinților, își face cugetul său și mai smerit. Precum fierul, chiar fără să vrea, pornește spre magnet, atras cu sila în chip negrait, așa cei îmbibați de gândurile rele de mai înainte sunt tiranizați de ele.

792. Scolie de la Varsanufie: „Împotrivirea în cuvânt a pierdut pe mulți oameni, ca și pe Datan și Abiron, ce s-au împotrivit lui Moise. Și acesta e un semn rău. Că dacă cineva nu respectă pe Avva al său, pe cine va respecta? Iar a nu respecta pe cineva e semnul unui gând de neîncredere. Și această neîncredere se naște din îndemnul diavolului și cei ce fac aceasta sunt fiii lui și ce se va întâmpla cu ei? Unii ca aceștia s-au înstrăinat de smerenie. Dar și David zice: «Mântuiește-mă de împotrivirea poporului» (Psalm 17, 47)”.

793. Scolie din Fotie: „Gândurile rele încălzite în sân produc puroi și o rană greu de vindecat. Dar, descoperite celor ce au cunoștință și înțelepciune în privința tămăduirii lor, se împărtășesc fără greutate de vindecare”.

17) Precum uleiul potolește marea, chiar fără să vrea, așa postul potolește fierbințeala trupului chiar fără să vrea.

18) Precum apa strâmtorată țâșnește spre înălțime, așa de multe ori și sufletul strâmtorat de primejdii urcă spre Dumnezeu prin pocăință și se mântuiește⁷⁹⁴.

19) Precum cel ce poartă aromate e dat pe față de mireasmă, chiar fără să vrea, așa cel ce are Duhul Domnului este cunoscut din cuvintele lui și din smerenie⁷⁹⁵.

20) Precum soarele arată aurul scânteind, așa și virtutea îl descoperă pe cel ce o are⁷⁹⁶.

21) Precum vânturile tulbură adâncul (mării), așa mânia, mai mult ca toate, tulbură înțelegerea.

22) Precum ochiul cele ce nu le vede, ci le știe numai din auzite, nu poștește cu tărie să le guste,

794. „Întrebare: Ce este pocăința? Răspuns: Inima zdrobită.”

795. „Cuvintele se aseamănă cu oglinzile; și precum în acelea se vede chipul formei trupului, așa în cuvântări se vede chipul caracteristic al sufletului.” În cuvinte se redau rațiunile lucrurilor. Dar în cuvintele omului se redă nu numai rațiunea ființei umane generale, ci și rațiunea specifică a persoanei lui. Și întrucât persoana este un subiect viu, care gândește și simte, în cuvintele persoanei se vede și palpită viața ei în tot ce are ea specific prin naștere sau prin viața ei de până în acel timp. Dacă rațiunile rațiunii persoanei converg cu ale celorlalte persoane, e semn că și ea e sănătoasă spiritual și celelalte. Aceasta produce armonia între oameni. Deci rațiunea și rațiunile ei au un caracter interpersonal.

796. Nu numai cuvintele descoperă pe om, ci și virtutea. Căci ea îl arată revenit la rațiunea lui adevărată. Mai bine zis, aceasta îl arată pe om scânteind de lumina la care s-a ridicat, prin virtute, subiectul lui. Căci în virtute se actualizează din ce în ce mai mult frumusețea adevărată a unui subiect uman și relația lui sănătoasă cu ceilalți în cadrul Subiectului atotcuprinzător al tuturor rațiunilor, persoanelor și lucrurilor (Subiect întreit).

așa și cei neprihăniți cu trupul au multă ușurare din aceasta.

23) Precum hoții, văzând armele împărătești zăcând în oarecare loc, nu vin acolo ca din întâmplare, așa și cel ce și-a unit rugăciunea cu inima nu din întâmplare nu e jefuit de tâlharii cei gândiți (inteligibili).

24) Precum focul nu naște zăpada, așa nici cel ce caută cinstea aici nu se va bucura de cea de acolo.

25) Precum o singură scânteie arde, de multe ori, multă materie, așa un singur bine poate să șteargă, de multe ori, mulțime de mari păcate.

26) Precum este cu neputință a omorî vreo fiară fără armă, așa e cu neputință a câștiga nemurirea fără smerenie.

27) Precum nu se poate trăi, după fire, fără mâncare, așa nu poate fi fără grijă cel ce voiește să se mântuiască, nici măcar un cât de scurt timp până la moarte.

28) Precum raza soarelui, intrând în casă printr-o deschizătură, toate le luminează așa de mult că se poate vedea plutind până și cel mai subțire fir de praf, așa și frica Domnului ajunsă în inimă arată toate păcatele ei.

29) Precum așa-numiții raci sunt ușor de prins, pentru că merg când înainte când înapoi, așa sufletul, care acum râde, acum plânge, acum se ospătează, nu se poate folosi cu nimic.

30) Precum cei ce dormitează sunt ușor de prădat, așa sunt și cei ce se îndeletnicesc cu virtutea în apropiere de lume.

31) Precum cel ce se luptă cu leul, dacă-și rătăcește ochiul în altă parte, îndată se pierde, așa și cel ce se luptă cu trupul său, dacă-i dă odihnă acestuia.

32) Precum cei ce urcă o scară putredă se primejdiesc, așa și toată cinstirea, slava și stăpânirea, opuse smeritei cugetări, doboară pe cel ce le are.

33) Precum este cu neputință celui flămând să nu se gândească la pâine, tot așa celui ce se sârguiește să se mântuiască este cu neputință să nu se gândească la moarte și la Judecată.

34) Precum apa șterge literele, așa lacrima poate șterge greșalele.

35) Precum unii, în lipsa apei, șterg literele în alte chipuri, la fel sufletele lipsite de lacrimi șterg păcatele și le rad prin întristare, suspine și multă mahnire.

36) Precum mult gunoi pricinuieste mulțime de viermi, așa multa mâncare pricinuieste multe căderi și gânduri și visuri urâte.

37) Precum orbul nu vede să umble, așa cel trândav nu poate vedea și face binele.

38) Precum cel cu picioarele legate nu poate umbla ușor, la fel cei ce adună bani nu pot urca la cer.

39) Dacă rana fierbinte este ușor de vindecat, cu rănila învechite ale sufletului se întâmplă dimpotrivă și greu se vindecă, dacă se mai vindecă peste tot.

40) Precum cel pe moarte nu poate umbla, așa cel deznădăjduit nu se poate mântui.

41) Cel ce are credință dreaptă, dar săvârșește păcate, este asemenea feței fără ochi.

42) Cel ce nu are credință, dar poate face unele lucruri bune, este asemenea celui ce scoate apă și o varsă într-un vas găurit⁷⁹⁷.

797. Din Sfântul Diadoh: „Credința fără fapte și fapta fără credință se vor osândi în același chip. Căci cel credincios trebuie să aducă Domnului o credință arătată prin fapte. Căci nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credința, dacă n-ar fi

43) Precum corabia care are un bun cârmaci ajunge neprimejdută la liman cu ajutorul lui Dumnezeu, așa și sufletul care are un păstor bun urcă ușor la cer, chiar dacă ar fi săvârșit foarte multe rele.

44) Precum cel ce nu are povățuitor ușor se rătăcește pe drum, chiar de ar fi foarte chibzuit, așa și cel ce-și face drumul călugăriei în chip liber ușor se pierde, chiar dacă ar cunoaște toată înțelepciunea lumii⁷⁹⁸.

45) Când cineva e neputincios cu trupul și a săvârșit păcate grele, să umble pe drumul smereniei și al însușirilor acesteia. Căci altă mântuire nu va afla.

46) Precum cel ce a bolit de o boală lungă nu poate agonisi sănătatea într-o singură clipă, așa nu pot fi biruite patimile, sau patima, dintr-o dată. Să ai ca semn al oricărei patimi și al oricărei virtuți mărimea ei, și-ți vei recunoaște sporirea.

47) Precum se păgubesc cei ce schimbă aurul pe lut, așa, și cei ce descriu cele duhovnicești în public de dragul celor trupești.

48) Iertare au dobândit mulți în scurtă vreme, dar nepătimire, nu. Căci aceasta are nevoie de timp mult, dar și de Dumnezeu.

49) Să cercetăm care animale sau păsări ne pândesc în vremea semănăturii, care, în vremea înverzirii și care, în vremea secerișului, ca să punem și cursele potrivite.

adus, ca rod al ei, copilul" (cap. 20, *Filoc.* rom., I, p. 342). Faptele fără credință sunt osândite și ele, pentru că sunt rodul mândriei omenești, deci au în ele ceva întinat și nerațional.

798. Din Sfântul Isaac: „De ar face omul toate, dar ascultare nu are, se abate la ceea ce e potrivnic firii”, adică la mândrie, la ruperea relației firești cu ceilalți și la dezordinea spirituală ce i-o aduce aceasta.

50) Precum nu e drept ca cel cuprins de friguri să se omoare, așa nu trebuie să deznădăjduiască cineva până la ultima răsuflare.

51) Precum e un lucru rușinos ca cel ce l-a îngropat pe tatăl său să plece de la înmormântare la nuntă, așa e nepotrivit celor ce plâng pentru căderi să caute cinstire, odihnă sau slavă de la oameni în veacul de acum.

52) Precum într-un fel sunt locuințele cetățenilor și în alt fel ale celor osândiți, așa cu totul deosebită trebuie să fie starea celor ce plâng pentru vinovățiile lor, față de a celor nevinovați.

53) Precum pe ostașul care a primit răni grele în făptura lui în vremea războiului, împăratul nu poruncește să-l scoată din oaste, ci mai degrabă să-l înainteze în grad, așa îl încununează Împăratul cersesc pe călugărul care a suportat de la draci primejdii multe⁷⁹⁹.

54) Simțirea sufletului este o însușire a lui, iar păcatul e pălmuirea simțirii⁸⁰⁰. Simțirea de sine pricinuește oprirea păcatului sau micșorarea lui, iar ea e fiica conștiinței. Iar conștiința este cuvântul și mustrarea păzitorului dat nouă la Botez. De aceea pe cei

799. „Numește *primejdii*, ispitele, iar *răni*, loviturile închipuirii.” Alta: „Cum poate fi încununat altfel cel ce a suportat primejdia, decât pentru că n-a slăbit în acele primejdii, ci a stat tare în suportarea relelor și n-a trădat virtuțile?”

800. „Simțirea sufletului este cea care are puterea văzătoare, așa cum e pupila, ochilor trupești, care au în ei lumina sensibilă.” Așa cum simțirea trupului, manifestată prin simțuri, intră în contact cu lumea sensibilă deosebită de trup, așa simțirea sufletului intră în contact cu lumea inteligibilă, deosebită de suflet: îngerii, rațiunile dumnezeiești ale lucrurilor, energiile dumnezeiești, Dumnezeu însuși.

neluminați (nebotezați) nu-i vedem atât de mult cu sufletele împuse pentru faptele păcătoase, ci cu mult mai puțin⁸⁰¹.

Iar micșorarea păcatului naște înfrânarea de la el, și înfrânarea de la păcat e începutul pocăinței⁸⁰². Începutul pocăinței e începutul mântuirii, iar începutul mântuirii este intenția cea bună. Intenția cea bună este maica ostenelilor, iar începutul ostenelilor sunt virtuțile. Începutul virtuților e floarea lor, iar floarea virtuții este începutul lucrării. Fiica virtuții este lucrarea în continuare, iar rodul și fiica unei cugetări mai continue la virtute este deprinderea. Iar fiica deprinderii este calitatea bună a ființei.

801. Poate fi vorba de cuvântul și muștrarea îngerului păzitor dat nouă la Botez. Dar întrucât el nu poate fi socotit conștiința noastră trezită din nou la Botez, mai degrabă e vorba de intrarea lui Hristos sau a Duhului Său într-un dialog accentuat cu noi la Botez. Adresându-ni-se mereu, cuvântul lui Hristos devine atât de unit cu conștiința noastră trezită prin aceasta, încât aceasta poate fi socotită una cu El. Căci conștiința e răspundere, iar răspunderea nu poate fi înțeleasă fără cuvântul lui Dumnezeu, Care ne cere să-l răspundem. Conștiința e bipersonală sau interpersonală și cu deosebire e relația între om și Dumnezeu. Prin conștiință suntem trași la răspundere și răspundem. În aceasta se vede că în ea este și ceva de la Dumnezeu și ceva de la noi. Răspundem cu atât mai conștient cu cât ne simțim mai tare trași la răspundere, cu cât simțim mai accentuat pe Dumnezeu care ne vorbește. Cuvântul lui Dumnezeu e cel ce întreține în noi conștiința și înainte de Botez, dar într-un grad cu mult mai slab.

802. „E cu neputință să se atingă de bine cel ce nu s-a despărțit mai înainte cu desăvârșire de rău; precum e cu neputință a primi din nou sănătatea înainte de izbăvirea de rău.” Alta: „Abate-te de la rău și fă binele» (*Psalm 36, 27*), adică războiește pe vrăjmașii tăi, ca să micșorezi patimile. Apoi, veghează ca acestea să nu crească. Apoi iarăși, războiește-i ca să agonisești virtute. Și după aceea, veghează, ca să le păzești. Aceasta înseamnă a lucra binele”.

Iar calitatea binelui este maica fricii⁸⁰³. Frica naște, la rândul ei, păzirea poruncilor cerești și pământești, iar păzirea poruncilor este dovada iubirii. Începutul iubirii este mărimea smereniei, iar mărimea smereniei este fiica nepătimirii. Agoniseala acesteia este plinătatea iubirii, sau desăvârșita sălășluire a lui Dumnezeu în cei curați la inimă, din pricina nepătimirii, pentru că aceștia vor vedea pe Dumnezeu (Matei 5, 8). A Lui fie slava în veci. Amin.

CUVÂNTUL AL XXVII-LEA

Despre sfințita liniștire a trupului și a sufletului

1) Noi, cei ce suntem ca niște robi cumpărați și supuși ai nelegiuitorilor patimi, cunoaștem prin această destul de bine și pe robii și chipurile și poruncile

803. Din Isaac: „Frica este toiagul duhovnicesc care ne călăuzește până vom ajunge în raiul bunătăților celor duhovnicești. Și când vom ajunge acolo, ne lasă și pleacă”. Alta, din Veniamin Costache: „Frica de Dumnezeu este îndoită: una este cea care se naște în noi din spaima de munci. Pentru ea este înfrânarea și răbdarea și nădejdea în Dumnezeu și nepătimirea. Din aceasta se naște în noi, după o ordine, dragostea. Iar cealaltă este înjugată cu dragostea însăși. Aceasta pricinuieste în suflet pururea evlavie, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei, să ajungă la disprețuirea lui Dumnezeu. Pe frica dintâi o scoate, din sufletul ce o are în chip desăvârșit, dragostea, întrucât acesta nu se mai teme de munci. Iar pe cea de a doua dragostea o are pururea înjugată cu sine. Fricii dintâi i se potrivește cuvântul Domnului: «Din frica de Domnul fiecare se abate de la rău». Și: «Frica de Domnul este începutul înțelepciunii». Iar celei de a doua: «Frica de Domnul rămâne în veacul veacului»”.

și vicleșugurile duhurilor ce stăpânesc peste ticălosul nostru suflet. Dar sunt alții, care au fost luminați despre uneltirile lor prin lucrarea Duhului Sfânt și prin izbăvirea de ele. Unul își dă cu socoteala despre tihna sănătății din durerea bolii în care se află, altul înțelege tristețea bolii din bucuria stării de sănătate în care se află. Noi, ca niște neputincioși, ne-am temut să vorbim (să filosofăm, *n. trad.*) în acest „Cuvânt” despre limanul liniștii, știind că totdeauna se află un câine oarecare în trapeza bunei obști și încearcă să răpească din ea o bucată de pâine, sau sufletul, și, purtându-l în gură, să fugă de acolo și să-l mănânce în tihnă. De aceea, ca să nu fim în „Cuvântul” nostru ca acest câine și să nu dăm prilej să fie așa celor ce caută prilej, am socotit că nu e îngăduit să vorbim acum despre pace ostașilor Împăratului nostru, aflați cu tot sufletul în război, ci să spunem numai atât: că celor ce luptă cu tărie li s-au împletit cununile păcii și ale liniștii. Deci vom spune puține cuvinte despre liniște, în chip de discernământ, ca să nu întristăm pe vreunii că am părăsit „Cuvântul” la mijlocul lui, fără nicio silință de a încerca să spunem ceva despre ea.

2) Liniștirea trupului este știința și buna așezare a purtărilor și a simțurilor lui. Iar liniștirea sufletului este conștiința gândurilor și cugetarea nefurată. Prietenul liniștii este gândul bărbătesc și hotărât, care stă neațipit în poarta inimii și omoară sau alungă gândurile care vin⁸⁰⁴. Cel ce se liniștește întru simțirea inimii

804. Din Isaia: „Cel ce petrece pururea în inima sa e plecat numaidecât din cele frumoase ale vieții. Umblând cu Duhul, nu poate ști de poftele trupului, odată ce unul ca acesta își face plimbările în cetățuia virtuților. El le are pe acestea ca virtuți străjere la poarta viețuirii neprihănite în cetate. De aceea, uneltirile dracilor rămân

cunoaște ceea ce s-a spus. Iar cel ce este încă prunc nu cunoaște aceasta. Cel ce se bucură de liniște și de cunoștință (isihastul cunoscător, *n. trad.*) nu are nevoie de cuvinte, căci își luminează cuvintele din fapte.

3) Începutul liniștirii stă în alungarea zgomotelor ca a unora ce tulbură adâncul. Iar sfârșitul ei stă în a nu se teme de zgomote, ci în a fi nesimțitor la acestea.

4) Înaintând, cel ce se liniștește nu înaintează cu cuvântul, ci este, blând și întreg, casă a iubirii. El e anevoie de urnit la cuvânt și de nemișcat spre mânie. Dar și lucrul dimpotrivă e vădit.

5) Cel ce se liniștește se sârguiește să închidă ne-trupescul în casa trupezască, ceea ce e un lucru prea minunat⁸⁰⁵.

6) Pisica pândește șoarecele și gândul celui ce se liniștește, șoarecele cunoscut cu mintea. Nu respinge pilda mai sus pusă. Iar de nu, încă n-ai cunoscut liniștea.

7) Monahul adevărat nu e ca un monah ce viețuiește cu alt monah, căci monahul are nevoie de trezvie multă și de minte neîmprăștiată. În lucrul din-tâi e ajutat de multe ori de altul, iar în cel de al doilea îl ajută îngerul⁸⁰⁶.

nelucrătoare asupra lui. Săgețile dragostei lumești ajung cel mult până la ferestruicile firii". Un singur gând le alungă pe toate celelalte: gândul la sine, conștiința neadormită că stă în fața lui Dumnezeu și voința de a sta fără întrerupere în fața Lui. Aceasta e una cu neîmprăștierea, cu nepăcătuirea, cu vederea lui Dumnezeu prin adâncul indefinit al sinei descoperite.

805. Poate să însemne și că, ieșind din sine (sau din chilie) în întâmpinarea altora, nu iese prin cuvânt, ci prin dulceața înfățișării.

806. În general, părinții duhovnicești recomandă liniștirea împreună cu altul, care pe de o parte îi ușurează trezvia, pe de

8) Puterile înțeleghătoare liturghisesc împreună și se mișcă în cel ce se liniștește. Dar despre lucrul dimpotrivă voi tăcea⁸⁰⁷.

9) Adâncă e prăpastia dogmelor. Iar mintea celui ce se liniștește sare fără primejdie în ele⁸⁰⁸. Nu e ferit de primejdie cel ce înoată îmbrăcat, nici cel ce se atinge de teologie (de cunoașterea lui Dumnezeu) stăpânit de patimă.

10) Chilia este îngrăditura trupului celui ce se liniștește. Ea are înlăuntru casa cunoștinței.

11) Cel ce suferă de o boală sufletească și se apucă de liniștire este asemenea celui ce sare din corabie în mare și socotește că va ajunge pe o scândură, fără primejdie, la uscat.

alta, îi dă puțința cugetării neîmprăștiate. Dar pentru evitarea altor pericole, ei recomandă liniștirea în trei.

807. „Lucrul dimpotrivă are loc când duhurile răutății petrec împreună cu flecarul și cu vorbărețul, care s-a închis numai trupește, în zadar.” În orice caz, nici monahul nu e singur. Ca om are totdeauna pe cineva măcar înlăuntru său. Aceasta se observă mai ales când nu are pe cineva cu sine în afară. Omul e ființă dialogică, el trebuie să vorbească cu cineva. Aceasta înseamnă că de fapt și este totdeauna cu cineva. Monahul e cu Dumnezeu, sau cu îngerul, sau și cu duhul rău, uneori.

808. Veniamin Costache traduce: „Nu fără primejdie sare în ea”. Iar scolia din *PG* spune: „Nu e fără primejdie pentru isihast să se ocupe cu dogmele”. Dar textul grec, dimpotrivă: „*νοῦς ἰσυχαστοῦ ἀλλεται ἀκινδύνως ἐναυτοῖς*”, și credem că acesta e adevărul. Cel ce se liniștește merge spre adâncul lor în chip drept, nu sare la afirmații ușuratice din lipsa de experiență a realității duhovnicești exprimate în dogme. Aceasta se vede și din cuvintele următoare ale autorului, care vede primejdut pe cel ce se ocupă cu dogmele cât e stăpânit încă de patimi, între care și patima mândriei care mână la răstălmăciri individualiste.

12) Celor ce se luptă cu lutul le vine la timp potrivit liniștea în ajutor⁸⁰⁹, dacă au și un povățuitor. Căci cel însingurat are nevoie de tărie îngerească. Dar cuvântul meu privește pe cei ce s-au liniștit cu adevărat cu trupul și cu duhul.

13) Isihastul care s-a lenevit va grăi lucruri mincinoase, îndemnând pe oameni prin cuvinte cu două înțelesuri ca să-i oprească de la liniștire. După ce a părăsit chilia, învinuiește pe draci și a uitat că el însuși s-a făcut sieși drac.

14) Am văzut călugări ce se linișteau săturându-și dorul lor aprins după Dumnezeu fără să-l sature, și aprinzând foc din foc, dragoste din dragoste și dor din dor⁸¹⁰.

15) Cel ce se liniștește (sihastrul) este chipul pământesc al îngerului, care a eliberat din trândăvie și din moleșală rugăciunea prin scrisoarea dorului și prin literele sânguinței⁸¹¹.

809. „La aceasta ajută postul, privegherea, culcarea pe jos, rugăciunea, starea în picioare, setea, osteneala și cele următoare.”

810. Un alt paradox: cel ce iubește și e iubit în chip desăvârșit își satură setea de iubire și totuși rămâne mereu nesăturat. Din iubirea satisfăcută crește mai multă iubire, mai multă sete de iubire; din foc, mai mult foc. Numai o iubire nedeplină plictisește. E un fapt prin care se dovedește neadevărul teoriei origeniste despre plictiseala spiritelor în unirea lor cu Dumnezeu și despre nevoia lor de a ieși de acolo pentru o nouă experiență. În acest cap, ca și din cel următor, se vede că isihastul nu este un suflet leneș, gol de orice năzuință ca în budism, ci plin de vâpaia dragostei de Dumnezeu, care se aprinde tot mai tare.

811. Cel ce scrie o scrisoare plină de dor nu are vreme să se lenească. Așa este cel ce se liniștește: el e ca cel ce își duce rugăciunea, înaintând spre Dumnezeu, ca printr-o scrisoare plină de dor.

16) Cel ce se liniștește (sihastrul) e cel ce strigă cu tărie: „Gata este inima mea, Dumnezeuule!” (*Psalm 56, 10; 107, 1*). Cel ce se liniștește (sihastrul) este acela care zice: „Eu dorm, dar inima mea veghează” (*Cântarea Cântărilor 5, 2*).

17) Închide trupului ușa chiliei, și cuvântului, ușa limbii, și duhului (rău), ușa dinlăuntru.

18) Liniștea mării și arșița soarelui de amiază pun la încercare răbdarea corăbierului; lipsa celor de trebuință vădește sânguința celui ce se liniștește. Cel dintâi plutește moleșit pe ape; cel de al doilea, trândăvinduse, se amestecă în mulțime⁸¹².

19) Nu te teme de ciocăniturile care te distrag, căci plânsul nu știe de frică, nici nu se sperie.

20) Cei a căror minte a învățat să se roage cu adevărat vorbesc cu Domnul ca cei ce stau de față cu Cel ce stă de față, ca cei ce grăiesc la urechea Împăratului. Cei a căror gură se roagă se aseamănă cu cei ce cad la picioarele Lui de față cu sfatul întreg. Cei ce petrec în lume îl roagă pe împăratul din mijlocul poporului întreg. De ai învățat acest meșteșug, nu-ți va fi necunoscut ceea ce-ți spun.

21) Șezând pe o înălțime, ia seama la tine însuți, dacă te pricepi, și atunci vei vedea cum, când, de când, câți și care furi vin să intre și să fure strugurii. Oboșind de pândă, ridică-te și roagă-te. Și iarăși șezând, ține-te cu bărbăție de lucrarea de mai înainte.

812. Din Evagrie: „Nu trebuie părăsită liniștea în vremea ispitelor, închipuind motive, zice-se binecuvântate, ci trebuie să șezi înăuntru și să rabzi și să primești cu bărbăție pe toți cei ce vin asupra ta. Și cu deosebire pe dracul trândăviei, care, fiind mai tare ca toți, face sufletul cu deosebire încercat. Iar de fugi de astfel de lupte și te lași biruit în ele, aceasta face mintea nepricepută și lașă”.

22) Cineva care încercase lucrul acesta voia să vorbească despre el în chip subțire și amănunțit. Dar s-a temut, ca nu cumva să-i facă pe lucrători să se lenevească și pe cei ce doresc să se apuce de el să-i alunge cu sunetul cuvintelor. Cel ce vorbește în chip subțire și într-o cunoștință despre liniștire ridică pe draci împotriva lui. Căci nimeni altul nu poate da pe față urâciunile acestora.

23) Cel ce a ajuns la liniște a cunoscut adânc (abis) de taine. Dar n-a ajuns la aceasta dacă n-a văzut și n-a auzit mai înainte zgomotele valurilor și ale vânturilor și n-a fost poate stropit de ele. Ceea ce am spus e întărit de marele apostol Pavel. Căci dacă nu ar fi fost răpit în rai ca în liniște, n-ar fi putut auzi cuvinte de negrăit (2 Corinteni 12, 2-4)⁸¹³.

24) Urechea liniștii primește de la Dumnezeu lucruri minunate. De aceea și în cartea lui Iov, această preaînțeleaptă a spus: „Oare nu va primi urechea cuvinte minunate de la El?” (Iov 4, 12).

25) Se liniștește cel ce fuge fără ură de toate, așa cum altul aleargă cu nepăsare spre ele. Acela nu voiește să sufere vreo întrerupere în dulceața primită de la Dumnezeu.

813. Raiul în care a fost răpit Pavel nu e decât liniștea, adică oceanul păcii și al iubirii dumnezeiești. Toate simbolurile creștine exprimă stările vieții duhovnicești a omului în Dumnezeu. Liniștea nu e un gol, ci adâncul viu și nespus de bogat în înțelesuri al iubirii lui Dumnezeu. Prin ea ne liniștim de agitația trăită în legătură cu lucrurile și cu împrejurările trecătoare, care ne promit pe rând fericirea și ne prăvălesc în tristețea pierderii lor. În Dumnezeu avem totul în chip netrecător. De aceea, în El suntem neîncetat fericiți și liniștiți, feriți de ispitiri și prăbușiri, izbăviți de agitații amăgitoare.

26) „Mergi, vinde-ți repede averile tale” - căci „vinde-ți” cere timp - „și le dă săracilor” (*Matei* 19, 21), ca să-ți ajute prin rugăciune spre liniștire⁸¹⁴, „și ia-ți crucea ta” și, purtând-o prin ascultare și răbdând cu tărie povara tăierii voii tale, vino „și-Mi urmează Mie” spre dobândirea liniștii preafericite și te voi învăța lucrarea și viețuirea nevăzută a puterilor înțeleghătoare⁸¹⁵. Aceștia nu se vor sătura în vecii vecilor să laude pe Făcătorul și nici cel ce a intrat în cerul liniștii, să laude pe Ziditorul. Nu se îngrijesc de cele materiale cei nemateriali, nici, de hrană, cei nemateriali, dar întrupați. Nu simt cei dintâi plăcerea mâncării, nici cei de al doilea nu au nevoie de făgăduința ei⁸¹⁶. Nu se

814. Ed. 1970 spune: „Și le dă călugărilor săraci, ca prin rugăciune să-ți ajute și să alerge împreună cu tine spre rugăciune”. Iar scolia din *PG* zice: „Dă celui binecredincios și nu ajuta pe păcătos; fă bine celui smerit și nu da celui nelegiuit”. Dar uneori și acesta, ajutat la nevoie, vine la credință. De aceea Veniamin Costache traduce și el, deși vorbește numai de săraci: „să-ți ajute și să alerge împreună cu tine spre liniștire”.

815. Din *Isaia*: „Nu înțelege că trebuie să te răstignești pe tine pe lemn și să urmezi Domnului, ci să te răstignești față de lucrurile lumești, ca să nu te mai atingi de ele, și, iarăși, ca să răstignești mintea ta pentru totdeauna de suflet ca să nu-ți neglijezi mântuirea ta. Și nu trebuie să primească gândurile rele, ci să știe să le deosebească, acestea fiind ale celui rău. Să nu lase mintea lui dezlegată prin nicio împrăștiere, ca să nu fie tulburat de gânduri. Căci de o vei dezlega, în zadar te vei ruga. Fiindcă mintea, umblând în jurul lor, chiar dacă se roagă, rugăciunea ei nu urcă la Dumnezeu. Căci de nu se va ruga cu rugăciune curată, umplută de credință, Dumnezeu nu o primește”. Prin rugăciune se intră în chip real la Dumnezeu, când, părăsite fiind gândurile mărginite ale lucrurilor, mintea își regăsește prin ea dezmarginirea și, în oglinda ei, infinitatea lui Dumnezeu. Aceasta e liniștea ei în Dumnezeu, cum o trăiesc puterile îngerești.

816. Pentru veacul viitor.

îngrijesc cei de acolo de bani și de avere, nici aceștia, de supărări din partea duhurilor.

Nu au cei de Sus dorința după zidirea văzută, nici cei de jos, care se liniștesc, pofta vederii sensibile. Nu vor înceta aceia să sporească în iubire, nici aceștia, să se întreacă în fiecare zi cu aceia. Nu le e necunoscută acelora bogăția sporirii, nici acestora, dragostea urcușului. Nu se vor opri aceia până ce nu vor ajunge pe serafimi, nici aceștia nu vor obosi până ce nu se vor face înger⁸¹⁷. Fericit este cel ce nădăjduiește. De trei ori fericit cel ce, voind, a ajuns înger.

ACELAȘI CUVÂNT

Despre felurile liniștirilor și despre deosebirea lor

1) În toate științele sunt, precum e cunoscut tuturor, deosebiri de păreri și de judecăți. Căci nu le cunosc toți pe toate desăvârșit, din lipsa sânguinței și din puținătatea puterii. Sunt unii care se scufundă în însuși portul lumii, dar mai bine zis, în mare, sau poate în adâncul ei, pentru slăbiciunea gurii lor, sau pentru nestăpânirea trupului⁸¹⁸. Alții, pentru

817. E o părere a autorului că, prin urcuș, toți îngerii vor ajunge serafimi și oamenii, ce urcă în nepătimire, înger⁸¹⁸ (în trup).

818. „Socotesc că prin slăbiciunea gurii înțelege îndrăzneala limbii, iar prin nestăpânirea trupului, nelucrarea lui, dat fiind că s-a obișnuit să nu lucreze, sau să se odihnească trupește.” Aceștia sunt cei ce se îneacă în lumea aceasta ca într-o mare, fie în portul ei, la începutul pornirii spre liniște, fie în largul ei, după ce au început să înainteze spre ea.

nestăpânirea mâniei, neputând, nenorociții, să înfrâneze puterea acesteia. Alții, pentru că socotesc să plutească după o regulă a lor, sau se conduc după închipuirea de sine a lor. Alții, pentru că nu pot să se înfrâneze de la cele materiale, în mijlocul celor materiale. Alții, pentru că voiesc să se facă sânguitori într-o viață singuratică. Alții, pentru că se chinuiesc pe ei fără să știe cum, pentru felurite vini. Unii, pentru că-și caută prin aceasta slava lor.

Dar sunt și alții (dacă, venind, Fiul Omului va afla și de aceștia pe pământ) care, pentru desfătarea și setea dragostei de Dumnezeu și de dulceața ei, s-au căsătorit cu această cuvioasă liniște, nefăcând aceasta înainte de a fi dat carte de despărțire trândăviei. Căci unirea cu aceasta e socotită curvie de către cea dintâi.

2) După puțina cunoștință dată mie, am întocmit ca un tâmplar neînțelept o scară a urcușului. Să vadă fiecare deci pe care treaptă s-a oprit, fie din pricina conducerii de sine (idioritmiei), fie pentru slava oamenilor, sau pentru neputința limbii⁸¹⁹, sau pentru nestăpânirea mâniei, sau pentru mărimea împătimirii, ca să-și plătească vinile, ca să se facă sânguitor, ca să dobândească foc⁸²⁰. Și, așa, cei dintâi vor fi cei din urmă, și cei de pe urmă, cei dintâi. Lucrările săptămânii veacului de acum sunt șapte. Unele din ele sunt primite, altele nu sunt primite. Iar a opta este semnul doveditor al veacului ce va să fie⁸²¹.

819. Neputința limbii de a tăcea.

820. Ca să dobândească focul Duhului Sfânt, focul iubirii de Dumnezeu, pentru ca să pornească, de pe treapta pe care se află, mai sus.

821. Multele hărnicii, care se amestecă de obicei cu grijile, cu slava deșartă, sunt ale celor șapte „zile” ale veacului acestuia, ce

3) la seama, călugăre însingurat, la ceasurile fiarelor. Căci de nu, nu vei putea să le întinzi cursele potrivite. Dacă cea care a luat carte de despărțire s-a dus cu totul de la tine, e de prisos orice grijă pentru ea⁸²².

Dar de mai cutează să se apropie, nu știu cum mă voi liniști. Oare de ce nu au fost atâția luminători la cuvioșii Tabenisioți, ca la Schitioți?⁸²³ Cel ce înțelege să înțeleagă, căci eu nu pot grăi, mai bine zis nu voiesc⁸²⁴. Unii își micșorează patimile, alții cântă și stăruie mai mult în rugăciune, alții, ațintindu-se în vedere, petrec în acest adânc. Să se cerceteze treptele după chipul scării. Cel ce înaintează să înainteze în Domnul⁸²⁵.

tind spre ziua a opta a odihnei veacului viitor; dar nepătimirea și liniștea sunt semne că cineva gustă încă de aici această odihnă.

822. „Dacă s-a dus, zice, trândăvia de la tine.” Căci despre aceasta a vorbit cu puțin înainte. Pentru că cei ce se liniștesc cu judecată nu se liniștesc înainte de a da carte de despărțire trândăviei. Dacă deci a plecat aceasta, e de prisos a mai lucra.

823. Cei dintâi erau viețuitori în obște, ceilalți se îndeletniceau cu liniștirea.

824. „E vădit că lucrarea liniștirii e mare și e pricină de mai multă sporire decât lucrările din obște. Dar nu voiește să o spună, pentru cei mai slabi.”

825. „Înșiră lucrările celor ce se află în liniștire și înaintează de la cele mai mici la cele mai mari. Unii o lucrează, zice, pe aceasta ca să-și micșoreze patimile și poate se ostenesc și cu lucrul de mână. Aceasta o fac începătorii. Alții se ocupă cu cântarea și aceasta o fac cei ce înaintează. Iar alții stăruie în rugăciune și aceasta o fac cei ce au înaintat. Iar alții se ațintesc în contempla-re (în vedere) și aceasta o fac cei desăvârșiți. Începând de la cele mai smerite, a urcat la cele mai înalte, folosindu-se de cuvânt ca de o scară. Căci scara obișnuiește să urce de la cele mai smerite la cele mai înalte.” Dar numai cei ce au ajuns să stăruie în vedere (în contemplare) stăruie prin ea în adâncul nesfârșit al tainelor dumnezeiești, în oceanul de lumină al tuturor înțeleșurilor și al iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu, de care nu se poate sătura

4) Sunt suflete leneșe care, petrecând în mânăstiri de obște și având acolo din belșug prilejurile care întrețin trândăvia, au ajuns la totala pierzanie. Și sunt iarăși altele, care s-au dezbrăcat de trândăvia lor prin împreuna-viețuire cu altele. Aceasta s-a întâmplat nu numai cu cele mai fără grijă, ci de multe ori și cu cele mai sânguincioase. Același lucru îl vedem petrecându-se și cu liniștirea. Primind pe mulți încercați, i-a respins din pricina lucrării lor după regula proprie (idioritmie), dovedindu-i iubitori de plăcere. Iar pe alții, primindu-i cu frica și cu grija de a-și purta povara judecății pusă asupra lor, i-a făcut sânguincioși și fierbinți⁸²⁶.

5) Niciunul, dacă e tulburat de mânie și de închipuirea de sine, de fățarnicie și de ținerea min-te a răului, să nu îndrăznească a socoti că vede în smerenie urmă de liniște⁸²⁷, ca nu cumva să-și agonisească prin aceasta ieșire din minți și numai atât⁸²⁸. Iar de e cineva curat de acestea, acela își va cunoaște din aceasta folosul său, dar socotesc că nici acesta⁸²⁹.

omul niciodată, deși îl mulțumește mereu în chip desăvârșit. Acesta e cerul, acesta e raiul. Acesta e adâncul nesfârșit al vieții, care e totodată adâncul nesfârșit al liniștii, pentru că, ajuns în el, sufletul nu mai caută nimic altceva, având în el totul.

826. „Întristarea cugetului covârșește osteneala trupului.”

827. Toate acestea îl arată legat de lucrurile mărginite și trecătoare ale lumii acesteia, de aceea nu se poate scufunda în oceanul liniștit al iubirii dumnezeiești.

828. Luând drept liniște agitația sa, va ajunge la o cumplită deznădejde, nerecunoscând că există undeva vreo adevărată liniște.

829. Încă n-a ajuns nici acesta, numai prin lipsa patimilor amintite, la folosul suprem al liniștii.

19) Dacă ai vedea vreodată Soarele cum se cuvine, ai putea să și vorbești cu El după cuviință. Iar de nu, cum poți să te apropii de El în chip nemincinos, odată ce nu-L vezi?⁸⁸¹

20) Începutul rugăciunii alungă, printr-un singur gând (μονολογίστως), atacurile de la începuturile lor; la mijlocul ei, cugetarea se statornicește în cele spuse și gândite, iar desăvârșirea ei este răpirea la Dumnezeu⁸⁸².

21) Alta este bucuria ce se naște din rugăciune în cei ce petrec în obște și alta, cea care se ivește în cei ce se roagă îndeletnicindu-se cu liniștirea. Cea dintâi e amestecată poate cu închipuiri; cea de a doua se umple întreagă de smerită cugetare.

și puțință de a porni în orice direcție. Dar Creatorul duhului e Duhul suprem, în Care se poate mișca în toată libertatea și Care susține toată libertatea, căci în El sunt toate și El este izvorul a toată libertatea. Și fiindcă numai în El sunt toate, toate se mișcă în El, și, mai ales, duhul omului care L-a găsit rămâne în El și în El și-a găsit izvorul libertății depline.

881. „Dumnezeu este «Soarele dreptății», precum s-a scris, din Care pornesc toate razele luminoase ale bunătății. Iar sufletul se poate face, prin voință, sau ceară, când e iubitor de Dumnezeu, sau lut, când e iubitor de cele materiale. Precum deci lutul e uscat prin fire de către soare, iar ceara se înmoaie în chip firesc, așa și tot sufletul iubitor de cele materiale și lumești: când e muștrat de Dumnezeu se învârtoșează prin împotrivirea cu voia, ca lutul, și se pornește pe sine, ca Faraon, spre pieire. Dar cel iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara și, primind formele și trăsăturile dumnezeiești, se face locașul lui Dumnezeu în Duh.” Duhul omului, regăsindu-și viața lui, își regăsește elasticitatea și fluiditatea libertății prin fluiditatea libertății Duhului suprem.

882. La început, rugăciunea și mintea alungă chipurile ispitoare prin singurul gând de a se ruga lui Dumnezeu; după aceea, se gândește la grija lui Dumnezeu pentru noi, sau la conținutul cuvintelor rugăciunii; la vârful ei, uită și de acestea și e răpită la Dumnezeu însuși, ca Subiect iubitor infinit și atotcuprinzător.

22) De deprinzi mintea să nu se depărteze niciodată, îți va fi aproape chiar și când te afli la masă. Iar dacă rătăcește neîmpiedicată, nu va putea să rămână niciodată lângă tine.

23) Marele lucrător al mării și desăvârșitei rugăciuni zice: „Voiesc să spun cinci cuvinte cu mintea mea” și cele următoare (*1 Corinteni* 14, 19). Celor mai prunci cu duhul acest lucru le este străin. De aceea noi, ca niște nedesăvârșiți, căutăm felurimea și cantitatea în rugăciune. Dar felul al doilea e pricunitor al celui dintâi⁸⁸³. Căci se spune: „Dă rugăciune curată celui ce se roagă” fără pregetare în chip întinat și cu osteneală.

24) Altceva este întinăciunea rugăciunii și altceva e pieirea ei; și altceva, furarea și altceva, prihănirea

883. „Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători și nedesăvârșiți în vârsta duhovnicească. Celor desăvârșiți le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea și cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci (duhovnicește, *n. trad.*) au nevoie de metanii și de îndelungata întindere a mâinilor și de starea în picioare de toată noaptea și de altele, ca să se obișnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvârșiți le ajunge lucrarea minții, ca unora ce au dobândit rugăciunea neîncetată și neconținută, deși la înfățișare nu sunt văzuți de noi făcând aceasta.” La început trebuie să ne obosim săvârșind gesturile trupești ale rugăciunii: metanii, întinderea mâinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag și mintea mai mult la rugăciune și întăresc simțirea ei de rugăciune, până ce ea, obișnuindu-se, poate să săvârșească și singură rugăciunea cu luare-aminte, nefurată de gânduri. Nu numai sufletul înrăurește trupul, ci și invers. Căci, în oarecare măsură, chiar la gesturile ce par foarte trupești participă și sufletul. Odată cu mâinile întinse spre cer se întinde și mintea; odată cu plecarea trupului în metanii se pleacă și mintea în fața mării lui Dumnezeu.

10) Lenevindu-mă pe când ședeam odată în chilie și gândindu-mă aproape s-o părăsesc⁸³⁶, venind niște bărbați, m-au fericit mult ca pe un sihastru (ca pe unul ce se liniștește, *n. trad.*) și îndată gândul trândăviei a plecat, alungat de cel al slavei deșarte și m-am mirat cum acest drac cu trei țepușe se împotrivește tuturor duhurilor.

11) Privește în fiecare ceas bătaile, improșcările, pornirile, schimbările soției tale, cum, și încotro îi este pornirea. Dar numai cel ce a dobândit liniștea Duhului Sfânt poate să le vadă.

12) Bunul înainte-mergător al liniștii este negrija de toate lucrurile⁸³⁷, cuvenite și necuvenite. Căci cel ce deschide celor dintâi va cădea numaidecât în cele de al doilea. Al doilea bun al liniștii este rugăciunea neobosită. Iar al treilea, lucrarea nejefuită a inimii. E cu neputință și nefiresc ca cel ce n-a învățat scrierea să citească în cărți și să cugete la cele citite. Dar și mai cu neputință este ca cei ce n-au dobândit cel dintâi lucru să se îndeletnicească cu celelalte două cu dreptă judecată.

13) Îndeletnicindu-mă eu cu ceea ce e la mijloc, am ajuns între cei din mijloc. Și m-a luminat pe mine și iată-mă iarăși între ei. Dar ce era înainte de chipul văzut, cel pus peste chipurile lor, n-a putut să mă învețe⁸³⁸,

836. „Trândăvia este o maică a relelor, căci îți fură bunătățile pe care le ai și te împiedică să le agonisești pe cele ce nu le ai.”

837. „Căci cel ce n-a câștigat negrija cum va putea să se îngrijească de rugăciune, sau de luarea-aminte a inimii?”

838. A lui Ilie (Criteanul, adaugă Veniamin Costache): „Acest dumnezeiesc Părinte învață în aceste cuvinte că sunt trei înaintări sau trepte: negrija în ale vieții și în cele în care se risipește aceasta, rugăciunea neobosită și a treia, lucrarea nejefuită a inimii. E vădit că mijlocul celor două părți de la margini este rugăciunea. Deci cel ce a câștigat negrija se poate îndeletnici și cu cele următoare. Cel

căci nu era lăsat. L-am rugat atunci să-mi spună cum se află acum (Hristos, *n. trad.*)? „Întru ale Sale, a spus, și nu întru ale Sale”. Iar eu am întrebat: „Ce e starea și șederea de-a dreapta Pricinuitorului?” „E cu neputință, zice, a afla aceste lucruri de taină prin auz”. Atras de dorul acestora, zisei atunci: „Mai adaugă ceva!” „Încă n-a sosit ceasul, zise, pentru că îți lipsește nestricăciunea. De sunt acestea împreună cu țărâna, nu știu; de sunt afară de ea, nu pot spune nicidecum.”⁸³⁹

14) E greu să ne scuturăm de somnul amiezii, mai ales în ceasurile de vară. Poate atunci și numai atunci nu e de lepădat lucrul mâinilor.

ce se îndeletnicește cu mijlocul celor două, adică cu rugăciunea, a ajuns la mijlocul celor bune și încă nu s-a urcat la cealaltă dintre bunătați”. În ed. 1970 și cea a lui Veniamin Costache, alta: „Părintele spune că cel ce se îndeletnicește cu rugăciunea întru răpire este între cei din mijloc, adică între îngerii care sunt mijlocitori între Dumnezeu și oameni și care pe cei ce însetează de dorul lui Dumnezeu îi satură prin luminare și întru cele din margini, îi păzesc adică întru negrijă și întru lucrare, care zice că e vederea (contemplarea)”. Ed. 1970 și Veniamin Costache continuă cu o parafrază a celor spuse în cap. 12. Reflecțiile încep prin a arăta că și Hristos, prin Întrupare, S-a așezat în aceste trei stări. Apoi urmează întrebarea: „Cum era Hristos înainte de Întrupare? La aceasta îngerul nu știe să răspundă”.

E de reținut că Scărarul pune rugăciunea neîncetată mai prejos de lucrarea inimii, cum va face și Patriarhul Calist în sec. al XIV-lea. Lucrarea inimii este unirea desăvârșită cu Dumnezeu. Dar până la dobândirea nestricăciunii rămânem oarecum mereu mai jos de capătul final, de vederea desăvârșită, sau poate rămânem așa în veci.

839. „E întru ale Sale și nu întru ale Sale.” Hristos e întru cele cerești și întru cele omenești. Îți lipsește nesfârșirea unei înțelegeri cu trupul de acum pentru a înțelege viața Lui cu trupul înviat, ce poate ședea de-a dreapta Tatălui. De aceea, la întrebarea: cum e Hristos, cu trupul, de-a dreapta Tatălui, a răspuns ca mai sus.

15) Am cunoscut pe dracul trândăviei pregătind calea și mergând înaintea celui al curviei, ca, moleșind cu tărie trupul și scufundându-l în somn, să pricinuiască în cei ce se liniștesc întinările ca în vis. De i te vei împotrivi cu tărie, se va război negreșit cu putere ca să te facă să încetezi nevoințele, ca nefolosindu-ți la nimic. Dar nimic nu poate dovedi înfrângerea dracilor ca războiul înverșunat al lor împotriva noastră.

16) În ieșiri, păzește cele adunate. Căci, deschizându-se ușa, zboară păsările închise⁸⁴⁰. Și așa nu vom mai avea niciun folos din liniștire.

17) Un fir mic de păr tulbură ochiul; o grijă mică alungă liniștea. Căci liniștea este lepădarea gândurilor și renunțarea la grijile îndreptățite.

18) Cel ce a găsit liniștea nu se va mai îngriji nici măcar de trupul său. Căci nemincinos este cel ce a făgăduit (*Matei 6, 25; 1 Petru 5, 7*).

19) Cel ce voiește să înfățișeze lui Dumnezeu o minte curată și e frământat de griji este asemenea celui ce și-a legat tare picioarele și încearcă să umble repede⁸⁴¹.

20) Rari sunt cei ce au învățat până la capăt filosofia privitoare la lume. Iar eu spun că mai puțini sunt cei ce cunosc cu adevărat filosofia liniștii celei după

840. „Ieșind din chilie, zice, păzește să nu-ți faci arătate virtuțile pe care le-ai lucrat în vremea liniștirii. Căci gura, deschizându-se și repezindu-se fără pază la vorbă, virtuțile din ascuns, care înalță mintea la Dumnezeu, se pierd și se fac nevăzute. Căci gura, zice, celui repezit apropie pe om de nimicire” (Veniamin Costache mai dă și două scolii din Teodor al Edesei, cap. 68, *Filoc. rom.*, IV, p. 218, și una, din Diadoh, cap. 26, *Filoc. rom.*, I, p. 343).

841. A Sfântului Isaac: „Precum cel ce are capul sub apă nu poate respira aerul cel subțire, care curge în pieptul gol, așa cel ce-și scufundă cugetarea lui în grijile de aici nu poate avea simțirea ca să respire în lumea cea nouă”.

Dumnezeu. Cel ce nu cunoaște încă pe Dumnezeu nu e pregătit pentru liniștire și se supune multor primejdii. Liniștea îi înăbușă pe cei necercați. Căci, negustând dulceața lui Dumnezeu, își pierde vremea în robiri, în împrăstieri, în trândăvii și risipiri⁸⁴².

21) Cel ce s-a atins de frumusețea rugăciunii va fugi de mulțimi ca un asin sălbatic. Căci ce altceva, dacă nu rugăciunea, a eliberat pe asinul sălbatic de toată amestecarea cu oamenii? Cel ce ești înfășurat în patimi și petreci în pustie, ia aminte la mișcarea acestora⁸⁴³. Aceasta mi-a spus-o și m-a învățat și un sfânt bătrân, Gheorghe Arsilaitul, pe care îl cunoaște și cuvioșia ta. Acesta, învățând odată un suflet netrebnic și călăuzindu-l spre liniștire, „dimineața am văzut, zicea, tăbărând asupra lui din plin dracii slavei deșarte și ai poftelor; la amiază, pe cei ai lenei, ai întristării și ai mâniei; iar seara, pe cei iubitori de murdărie și pe tiranii pântecelui”.

22) Mai bun este un sărac ascultător⁸⁴⁴, decât un sihastru furat de griji.

842. Nu poate fi sihastru adevărat cel lipsit de cunoștința de Dumnezeu. El se poate înfunda pe drumuri greșite și în tâlcuirile greșite ale experiențelor lui. Yoghinii și spiritiștii de azi, teosofii și antropozofii nu-și tâlcuiesc fericirea ca gustare a iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu cel personal, ci ca o pierdere treptată în nesimțire. De aceea, experiența lor nici nu e o fericire adevărată.

843. „Dacă voiești să pomenști neîncetat pe Dumnezeu, nu lepăda ca nedrepte ispitele ce vin asupra ta, ci le suportă ca venite cu dreptate. Căci răbdarea mișcă prin orice întâmplare aducerea aminte de Dumnezeu, iar refuzul lor micșorează durerea ce pătrunde în inimă și prin ușurare pricinuieste uitarea.”

844. „Sărac numește pe cel neagonisitor. Dar eu îl socotesc așa pe cel smerit.”

3) Cel ce se îndeletnicește cu liniștirea cu dreaptă judecată și nu vede câștigul ei în fiecare zi, sau nu se liniștește cu judecată, sau e furat de închipuirea de sine.

24) Liniștea este neîntrerupta închinare lui Dumnezeu și starea în fața Lui⁸⁴⁵.

25) Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta și atunci vei cunoaște folosul liniștii⁸⁴⁶.

26) Căderea celui ascultător e din voința lui; a sihastrului (a celui ce se liniștește) este din depărtarea de rugăciune.

27) De te bucuri de vizite în chilie, cunoaște că petreci în trândăvie și nu te îndeletnicești cu Dumnezeu. Pildă de rugăciune să-ți fie văduva aceea nedreptățită de potrivnicul ei (Luca 18, 3).

28) Iar pildă de liniștire, marele și întocmai cu îngerii sihastrul Arsenie. Adu-ți aminte în singurătatea ta de viețuirea acestui mare sihastru (isihast) și vezi cum depărta de multe ori și pe cei ce veneau la el⁸⁴⁷, ca să nu piardă ceea ce era mai bun⁸⁴⁸.

845. Numai Dumnezeu, cu nesfârșirea Lui, poate ține sufletul absorbit în contemplarea Lui, adică în liniștire, fără trecerea necesară de la un lucru mărginit la altul.

846. A Sfântului Isaac: „Când puterea vinului pătrunde în mădule, mintea uită de amănuntele tuturor. Iar când pomenirea lui Dumnezeu ajunge pășune a sufletului, acesta leapădă toată pășunea altor vederi din inimă”. Sufletul nu mai are nevoie de altă hrană, câștigată din vederea celor din afară; are pe Dumnezeu, hrana nesfârșită. Veniamin Costache mai dă ca scolie și cap. 59 din Diadoh (*Filoc. rom.*, I, p. 357). În Iisus, ca Dumnezeu cel infinit în dumnezeirea Lui și întrupat, sufletul are totul.

847. „Bine este să fie folosiți și prin cuvânt cei ce întreabă; dar mai bine este să fie ajutați prin virtute și rugăciune. Căci cel ce se aduce prin acestea lui Dumnezeu ajută și pe aproapele prin ajutorul ce și-l dă sieși. De voiești să folosești pe iubitorul de învățătură printr-un cuvânt scurt, arată-i lui rugăciunea și credința dreaptă.”

848. „Căutarea la Dumnezeu și vorbirea cu El.”

29) Am cunoscut pe draci îndemnând pe cei fără judecată, dintre cei ce umblă de colo până acolo, să se ducă mai ales la cei ce se liniștesc cu dreaptă judecată, ca să-i împiedice pe aceia prin ei, fie cât de puțin, din lucrarea lor. Socotește pe aceștia ca atare și nu te sfii să-i superi cu bună credincioșie pe cei leneși, căci poate din supărare vor înceta să umble fără rost⁸⁴⁹. Dar vezi ca nu cumva, de dragul scopului mai sus pomenit, să întristezi în zadar vreun suflet, care vine însetat să scoată apă de la tine⁸⁵⁰. În toate ai nevoie de făclia dreptei socoteli⁸⁵¹.

30) Viața celor ce se liniștesc, mai bine zis a celor ce petrec în singurătate, să se săvârșească potrivit cu conștiința și cu simțirea. Cel ce aleargă cu judecată să-și îndrume toate îndeletnicirile, cuvintele, gândurile, pașii, voirile și mișcările după Domnul întru sfințirea sufletului, și să le facă toate în fața Lui. Iar de e furat (din această ațintire), încă nu viețuiește potrivit virtuții⁸⁵².

849. „Nu spune nimic la urechile celui fără de minte, ca nu cumva să ia în râs cuvintele tale. Căci e vătămătoare petrecerea cu cei deșești. Precum cei ce umblă în aerul stricat se îmbolnăvesc, așa și cei ce petrec între oamenii nepăsători se molipsesc de răutatea lor. Căci «convorbirile rele strică moravurile bune» (1 Corinteni 15, 33).”

850. A Sfântului Isaac: „Nu răni pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta, nici nu-i lipsi de cuvintele blânde ale mângâierii, ca să nu se piardă și să ți se ceară sufletele lor. Ci ia pildă de la doctori, care tămăduiesc bolile mai fierbinți cu leacuri mai reci, și pe cele mai reci, cu cele dimpotrivă”.

851. Scărarul nu recomandă metode simpliste, uniforme, ci cere să se țină seamă de varietatea nuanțată a situațiilor. Dar pentru cunoașterea lor se cere un fin simț al discernământului.

852. „Întrebare: Ce este monahul? Răspuns: Este cel singur, străin: în afară, de lucrurile materiale și lumești, iar înlăuntru, de

31) „Deschide-voi, zice, în psaltire gândul meu” (*Psalm* 48, 4) și voirea mea, pentru că sunt încă lipsit de darul deosebirii. Iar eu voi înălța prin rugăciune voința mea și, de acolo, voi aștepta încredințarea (adeverirea sau cunoștința)⁸⁵³.

înțelesurile lor. Întâi, ca să nu primească gândurile grijii lumești; al doilea, ca mintea lui să devină una singură cu Dumnezeu cel adevărat, neprimind gândurile răutății.”

853. „De te vei ruga cu adevărat, multă încredințare vei afla. Și îngerii vor veni la tine și-ți vor lumina înțelesurile (rațiunile, *n. trad.*) celor ce se petrec.” Nu numai lucrurile și persoanele sunt întruchipări ale rațiunilor lui Dumnezeu Cuvântul, ci și toate cele ce se întâmplă din complexele întâlnirii dintre ele. Prin fiecare împrejurare în care ajungem ne întâmpină un gând al lui Dumnezeu, deci și un apel al Lui să răspundem cu o lucrare corespunzătoare a noastră. Într-un om lipsit mă întâmpină Dumnezeu cu apelul să-l ajut pentru creșterea mea duhovnicească și a lui. Dar la descifrarea acestui gând al lui Dumnezeu contribui nu numai eu, ajutat de Dumnezeu, ci și îngerii. Așa cum împrejurarea e țesută și descifrată de mulți oameni și mulți mă ajută, prin faptele lor de acum și prin gândurile și faptele lor trecute, să o descifrez și să-i răspund prin fapta mea, așa contribuie și mulți îngeri. Fiecare împrejurare și răspunsul meu la ea e un punct de întâlnire între mine, Dumnezeu, ceilalți oameni și îngeri. Rugăciunea prilejuiește această încredințare și luminare, pentru că e o deschidere totală a noastră spre Dumnezeu cel înconjurat de îngeri, după ce ne-am dezlipit de toate cele ce ne închid pătimaș în noi înșine. Noi ne aflăm în ambianța unui pan-personalism, în care toate persoanele converg spre fiecare, și fiecare se gândește la toate. Iar toate persoanele sunt în Treimea de Persoane atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, sau sporesc unirea lor în această Treime, adunându-se prin Duhul în Fiul Tatălui. Omul nu e pierdut ca un fir de praf într-o îngrămădire uriașă impersonală. Încredințarea pe care o dă rugăciunea este experiența întâlnirii cu Dumnezeu și a luminii ce iradiază din El peste tot și peste toate.

32) Credința este aripa rugăciunii. Căci, nevând-o pe aceasta, se va întoarce iarăși în sânul meu. Credința este starea neîndoielnică a sufletului neclătinat de nicio împotrivire. Credincios este nu cel ce socotește că Dumnezeu poate toate, ci cel ce crede că va primi toate⁸⁵⁴.

33) Credința este pricinuitoarea celor nădăjduite. Și aceasta a arătat-o tâlharul. Maica credinței este osteneala și inima dreaptă. Cea dintâi o face neîndoielnică, a doua o pricinuieste. Credința este maica celor ce se liniștesc (a sihaștrilor - isihaștilor). Căci, de nu vei crede, cum te vei liniști?⁸⁵⁵

34) Cel ce se află încătușat în închisoare e apăsător de frica celui ce-l va chinui. Iar în cel ce se liniștește în chilie s-a născut frica de Domnul. Nu se teme cel dintâi așa de mult de judecată, ca cel de al doilea, de judecata Domnului. Ai nevoie de multă frică în liniștire, o, minunatul! Căci nimic nu poate alunga așa de mult trândăvia, ca frica⁸⁵⁶.

Altă scolie: „Ce alt bine este afară de Dumnezeu? Deci să-I predăm Lui toate ale noastre și ne va fi bine. Căci Cel bun, negreșit, este și dătătorul bunătăților”.

854. Credința nu e o teorie teologică despre atotputernicia lui Dumnezeu, ci convingerea launtrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere.

855. A Sfântului Marcu: „Cel ce crede în cele ce vor să fie se reține de la cele dulci de aici, neabsolutizându-le. Iar cel ce nu crede se îndulcește de ele și fuge de durere”.

856. Sunt grade și în liniștire. Pe treptele ei cele mai înalte, sufletul este scufundat deplin în fericirea trăirii în iubirea lui Dumnezeu. Dar la început, pentru a se dezlipi de toate, trebuie să se teamă de Dumnezeu și de judecata Lui pentru păcatele sale. Însă cel ce e alipit de lume nu se teme de Dumnezeu. A Sfântului Isaia: „Cel ce se încrede în ceva care nu e al lui Dumnezeu nu are în el frica de Dumnezeu. Și în măsura în care cineva

35) Osânditul, de câte ori vine în temniță judecătorul, caută țintă la el. Iar lucrătorul adevărat al liniștii caută țintă spre ceasul când va veni cel ce-l grăbește⁸⁵⁷. Cel dintâi e legat de povara întristării, cel de al doilea, de izvorul de lacrimi.

36) De dobândești toiagul răbdării, câinii vor înceta îndată de a se obrăznicii. Răbdarea este durerea nesfârșită a sufletului, care nu se clintește nicidecum sub loviturile îndreptățite sau neîndreptățite. Răbdarea e rânduită pentru necazul pe care-l așteaptă în fiecare zi. Răbdător este lucrătorul care nu cade, sau își câștigă, din căderi, biruințe. Răbdarea e tăierea scuzelor și luarea aminte la sine⁸⁵⁸.

robește patimilor, încă nu se socotește rob al lui Dumnezeu, ci e robul a ceea ce-l stăpânește”.

857. „Adică îngerul care desparte sufletul de trup.”

858. Scolie din Isaac: „Pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă și răbdarea în greutățile tale. Și după răbdarea ta ți se ușurează povara necazului tău și agonisești mângâieri”. Smerenia este ea însăși un izvor de răbdare. Căci nu te socotești că ai dreptul la mângâieri lumești. Iar răbdarea, stând tare, întărește firea ta, încât nu mai simți greutatea necazului. Din răbdare curge în tine o forță, căci voința ascunde în ea rezerve de forță pe care nu obișnuim să le punem în lucrare. Mai bine zis aceste rezerve de forță sunt în firea noastră și ea le pune în lucrare prin voința care e o calitate generală a ei, pe care nu o pune de obicei în mod deplin în lucrare. Rezervele de putere ale firii noastre sunt chiar nesfârșite când ea stă în legătură cu Dumnezeu. Mai ușor biruim greutățile prin răbdare, decât prin lupta de a nu le primi, de a le ocoli cu orice preț, fapt în care se manifestă o frică, o slăbiciune, care ne fac de fapt slabi. Cele din afară ne pot zdrobi mai ușor firea, dacă nu o întărim din rezervele ei lăuntrice, care stau în legătură cu rezervele de putere nesfârșită ale lui Dumnezeu, Care a creat și susține firea noastră ca adevăratul ei fundament și izvor. Altă scolie a Sfântului Isaac: „Toate primejdiile și necazurile care nu sunt întâmpinate cu răbdare aduc chin

37) Nu are lucrătorul (liniștii) atâta nevoie de hrană, ca de răbdare. Căci pentru lipsirea de cea din-tâi va lua cunună, dar din lipsa celei de a doua va agonisi pierzarea.

38) Bărbatul răbdător a murit înainte de mormânt, făcându-și mormânt chilia sa. Răbdarea se naște din nădejde și plâns; căci cel lipsit de acestea două e robul trândăviei.

39) Luptătorul lui Hristos trebuie să cunoască pe care dintre vrăjmași trebuie să-i gonească de departe și pe care să-i îngăduie, ca să se războiască cu ei. Uneori lupta aduce cunună, alteori ferirea de ea lasă, pe cei ce o ocolesc, neprobați. Nu se pot învăța acestea prin cuvânt⁸⁵⁹, căci nu toți avem aceleași însușiri și avem de luptat cu aceleași ispite.

40) Pe unul din duhuri pândește-l prin trezvie, căci și el se războiește fără odihnă: când stai, când te strămuți, în scaun, în mișcare, când te întinzi, în rugăciune, în somn⁸⁶⁰.

41) Unii dintre cei ce sunt înainte-șezători pe drumul liniștirii țin în ei lucrarea neîncetată, potrivit cu cuvântul: „Mai înainte văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea” (*Psalm 15, 8*). Căci nu toate pâinile

îndoit. Căci răbdarea omului e pe măsura primejdiilor ce-i vin. Atât se încordează omul, cât e de mare greutatea căreia trebuie să-i facă față. Iar slăbirea curajului este maica chinului, pe când răbdarea e maică a mângâierii și putere ce se naște din lărgimea inimii și din bucuria ei. Dar această putere greu o află omul în necazurile sale, fără harul dumnezeiesc care vine prin căutarea cea cu dinadinsul a rugăciunii și din vărsarea lacrimilor”.

859. „Trebuie știut că cel ce voiește să învețe trebuie să încerce cu lucrul, căci nu se pot pricepe acestea din cuvânt.”

860. „Prin acest unul dintre draci înțelege pe cel al curviei. Alții înțeleg pe cel al slavei deșarte; iar alții, pe cel al trândăviei.”

hranei duhovnicești ale grâului ceresc sunt la fel. Iar alții, pe cea arătată prin cuvintele: „Prin răbdarea voastră veți câștiga sufletele voastre” (*Luca* 21, 19). Alții, pe cea din cuvintele: „Privegheați și vă rugați” (*Marcu* 14, 38). Alții, pe cea din cuvintele: „Pregătește-ți spre ieșire lucrurile tale”. Alții, pe cea din cuvintele: „Smeritu-m-am și m-a mântuit pe mine” (*Psalom* 114, 6). Unii se gândesc pururea la cuvântul: „Nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum de slava viitoare” (*Romani* 8, 18). Alții, la spusa: „Ca nu cumva să-l răpească și nu va fi Cel ce-l izbăvește” (*Psalom* 49, 23). Toți aleargă, dar numai unul ia cunună fără osteneală⁸⁶¹.

42) Cel ce a înaintat nu lucrează numai când veghează, ci și când doarme. De aceea unii ocărăsc pe draci chiar când vin la ei în vise, și îndeamnă femei desfrânate la neprihănire. Nu aștepta vizite și nici nu te pregăti pentru ele. Căci starea de liniște e simplă și liberă de orice legătură.

43) Nimeni, voind să zidească turn și chilie pentru liniștire, nu va porni la aceasta înainte ca, șezând, să socotească și să afle prin rugăciune de are cele trebuincioase pentru isprăvirea lucrării, ca nu cumva să se facă, după punerea temeliei, de râsul dușmanilor și piedică celorlalți lucrători.

44) Ia seama la dulceața venită în sufletul tău, de nu cumva ți s-a tocmit cu viclenie de către doctori răutăcioși, mai bine zis uneltitori.

45) Noaptea, dă cel mai mult timp rugăciunii și mai puțin cântării, iar ziua, fii după puterile tale.

861. Veniamin Costache: „Cel ce din cele șapte (categorii) a luat cununa, fără osteneală, este cel ce a zis: «Smeritu-m-am». Sau cel dintâi este cel ce vede pe Domnul înaintea sa, sau, iarăși, cel care își vede de mai înainte ținta, oricare ar fi dintre cei șapte”.

Citirea ajută nu puțin la luminarea și adunarea minții⁸⁶². Căci cuvintele citite sunt ale Duhului Sfânt, care pun în bună rânduială pe cei ce se îndeletnicesc cu ele. Fie-ți ție, celui ce ești lucrător (al liniștii), cele ce le citești lucrătoare⁸⁶³. Iar lucrarea lor face de prisos citirea altora.

46) Caută să luminezi cuvintele sănătății mai degrabă prin osteneli decât prin cărți. Nu te ocupa cu cuvintele unei cugetări străine⁸⁶⁴, înainte de a fi câștigat putere duhovnicească; căci, fiind cuvinte ale întunericii, întunecă pe cei fără putere⁸⁶⁵.

47) O cupă ajunge de multe ori pentru a cunoaște gustul vinului; și un cuvânt al unui sihastru face cunoscute celor ce pot să înțeleagă toată lucrarea și starea lui lăuntrică.

862. „Precum cei lipsiți de lumina aceasta nu umblă drept, la fel cei lipsiți de dumnezeieștile *Scripturi*, care nu privesc la raza lor, se împiedică de multe ori și sunt siliți des să păcătuiască, ca unii ce umblă în întuneric adânc.” La Veniamin Costache, alta, din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Dulceață nesățioasă sunt graiurile duhovnicești. Căci precum pământul neplouat nu poate să aducă rod de spice, chiar de ar semăna cineva nenumărate semințe în el, așa și sufletul care nu s-a luminat mai înainte de *Sfintele Scripturi*, chiar de ar vărsa cineva vorbiri nenumărate în el, nu poate să aducă vreun rod. Deci se cade a citi *Scripturile*, căci precum, bându-se vinul, se oprește mâhnirea și inima se schimbă întru veselie, așa și vinul cel duhovnicesc preface sufletul întru bucurie”.

863. Sihastrul trebuie să citească scrieri care au în ele puterea să-l miște la lucrarea duhovnicească, nu scrieri de cunoaștere teoretică, sau îndemnătoare la rău.

864. „Cuvintele unei cugetări străine sau înșelătoare, cum sunt cuvintele ereticilor.”

865. Cuvintele, deși au în general sensuri, pot aduce și întuneric dacă propagă înțeleșuri întoarse, sau un chip fals al realității. Dezordinea se clădește tot cu elementele ordinii.

48) Dobândește un ochi neîmprăștiat al sufletului împotriva închipuirii de sine. Căci nimic nu te poate fura și pierde atât de mult, ca aceasta⁸⁶⁶.

49) Când ieși afară, înfrânează-ți limba. Căci poate să risipească în grabă multe osteneli.

50) Câștigă-ți o stare sufletească neiscoditoare. Căci curiozitatea poate întina liniștea, cum nu o poate altceva⁸⁶⁷.

51) Celor ce vin la tine pune-le înaintea celor de trebuință trupului și duhului⁸⁶⁸. De sunt mai înțelepți, să le arătăm filosofia (înțelepciunea liniștii) prin tăcere. Iar de sunt în starea de frați, să le deschidem ușa pe măsura lor. Dar mai bine este ca pe toți să-i socotim mai presus de noi.

52) Voind eu să opresc cu totul pe cei ce sunt încă precum niște prunci de la lucrul mâinilor în adunările

866. A lui Teodoret: „Vântul ridică pe cele mai ușoare dintre materii în aer. Iar pe cei goi dintre oameni îi ridică închipuirea de sine”. Alta, a lui Grigorie Teologul: „Fapta bună e risipită de nălucire și de laudă”. Alta: „Să nu-ți destrame ființa închipuirea de sine”.

867. În curiozitate se poate arăta un mare interes pentru lucruri neînsemnate, sau îndemnătoare la rău, opuse lui Dumnezeu, Cel ce cuprinde în Sine totul, totul orânduit în slujba binelui și a adunării tuturor în Sine.

868. „Nu trebuie să le punem înaintea celor ce vin la noi nici multe feluri de bucate, nici cuvinte meșteșugite, însoțite de tot felul de schime (gesturi, mișcări, n. ed.), ci primește pe toți cu simplitate.” Alta, la Veniamin Costache: „Primind pe frații ce vin la noi, să nu o facem cu supărare și ca o curmare a liniștii, ci mai ales ca unii ce primim un dar de la ei, și ca unii ce suntem datori să facem aceasta. De aceea să-i primim cu rugăciune și cu veselie, precum ne-a arătat Patriarhul Avraam”. Alta, a lui Avva Iosif: „Când voești să îndemni pe cineva la bine, odihnește-l mai întâi trupește și cinstește-l pe el cu cuvânt de iubire. Căci nimic nu face pe om să se rușineze și să se schimbe de la răutatea lui spre cele bune, ca bunătățile trupești și ca cinstirea pe care o primește de la tine”.

(slujbelor), m-a oprit cel ce purta toată noaptea nisipul în poala sa.

53) După cum sunt opuse dogmele Sfintei, neziditei și închinătei Treimi dogmei despre iconomia în trup a Unuia din prealăudata Treime (căci cele ce sunt în Sfânta Treime, la plural, în aceasta sunt la singular, iar cele ce sunt acolo la singular aici sunt la plural⁸⁶⁹), așa altele sunt îndeletnicirile proprii liniștirii și altele, cele proprii ascultării⁸⁷⁰.

54) Dumnezeuiescul Apostol zice: „Cine a cunoscut mintea Domnului?” (Romani 11, 35). Iar eu zic: Cine a cunoscut mintea celui ce se liniștește cu trupul și cu sufletul?⁸⁷¹

Puterea împăratului stă în bogăția și mulțimea supușilor; puterea celui ce se liniștește, în bogăția rugăciunii.

CUVÂNTUL AL XXVIII-LEA

*Despre fericita rugăciune, sfințita maică
a tuturor virtuților, și despre înfățișarea văzută
și gândită în vremea rugăciunii*

1) Rugăciunea este, după însușirea ei, însoțirea și unirea omului și a lui Dumnezeu, iar după lucrare,

869. „În Sfânta Treime spunem că sunt trei Ipostasuri și trei Persoane, dar o singură fire și o singură voință; în Hristos însă, un singur Ipostas și Persoană, dar două firi și două voințe, chiar dacă nu socotesc așa ereticii și hulitorii.”

870. Poate pentru că în liniștire contemplăm pe Dumnezeu mai mult ca adunat în unitatea Sa, iar în ascultare, pe Fiul cel devenit ascultător în toate.

871. Ea e scufundată în abisul Celui Unu, și umplută de infinitatea Lui.

susținătoarea lumii. Este împăcare a lui Dumnezeu, maica lacrimilor și fiica lor, ispășirea păcatelor, pod de trecere peste ispite, peretele din mijloc în fața necazurilor, zdrobirea războaielor, lucrarea îngerilor, hrana tuturor ființelor netrupești, veselie ce va să vie, lucrarea fără margine, izvorul virtuților, pricinuitoarea harismelor (a darurilor), sporirea nevăzută, hrana sufletului, luminarea minții, securea deznădejdiei, dovedirea nădejdiei, risipirea întristării, bogăția călugărilor, vistieria sihaștrilor, micșorarea mâniei, oglinda înaintării, arătarea măsurilor, vădirea stării dinlăuntru, descoperirea celor viitoare, semnul slavei. Rugăciunea este celui ce se roagă cu adevărat tribunal, dreptar și scaun de judecată al Domnului, înaintea scaunului Judecății viitoare.

2) Ridicându-ne în picioare, să ascultăm pe această împărăteasă a virtuților strigând și grăind cu glas înalt către noi: „Veniți la mine toți cei osteniți și împovărați, și eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul meu asupra voastră și veți avea odihnă și vindecare rănilor voastre. Că jugul meu este blând” (*Matei 11, 29*) și tămăduitor al unor mari greșeli⁸⁷².

872. În aceste rânduri se identifică rugăciunea cu Iisus însuși. Aceasta se explică din faptul că rugăciunea este „însoțire” (συνουσία - amestecare) atât de deplină a sufletului cu Dumnezeu, că nu se mai poate deosebi în ea lucrarea omului de lucrarea lui Dumnezeu, nici subiectul omenesc, de Subiectul dumnezeiesc. Aceasta desigur, când rugăciunea e concentrată întreagă spre Dumnezeu, cu uitarea tuturor celorlalte gânduri. Căci orice gând fiind numai al nostru, sau al nostru și al celui rău, ne desparte de Dumnezeu. Iisus Se roagă în rugăciunea noastră și noi ne rugăm în rugăciunea Lui, sau, mai precis, Duhul lui Iisus. De aici sentimentul că în rugăciune ne aflăm înlăuntru lui Dumnezeu, ca într-un adăpost liniștitor. În rugăciune pe de o parte vorbim cu Dumnezeu, pe de alta,

3) Cei ce pornim ca să ne înfățișăm înaintea Împăratului și să vorbim cu El să nu facem drumul nepregătiți, ca nu cumva, văzându-ne de departe că nu avem arme și haine cuvenite înfățișării înaintea Lui, să poruncească slujitorilor și dregătorilor Lui să ne lege și să ne arunce departe de la fața Lui, iar cere-rile noastre să le rupă și să ni le azvârle în față.

4) Când pornești să te înfățișezi înaintea Domnului, să-ți fie haina sufletului țesută întreagă din firele, mai bine zis din zalele, nepomenirii răului. Căci de nu, cu nimic nu te vei folosi. Să-ți fie țesătura cererii tale simplă, neîmpestrită în chip felurit. Căci, cu un sin-gur cuvânt, vameșul și fiul risipitor L-au împăcat pe Dumnezeu cu ei.

5) Una este înfățișarea celor ce se roagă, dar în același timp, felurită și deosebită. Unii se înfățișează ca unui Prieten și Stăpân, aducându-I lauda și cererea pentru alții și nu pentru ei. Alții vin să ceară bogăție și slavă și îndrăzneală mai multă; alții, se roagă să fie desăvârșit izbăviți de dușmanii lor. Unii cer să cape-te o oarecare dregătorie; alții, desăvârșita scăpare de vreo datorie; alții, eliberarea din închisoare; alții, ier-tarea de niscai vinovății.

6) Înainte de toate să punem pe hârtia rugăciunii noastre o mulțumire sinceră. În al doilea rând, mărturisirea și zdrobirea sufletului într-o multă simțire.

Dumnezeu vorbește în noi cu El însuși. Prin aceasta în ea suntem și uniți cu Dumnezeu și neconfundați cu El. Prin ea cerem și primim, sau avem în același timp darul și puterea lui Dumnezeu. Aici își arată eficiența concretă faptul că Dumnezeu este și Tată și Fiu, sau Duh Sfânt; sau Fiu făcut om și având unit cu Sine pe Duhul Sfânt; Fiu unit prin întrupare cu noi și având în Sine ca om, și deci și noi în unire cu El, pe Duhul Sfânt.

Apoi să facem cunoscut Împăratului toată cererea noastră. Chipul mai înainte arătat al rugăciunii noastre e cel mai bun, precum s-a spus unui frate oarecare de către îngerul Domnului.

7) Dacă te-ai făcut vreodată vinovat față de judecătorul văzut, nu vei avea nevoie de alt chip în înfățișarea rugăciunii tale, iar dacă nu te-ai înfățișat nici tu vreodată și n-ai văzut nici pe alții cercetați, învață aceasta din rugămintea celor bolnavi în fața doctorilor, când e să li se taie și să li se ardă vreo rană.

8) Nu face pe deșteptul în cuvintele rugăciunii tale! Căci gânguritul simplu și nemeșteșugit al copiilor a înduioșat pe Tatăl lor Cel din ceruri⁸⁷³.

9) Nu te porni la vorbărie, ca nu cumva prin căutarea cuvintelor să ți se împrăștie mintea. Un cuvânt al vameșului a făcut pe Dumnezeu îndurător și un cuvânt spus cu credință a mântuit pe tâlhar. Multa vorbire în rugăciune pricinuieste minții năluciri și împrăștiere, iar un singur cuvânt o adună.

10) Când simți dulceață sau străpungere în rugăciune, rămâi în acea stare. Căci atunci se află cu noi păzitorul care se roagă împreună cu noi⁸⁷⁴.

11) Nu fi îndrăzneț, chiar dacă ai dobândit curăția. Mai degrabă apropie-te întru multă smerită cugetare și mai multă îndrăznire vei avea⁸⁷⁵.

873. „Nu trebuie să se facă vorbărie sau să se spună deodată multe în rugăciune, ci să se spună un singur lucru, sau aceleași lucruri de multe ori.” La Veniamin Costache se mai dă și cap. 61 din *Diadoh*, *Filoc. rom.*, I, pp. 358-359.

874. Îngerul păzitor, sau Sfântul Duh.

875. E cunoscută „îndrăznirea” sfinților în rugăciune. Dar ea e deosebită de îndrăzneala obraznică. Ea e îndrăznirea încrederii în iubirea lui Dumnezeu.

12) Chiar de ai urca toată scara virtuților, roagă-te pentru iertarea păcatelor, auzind pe Pavel care strigă că dintre păcătoși „cel dintâi sunt eu” (*1 Timotei 1, 15*).

13) Îndulcesc bucatele untdelemnul și sarea; înaripează rugăciunea smerenia și lacrima.

14) De te vei îmbrăca în toată blândețea și nemânierea, nu te vei obosi mult ca să slobozești mintea ta din robie⁸⁷⁶.

15) Până ce n-am dobândit rugăciune vădită, ne asemănăm celor ce deprind pruncii la început să umble⁸⁷⁷.

16) Luptă să ridici, mai bine zis să închizi, cugetarea în cuvintele rugăciunii, iar dacă, slăbind pentru pruncia ei, cade, ridic-o iarăși. Căci e proprie minții nestatornicia, dar e propriu lui Dumnezeu s-o poată statornici⁸⁷⁸.

17) De ai dobândit nevoința neîntreruptă, va veni în tine Cel ce, închizând între țărături marea minții, îi spune în rugăciune: „Vino până aici și să nu treci de aici”⁸⁷⁹.

18) Nu poate fi legat duhul. Dar unde e Ziditorul duhului, toate se supun lui⁸⁸⁰.

876. Din robia gândurilor.

877. „Căci precum cei ce deprind pe prunci, când aceștia înaintează puțin și cad, îi ridică iarăși și-i învață să păsească mai mult, așa și noi îndreptăm mintea noastră, care în rugăciune cade din ațintirea la Dumnezeu și o ridicăm iarăși, până ajunge de nu mai cade.”

878. Dumnezeu o fixează în Sine, pentru că îi deschide infinitatea Sa minunată, în care mintea are totul.

879. Dumnezeu închide marea minții între țărăturile sale, căci nu o lasă să vagabondeze, zbuciumându-se în tot felul de alte gânduri. Dar între aceste țărături își află ea adâncimea nesfârșită. Dacă trece peste ele, apele în care se mișcă își pierd adâncimea.

880. Duhul nu e ca obiectele materiale, care se mișcă după aceleași legi rămânând în structura lor finită. Duhul e libertate

22) De deprinzi mintea să nu se depărteze niciodată, îți va fi aproape chiar și când te afli la masă. Iar dacă rătăcește neîmpiedicată, nu va putea să rămână niciodată lângă tine.

23) Marele lucrător al mării și desăvârșitei rugăciuni zice: „Voiesc să spun cinci cuvinte cu mintea mea” și cele următoare (*1 Corinteni* 14, 19). Celor mai prunci cu duhul acest lucru le este străin. De aceea noi, ca niște nedesăvârșiți, căutăm felurimea și cantitatea în rugăciune. Dar felul al doilea e pricunitor al celui dintâi⁸⁸³. Căci se spune: „Dă rugăciune curată celui ce se roagă” fără pregetare în chip întinat și cu osteneală.

24) Altceva este întinăciunea rugăciunii și altceva e pieirea ei; și altceva, furarea și altceva, prihănirea

883. „Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători și nedesăvârșiți în vârsta duhovnicească. Celor desăvârșiți le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea și cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci (duhovnicește, *n. trad.*) au nevoie de metanii și de îndelungata întindere a mâinilor și de starea în picioare de toată noaptea și de altele, ca să se obișnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvârșiți le ajunge lucrarea minții, ca unora ce au dobândit rugăciunea neîncetată și neconținută, deși la înfățișare nu sunt văzuți de noi făcând aceasta.” La început trebuie să ne obosim săvârșind gesturile trupești ale rugăciunii: metanii, întinderea mâinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag și mintea mai mult la rugăciune și întăresc simțirea ei de rugăciune, până ce ea, obișnuindu-se, poate să săvârșească și singură rugăciunea cu luare-aminte, nefurată de gânduri. Nu numai sufletul înrăurește trupul, ci și invers. Căci, în oarecare măsură, chiar la gesturile ce par foarte trupești participă și sufletul. Odată cu mâinile întinse spre cer se întinde și mintea; odată cu plecarea trupului în metanii se pleacă și mintea în fața mării lui Dumnezeu.

22) De deprinzi mintea să nu se depărteze niciodată, îți va fi aproape chiar și când te afli la masă. Iar dacă rătăcește neîmpiedicată, nu va putea să rămână niciodată lângă tine.

23) Marele lucrător al mării și desăvârșitei rugăciuni zice: „Voiesc să spun cinci cuvinte cu mintea mea” și cele următoare (*1 Corinteni* 14, 19). Celor mai prunci cu duhul acest lucru le este străin. De aceea noi, ca niște nedesăvârșiți, căutăm felurimea și cantitatea în rugăciune. Dar felul al doilea e pricuiitor al celui dintâi⁸⁸³. Căci se spune: „Dă rugăciune curată celui ce se roagă” fără pregetare în chip întinat și cu osteneală.

24) Altceva este întinăciunea rugăciunii și altceva e pieirea ei; și altceva, furarea și altceva, prihănirea

883. „Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători și nedesăvârșiți în vârsta duhovnicească. Celor desăvârșiți le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea și cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci (duhovnicește, *n. trad.*) au nevoie de metanii și de îndelungata întindere a mâinilor și de starea în picioare de toată noaptea și de altele, ca să se obișnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvârșiți le ajunge lucrarea minții, ca unora ce au dobândit rugăciunea neîncetată și neconținută, deși la înfățișare nu sunt văzuți de noi făcând aceasta.” La început trebuie să ne obosim săvârșind gesturile trupești ale rugăciunii: metanii, întinderea mâinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag și mintea mai mult la rugăciune și întăresc simțirea ei de rugăciune, până ce ea, obișnuindu-se, poate să săvârșească și singură rugăciunea cu luare-aminte, nefurată de gânduri. Nu numai sufletul înrăurește trupul, ci și invers. Căci, în oarecare măsură, chiar la gesturile ce par foarte trupești participă și sufletul. Odată cu mâinile întinse spre cer se întinde și mintea; odată cu plecarea trupului în metanii se pleacă și mintea în fața mării lui Dumnezeu.

ei. Întinăciunea ei este a sta înaintea lui Dumnezeu și a năluci gânduri necuvenite; pieirea este a se robi de griji nefolositoare. Furarea este împrăștierea cugetării pe nesimțite; prihănirea este un atac oarecare ce se apropie de noi.

25) De nu suntem singuri în vremea stării la rugăciune, să dăm un chip lăuntric acestei stări. Iar de nu sunt de față slujitorii laudelor, să dăm și înfățișării din afară chipul rugăciunii. Căci în cei nedesăvârșiți, de multe ori mintea ia chip comun cu cel al trupului.

26) Toți, dar mai mult cei ce se duc la împăratul ca să primească iertarea datoriilor, au nevoie de o zdrobire negrăită.

27) De ne aflăm încă în închisoare, să urmăm lui Petru și „să ne încingem cu șorțul” ascultării, să ne dezbrăcăm de nevoile noastre și să ne apropiem, goi de acestea, de Domnul în rugăciune (sunt îmbinate *Ioan 21, 18* și *Fapte 12, 8, n. trad.*), cerând să se facă numai voia Lui. Și atunci vei primi pe Dumnezeu de cârmaci al sufletului tău, ca să te cârmuiască fără primejdie.

28) Sculându-te din iubirea de lume și de plăceri, aruncă grijile. Dezbracă-te de gânduri, leapădă-te de trup. Căci rugăciunea nu e nimic altceva decât înstrăinarea de lumea văzută și nevăzută. „Că ce-mi este mie în cer?” (*Psalom 72, 24*). Nimic! „Și ce am voit de la Tine pe pământ?” (*Psalom 72, 24*). Nimic, decât să mă lipesc de Tine neîmprăștiat în rugăciune! Unii doresc bogăție, alții, slavă, alții, agoniseală. „Iar dorul meu este să mă lipesc de Tine, să-mi pun în Tine nădejdea” nepătimirii mele (*Psalom 72, 27*).

29) Credința înaripează rugăciunea, căci fără ea nu se poate zbura la cer.

30) Cei împătimiți să cerem cu stăruință pe Domnul. Căci toți cei neîmpătimiți au înaintat la nepătimire din împătımire⁸⁸⁴.

31) Deși judecătorul nu se teme de Dumnezeu ca Dumnezeu, dar pentru că sufletul din el, văduvit prin păcat și cădere, îi pricinuiește supărări, îi face dreptate împotriva dușmanului lui, trupul, și a duhurilor care-l războiesc (*Luca 18, 5*)⁸⁸⁵.

32) Pe cei recunoscători, Bunul nostru Chivernitor îi atrage prin împlinirea grabnică a cererii, spre dragostea Lui; dar sufletele nerecunoscătoare ale câinilor le face să șadă, din foamete și din setea după împlinirea cererii lor, lângă El prin rugăciune. Căci câinele nerecunoscător, îndată ce primește pâinea, se depărtează de la cel ce i-a dat-o⁸⁸⁶.

33) Nu zice că, zăbovind mult timp în rugăciune, n-ai dobândit nimic, căci iată ai și dobândit. Căci ce bine mai înalt este ca acela de a fi fost lipit de El și de a fi stăruit neîntrerupt în unirea cu El?⁸⁸⁷

884. Numai în Dumnezeu cel nepătimitor, Cel desăvârșit liber putem avea și noi nepătımirea, sau libertatea deplină de orice robie a păcatului, a pornirilor păcătoase.

885. Sufletul în grecește e feminin (ψυχή), deci poate fi asemănat cu o văduvă. Trupul e ambigen, deci la singular e masculin. Sufletul devenit văduv prin păcat, căci a fost părăsit de Dumnezeu, adevăratul lui bărbat, e mereu nedreptățit de trup.

886. „Din iconomie, Dumnezeu nu dăruiește repede celor ce cer darurile. Căci, primindu-le, aceștia uită îndată pe Cel ce le-a dat. «A mâncat Iacob» și cele următoare (*Psalom 78, 7*); și: «A șezut poporul să mănânce și să bea și s-a sculat să joace» (*Ieșirea 32, 6*). Cuvântul despre rugăciune al Scărarului e aspru și concret, ca toată scrierea lui, nu e o descriere frumoasă a stării de răpire în frumusețile negrăite ale lui Dumnezeu.”

887. A Sfântului Isaac: „De ceri lui Dumnezeu un lucru și te supune la multă răbdare, întrucât nu te ascultă repede, nu te

34) Nu se teme cel osândit de executarea pedepsei lui, atâta cât se teme cel ce îngrijește de rugăciune de starea la rugăciune. De aceea, de este cineva înțelept și ager la minte, poate lepăda, gândindu-se la ea, toată defăimarea și mânia și grija și ocupația și necazul și săturarea și gândul și ispita⁸⁸⁸.

35) Pregătește-te pentru rugăciunea neîncetată din suflet spre ridicare la rugăciune și vei înainta degrabă⁸⁸⁹.

36) Am văzut pe unii care străluceau în ascultare și se îngrijeau cu toată puterea de pomenirea lui Dumnezeu cu mintea, ridicându-se la rugăciune dintr-o dată și înălțându-se deasupra minții lor degrabă și vărsând șiroaie de lacrimi⁸⁹⁰; căci se pregătiseră prin cuvioasa ascultare.

37) Cântării împreună îi urmează robiri și împrăștieri, dar nu se întâmplă aceasta cu rugăciunea

întrista. Căci nu ești tu mai înțelept ca Dumnezeu. Aceasta ți se întâmplă fie pentru că ești nevrednic să primești ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile inimii tale pe potriva cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul ce-l ceri. Căci nu trebuie să te întinzi la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu fie disprețuit darul lui Dumnezeu prin rezezi-
ciunea cu care l-ai primit. Căci tot ce se dobândește ușor se și pierde repede. Iar tot lucrul aflat cu osteneală se și păzește cu multă străjuire”.

888. Aceasta înseamnă a te ruga neîncetat.

889. E rugăciune neîncetată cea care se deapănă în minte. Dar deosebită de ea e ridicarea, sau starea sărbătorească la rugăciune. Scărarul, în acest „Cuvânt”, face mereu deosebirea între ele. Ridicarea sau starea la rugăciune e ca Liturghia de Duminică față de rugăciunile și slujbele de toate zilele.

890. Rugăciunea neîncetată se face ținând neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în minte. Dar starea sau ridicarea la rugăciune este ridicarea chiar și peste minte, este uitarea de sine a omului și răpirea la Dumnezeu, în desăvârșită iubire de El.

cântată de unul singur⁸⁹¹. Căci pe aceasta o războiește lenea, pe când celei dintâi îi ajută râvna.

38) Iubirea ostașului față de împărat o arată războiul; iubirea călugărului față de Dumnezeu o arată vremea rugăciunii și starea la rugăciune. Starea ta lăuntrică ți-o arată rugăciunea. Căci teologii (cuvântătorii de Dumnezeu, *n. trad.*) au socotit-o pe aceasta oglinda călugărului.

39) Cel ce se îndeletnicește cu vreun lucru, dacă, venind ceasul rugăciunii, continuă să se ocupe cu el, e de batjocura dracilor. Căci scopul furilor e să fure rugăciunea, ceas de ceas, de la noi.

40) Nu refuza, când ți se cere să te rogi pentru un suflet, chiar dacă n-ai dobândit rugăciunea. Căci credința celui ce o cerea pe aceasta a mântuit de multe ori pe cel ce se roagă cu zdrobire de inimă⁸⁹².

Nu te înălța dacă te-ai rugat pentru altul și ai fost ascultat, căci credința lui a lucrat și a izbutit⁸⁹³.

41) Oricărui copil i se cere de învățător în fiecare zi, neîncetat, să spună ceea ce a învățat de la el. Oricărei minți i se va cere cu dreptate, în fiecare rugăciune, puterea ce a primit-o de la Dumnezeu⁸⁹⁴.

891. Ed. 1970: „Adică celei de unul singur”. PG: „Cea care, îndeosebi, precum am cunoscut eu din cercare, e războită de mii de patimi”.

892. Nu numai cel pentru care ne rugăm câștigă, ci și noi câștigăm din aceasta; încrederea aceluia în rugăciunea noastră ne obligă și ne dă putere să fim vrednici de ea.

893. Credința celui pentru care ne rugăm lucrează și în rugăciunea noastră pentru el. Credința nu lucrează numai în cel ce o are, ci se comunică și altora, ca în vasele comunicante. Preotul slujitor câștigă și el din credința credincioșilor, a membrilor preoției generale.

894. Chiar în timpul rugăciunii ni se dă de la Dumnezeu puterea rugăciunii. Ni se dă, ca să arătăm lui Dumnezeu că o

42) Când te rogi cu trezvie, ești mai repede împins spre mânie. Căci acesta este scopul vrăjmașilor⁸⁹⁵. Să împlinim toată virtutea, dar mai mult rugăciunea cu multă simțire. Dar sufletul se roagă întru simțire când se ridică mai presus de mânie.

43) Numai cele agonisite cu multe cereri și în timp îndelungat ne rămân statornice. Cel ce a câștigat pe Domnul nu-și mai spune sieși în rugăciune scopul ei. Căci atunci Duhul Se roagă pentru el cu suspine negrăite (*Romani* 8, 26)⁸⁹⁶.

44) Nu primi în rugăciune nicio nălucire a simțurilor, ca să nu suferi vreo ieșire din minți⁸⁹⁷.

45) Încredințarea împlinirii oricărei cereri se ivește chiar în rugăciune. Iar încredințarea este izbăvirea de îndoială. Încredințarea este vădirea neclintită a ceea ce nu este vădit.

46) Îngrijindu-te de rugăciune, fă-te foarte milos-tiv. Căci în ea călugării vor lua cele însutite. Iar ceea ce urmează se va spune în ceea ce urmează⁸⁹⁸.

folosim. El vrea să se roage cu noi și în noi. Să ne asociem Lui în această rugăciune, făcând-o rugăciunea noastră. Să nu lăsăm pe Dumnezeu să lucreze fără efect asupra noastră.

895. Râvna noastră la rugăciune o întoarce vrăjmașul spre mânie împotriva vreunor frați sau împrejurări care ne întrerup.

896. „Lărgită fiind mintea atunci de har și înaintând spre Cel ce dă celor ce se roagă rugăciune, și insuflată fiind de El, nu se mai ocupă cu cuvintele rugăciunilor rostite de ea. Cuvintele despre cele ce le cercă cu lucrul le trece cu vederea, câștigând, din cantitate, calitate.”

897. „Rugându-te, zice, nu asemenea cele dumnezeiești cu vreun lucru supus simțurilor, ca să cazi din dreapta judecată.”

898. „Ți-ai închis inima spre facerea celor bune, voi închide și Eu sânul odihnei în vremea pedepsirii tale.” Ed. 1970: „Cel milos-tiv, zice, va lua daruri însutite în rugăciune; iar ceea ce urmează, adică «va moșteni viața veșnică», va lua în viața viitoare.”

47) Venind foc în inimă, a înviat rugăciunea. Iar sculându-se aceasta și înălțându-se la cer, s-a făcut coborârea focului în foișorul sufletului⁸⁹⁹.

48) Spun unii că rugăciunea e mai mare decât aducerea aminte de moarte. Iar eu le laud ca pe două firi ale unui unic ipostas⁹⁰⁰.

49) Calul încercat, cu cât înaintează, cu atât se înfierbântă și sporește în alergare. Prin *alergare* înțeleg cântarea și prin *cal*, mintea bărbătească. Aceasta adulmecă de departe războiul și, pregătită fiind, rămâne cu totul neclintită.

50) Urât lucru este să răpești apa de la gura însetatului. Dar mai urât este ca sufletul ce se roagă cu străpungere să se lipsească pe sine, înainte de sfârșitul acesteia, de mult dorita stare la rugăciune.

51) Să nu sari (din rugăciune) până ce nu vei vedea focul și apa încetând prin economie. Căci nu vei primi un timp ca acesta pentru iertarea păcatelor în toată viața ta⁹⁰¹. Cel ce a gustat rugăciunea și și-a întinat de

PG, alta: „De ce plângi, rugându-te? Căci tu, văzând lacrimile săracului, nu te milostivești”. Alta: „Cum te va milui Dumnezeu? Aripa rugăciunii e milostenie. De nu vei face aripă rugăciunii tale, nu se va urca la înălțime. Iar când rugăciunea ta va fi înaripată, va zbura la cer. Căci precum flacăra, dacă nu are untdelemn, se stinge, la fel rugăciunea, dacă nu are milostenie, pierе”.

899. „Foc numește, aici, dorul dumnezeiesc care, aprinzându-se în inimă, face mintea să se înalțe la cer; și, ca urmare, în foișorul sufletului acestuia, sau în cugetul înălțat peste cele pământești, Se coboară Duhul dumnezeiesc, cum S-a coborât și peste Apostoli în chip sensibil.”

900. „Amândouă (adică rugăciunea și pomenirea morții) fac sufletului bine și îi insuflă străpungerea dumnezeiască.”

901. „Să nu te desparți de rugăciune, până ce lacrimile de Dumnezeu mișcate și focul străpungerii nu se vor opri, din economia harului, pentru mândrie. Că nu știi dacă altă dată vei mai

multe ori mintea cu un cuvânt greșit din neatenție⁹⁰², stând la rugăciune, nu află de obicei pe Cel dorit.

52) Altceva este a supraveghea mai des inima și altceva, a conduce inima prin mintea care stăpânește și aduce, ca arhiereu, jertfe raționale lui Hristos⁹⁰³. Pe cei dintâi, cum zice unul din cei ce s-au împărtășit de numele de *teolog*, venind focul cel sfânt și mai presus de ceruri, îi arde pentru nedeplinătatea curăției; pe ceilalți îi luminează, pentru măsura desăvârșirii la care au ajuns⁹⁰⁴.

Căci Același se numește foc mistuitor și luminează luminațoare. De aceea unii, ieșind din rugăciune, sunt ca unii ce ies dintr-un cuptor de foc, simțind ca o

dobândi în toată viața ta vreo astfel de stare la rugăciune, pricinuitoare a iertării păcatelor.”

902. Ed. 1970: „Poate un cuvânt de laudă sau un cuvânt urât, cum socotesc”.

903. „Altceva este a se înțelege și privi pe sine însuși, și altceva, a fi supraveghetor (episcop) și stăpânitor al patimilor, care e cu mult mai mult decât primul lucru.” „Mintea este conducătoare (ἄρχων) când călăuzește bine cele ale sale și din jurul său, sau puterile sufletului și simțurile trupului. Și este arhiereu, când aduce înțeleșurile curate și nepătate pe altarul dumnezeiesc, prin rugăciune. E propriu conducătorului să călăuzească cele dinlăuntru; și arhiereului, să supravegheze neconținut și cele din afară și cele dinlăuntru.” Ideea acestor cuvinte e luată de la Sfântul Marcu Ascetul, „Despre Botez”, *Filoc.* rom., I, p. 294. Toate rațiunile lucrurilor sunt dăruite de Dumnezeu subiectelor create, ca ele să le aducă, la rândul lor, jertfe curate lui Dumnezeu, după ce și le-au însușit; să le aducă unite cu recunoștința și lauda Lui, prin rugăciune. Aceasta e liturgia neîncetată a minții: luare la cunoștință a rațiunilor celor create și recunoașterea obârșiei lor în Dumnezeu și mulțumirea pentru ele. În aceasta constă rugăciunea.

904. Poate fi vorba de două feluri de rațiuni ale lucrurilor pe care și le însușește omul. Pe cele murdărite de pofta omului le arde Duhul Sfânt, curățindu-le; pe cele curate le luminează și mai mult.

ușurare de o murdărie și de cele materiale. Alții sunt ca luminați de o lumină și îmbrăcați în veșmântul smereniei și al veseliei.

Iar cei ce ies din rugăciune neîmpărtășiți de aceste două lucrări se roagă în chip trupesc, ca să nu spun iudaic. Dacă un trup ce se atinge de un alt trup se preschimbă prin lucrarea aceluia, cum nu se va preschimba cel ce se atinge de Trupul lui Dumnezeu cu mâini nevinovate?⁹⁰⁵

53) Trebuie să privim la Preabunul nostru Împărat cum privim la împăratul de pe pământ. Căci și acesta dăruiește darurile sale ostașilor săi uneori prin sine însuși, alteori printr-un prieten, alteori printr-un slujitor, și alteori și într-un chip neștiut. Deci așa ne dăruiește și veșmântul smereniei, potrivit nouă.

54) Precum împăratul pământesc privește cu scârbă la cel ce stă în fața lui dar își întoarce fața de la el și vorbește cu dușmanii stăpânului, așa privește cu scârbă și Domnul la cel ce stă înaintea Lui în rugăciune și primește gânduri necurate⁹⁰⁶.

55) Alungă cu arma pe câinele ce se apropie; și de câte ori se obrăznicește din nou, nu-l îngădui!⁹⁰⁷

56) Cere prin plâns, caută prin ascultare, bate prin îndelungă-răbdare! „Că cel ce cere (astfel) va lua și cel ce caută va afla și celui ce bate i se va deschide”

905. „Vorbește de Sfânta Taină a Împărtășaniei.”

906. Gândurile necurate la care ia cineva aminte în rugăciune nu stau prin ele însele, ci sunt ale dușmanilor lui Dumnezeu. Nu există gânduri fără un subiect care le gândește. Deci prin acele gânduri cel ce se roagă stă de vorbă cu dușmanii lui Dumnezeu, care sunt subiectele acelor gânduri.

907. „Câine numește pe dracul care, printr-un pretext oarecare, fură mintea din rugăciune. Acesta trebuie alungat cerându-se ajutorul lui Dumnezeu.”

(Luca 11, 10). Păzește-te să nu te rogi oricum pentru o femeie în rugăciunea ta, ca nu cumva să fii jefuit din partea dreaptă⁹⁰⁸.

57) Nu căuta să mărturisești faptele trupești cu de-amănuntul, așa cum sunt, ca să nu te ispitești tu însuși.

58) Să nu ți se facă ție vremea rugăciunii vreme sau ceas al unor cugetări trebuincioase, sau al unor lucruri duhovnicești. Iar de nu, vei fi jefuit de ceea ce e mai bun⁹⁰⁹.

59) Cel ce ține neîncetat toiagul rugăciunii nu se poticnește. Și chiar de i s-ar întâmpla aceasta, nu va cădea de tot. Căci rugăciunea este stăpânitoarea bine-credincioasă de la Dumnezeu. Folosul ei se dovedește prin biruirea împiedicărilor drăcești ce ni se întâmplă în timpul adunărilor (slujbelor de obște, *n. trad.*), iar rodul ei, prin înfrângerea vrăjmașului. „Că întru aceasta am cunoscut că m-ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmașul meu de mine” (în vremea războirii, *n. trad.*; *Psalms* 40, 11). „Strigat-am – zice psalmistul – din toată inima mea” (*Psalms* 118, 10) cu gura, cu sufletul și cu duhul. Căci „unde sunt cei doi de pe urmă adunați, acolo e și Dumnezeu în mijlocul lor” (*Matei* 18, 20).

908. Să nu fii jefuit de curăție chiar prin fapta bună a rugăciunii. Și aceasta ți se poate întâmpla când, rugându-te de exemplu pentru o femeie, te gândești cu poftă la ea.

909. Nu te lăsa ispitit să rezolvi probleme necesare, sau chiar să cugeți la lucruri duhovnicești în vremea rugăciunii. Aceasta înseamnă să te lași furat de la rugăciune. Aceasta nu stă în contradicție cu aducerea rațiunilor cunoscute ale lucrurilor lui Dumnezeu, odată cu mulțumirea pentru ele, nici cu amintirea recunoscătoare a ceea ce a făcut Dumnezeu pentru tine și pentru lume.

60) Nici cele trupești, nici cele duhovnicești nu le au toți la fel. Unora li se potrivește mai mult cântarea repede, altora, cea mai domoală. Cei dintâi se apără de robire, ceilalți se luptă cu lipsa de învățătură⁹¹⁰.

61) Dacă te rogi neîntrerupt Împăratului împotriva vrăjmașilor tăi, când vor veni asupra ta, îndrăznește, căci nu vei obosi; că se vor depărta de la tine degrabă. Fiindcă nu voiesc nelegiuirii să te vadă luând cununa în lupta cu ei prin rugăciune. Pe lângă aceasta vor fugi, biruiți de rugăciune, ca de foc.

62) Agonisește toată bărbăția și vei avea pe Dumnezeu ca învățător al rugăciunii⁹¹¹.

63) Nu e cu putință a învăța să vezi prin cuvânt, ci vederea ține de fire. Nici frumusețea rugăciunii nu se cunoaște prin învățătura altuia. Căci ea are de la sine învățător pe Dumnezeu, Care învață pe om cunoștința și dă celui ce cere rugăciunea⁹¹² și binecuvântează anii celor drepti. Amin.

910. Ed. 1970: „Cei ce cântă mai repede fac aceasta ca să nu fie furați de alte gânduri; cei ce cântă mai rar, ca să nu spună cum nu trebuie cuvintele, din lipsa de învățătură. Dar tuturor cea mai bună le e măsura și în privința timpului”.

911. „Nu are nevoie, zice, de dascăl în rugăciune, ci de râvna sa proprie, pentru care Însuși Dumnezeu i Se face dascăl. Căci pe cel ce se roagă după lege și cu râvnă Dumnezeu îl învață prin iluminare și-i face mintea neclintită și-l izbăvește de robie.” Alta, a Sfântului Maxim: „Cel ce iubește pe Dumnezeu cu adevărat se roagă neîmprăștiat. Cel ce se roagă neîmprăștiat lui Dumnezeu iubește pe Dumnezeu. Nu se roagă neîmprăștiat cel ce are sufletul alipit de cele pământești. Deci nu iubește pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de cele omenești prin împătimire”.

912. „Dumnezeu dă celui ce cere rugăciunea.” Nu se poate ști cine începe mai întâi: cel ce se roagă, sau Dumnezeu, Care dă puterea să se roage celui ce se roagă.

CUVÂNTUL AL XXIX-LEA

*Despre nepătimire sau cerul pământesc
și despre desăvârșirea și învierea sufletului
înainte de învierea cea de obște*

1) Iată-ne și pe noi, cei afundați în groapa cea mai adâncă a neștiinței și în patimile întunecate și în umbra morții acestui trup, începând să vorbim (să filosofăm, *n. trad.*) cu îndrăzneală despre cerul pământesc⁹¹³. Bolta cerească are ca frumusețe stelele, iar nepătimirea, virtuțile. Căci eu n-am învățat să fie nepătimirea altceva decât cerul minții în inimă, care socotește ca jucării uneltirile dracilor.

2) Nepătimitor este și se cunoaște propriu-zis cel ce și-a făcut trupul nestricăcios, și-a înălțat mintea deasupra zidirii și toate simțurile și le-a supus minții, iar sufletul și l-a pus în fața Domnului. Prin aceasta se întinde spre El peste puterea sa. Unii, iarăși, spun că nepătimirea este învierea sufletului înainte de cea a trupului. Iar alții, că e a doua, după a îngerilor, cunoștință desăvârșită a lui Dumnezeu.

913. „Cer pământesc” înseamnă nu numai „cerul pe pământ”, ci pământul devenit cer prin îmbibarea lui de spiritualitate, mai bine zis de energiile Duhului Sfânt. Sufletul și chiar trupul sfinților se umplu de aceste energii, așa cum trupul Domnului s-a schimbat la față pe Tabor. Mai jos se spune că prin nepătimire trupul însuși devine nestricăcios. El devine nestricăcios în parte, pentru că rămâne încă supus morții. Dar această nestricăciune în parte e baza pentru nestricarea osemintelor sfinților și pentru nestricăciunea lor totală în veacul viitor.

3) Deci această desăvârșită desăvârșire nedesăvârșită a celor desăvârșiți, precum mi-a spus unul care a gustat-o⁹¹⁴, atât de mult sfințește mintea și o răpește de la cele materiale, încât cea mai mare parte a vieții în trup, după ajungerea la limanul ceresc, o ține ridicată în contemplare (în vederea duhovnicească), ca pe una ce e răpită în cer. Bine zice despre aceasta cel ce a cercat-o pe ea: „Că cei puternici ai lui Dumnezeu s-au ridicat foarte de la pământ” (*Psalm 46, 9*). Unul din aceștia știm că a fost și egipteanul care nu și-a lăsat mâinile sale întinse mult timp în rugăciune când se ruga cu unii⁹¹⁵.

4) Unul poate fi nepătimitor, dar altul mai nepătimitor decât nepătimitorul. Cel dintâi urăște cu tărie cele rele, cel de al doilea se îmbogățește fără să se sature în virtuți⁹¹⁶.

914. Sfântul Efrem: „Este desăvârșirea desăvârșită și în același timp nedesăvârșită, pentru că nu mai e în ea nimic necurat, ci petrece în nesfârșirea oceanului dumnezeiesc, dar acest ocean nu-l poate cuprinde niciodată deplin. Desăvârșirea e totdeauna însetată după și mai multă desăvârșire”. „Cei nepătimitori, întinzându-se spre vârful dorit fără să se sature, fac desăvârșirea nedesăvârșită, deoarece bunătățile veșnice nu au sfârșit.” Totdeauna te poți uni și mai mult cu un alt subiect în iubire – el îți rămâne inepuizabil –, cu atât mai mult, cu Subiectul dumnezeiesc. Alta: „Ea e desăvârșită cât privește măsura puterii omenești, dar nedesăvârșită întrucât se depășește pururea pe ea însăși, prin adaosurile în parte, și se înalță neîncetat prin înălțările spre moarte” (spre moartea față de sine însuși).

915. Ed. 1970: „Vorbește despre Moise Etiopianul, sau despre Avva Sisoe”.

916. „Nepătimirea are în sine sufletul care nu se împătumește de lucruri, și care rămâne netulburat chiar și de amintirea lor.” Alta: „Păzirea poruncilor lui Dumnezeu naște nepătimirea; iar nepătimirea sufletului păstrează cunoștința”.

5) Nepătimire a dovedit cel ce a spus: „Am dobândit mintea Domnului” (*1 Corinteni* 2, 16). Nepătimire a dovedit egipteanul care a zis că nu are frică de Domnul⁹¹⁷. Nepătimire a dovedit cel ce s-a rugat să se întoarcă la el patimile⁹¹⁸. Cine s-a învrednicit, înainte de strălucirea viitoare, de nepătimire ca Si-rul acela?⁹¹⁹ Căci vestitul prooroc David a zis către Domnul: „Lasă-mă ca să răsuflu” (*Psalom* 38, 13), iar acest atlet al lui Dumnezeu: „Slăbește, Doamne, va-lurile harului Tău”.

6) Nepătimire are sufletul care așa de mult s-a îmbibat de calitatea virtuților, ca cei pătimiși, de plăceri.

7) Dacă lăcomia pântecelui stă în aceea că cel stăpânit de ea se silește pe sine să mănânce chiar fără poftă, firea înfrânării stă în aceea că cel ce se nevoiește în ea, chiar când e flămând, își stăpânește firea sa nevinovată.

8) Dacă desfrânarea stă în aceea că cel stăpânit de ea se înfierbântă și după animalele necuvântătoare, firea neprihănirii are față de toate o simțire ca față de cele neînsuflețite.

9) Dacă hotarul iubirii de arginți stă în aceea că cel stăpânit de ea nu încetează niciodată să strângă și nu se poate sătura niciodată⁹²⁰,

917. Sfântul Antonie. Nu are frica slugii, dar o are pe cea a fiului, plină de iubire. Căci petrece în Dumnezeu, eliberat de împătımirea de lucruri.

918. Sfântul Ioan Colov. Să se întoarcă spre a le înfrânge din nou și a face și mai tare firea sa.

919. Sfântul Efrem.

920. „Hotarul” oricărei patimi e să nu aibă hotar, ca și fericirea veșnică. Patima are și ea o sete de infinitate și chiar un progres la infinit, o sete de infinitate în direcția nimicului, la al cărui capăt nu se

hotarul neagonisirii stă în a nu cruța cineva nici trupul său⁹²¹.

10) Dacă hotarul trândăviei e a nu avea răbdare în nicio odihnă⁹²², al răbdării este a se socoti cineva în orice necaz ca fiind în odihnă.

11) Dacă oceanul mâniei stă în a se înfuria chiar când nu e nimeni de față, al îndelungii răbdări stă în a fi cineva la fel de liniștit fie că e de față, fie că nu e de față cel ce-l defaimă.

12) Dacă înălțimea slavei deșarte stă în a face cineva schime și fapte fățarnice chiar când nu e de față nimeni care e obligat să-l laude⁹²³, semnul lipsei de

poate ajunge niciodată, odată ce existența e creată de Dumnezeu. Aceasta poate fi în parte o explicare a veșniciei iadului. E o sete spre o existență aparentă, dar în realitate tot mai inconsistentă. La hotarul ei nu se poate ajunge niciodată, pentru că făptura e ținută în existență de Dumnezeu și ea trebuie să se miște la nesfârșit fie în Dumnezeu, Cel real infinit, ca să cuprindă tot mai mult din El, fie împotriva Lui, mișcare care e și ea nesfârșită, pentru că El fiind infinit, niciodată făptura nu ajunge să nege tot ce este El. „Patima iubirii de arginți stă în a se bucura cineva să ia (mereu) și în a se întrista să dea (pentru că i se pare că pierde din puțința dobândirii infinitului); iar unul ca acesta nu-i un bun chivernisitor”, pentru că nu ajunge la infinitul spre care aspiră.

921. Dar cu cât înfrânează cineva mai mult mișcărilor trupului său, cu atât acestea sunt copleșite mai mult de energiile Duhului Sfânt, care sunt infinite. Cu cât moare cineva mai mult sieși, cu atât se umple mai mult de iubirea lui Dumnezeu, care e infinită, fiind a Subiectului infinit.

922. Leneșul niciodată nu socotește că se odihnește cât îi place. E și în el o sete infinită a lăncezelii. Dimpotrivă, răbdarea nu se socotește sleită de nicio greutate.

923. Avem aici un șir de ilustrări concrete ale setei de infinit a diferitelor patimi. Toate patimile își hrănesc setea de infinit din închipuirea că ar fi consistent ceea ce nu este. Ele se mișcă deci în fond spre tot mai mult nimic, spre subțierea tot mai mare

slavă deșartă se arată în a nu se lăsa cineva niciodată furat cu cugetarea de prezența celor ce-l laudă.

13) Dacă semnul pierzaniei, sau al mândriei stă în a se mândri cineva în orice stare sărăcăcioasă sau disprețuită s-ar afla, dovada smereniei mântuitoare stă în a avea cineva un cuget smerit în faptele și isprăvile cele mai înalte.

14) Dacă dovada împătimirii totale stă în a se su-pune cineva repede tuturor gândurilor și pornirilor semănate de draci, eu am învățat că semnul sfintei nepătimiri stă în a putea zice cu adevărat: „Abătându-se cel rău de la mine, n-am cunoscut” (*Psalm 100, 4*), nici cum a venit, nici pentru ce, nici cum a plecat, ci sunt întreg nesimțitor față de acestea, fiind în întregime unit cu Dumnezeu, acum și pururea în viitor.

15) Cel ce s-a învrednicit de o astfel de stare, fiind el încă în trup, Îl are pe Dumnezeu cârmaci, sălășluit în sine în toate cuvintele, faptele și gândurile. De aceea simte înlăuntrul, prin iluminare, voia Domnului cum ar auzi un glas și se află ridicat mai presus de toată învățătura omenească. „Când voi veni, zice, și mă voi arăta feței lui Dumnezeu” (*Psalm 41, 2*), căci nu mai pot suporta în mine puterea dorului și caut spre

a existenței, care-și păstrează mereu aparența de mai multă existență. Dar parcă cel mai mult se hrănește din nimic slava deșartă. Ea îl face pe cel stăpânit de ea să-și închipuie că-l văd și că-l laudă și cei ce nu sunt de față și de aceea dă în chip fățarnic chipuri atrăgătoare vrednice de laudă faptelor sale nevrednice de laudă. Dă față impunătoare ruinelor sau ruinei proprii ființe și-și închipuie prezențe care nu sunt și crede în sinceritatea celor ce-l laudă, oricâte semne despre nesinceritatea lor ar avea. Chinul acestora e că, înaintând tot mai mult spre o subțiere a existenței, în același timp sunt stăpâniți de nesiguranța acestei aparente consistențe. De aceea ajung uneori și la sinucidere.

frumusețea nemuritoare pe care mi-ai dat-o înainte de lut⁹²⁴. Nepătimitorul, ce trebuie să spunem mai mult, „nu mai viețuiește el, ci Hristos viețuiește în el” (*Galateni 2, 20*), cum zice cel ce s-a luptat lupta cea bună și călătoria a săvârșit și credința a păzit.

16) Coroana împăratului nu e alcătuită dintr-o singură piatră. Nu se desăvârșește nepătimirea de vom nesocoti fie și numai o singură virtute. Înțelege nepătimirea ca palatul Împăratului celui din ceruri; iar multele locașuri, ca locuințele dinlăuntrul cetății⁹²⁵; iar prin zidul acestui Ierusalim ceresc înțelege iertarea greșalelor.

17) Să alergăm, fraților, să alergăm ca să ne bucurăm de intrarea în camera de nuntă a palatului! Că de vom lipsi din vreo pricină oarecare – fie din pricina poverii vreunei patimi ce ne stăpânește de mai înainte, fie din pricina vremii, fie și numai de vreun locaș din jurul cămării de nuntă –, va fi mare nenorocire. Chiar de șchiopătăm încă și suntem slăbănogi, să ajungem în tot chipul măcar înlăuntrul zidului. Că cel ce nu ajunge înainte de sfârșit la zidul acela, sau nu a trecut dincolo de el, se va sălășlui în pustiul dracilor. De aceea se ruga careva: „Întru Dumnezeuul meu voi trece peste zid” (*Psalm 17, 32*). Iar altul zice ca din partea lui

924. „Numește *frumusețe nemuritoare* nemurirea. Iar *lut*, acest trup pământesc, pe care Adam l-a îmbrăcat după neascultare, cum zice Grigorie cel cu numele de Teologul.” Înainte de cădere, Adam avea și trupul nemuritor, sau apt de nemurire, prin faptul de a fi fost umplut de energiile Duhului Sfânt, deci înduhovnicit.

925. „«*Multe locașuri*» numește măsurile înțelegerii celor sălășluiți în țara aceea, adică dreptele socoteli și deosebiri de înțelegere de care se bucură. Căci n-a înțeles prin «*multe locașuri*» deosebiri de locuri, ci treptele darurilor.”

Dumnezeu: „Oare nu păcatele voastre sunt cele care fac despărțirea între voi și Mine?” (*Isaia* 59, 2).

18) Să dăruim, o, prieteni, peretele din mijloc al despărțiturii, pe care l-am zidit în chip rău, prin neascultare. Să primim chiar din această viață dezlegarea datoriei. Pentru că nu este în iad cine să poată ierta datoria.

19) Să ne sânguim, fraților, de aici înainte. Căci de ne vom sili, vom fi scriși în cartea vieții (*Apocalipsa* 3, 5). Nu încapă motiv de dezvinovățire: nici căderea, nici vremea, nici povara⁹²⁶. „Câți au primit pe Domnul, prin baia nașterii din nou, le-a dat lor putere să se numească fii ai lui Dumnezeu” (*Ioan* 1, 12), zicând: „Opriți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu” (*Psalm* 45, 10) și nepătimirea⁹²⁷. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

Fericita nepătimire înalță de la pământ mintea sărmană și ridică pe cea săracă din patimi. Dragostea atotlăudată o face să șadă cu îngerii stăpânitori, cu căpeteniile poporului Israel.

CUVÂNTUL AL XXX-LEA

Despre legătura treimii virtuților: a dragostei, a nădejdi și a credinței

1) „Iar acum, după toate cele spuse înainte, rămân aceste trei, legătura care strânge și ține toate: credința, nădejdea și dragostea. Dar mai mare decât

926. Nu ne putem dezvinovăți nici cu căderea dinainte (în Eden), nici cu lipsa de timp, nici cu greutățile vieții.

927. Nepătimirea în omul duhovnicesc, sau în sfânt, e lucrarea lui Dumnezeu, sau Dumnezeu însuși, Care copleșește lucrarea omului.

toate este dragostea. Căci Dumnezeu se numește dragoste" (*1 Corinteni 13,13*).

Dar eu (pe cât pot să înțeleg) pe una o văd ca rază, pe alta, ca lumină, iar pe cealaltă, ca cerc⁹²⁸. Și toate sunt o strălucire și o lumină. Cea dintâi toate le poate face și zidi; a doua îmbrățișează mila lui Dumnezeu; iar a treia niciodată nu cade, nu încetează a privi și nu lasă pe cel rănit de ea să-și liniștească fericita nebunie.

2) Cel ce voiește să vorbească despre dragostea lui Dumnezeu încearcă să vorbească despre Dumnezeu însuși. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte e greșit și primejdios celor ce nu iau aminte⁹²⁹. Cuvântul despre dragoste e cunoscut îngerilor, dar și acelorora, numai prin lucrarea iluminării. Dragostea e Dumnezeu, iar cel ce voiește să arate hotarul (definiția, *n. trad.*) Acestuia e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul de pe fundul oceanului.

3) Dragostea, după calitate, e asemănarea cu Dumnezeu, pe cât e cu puțință muritorilor. Iar după lucrare, e o beție a sufletului. După însușire, e izvorul credinței, adâncul fără fund al îndelungii-răbdări, oceanul smereniei.

4) Dragostea este, propriu-zis, lepădarea a tot cugețul potrivit⁹³⁰, dacă dragostea nu socotește răul. Dragostea, nepătimirea și înfierea se deosebesc numai prin numiri. Precum lumina, focul și flacăra se unesc într-o singură lucrare, așa înțelege și despre acestea.

928. Ed. 1970: „Credința este ca raza soarelui, nădejdea, ca lumina lui și dragostea, ca cercul lui”.

929. E primejdios a vorbi despre Dumnezeu fără a te simți copleșit de măreția și de iubirea Lui, adică a vorbi cu indiferență, cu mândria că-L poți cuprinde, sau chiar în bătaie de joc.

930. Dragostea nu cugetă nimic potrivit cuiva.

În măsura în care îi lipsește ceva din plinătate, încapă în ea frica. Căci cel fără de frică sau s-a umplut de iubire, sau a murit cu sufletul⁹³¹.

5) Nu e un lucru necuvenit a asemena chipurile dorului, fricii, sânguinței, râvnei și robiei omenești cu cele ale dragostei de Dumnezeu. Fericit este cel ce are față de Dumnezeu un dor asemănător celui pe care-l are îndrăgostitul nebun față de iubita lui⁹³². Fericit este cel ce se teme de Domnul așa de mult, cât se tem cei pârâți de judecător. Fericit este cel ce s-a făcut atât de sânguitor în sânguința cea adevărată, pe cât de recunoscător s-a făcut slujitorul față de stăpânul său. Fericit este cel ce s-a făcut atât de râvnitor în virtuți, pe cât sunt de atenți în râvna lor soții față de soțiile lor. Fericit este cel ce stă în rugăciune în fața Domnului, precum stau slujitorii în fața împăratului⁹³³. Fericit este cel ce se nevoiește să placă așa de neîntrerupt Domnului, pe cât oamenilor. Nu se lipește pruncul de sânul mamei, cum obișnuiește fiul iubirii să se lipească totdeauna de Domnul.

931. A murit cu sufletul, pentru că e copleșit de viața duhului. Dar a putut muri cu sufletul și pentru că nu mai este în comunicare cu viața adevărată, care-i vine din Dumnezeu. Prin suflet înțelege mișcările sufletești îndreptate spre cele ale lui Dumnezeu.

932. „Coborând la neputința noastră, Părintele își ia exemple din cele mai mici, de la noi.”

933. „Cel ce stă în fața împăratului și slujește pe oameni, câteodată face aceasta cu fățarnicie și pentru înșelarea ochilor și pentru plată, din care cauză se și lipsește de fericire. Dar fericit cu adevărat este acela care, potrivit-și chipul dinlăuntru cu cel din afară, se arată stând înaintea cu toată mintea, comunicându-și cu cuget bucurios cererile unul către altul.”

6) Cel ce iubește cu adevărat își închipuie pururea fața celui iubit și o îmbrățișează cu dulceață înlăuntrul său. Unul ca acesta nu se mai poate liniști nici în somn de dorul aceluia, ci și atunci se îndeletnicește cu cel dorit. Așa se întâmplă cu ființele trupești, așa, cu cele netrupești⁹³⁴.

7) Cineva rănit de săgeata dragostei a zis despre sine (lucru de care mă minunez): „Eu dorm”, silit de trebuința firii, „iar inima mea veghează” (*Cântarea Cântărilor* 5, 2), din pricina mărimii dragostei.

8) E de amintit, o, iubitele, că după pieirea fiarelor din jurul sufletului, acesta se dorește și se sfârșește după Domnul, înfierbântat ca de un venin de focul dragostei⁹³⁵.

9) Foamea lucrează nearătat și nedeslușit, iar lucrarea setei se întinde și se face tuturor arătată prin fierbințeală. De aceea zice cel ce dorește pe Dumnezeu: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu cel tare, cel viu” (*Psalms* 41, 2).

10) Dacă fața celui iubit ne preschimbă în chip vădit pe toți și ne face luminoși, veseli și neîntristați, ce nu poate face fața Stăpânului, când vine în chip nevăzut în sufletul curat?

11) Frica, atunci când se ivește în simțirea sufletului, obișnuiește să topească și să mănânce întinăciunea. „Pătrunde cu frica, zice, carnea mea” (*Psalms* 118, 120). Iar cuvioasa iubire uneori obișnuiește să-i mănânce pe unii, potrivit celui ce a spus: „Robitu-mi-ai inima, robitu-mi-ai inima”

934. „La fel, zice, e cu dragostea trupească și cu cea duhovnicească, ce este de asemenea în trup.”

935. „Izbăvit de patimi prin smerita cugetare, arde stăpânit de dragostea dumnezeiască.”

(*Cântarea Cântărilor* 4, 9), iar alteleori îi face pe alții să se bucure și-i umple de strălucire: „Spre El, zice, a nădăjduit inima mea și m-am temut; și a înflorit trupul meu” (*Psalms* 27, 10); și: „Când inima se veselește, fața înflorește” (*Pilde*, 15, 13).

Când deci omul întreg se amestecă cu iubirea lui Dumnezeu, atunci strălucirea sufletului se arată în trup ca într-o oglindă. Așa se umplea de slavă văzătorul de Dumnezeu Moise. Cei ce au atins această treaptă, deopotrivă cu a îngerilor, uită de multe ori de hrana trupească. Ba socotesc că nici nu o doresc pe aceasta. Și nu e de mirare, dacă și dragostea potrivnică respinge de multe ori hrana.

Socotesc că trupul acestor nestricăcioși nici nu se îmbolnăvește oricum, căci s-a făcut nestricăcios, curățindu-se prin văpaia neprihănirii, care a pus capăt celeilalte văpăi⁹³⁶. Socotesc că nici de mâncare nu se apropie cu plăcere⁹³⁷, căci focul ceresc obișnuiește să hrănească sufletele acestora cum hrănește apa de sub pământ rădăcina plantei.

12) Creșterea fricii pune început iubirii. Iar capătul desăvârșit al neprihănirii e pricină a cunoașterii lui Dumnezeu și a cuvântării de Dumnezeu (a teologiei, *n. trad.*). Cel ce și-a unit simțirile cu Dumnezeu e învățat tainic de El cuvintele Lui, iar

936. Poate fi vorba de văpaia poftei necurate, care e oprită de focul dorinței de curăție. Dar poate fi vorba și de fierbințeala bolii. Și aceasta e copleșită și oprită de focul dragostei de Dumnezeu. Slăbiciunea trupului, care-l duce la boală, e înlăturată de tăria Duhului. E demnă de remarcat această explicare a nestricăciunii pe care o vor dobândi trupurile noastre în viața viitoare, prin văpaia iubirii curate a lui Dumnezeu.

937. Plăcerea vieții în Dumnezeu copleșește și plăcerea de mâncare.

fără unirea acestora (cu Dumnezeu), e greu a grăi despre Dumnezeu⁹³⁸.

13) Cuvântul ființial al lui Dumnezeu desăvârșește neprihănirea, omorând moartea sufletului prin prezența Lui. Iar aceasta odată omorâtă, ucenicul se luminează în cunoașterea și cuvântarea de Dumnezeu⁹³⁹. Cuvântul Domnului cel din Cuvântul Tatălui, curat, rămâne în veacul veacului⁹⁴⁰. Iar cel

938. Neprihănirea desăvârșită dă puțința cunoașterii de Dumnezeu și vorbirii despre El. Dumnezeu e cunoscut prin curăție. Curăția limpezește ochii sufletului care văd pe Dumnezeu. Curăția e legată cu simțirea. Simțirile curate se unesc cu Dumnezeu. Simțirile sufletului, când sunt curate, iau contact cu Dumnezeu cum ia contact cu lucrurile vederea ochilor nestânjenită de urdori. Dumnezeu e cunoscut prin experiență de simțirile curate, care ca atare se unesc cu Dumnezeu. Sensibilitatea spirituală, sau mai bine zis duhovnicească, e semnul atingerii noastre cu Dumnezeu, al pătrunderii Lui în noi. Dumnezeu trezește această sensibilitate. Dumnezeu însuși nu e un obiect pasiv al cunoașterii noastre deductive și individualiste, ci subiect care mișcă prin iubirea Lui față de noi sufletul nostru, când se deschide lui Dumnezeu, când e întreg ațintit spre El, plin de dorul față de El. Dumnezeu imprimă atunci minții noastre sensurile existenței Sale odată cu realitatea sa și deci provoacă în aceasta cuvintele care exprimă aceste sensuri (rațiuni) ale Lui.

939. Cuvântul lui Dumnezeu luminează sufletul pentru că e lumina lui Dumnezeu plină de toate înțelesurile dumnezeiești, dar nu-l luminează înainte de a-l curăți. Numai cel curat primește lumina în el. Chiar lucrul curat strălucește. Curăția e totodată viața superioară, pentru că e sensibilitate pentru ceea ce e bun, înalt, frumos. De aceea, Cuvântul cel curat și luminos, curățind sufletul, îl scoate din starea tocită, murdărită, moartă, pentru arătarea iubirii și luminii lui Dumnezeu în el și prin el. „Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl desăvârșește curăția în cel în care se sălășluiește. Iar moartea sau patimile îl omoară cu desăvârșire.”

940. Însuși cuvântul Cuvântului e curat și deci luminos. Ceea ce spune El, fiind adevărul neschimbat, rămâne în veci.

ce n-a cunoscut pe Dumnezeu vorbește despre El prin presupuneri⁹⁴¹.

14) Neprihănirea a făcut pe ucenic teolog (cuvântător de Dumnezeu, *n. trad.*), întărind prin el dogmele Treimii⁹⁴².

15) Cel ce iubește pe Domnul a iubit mai întâi pe fratele său. Dovada primului lucru este cel de al doilea. Cel ce iubește pe aproapele nu rabdă vreodată pe cei ce clevesc, și fuge de ei mai degrabă ca de foc. Cel ce zice că iubește pe Domnul, dar pe fratele său se mânie, este asemenea celui ce aleargă în vis⁹⁴³.

16) Tăria iubirii este nădejdea, căci prin aceasta așteptăm plata iubirii⁹⁴⁴. Nădejdea este bogăția

941. „Cuvântul duhovnicesc umple de încredințare simțirea înțelegătoare. Căci din Dumnezeu pornește o lucrare a iubirii plină de putere și de înțelesuri. De aceea, mintea noastră rămâne fără îndoieli în mișcările cunoașterii lui Dumnezeu și a cuvântării de Dumnezeu. Căci nu suferă atunci de neputința pe care o aduce grija. Pentru că atât se lărgeste în vederi (contemplații), cât voiește lucrarea iubirii. Bine este deci să rămână pururea în credință cel mișcat de iubire. Căci nimic nu e mai sărac decât o cugetare ce gândește (filosofează) cele ale lui Dumnezeu în afara lui Dumnezeu.” Acela rămâne cu niște scheme goale, cu niște formule fără acoperire, cu niște umbre abstracte, fără puterea de a fi mișcat la fapte, ci umplându-se de îngâmfare. Iubirea e organ de cunoaștere, de adevărată cunoaștere. Aceasta e o învățătură comună a Părinților. Numai prin ea cunoaștem persoana, dar mai ales pe Dumnezeu, Persoana supremă; pentru că numai prin iubire intrăm în lăuntruul Ei și Ea numai prin iubire ne deschide lăuntruul Ei.

942. E vorba de Sfântul Ioan Evanghelistul.

943. Adică nu se mișcă în mod real înainte, ci i se pare că se mișcă.

944. Plata iubirii nu poate fi decât tot iubirea. Iubim nădăjduind că vom iubi tot mai mult și că vom fi și noi iubiți mai mult.

bogăției nearătate. Ea este vistieria neîndoielnică dinainte de vistierie. Ea este odihnă în osteneli. Ea este ușa iubirii. Ea omoară deznădejdea. Ea este icoana celor ce nu sunt de față. Lipsa nădejzii este pieirea iubirii. De ea sunt legate trudele, de ea atârână ostenele, pe ea o înconjoară mila.

17) Călugărul cu nădejde tare junghie lenea, omorând cu sabia acesteia pe aceea. Cercarea (experiența) naște nădejdea darurilor Domnului. Căci cel necercat nu rămâne neîndoit. Mânia risipește nădejdea. Căci aceasta nu rușinează. Iar cel ce se mânie are chip necuviincios.

18) Iubirea dăruiește proorocia. Iubirea pricinuește minunile. Iubirea este adâncul (abisul) luminării⁹⁴⁵.

Iubirea este izvorul focului. Cu cât țâșnește mai mult, cu atât îl arde mai tare pe cel însetat. Iubirea este statornicia îngerilor; iubirea e înaintarea veacurilor⁹⁴⁶. „Spune-ne nouă, o, frumoaso între virtuți, unde-ți paști oile? Unde te adăpostești la amiază? Luminează-ne pe noi, adapă-ne pe noi, călăuzește-ne pe noi, povățuiește-ne pe noi, pentru că voim să urcăm la tine. Căci tu stăpânești peste toate” (*Cântarea Cântărilor* 1, 7). Iar acum mi-ai robit sufletul și

945. Iubirea e cunoaștere. Pe cât de nesfârșită e iubirea, pe atât de nesfârșită e cunoașterea ce o dă ea. Pentru că iubirea este a persoanei. Persoana e subiectul ei. Fără persoană nu se înțelege iubirea și persoana este nesecată în manifestările mereu noi și mereu mai adânci ale iubirii. Dacă iubirea nu e fără persoană, nici persoana nu se înțelege, în existența ei sănătoasă și în indefinitul ei, fără iubire.

946. Fără iubire, eternitatea ar fi încremenită. Iubirea este o continuă noutate și totuși ea e stabilitatea neschimbată. Dar prin iubire înaintăm aici și ne vom odihni acolo, în viața îngerească.

nu pot să suport flacăra ta⁹⁴⁷. De unde să pornesc a te lăuda? „Tu stăpânești tăria mării, iar frământarea valurilor tu o potolești și o ucizi. Tu smerești cugetul mândru ca pe un rănit. Cu brațul puterii tale ai risipit pe dușmanii tăi” (*Psalm 88, 10-11*), iar pe cei ce te iubesc îi faci nebiruiți.

Dar eu mă grăbesc să aflu cum te-a văzut pe tine Iacob, stând neclintită în vârful scării. Spune-mi mie, celui ce întreb, cum este urcușul acesta? Și care este chipul și totalitatea treptelor lui, pe care cel ce te iubește le-a pus ca suișuri în inima lui (*Psalm 83, 6*)? Înselat-am să știu care este numărul acestora, cât durează timpul urcușului. Căci cel ce ți-a cunoscut lupta și vederea ne-a arătat pe călăuzitori⁹⁴⁸, dar nimic altceva n-a voit să ne lămurească. Mai bine zis n-a putut (*Facerea 18, 12*).

Iar ea, împărăteasa (dar socotesc că e mai bine să spun El)⁹⁴⁹, arătându-mi-se ca din cer, mi-a șoptit la urechea sufletului: de nu te vei dezlega, o, îndrăgostitul,

947. PG dă ca scolie cap. 34 din Diadoh, *Filoc. rom.*, I, pp. 347-348.

948. „Călăuzitori numește pe îngeri, pe care Iacob i-a văzut suind și coborând pe scară.”

949. „Adică Dumnezeu, căci El este iubirea.” Iubirea nu există decât ca simțire a persoanei. Iar suprema Persoană, mai bine zis comunitate de Persoane, este și supremul Subiect și izvor al iubirii. Teologia de stil occidental ne-a obișnuit cu ideea unui Dumnezeu căruia l-a atribuit multe însușiri ale stării noastre căzute, potențate la maximum: putere, stăpânire, dreptate de tip lumesc etc. Dar Dumnezeu e cu totul dimpotrivă. Puterea Lui este iubirea, bunătatea, blândețea, gingășia, coborârea Lui la întrupare, prin care a imprimat și firii noastre omenеști smerenia ca adevărata ei însușire. Aceasta deci nu e ceva contrar lui Dumnezeu, ci ceea ce are El în Sine însuși.

de grosime, nu vei putea să cunoști frumusețea mea⁹⁵⁰. Iar scara să te învețe totalitatea bine alcătuită a virtuților⁹⁵¹. Căci eu stau neclintit în vârful ei, cum a zis marele meu cunoscător: „Iar acum rămân aceste trei: credința, nădejdea, dragostea; dar mai mare decât toate este dragostea” (1 Corinteni 13, 13).

*Îndemnarea scurtă
și la fel de puternică la cele spuse
mai înainte pe larg*

Urcați, urcați, fraților, punând cu râvnă suișuri în inimă! Auziți pe cel ce spune: „Veniți să ne suim la muntele Domnului și la casa Dumnezeului nostru” (Isaia 2, 3), „Celui ce a tocmit picioarele noastre ca ale cerbului și ne-a pus pe noi peste cele înalte pentru a birui în calea Lui” (Psalm 17, 36).

Alergați, rogu-vă, cu cel ce zice: „Să ne sârguim, până ce vom ajunge toți la unitatea credinței și la

950. Frumusețea duhovnicească se arată în trupul subțiat, delicat, ca într-o icoană bizantină.

951. „Întrebare: Care este desăvârșirea multelor roade ale Duhului? Răspuns: Când se va învrednici cineva de iubirea desăvârșită a lui Dumnezeu. Întrebare: Și de unde cunoaște cineva că a ajuns la aceasta? Răspuns: Când se va mișca aducerea aminte de Dumnezeu în cugetarea lui și îndată inima lui se va mișca în iubirea Lui și din ochii lui vor curge lacrimi cu îmbelșugare. Căci e obiceiul iubirii să aprindă lacrimi din aducerea aminte de cei iubiți. Și cel ce este așa nu va fi niciodată lipsit de lacrimi. Pentru că nu-i lipsește prilejul care să-l facă să-și aducă aminte de Dumnezeu. Așa încât el vorbește și în somn cu Dumnezeu. E obiceiul iubirii să facă acestea. Și ea este desăvârșirea oamenilor în viața lor.”

cunoștința lui Dumnezeu, la bărbatul desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos” (*Efesenii* 4, 13), Care, botezându-Se la treizeci de ani, după vârsta văzută, a avut desăvârșita treaptă a XXX-a în scara cea înțelegătoare, dacă iubirea este Dumnezeu, Căruia I se cuvine cântarea, stăpânirea, întru Care este puterea, întru Care este, era și va fi pricina cea una a tuturor bunătăților în veacuri fără hotare. Amin.

CUVÂNTUL AL XXXI-LEA

Către Păstor

Introducere

1) În cartea de mai jos te-am pus, Preacuvioase, pe tine la urma tuturor. Dar în cea de mai sus, am fost încredințat că ești înaintea noastră a tuturor, dacă este adevărat ceea ce s-a spus: „Că vor fi cei din urmă, după cugetul lor, cei dintâi după vrednicie” (*Matei 20, 16*)⁹⁵².

CAPITOLUL I

2) Păstor este, în înțeles adevărat, cel ce poate căuta și îndrepta, prin nerăutate, prin sângea și rugăciunea sa, oile cele pierdute.

3) Cărmaci este cel ce a luat tărie înțelegătoare⁹⁵³ de la Dumnezeu și din ostenele sale, ca să poată scoate corabia nu numai din valuri, ci și din adâncul însuși al mării.

4) Doctor este cel ce are trupul și sufletul nebolnave, neavând nevoie de nicio doctorie pentru ele⁹⁵⁴.

952. Cei ce din smerenie se socotesc cei din urmă vor fi, după vrednicia ce li se va recunoaște, cei dintâi.

953. E o putere deosebită de cea trupestă. E o forță de a convinge a spiritului, a minții.

954. „Trup nebolnav numește aici nu pe cel ce nu suferă de vreo boală din pricina schimbării sau a înmulțirii sucurilor alcătuitoare, ci pe cel ce a dezbrăcat poftele dulcii împătımiri și stricăciunea din ele. Cum a spus și în «Cuvântul despre nepățimire» (XXIX) că «nepățimitor este... cel ce și-a făcut trupul nestrăcios, iar mintea și-a înălțat-o deasupra zidirii» (cap. 2).”

5) Învățător cu adevărat este cel ce s-a făcut carte înțeleghătoare a cunoștinței prin degetul lui Dumnezeu, sau prin lucrarea luminării de la El și nu mai are nevoie de celelalte cărți⁹⁵⁵. Nu se cuvine învățătorilor să povățuiască după cărți (copiate) și pictorilor să picteze după tablouri mai vechi.

6) Tu, cel ce povățuiești pe cei mai de jos, învață din cele înalte, și călăuzește pe celălalt prin înfățișarea ta văzută⁹⁵⁶. Nu uita de cel ce zice: „Nu de la oameni, nici prin oameni am luat învățătura, nici n-am fost învățat” (*Galateni* 1, 2). Căci nu e cu putință celor de jos să tămăduiască vreodată pe cei ce zac la pământ.

7) Cărmaciul bun va scăpa corabia; păstorul bun va tămădui oile și le va face sănătoase. În măsura în care oile urmează neîncetat pe păstorul care merge înainte, în aceeași măsură va putea da răspuns pentru ele Stăpânului. Păstorul să lovească cu cuvântul oile ce rămân în urmă din lene sau din lăcomia pânte-celui. Căci și acesta e un lucru al bunului păstor.

8) Când oile vor începe, din fierbințeala zădufului, sau mai bine zis a trupului, să dormiteze cu sufletul, păstorul, privind spre cer, să privegheze cu și mai multă tărie pentru ele. Căci în vremea acestui zăduf se întâmplă ca multe să fie mâncate de lupi.

955. „Cel ce nu e învățat de Sus, ci cugetă încă cele de jos, cum va învăța pe alții? «Că de va călăuzi orb pe orb, zice, amândoi vor cădea în groapă (*Matei* 15, 14)».” Numai cel în care lucrează Dumnezeu poate, după curățirea lui de păcate, să învețe cu rodnicie pe alții, comunicându-le și lor lucrarea dumnezeiască, sau pe Dumnezeu însuși cu iubirea Lui.

956. „Împărtășește pe celălalt” sau pe cel duhovnicesc. Căci precum Dumnezeu te învață pe tine în chip înțeleghător, așa învață pe ucenici în chip sensibil.”

Dar dacă și ele, după obiceiul văzut la oi, își pleacă, în vremea zădufului, capul sufletului jos la pământ, se împlinește cuvântul: „Inima zdrobită și umilită Dumnezeu nu o va urgisi” (*Psalms* 50, 18).

9) Când peste turmă se abate întunericul și noaptea patimilor, pune câinele să stea neclintit lângă Dumnezeu în paza de noapte. Căci nu e nepotrivit să înțelegi mintea ta ca pe un câine care sfâșie fiarele.

CAPITOLUL AL II-LEA

10) E o însușire a firii, făcută și ea de Bunul nostru Domn, ca, văzând pe doctor, bolnavul să se bucure chiar dacă nu se va folosi poate cu nimic de la el.

11) Să ai și tu, o, minunate, plasturi, băuturi, bisturie, picături, briciuri, burete, lame de tăiat venele, fierul de ars rana, alifii, doctorii de somn, cuțit, feșe și neîngrețoșarea. Căci, de ne lipsesc acestea, cum ne vom arăta știința? Nicicum! Iar plățile se dau nu pentru cuvinte, ci pentru fapte⁹⁵⁷.

12) Plasturele este leacul patimilor văzute, adică al celor trupești; băutura este leacul patimilor dinlăuntru și nimicirea lor; bisturiul este ocărârea care taie rana, curățește puroiul mândriei; picăturile sunt curățirea

957. „Toate acestea se fac prin cuvinte. Atunci de ce a zis: «nu pentru cuvinte?». Socotesc că zice aceasta: nu se dau plățile celor ce călăuzesc cu numele, ci celor ce ne arată cu fapta cuvintele vieții.” Alta: „Privește la viață, nu la cuvânt. Învață virtutea cu cuvântul, dar propovăduiește cu viața”. Alta: „A învăța e propriu celor mai mari; dar aceasta aduce și primejdii mai mari. Cu cât e mai de jos cel ce primește învățătura, cu atât e mai mică primejdia”. Alta, a lui Grigorie Teologul: „Nimeni nu s-a înălțat vreodată fără viață. Dar mulți s-au înălțat fără cuvântul bine răsunător”.

ochilor sufletului, întunecat de tulburarea mâniei. Bri-ciul este dojenirea care mușcă, dar după puțin vindecă. Lama de tăiat venele este deșertarea grabnică a mirosului cel nearătat. Ea este și zgărierea și împungerea aspră spre vindecarea celor bolnavi. Buretele este mângâierea bolnavului și răcorirea lui de către doctor, după tăiere sau operație, prin cuvinte line și blânde. Fierul de ars este hotărârea și regula aspră dată pentru o vreme, spre pocăință. Alifia este mângâierea dată bolnavului după arderea rănii, fie prin cuvânt, fie prin puțină hrană. Leac de somn înseamnă a lua povara celui ascultător și a-i da prin supunere odihnă, și un somn neadormit și o orbire cuvioasă, ca să nu vadă faptele cele bune ale sale. Legăturile sunt întărirea și strângerea celor moleșiți de slava deșartă și lăudăroși, prin răbdarea până la moarte. Iar la urma tuturor, cuțitul este regula și hotărârea și scoaterea trupului mort suflătește și a mădularului plin de puroi, ca să nu treacă și la celelalte vătămarea sa.

13) Fericită este la doctori neîngrețoșarea și la întâistătători nepătimirea. Cei dintâi, neîngrețoșându-se, pot lucra la vindecarea oricărei boli rău-mirositoare, fără greutate. Cei de al doilea pot învia orice suflet mort.

14) Una dintre rugăciunile întâistătătorului să fie și aceasta: să poată pătimi împreună cu toți și să trăiască starea lor, după treapta lor, ca nu cumva să vatăme și el ca Iacob (*Facerea* 27) pe cei pe care îi iubea și pe cei împreună cu el. Iar aceasta obișnuiesc să o pătimească, fiindcă nu au simțirile sufletului cu desăvârșire deprinse spre deosebirea binelui și răului și a ceea ce e la mijloc⁹⁵⁸.

958. A lui Gură de Aur: „Unele sunt bune, altele, mijlocii. Astfel sufletul și trupul sunt dintre cele de la mijloc, putând să se facă și

CAPITOLUL AL III-LEA

15) E mare rușinea întâistătătorului care se roagă să se dăruiască celui supus lui ceea ce el nu are. Precum cei ce văd fața împăratului și și l-au făcut prieten pot să împace cu împăratul pe toți slujitorii lui, sau poate și pe cei necunoscuți de el, sau chiar și pe dușmanii lui, dacă voiesc, și să-i facă să se bucure de aceeași slavă, așa înțelege și despre sfinți.

16) Pe prietenii cei mai adevărați și desăvârșiți (ai împăratului) îi respectă prietenii și îi ascultă. Ba poate se și lasă siliți de ei. Bine este a-ți face prieteni pe prietenii netrupești. Căci nimeni nu ne ajută așa de mult la virtute, ca ei.

17) Mi-a spus unul dintre iubitorii de Dumnezeu că totdeauna, dar mai ales în sărbătorile anuale și împărătești, Dumnezeu răsplătește pe slujitorii Lui cu daruri.

CAPITOLUL AL IV-LEA

18) Doctorul este dator să se dezbrace cu desăvârșire de patimi, ca să se poată preface, la vremea

bune și rele. Dar duhul este dintre cele totdeauna bune, niciodată nu poate deveni altceva. Iarăși, cugetul trupului, adică fapta rea, e din cele pururea rele. Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Dacă dai deci celui bun sufletul și trupul, vei fi de partea lui; dacă, celui rău, te-ai făcut părtaș lui nu prin firea sufletului și a trupului, ci prin voința care poate alege pe amândouă acestea". Alta: „Cel ce stă liniștit și nu mustră păcatul aproapelui său este nemilos, ca și cel ce lasă veninul în cel mușcat de șarpe". Duhul e totdeauna bun, pentru că el e sufletul străbătut de Duhul dumnezeiesc.

potrivită, că le are pe unele și mai ales mânia. Căci de nu le-a lepădat cu totul, nu le va putea îmbrăca iarăși în chip nepătimitor⁹⁵⁹.

19) Am văzut un cal în oarecare măsură nedeprins, care, fiind dus de frâu și pășind liniștit, deodată, slăbindu-i-se puțin frâul, l-a primejduit pe stăpân. Cu doi draci se obișnuiește să se întâmple aceasta⁹⁶⁰. Deci ce voiesc să caute, să caute cu osteneală. Doctorul va cunoaște înțelepciunea dată lui de Dumnezeu, când va putea să vindece bolile pe care cei mulți nu le pot vindeca.

CAPITOLUL AL V-LEA

20) Nu e învățător vrednic de laudă cel ce face înțelepți pe copiii învățați, ci pe cei neînvățați și neînțelepți, ducându-i la desăvârșire. Iscusița vizitatorilor se arată și e lăudată când țin în frâu cai necercați și-i scapă pe aceștia.

21) Dacă ai ochi în stare să vadă de mai înainte furtunile pe mare, spune aceasta limpede celor aflați în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corabiei, pentru că ți s-a încredințat de către toți, fără grijă, cârma ei.

22) Am văzut doctori care nu au vestit înainte bolnavului pricinile îmbolnăvirii. De aceea, au

959. Acesta e semnul că cineva s-a izbăvit cu totul de patimi: că se poate preface că le are, fără să se resimtă de ele.

960. „Cu slava deșartă și cu lăcomia pântecelui, sau cu curvia. Căci acestea nu slăbesc războiul cu noi până la sfârșit.” Alta: „Aceștia sunt cel al mâniei și al curviei. De va slăbi cineva puțin grija, îndată se stârnesc iarăși și încă așa de mult, că rămân până la sfârșit și robesc firea de parcă ar fi naturale”.

pricinuit și bolnavilor și lor înșiși multă oboseală și chin.

23) Pecât de multă credință în el vede în tâistătorul la supușii săi și la alții din afară, pe atât trebuie să se păzească pe sine cu toată grija în cele ce le face și le spune. Căci știe că toți privesc la el ca la o icoană pilduitoare și socotesc cele spuse și făcute de el ca dreptar și lege.

24) Pe păstorul adevărat îl dovedește iubirea. Căci din iubire s-a răstignit Păstorul cel mare.

CAPITOLUL AL VI-LEA

25) Însușește-ți cele ale altora prin cuvinte și nu vei avea nevoie totdeauna de multă sfială⁹⁶¹.

26) Întristează pe cel bolnav pentru o vreme, ca să nu se lungească mult timp boala, sau să moară din pricina tăcerii vrednice de osândă. Mulți au socotit, din pricina tăcerii cârmaciului, că plutesc bine, până ce s-au izbit de stâncă.

27) Să auzim pe marele Pavel scriind lui Timotei: „Stăruie pe lângă ei cu timp și fără timp” (2 *Timotei* 4, 2). „Cu timp”, socotesc, când cei muștrați rabdă muștrarea cu plăcere; „fără timp”, când sunt mușcați de ea. Căci și izvoarele izvorăsc apa, chiar când nu însetează nimeni.

961. „Cuvântul e către păstor: când, zice, vine cineva să ți se mărturisească și stă de multe ori la îndoială, silește-te să-ți însușești numai prin cuvinte cele ale aceluia și nu cu faptele. De pildă, zi către el: «O, frate, nu te întrista; și eu am făcut aceasta și aceasta», adică cele de care se îndoiește să le spună. Și el, luând curaj, îți va spune toate în chip lămurit și nu vei avea nicio vătămare din aceasta.”

28) Este în firea unor întâistătători, ca să zic așa, să se sfiască și de multe ori să nu spună celor supuși cele de trebuință, ci să tacă. Dar aceștia să nu se ferească să-și împlinească datoria de învățători față de ucenicii lor și să însemneze pe o hârtie poruncile de trebuință ce se cade să le dea acestora.

29) Să ascultăm ce spune în privința unora dumnezeiasca Scriptură: „Taie-l, căci pentru ce să mai ocupe pământul fără rost?” (*Luca 13, 7*); și: „Scoateți pe cel rău dintre voi” (*1 Corinteni 5, 13*); și: „Nu te ruga pentru poporul acesta!” (*Ieremia 7, 16*); și despre Saul, la fel. Toate acestea e dator să le cunoască păstorul: cu care, cum, și când trebuie să se întâmple. Căci nimic nu e mai adevărat decât ceea ce spune Dumnezeu.

30) Dacă cineva, muștrat îndeosebi, nu se rușinează, va face și din muștrare în fața mai multora prilej de nerușinare, urându-și de bunăvoie însăși mântuirea sa⁹⁶².

CAPITOLUL AL VII-LEA

31) Țin seama și de ceea ce am văzut că se întâmplă și la mulți bolnavi conștiinți. Aceștia, cunoscându-și frica și neputința lor, au rugat pe doctor să-i lege, fără voia lor, și să-i trateze cu sila, de bunăvoia lor. Pentru că „duhul este râvnitor”, pentru nădejdea viitoare,

962. „Muștră pe păcătos fără mânie, înduplecându-l mai degrabă prin cuvânt și nu prin mânie să se îndrepteze.” Alta: „Cel ce păstorește poporul va da pedepse de îndreptare și nu va lovi pentru păcate mici”. Alta: „Se cade să se mustre păcătosul cu grijă și cu sânguință spre îndreptare. Iar de stăruie în păcat, neîndreptându-se, trebuie scos din frățime, ca să nu strice și pe ceilalți”.

„iar trupul este neputincios” (Matei 26, 42), pentru slăbiciunile de mai înainte. Iar eu, văzând aceasta, i-am rugat pe doctori să se lase înduplecați de aceia.

32) Povățuitorul nu trebuie să le ceară tuturor celor ce vin la el să meargă pe calea îngustă și plină de necazuri. Nici nu e, fiecăruia, jugul blând și sarcina ușoară, ci trebuie mai degrabă să se aplice leacurile potrivite. Celor împovărați de păcate grele și ușor aplecați spre deznădejde le este potrivit leacul al doilea. Celor ce tind spre un cuget înalt și mândru le este potrivit leacul dintâi.

33) Unii, voind să facă o cale lungă și întrebând pe cei ce o cunosc, au auzit de la ei că este dreaptă și neprimejdioasă. Dar moleșindu-se în cursul călătoriei, din pricina a ceea ce au auzit, pe la mijlocul ei sau s-au primejduit, sau s-au întors, aflându-se nepregătiți pentru greutățile ei. Dar socotesc că se poate întâmpla și lucrul dimpotrivă.

34) Acolo unde dragostea dumnezeiască s-a atins de inimă, frica din cuvinte n-a avut putere. Și unde s-a ivit frica gheenei, acolo s-a născut răbdarea tuturor durerilor și ostenețelor. Unde se cunoaște nădejdea Împărăției, acolo se ivește și disprețuirea tuturor celor de jos.

35) Conducătorul de oaste destoinic cunoaște limpede starea și treapta fiecăruia din cei conduși. Căci poate sunt în mulțime unii fruntași în luptă și luptători de unul singur, putând să fie așezați în liniște în fruntea ostașilor.

36) Nu poate scăpa cârmaciul corabia singur, fără împreună-lucrarea corăbierilor. Nici doctorul nu poate vindeca pe cel ce suferă, nerugat mai întâi de el și neajutat prin arătarea răniilor lui cu deplină încredere. Cei ce s-au rușinat de doctori și-au pricinuit puroi și adesea mulți au murit.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

37) Păzind oile la pășune, păstorul să nu înceteze să se folosească de fluierul cuvântului, mai ales când vor să meargă la culcare. Căci de nimic altceva nu se teme lupul, ca de sunetul fluierului păstoresc.

38) Întâistătătorul nu trebuie să se umilească totdeauna fără judecată, nici să se înalțe totdeauna nebunește, ci să privească la Pavel, folosindu-se de amândouă (2 *Corinteni* 10-13). Domnul a acoperit ochii celor călăuziți față de lipsurile întâistătătorului. Iar acesta, arătându-le lor pe acestea, a trezit în ei necredința.

39) Am văzut întâistătător lăsându-se, dintr-o smerenie adâncă, sfătuit în unele lucruri de fiii săi. Și am văzut pe altul voind să le arate acelora, din mândrie, neînțeleapta lui înțelepciune și râzând de ei.

40) Am văzut, e drept foarte rar, în câte o împrejurare povățuitori pătimiși stăpânind peste cei nepătimiși, care, rușinându-se pe încetul de cei conduși, au pus capăt patimilor lor. Aceasta cred că a lucrat-o în ei plata celor mântuiți. Și așa, stăpânirea lor pătimașă li s-a făcut pricină de nepătimire.

CAPITOLUL AL IX-LEA

41) Să luăm aminte să nu risipim vreodată cele încărcate în port în largul mării⁹⁶³. O știu aceasta cei încă nedepriși cu zgomotele din afară.

963. Ed. 1970: „Să luăm aminte să nu risipim cele adunate în port, sau în timpul liniștirii, în marea conducerii, sau cele adunate în obște prin ascultare să le pierdem iarăși în obște”.

42) Cu adevărat, mare lucru este a răbda cu hotărâre și cu bărbăție zăduful și pacea și tihna liniștirii și a nu căuta împrăștierile și mângâierile din afara corabiei, sau a chiliei, cum caută corăbierii trândavi, în vremea liniștită, scăldarea în mare. Dar neasemănat mai mare lucru este a nu avea frică de zgomote, ci a rămâne, în vremea ciocăniturilor lor în inimă, petrecând neclintit cu oamenii în afară și cu Dumnezeu înlăuntru.

CAPITOLUL AL X-LEA

43) Să-ți fie, o, minunatule, ceea ce se petrece la judecătoriile din afară pricină de gândire la cele ale noastre: Cine vine ca un osândit la judecata înfricoșătoare și adevărată a noastră, și cine, nevinovat, sânguindu-se spre lucrarea și slujirea lui Dumnezeu? Căci sunt două sosiri contrarii și au nevoie de judecăți potrivite lor⁹⁶⁴.

44) Întâi de toate să fie întrebat cel vinovat, care au fost faptele lui după felul lor, pentru două motive: ca prin mărturisire să se simtă totdeauna împuns (în conștiință) și să rămână fără îndrăznire, și ca, cunoscând ce răni a primit, să fie trezit la iubirea noastră⁹⁶⁵.

45) Să nu uiți nici aceasta, o, preacinstite, precum știi de fapt. Să nu fie! Să fie judecate de voi și locurile și chipul de viață nouă și deprinderile celor vinovați.

964. E sfătuit duhovnicul să primească la spovedanie, ca la judecată, atât pe cei cu păcate, cât și pe cei nevinovați.

965. Cei ce au păcătuț în obște au păcătuț față de unii din cei din obște („de noi, ceilalți”) și, prin durerea mărturisirii, să fie îndemnați la iubirea față de aceia.

Căci e o mare felurime și deosebire în acestea. De multe ori cel mai slab e și cel mai smerit cu inima. De aceea trebuie să fie pedepsit și mai ușor de către doctorii duhovnicești⁹⁶⁶. Iar ceea ce se cere pentru cel dimpotrivă e vădit.

CAPITOLUL AL XI-LEA

46) Nu e drept ca lupul să păzească oile, și nu e neprimejdios ca cei pătimiși să conducă peste cei pătimiși⁹⁶⁷.

47) Neplăcută priveliște este vulpea pentru păsări. Dar nimic nu e mai neplăcut decât un păstor care se înfurie. Cea dintâi tulbură păsările, al doilea tulbură și pierde sufletele cuvântătoare.

48) Ia seama să nu cercetezi cu de-amănuntul lucrurile cele mai mici, căci nu vei fi următor lui Dumnezeu⁹⁶⁸.

966. „Cel ce dă certarea pentru sănătate pedepsește cu iubire. Iar cel ce caută răzbunare a ieșit din iubire. Dumnezeu pedepsește cu iubire, nu ca să se răzbune, să nu fie!, ci caută să vindece chipul Său și nu ține mânie vreme îndelungată. Acest chip al iubirii e drept și nu înclină pătimăș spre răzbunare.”

967. „Cine va fi curățit de cel necurat? Cum va apăra cel mincinos adevărul? Și cel rău în sine cum va fi bun cu alții?”

968. „Nu sili pe cel ce nu te-a ascultat de la primul cuvânt cu cearta, ci fă-ți al tău câștigul pe care l-a aruncat el. Căci mai mult decât îndreptarea lui îți va fi de folos ție nepomenirea răului.” Alta: „Luând de la Dumnezeu slujba de a învăța și nefiind ascultat, întristează-te în cuget și nu te tulbura la arătare. Căci, întristat de el, nu te vei număra cu cel ce nu te-a ascultat. Dar, tulburându-te, vei fi certat pentru același lucru”. Alta, a lui Marcu: „Primind slujba de a porunci, păzește treapta ta și nu trece cu tăcerea cele ce trebuie pentru faptul că ți se împotrivesc. Căci, pentru cei ce ascultă, vei lua plată pentru virtutea lor. Iar celor ce

49) Să ai și tu pe Dumnezeu iconom și întâistătător al tuturor celor din lăuntrul și din afara ta, ca un cârmaci preabun. Și, tăindu-ți prin El voia ta, te vei face și tu fără griji, călăuzit numai de voia Lui.

50) Trebuie să iei seama și tu și toți și la aceasta: nu cumva harul a rânduit să lucreze prin noi cele mai multe din credința celor ce vin la noi și nu din curăția noastră? Căci mulți din cei pătimiși au făcut lucruri minunate în chipul amintit.

51) Dacă „mulți, spune, vor zice către Mine în ziua aceea: «Doamne, Doamne, oare n-am proorocit în numele Tău?» și celelalte” (*Matei 7, 22*), nu e de necrezut ceea ce s-a spus mai înainte.

52) Cel ce și L-a făcut pe Dumnezeu sieși milostiv poate să-i facă bine pe cei bolnavi, fără ca ei să simtă și într-un chip ascuns lor, dobândind două lucruri mari: să se păstreze pe sine ferit de slava oamenilor, ca de o rugină, și să facă pe cei miluiți să mulțumească numai lui Dumnezeu.

CAPITOLUL AL XII-LEA

53) Dă celor ce-și fac drumul cu curaj și bărbăție mâncăruri mai tari și mai vârtoase; iar celor rămași în urmă, fie prin fire, fie prin voință, dă-le lapte, ca unora ce sunt încă prunci. Căci toată mâncarea e la vremea ei.

54) Aceeași mâncare le pricinuiește adeseori unora râvna, iar altora, întristarea. Trebuie ținut seama, la aruncarea seminței, de cele de față: de timp, de persoană, de calitate, de cantitate⁹⁶⁹.

nu ascultă să le ierți toate și vei lua la fel de la Cel ce a zis: «Iertați și se va ierta vouă» (*Luca 6, 37*)”.

969. „Socotesc că spune că nu trebuie vorbit cu toți, care vin la învățătură pentru a se împărtăși de semințele duhovnicești, la

55) Unii, socotind ca nimic luarea asupra lor a grijii altora, au pornit să păstorească sufletele fără judecată; și cu toate că întreceau pe alții cu multă bogăție (în virtuți), au plecat cu mâinile goale, trecând altora această purtare de grijă a acelora⁹⁷⁰.

56) Precum există copii adevărați și legitimi, și alții din a doua căsătorie, și alții din slujnice și alții din curvie, așa se cunosc multe feluri asemănătoare ale purtării de grijă a altora. Există o purtare de grijă adevărată, o dăruire a sufletului pentru sufletul aproapelui în toate. Și există o luare asupra-și numai a păcatelor mai înainte săvârșite; și alta, numai a celor făcute după aceea. Și există o purtare numai a poverii poruncilor proprii, din puținătatea puterii duhovnicești și din lipsa nepătimirii. Dar chiar în cea dintâi și desăvârșită, purtăm povara după măsura tăierii voci⁹⁷¹.

57) Fiul legitim se cunoaște când lipsește tatăl. Așa să înțelegi și în cazul celor de sub ascultare. Să ia seama întâistătătorul și să însemneze pe cei ce se împotrivesc în cuvânt și lucrează împotrivă; și să-i certe cu cele mai grele muștrări în fața unora mai mari,

fel, nici a le da aceleași porunci, sau pedepse (certări); ci după persoană, timp, râvnă și după cantitatea și calitatea păcatelor.”

970. Unii își pierd la conducere bogăția virtuților în loc să o sporească, umplându-se de slava deșartă și de iuțime, și trec altora prilejul de a se îmbogăți.

971. „Spune că sunt unii păstori care nu iau asupra lor povara judecării altora dintre cei ascultători, din lipsa desăvârșirii. E așa cum vedem și acum la mulți, care nu iau asupra lor gândurile călugărilor de sub conducerea lor. Dar pe a poruncilor lor o suportă în orice caz. Căci aceștia suportă judecata și povara, ca unii ce s-au făcut pricinuitori ai vătămării sau folosului celor supuși, numai din poruncile ce li le-au dat.”

insuflând și altora frică prin ei, chiar dacă aceia s-ar simți greu mușcați de ocări. Căci mai de folos este înțelepțirea multora, decât păgubirea unuia.

58) Sunt unii care, din iubire duhovnicească, au primit poveri de ale altora peste puterea lor, aducându-și aminte de cel ce a zis: „Mai mare dragoste ca aceasta nimeni nu are” (*Ioan 15, 13*) și celelalte. Și sunt alții care, primind de la Dumnezeu puterea purtării altora, nu s-au supus cu dulceață greutăților pentru mântuirea fratelui. Și eu i-am plâns pe aceștia ca pe unii ce nu au avut dragoste. Iar despre cei dintâi am aflat spunându-se undeva: „Cel ce-și stoarce cinstiri de la cel nevrednic gura mea este” (*Ieremia 15, 19*); și: „Să-ți fie ție după chipul în care ai făcut”.

59) Îți cer să iei aminte și la aceasta: de multe ori păcatul cu gândul al întâistătătorului se judecă mai rău decât cel cu fapta al ascultătorului, dacă mai ușoară este greșeala ostașilor decât porunca rea a conducătorului de oaste.

60) Sfătuiește pe ascultători să nu-și mărturisească cele trupești și desfrânate în amănunt. Iar celelalte păcate să le miște în minte noaptea și ziua, după chipul lor amănunțit.

61) Deprinde pe cei de sub ascultarea ta să fie nevinovați întreolaltă și foarte înțelepți față de draci.

62) Să nu-ți rămână ascuns scopul oilor în legăturile dintre ele. Căci scopul dracilor este să destrame pe cei sânguitori prin trândăvie.

63) Nu pregeta când ți se cere să te rogi și pentru cei cu totul fără grijă; roagă-te nu pentru ca să fie mântuiți (căci aceasta este deocamdată cu neputință, dacă ei nu conlucrează), ci ca să fie mișcați de Dumnezeu la sânguință.

64) Cei slabi să nu mănânce împreună cu ereticii, precum s-a spus în canoane. Cei tari în Domnul, dacă sunt poftiți de cei necredincioși cu credință și vor voi să meargă la ei, să meargă spre slava lui Dumnezeu.

65) Nu te scuza cu neștiința: căci cel ce nu știe și face lucruri vrednice de pedepsire se va bate că nu a învățat.

CAPITOLUL AL XIII-LEA

66) E rușine ca păstorul să se teamă de moarte. Când o cere ascultarea, nu trebuie să existe frică de moarte.

67) Caută, o, fericite, virtutea fără de care nu va vedea nimeni pe Domnul și fă pe fiii tăi să câștige înaintea de toate pe aceea, izbăvind-i pe ei cu totul de vederea oricărei fețe netede și asemănătoare celor femeiești.

68) Felurile de viețuire și locuințele tuturor celor de sub ascultarea voastră să fie deosebite după vârstele trupului. Căci nu trebuie a trimite pe cineva din port⁹⁷².

69) Să nu punem peste nimeni mâinile înainte de a fi ajuns la vârsta înțelepciunii, legiuită potrivit lumii, ca nu cumva, ridicând pe vreunele dintre oile aflate în neștiință, acestea, ajungând apoi la cunoștință, să nu poată răbda povara și arșița, ci să se năpustească spre lume. Acest lucru nu va fi fără primejdie celor mai înainte hirotoniți.

70) Cine este oare un astfel de iconom al darului lui Dumnezeu, ca, nemaiaivând nevoie de lacrimile, de

972. „Vorbește de educarea și primirea copiilor și a altor tineri, ca să fie despărțiți după loc.”

suspinele și de ostenelile sale, să se folosească de ele fără cruțare către Dumnezeu pentru curățirea altora?⁹⁷³

71) Să nu încetezi vreodată să speli și să cureți sufletele întinate și mai ales trupurile, ca să poți cere cu îndrăznire de la Conducătorul luptei cununi nu numai pentru sufletele alor tăi, ci și pentru ale celor străini.

72) Am văzut pe neputincios curățind neputința altui neputincios, folosindu-se de o îndrăzneală vrednică de laudă, pentru acela, către Dumnezeu, și punând sufletul său pentru alt suflet într-o smerenie și prin vindecarea aceluia vindecându-se pe sine însuși. Și am văzut pe altul făcând la fel din închipuirea de sine și auzind certarea: „Doctore, vindecă-te pe tine însuși” (Luca 4, 23).

73) Este cu puțință a se lipsi cineva de un bun pentru un altul mai mare, așa cum cel ce a ocolit mucenicia a făcut-o nu din frică, ci pentru folosul celor ce se mântuiau prin el⁹⁷⁴.

74) Există câte unul care se predă pe sine necinstirii, pentru cinstirea altora; acesta e socotit de mulți ca iubitor de plăceri sau ca amăgitor, deși spune adevărul.

75) Dacă cel ce are cuvânt de folos și nu-l împărtășește cu îmbelșugare nu va rămâne nepe-depsit, la ce mare primejdie nu trebuie să se aștepte, prietene, cei ce pot ca și prin însăși sânguința în

973. Nu e vorba de meritele de care nu mai au unii nevoie, și pe care Biserica le trece altora prin indulgențe, ca în Biserica romano-catolică, ci de lucrarea lor personală pentru trezirea altora, de comunicarea directă dintre membrii Bisericii.

974. „Vorbește de Grigorie Taumaturgul (Făcătorul de minuni), care a ales mai bine retragerea pentru ocrotirea altora dată lui de Dumnezeu, decât mucenicia.”

fapte să se ostenească cu cei ce se ostenesc, și nu voiesc să o facă?⁹⁷⁵

76) Izbăvește și tu, cel ce ai fost izbăvit de Dumnezeu. Mântuiește, tu, cel ce ai fost mântuit, pe cel dus la moarte, și nu cruța nimic ca să răscumperi pe cei omorâți de draci⁹⁷⁶. Căci aceasta e marea luptă înaintea lui Dumnezeu, mai presus de toată lucrarea și contemplarea oamenilor și a îngerilor⁹⁷⁷.

77) Cel ce spală și curăță, cu curăția dată lui de la Dumnezeu, întinăciunea altora și din cele prihănite face daruri neprihănite pe care le aduce lui Dumnezeu se dovedește împreună-lucrător al Puterilor netrupești

975. Sfântul Maxim: „Cel ce s-a împărtășit de bunătăți de la Dumnezeu e dator să le dea mai departe și altora. «În dar ați luat, zice, în dar să dați» (Matei 10, 8). Căci cel ce ascunde darul sub pământ defăimează pe Domnul ca aspru, nefolosind virtutea, pentru cruțarea trupului. Iar cel ce vinde adevărul vrăjmașilor, fiind dat pe urmă pe față ca iubitor de slavă deșartă, se spânzură”. Oricine poate și deci oricine e dator să ia parte la ostenele și la durerile altora și să le ușureze. Așa face fiecare prin sine pe Hristos lucrător pentru alții. De la Hristos încoace nu mai poate spune nimeni: „Doamne, om nu am”. Toți îl putem avea pe Hristos. Dar Hristos lucrează prin cei ce cred în El.

976. Fiecare poate fi astfel un misionar al mântuirii în Hristos. Fiecare îl poate face pe Hristos lucrător prin sine și simțit de ceilalți. Nu se cade nimănui să rămână spectator pasiv la lucrarea preoților Bisericii. Toți sunt ostași angajați în luptă pentru Hristos; fiecare are o armă duhovnicească cu care poate purta această luptă.

977. A ajuta pe alții în numele lui Hristos, și prin aceasta a-l face pe Hristos însuși lucrător prin noi față de alții, e cea mai mare nevointă pe care o cere Dumnezeu de la noi. Ea împlinește două lucruri deodată: ajută pe alții și propovăduiește pe Hristos. Așa se unesc în lucrarea creștinului dimensiunea orizontală și cea verticală.

și înțelegătoare⁹⁷⁸. Acesta și numai acesta este lucrul de totdeauna al celor ce liturghisesc lui Dumnezeu⁹⁷⁹. „Că toți cei dimprejurul Lui îi vor aduce daruri” suflete (*Psalm 75, 11*).

78) Nimic nu arată așa de mult iubirea de oameni și bunătatea cea către noi a Făcătorului ca a lăsa cele nouăzeci și nouă de oi și a căuta pe cea rătăcită. Ia aminte, deci, o, minunate, și arată-ți toată sânguina, dragostea, căldura, grija și rugămintea către Dumnezeu pentru cel foarte rătăcit și zdrobit. Căci unde sunt mari bolile și rănilor, fără îndoială mari vor fi și răsplătirile date.

79) Să luăm aminte, să privim și să facem. Căci nu întotdeauna întâistătătorul trebuie să judece potrivit dreptății, ci să țină seama de neputință. Eu am văzut doi inși judecați de către un preaînțelept judecător. Și acesta l-a declarat pe cel nedrept drept, pentru că era mai slab; iar pe cel drept l-a osândit ca nedrept, pentru că era mai bărbătesc și mai plin de tărie sufletească. Aceasta, pentru ca să nu se facă dezbinare mai mare

978. Toate lucrurile și persoanele sunt date nouă de Dumnezeu și trebuie să I le întorcem Lui, într-un dialog neîncetat al iubirii cu fapta. Dar noi am murdărit darurile date nouă de Dumnezeu prin gândurile urâte cu care le privim și le folosim. Prin aceasta ne-am murdărit pe noi înșine și întindem prin ele murdăria și asupra altora. Iar Dumnezeu nu primește să-I întorcem murdărite darurile Lui. El ne cere să I le aducem curate, să facem deci efortul de a le curăți și de a ne curăți, de a pune curăția noastră în ele. Dacă îmi dă cineva o haină curată și eu o murdăresc și i-o întorc murdară, îl jignesc. Trebuie să o spăl, ca să i-o dau curată.

979. Aceasta este Liturghia cosmică neîncetată, cerută de Dumnezeu: să ne aducem pe noi și să-i aducem pe toți și unul pe altul, curățiți, lui Dumnezeu, împreună cu toate cele dăruite de El.

prin dreptate. Dar între patru ochi a spus fiecăruia cele cuvenite lui și mai ales celui bolnav sufletește.

80) Câmpul înverzit e potrivit pentru oi. Dar mai potrivită e învățătura și pomenirea morții ființelor cuvântătoare, acestea putând vindeca întinăciunea lor.

81) Cercetează pe cei tari cu sufletul și-i ceartă fără motiv de față cu cei slabi, ca să vindeci, prin leacul unuia, rana celuilalt și să-i înveți pe cei moleșiți să se facă tari.

82) Nicăieri Dumnezeu, ascultând o mărturisire, nu Se arată să o fi făcut cunoscută public, ca nu cumva să-i oprească pe cei ce se mărturisesc prin darea pe față a lor, și așa să-i facă de nevindecat în boala lor.

83) De ne bucurăm de darul cunoașterii de mai înainte, să nu spunem de mai înainte, celor ce au greșit, greșalele lor, ci mai degrabă să-i îndemnăm prin vorba cu înțeles spre mărturisire. Căci și prin mărturisirea lor către noi li se pricinuiește nu puțină iertare⁹⁸⁰. Să-i învrednicim pe aceștia după mărturisire de mai mare îndrăzneală către noi și de o mai mare îngrijire decât cea de mai înainte⁹⁸¹. Căci prin aceasta înaintează la o mare încredere și dragoste față de noi. Și suntem datori să ne arătăm lor chip de smerenie dusă până la culme; dar să-i învățăm să aibă și frică față de noi⁹⁸². Întru toate trebuie să fii răbdător față de ei, în afară de neascultarea lor în cele zise.

980. Și în mărturisire se arată voința de a depăși păcatul. Nu ajunge numai o părere de rău interioară.

981. Să nu-i lăsăm într-o situație jenantă pentru mărturisire. Dar să le acordăm remediile potrivite cu boala arătată.

982. Sau mai degrabă respect pentru remediile ce li le recomandăm.

84) la seama ca nu cumva, smerenia ta peste trebuință să adune cărbuni de foc asupra capului fiilor tăi⁹⁸³.

85) la seama de nu cumva vezi în țarina ta vreun pom care face pământul neroditor, dar care ar putea să rodească în altă țarină. Să nu ne ferim să răsădim acești pomi cu sfatul, în altă parte, printr-o apropiere iubitoare⁹⁸⁴.

86) E cu putință ca întâistătătorul să lucreze virtutea, fără primejdie, chiar și în locuri mai nepotrivite, adică mai lumești și mai iubitoare de plăcere.

87) Când doctorul propășește în sănătatea sufletească, nu are nevoie așa de mult de îngrijirea trupească a celor bolnavi⁹⁸⁵.

88) Să ia seama întâistătătorul la primirea tinereilor vlăstare; căci nu toată neprimirea și alungarea e oprită de Dumnezeu⁹⁸⁶.

89) Niciun dar nu e așa de bine primit de Dumnezeu de la noi ca acela de a aduce suflete cuvântătoare prin pocăință⁹⁸⁷. Căci toată lumea nu are un preț

983. Cărbuni de foc ai osândirii veșnice, pentru că smerenia noastră nu i-a făcut să se pocăiască.

984. Uneori nu poți dezvolta în tine niște virtuți, dar cu cuvântul poți ajuta pe alții să le dezvolte. Dar pentru aceasta ai nevoie de o comuniune iubitoare cu alții, ca să le poți transmite darul mare pe care îl ai tu față de acele virtuți pe care nu le poți dezvolta în tine. De exemplu: pentru puterea cuvântului, a slujirii, a învățaturii. Se poate înțelege și ca un îndemn dat unora de a se muta în altă parte.

985. Când iradiază din duhovnic o mare curăție, nu are nevoie să impună fiului sufletesc prea multe osteneli de a o câștiga și el; din pilda lui iradiază putere și în acela.

986. Adică Dumnezeu nu cere să fie primit la călugărie oricine cere aceasta.

987. Toți trebuie să ne aducem pe noi înșine daruri lui Dumnezeu, dar și unii pe alții, pentru că toți ne-am fost dați unii altora ca daruri de către Dumnezeu. Însă nu ne putem aduce

deopotrivă cu al unui suflet. Lumea trece, iar sufletul e nesticăcios și rămâne. Drept aceea nu ferici pe cei ce aduc bunuri, ci ferește pe cei ce aduc lui Hristos oi cuvântătoare⁹⁸⁸.

CAPITOLUL AL XIV-LEA

90) Fă-ți arderile de tot fără prihană, căci altfel nu te-ai folosit cu nimic.

91) Dacă trebuie să primim cuvântul: „Se cădea să fie vândut Fiul Omului; dar vai celui prin care a fost vândut” (*Marcu 14, 21*), tot așa trebuie să primim și lucrul dimpotrivă: se cade ca mulți să se mântuiască și, negreșit, cei ce voiesc; dar plata se va da celor prin care s-a făcut mântuirea, după Domnul.

unii pe alții daruri lui Dumnezeu ca pe niște obiecte, ci ca pe niște subiecte, prin libertatea pe care ne-o sporim unii altora, și îmbogățiți în legăturile între noi. Aducând pe alții ca daruri sau aducându-ne aceia pe noi, se aduc și ei înșiși sau ne aducem și noi înșine, dar îndemnați unii de alții. Rostul nostru este deci să ne îndemnăm la aceasta. Iar aceasta o facem îndemnându-ne unii pe alții să părăsim păcatele, pocăindu-ne. Căci păcatul nu este altceva decât un refuz al omului de a se aduce dar lui Dumnezeu. Iar la trezirea pocăinței în alții avem fiecare un rol important, înfăptuit prin cuvântul, dar mai ales prin pilda noastră.

988. Acesta e preotul și arhierul adevărat, dacă slujba preoției și arhieriei stă în a aduce daruri lui Dumnezeu pentru popor (*Evrei 5, 1*). Dacă e așa, preotul își exercită lucrarea sa prin orice cuvânt, dar și prin orice faptă pilduitoare, prin care poate câștiga un suflet pentru Hristos. El nu e preot numai la altar, cum se spune uneori în timpul nostru. Dar mai ales vai de preotul care depărtează sufletele de la Hristos prin purtarea și cuvintele lui! El s-a făcut slujitorul diavolului. Mai trebuie observat că aici se deschide un larg câmp de lucru pentru preoția generală, din care face parte orice credincios.

92) Avem nevoie înainte de toate, o preasfințite, de puterea duhovnicească, pentru ca celor pe care am pornit să-i călăuzim spre Sfintele Sfintelor să căutăm să le arătăm pe Hristos, odihnindu-se pe Masa cea de taină și ascunsă. De aceea, când îi vedem tulburați și strâmtorați de mulțimea gândurilor ce voiesc să-i împiedice (mai ales în pridvorul intrării), să-i luăm de mână ca pe niște copii și să-i izbăvim de mulțimea gândurilor⁹⁸⁹.

Iar dacă unii sunt foarte prunci sau neputincioși, e de trebuință să-i luăm pe umerii noștri și să-i purtăm până ce vor ajunge la ușa intrării celei cu adevărat strâmte. Căci acolo are loc toată îngustarea și strâmtorarea. De aceea a și scris careva despre ea: „Aceasta este osteneala înaintea mea, până ce voi intra în locul cel sfânt al lui Dumnezeu” (*Psalms 72, 16-17*).

93) Am spus, o Părinte al Părinților, și în cele de mai înainte despre acel părinte al părinților și învățător al învățătorilor, cum era îmbrăcat în întregime în înțelepciunea cea de Sus, nefățarnic, muștrător, cu luare-aminte la toate, înțelept, pogorător, cu sufletul luminos; iar ceea ce era mai minunat dintre toate ale lui, era că pe cei ce-i vedea că voiesc să se mântuiască

989. Urcușul duhovnicesc al credinciosului (sau al călugărului) este asemănat cu înaintarea lui din pridvorul bisericii până în altarul ei, pe masa căruia Se odihnește Hristos, a Căruia odihnă se comunică și lui prin Sfânta Împărtășanie, sau prin unirea cu El. În pridvor, cel ce a pornit să înainteze e tulburat de gândurile lumești prihănite, în tinda bisericii se leapădă de ele, în naosul bisericii contemplă rațiunile curate ale lucrurilor (sau ale virtuților) și ale persoanelor cu care se află împreună în rugăciune, în altar se unește cu Dumnezeu dincolo chiar și de contemplarea acestor rațiuni ale celor create, duse prin sfinți la unirea lor cu cele dumnezeiești.

îi povățuia cerându-le mult, iar pe care-i vedea ținând la voia lor, sau având vreo împătımire, îi depărta în așa fel de la lucrul de care erau împătimiți, ca toți să ia seama să nu-și arate voia lor față de nimic din cele de care fuseseră alipiți. Mai spunea pururea pomenitul și aceasta: că e mai bine să fie alungat cineva din mănăstire, decât să fie lăsat să-și facă voia lui. Căci cel ce-l alungă îl face de multe ori mai smerit pe cel alungat și, prin aceasta, să-și taie singur voia lui. Iar cel ce pare să se poarte cu aceștia cu iubire de oameni și cu pogorământ îi face ca în ceasul morții să-l blesteme, ca pe unul ce mai degrabă i-a amăgit în loc să-i folosească.

Acest mare păstor putea fi văzut după rugăciunile de seară șezând pe un tron (pe dinafară alcătuit din lemn, iar pe dinăuntru din daruri duhovnicești), ca un împărat pe care-l înconjura obștea cea bună și adunată întreagă ca niște albine înțelepte și asculta cuvintele și poruncile lui ca pe ale lui Dumnezeu. Și unuia i se poruncea să rostească cincizeci, altuia treizeci, iar altuia o sută de psalmi înainte de culcare; altuia i se poruncea să facă atâtea îngenuncheri, altuia, să doarmă șezând; altuia, să citească un anumit timp; iar altuia, la fel, să stea la rugăciune.

Pe lângă aceasta a rânduit doi dintre frați ca supraveghetori, având să ia seama la întâlnirile și la lenevirile de peste zi și să le oprească; iar noaptea, la privegherile necuvenite și la cele ce nu se pot preda scrisului. Dar nu numai atât, ci marele păstor rânduia și în privința mâncării ceea ce i se potrivea fiecăruia. Căci nu era pentru toți o singură dietă, nici una asemănătoare, ci se rânduia fiecăruia alta, după starea lui. Unora le rânduia, bunul chivernisitor, una mai ușoară, altora, una mai zemoasă. Și lucru

minunat era că porunca se împlinea fără murmure, ca și când ar fi ieșit din gura lui Dumnezeu. Sub ascultarea vrednicului de pomenire se afla și o lavră, în care cel în toate desăvârșit trimitea din mănăstire pe cei puternici pentru liniștire.

94) Să nu-i conduci, rogu-te, pe cei mai nevinovați la multe feluri de gânduri meșteșugite. Mai degrabă, condu-i și pe cei cu gânduri de tot felul la simplitate. Acesta e un lucru minunat.

95) Cel ce s-a curățit la culme, din nepătimirea lui la culme, se va folosi ca un dumnezeiesc judecător și de o judecată aspră. Căci lipsa nepătimirii împunge inima judecătorului și nu-i îngăduie să pedepsească cum se cuvine și să curețe⁹⁹⁰.

96) Lasă fiilor, înainte de toate, moștenirea credinței nepătimașă (nepătată)⁹⁹¹ și a dogmelor bine-credincioase, ca să călăuzești la Domnul nu numai pe fii, ci și pe nepoți, pe calea dreptei credințe (a ortodoxiei, *n. trad.*)⁹⁹².

990. Ed. 1970: „Se va folosi de rigoare (ἀκριβεια), adică nu va fi cu pogorământ în epitimiile impuse celui ce a greșit”. Duhovnicul care are el însuși viața foarte curată poate cere mai mult și fiului său duhovnicesc, dar cel ce nu e prea curat în viața sa nu poate cere nici altuia prea mult. Pe de altă parte, duhovnicul cu o viață pilduitoare ușurează prin aceasta împlinirea osteneților ce le recomandă de către cel ce se pocăiește.

991. „Credința nepătimașă”, căci numai credința ortodoxă nu e produsul unei patimi și nu exprimă un Dumnezeu pătimaș și dă puterea pentru dobândirea nepătimirii. Căci ea e credința în Treimea ca structură supremă a iubirii în Fiul lui Dumnezeu, Care din iubire Se smerește, întrupându-Se și răstignindu-Se; e credința care are, de aceea, ca rod sobornicitatea, străină atât de pasiunea individualistă, cât și de pasiunea dictatorială a unei singure persoane, ambele rodul mândriei.

992. Dogmele păstrate rămân tezaurul Tradiției pentru toate generațiile. Ele nu sunt legate de un timp, ci au valoare netrecătoare.

97) Să nu te oprească mila de a pune pe tineri la strâmtoare, de a-i veșteji și domestici, ca să te slăvească în vremea ieșirii (sufletului).

98) Să-ți fie chip, preaînțelepte, și în privința aceastea, marele Moise. Că n-a putut elibera pe ascultători de faraon, măcar că-l urmau cu supunere, până ce nu au mâncat azima cu ierburi amare (*Ieșirea* 12). Azima e sufletul care nu are ca punct de plecare voia sa. Căci aceasta îl poate umfla și înălța. Dar azima e pururea smerită. Iar prin ierburi amare, să înțelegem când amărăciunea care vine din poruncă, când strâmtorarea ce se naște din amărăciunea postului.

99) Iar eu, Părinte al Părinților, trimițându-ți-le acestea, mi se pare că aud pe cel ce zice: „Tu, cel ce înveți pe altul, nu te faci învățătorul tău?” (*Romani* 2, 21). Dar acum, după ce am spus acestea, opresc cursul cuvântului.

CAPITOLUL AL XV-LEA

*Lauda chinoviarhului Raithului, alcătuită după istoria lui Moise*⁹⁹³

Sufletul, unit cu Dumnezeu prin curăție, nu va avea nevoie de alt cuvânt pentru învățătură, deoarece poartă în sine Cuvântul cel veșnic ca învățător

993. Acest titlu e numai în *PG*. În trad. Veniamin Costache și în ed. 1970 nu există. Ediția lui Pietro Trevisan, reproducând textul din *PG*, reproduce și acest titlu. Ed. 1970 continuă să dea tot capitolul XV din *PG* cu această introducere în continuarea cap. 100. Lui Ioan de Raith i-a fost trimisă întreaga scriere, precum se vede la sfârșitul capitolului XIV.

tainic, ca povăţuitor şi luminător. Şi aşa ştiu că este şi preasfinţitul şi atotluminosul tău suflet de corifeu. Căci cunosc nu numai prin cuvânt, ci prin lucrare şi cercare, preacurata lui cugetare, pierzătoare de fiare, strălucitoare de smerenie, asemenea acelui mare Legiuitor. Fiindcă lui îi urmezi pas cu pas cu cea mai mare stăruinţă şi înaintezi pururea spre înălţime, puţin trebuind ca să-l şi întreci, în ce priveşte vrednica de laudă curăţie şi cununa neprihănirii, prin care ne putem apropia mai mult decât prin altele de Dumnezeu, Cel Preacurat şi Dătătorul a toată nepătimirea şi Ajutătorul în ea, de Cel ce strămută prin aceasta la cer pe cei ce petrec încă pe pământ.

În acestea, ca într-o căruţă de foc, asemenea iubitorului de curăţie Ilie, suindu-te cu picioare neobosite, nu numai pe egiptean l-ai omorât⁹⁹⁴ (*Ieşirea* 2, 12) şi ai ascuns fapta biruitoare în nisipul smereniei, ci şi pe munte ai urcat şi pe Dumnezeu l-ai văzut prin vieţuirea spinoasă şi greu de străbătut, iar acolo te-ai bucurat de glasul dumnezeiesc şi de strălucirea luminii; ba încă şi încălţămintea, adică tot acoperământul cel muritor, ai dezlegat-o şi, apucându-l de coadă, sau de sfârşitul la care ajunge pe cel preschimbat din înger în balaur, l-ai aruncat ca într-un cuib al lui în groapa cea mai de jos, închizându-l în întuneric; şi apoi ai biruit pe faraon⁹⁹⁵, pe cel înalt şi semeţ, şi ai lovit pe egipteni şi pe întâii lor născuţi i-ai omorât (care e cea mai mare faptă de biruinţă)⁹⁹⁶.

994. „Adică pofta omenească.”

995. „Faraon numeşte mintea cea mândră, pricinuitoare a căderii.”

996. Primele gânduri rele ce răsar, ca să nu treacă spre faptă.

De aceea și Domnul ți-a încredințat ție, ca celui neclintit, povățuirea fraților, pe care tu, povățuitorule, povățuindu-i fără frică, i-ai izbăvit de faraon și de lucrarea murdară a cărămizilor de lut, dându-le mai departe întreaga cercare a focului lui Dumnezeu și a curăției norului care stinge toată văpaia poftelor. Dar nu numai atât, ci le-ai despărțit și Marea Roșie și arzătoare (de care ne primejduiim cei mai mulți, *n. trad.*) și i-ai făcut biruitori și purtători ai cununilor de biruință prin toiagul tău și prin priceperea pastorală înecând cu totul pe toți cei ce-i urmăreau.

Dar nu numai atât, ci ai doborât și pe Amalec al mândriei, pe cel ce obișnuiește să vină în calea învingătorilor, după biruința asupra mării; l-ai doborât prin întinderea mâinilor, stând în mijlocul făptuirii și al contemplației (vederii) pentru poporul tău luminat de Dumnezeu. Ai biruit popoarele, i-ai urcat pe cei împreună cu tine pe muntele nepătimirii; ai așezat preoți; ai rânduit tăierea împrejur, ai arătat că fără curățirea prin ea e cu neputință a vedea pe Dumnezeu; ai urcat la înălțime, înlăturând întunericul, negura și furtuna, adică întunecimea de trei ori întunecată.

Te-ai apropiat de lumina cu mult mai luminată, mai strălucitoare și mai înaltă decât rugul. Te-ai învrednicit de glas, te-ai învrednicit de vedere și de proorocie. Ai văzut viețuind încă aici cele ce vor fi pe urmă, adică cea din urmă iluminare a cunoștinței ce va fi. Ai auzit prin glas: „Nu va vedea omul” (*Ieșirea* 23, 30). De aceea te-ai și coborât în cea mai adâncă vale (a Horebului; în *PG*: a smereniei, *n. trad.*), din vederea lui Dumnezeu, aducând tablele urcușului în cunoaștere și având slăvită fața sufletului și a trupului.

Dar vai de priveliștea facerii de viței (căci aceasta o face obștea mea), vai de sfărâmarea tablelor!

Apoi ce a urmat? Ai luat poporul de mână, ai străbătut pustiul. Te-ai făcut poporului, înfierbântat poate de văpaia focului propriu, izvor de apă a lacrimilor prin lemn, adică prin răstignirea trupului împreună cu patimile și cu poftele lui (*Galateni 5, 24*)⁹⁹⁷. Ai bătut război cu neamurile ce ți-au ieșit în cale și le-ai biruit, mistuindu-le cu focul Domnului. Ai venit la Iordan (căci nimic nu mă împiedică de a prelungi puțin istoria), pe care l-ai despărțit cu cuvântul pentru popor și apele dintâi le-ai dat mării sărate și moarte, iar pe cele ale iubirii de mai sus le oprești în ochii acestor israeliți înțelegători (spirituali) ai tăi⁹⁹⁸.

997. „Spune că poporului ce ardea de focul său, adică al poftelor și patimilor, i-a venit în ajutor Moise prin lemnul crucii, adică prin greaua pătimire și prin răstignirea trupului, izvorându-le izvoare de lacrimi, după pilda faptei lui Moise, înțeleasă duhovnicește.” Alta: „Sunt două chipuri de suire pe cruce: unul este cel al răstignirii trupului; al doilea, cel al urcării la contemplare. Cel dintâi vine din libertate, al doilea se ivește din lucrarea faptelor; acestuia nu i se supune mintea, dacă nu se supune mai întâi trupul. Împărăția minții este răstignirea trupului și mintea nu se supune lui Dumnezeu, dacă libertatea nu se va supune rațiunii”. Adică mintea poate face trupul să se răstignească. Dar din aceasta poate rezulta o mândrie a minții, pe motiv că-și poate stăpâni trupul. De aici trebuie să se înainteze mai departe, adică mintea trebuie să se supună ea însăși Cuvântului lui Dumnezeu cel întrupat, adică sensului celui mai înalt al nevoinței trupești care este unirea cu Dumnezeu în iubire. Căci nici Hristos nu și-a răstignit numai trupul, ci prin răstignire S-a supus și pe Sine, ca om, lui Dumnezeu. Și această simțire voiește să o sădească și în noi. Astfel răstignirea lui Moise prin întinderea mâinilor își găsește, ca cea a oricăruia din noi, ultima împlinire în răstignirea lui Hristos.

998. „Precum Iosua al lui Navi, tăind Iordanul cu toiagul, apele ce curgeau înainte le-a lăsat să curgă spre Marea sărată, numită Moartă, iar pe cele dinapoi le-a oprit în ochii poporului, așa și tu, despărțind poporul și pregătindu-l să străbată lumea

Ai poruncit apoi să se aducă douăsprezece pietre, fie arătându-le chipul apostolilor, fie dându-le să înțeleagă înfrângerea celor opt neamuri și patimi și însușirea celor patru virtuți atotcuprinzătoare. Ai lăsat apoi cu totul în urmă Marea cea moartă și neroditoare⁹⁹⁹. Ai venit la cetatea vrăjmașului, unde trâmbițezi, prin rugăciune, în acest ciclu înșeptit al vieții omenești. Și așa ai surpat-o, biruind-o. De aceea îi cânti Ajutătorului tău nematerialnic și nevăzut: „Săbiile vrăjmașului au pierit cu totul și cetăți ai surpat” (*Psalms* 9, 6).

Voiești să spui și lucrul cel mai de căpetenie și mai tare decât toate? Te-ai suit la Ierusalim, la vederea păcii desăvârșite a sufletelor. Vezi pe Hristos, Dumnezeuul Păcii. Pătimești împreună cu El, ca un bun ostaș. Îți răstignești împreună cu El trupul cu patimile și cu poftile lui, și pe drept cuvânt, ca unul ce te-ai făcut și tu dumnezeul lui faraon și al întregii lui puteri dușmane. Te îngropi împreună cu Hristos și cobori împreună cu El în iadul cuvântării de Dumnezeu (al teologiei), al tainelor negrăite¹⁰⁰⁰. Ai fost uns cu miruri

aceasta, lacrimile începătoare le-ai folosit pentru amărăciunea și sărătura patimilor și le-ai unit cu ostenele și cu omorârea plăcerilor. Căci nu mai era nevoie de ele după omorârea acestora. Dar cele ale iubirii ce veneau după aceea, ca pricinuitoare de desăvârșire, le-ai oprit mai sus, sau le-ai făcut statornice, neclintite și neschimbate, prin harul de Sus, în ochii ucenicilor tăi.”

999. „Ai lăsat, zice, înapoi cele opt patimi ale răutății, în pânțelele meu nesăturat și atotmăncător, în palatul împăratului patimilor.”

1000. Tot urcușul omului duhovnicesc se face cu Hristos și în Hristos. „Iadul” are aici sensul abisului teologiei, care e prin excelență adânc nesfârșit și negrăit de taină, deci ascuns, din acest punct de vedere, în întuneric. Însăși coborârea lui Iisus

și cu bune miresme de către femeile înrudite și prietene, sau de către virtuți. Ai înviat (căci ce mă împiedică să spun și aceasta, odată ce te afli șezând și în cer, la dreapta; o, furare prealăudată a slavei!), ai înviat și tu a treia zi, după biruința asupra celor trei tirani, sau poate, ca să spun mai potrivit, după biruința asupra

la iad are și acest înțeles, reprezentând coborârea sau smerenia Lui fără sfârșit, făcând chiar prin aceasta să strălucească din ea lumina adevăratei Lui cunoașteri, ca iubire coborâtore la nesfârșit. Căci știm că El, coborând la iad, l-a umplut de strălucire. Sub influența teologiei catolice, orientată spre justificarea unui creștinism în concurență cu puterea lumească, ne-am obișnuit să atribuim lui Dumnezeu însușirile firii noastre căzute, ale puterii care vrea să se impună cu forța. Am pierdut în mare parte înțelegerea lui Dumnezeu, a Căruia putere și Împărăție e tocmai inversul acestei puteri de sens lumesc. Puterea Lui stă în iubire, în blândețe, în delicatețe, în smerenie. Acestea sunt adevăratele puteri și înălțimi spre care e atras omul autentic. Spre aceste înălțimi tinde omenirea. Ele vor rezolva toate problemele conviețuirii umane. Ele vor instaura Împărăția lui Dumnezeu. Desigur acestea își produc efectul când omul se deschide iubirii coborâtoare. Smerenia e cea mai eficientă putere de transfigurare a omului, dar în același timp ea lasă libertatea la largul ei. Orice ridicare spirituală a omului făcută cu forța nu e o ridicare reală a lui. În acest loc al Scării înălțimea apofaticului e identificată cu înălțimea smereniei. Chenoticii protestanți din sec. al XIX-lea, pornind de la ideea unui Dumnezeu puternic în sens lumesc, au considerat chenoza lui Hristos ca o renunțare a lui Hristos la atributele Sale proprii, în timpul vieții pământești. Dar smerenia sădită de Fiul lui Dumnezeu în firea omenească asumată nu e ceva contrar firii Sale dumnezeiești, ci decurge din ea. Chenoza e arătarea lui Dumnezeu așa cum e în Sine în firea omenească, pentru restabilirea acesteia în chipul ei dumnezeiesc. Dar dacă e așa, ea nu are ca temei al ei decât iubirea lui Dumnezeu. Coborârea lui Hristos la iad are și ea sensul acestei prelungiri a chenozei firești a lui Dumnezeu, pentru a birui prin smerenie și suprema învârtosare în rău a omului.

trupului, sufletului și duhului; sau după curățirea celor trei părți ale sufletului, adică a patimii, a iuțimii și a părții cugetătoare¹⁰⁰¹.

Apoi, ai mers la Muntele Măslinilor (căci se cade a scurta cuvântul și a nu face tâlcuiri de prisos, mai ales că-ți trimitem acest „Cuvânt” ție, care ești plin de înțelepciune și ne întreci în cunoștința tuturor celor ce sunt mai presus de noi). E Muntele despre care socotesc că un bun alergător, suindu-se spre el, zicea: „Munții cei înalți cerbilor” (*Psalm 103, 19*), adică sufletelor, careucid fiarele. La acesta alergând deci și tu împreună (cu Hristos), ai ajuns la poale și ai privit spre cer (căci iarăși aduc la cuvânt chipul Cuvântului), binecuvântându-ne pe noi, ucenicii, și ai văzut scara virtuților pusă înainte și bine rezemată.

Temelia ei tu ai așezat-o ca un înțelept arhitect, prin harul lui Dumnezeu dat ție; mai bine zis ai arătat-o în plinătatea ei, deși îndemnându-ne, din smerita cugetare, pe noi cei simpli, ne-ai silit să-ți împrumutăm gura noastră întinată față de poporul tău. Și nu e de mirare. Căci și Moise obișnuia, potrivit pildei istoriei, să se numească pe sine slab la grai și zăbavnic la limbă. Tu însă, cunoscătorul tainic al celor negrăite, nu știi de unde pornind, ai

1001. „Patimă numește aici pofta.” A Sfântului Maxim: „Înfrânează-ți iuțimea sufletului cu iubirea; vestejește pofta lui cu înfrânarea și înaripează cugetarea lui cu rugăciunea; și lumina minții nu se va întuneca niciodată”. Cel ce face astfel e în dialog vădit cu Dumnezeu prin rugăciune, neatras de poftă și mânie spre lucrurile mărginite ale lumii. Simțirea prezenței lui Dumnezeu e o adevărată lumină în suflet. Totul se umple de sens în lumina prezenței străvezii a lui Dumnezeu, al Căruia apel la om se simte împreună cu necesitatea omului de a răspunde la apelul Lui.

ajuns la un izvor fără de apă și plin în întregime de broaște, mai bine zis de cărbunii egipteni.

Dar – de vreme ce nu mi se cade ca, lăsând neisprăvit cursul „Cuvântului” tău, să mă duc, o alergătorule, spre cer –, ținând mai departe cele culese de la bunătatea ta, zicem că, apropiindu-te de munte și ațintindu-te spre cer cu ochiul tău cel sfânt și punând piciorul la poale, ai alergat iarăși, ai alergat în sus, te-ai suit peste heruvimi, te-ai întins și te-ai urcat cu strigare, surpând pe vrăjmaș. Și, pășind înainte, mergi în frunte, mai bine zis ne povățuiești pe noi toți încă și acum, alergând spre vârful însuși al cuvioasei scări și unindu-te cu iubirea, iar iubirea este Dumnezeu. Lui I Se cuvine slava. Amin!

AVVA DOROTEI

INTRODUCERE

1. Viața Avvei Dorotei. Opera și răspândirea ei

În literatura duhovnicească din epoca Părinților s-a păstrat un mare număr de scrisori sub numele lui Varsanufie și al lui Ioan, doi părinți duhovnicești, trăitori ca mari nevoitori în prima jumătate a secolului al VI-lea în mănăstirea lui Serid, la sud de Gaza. Varsanufie a murit pe la 540, fiind supranumit „Marele Bătrân”, iar Ioan, supranumit „Proorocul”, cu ceva timp înainte. Scrisorile sunt răspunsuri la întrebările unor monahi din vremea lor. De la Varsanufie au rămas 396 de astfel de scrisori, iar de la Ioan, 446¹.

Mai mult de o sută din aceste scrisori sunt adresate Avvei Dorotei, puțin mai tânăr decât cei doi, trăitor pentru o vreme în aceeași mănăstire. Scrisorile respective nu amintesc pe Dorotei ca adresat, dar dovedă că ele au fost adresate lui o dă faptul că ele au fost transmise și sub numele lui Dorotei.

Acest Dorotei s-a născut pe la începutul secolului al VI-lea și a petrecut cincisprezece ani, adică până pe la 535, în aceeași mănăstire, întemeiată de Serid pe la începutul secolului al VI-lea. Cam în acel

1. Ele au fost publicate în 1816 de Nicodim Aghioritul la Veneția. Cu ele s-a ocupat Siméon Vailhé, „Les lettres spirituelles de Jean et de Barsanuphe”, în: *Echos d'Orient*, 7 (1904), pp. 268-276; apoi tot S. Vailhé, „Saint Barsanuphe”, în: *Echos d'Orient*, 8 (1905), pp. 14-25 și „Jean le Prophète et Seridos”, în: *Echos d'Orient*, 8 (1905), pp. 154-160.

an, după moartea lui Ioan și a lui Serid, întâmplată la cincisprezece zile după a celui dintâi, Dorotei s-a retras de acolo, întrucât de atunci s-a închis și Varsanufie cu totul în chilia lui, și a întemeiat o mănăstire proprie nu departe de mănăstirea lui Serid. Așa spune Otto Bardenhewer (*Geschichte der altkirchlichen Litteratur*, V Band, 1932, pp. 67-70). Dar Siméon Vailhé („Saint Dorothee de Gaze et Saint Zosime”, în: *Echos d'Orient*, 1901, pp. 259-263) spune că Dorotei a întemeiat mănăstirea sa pe la 540 și a murit către 550-580. Se pare că s-a născut la Antiohia, s-a bucurat de o educație aleasă, ba chiar de cunoștințe medicale. La mănăstirea lui Serid a fost atras de Varsanufie, egiptean de origine, și de Ioan. Starețul Serid era întru toate ascultător de ei. Cei doi bătrâni închiși în chiliile lor comunicau cu frații și de multe ori chiar cu Dorotei prin scrisorile transmise de Serid.

Editorii operei lui Dorotei au adunat multe detalii despre viața lui spirituală din sfaturile pe care i le-au dat Varsanufie și Ioan și din *Învățăturile* scrise de el. În mănăstire el primi la început sarcina de portar, de primitor al străinilor și de conducător al bolniței, zidită cu cheltuiala fratelui său după trup. Pe lângă aceea, primi și grija conducerii duhovnicești a fraților, deși era foarte tânăr. Toate le făcea cu râvnă, deși avea o sănătate delicată. Dar el dorea mai mult o viață ascunsă, modestă, contemplativă.

Ca întemeietor al mănăstirii sale și ca întâistătător alei, a ținut fraților un număr de cuvântări duhovnicești, care au fost scrise probabil de vreunul din ascultători după note, și publicate sub numele de *Învățăături*. Ele au fost strânse la un loc de un călugăr din Mănăstirea „Studion” din Constantinopol în timpul vestitului

egumen al ei, Teodor Studitul (†826), și sunt publicate între altele în Migne, *Patrologia Graeca*, 88, col. 1611-1838, împreună cu opt scurte epistole². „Învățătura XIX” nu e o cuvântare a lui Dorotei, ci o sumă de sentințe extrase din scrisorile lui. „Învățătura XX” este o scrisoare-răspuns a lui Dorotei la întrebările unui frate. „Învățătura XXI” cuprinde un număr de întrebări ale lui Dorotei către Avva Ioan și răspunsurile acestuia și se află în colecția scrisorilor lui Varsanufie și Ioan.

Învățăturile Avvei Dorotei s-au bucurat de o mare autoritate între monahi pentru sfaturile lor practice, scrise într-un grai simplu, dar remarcabile prin analizele fine ale unor virtuți, patimi și stări sufletești. Se poate spune că Scara lui Ioan Scărarul se resimte puțin de felul cum se descriu virtuțile și patimile de către Avva Dorotei și de legăturile ce le remarcă acesta între ele, deși în Scara ordinea e mult mai sistematică. Avva Dorotei se distinge însă adeseori prin analize mai amănunțite și mai stăruitoare ale stărilor sufletești, spre deosebire de Scara, care preferă stilul lapidar și formulările paradoxale.

Avva Zosima, de care vorbește cu multă venerație Avva Dorotei („Învățăturile”: I, 11; II, 7; VIII, 3, 5), era un mare nevoitor care, pe la 520, a întemeiat la Cezareea Palestinei o mănăstire care a devenit un mare centru duhovnicesc.

De remarcat că Avva Dorotei citează de câteva ori ca autoritate pe Evagrie. Se vede că înainte de

2. O primă ediție greacă a lor a publicat Jakob Grynäus, *Orthodoxographia*, Basel, 1569; o a doua ediție, latină, a dat Frontonis Ducaeus, în: „Actuarium”, *Bibliotheca Patrum*, ed. M. de la Bignes, Paris, 1624. Aceasta e reprodusă și în *Bibliotheca Veterum Patrum*, Veneția, 1778, și în PG 88.

condamnarea lui ca origenist, la Sinodul al V-lea Ecumenic din 553, Evagrie se bucura, cel puțin în unele cercuri, de o mare prețuire.

Otto Bardenhewer dă și o serie de traduceri ale acestor *Învățăături* în diferite limbi³.

Aceste *Învățăături* au fost traduse „de pre limba cea proastă grecească” și în românește. Traducerea a fost îndreptată (se pare că după textul paleogrec)

3. Otto Bardenhewer, *Geschichte...*, pp. 67-70. O listă mai bogată de copii și traduceri în toate limbile se dă în ediția operei din *Sources Chrétiennes*, nr. 92, 1962. Am regretat că autorul acestei liste nu menționează și traducерile românești. Menționăm aici în plus, în afară de traducerea tipărită a Episcopului Filaret al Râmnicului de la 1784, ms. 70 de la Mănăstirea Neamț din sec. XVIII, care cuprinde în 247 foi toată opera lui Dorotei și *Viața lui Dositei*, ucenicul lui Dorotei. Traducerea românească a lui Dorotei, publicată de Episcopul Filaret al Râmnicului se încheie cu „Cuvântul cel mai de pe urmă al lui Everghetinos” despre Zosima. Mai constatăm, din lista dată în ediția din *Sources Chrétiennes*, că cea mai veche traducere slavonă făcută de Pamvo Berynda a fost tipărită de Petru Movilă, la Kiev, în 1628, și s-a retipărit la Moscova în 1652 și 1662 (*Sources Chrétiennes*, nr. 92, 1962, p. 38). În plus, menționăm următoarele manuscrise românești din Biblioteca Academiei Române care cuprind opera întreagă a Avvei Dorotei (câtă s-a păstrat): nr. 3562, f. 12-211, datând încă din 1678; nr. 2950, f. 1-164, din anul 1767; nr. 2211, f. 5-124, sec. XVIII; nr. 3607, f. 13, r. 208, sec. XVIII. Opera întreagă pare a se cuprinde și în ms. nr. 2001, f. 6-75, sec. XIX. În aceeași Bibliotecă se află apoi numeroase manuscrise românești cuprinzând câte una sau o parte din *Învățăturile* Avvei Dorotei: nr. 2664 (sec. XVIII); nr. 1994 (sec. XVIII); nr. 2100 (sec. XVIII); nr. 2115 (anul 1789), nr. 5548 (sec. XVIII); nr. 1621 (sec. XVIII). Apoi o altă serie de manuscrise cu o parte din opera Avvei Dorotei datează din sec. XIX. Precum se vede, unele traduceri datează dinainte de Paisie Velicicovski (nr. 3562, nr. 2950 și poate și altele, datate din sec. XVIII).

de Episcopul Filaret al Râmnicului și tipărită în Tipografia acelei Episcopii la 1784.

Traducerea aceasta, adaptată într-o limbă română contemporană, circulă astăzi în diferite dactilograme. Noi am avut-o pe cea a pr. protos. Calinic Argatu, de la Mănăstirea Cernica. *Învățăturile* se numesc în ea *Cuvinte*. Această traducere nu are „Învățătura XXIV” (dată în *PG* numai în limba latină). Apoi diferă puțin și ordinea în care sunt așezate în ea „Învățăturile”. Până la „Învățătura XV” urmează ordinea din *PG*. „Cuvântul al XVI-lea” corespunde cu „Învățătura XXII” din *PG* (despre explicarea unor tropare de la Paști, compuse de Sfântul Grigorie Teologul). „Cuvântul al XVII-lea” corespunde cu „Învățătura XXIII” din *PG* (despre cântările la Sfinții Mucenici, tot după Sfântul Grigorie Teologul). Urmează o „Scrisoare către chilioți”, corespunzătoare cu „Învățătura XVI” din *PG*. În sfârșit, o „Scrisoare către proestoși și ucenici”, corespunzătoare cu „Învățătura XVII” din *PG*. Apoi, o scrisoare către chelar, în cadrul căreia se cuprind încă trei întrebări și răspunsuri, corespunzătoare cu „Învățătura XVIII” din *PG*. Aceste alte trei răspunsuri sunt date și în ediția din *Sources Chrétiennes*, tot ca răspunsuri la întrebările chelarului. Urmează răspunsul către fratele care a întrebat despre nesimțirea sufletului, corespunzând cu „Învățătura XX” din *PG*. Sunt date apoi cele opt epistole scurte din *PG* și una în plus. Apoi, șirul de sentințe scurte date din Avva Dorotei, corespunzătoare cu „Învățătura XIX” din *PG*. Toată ordinea din traducerea românească corespunde cu cea din *Sources Chrétiennes*.

Mai remarcăm că traducerea românească are, înaintea *Învățăturilor* lui Dorotei, pe lângă „Cuvântul

înainte” al unui anonim și „Scrisoare de trimitere”, și *Viața Sfântului Dositei*, ucenicul Avvei Dorotei. Această *Viață a lui Dositei* a fost publicată și ea în ediția din *Sources Chrétiennes* care, pe lângă textul grec, are și o traducere franceză, făcută de P. M. Braun și publicată în *Orientalia Christiana Periodica*, XVI, 2, 1932, pp. 103-123.

Studiul introductiv la ediția mai nouă a operei lui Dorotei, îngrijită de Dom Lucien Regnault și Dom Jacques de Preville⁴, care urmează o ordine egală cu cea publicată în românește de Episcopul Filaret al Râmnicului, dovedește că există două grupe de manuscrise (și deci și de traduceri) ale operei lui Dorotei: 1) grupa studită, având ca cel mai vechi manuscris *Codex Parisinus Graecus* 1089, din sec. X, și căreia îi urmează ordinea din Migne, *PG*, și 2) grupa italo-greacă, reprezentată de alte manuscrise și pe care o urmează ediția din *Sources Chrétiennes* și traducerea românească tipărită la Râmnic.

2. Forma și conținutul operei Avvei Dorotei

Din cele 24 de *Învățăături* ale Avvei Dorotei, „Învățătura a XXIV-a”, precum a dovedit Irénée Hausherr, nu este a lui Dorotei, ci a lui Ioan de Daljatha, sau Ioan de Saba, autor ascetic nestorian din sec. VIII⁵. „Învățătura a XV-a” (despre post) e cuprinsă în cele mai multe manuscrise (și în *PG*, și în ediția

4. Publicată în *Sources Chrétiennes*, nr. 92, 1962, sub titlul: *Dorothee de Gaze, Oeuvres spirituelles*, text grec și traducere franceză, cu introducere și note.

5. *Orientalia Christiana Periodica*, 1940, pp. 220-221; ed. din *Sources Chrétiennes*, p. 30.

Sources Chrétiennes, și în traducerea românească a lui Filaret). „Învățăturile” XXII și XXIII din *PG* corespund „Învățăturilor” XVI-XVII din *Sources Chrétiennes* și din traducerea lui Filaret, dar sunt mai mult omilii la unele texte liturgice. „Învățăturile” XVI și XVII sunt sfaturi către grupuri de monahi. Ediția *Sources Chrétiennes* și traducerea românească le grupează între scrisori: „Învățătura a XVI-a”, ca „Scrisoarea I”, și „Învățătura a XVII-a”, ca „Scrisoarea a II-a” (prima, către chilioți, a doua, către întâistătători și ucenici). „Învățătura a XVIII-a” din *PG* e dată ca „Scrisorile III-VI către che-lar”. „Învățătura a XIX-a” din *PG* nu e decât o grupă de sentințe din diferite scrieri ale lui Dorotei, pe care ediția *Sources Chrétiennes* și traducerea românească o pun la urma scrisorilor.

„Învățătura a XX-a”, corespunzătoare cu „Scrisoarea a VII-a” din *Sources Chrétiennes* și din traducerea românească, se adaugă la celelalte opt scrisori din *PG*, sau nouă din *Sources Chrétiennes* și din traducerea românească. „Învățătura a XXI-a” din *PG* nu cuprinde de la Dorotei decât întrebările; răspunsurile sunt ale lui Ioan.

Deci excluzând „Învățătura a XXIV-a”, care nu e autentică, și „Învățătura a XXI-a”, din care numai întrebările sunt ale lui Dorotei, autenticitatea celorlalte scrieri cuprinse în colecția din Migne, în cea din *Sources Chrétiennes* (publicată după mai multe manuscrise) și în traducerea românească a lui Filaret n-a fost pusă la îndoială de nimeni.

Editorii textului din *Sources Chrétiennes* regretă că în ediția *PG* nu a fost inclusă și *Viața lui Dositei*, în care informațiile din viața lui Dorotei n-au putut fi date decât de Dorotei însuși.

Învățăturile și *Scrisorile* sunt numai o parte din opera lui Dorotei. În „Scrisoarea de trimitere” se regretă că nu s-au mai găsit decât aceste scrieri din cele ale lui Dorotei. Chiar *Învățăturile* nu sunt păstrate în textul lor integral (a se vedea „Învățătura I”). Ele sunt mai mult scheme, dar sunt așa de vii, de familiare, că se poate socoti că s-au păstrat după notele ce au fost luate după *Cuvântările* lui Dorotei⁶. Acesta e aspectul principal a *Învățăturilor*: o simplitate naturală, o spontaneitate care nu se mai găsește în nicio altă scriere duhovnicească din epoca Părinților; ele „nu sunt scrieri”, ci sunt „cuvinte vii” ale unui mare povățuitor duhovnicesc. E în aceste *Cuvinte* o bonomie fermecătoare, proprie marilor pustnici din Egipt – un simț al realității, o grijă de a rămâne simpli și profund autentici în învățătură ca și în viață. „E o învățătură totdeauna directă, practică, adaptată în chip minunat la mentalitatea auditoriului.”

Dar sub aparențele de simplitate strălucește o comoară de finețe și de mari adâncimi psihologice. Avva Dorotei e un observator pătrunzător, un psiholog remarcabil; el merge până în adâncul firii omenești, aducând priviri noi în ea. Șerpuirile cele mai fine ale tendințelor rele, iluziile subtile ale iubirii de sine și artificiile diavolului sunt surprinse și demascate cu mare măiestrie. Deși nu vrea să fie orator sau scriitor, el își clădește expunerile cu mare iscusință. El iubește distincțiile, orânduirea sistematică a părților temei. Exemplifică mereu învățăturile sale cu cele mai impresionante pilde,

6. L. Regnault, J. Préville, „Introd.” la *Dorothee de Gaze, Oeuvres...*, p. 34.

folosește imagini de o remarcabilă frumusețe și de un mare realism⁷.

Deși foarte fidel învățăturii duhovnicești a Părinților, el nu e un simplu compilator. Fiind un mare analist, se observă la el în același timp un efort de sinteză, de desprindere a liniilor dominante ale spiritualității creștine.

El leagă efortul omului spre desăvârșire de relația lui cu Hristos și de urmarea lui Hristos. Noi trebuie să ne conformăm morții lui Hristos, oferindu-ne împreună cu El lui Dumnezeu și Tatăl. Toată nevoința se leagă de „Taina Paștelui”: viața noastră trebuie să fie un Paște în acțiune, o trecere de la păcat la virtute, de la pământ la cer, de la creație la Dumnezeu, ca o participare la taina morții și învierii Mântuitorului. Există în *Învățăturile* lui Dorotei un mare optimism. Marele vrăjmaș a fost biruit prin moartea lui Hristos. Deci îl putem birui și noi. Răul, demonii n-au o putere prea mare de existență și deci nici de lucrare, decât atât cât le concedem noi. Ei sunt tari numai prin amăgiri, prin înscenări. Întărirea conștiinței de sine, a sensibilității noastre spirituale, ne scapă din mrejele inconsistente ale patimilor, ale demonilor. Patimile lucrează prin „gândurile” noastre, mai bine zis prin strâmbarea lor. Dar ele sunt construcții ajutate de noi prin neatenție. Atenția noastră le poate ușor risipi, reînsănătoșindu-ne.

Ele au un sprijin într-o voință înșelată și înșelătoare a noastră. Socotim că prin această voință slujim intereselor proprii, când de fapt ne deservim ființa noastră. E o voință amăgitoare, care e întărită de o

7. L. Regnault, J. Préville, „Introd.” la *Dorothee de Gaze, Oeuvres...*, p. 35.

pretenție (δικαιωμα): că avem dreptate când urmărim interesele noastre egoiste, care în scurtă vreme se dovedesc contrare nouă.

Conștiința de sine, conștiința a ceea ce suntem cu adevărat și a modului cum ne putem întări ființa și dobândi viața veșnică pe seama ei, are nevoie de trezvie, de atenție, de o continuă luare-aminte, de un efort susținut de a fi atenți la tot ce gândim și facem, de a surprinde tot ce e amăgitor în ceea ce ni se pare că e favorabil vieții noastre, dar în fond nu este. Prin conștiința de sine distingem binele de rău și ocolim răul. Dar falsa iubire de noi înșine ne face să ne înșelăm în cunoașterea noastră. De aceea ne trebuie un povățuitor obiectiv, pătrunzător, însuflețit de o adevărată iubire față de noi. Nu trebuie să se încreadă cineva nici chiar în „dreapta socoteală” a sa, mai ales la începuturile vieții sale călugărești. Se cade să întrebăm întotdeauna pe povățuitor. Patimile sunt și un produs al nesimțirii față de sine și față de alții, al lipsei unei adevărate sensibilități.

Toată lupta trebuie dusă pentru eliberarea de patimi, pentru dobândirea virtuților, care reprezintă o sensibilizare a conștiinței față de noi înșine și de alții și ale căror trepte culminante sunt smerenia și iubirea.

Virtuțile trebuie clădite ca un edificiu spiritual, ca o zidire vie, echilibrată și armonioasă. Ba chiar fiecare din ele reprezintă un echilibru al firii, întrunind libertatea și iubirea față de alții, dinamismul și statornicia în bine, tăria și delicatețea, trezvia și beția entuziasmului, raționalitatea și simțirea.

Ca și Ioan Scărarul, Avva Dorotei nu voiește să vorbească prea mult despre treptele supreme ale urcușului spre Dumnezeu, despre dulcea și fericita

trăire în Dumnezeu, dincolo de orice patimă. Amândoi voiesc să dea sfaturi pentru parcurgerea cu succes a drumului de luptă, a urcușului spre acea stare. Experierea lui Dumnezeu nu e înțeleasă dacă se cunoaște numai din descrierea altora, ci se cunoaște cu adevărat când se dobândește de către cei ce ajung la capătul urcușului. Amândoi spun puține cuvinte, deși foarte concentrate și nesfârșit de adânci, despre nepătimire, liniștire, iubire, trăirea în Dumnezeu. Dorotei vorbește despre „dulceața de a fi cu Dumnezeu”, de o „gustare” a Lui. Numai prin experiență se cunoaște bucuria întâlnirii cu Dumnezeu și a trăirii în El.

**ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU
DOROTEI**

**FELURITE ÎNVĂȚĂTURI DE SUFLET
FOLOSITOARE**

CUVÂNTUL ÎNAINTE AL UNUI NECUNOSCUȚ

Se cade a ști că au fost doi Dorotei și doi Varsanufie. Unii au bolit de cele ale lui Sever¹. Ceilalți au ținut dreapta credință și desăvârșita nevoință. Despre aceștia se vorbește în această carte. De aceea o și socotim pe aceasta vrednică de primit și plină de virtute și foarte folositoare, ca una ce e cu adevărat lucrarea fericitului Dorotei, a celui ce s-a arătat dreptcredincios și cunoscut între Părinți și nu a celui de altă și greșită credință. Aceasta a învățat-o foarte bine și Părintele nostru și mărturisitorul lui Hristos, egumenul preaînțelept al mănăstirii Studiilor, în testamentul către ucenicii săi, spunând, după ce și-a înfățișat învățătura credinței sale și a respins la un loc pe ereticii necredincioși: „Și primesc toată cartea de Dumnezeu insuflată a Vechiului și Noului Testament; pe lângă aceasta și viețile și dumnezeieștile scrieri ale Sfinților și dumnezeieștilor Părinți, învățători și nevoitori. Iar aceasta am spus-o pentru vătămătorul Pamfil, cel care, venind din Răsărit, a calomniat pe acei cuvioși bărbați: pe Marcu, pe Isaia, pe Varsanufie, pe Dorotei și Isihie; nu pe Varsanufie și Isaia și Dorotei, împreună acefali cu acefalii și însoțiți cu decacherații și anatematizați de cel întru Sfinți Sofronie, în libelul lui. Căci cei mai înainte pomeniți sunt alții decât aceștia. Pe aceștia îi primesc pe temeiul tradiției părintești, ajunsă la noi prin mărturia Preasfântului Patriarh Tarasie, cel ce a fost arhiereu mai înainte, și a altor persoane vrednice de crezare de la noi și din

1. Sever, patriarhul monofizit al Antiohiei între 512 și 518.

Răsărit. Și chipul lui Varsanufie îl văd în podoaba Marii Biserici împreună cu ale Sfinților Părinți: Antonie, Efrem și alții. Căci n-am aflat în învățăturile lor nimic neevlavios ci, dimpotrivă, mult folos sufletesc”.

Iată deci cum marele Părinte al nostru, Teodor, a înfățișat părerea sa despre cei doi Dorotei și învățătura celui înfățișat aici a declarat-o ca foarte folositoare, precum și este cu adevărat foarte de folos sufletelor. Cel ce-și va potrivi viața sa după ea cu adevărat va ajunge la măsura desăvârșită în Hristos și la împodobirea cu cununa nepătimirii și se va învrednici de viața veșnică împreună cu sfinții.

**Epistola către fratele care a cerut
să i se trimită Cuvintele aflate
ale Părintelui nostru Dorotei**

1) Îți laud, preaiubite frate, îndemnul tău, îți fericesc binecuvântatul și iubitorul tău suflet pentru sânguința adevărată în cele bune și frumoase. Căci se cade a fi lăudată virtutea de a cerceta cu atâta osteneală și de a lăuda cu sinceritate pe fericitul și cu adevărat vrednicul de Dumnezeu părintele nostru, cel cu nume de dar al lui Dumnezeu. Pentru că din lauda acestui fericit se naște și iubirea de Dumnezeu și de viața adevărată, căci lauda, după fericitul Grigorie, e pricinuitoare de râvnă, iar râvna, de virtute; și virtutea, de fericire. Deci trebuie să ne bucurăm și să ne împreună-bucurăm de această propășire a ta. Căci te dovedești mergând pe urmele aceluia care a urmat pilda Celui blând și smerit cu inima, a aceluia care, ca Petru și cei dimpreună cu dânsul, s-a dezbrăcat așa de mult de orice împătımire de cele văzute și s-a predat pe sine așa de mult faptelor celor plăcute lui Dumnezeu, încât, cum bine știi, a spus către Mântuitorul împreună cu Petru: „Iată noi am lăsat toate și am urmat Ție” (*Matei 19, 27*).

De aceea, desăvârșindu-se în scurtă vreme, împreună cu Dumnezeu, a împlinit ani mulți, nu petrecând în pustiuri și în munți văzuți, nici stăpânind cu putere peste fiara mâncătoare de trupuri, ci îmbrățișând pustiul sufletului și râvnind să se apropie de munții veșnici, știind să lumineze în chip minunat și călcând peste șerpi și scorpii ucigătoare de suflete. Iar la aceste biruințe s-a învrednicit să ajungă în scurtă vreme

cu ajutorul lui Hristos, prin tăgăduirea cu bărbăție a voii sale. Căci aceasta i-a deschis calea nerătăcitoare a Părinților, care i-a făcut sarcina lui fericită și ușoară și jugul cel mântuitor și blând, blând cu adevărat.

2) Din aceasta a învățat calea cea mai bună spre înălțime, adică smerenia. Și primind sfatul: „Fii milostiv și blând” cu fapta și după cuvântul sfinților bătrâni, s-a împodobit prin acestea cu toate virtuțile. De aceea fericitul avea totdeauna în gură cuvântul bătrânilor: „Cel ce a ajuns să-ți taie voia sa a ajuns la locul odihnei”. El a aflat, pentru că a căutat cu vrednicie, că rădăcina tuturor patimilor este iubirea de sine (φιλαυτία). Pe aceasta, susținută de voia dulce-amară a noastră², o vestejește în întregime în rădăcina ei, folosindu-se de acest leac plin de putere; și odată cu ea vestejește și odraslele rele ale ei. Prin aceasta se face plugarul adevărat al bunătăților nemuritoare și aduce rodul vieții adevărate, agonisind comoara cea ascunsă în țarină și bine-căutată și aflată de el și îmbogățindu-se cu cele ce pot fi deșertate. Aș fi voit să fiu destoinic și cu limba și cu înțelegerea, ca să mă învrednicesc să înfățișez sfânta lui viață cu de-amănuntul spre folosul de obște, ca un chip cât mai sigur de virtute, arătând cum a alergat fericitul acesta în mod minunat pe calea cea strâmtă și largă³; strâmtă

2. Voia noastră e și dulce și amară. E dulce pentru că ne satisface mândria; e amară pentru că ne aduce neplăceri de tot felul. E aceeași ambiguitate care se cuprinde în „cunoștința binelui și răului”, în cunoștința care ne vine din privirea noastră în separație de alții și de realitatea întregă.

3. De fapt calea strâmtă este în același timp largă din alt punct de vedere, deci paradoxală pentru că prin îngustimea ei sufletul se ridică în lărgimea iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu și în înțelegerea și gustarea vieții Lui nehotărnicite. Numai

- datorită nerătăcirii și neîmprăștierii ei și faptului că l-a păzit de abaterea spre prăpăstiile din amândouă părțile; căci așa definește prietenul lui Dumnezeu cu adevărat, Marele Vasilie, îngustimea căii mântuitoare și pline de necazuri; și largă - pentru libertatea ei de împătimire și încrederea ce o dă, în cei ce povățuiesc, celui ce o alege drept cale spre Dumnezeu, și mai ales pentru mulțimea smereniei, singura care e mai presus de toate cursele diavolului, după Marele Antonie. De aceea s-a împlinit pentru el cu adevărat cuvântul: „Lată este porunca Ta foarte” (*Psalm* 118, 96).

3) Dar voi trece peste aceasta ca peste ceva ce întrece puterea mea. Știu însă că pe lângă toate celelalte bune învățături, fericitul a adunat și pe acelea pe care le laudă filosofii cei din afară. Căci, culegându-le și pe acestea ca o albină cu adevărat înțeleaptă și aflând în ele ceva folositor, s-a făcut pe sine și în ele învățător fără preget la timp potrivit. Astfel, și-a însușit învățăturile: „nimic prea mult” și „cunoaște-te pe tine însuși” și altele asemenea, spre care mă mâna și pe mine, dacă nu o voință plină de recunoștință, măcar nevoia neputinței.

Iar ceea ce mi-a poruncit sufletul tău sânguincios și de bine iubitor am îndrăznit să fac, ferindu-mă de greșeala neascultării și temându-mă de pedeapsa trândăviei. Și împreună cu scrisoarea aceasta v-am trimis vouă, înțelepților ce stați la masă cu Dumnezeu, cuvântul ce zăcea la mine nelucrat, adică învățăturile fericitului care s-au aflat, pe cele pe care el s-a învrednicit să le ia de la Părinți și pe cele pe care le-a predat ucenicilor săi, întocmindu-le și învățându-le potrivit primului și adevăratului nostru Mântuitor. Iar dacă

cine iubește în chip total și exclusiv o persoană descoperă tot nesfârșitul farmecului ei.

n-am putut afla toate sfintele lui cuvântări, ci foarte puține, și acestea adunate fără legătură între ele de unii din cei sânguitori, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, destoiniciei tale vor fi de folos și în scurtimea aceasta a lor, potrivit cuvântului: „Dă înțeleptului prilej și va fi și mai înțelept”⁴.

4. Acesta e textul din PG 88, 1613-1618. În textul din *Sources Chrétiennes* și al lui Filaret urmează încă două capitole în care se reiau unele caracterizări ale viețuirii lui Dorotei în mănăstire. Dar se pare că ele sunt adaosuri ulterioare. Căci, altfel, ar fi trebuit să urmeze după cap. 2 și înainte de fraza cu care începe cap. 3.

ALE CELUI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELE NOSTRU DORÓTEI

**Felurite învățături
lăsate ucenicilor săi, când a părăsit
mănăstirea Avvei Serid
și a întemeiat cu ajutorul lui Dumnezeu
mănăstirea sa, după moartea Avvei Ioan,
„Proorocul”, și după tăcerea desăvârșită
a Avvei Varsanufie**

I

Despre lepădare

1) La început, când a făcut Dumnezeu pe om, l-a așezat pe el în rai, cum spune dumnezeiasca *Scriptură*, împodobindu-l cu toată virtutea. Și i-a dat lui poruncă să nu mănânce din pomul din mijlocul raiului. Și el se afla în desfătarea raiului, în rugăciune, în vedere duhovnicească, într-o slavă și cinste mijlocie¹, având simțurile întregi și nevătămate² și aflându-se în starea cea după fire, precum a fost zidit. Căci Dumnezeu l-a

1. În textul din *Sources Chrétiennes* și în trad. lat. (PG 88, 1618) se spune: „În toată slava și cinstea”. Dar poate că textul grec din PG are dreptate, căci Adam nu se afla la capătul final al slavei, ci numai la mijlocul ei.

2. Chiar simțurile lui erau neslăbite, pătrunzătoare, dar aceasta pentru că prin ele lucra nu numai mintea slăbită a omului, ci însuși Duhul Sfânt, Care ținea și mintea în plinătatea lucrării ei.

făcut pe om după chipul și asemănarea Sa, adică nemuritor, liber, împodobit cu toată virtutea. Dar când a călcat porunca și a mâncat din pomul din care Dumnezeu îi poruncise să nu mănânce, a fost scos din rai și a căzut din starea cea după fire și a ajuns în cea contrară firii, adică în păcat, în iubirea de slavă și în iubirea de plăceri a vieții acesteia și în celelalte patimi, căzând sub stăpânirea lor³. Căci s-a făcut robul lor prin căderea sa. Și așa a început să crească păcatul treptat și a împărățit moartea. Nicăieri nu se mai afla cinstirea lui Dumnezeu, nicăieri cunoașterea Lui, ci pretutindeni necunoaștință de Dumnezeu. Numai puțini oarecare, cum au zis Părinții, mișcați de legea naturală, au cunoscut pe Dumnezeu, cum a fost Avraam și ceilalți patriarhi, Noe și Iacov, și, simplu spunând, puțini oarecare. Erau foarte rari cei ce cunoșteau pe Dumnezeu. Căci vrăjmașul a întins toată răutatea lui. Și împărățind păcatul, a început închinarea la idoli, credința în mulți dumnezei, vrăjitoria, uciderile și toată răutatea diavolului.

2) Atunci Bunul Dumnezeu, milostivindu-se de făptura Lui, a dat Legea scrisă prin Moise, prin care pe unele le-a oprit, iar pe altele le-a poruncit, spunând: „Aceasta să o faceți, aceasta să nu o faceți”. A dat poruncă și îndată a zis: „Domnul Dumnezeuul tău este un Domn” (*Deuteronomul* 6, 4), ca să despartă mintea lor de la mulțimea de zei. Și: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din tot sufletul tău și din tot cugetul

3. După Sfinții Părinți, starea de păcat nu e starea naturală a omului, ci starea în Dumnezeu e cea naturală. Altfel e în învățătura catolică, după care omul prin cădere a pierdut ceea ce era un adaos supranatural și a rămas în starea naturii pure. Nu e natural să păcătuim.

tău” (*Deuteronomul* 6, 5). Să vestești pretutindeni că Dumnezeu Unul este și nu este altul afară de El. Căci, zicând: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău”, a arătat că Dumnezeu Unul este și că este un singur Domn. Și iarăși a spus în cele zece porunci: „Să te închini Dumnezeului tău și numai Lui să-I slujești și de El să te alipești” (*Deuteronomul* 6, 13), și „În numele Lui să juri”. Apoi adaugă: „Să nu ai tu alți dumnezei, nici asemănarea a orice altceva din câte sunt în cer, sus, și câte pe pământ, jos” (*Deuteronomul* 5, 7-8). Căci se aducea închinare tuturor făpturilor.

3) Deci Bunul Dumnezeu a dat Legea spre ajutor, spre întoarcere, spre îndreptarea răului. Dar nu s-a îndreptat. A trimis prooroci și nici aceștia n-au izbutit. Căci răutatea s-a întărit și mai mult, cum zice Isaia: „Nici buba, nici rana, nici vânătaia nu mai erau calde și nu se mai putea pune nici plasture, nici untdelemn, nici legătură peste ele” (*Isaia* 1, 6). Așa zicând, răutatea nu era numai într-o parte, nici într-un singur loc, ci în tot trupul. Cuprinsese tot sufletul, stăpânea toate puterile lui. Nu se mai putea pune un plasture și celelalte. Toate erau robite păcatului, toate erau stăpânite de el. Căci zice și Ieremia: „Am doftoricit Babilonul și nu s-a vindecat”, adică am vestit Babilonului numele Tău, am arătat poruncile Tale, binefacerile, făgăduințele, am spus de mai înainte năvălirile dușmanilor (*Ieremia* 51, 9) și totuși nu s-a tămăduit, adică nu s-a pocăit, nu s-a înfricoșat, nu s-a întors de la răutatea lui. Sau cum zice și în altă parte: „N-a primit mustrarea”, adică îndemnul, învățătura. Iar în Psalmi zice: „De toată mâncarea s-a scârbit sufletul lor și s-au apropiat până la porțile morții” (*Psalm* 106, 18).

4) Atunci Bunul și Iubitorul de oameni Dumnezeu trimite pe Unul-Născut Fiul Său. Căci numai Dumnezeu putea tămădui și birui o astfel de patimă. Și proorocii au cunoscut aceasta. De aceea spune și David în chip lămurit: „Cel ce șezi pe Heruvimi, arată-Te..., înalță stăpânirea Ta și vino să ne mântuiești pe noi” (*Psalm* 79, 2-3), și: „Doamne, apleacă cerurile și Te pogoară” (*Psalm* 143, 5), și altele ca acestea. Dar și ceilalți prooroci, fiecare dintre ei, au strigat multe de acestea în chip felurit, prin unele chemându-L să pogoare, prin altele asigurând că Se va pogori negreșit.

Deci a venit Domnul nostru făcându-Se om pentru noi, ca, precum zice Sfântul Grigorie, să vindece pe asemenea cu asemenea, sufletul cu suflet, trupul cu trup⁴. Căci se face în toate om, afară de păcat. A luat însăși ființa noastră, însăși pârga frământăturii noastre și se face un nou Adam, după chipul Celui ce l-a făcut pe el. Înnoiește ceea ce este după fire și face iarăși întregi și nevătămate simțurile noastre, cum au fost făcute la început. A înnoit pe omul căzut, făcându-Se om, a eliberat pe cel robit păcatului, pe cel purtat de el cu sila. Căci omul era târât prin silă și tiranie de vrăjmașul său, și aproape și cei ce nu voiau să păcătuiască păcătuiau de silă, cum zice Apostolul în numele nostru: „Că nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl fac” (*Romani* 7, 19).

5) Făcându-Se deci Dumnezeu om pentru noi, a eliberat pe om de tirania vrăjmașului. Căci a doborât toată puterea lui, a zdrobit însăși tăria lui și ne-a izbăvit pe noi, ca să nu mai fim supuși lui, ca să nu mai fim robiți de el, dacă nu vom mai voi nici noi să păcătuim

4. „Cuvântarea a XXVIII-a”, 11, PG 36, 325 B, și „Cuvântarea a XLV-a”, 9, PG 36, 633 C.

de bunăvoie. Căci ne-a dat nouă putere, precum a zis, să călcăm peste șerpi și scorpii și peste toată puterea vrăjmașului (*Luca 10, 19*), curățindu-ne de tot păcatul prin Sfântul Botez. Căci Sfântul Botez ne iartă și ne șterge toate păcatele. Și cunoscând Bunul Dumnezeu slăbiciunea noastră și știind de mai înainte că vom păcătui iarăși și după Sfântul Botez, precum s-a scris: „Că se apleacă inima omului cu dinadinsul spre cele rele din tinerețile lui” (*Facerea 8, 21*), ne-a dat iarăși, după bunătatea Lui, sfinte porunci care ne curățesc pe noi, ca, dacă vom voi, să putem iarăși să ne curățim prin păzirea poruncilor nu numai de păcatele noastre, ci și de patimile înseși. Căci altceva este patima și altceva, păcatul. Patimi sunt: iuțimea, slava deșartă, iubirea de plăcere, ura, pofta cea rea și cele asemenea. Iar păcatele sunt lucrările patimilor, când cineva le săvârșește pe acestea cu fapta, când lucrează prin trup acele fapte la care îndeamnă patimile. Se poate deci ca cineva să aibă patimile, dar să nu le lucreze.

6) Deci ne-a dat, precum am spus, porunci care ne curățesc chiar și de patimile noastre înseși, de înseși relele înclinări ale omului nostru dinlăuntru. Căci îi sădește lui deosebirea binelui și a răului, îl trezește, îi arată pricinile din care vine el la păcat și zice: „Legea a spus: să nu preacurvești, iar Eu zic: nici să nu poftești... Legea a spus: să nu ucizi, iar Eu zic: nici să nu te mânii” (*Matei 5, 27, 21-22*). Căci de poftești, chiar dacă astăzi nu preacurvești, pofta dinlăuntru nu va înceta să te tulbure până ce nu te vei năpusti la lucrarea ei. De te mânii și te superi împotriva fratelui tău, vei ajunge și la clevetirea lui și apoi la uneltirea împotriva lui. Și așa, înaintând pe încetul, ajungi până la urmă și la uciderea lui.

Iarăși Legea zice: „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte” și cele următoare (*Matei* 5, 38). Iar El ne îndeamnă nu numai să primim cu îndelungă-răbdare lovitura celui ce ne pălmuiește, ci să-i întoarcem cu smerenie și celălalt obraz. Scopul Legii era să ne învețe să nu facem ceea ce nu voim să ni se facă. Atunci Legea ne oprea să facem răul de frica de a nu-l pătimi și noi. Acum se caută, precum am spus, să se scoată din om însăși ura, însăși iubirea de plăcere, însăși iubirea de slavă și celelalte patimi.

7) Scopul de acum al Stăpânului nostru Hristos este, precum am spus, să ne învețe de unde am venit la toate aceste păcate, de unde am căzut în toate zilele rele. Deci mai întâi ne-a eliberat pe noi, precum am spus mai înainte, prin Sfântul Botez, dându-ne iertarea păcatelor, și ne-a dat puterea să facem binele, dacă voim; și să nu mai fim atrași, cum ar zice cineva, cu sila la rău. Căci cel robit păcatelor e împovărat și tras de ele, precum zice: „Fiecare e legat de lanțurile păcatelor sale” (*Pilde* 5, 22). Apoi ne învață prin sfintele Sale porunci cum să ne curățim chiar și de patimi, ca să nu cădem prin acestea iarăși în aceleași păcate. Apoi ne arată pricina de unde vine cineva chiar la disprețuirea și neascultarea poruncilor lui Dumnezeu. Și astfel ne dăruiește și leacul acesteia, ca să putem să ascultăm și să ne mântuim.

Care e deci leacul acesta și care e pricina disprețuirii? Auziți ce zice Domnul nostru: „Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre” (*Matei* 11, 29). Iată cum ne-a învățat aici pe scurt, printr-un singur cuvânt, rădăcina și pricina tuturor relelor și leacul ei în vederea tuturor bunătăților; ne-a arătat că mândria

e cea care ne-a doborât și că este cu neputință să fim miluiți altfel decât prin ceea ce e contrar ei: prin smerita cugetare. Căci mândria naște disprețuirea și neascultarea pierzătoare, precum smerita cugetare naște ascultarea și mântuirea sufletelor. Iar când zic smerita cugetare, înțeleg pe cea adevărată, nu smerenia în cuvântul simplu și în arătare; înțeleg starea lăuntrică smerită, născută în chip propriu în inima însăși, în cugetul însuși, căci zice: „Sunt blând și smerit cu inima”.

8) Deci cel ce voiește să afle adevărata odihnă a sufletului său să învețe smerita cugetare și va vedea că în ea este toată bucuria și toată slava și toată odihna⁵, precum în mândrie sunt toate cele dimpotrivă. Căci de unde am venit la toate necazurile acestea? De ce am căzut în toată starea aceasta vrednică de plâns? Nu din pricina mândriei noastre? Nu pentru neînțelepciunea noastră? Nu pentru că ținem la voia noastră cea rea? Nu pentru că stăpânește în noi amărăciunea voii noastre?⁶ Dar de unde? Nu a fost zidit omul într-o toată desfătarea, într-o toată bucuria, într-o toată odihna,

5. Smerenia e odihna adevărată a sufletului care a scăpat de nemulțumiri pentru neîmplinirea poftelor lui de mândrie, de plăceri și de dușmăniile ce îi vin de aici. El nu trebuie să lupte cu alții pentru satisfacerea poftelor sale mereu mai mari, ci trăiește în nesfârșirea lui Dumnezeu, pentru care nu trebuie să se lupte cu semenii, ci doar cu poftele proprii, care mereu îl neliniștesc. El luptă pentru liniște prin liniște. Unde e mândrie, e tulburarea ambițiilor, unde e smerenie, e odihna în Dumnezeu, având în El totul. Nu eu am să lupt pentru lucruri trecătoare, ci Dumnezeu mi le dă pe cele netrecătoare, dar și pe cele trecătoare, în mica măsură în care am nevoie de ele.

6. Voile noastre, nesatisfăcute cum voim noi, de cele mai multe ori ne produc amărăciune.

între toată slava? Nu era în rai? I s-a poruncit: să nu faci aceasta! Și a făcut. Vezi mândria? Vezi tăria cerbicei? Vezi nesupunerea? De aceea Dumnezeu, văzând această nerușinare, zice: „Acesta e nebun, acesta nu știe să se bucure. De nu va cunoaște zile rele, va pieri cu desăvârșire. Căci de nu va învăța ce este necazul, nu va afla ce este odihna”. Atunci i-a dat lui cele vrednice de el și l-a scos din rai. A fost predat deci iubirii de sine și voilor sale, ca să-ți zdrobească oasele sale, ca să învețe să nu se bizuie pe sine, ci să asculte de porunca lui Dumnezeu, ca aceste urmări nenorocite ale neascultării lui să-l învețe odihna ascultării, cum zice prin proorocul: „Te va învăța pe tine neascultarea ta” (*Ieremia 2, 19*).

Dar bunătatea lui Dumnezeu n-a trecut cu vederea făptura Sa, precum am spus de multe ori, ci o îndeamnă iarăși, o cheamă iarăși: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și vă voi odihni pe voi” (*Matei 11, 28*). Iată, ați ostenit; iată, ați suferit atâtea greutăți; iată, ați fost supuși ispitelor răului și neascultării voastre. Veniți, în sfârșit, întoarceți-vă! Veniți și cunoașteți neputința și necinstea voastră, veniți la odihna și la slava voastră! Veniți, întoarceți-vă prin smerita cugetare la viața pe care ați pierdut-o prin semeța cugetare! „Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre” (*Matei 11, 29*).

9) Vai, frații mei, ce face mândria! Vai, ce poate smerita cugetare! Ce nevoie a fost de toate ocolurile acestea? Căci dacă s-ar fi smerit Adam și ar fi ascultat de Dumnezeu și ar fi păzit porunca de la început, n-ar fi căzut. Dar și după ce s-a urât, Dumnezeu i-a dat prilej de a se pocăi și de a fi miluit. Însă grumazul lui a rămas țeapăn. Și a venit Dumnezeu zicând:

„Adame, unde ești?”, adică: „De la ce slavă, la ce rușine ai coborât?” Și apoi îl întreabă: „De ce ai păcătuit? De ce ai călcat porunca?” Prin aceasta îl îndemna anume să spună: „Iartă-mă!” Dar unde se aude: „Iartă-mă”? Nicăieri nu se vede smerenie; nicăieri, pocăință, ci dimpotrivă, răspunde împotriva: „Femeia pe care Tu mi-ai dat-o”. Nu zice: „Femeia și-a răs de mine”, ci: „Femeia pe care Tu mi-ai dat-o”, ca și când ar zice: „Nenorocirea ce Tu mi-ai adus-o pe cap”. Căci așa se întâmplă, fraților, când omul nu suportă să se învinovățească pe sine: nu se ferește să pună vina pe Dumnezeu însuși.

Apoi se îndreaptă și spre aceea și-i zice: „Pentru ce n-ai păzit porunca?” E ca și când i-ar fi zis anume: „Zi măcar: «Iartă-mă!», ca să se smerească sufletul tău și să fiemântuit”. Și iarăși nuse audenicidecum: „Iartă-mă!”, ci răspunde și ea, zicând: „Șarpele m-a amăgit”, adică: „Dacă el a păcătuit, ce sunt eu vinovată?” Ce faceți, nenorociților? Puneți o metanie, recunoașteți greșala voastră, priviți dezgolirea păcatului vostru! Dar niciunul dintre ei nu s-a învrednicit să se învinovățească pe sine însuși, niciunul nu s-a aflat având o cât de mică smerenie.

10) Deci, iată, priviți unde a ajuns starea voastră! Iată la ce fel și la câte rele ne-a adus pornirea de a ne îndreptăți pe noi, de a ne încrede în noi înșine, de a ține la voia noastră! Și toate acestea sunt fiicele mândriei, dușmana lui Dumnezeu, precum sunt fiicele smereniei învinovățirea de sine, neîncrederea în înțelepciunea noastră, urârea voii noastre proprii⁷.

7. Mândria e închidere față de Dumnezeu, e suficiență de sine și, ca atare, pricină de sărăcire a existenței. Nimeni și nimic nu poate exista numai prin sine. Toate sunt în legătură, în

Prin acestea se învrednicește cineva a se regăsi pe sine și a reveni la ceea ce e după fire, prin curățire cu ajutorul poruncilor lui Hristos. Căci fără smerenie nu se poate supune cineva poruncilor, nici veni la vre-un bine, cum a spus Avva Marcu: „Fără zdrobirea inimii e cu neputință să se izbăvească cineva de păcat și să dobândească virtuțile”⁸. Deci prin zdrobirea inimii primește cineva poruncile, se izbăvește de păcat, agonisește virtuțile și vine, la sfârșit, la odihnă.

11) Aceasta știind-o și toți sfinții, s-au grăbit, prin toată purtarea lor smerită, să se unească pe ei cu Dumnezeu. Căci unii s-au făcut iubitori de Dumnezeu și anume cei ce, după Sfântul Botez, nu numai că au tăiat lucrările patimilor, ci au voit să biruiască și patimile înseși și să se facă nepătimiși. Așa au fost Sfântul Antonie și Pahomie și ceilalți bărbați purtători de Dumnezeu. Având aceștia ca scop să se curățească pe ei înșiși, cum zice Apostolul, de toată întinăciunea trupului și a duhului, au cunoscut că sufletul se curățește, cum am spus mai înainte, prin păzirea poruncilor.

comunicare. Și numai prin aceasta se țin. De aceea, mândria e și pricina dizarmoniei generale; toate merg scârțâind, toate suferă de o boală generală din pricina mândriei. Ele nu se pot rupe de tot una de alta, dar nici nu sunt deplin și sănătos articulate unele cu altele. O spun aceasta gândindu-mă la creație. Căci Dumnezeu nu suferă în Sine de această dizarmonie, dar suferă pentru suferința creației Sale, a operei Sale. Ea se opune atenției Lui și ca să-L blameze pe El pentru suferința de care suferă ca operă a Lui. Tăgăduirea voinței proprii e tăgăduirea voinței opuse voinței lui Dumnezeu, Care vrea să le țină pe toate în armonie. Smerenia e mulțumirea cu încadrarea proprie în întregul general, în armonia totului, care ca atare se află și în armonie cu Dumnezeu.

8. Marcu Ascetul, „Despre cei ce-și închipuie că se îndreptătesc din fapte”, în: *Filoc. rom.*, I; PG 65, 1961 A.

Căci mintea însăși se curățește prin aceasta și vede din nou și se întoarce la starea cea după fire. Căci „porunca Domnului cea luminoasă luminează ochii” (*Psalm* 18, 9). Și au înțeles că, fiind în lume, nu pot dobândi ușor virtutea și de aceea și-au iscodit și ales lor o viață și o purtare străină, adică pe cea singuratică, și au început să fugă din lume și să locuiască în pustii, să petreacă în posturi, în culcări pe jos, în privegheri și în alte grele pătimiri, în lepădarea de țară, de ru-denii, de bani, de averile proprii; și, simplu spunând, și-au răstignit lor lumea și n-au păzit numai poruncile, ci au adus și daruri lui Dumnezeu, și iată cum.

Poruncile lui Hristos s-au dat tuturor creștinilor și tot creștinul e îndatorat să le păzească. Căci sunt, cum ar zice cineva, dările datorate împăratului. Cine va scăpa de pedeapsă, de va zice: „Nu dau dările împăratului”? Dar sunt în lume oameni mari și străluciți, care nu dau numai dări împăratului, ci îi aduc și daruri. Iar aceștia se învrednicesc de mare cinste, de mari daruri și dregătorii.

12) Deci, astfel, și Părinții nu au păzit numai poruncile, ci au adus și daruri lui Dumnezeu. Iar darurile sunt: fecioria și neagonisirea. Acestea nu sunt porunci, ci daruri. Că nu s-a scris nicăieri: „Să nu-ți iei femeie, să nu faci copii”. Nici n-a dat Hristos o poruncă când a zis: „Vinde-ți averile”. Căci când a venit la el omul de Lege zicând: „Învățătorule bun, ce să fac ca să moștenesc viața de veci?”, a răspuns: „Știi poruncile: să nu ucizi, să nu preacurvești, să nu furi, să nu dai mărturie mincinoasă împotriva aproapelui” și celelalte (*Matei* 19, 16-21). Iar acela zicând: „Toate acestea le-am păzit din tinerețile mele”, adaugă: „De voiești să fii desăvârșit, vinde-ți averile tale și le dă săracilor” și

celelalte. Iată că nu a zis: „Vinde-ți averile tale” dându-i o poruncă, ci sfătuindu-l. Căci, spunând: „De voiești”, a arătat că nu poruncește, ci sfătuiește.

13) Precum am spus deci, Părinții au adus lui Dumnezeu, pe lângă celelalte virtuți, ca daruri: fecioria și neagonisirea, și precum am spus înainte, și-au răstignit lor lumea și s-au nevoit ca și pe ei să se răstignească lumii, cum zice Apostolul: „Mie lumea s-a răstignit și eu, lumii” (*Galateni* 6, 14). Care e deosebirea? Lumea se răstignește omului, când omul se leapădă de lume, și anume: îmbrățișează viața singuratică și părăsește părinții, rudeniile, banii, averile, afacerile, târgurile. Atunci se răstignește lumea lui, căci a părăsit-o. Aceasta e ceea ce spune Apostolul: „Mie lumea s-a răstignit”. Apoi adaugă: „și eu, lumii”. Cum se răstignește deci, omul, lumii? Când, după izbăvirea de lucrurile din afară, se luptă chiar și față de plăceri, chiar față de poftele lucrurilor și față de voile sale și-și omoară patimile sale. Atunci se răstignește și el însuși lumii și se învrednicește, potrivit Apostolului, să spună: „Mie lumea s-a răstignit și eu, lumii”.

14) Deci Părinții, precum am spus, răstignindu-și lumea loruși, s-au sârguit prin nevointe să se răstignească și pe ei lumii. Noi am socotit că ne răstignim nouă lumea când am părăsit-o și am venit în mănăstire; dar nu voim să ne răstignim și pe noi însine lumii. Căci avem încă plăcerile față de ea, avem încă împătimirile față de ea, pătimim încă de slava ei, pătimim încă de mâncăruri și de haine. Căci de e vreo unealtă frumoasă și suntem împătimiți de ea și lăsăm această mică unealtă să ne stăpânească, cum a zis Avva Zosima, ținând la ea ca la o sută de

livre de aur, chiar dacă socotim că am ieșit din lume și am lăsat cele ale ei și am venit în mănăstire, ne aflăm prin lucruri neînsemnate împătimiți de ea. Aceasta o pătimim din multa lipsă de minte, căci, lăsând lucrurile mari și de mare preț, ne împlinim patimile noastre prin unele foarte mici. Fiecare din noi a lăsat ceea ce a avut, cel ce a avut lucruri mari, pe cele mari, și cel ce a avut orice a lăsat și el ce a avut, fiecare după puterea lui și am venit în mănăstire; și, precum am spus, prin lucruri neînsemnate și de nimic mulțumim împătımirea noastră. Dar nu trebuie să facem așa, ci, precum ne-am lepădat de lume și de lucrurile din ea, așa trebuie să ne lepădăm și de împătımirea față de lucrurile din ea, și să știm ce este lepădarea și pentru ce am venit în mănăstire și ce este schima pe care am luat-o, și să ne potrivim ei și să ne nevoim asemenea părinților noștri (spirituali, *n. trad.*).

15) Schima pe care o purtăm este colovionul fără mâneci, un brâu de piele, analavul (perimanul) și cunionul. Acestea sunt simboluri și trebuie să aflăm ce înseamnă simbolurile (chipurile) schimei noastre. De ce purtăm colovionul (mantia) fără mâneci? Dacă toți ceilalți au mâneci, de ce noi nu avem? Mânecele sunt chipuri ale mâinilor, iar mâinile înseamnă lucrarea. Când ne vine vreun gând să lucrăm ceva propriu omului vechi prin mâini, de pildă să furăm, sau să lovim, sau să facem simplu vreun păcat oarecare prin mâini, trebuie să luăm aminte la schima noastră și să aflăm că nu avem mâneci, adică nu avem mâini să facem ceva din cele ale omului vechi. Dar colovionul nostru are și un semn de porfiră (purpură). Ce vrea să spună semnul de porfiră? Oricine slujește în oastea împăratului are pe mantia lui un semn de

porfiră. Fiindcă împăratul poartă porfiră, toți ostașii lui pun porfiră pe mantaua lor, adică poartă o haină împărătească, ca să arate prin aceasta că sunt ai împăratului și slujesc în oastea lui.

Așa și noi: luăm semnul de porfiră pe colovionul nostru, arătând că am intrat în oastea lui Hristos și suntem datori să răbdăm toate pătimirile Lui pe care le-a răbdat El pentru noi. De fapt, când Domnul nostru a pătimit, a purtat veșmântul de porfiră. Întâi ca împărat, căci El este „Împăratul împăraților și Domnul domnilor” (*Apocalipsa* 19, 16). Apoi și ca unul ce era batjocorit de cei nelegiuți. Deci și noi, având semnul de porfiră, vestim, cum am spus, că răbdăm toate pătimirile Lui. Și precum ostașul nu părăsește oastea lui ca să meargă să se facă plugar sau negustor – pentru că prin aceasta cade din oastea lui (cum zice Apostolul: „Nimeni, slujind în oaste, nu se împletește cu treburile vieții, ca să fie pe plac conducătorului de oaste” (2 *Timotei* 2, 4) –, așa și noi trebuie să luptăm și să ne luăm grija de la toate cele ale lumii acestuia și să slujim numai lui Dumnezeu, cum se zice, ca să fie fecioara șezând frumos lângă El, neîmprăștiată (*1 Corinteni* 7, 34).

16) Dar avem și brâu. Pentru ce-l purtăm? Brâul pe care-l purtăm e întâi un simbol că suntem pregătiți de lucru. Căci tot cel ce voiește să lucreze se încinge întâi cu brâul, apoi începe lucrul, precum s-a spus: „să fie mijloacele voastre încinse” (*Efesenii* 6, 14). Și iarăși, ca, precum e încins trupul mort, așa și noi să omorâm pofta noastră. Căci brâul se pune în jurul mijlocului, pentru că acolo sunt rărunchii în care se spune că se află partea pofuitoare a sufletului. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: „Omorâți

mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăția" și celelalte (*Coloseni* 3, 5).

17) Avem și analav (periman). Acesta se pune în chipul Crucii pe umerii noștri. El este simbolul Crucii, purtat pe umerii noștri, precum zice: „Ia-ți crucea și urmează-Mi Mie” (*Matei* 16, 24; *Marcu* 8, 34). Și ce este Crucea altceva decât desăvârșita omorâre care se săvârșește în noi prin credința în Hristos? Căci credința, cum zice iarăși *Gheronticonul* (*Patericul*), înlătură pururea cele ce ne împiedică și ne face neîmpiedicată lucrarea ce ne duce la o astfel de omorâre desăvârșită, sau îl face pe cineva să fie mort față de toate cele ale lumii acesteia. Și de a lăsat cineva părinți, îl ajută să lupte și cu împătimirea față de ei, ca și față de bani și avuții, față de orice lucru de care s-a lepădat, precum am mai spus; îl face să se lepede de împătimirea însăși. Și aceasta este lepădarea desăvârșită.

Dar luăm și culion (cuculion). Iar acesta este simbolul smereniei, căci pruncii mici, nevinovați, poartă culion. Iar omul vârstnic nu poartă culion. Deci noi de aceea îl purtăm, ca să fim prunci cu răutatea, cum zice Apostolul: „Fraților, nu fiți prunci cu mintea, ci cu răutatea” (*1 Corinteni* 14, 20). Dar ce este a fi prunc cu răutatea? Pruncul care nu are răutate, de e necinstit, nu se mânie, de este cinstit, nu se umple de slavă deșartă. De ia cineva ale lui, nu se necăjește, căci e prunc cu răutatea. Nu se răzbună cu patimă, nu râvnește slava. Culionul e și semn al harului lui Dumnezeu. Căci precum culionul acoperă și încălzește capul copilului, așa și harul lui Dumnezeu acoperă și mintea noastră, cum se spune în *Gheronticon*. Pentru că culionul este simbolul harului Mântuitorului nostru

Dumnezeu, care ne acoperă cugetarea și încălzește pruncia în Hristos, pentru dracii care încearcă pururea să ne lovească și să ne rănească.

18) Deci, iată, avem și brâul pe mijlocul nostru, care este omorârea poftelor neraționale, și perimanul pe umăr, care este Crucea. Iată și culionul, care este semnul nevinovăției și al prunciei în Hristos. Să viețuim deci potrivit schimei noastre, cum au spus Părinții, ca să nu purtăm o schimă străină, ci, precum am părăsit cele mari, așa să lăsăm și cele mici. Am părăsit lumea, să părăsim și împătimirile de ea. Căci împătimirile, precum am spus, ne leagă de lume și prin unele lucruri mici și fără de niciun preț, fără să știm.

19) De voim deci să ne izbăvim și să ne eliberăm cu desăvârșire, să ne învățăm să ne tăiem voile noastre și așa, înaintând câte puțin cu ajutorul lui Dumnezeu, vom ajunge la despătimire. Căci nimic nu folosește pe oameni așa de mult ca tăierea voii lor. Din acest lucru înaintează cineva cu adevărat aproape spre toată virtutea. Și precum omul, mergând pe drum și aflând un buștean și înlăturându-l, mai face o bună parte din drumul lui, așa e cu cel ce înaintează tăindu-și voia lui. Căci, tăindu-și voia lui, câștigă despătimirea și, prin despătimire, vine cu Dumnezeu la desăvârșita nepătimire⁹. El poate, pe o scurtă distanță de drum,

9. Voia proprie e socotită una cu împătimirea. Nu e o voie neutră, ci e totdeauna în slujba unei patimi. Ea constă din atâtea voi câte patimi are omul, sau câte forme ia în fiecare împrejurare o patimă sau alta a omului. Voia e propriu-zis mișcarea unei patimi spre satisfacerea ei. De aceea, voia aceasta e pe de o parte una, pe de alta, multe. Poate ordinea aceasta a înaintării în despătimire l-a înrăurit și pe Scărarul să vorbească întâi de lepădarea exterioară și apoi de despărțirea lăuntrică prin tăierea voii sau prin ascultare. Acestea sunt și primele trei trepte la Scărarul.

să-și taie zece voi. El vede ceva și gândul îi spune: „Ia seama acolo”, iar el zice gândului: „Nu iau seama” și-și taie voia lui, căci nu ia seama¹⁰. Iarăși află pe unii care îl clevetesc și gândul îi spune: „Zi și tu cuvântul acesta”, și el își taie voia sa și nu-l zice. Și iarăși îi zice gândul: „Mergi, întreabă pe bucătarul ce fierbe”, și nu merge, și-și taie voia lui. Vede iarăși ceva, și gândul îi spune: „Întreabă cine a adus aceasta?”, și el își taie voia sa și nu întreabă. Și, tăind-o așa mereu, ajunge la obișnuința de a o tăia și, începând de la cele mici, ajunge să taie cu liniște și cele mari¹¹, și așa ajunge nici să nu mai aibă peste tot voie. Și orice i s-ar întâmpla îl lasă liniștit (îl odihnește, *n. trad.*), ca și când i-ar fi propriu (după voia lui, *n. trad.*). Și astfel, fără să voiască să facă voia lui, se află totdeauna făcând-o pe aceasta. Căci, neavând ceva al său, tot ce se face e al său¹². Și așa se află, cum am spus, neavând o împătimire și din despătimire, cum am spus, vine la nepătimire.

20) Iată la ce înaintare duce pe încetul tăierea voi proprii. Din pilda acelui fericit Dosoftei, auziți de la ce

10. Celui ce-și face drum cu gândul la Dumnezeu mereu i se prezintă un gând care-i atrage luarea-aminte, abătându-l, și mereu omul trebuie să-i spună acelui gând: „nu mă interesează ce-mi spui” și prin aceasta își taie voia sa (propriu-zis aceasta nu mai e voia sa).

11. A tăia cu odihna cele amare înseamnă a le tăia fără durere, fără mare efort.

12. Toate făcându-se din voia lui Dumnezeu, iar el însușindu-și voia lui Dumnezeu, tot ce se face socotește că se face după voia lui. Chiar din cele ce par că-i sunt contrarii el trage un folos, primindu-le cu răbdare și, din răbdarea și bunătatea lui, face din partea lui tot ce poate face mai bun și pentru ceilalți și pentru planul general al lui Dumnezeu.

viață și de la ce desfătări și moliciuni plecând acest om, care nici nu auzise măcar vreodată cuvântul lui Dumnezeu, la ce măsuri l-a dus pe el în scurtă vreme faptul de a fi ținut ascultarea și de a-și fi tăiat voia sa. Și cum l-a slăvit pe el Dumnezeu și nu a lăsat să fie uitată această virtute a lui, ci a descoperit-o Sfântului Bătrân, încât acesta l-a văzut pe el bucurându-se de fericire între toți sfinții aceia.

21) Dar vă spun și alt lucru, petrecut la fel și aproape de mine. Aceasta, ca să învățați că și de la moarte îl scapă pe om ascultarea și renunțarea la voia sa. Aflându-mă eu odată în cele ale Avvei Serid¹³, veni acolo un ucenic al unui mare bătrân din părțile Ascalonului pentru a aduce un răspuns de la Avva lui. Și avea porunca să se întoarcă până seara la chilia lui. Între timp se pornește o furtună năprasnică, însoțită de ploaie și de tunete și pârâul din apropiere se umplu în întregime de ape. Acela voi să plece pentru cuvântul bătrânului. Iar noi îl rugam să rămână, socotind că este cu neputință să scape din râu. Dar acela nu ascultă de noi ca să rămână. Ne ziserăm noi pe urmă: „Să mergem cu el până la râu. Căci de-l va vedea, se va întoarce de la sine”. Plecarăm deci cu el și, când am ajuns la râu, acela își dezbracă hainele și le legă pe cap și se încinse cu șorțul lui și se aruncă în acel torent înfricoșător. Iar noi stăteam înspăimântați și tremurând, ca nu cumva să se înece. Acela însă rămase plutind pe deasupra și îndată se află la cealaltă margine, își îmbracă hainele lui, ne făcu de acolo o metanie, își luă rămas bun și plecă alergând. Iar noi rămaserăm minunându-ne și uimiți de puterea virtuții. Căci noi îl urmăream cu frică, iar el trecu fără primejdie, pentru ascultarea lui.

13. În mănăstirea lui Serid.

22) Dar să ne amintim și de fratele acela pe care l-a trimis Avva lui, pentru cele de trebuință ale lor, la cel ce se ocupa cu cele ale mănăstirii în satul din apropiere. Când acesta s-a văzut pe sine atras de fiica aceluia la amestecare urâtă, a spus numai atât: „Dumnezeule, scapă-mă pentru rugăciunile părintelui meu” și îndată s-a aflat pe calea schitului spre părintele lui. Vedeți puterea virtuții, vedeți lucrarea cuvântului, cât ajutor are cineva cerând rugăciunile părintelui său! Căci numai spunând: „Dumnezeule, prin rugăciunile părintelui meu, scapă-mă”, îndată s-a aflat pe cale¹⁴. Vedeți smerenia și evlavia amândurora! Erau în strâmtorare și bătrânul voi să trimită pe fratele la cel ce se ocupa cu cele de trebuință ale lor. Și nu i-a zis lui: „Du-te!”, ci i-a spus: „Voiești să mergi?” La fel și fratele n-a zis: „Mă duc”, ci i-a zis lui: „Fac precum voiești”, căci se temea și de sminteli, dar și de a nu asculta de părintele lui. Apoi, când au ajuns la strâmtorare, i-a zis lui Bătrânul: „Scoală-te și du-te!” Și nu a zis: „Nădăjduiesc în Dumnezeu meu, că te va acoperi”, ci a zis: „Nădăjduiesc în rugăciunile părintelui meu, că te vor acoperi”. La fel și fratele, când a fost ispitit, n-a zis: „Dumnezeu meu, scapă-mă”, ci: „Dumnezeule, pentru rugăciunile părintelui meu, scapă-mă”¹⁵. Și fiecare din ei și-a pus nădejdea în rugăciunile părintelui său. Vedeți cum au înjugat ascultarea cu smerenia?

14. *Apophthegmata Patrum (Patericul)*, „Pentru Avva Ammona”, 3, PG 65, 128 D.

15. Apelul la rugăciunile altora are și rostul de a întreține în fiecare credincios smerenia, de a socoti că ceilalți sunt mai buni, deci că rugăciunile lor au o mai sigură intrare la Dumnezeu, intrând prin iubire mai mult în atmosfera iubirii Lui. E ceea ce nu înțeleg protestanții și în aceasta se arată din nou o mândrie individualistă.

Căci, precum se înjugă doi cai la o căruță și un cal nu poate să o ia înaintea altuia, căci o rupe, așa are nevoie ascultarea să fie înjugată cu ea smerenia. Și cum poate cineva să se învrednicească de acest har, de nu se va sili, precum am spus, să taie voile sale și să se predea pe sine, după Dumnezeu, părintelui său, neîndoindu-se câtuși de puțin, ci toate făcându-le, ca și aceia, cu încredințarea că ascultă de Dumnezeu? Acesta se va învrednici de milostivire, acesta se va învrednici de mântuire.

23) Acest cuvânt ne duce cu mintea și la Sfântul Vasile care, cercetând odată mănăstirile lui de obște, a întrebat pe unul dintre egumeni: „Ai pe vreunul dintre cei ce se mântuiesc?” Iar Avva i-a răspuns: „Prin rugăciunile tale, stăpâne, toți voim să ne mântuim”. Sfântul Vasile îl întreabă iarăși: „Ai pe vreunul dintre cei ce se mântuiesc?”. Înțelegând acela (căci era și el om duhovnicesc), a spus: „Da!”. Îi zise Sfântul: „Adu-mi-l pe acela”. Iar venind acel frate, îi zise Sfântul: „Dă-mi să mă spăl”. Acela plecă și-i aduse de spălat. După ce Sfântul Vasile s-a spălat, luă și el apa și spuse fratelui: „Primește și te spală și tu”. Acela primește apa de spălat de la Sfântul, fără să stea pe gânduri. După ce l-a încercat pe acela prin aceasta, îi zise iarăși: „Când voi intra în altar, vino și-mi adu aminte să te hirotonez”. Acela ascultă iarăși fără să se gândească. Și când văzu pe Sfântul Vasile înăuntru în altar, merse și-i aduse aminte. Și-l hirotoni pe el și-l luă cu sine. Căci cui i s-ar fi îngăduit să fie cu acel Sfânt de Dumnezeu purtător, dacă nu acestui frate binecuvântat?¹⁶

24) Voi nu aveți cunoștință despre lucrul ascultării fără alegere. Nici nu cunoașteți odihna ei. Am întrebat

16. *Patericul*, „Pentru Sfântul Efrem”, I, PG 65, 167.

odată pe bătrânul Avva Ioan al Avvei Varsanufie și am zis: „Stăpâne, deoarece Scriptura zice că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăția cerurilor (*Fapte* 14, 22), și eu văd că nu am niciun necaz, ce trebuie să fac, ca nu cumva să pierd sufletul meu, fiindcă nu am niciun necaz, nicio grijă?” Iar de se întâmpla să am vreun gând, luam tăblița și scriam Bătrânului. Căci îl întrebam prin scrisori, înainte de a-i sluji lui. Și înainte de a primi porunca lui, scriind, simțeam folosul ușurării. Așa de mare era negrija și odihna. Dar eu, necunoscând puterea virtuții și auzind că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăția cerurilor, mă temeam pentru că nu aveam necazuri. Când deci am arătat aceasta Bătrânului, el îmi spuse: „Nu fi necăjit. Nu ai motiv. Căci fiecare, predându-se ascultării de părintele (său duhovnicesc, *n. trad.*), are această negrijă și odihnă”.

II

Despre smerita cugetare

1) A spus careva dintre bătrâni: „Înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata, la tot cuvântul ce-l auzim, să spunem: «Iartă-mă!». Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului”¹⁷. Să cercetăm care este înțelesul cuvântului Bătrânului. Pentru ce spune: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare” și nu mai degrabă: „Înainte de orice avem nevoie de înfrânare”? Căci Apostolul zice: „Cel ce se luptă se înfrânează de la toate” (2 *Timotei* 2, 5).

17. Avva Isaia, *PG* 40, 1108 D.

Sau de ce nu spune: „Înainte de orice avem nevoie de frica lui Dumnezeu”? Căci zice *Scriptura*: „Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii” (*Pilde* 9, 10), și iarăși: „Din frica Domnului se abate fiecare de la rău” (*Pilde* 16, 6). De ce nu spune: „Înainte de orice avem nevoie de milostenie, sau de credință”? Căci se spune: „Prin milostenie și credință se curățesc păcatele”. Iar Apostolul zice: „Fără credință nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu” (*Evrei* 11, 6). Deci dacă nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu fără credință, și păcatele se curățesc prin milostenii și credință, și din frica de Dumnezeu se abate fiecare de la rău, și frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii, și cel ce se luptă se înfrânează de la toate, cum zice că: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare”? Și de ce le-a lăsat pe acestea toate, care sunt atât de trebuincioase? Bătrânul voiește să ne arate că nici frica de Dumnezeu, nici milostenia, nici credința, nici înfrânarea, nici oricare alta dintre virtuți nu se poate dobândi fără smerita cugetare. De aceea zice: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata, la tot cuvântul ce-l auzim, să spunem: «Iartă-mă!». Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului”.

2) Iată, vedeți, fraților, cât de mare este puterea smeritei cugetări? Vedeți ce lucrare are cuvântul: „Iartă-mă”? Dar pentru ce se numește diavolul nu numai vrăjmaș, ci și potrivnic? Vrăjmaș se numește pentru că e urător de oameni, urător de bine, uneltitor. Iar potrivnic se numește pentru că încearcă să împiedice orice lucru bun. Voiește cineva să se roage? Acela se împotrivește, împiedicându-l prin amintiri păcătoase, prin robire, prin lene. Voiește cineva să facă

milostenie? Acela îl împiedică prin iubirea de arginți, prin pregetare. Voiește cineva să privegheze? Acela îl împiedică prin trândăvie, prin nepăsare. De aceea se numește nu numai vrăjmaș, ci și potrivnic. Deci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile vrăjmașului și potrivnicului.

3) Cu adevărat mare este smerita cugetare și fiecare dintre sfinți a călătorit cu ea și prin osteneală a scurtat călătoria. Căci zice: „Vezi smerenia mea și osteneala mea și iartă toate păcatele mele” (*Psalms* 24, 18), și: „M-amsmerițim-amântuitpeminDomnul” (*Psalms* 114, 6). Căci chiar și numai smerenia singură poate să ne ducă înlăuntru (în Împărăția cerurilor, *n. trad.*), cum a spus Avva Ioan, dar mai cu întârziere. Să ne smerim deci și noi puțin și ne vom mântui. Și chiar dacă nu putem să ne ostenim, din pricina neputinței, să ne sârguim a ne smeri. Și cred în mila lui Dumnezeu că, pentru acel puțin făcut cu smerenie, ne vom afla și noi în locul sfinților acelora care s-au ostenit și au slujit mult lui Dumnezeu. Da, suntem slabi și nu putem să ne ostenim, dar nu putem să ne smerim?

4) Fericit este, fraților, cel ce are smerenie; mare este smerenia. Bine a zugrăvit Sfântul acela pe cel ce are smerenie adevărată, zicând: „Smerenia nu se mânie, nici nu mânie pe cineva”. Unora li se pare lucrul acesta ceva străin. De fapt numai smerenia se împotrivește slavei deșarte și păzește pe om de ea. Dar se mânie cineva și pentru bani, și pentru mâncăruri. Cum spune deci că „smerenia nu se mânie, nici nu mânie pe cineva?”¹⁸ Smerenia este mare, cum am spus, și are puterea să atragă harul lui Dumnezeu în suflet.

18. Pavel Everghetinul, *Everghetinosul*, Constantinopol, 1861, vol. I, 45, p. 165.

Deci însuși harul lui Dumnezeu, venind, acoperă sufletul de aceste două alte patimi grele. Căci ce este mai rău decât a se mânia și a mânia pe aproapele? De aceea, a zis careva că „e cu totul străin călugărului să se mânie”¹⁹. Dar dacă nu e acoperit cu adevărat de smerenie, vine pe încetul la starea unui drac, tulburând și tulburându-se. De aceea zice că smerenia nu se mânie și nu mânîie pe cineva.

5) Dar de ce spun eu că ea ne acoperă de două patimi? Căci ea acoperă sufletul și față de orice altă patimă. Îl acoperă și față de orice ispită. Când a văzut Sfântul Antonie întinse toate cursele diavolului și, suspinând, a întrebat pe Dumnezeu: „Cine le va trece pe acestea”, ce a răspuns Dumnezeu? „Smerenia le va trece pe ele” și a adăugat și alt lucru minunat: „și nu o vor atinge pe ea”. Vezi puterea ei? Vezi harul virtuții? Cu adevărat nimic nu e mai tare ca smerita cugetare. Nimic nu o biruie. Orice lucru supărător s-ar întâmpla celui smerit, el pornește îndată împotriva sa, se judecă îndată pe sine că e vrednic de el; nu rabdă să fie învinovățit cineva, nu rabdă să fie aruncată vina asupra altuia. Și așa, trece netulburat, fără supărare, cu toată odihna. De aceea nici nu se mânie, nici nu mânîie pe cineva. De aceea bine a zis Sfântul că: „Înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare”.

6) Dar sunt două smerenii, precum și două mândrii. Cea dintâi mândrie este când cineva disprețuiește pe fratele, când îl socotește ca nefiind nimic și pe sine ca fiind mai presus de el. Acesta, de nu se va trezi repede și de nu se va sârgui să scape de ea, vine pe încetul și

19. Această sentință nu e de la Evagrie Ponticul, cum zice textul din *Sources Chrétiennes*, ci e citată de Avva Zosima sub numele lui Macarie, în: *Everghetinosul*, vol. II, 35, p. 112.

la a doua mândrie, prin care se mândrește și împotriva lui Dumnezeu²⁰, și-și pune pe seama sa isprăvile săvârșite, nu pe seama lui Dumnezeu.

Cu adevărat, frații mei, am văzut odată pe cineva ajungând la această stare jalnică. La început, dacă cineva dintre frați îi spunea ceva de altul, disprețuia pe fiecare și zicea: „Cine e acela? Nu este altul (bun) decât Zosima și cei împreună cu el”. Apoi a început să-i disprețuiască și pe aceștia și să zică: „Nu este altul (bun) decât Macarie”. Și după puțin a început să spună: „Cine e Macarie? Nimeni. Nu sunt decât Vasile și Grigorie (mari)”. Apoi, după puțin, a început să-i disprețuiască și pe aceștia, zicând: „Cine este Vasile? Și cine e Grigorie? Nimeni. Numai Petru și Pavel (sunt mari)”. Și îi spusei lui: „Cu adevărat, frate, și pe aceștia îi vei disprețui”. Și, credeți-mă că, după puțină vreme a început să zică: „Cine este Petru și cine, Pavel? Nimeni. Numai Sfânta Treime (e mare)”. Pe urmă s-a mândrit și împotriva lui Dumnezeu însuși și așa și-a ieșit din sine. De aceea trebuie să luptăm, frații mei, împotriva celei dintâi mândrii, ca să nu cădem pe încetul și în mândria cea mai deplină.

7) Există o mândrie mirenească și există una călugărească. Mândria mirenească (sau lumească) se arată atunci când cineva se mândrește împotriva aproapelui: ca mai bogat, sau ca mai frumos decât

20. E o strânsă legătură între păcatele împotriva lui Dumnezeu și cele împotriva aproapelui. Cel ce se înalță împotriva aproapelui se înalță și împotriva lui Dumnezeu, și viceversa. Suportul faptelor și purtărilor bune față de aproapele este credința în Dumnezeu. Iubirea sau se întinde în toate părțile, sau nu e deplină și nu durează, căci arată un suflet care nu e în întrețigimea lui iubitor.

acela, sau ca mai bine îmbrăcat sau ca de neam mai bun. Când ne vedem deci pe noi înșine stăpâniți de slavă deșartă în aceste privințe, sau că mânăstirea noastră e mai mare, sau mai înstărită, sau că avem mai mulți frați, trebuie să știm că suntem stăpâniți încă de mândria lumească. Se întâmplă însă uneori că cineva suferă de slava deșartă și pentru unele daruri naturale. De pildă, unul suferă de slava deșartă pentru că are glas frumos și cântă frumos, sau pentru că e blând și pentru că lucrează sau slujește cu curăție. Acestea sunt mai cuviincioase decât cele dintâi. Dar și ele țin de mândria lumească.

Iar mândria călugărească se arată când cineva suferă de slava deșartă pentru că priveghează, sau postește, sau că e evlavios, sau că are o bună viețuire, sau că e sârguincios. Ba uneori se și smerește cineva de dragul slavei. Acestea țin de mândria călugărească. Dacă nu putem să nu ne mândrim deloc, e mai cuvenit să ne mândrim pentru cele călugărești, decât pentru cele lumești.

Iată am spus care e mândria cea dintâi și care e cea de a doua; la fel, care e mândria lumească și care, cea călugărească. Să aflăm acum care sunt și cele două smerenii.

8) Smerenia cea dintâi stă în a socoti cineva pe fratele său mai înțelept decât pe sine și întrecându-l pe el în toate, și, simplu grăind, așa cum a zis Sfântul acela, în a se socoti pe sine mai prejos de toți. Iar a doua smerenie stă în a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile. Aceasta este smerenia desăvârșită a sfinților. Aceasta se naște în chip firesc în suflet din lucrarea poruncilor. Căci precum, la pomii care poartă rod mult, rodul încovoiaie ramurile și le trage în jos, iar

cel ce nu poartă rod se înalță și stă drept – dar sunt unii pomi care tocmai deoarece ramurile urcă în sus nu poartă rod, iar de ia cineva pietre și le atârnă de ramuri și le trage în jos, acestea fac rod –, așa este și cu sufletul: când se smerește aduce rod și, cu cât aduce rod mai mult, cu atât se smerește mai mult. Astfel sfinții, cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși.

9) Mi-amintesc că vorbeam odată despre smerenie și careva dintre cei mai mari din Gaza, auzindu-ne pe noi spunând aceasta, că cu cât se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atât se vede pe sine mai păcătos, se mira și zicea: „Cum se poate aceasta?” Și, necunoscând motivul, voia să afle. Deci îi zic aceluia: „Domnule, care ești cel dintâi aici, spune-mi, cum te socotești pe dumneata în cetate?” Acela zise: „Mă socotesc cel mai mare și cel dintâi din cetate”. Îi zic iarăși: „Iar de vei merge în Cezareea, cum te vei socoti acolo?” „Mă voi socoti mai mic între cei mari de acolo”. Îi zic din nou: „Iar de vei merge la Antiohia, cum te vei socoti acolo?” Îmi zise acela: „Mă voi socoti ca unul de la țară”. Îi zic lui iarăși: „Iar de vei merge în cetatea lui Constantin, aproape de împăratul, cum te vei socoti acolo?” Acela-mi răspunse: „Mă voi socoti ca un sărac”. Atunci îi spusei lui: „Iată, așa sunt sfinții: cu cât se apropie de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși. Avraam, când a văzut pe Domnul, s-a numit pe sine pământ și cenușă” (*Facerea* 18, 27), iar Isaia a zis: „Vai mie, că sunt necurat” (*Isaia* 6, 5). La fel Daniel, când era în groapa cu lei și a mers Avacum cu mâncare la el, zicându-i: „Primește mâncarea ce ți-a trimis ție Dumnezeu”, ce a zis? „Și-a adus aminte Dumnezeu de mine?” Vezi ce smerenie a avut inima lui, când era

în groapa cu lei și nu l-au vătămat pe el?; și nu numai o dată ci și a doua oară. Și după aceasta s-a minunat și a zis: „Și-a adus aminte Dumnezeu de mine”.

10) Priviți smerenia sfinților, în ce simțire se aflau inimile lor! Nici când erau trimiși de Dumnezeu în ajutorul oamenilor nu primeau, fugind, din smerenie, de prilejul de a fi slăviți. Căci așa cum cineva îmbrăcat întreg în porfiră, de se va voi să se coase pe haina lui un petec murdar, se va feri ca să nu fie murdărită haina lui cea cinstită, tot așa și sfinții îmbrăcați în virtuți fug de slava omenească, ca să nu fie murdăriți de ea. Iar cei ce poftesc slava sunt asemenea unui om gol, care voiește pururea să afle un petec mic, sau orice ca să-și acopere urâtenia lui. Așa, și cel gol de virtuți caută slava oamenilor.

Deci când sunt trimiși de Dumnezeu în ajutorul oamenilor, sfinții, din smerenie, nu primesc. Astfel Moise a zis: „Mă rog Ție, trimite pe altul mai puternic, că eu sunt slab la glas și zăbavnic cu limba” (*Ieșirea* 4, 10). Iar Ieremia a zis: „Sunt prea tânăr” (*Ieremia* 1, 6). și, simplu spunând, fiecare dintre sfinți avea această smerenie de pe urma lucrării poruncilor. Această smerenie, nimeni nu poate spune prin cuvânt cum este, sau cum se naște în suflet, de nu o află omul prin cercare, dar prin cuvânt nu o poate învăța nimeni.

11) Odată, Avva Zosima vorbea despre smerenie și un filosof, aflându-se acolo și auzind cele ce spunea, voind să afle amănunte, îi zise lui: „Spune-mi, cum te socotești pe tine păcătos? Nu știi că ești sfânt, nu știi că ai virtuți? Doar vezi că lucrezi poruncile. Cum, împlinindu-le pe acestea, te socotești încă păcătos?” Iar bătrânul, neaflând cum să-i dea lui răspunsul, îi zise: „Nu știu cum să-ți spun, dar așa sunt”. Filosoful

i se împotrivi, voind să afle cum este aceasta. Iar Bătrânul, neaflând cum să-i lămurească acest lucru, a început să-i spună cu sfânta lui simplitate: „Nu mă suci pe mine, că eu așa sunt”.

Când l-am văzut eu pe Bătrân neștiind ce să-i răspundă, îi spusei aceluia: „Oare nu e aceasta așa, cum e cu filosofia și cu medicina? Când le învață cineva bine și le practică, ajunge din lucrarea lor treptat maestru în filosofie și medicină. Dar nu poate spune, nici tălmăci cum a ajuns la deprinderea lucrului. Su-fletul și-a însușit, cum am spus, meșteșugul pe înce-tul, pe nesimțite, din lucrare. Așa e și cu smerenia: din lucrarea poruncilor se naște o deprindere a smereniei care nu poate fi tălmăcită prin cuvinte²¹. Când Avva Zosima a auzit aceasta, s-a bucurat și îndată mă îmbrățișă și zise: „Ai aflat lucrul, așa este cum ai spus”. Dar s-a mulțumit și filosoful, când a auzit, și a primit și el cuvântul.

12) Dar au spus și bătrânii unele care ne fac să înțelegem smerenia. Însă cum se naște această simțire lăuntrică nimeni nu a putut spune. Când Avva Agathon era să se sfârșească, l-au întrebat pe el frații: „Te temi și tu, părinte?” Iar el a zis: „Am făcut tot ce am putut ca să păzesc poruncile. Dar om sunt și eu. De unde să știu dacă lucrul meu a plăcut lui Dumnezeu? Că alta este judecata lui Dumnezeu și alta, cea a oamenilor”²². Iată cum ne-a deschis el ochii să înțelegem și ne-a dat calea pentru a o price-pe. Dar cum este și cum se naște în suflet, cum am zis

21. E ciudat că tocmai cine împlinește mai mult poruncile e mai smerit. Pentru că, intrând pe drumul desăvârșirii, își dă seama de nesfârșirea ei.

22. *Patericul*, „Despre Avva Agaton”, 29, PG 65, 117 B.

de multe ori, nimeni nu a putut spune, nici n-a putut să o priceapă cineva prin cuvânt, dacă nu s-a învrednicit sufletul său să o cunoască pe ea din fapte. Dar ce este ceea ce o pricinuieste pe ea au spus Părinții, căci se spune și în *Gheronticon* că un frate a întrebat pe un bătrân, zicând: „Ce este smerenia?”, și a zis bătrânul: „Smerenia este un lucru mare și dumnezeiesc, iar la smerenie se ajunge prin ostenelele trupești întru cunoștință și prin a se socoti cineva mai prejos de toți și a se ruga pururea lui Dumnezeu”²³. Această este calea smereniei. Iar această smerenie este dumnezeiască și de neînțeles.

13) Dar de ce spune că ostenelele trupești duc sufletul la smerenie? Pentru care motiv ostenelele trupești sunt virtuți ale sufletului? Am spus și mai sus că a se socoti mai prejos de toți se opune mândriei celei dintâi. Căci, cum se poate socoti pe sine mai mare decât fratele său, sau înălța în ceva, sau defăima, sau disprețui pe cineva, cel ce se socotește pe sine mai prejos de toți?

La fel, rugăciunea neîncetată e vădit că se împotrivește celei de a doua mândrii. Căci e vădit că cel smerit, cel evlavios, cunoscând că nu poate dobândi niciun bine în suflet fără ajutorul și acoperământul lui Dumnezeu, nu încetează să se roage necontenit lui Dumnezeu ca să-și facă milă cu el. Și cel ce se roagă totdeauna lui Dumnezeu, de se învrednicește să izbutească în ceva, știe de unde i-a venit ajutorul ca să izbutească și nu se poate mândri, nici nu-și pune cele izbândite pe seama puterii sale, ci le pune pe seama lui Dumnezeu și Lui îi mulțumește pururea și pe El îl roagă pururea, tremurând să nu cadă de la

23. *Everghetinosul*, vol. I, 45, p. 165.

ajutorul Lui și să se arate slăbiciunea și neputința lui. Și așa, prin smerenie se roagă, și, prin rugăciune se smerește, și, dacă izbutește, pururea se smerește, și, pe cât se smerește, pe atât e ajutat și înaintea prin smerita cugetare.

14) De ce spune deci că ostenelele trupești rodesc smerita cugetare? Ce are osteneala trupească cu simțirea sufletului? Vă voi spune vouă.

Sufletul, căzând de la poruncă prin neascultare, s-a predat, cum zice Sfântul Grigorie, iubirii de plăcere și conducerii de sine celei rătăcite²⁴ și a iubit cele trupești și, într-un anumit fel, s-a făcut una cu trupul și s-a făcut omul întreg trup, cum se zice: „Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceștia, pentru că sunt trupuri” (*Face-re-a* 6, 3). Și astfel, sufletul ticăloșit pătimește și simte și el, împreună cu trupul, cele ce se fac de către trup. De aceea a spus bătrânul că și osteneala trupească duce la smerenie. Căci în altă simțire se află sufletul celui sănătos și în alta, al celui bolnav; în alta, al celui flămând, și în alta, al celui sătul. La fel, alta e simțirea sufletului celui ce șade pe cal și alta, a celui ce șade pe tron și alta, a celui ce șade jos. De asemenea, alta e simțirea celui ce poartă haine frumoase, și alta, a celui ce poartă haine murdare. Deci osteneala smerește trupul, iar trupul smerindu-se, se smerește împreună cu el și sufletul. Așadar, bine a zis că și osteneala trupească duce la smerenie. De aceea, Evagrie, când a fost ispitit de hulă – ca unul ce avea cunoștință și știa că hula vine din mândrie, iar dacă trupul e supus smereniei se smerește împreună cu el și sufletul –, a stat patruzeci de zile fără să intre sub acoperiș, încât trupul

24. Sf. Grigorie Teologul, „Cuvântarea a XXXIX-a”, 7, PG 36, 341 C.

său, cum zice scriitorul, scotea răcnete ca animalele sălbatice²⁵. Astfel, n-a săvârșit osteneala pentru hulă, ci pentru smerenie. Bine a zis deci bătrânul că ostenelele trupești duc la smerenie. Bunul Dumnezeu să vă dăruiască vouă smerenie, căci ea scapă pe om de multe rele și-l apără pe el de multe ispite.

III

Despre conștiință

1) Când a făcut Dumnezeu pe om, a sădit în el ceva dumnezeiesc, ca un gând mai fierbinte și luminos, având calitatea unei scânteii care luminează mintea și arată acesteia deosebirea binelui de rău. Aceasta se numește conștiință și ea este legea firii lui²⁶. Ea este închipuită de puțurile pe care le-a săpat

25. Paladie, *Historia Lauslaca*, ed. Edward Cuthbert Butler, p. 278.

26. Conștiința e gândul sădit de Dumnezeu în om ca o scânteie fierbinte și luminoasă. Conștiința luminează deplin mintea și o obligă să facă deosebirea între bine și rău. În conștiință omenescul se întâlnește cu dumnezeiescul, ea e și a lui Dumnezeu și a omului. Prin ea omul se află în legătură ontologic-dialogică cu Dumnezeu. Ea e fața omului întoarsă spre Soarele existenței. Ea e gând al lui Dumnezeu, dar „semănat” în om, și prin aceasta ține de om. Prin ea omul vorbește cu sine, dar prin sine vede pe Dumnezeu și răspunde lui Dumnezeu. Prin poruncile și muștrările de caracter absolut ale conștiinței grăiesc poruncile și muștrările lui Dumnezeu. Omul e un pol al lui Dumnezeu. O conștiință fără minte sau rațiune nu poate lucra. Dar nici acestea, fără conștiință. De aceea mintea sau rațiunea omului e și ea luminoasă, dar și fierbinte, căci are în ea dorința fierbinte nu numai de a cunoaște un adevăr indiferent, ci adevărul

Iacov (*Facerea* 26, 13-14), cum au zis Părinții, și pe care le-au astupat filistenii. De această conștiință ascultând, patriarhii și toți sfinții dinainte de Legea scrisă au bineplăcut lui Dumnezeu. Aceasta fiind astupată și călcată de către oameni prin înaintarea păcatului, am avut nevoie de Legea scrisă, am avut nevoie de Sfinții Prooroci, am avut nevoie de însăși venirea Stăpânului nostru Iisus Hristos, ca să o descoperim și să o trezim, ca să aprindem din nou acea scânteie acoperită, prin păzirea sfintelor Lui porunci. Deci, atârnă acum de noi fie să o astupăm iarăși, fie să o facem să ne lumineze, dacă ascultăm de ea. Căci când conștiința noastră ne spune să facem aceasta și disprețuim glasul ei, și iarăși ne spune și nu facem, ci rămânem călcând-o pe ea, o astupăm, și nu mai poate să ne vorbească limpede de sub povara așezată asupra ei. Ci, ca un sfeșnic ce lucește printr-o ceață, începe să ne arate lucrurile în chip mai afumat, mai întunecos, și așa, datorită înaintării

ca bine, ca cel ce-l poate ferici, face bun. De aceea rațiunea nu e niciodată rece în lucrarea ei. Chiar când afirmă obiectivitatea cunoașterii sale, o afirmă cu căldură, căci e legată de conștiință și în obiectivitate nu poate să lipsească binele. Pe lângă aceea, adevărul, pentru care e dată rațiunea și spre care aspiră ea, cere el însuși căldură în căutarea și în susținerea lui. Și pentru că rațiunea are o astfel de căldură, ea pune pasiune și în susținerea minciunii cu aparență de adevăr, pentru că i se pare că aceea îl fericește. Aceasta, pentru că adevărul e bun, e frumos, pentru că de el depinde viața fericită a omului. Adevărul reprezintă de aceea și binele, iar minciuna, răul. De aceea rațiunea e legată cu conștiința, care se preocupă în mod special de aspectul bun sau rău al adevărului, sau pentru că adevărul e focul care se cere sesizat de o rațiune întipărită de conștiință, încălzită de focul adevărului.

păcatului, nimeni nu-și mai poate vedea limpede fața sa, ci ca într-o apă tulburată de multe gunoaie²⁷.

Astfel, nu mai simțim cele pe care ni le spune conștiința noastră, încât părem aproape că nu o mai avem. Dar nu e nimeni care să nu o aibă. Căci e ceva dumnezeiesc, precum am spus mai înainte, și nu se pierde niciodată, ci totdeauna ne aduce aminte de ceea ce suntem datori. Dar noi nu simțim, prin faptul că, așa cum am zis, o disprețuim și o călcăm.

2) De aceea, proorocul plânge pe Efraim și zice: „Făcutu-s-a Efraim stăpân peste potrivnicul lui și a călcat judecata” (Osea 10, 11). Prin potrivnicul lui înțelege conștiința. De aceea se zice și în Evanghelie: „Împacă-te cu pârâșul tău până ești pe cale cu el, ca nu

27. În conștiința clară, auzind glasul lui Dumnezeu, ne auzim și pe noi înșine, sau viceversa. Căci conștiința ne vorbește despre noi cu claritatea cu care ne vorbește despre Dumnezeu. Sau Dumnezeu ne vorbește cu tăria Lui necondiționată și de nerespins despre noi, despre ce trebuie să fim noi și ce suntem. De aceea, prin conștiință ne vedem propriu-zis fața noastră, pentru că o vedem în lumina lui Dumnezeu, singura care o luminează. Când abaterile noastre de pe calea pe care ne putem dezvolta ca ceea ce suntem și trebuie să fim, sau când petele așezate pe ea nu sunt prea mari, ne vedem muștrați de conștiință. Dar când am înaintat mult în păcate, conștiința e acoperită, sau glasul ei e astupat pentru o anumită vreme sau pentru totdeauna cu totul; și cu ea, și glasul lui Dumnezeu; dar rar poate fi astupată definitiv. Glasul ei se aude adeseori pe neașteptate de sub povara uriașă pusă asupra ei, uneori însă fără a ne mai putea da puterea să ne îndreptăm. Ea grăiește cum grăiește un mort pe care l-am ucis și mortul sunt eu însumi, dar mort responsabil de moartea mea și de a altuia în fața lui Dumnezeu. Căci nimeni nu e mort în întregime. Așa ne va vorbi, printr-o cumplită și nepotolită muștrare în viața viitoare. E un mod al relației noastre eterne cu Dumnezeu. Jocul relației între mine și semenii mei, între mine și Subiectul dumnezeiesc e de o nesfârșită varietate.

cumva să te predea pe tine judecătorului și judecătorul, slujitorilor, și să te arunce pe tine în temniță. Amin, zic ție: nu vei ieși de acolo, până ce nu vei întoarce și ultimul bănuț” (*Matei 5, 25-26*). De ce numește conștiința potrivnic? Pentru că ea se împotrivește totdeauna voii noastre celei rele, și ne mustră când nu facem ceea ce trebuie să facem și facem ceea ce nu trebuie să facem. Și ea ne pârâște pe noi. De aceea o numește potrivnic și pârâș și ne poruncește, zicând: „Împacă-te cu pârâșul tău cât ești pe cale cu el”²⁸. Iar calea este, cum zice Sfântul Vasile, lumea aceasta²⁹.

3) Să ne sârguim deci, fraților, să păzim conștiința noastră cât suntem în lumea aceasta, nelăsând-o să ne mustre în privința vreunui lucru, necălcând-o nici măcar în lucrul cel mai mic. Căci, de la cele mici și prin fire neînsemnate, ajungem să disprețuim și pe cele mari. Pentru că atunci când începe cineva să zică: „Ce e dacă voi spune cuvântul acesta? Ce e de voi mânca această bucată mică? Ce este dacă voi privi la acest lucru?”, de la întrebarea: „Ce este aceasta sau ce este aceea” ia gustul rău și amar și începe să disprețuiască și pe cele mari și mai grele și să calce peste conștiința sa. Și înaintând astfel, pe încetul, se primejduiește să cadă în totala nesimțire. De aceea, luați seama, fraților, să nu nesocotim cele mici, vedeți să nu le disprețuim ca pe niște nimicuri. Căci nu sunt mici, ci sunt un început, pricinuiesc o obișnuință rea. Să veghem, să avem grijă de cele ușoare întrucât sunt ușoare, ca să nu se facă grele. Lucrarea virtuții și a păcatului începe de la cele mici și duce la cele mari, fie bune, fie rele. De aceea ne

28. Să ne împăcăm cu conștiința cât suntem încă în viață.

29. Sfântul Vasile cel Mare, „Omilia la Psalmul I”, PG 29, 220-221 și „Omilia XXI”, II, PG 31, 544 A.

poruncește Domnul să ne păzim conștiința și spune fiecăruia în parte: „Vezi ce faci nelegiuitule, veghează!”, „Împacă-te cu pârașul tău cât ești pe cale cu el”. Și adaugă, spunându-i să se teamă de primejdia lucrului, zicând: „ca nu cumva să te predea pe tine judecătorului și judecătorul, slujitorilor, și să te arunce în temniță”. „Și ce va urma? Amin, îți spun ție, nu vei ieși de acolo până ce nu vei întoarce și cel din urmă bănuț”. Căci ea ne vădește, cum am spus, și în ceea ce e bine și în ceea ce e rău și ne arată ce să facem și ce să nu facem; și ea ne va pări și în veacul viitor³⁰. De aceea zice: „ca nu cumva să te predea judecătorului” și celelalte.

4) Iar păzirea ei e de multe feluri. Se poate păzi conștiința față de Dumnezeu, față de aproapele și față de lucruri. Și față de Dumnezeu o poate păzi cineva când nu disprețuiește poruncile Lui, chiar și în acele lucruri în care nu-l vede pe el vreun om și în cele în care nu-i sunt cerute de cineva. Acela păzește conștiința față de Dumnezeu în ascuns. De pildă: când nesocotim rugăciunea, când se suie la inima noastră un gând pătimăș și nu veghem și nu ne strângem pe noi înșine, ci ne învoim cu el; când vedem pe aproapele zicând sau făcând ceva și îl bănuim și-l osândim. Și, simplu grăind, toate câte se fac într-un ascuns, pe care nimeni nu le știe, decât numai Dumnezeu și conștiința noastră, pe toate trebuie să le păzim. Aceasta este conștiința față de Dumnezeu.

30. Nu putem ajunge în Împărăție, până nu ajungem neapăsăți de conștiință de răul făcut cuiva, sau față de Dumnezeu. De aceea, după ce murim, dacă nu mai putem îndepărta de la noi înșine răul făcut față de Dumnezeu, sau aproapelui, pot să o facă aceasta și să ne despovăreze conștiința urmașii noștri sau Biserica, prin marea dragoste a lor.

5) Iar cea față de aproapele este să nu facă cineva nimic de care știe că necăjește sau rănește pe aproapele fie cu lucrul, fie cu cuvântul, fie cu înfățișarea, fie cu privirea. Căci poate răni pe aproapele și înfățișarea noastră, cum am spus de multe ori. Și-l poate răni și privirea. Și, simplu grăind, toate câte știe omul că pot să dea vreun gând aproapelui prin care se pătează însăși conștiința lui, de care știe că e în stare să vatăme sau să necăjească. De toate acestea trebuie să se păzească și să nu le facă. Aceasta înseamnă a păzi conștiința față de aproapele.

6) Iar păzirea conștiinței față de lucruri stă în a nu se folosi cineva rău de un lucru, în a nu strica vreun lucru, sau a-l arunca, ci chiar de vede vreunul aruncat, să nu-l treacă cu vederea, fie el cât de neînsemnat, ci să-l adune și să-l pună la locul lui³¹. Nu trebuie să ne folosim rău de veșmintele noastre. Presupune că poate purta cineva o haină încă o săptămână sau două, dar o dezbracă și o spală îndată, înainte de vreme, sau o taie, și în loc de a o folosi alte cinci luni, sau și mai mult, o învechește, spalând-o, și o face nefolositoare. Aceasta este contrar conștiinței. Se întâmplă la fel cu

31. Pentru creștin toate componentele firii sunt darurile lui Dumnezeu către noi, spre folosul nostru. Prin toate vedem bunătatea și grija lui Dumnezeu față de noi. A le disprețui și strica înseamnă a disprețui grija lui Dumnezeu față de noi și a reduce posibilitățile de viață ale semenilor noștri. Dar pe lângă aceasta, elemente ale creației mai sunt și obiectele sau bunurile în care s-a imprimat și munca oamenilor noștri: pâinea, vinul, uneltele, operele de artă. A le disprețui și strica înseamnă a disprețui și munca semenilor noștri. Stricarea obiectelor pregătite și căutarea altora cere muncă nouă și omul nu mai are vreme să se ocupe și de sufletul său. Față de toate avem o răspundere, căci prin toate sunt loviți oamenii și e disprețuit Dumnezeu.

așternutul. De multe ori poate cineva să întrebuințeze o saltea mai mică și caută alta mai mare, sau are o pătură de lână și vrea să o schimbe și să ia alta nouă, mai frumoasă, din motiv de lux și din moleșeală. Poate să se îndestuleze cineva cu o pernă umplută cu paie și caută una umplută cu pene și se străduiește să o aibă și se necăjește dacă nu o are. Și începe să se uite la fratele său și să spună: „De ce are el aceasta și eu nu o am? Ce fericit e el!” Mare sporire! Iarăși, cineva își întinde haina sau pătura la soare și nu are grijă să o ia la vreme și o lasă să se ardă. Și aceasta este împotriva conștiinței. La fel, și cu mâncărurile: cineva își poate împlini trebuința sa cu puține legume crude sau uscate și cu puțin ulei, dar nu se mulțumește cu atât, ci caută altă mâncare mai gustoasă, mai bogată. Acestea toate sunt împotriva conștiinței.

7) Iar Părinții spun că monahul nu trebuie să lase conștiința sa să-l chinuiască niciodată, în niciun fel de lucru. Deci e nevoie, fraților, să fim treji totdeauna și să ne păzim pe noi de toate acestea, ca să nu cădem în primejdie. Dar și Domnul ne-a cerut aceasta, precum am spus mai sus. Dumnezeu să ne dea putere să ascultăm și să păzim acestea, ca să nu ni se facă spre osândă cuvintele părinților noștri!

IV

Despre frica de Dumnezeu

1) Spune Sfântul Ioan în epistolele sobornicești: „Dragostea desăvârșită scoate afară frica” (1 Ioan 4, 18). Oare ce voiește să ne spună Sfântul? Despre ce

dragoste și despre ce frică vorbește? Proorocul zice în psalmi: „Temeți-vă de Domnul, toți sfinții Lui” (*Psalm 33, 9*). Și aflăm și alte multe cuvinte de acestea în Sfintele Scripturi. Dacă deci și sfinții, care iubesc așa de mult pe Domnul, se tem de El, cum zice: „dragostea scoate afară frica”? Sfântul voiește să ne arate că sunt două frici: una începătoare și una desăvârșită; și că una este a începătorilor, cum ar spune cineva, a cinstitorilor de Dumnezeu; iar alta, a celor sfinți și desăvârșiți, a celor ce au ajuns la măsura iubirii. De pildă: cineva face voia lui Dumnezeu din frica de chinuri. Acesta, cum am spus, e încă începător. El nu face încă binele pentru el însuși, ci de frica bătailor. Altul face voia lui Dumnezeu iubindu-L pe Dumnezeu însuși, dorind în chip deosebit să-I placă lui Dumnezeu. Acesta știe ce este binele însuși, acesta a cunoscut ce înseamnă a fi cu Dumnezeu³². Acesta este cel ce are iubirea adevărată pe care Sfântul o numește desăvârșită. Și această iubire îl duce pe el la frica desăvârșită.

Unul ca acesta nu se mai teme și păzește voia lui Dumnezeu, nu pentru bătaie, nu pentru a nu fi pedepsit, ci, cum am spus, pentru că a gustat din dulceața de a fi împreună cu Dumnezeu. Îi este frică să nu cadă

32. Binele însuși este Dumnezeu ca Persoană izvorătoare de iubire desăvârșită și deci și de putere, sau de viață la nesfârșit. Pe orice persoană o iubești pentru ea însăși, pentru că din ea izvorăște, sau poate izvorî iubire și deci viață; cu atât mai mult, pe Dumnezeu. Numai lucrul îl iubești pentru tine. În iubirea unei persoane nu poți să faci deosebire între iubirea de tine și iubirea față de ea. Totul e dat la un loc. Tu ești fericit când ești cu cealaltă persoană. Dar numai cu Dumnezeu poți fi veșnic și numai în El poți fi și cu celelalte persoane veșnic, rămânând și tu însuși veșnic prin iubirea lor și prin iubirea ta fără sfârșit față de ei.

din ea, îi este frică să nu fie lipsit de ea. Aceasta este frica desăvârșită, care se naște din iubirea aceasta. Aceasta scoate afară frica începătoare. De aceea zice că „dragostea desăvârșită scoate afară frica”. Dar e cu neputință a se ajunge la frica desăvârșită altfel decât prin cea începătoare.

2) Trei sunt stările sufletului prin care putem, cum zice Sfântul Vasile, să bineplăcem lui Dumnezeu³³: fie că plăcem lui Dumnezeu temându-ne de chinuri, și deci ne aflăm în simțirea robului; fie că împlinim cele poruncite urmărind câștigul răsplății, deci pentru folosul nostru și prin aceasta ne asemănăm simbriașilor; fie că facem binele pentru El însuși și în acest caz ne aflăm în simțirea de fiu. Căci fiul, când ajunge la cumințenie, face voia tatălui său nu pentru că se teme să nu fie bătut, nici pentru a lua plată de la el, ci pentru că îl iubește, păzește iubirea față de el și-i arată cinste ca unui părinte și e încredințat că toate cele ale tatălui sunt ale lui. Unul ca acesta se învrednicește să audă: „Nu mai ești rob, ci fiu și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Hristos” (*Galateni* 4, 7). Unul ca acesta nu se mai teme, cum am zis, de Dumnezeu cu frica aceea începătoare, ci-L iubește, cum a zis Sfântul Antonie: „Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, ci-L iubesc pe El”³⁴. Iar Domnul zicând lui Avraam, după ce l-a adus spre jertfă pe fiul lui: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu”, vorbește de frica desăvârșită care se naște din dragoste. Căci cum ar fi zis altfel: „Acum am

33. Sfântul Vasile, „Introducere la regulile mari”, PG 31, 896 B.

34. În *Apophtegmata Patrum*, la Cotelerius, *Monumenta Ecclesiae Graecae*, tom. I, p. 351, nr. 52, unde se zice: „A zis Avva Antonie: Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, și-L iubesc, căci dragostea scoate afară frica”.

cunoscut”? A zis pentru că s-a miluit de el fiindcă a făcut atâtea: a ascultat de Dumnezeu, și-a lăsat toate ale sale, s-a mutat în pământ străin și în mijlocul unui popor de închinători la idoli, unde nu era nici urmă de cinstirea lui Dumnezeu și, pe deasupra, a suportat și această înfricoșătoare încercare a jertfirii fiului său. După toate acestea i-a zis: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu”. E vădit că a vorbit de frica desăvârșită a sfinților. Căci aceștia nu mai fac voia lui Dumnezeu de frica chinurilor, sau pentru a lua răsplată, ci pentru că Îl iubesc, cum am spus de multe ori, se tem să facă ceva contrar voii Celui iubit. Și de aceea zice: „Dragostea scoate afară frica”, căci nu mai fac voia Lui din frică, ci se tem pentru că-L iubesc³⁵.

3) Aceasta este frica desăvârșită. Dar nu e cu putință, precum am spus mai înainte, să ajungă cineva la aceasta, dacă nu o are mai întâi pe cea începătoare. Căci zice: „Frica de Domnul e începutul înțelepciunii”, și iarăși: „Frica de Dumnezeu e începutul și sfârșitul” (*Pilde* 1, 7). Numește început frica începătoare. După ea e cea desăvârșită, cea a sfinților. Frica începătoare ține de alcătuirea noastră. Aceasta păzește sufletul, ca și cunoștința, de tot păcatul. Căci zice: „De frica Domnului se abate fiecare de la rău” (*Pilde* 16, 6). Dacă deci cineva se abate de la rău de frica pedepsei,

35. E o inversare: începătorii fac voia lui Dumnezeu pentru că se tem; cei desăvârșiți Îl iubesc și, fiindcă se tem să nu cadă din iubire, de aceea fac voia Lui. Frica ce se naște din iubire e alta decât iubirea care cu anevoie crește din frică. Altceva e când mă tem să nu pierd iubirea cuiva și altceva e când mă tem de pedeapsa lui. În primul caz, omul a gustat dulceața comuniunii cu persoana iubită și se teme să nu o piardă; în al doilea caz, se are în vedere pe sine, se gândește la pedeapsa ce-i poate veni din neîmplinirea dorinței aceleia.

precum sluga care se teme de stăpân, atunci el vine pe încetul și la săvârșirea binelui și, făcând binele, vine pe încetul și la nădejdea unei răsplăți oarecare pentru lucrarea binelui, precum nădăjduiește simbriașul. Iar stăruind, cum am zis, în fuga de rău, din frică și asemenea robului, și făcând binele din nădejde ca simbriașul, petrecând cu Dumnezeu timp îndelungat în bine, se unește prin aceasta, pe măsura acestei petreceri, cu Dumnezeu și deci Îl gustă și ajunge la o simțire oarecare a Însuși Binelui adevărat și nu mai voiește să se despartă de El. Căci cine-l va mai putea despărți pe el, cum a zis Apostolul, de dragostea lui Hristos (*Romani* 8, 35)? Atunci ajunge la măsura fiului și iubește binele pentru el însuși și se teme, pentru că-l iubește. Și aceasta este frica cea mare și desăvârșită.

4) De aceea și proorocul, învățându-ne pe noi deosebirea acestor frici, a zis: „Veniți, fiilor, ascultați-mă, frica Domnului vă voi învăța pe voi” (*Psalms* 33, 11). Îndreptați-vă mintea la fiecare cuvânt al proorocului. Căci fiecare cuvânt are înțelesul lui. Întâi zice: „Veniți la mine”, chemându-ne la virtute. Apoi adaugă: „fiiilor”, căci sfinții numesc „fii” pe cei ce se preschimbă prin cuvântul lor, trecând de la păcat la virtute. Așa zice Apostolul: „Copilașii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii până ce va lua Hristos chip în voi” (*Galateni* 4, 19). Apoi, după ce ne-a chemat și ne-a îndemnat spre această prefacere, zice: „Frica Domnului vă voi învăța pe voi”. Vedeți îndrăzneala Sfântului? Noi, când voim să spunem vreun bine, totdeauna zicem: „Voiți să vorbim puțin împreună despre frica de Dumnezeu și să ne deprindem în ea, sau în altă virtute?” Dar Sfântul nu a făcut așa, ci a spus cu îndrăzneală: „Veniți, fiilor, ascultați-mă, frica Domnului vă voi învăța

pe voi. Care este omul care voiește viața și iubește să vadă zile bune?” (*Psalm 33*, 11-12). Apoi, ca și când ar fi răspuns cineva: „Eu voiesc, învață-mă pe mine cum să viețuiesc și să văd zile bune”, învață și zice: „Oprește limba ta de la rău și buzele tale, ca să nu grăiască viclenie” (*Psalm 33*, 12). Iată că taie întâi prin frica de Dumnezeu lucrarea răului. Căci: „Oprește limba ta de la rău” înseamnă: „Nu răni prin ceva conștiința aproapelui, nu cleveti, nu mânia pe cineva”. Iar adăugând „și buzele tale, ca să nu grăiască viclenie”, zice: „Nu te purta cu vicleșug față de aproapele”, apoi adaugă: „Abate-te de la rău” (*Psalm 33*, 13). A spus la început câteva păcate în parte: clevetirea, viclenia, și apoi a adăugat în chip cuprinzător tot păcatul zicând: „abate-te de la rău”, adică fugi de tot răul, abate-te de la tot lucrul pricinuitor de păcat. Dar n-a zis nici numai aceasta, ci a mai adăugat: „și fă binele”. Căci atunci când cineva nu face răul, nu face numaidecât și binele, sau când nu face nedreptate, nu și miluiește numaidecât. Și când nu urăște, nu și iubește prin aceasta. Bine a zis deci proorocul: „ferește-te de la rău și fă binele”.

Iată cum ne arată înșirarea la rând a acelor trei stări de care am vorbit mai înainte: cum prin frica lui Dumnezeu a călăuzit la ferirea de la rău și apoi îndeamnă să pășească și la bine. De se va învrednici cineva să se abată de la rău și să fugă de el, în chip firesc va lucra binele, călăuzit de sfinți. Spunându-le acestea foarte bine și după rândul lor, adaugă: „Caută pacea și o urmărește pe ea”. N-a spus numai „caut-o”, ci și „urmărește-o”, ca să o apuci pe ea.

5) Îndreptați-vă mintea la cuvintele acestea și priviți cu câtă grijă le spune sfântul. Când se învrednicește cineva să se abată de la rău și se sârguiește apoi să

lucreze cu Dumnezeu binele, îndată îi vin războaiele vrăjmaşului. Drept aceea se nevoieşte, se osteneşte, se zdrobeşte, nu numai temându-se de a se întoarce iarăşi la rău, cum am spus despre slugă, ci şi nădăjduind, cum am spus înainte, răsplata binelui ca un simbriaş. Căci face binele fiind războit şi luptând şi bătându-se cu vrăjmaşul; de aceea îl face cu mult necaz şi multă zdrobire de inimă. Iar când îi vine ajutor de la Dumnezeu şi începe să câştige o deprindere în bine, atunci vede odihna, atunci începe să guste treptat pacea, atunci simte ce este necazul războiului şi ce este bucuria şi veselia păcii. Atunci o caută pe ea, se sânguieşte şi aleargă, urmărind s-o apuce în chip desăvârşit, ca să o agonisească desăvârşit, ca ea să se sălăşluiască în el. Şi ce este mai fericit decât sufletul care s-a învrednicit de această măsură? Unul ca acesta, precum am spus de multe ori, se află la măsura fiului. Căci „fericiţi sunt făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (*Matei 5, 9*). Cine ar putea spune că sufletul acela face binele pentru altceva, dacă nu pentru bucuria de binele însuşi? Cine cunoaşte bucuria aceea, dacă nu cel ce a făcut cercarea ei? Unul ca acesta cunoaşte atunci şi frica desăvârşită, precum am spus de multe ori.

Iată, am auzit ce este frica desăvârşită a sfinţilor şi ce este frica începătoare a stării noastre şi de unde începe cineva şi unde ajunge prin frica de Dumnezeu. Voim să aflăm acum şi cum vine frica de Dumnezeu, şi voim să spunem şi care sunt cele care ne despart pe noi de frica de Dumnezeu.

6) Părinţii au spus că omul dobândeşte frica de Dumnezeu având pomenirea morţii şi amintirea chinurilor şi cercetându-se în fiecare seară pe sine

cum a folosit ziua, și dimineața iarăși, cum a trecut noaptea; apoi, din neîndrăznire și din alipirea de un om care se teme de Dumnezeu. Căci se spune că un frate a întrebat pe un Bătrân oarecare: „Ce voi face, părinte, ca să mă tem de Dumnezeu?” Și-i spuse lui Bătrânul: „Mergi, alipește-te de un om care se teme de Dumnezeu și, din frica lui de Dumnezeu, învață și tu să te temi de Dumnezeu”³⁶.

Și alungăm frica de Dumnezeu de la noi făcând cele potrivnice acestora: neavând pomenirea morții, nici a chinurilor, neluând aminte la noi înșine, necercetându-ne cum am folosit ziua, ci viețuind cu nepăsare și ocupându-ne cu lucruri fără rost, arătându-ne plini de îndrăzneală. Acesta este lucrul cel mai rău; aceasta este pierzania noastră desăvârșită. Căci ce alungă așa de mult frica de Dumnezeu din suflet, ca îndrăzneala? Când Avva Agathon a fost întrebat despre îndrăzneală, a spus că ea se aseamănă cu o arșiță mare, care când vine, fug toți de ea și ea nimicește rodul pomilor³⁷. Vezi puterea patimii? Vezi furia ei? Și iarăși, fiind întrebat: „Așa de cumplită este îndrăzneala?”, a zis: „Nu este patimă mai cumplită decât îndrăzneala”. Foarte bine și cu înțelepciune a spus că ea e născătoarea tuturor patimilor, pentru că ea izgonește frica de Dumnezeu din suflet. Căci dacă din frica de Domnul fiecare se abate de la rău, negreșit unde nu este frica de Dumnezeu, acolo e toată patima. Dumnezeu să izbăvească sufletele noastre de patima pierzătoare a îndrăzneții!

7) Dar cutezanța este de multe feluri: îndrăznește cineva și prin cuvânt și prin atingere și prin privire. De la îndrăzneală vine și la grăirea în deșert și la grăirea

36. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 65, PG 65, 337 B.

37. *Patericul*, „Pentru Avva Agathon”, 41, PG 65, 109 A.

celor lumești și la facerea de glume și la stârnirea râsului necuviincios. Îndrăzneala³⁸ este și atingerea a ceva sau a cuiva fără trebuință, întinderea mâinii împotriva cuiva pentru a râde, împingerea cuiva, sau răpirea a ceva de la el, privirea fără rușine la cineva. Toate acestea le face îndrăzneala. Toate acestea vin când nu e frica de Dumnezeu în suflet. De la acestea vine cineva pe încetul și la disprețuirea deplină a altora. De aceea Dumnezeu, când a dat poruncile Legii, a spus: „Faceți evlavioși pe fiii lui Israel” (*Leviticul 15, 31*). Căci fără evlavie nu cinstește nimeni pe Dumnezeu, nici nu ia aminte la vreo poruncă a Lui. De aceea nimic nu e mai rău decât îndrăzneala. Pentru aceea este ea maica tuturor patimilor: fiindcă îndeapărtează evlavia, fiindcă izgonește frica de Dumnezeu, fiindcă naște disprețuirea.

Prin îndrăzneala ce o aveți întreolaltă, și prin nerușinarea unora față de alții, vorbiți urât între voi și vă răniți unii pe alții. Și dacă vreunul dintre voi vede ceva care nu folosește, pleacă și flecărește despre aceea, sădind-o în inima altui frate. Iar prin aceasta nu se vatămă numai pe sine, ci vatămă și pe fratele său, aruncând în inima lui venin rău. Căci acela, având adeseori mintea lui la rugăciune, sau la alt lucru bun, acesta mergând la el îi dă ceva cu care să se ocupe

38. Îndrăzneala de care se vorbește în aceste paragrafe este îndrăzneala care nu se teme de Dumnezeu. Dar există și o „îndrăzneală” lăudată în *Viețile Sfinților* și în scrierile duhovnicești. Este îndrăzneala pe care o au sfinții și în general cei curați, cei plini de încredere în Dumnezeu. Ea le dă o speranță că rugăciunile lor vor fi împlinite. Ei îndrăznesc în Dumnezeu orice lucru mare, dacă e bun. Ei îndrăznesc să stăruie pe lângă Dumnezeu, cum a îndrăznit Avraam, pentru că au o familiaritate cu Dumnezeu, pentru că sunt prietenii Lui, cum a spus Domnul (*Ioan 15, 15*).

fără folos. Și nu numai că-l împiedică în ceea ce este spre folos, ci îi aduce și o ispită. Și nimic nu e mai rău ca aceasta, nici mai pierzător, decât să se vatăme cineva nu numai pe sine, ci să vatăme și pe aproapele³⁹.

8) De aceea, bine e să avem evlavie, fraților, ca să ne temem de vătămarea noastră, de vătămarea unora de către alții, ca să ne cinstim unii pe alții și să ne sârguim ca nici măcar să nu ridicăm privirea unul spre fața altuia. Căci și aceasta este un fel de îndrăzneală, cum a zis oarecare dintre bătrâni⁴⁰. Dar dacă s-ar întâmpla să vadă cineva pe fratele său păcătuiind, să nu-l disprețuiască pe el și să tacă și să-l lase să se piardă; dar nici să nu-l defaime și să-l clevetească, ci cu împreună-pățimire și cu frică de Dumnezeu să spună celui ce poate îndrepta pe acela, sau să-i grăiască el însuși aceluia cu iubire și smerenie, zicând: „Iartă-mă, fratele meu, că deși sunt împrăștiat, mi se pare că nu facem bine acest lucru”. Și, de nu va asculta, să spună altuia, față de care vede că acela are încredere, sau să-i spună povățuitorului lui, sau Avvei, după tăria greșalei lui, și să nu fie fără grijă. Dar, cum am spus, să le spună acelora în scopul îndreptării fratelui și nu pentru a flecări sau bârbi, nu

39. E mai grav a duce cineva pe altul la pierzare prin pildă, prin îndemnul său, decât pe sine însuși. În mod sigur acela îl va trage și pe el în prăpastie, pe când altfel poate să fie tras la bine de cei ce sunt la bine. Mântuirea mea depinde mai mult de lucrarea mea pentru mântuirea altora, decât de lucrarea egoistă pentru mântuirea mea. Semnul aflării tale pe drumul mântuirii e depășirea egoismului nu numai în a lucra pentru celălalt ca existență trecătoare, relativă, ajutându-l în cele pământești, ci ca existență sortită veșniciei. Aceasta e suprema prețuire a lui.

40. Dintr-o scrisoare a Avvei Ioan către Dorotei, la Nicodim Aghioritul, *Filocalia*, p. 340.

disprețuindu-l, nu voinđ să-l dea de pildă rea altora, nu osândindu-l, nu prefăcându-se că o face, chipurile, spre îndreptarea lui, dar înlăuntru având ceva din acestea pe care le-am spus. Căci, chiar de ar spune cineva Avvei însuși, dar nu spre îndreptarea aproapelui său sau din pricina vătămării sale, săvârșește păcat, căci este clevetire. Deci să-și cerceteze inima sa, și de are în ea vreo mișcare pătimășă, să nu spună. Iar de se va vedea pe sine, cu de-amănuntul, că voiește să spună din milă sau pentru folosul aceluia, dar îl tulbură înlăuntru și un oarecare gând pătimăș, să vestească Avvei cu smerenie atât gândul acesta al său, cât și că vrea să spună greșala aceluia, zicând: „Conștiința mea îmi dă mărturie că voiesc să spun aceasta pentru îndreptarea fratelui, dar simt în inima mea un gând amestecat. De voiesc să spun din pricină că am ceva împotriva fratelui, nu știu; de voiește o oarecare pizmă să mă împiedice să spun, pentru îndreptarea fratelui, nu știu”⁴¹. Și Avva îi va spune dacă trebuie să spună, sau nu.

Dar uneori cineva nu spune nici pentru folosul fratelui, nici din pricina vătămării sale, nici din ținerea minte a vreunui rău de la acela, ci povestește pur și simplu dintr-o pornire spre grăire fără rost. Dar ce nevoie e de flecăreala aceasta? Și de multe ori fratele află că a vorbit despre el și se supără și, așa, din aceasta îi vine un necaz, deci și un adaos de vătămare. Dar când spune cineva, cum am zis, numai pentru un folos, Dumnezeu nu îngăduie să se facă tulburare, nu lasă să urmeze vreun necaz sau vreo vătămare.

41. Avem aici un model de fină și concretă analiză a uneia din complexe stări sufletești, cum se descriu multe în această lucrare.

9) Deci sânguiți-vă, cum am spus, să vă păziți mintea, ca să nu gândească cineva rău despre aproapele, nici să rănească pe careva: fie cu cuvântul, fie cu fapta, fie cu înfățișarea, fie în orice alt chip. Nu fiți nici prea simțitori la pișcături, ca nu cumva, când aude careva dintre voi vreun cuvânt de la un frate, să se simtă pișcat, sau să-i și răspundă cu răutate, sau să se supe-re pe el. Acestea nu sunt potrivite celor ce se nevoiesc. Dobândiți frica lui Dumnezeu, dar cu evlavie, ca să vă întâmpinați unul pe altul plecându-și fiecare capul înaintea fratelui său, precum am spus, smerindu-se fiecare înaintea lui Dumnezeu și înaintea fratelui său și tăindu-și pentru acela voia lui⁴².

Cu adevărat bun lucru este când cineva săvârșește vreo faptă și o pune pe seama fratelui său și-i dă acela cinstea mai mare. Cel ce lasă de la sine se folosește mai mult decât celălalt. Eu nu mă știu pe mine să fi făcut vreodată vreun bine. Dar dacă am fost apărat de această socotință, știu că am fost apărat pentru că nu m-am așezat înaintea fratelui, ci totdeauna am pus pe fratele înaintea mea.

10) Fiind eu odată în cele ale Avvei Serid, s-a îmbolnăvit slujitorul Bătrânului Avvă Ioan, care era cu Avva

42. Cine se smerește înaintea altuia, tăindu-și voia sa de a se arăta mai presus decât acela, îl face și pe acela să-și taie voia lui de a se arăta mai presus decât el. Astfel, cel smerit își taie nu numai voia mândriei sale, ci și voia mândriei celui-lalt. Nu se taie voia altuia printr-o superioritate de putere lumească, ci prin voia smereniei proprii, care atrage după sine smerenia altuia, așa cum smerenia lui Hristos atrage după sine smerenia noastră. În această propoziție și în cele ce urmează se descrie delicatețea sfinților, care taie însăși rădăcina patimilor, nu le acoperă numai.

Varsanufie, și mi-a îngăduit Avva să slujesc eu pe Bătrân⁴³. Și am îmbrățișat ușa din afara chiliei lui⁴⁴ precum îmbrățișează cineva cinstita Cruce; dar cu atât mai mult îi slujeam lui. Căci cine nu ar fi voit să se învrednicească să slujească unui astfel de sfânt? Dar avea și cuvânt minunat. Și de fiecare dată, după ce împlineam slujirea lui, îi puneam metanie ca să iau încuviințare să mă retrag de la el. Iar el îmi spunea totdeauna ceva. Și avea Bătrânul patru cuvinte. Și, cum am spus, spre seară, când voiam să mă retrag, îmi spunea totdeauna unul din cele patru cuvinte. Și zicea așa: „O dată pentru totdeauna (căci așa avea Bătrânul obiceiul să înceapă fiecare cuvânt), o dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus Părinții că păzirea conștiinței aproapei naște smerita cugetare”⁴⁵. În altă seară, îmi spunea iarăși: „O dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus Părinții: «Niciodată nu am pus voia mea înaintea celei a fratelui meu»”⁴⁶. Altădată, iarăși, zicea: „O dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus Părinții: «Purtați sarcina unii altora, și veți împlini cu adevărat legea lui Hristos»”⁴⁷. Astfel, totdeauna voia Bătrânul să-mi dea un sfat prin acestea patru, când mă retrăgeam seara, ca și când ar fi dat cuiva merinde. Și așa le-am avut pe acestea în pază toată viața mea.

43. Îmbolnăvindându-se slujitorul Avvei Ioan, supranumit „Bătrânul”, Dorotei a luat, cu voia Avvei Serid, asupra sa slujirea Avvei Ioan.

44. Adică stătea neîncetat la ușa Bătrânului Ioan.

45. *Patericul*, „Pentru Avva Isaia”; *Everghetinosul*, vol. I, 45, p. 168.

46. *Patericul*, „Pentru Avva Ioan Eunucul”, II, 2, PG 65, 233 A, și din Antonie; *Everghetinosul*, vol. III, p. 109.

47. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie Egipteanul”, 41, PG 65, 291 B, și „Pentru Avva Arsenie”, I, PG 65, 88 B.

Și totuși, măcar că aveam o astfel de încredere în Sfântul și aveam o așa de mare dorință să-i slujesc, aflând odată că un frate oarecare era necăjit, deoarece căuta să-i slujească și el aceluia, m-am dus la Avva și l-am rugat, spunându-i: „Cutărui frate i se cuvine mai mult aceasta, părinte, dacă voiești”. Și nu mi-a îngăduit nici Avva Varsanufie, nici Bătrânul însuși (Ioan). Dar eu am făcut tot ce-mi stătea în putere ca să dau întâietate fratelui. Și, slujind acolo nouă ani, nu știu să fi spus cuiva vreodată vreun cuvânt urât, măcar că aveam o slujire, ca să nu poată spune cineva că nu aveam.

11) Și, credeți-mă, știu că un frate a venit odată după mine de la bolniță până la biserică, ocărându-mă. Iar eu, mergând înaintea lui, nu i-am răspuns nici măcar un cuvânt. Ba și când a aflat Avva, spunându-i nu știu cine, și voia să-l certe, eu am stăruit ținându-i picioarele și zicând: „Nu, pentru Domnul, eu am greșit, ce vină are fratele?” Și altul, iarăși, fie din ispită, fie din simplitate, Dumnezeu știe din ce pricină, își dădea drumul udului în timpul nopții peste capul meu, încât mi se uda și așternutul. La fel și alți oarecare dintre frați veneau în fiecare zi și scuturau saltelele de paie înaintea chiliei mele și vedeam atâta mulțime de ploșnițe intrând în chilia mea, că nici nu mai izbuteam să le omor. Căci erau nesfârșite din pricina căldurii. Iar când mă duceam să mă culc, se adunau toate deasupra mea și, măcar că adormeam de mare oboseală, când mă trezeam îmi vedeam trupul întreg pișcat. Și niciodată nu am spus ceva vreunui din ei: „Nu face așa!” sau: „De ce faci așa?” Nici nu mă știu pe mine, cum am spus, să fi rostit vreodată vreun cuvânt care să rănească sau să supere pe cineva.

Învățați și voi să vă purtați sarcinile unii altora, învățați să vă respectați unii pe alții. Și de aude careva dintre voi de la cineva vreun cuvânt care nu-i place, sau de suferă cineva, fără să vrea, ceva de la altul, să nu se descurajeze îndată, să nu se simtă îndată înțepat, să nu se afle având în vremea nevoinței sau folosului inima amărâtă, moleșită, fără tărie, neputând să primească nicio ispită, ca un pepene de care de se apropie vreo mică pietricică, îndată-l rănește și-l face să putrezească. Ci să aveți mai degrabă inima tare, ca să aveți îndelungă-răbdare, ca iubirea voastră întreolaltă să biruiască toate cele ce se întâmplă între voi.

12) Și de are cineva vreo slujbă, sau de s-ar afla careva dintre voi având să întrebe ceva: fie pe grădinar, fie pe chelar, fie pe bucătar, fie chiar pe oricare dintre cei ce împreună-slujesc cu voi, să se sârguiască atât cel ce întreabă, cât și slujitorul care răspunde să-și păzească înainte de orice starea lui dinlăuntru, și niciodată să nu se predea pe sine nici vreunei tulburări, nici vreunei dușmăanii (antipatii), nici vreunei împătimiri, nici să-și lase voia sa, sau cererea dreptului său să se abată de la porunca lui Dumnezeu. Și oricare ar fi lucrul de care e vorba, fie mic, fie mare, să-l disprețuiască și nesocotească. Fără îndoială nepăsarea este ceva rău. Dar nici să nu socotească cineva vreun lucru mai presus de starea lui dinlăuntru, ca să-și vatăme sufletul lui, pentru a izbuti în acel lucru. În orice lucru vă aflați prinși, chiar de este vreunul care cere grabă și e foarte însemnat, nu voiesc să-l faceți cu ceartă și cu tulburare, ci să fiți încredințați că tot lucrul pe care-l faceți, fie mare, fie mic, este a opta parte din ceea ce căutați. Iar păzirea stării voastre dinlăuntru, chiar dacă prin aceasta s-ar

întâmpla să nu vă puteți împlini slujirea, este patru părți din opt⁴⁸. Vedeți cât de mare e deosebirea!

13) Deci când faceți un lucru, de voiți să-l faceți desăvârșit și în întregime, sârguiți-vă să faceți și lucrul însuși, care este o optime, dar să vă păstrați nevătămată și starea voastră sufletească, care este o jumătate din cele opt părți, adică patru din cele opt⁴⁹. Iar de este vreo nevoie să faci lucrul acela și să împlinești porunca, vezi să nu te păgubești și pe tine și pe alții; să știi că nu e bine să piardă cineva patru optimi, sau jumătate, pentru a păzi o optime⁵⁰.

Și de știți că face cineva aceasta, unul ca acesta nu-și împlinește cu conștiință slujirea sa. Căci el stăruie, certându-se și chinându-se și pe sine și pe aproapele, din slava deșartă și pentru plăcerea oamenilor, ca să audă după acestea că nimeni nu l-a putut înfrânge pe el. Vai, mare vitejie! Nu e aceasta o biruință, fraților, aceasta e o pagubă, e pierzanie. Iată, vă spun că, dacă eu trimit pe careva dintre voi la orice lucru de trebuință și el vede ivindu-se vreo tulburare sau altă vătămare, trebuie să se oprească. Și niciodată nu vă vătămați pe voi înșivă sau pe alții. Mai bine să nu se împlinească lucrul acela (ceea ce e bine să nu se întâmple), numai să nu vă supărați unii pe alții. Căci altfel, cum am spus, pierdeți jumătate sau patru părți din opt. Și aceasta este o nebulie vădită.

48. E mai mare lucru să nu tulburi starea de pace a ta și blândețea față de ceilalți, decât a împlini ceva din îndatoririle slujbei tale.

49. Lucrul făcut e o optime din datorie, iar starea sufletească netulburată e de patru ori atât.

50. Adică să nu pierzi dragostea când împlinești o poruncă mai mult silit. Păstrarea stării liniștite a sufletului e jumătate din împlinirea lucrului, căci jumătate e a lui Dumnezeu.

14) Iar acestea vi le spun nu ca să vă descurajați îndată și să opriți lucrul, sau ca să vă faceți nepăsători și să aruncați dintr-o dată toate și să călcați peste conștiința voastră, voind să scăpați de griji, nici ca să vă faceți neascultători, zicând fiecare dintre voi: „Nu pot face aceasta, mă vatăm, nu mă privește pe mine” – căci, pe motivul acesta, nu veți împlini niciodată nicio slujire, nici nu veți putea împlini vreodată vreo poruncă a lui Dumnezeu –, ci ca să închinați toată puterea voastră spre a împlini orice slujire a voastră cu dragoste, cu smerită cugetare, plecându-vă unul altuia, cinstindu-vă, rugându-vă unii pe alții.

Nimic nu e mai puternic ca smerita cugetare. Deci, de va vedea cineva pe aproapele sau pe sine însuși necăjit pentru un timp, opriți-vă, îngăduiți-vă unul pe altul, nu stăruiți cât timp ține vătămarea. Căci, cum am spus de multe ori, mai bine să nu se îplinească ceea ce e de trebuință precum voiți, ci precum răspunde nevoii voastre, și nu după voia sau după dreptul unuia. Chiar când vi s-ar părea lucrul îndreptățit, să nu vă tulburați sau să vă necăjiți unii pe alții și să pierdeți jumătate, sau patru din cele opt părți. Căci e mare deosebirea pagubei. Dar se întâmplă de multe ori că cineva pierde și optimea însăși și nu înfăptuiește chiar nimic. Aceasta se întâmplă de pe urma certurilor. Toate lucrurile pe care le facem le facem pentru a ne folosi din ele. Dar ce folos vom avea de nu ne vom smeri unii față de alții, ci, dimpotrivă, ne vom tulbura și ne vom necăji unii pe alții? Știți ce se spune în *Gherontic*: că de la aproapele ne este și viața și moartea⁵¹. Cugetați-le acestea pururea în sinea voastră,

51. *Patericul*, „Pentru Avva Antonie”, 9, PG 65, 77 B. E o minunată rezumare a unui mare adevăr. În această propoziție se cuprind

fraților, ca să deprindeți cuvintele sfinților bătrâni, ca să vă sârguiți să căutați și să vă folosiți pe voi înșivă și unii pe alții cu iubire și cu frica de Dumnezeu. În felul acesta, puteți să vă folosiți din toate cele ce vi se întâmplă și să sporiti cu ajutorul lui Dumnezeu. Și Însuși Dumnezeuul nostru, ca un iubitor de oameni, să ne dăruiască nouă frica Lui. Căci zice: „Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui, că aceasta o cere de la oameni” (*Ecclesiastul* 12, 13).

V

Despre trebuința de a nu se încrede cineva în înțelepciunea sa

1) În *Pilde* se zice: „Cei ce n-au cârmuire cad ca frunzele, iar mântuirea este într-un sfat mult” (11, 14). Luați seama, fraților, la înțelesul cuvântului; luați seama ce ne învață Sfânta Scriptură! Ne îndeamnă să nu ne încredem în noi înșine, să nu ne socotim pe noi înșine înțelepți, să nu credem că putem să ne cârmuim pe noi înșine. Avem nevoie de ajutor; avem nevoie de cel ce ne cârmuiește după Dumnezeu. Nimic nu e mai jalnic, nimic nu e mai pierzător decât să nu avem pe cineva care să ne povățuiască pe calea lui Dumnezeu. Căci ce zice? „Cei ce nu au cârmuire cad ca frunzele”. Frunza e de la început totdeauna verde, în creștere, plăcută, apoi se usucă pe încetul și cade. Iar

nenumărate înțelesuri, care toate se pot ilustra prin relațiile concrete dintre oameni. Îl pierdem pe altul, ne pierdem pe noi; îl iubim pe altul, ne iubește și el pe noi și aceasta e viața noastră. Se roagă pentru noi, ne ajută, ne mântuim; nu se roagă, nu ne ajută, ne pierdem.

la sfârșit e disprețuită, călcată în picioare. Așa e și omul necârmuit de cineva. La început are totdeauna căldură pentru post, pentru priveghere, pentru liniștire, pentru ascultare, pentru alte bunătăți. Apoi, stingându-se pe încetul acea căldură și omul neavând un cârmuitor, care să-i împrăsteze și reaprindă căldura, se usucă pe nesimțite, și cade și se face rob vrăjmașilor, care fac din el tot ce voiesc.

Iar despre cei ce-și mărturisesc ale lor și le fac toate cu sfat, zice: „Mântuirea este într-un sfat mult”. Nu zice: „într-un sfat mult” în înțelesul că trebuie să se sfătuiască cu fiecare, ci să se sfătuiască în toate, fără îndoială, cu cel în care trebuie să aibă încredere. Nici ca unele să le tacă, iar altele să le spună aceluia, ci toate să le mărturisească și în toate să se sfătuiască, cum am zis, cu acela. Acesta are „mântuirea într-un sfat mult”.

2) Căci dacă omul nu înfățișează toate ale sale, mai ales dacă vine de la o obișnuință și de la o viață rea, diavolul găsește în el o voie și o pornire de îndreptățire, și prin ea îl va răpune. Căci unde vede diavolul pe cineva că nu voiește să păcătuiască, nu e așa de neiscusit în a face răul, încât să-l momească dintr-o dată la vreunul din păcatele vădite. Nu-i zice: „Du-te și curvește!”, nici: „Du-te și fură!” Căci știe că nu voim acestea. Și nu ține să ne spună cele pe care nu le voim, ci ne află având, cum am spus, o voie oarecare și o pornire de a ne îndreptăți și prin ele ne vatămă cu o părută îndreptățire. De aceea zice iarăși: „Cel viclean face răul când se împreună cu o voință de îndreptățire” (*Pilde* 11, 15). Cel viclean este diavolul. Deci el face răul când se împreună cu o pornire de îndreptățire, adică cu o îndreptățire pe care ne-o dăm noi. Atunci are mai multă putere. Atunci ne vatămă

mai mult. Atunci lucrează mai cu tărie. Căci, când ținem la voia noastră și ne întemeiem pe dreptul nostru, atunci noi înșine uneltim împotriva noastră cu viclenie, convingându-ne că facem un lucru bun și nu ne dăm seama că ne pierdem. Căci cum putem cunoaște voia lui Dumnezeu sau să o căutăm pe ea, când ne încredem în noi înșine și ținem la voia noastră?

3) De aceea, Avva Pimen a spus că „voia este un zid de aramă între om și Dumnezeu”⁵². Luați seama la înțelesul cuvântului. Și iarăși a adăugat, zicând: „E o piatră care se întoarce înapoi lovind, căci se împotrivește voii lui Dumnezeu și se lovește de ea. De aceea, când o părăsește, omul zice: «întru Dumnezeul meu voi trece zidul. Dumnezeul meu, neprihănită e calea Lui» (*Psalms* 17, 32-33)”. Minunat a grăit! Căci numai atunci vede cineva calea lui Dumnezeu cea fără prihană, când a părăsit voia sa⁵³. Dar când

52. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 54, PG 65, 333-336.

53. Marcu Ascetul, „Despre legea duhovnicească”, 31, PG 65, 909 B. Voia egoistă a omului duce spre el însuși, se înfundă în el însuși, în el, cel închis în sine însuși, în mărginirea lui monotonă și întunecată. Voia lui Dumnezeu duce în largul nesfârșit și luminos al vieții lui Dumnezeu și al vieții tuturor în El. Prin voia Sa, Dumnezeu Se deschide omului și lăuntrului lui. Dar atunci omul a devenit transparent pentru lărgimea nesfârșită a lui Dumnezeu. Calea separată a omului se înfundă repede. Calea lui Dumnezeu duce nesfârșit în nesfârșirea Lui. În voia lui Dumnezeu se întâlnesc voile tuturor în înaintarea nesfârșită în Dumnezeu și în iubirea și în înțelegerea lor reciprocă în Dumnezeu. Voia lui Dumnezeu este voia care le cuprinde pe toate, le susține și le promovează pe toate într-o înaintare armonioasă și nesfârșită, potrivit rațiunilor lor unite în El. Conformându-se voii lui Dumnezeu, omul nu anulează nici voia sa, ci o valorifică în năzuința ei adevărată de a se dezvolta în mod real în infinitatea lui

compătimentește cu voia sa, nu vede calea neprihănită a lui Dumnezeu. Și orice ar auzi despre sprijinirea lui, îndată o defaimă, o batjocorește, se întoarce, se împotrivește. Căci cum va putea suporta pe cineva, sau cum va putea asculta vreun sfat cel ce ține la voia sa? Apoi a zis Bătrânul și despre pornirea spre îndreptățire: „Dacă va lucra și îndreptățirea împreună cu voia, nu se va întoarce omul ușor”. Vai, cum se leagă între ele cuvintele sfinților! E o moarte adevărată când se unește pornirea de îndreptățire cu voia. Căci atunci e mare primejdie, mare frică. Atunci nenorocitul cade cu totul. Căci cine va convinge pe unul ca acesta să creadă că un alt om cunoaște mai bine folosul lui? Atunci el se hotărăște, cu desăvârșire, să urmeze voii lui și gândului lui și deci îl rostogolește vrăjmașul cum voiește. De aceea s-a spus: „Cel viclean face răul când se împreună cu pornirea de îndreptățire”. S-a spus că el urăște până și sunetul (ecoul) sprijinirii (asigurării).

4) Pentru că cel viclean nu numai că urăște sprijinirea (asigurarea), dar nici nu poate să audă glasul acestei sprijiniri. El urăște însuși sunetul sprijinirii, adică chiar faptul de a i se grăi ceva pentru sprijinirea lui⁵⁴. De

Dumnezeu, în unire cu toate. Lăsându-și voia sa egoistă, omul a surpat zidul artificial prin care se ținea despărțit de Dumnezeu și de toate.

54. Călugărul, ca om pornit cu toată hotărârea pe drumul binelui desăvârșit, are în sfatul unui povățuitor de încredere o asigurare că va alege binele și nu răul. Dar diavolul îndeamnă pe călugăr, și în general pe orice om, să se încreadă numai în sine, tocmai ca să nu găsească o asigurare că va face binele. Și se folosește spre aceasta de voința omului de a se afirma și de a deveni tot mai mult, ceea ce ușor ajunge mândrie când omul nu vrea să sporească prin Dumnezeu, ci prin sine. De fapt, omul nu se cunoaște pe sine deplin fără ajutorul altora; și mai ales

pildă: înainte de a face ceva cel ce ar trebui să întrebe despre folosul acelui lucru, înainte de a ști vrăjmașul dacă acela va păzi ceea ce aude, sau nu va păzi, urăște însuși faptul de a întreba cineva peste tot și de a auzi ceva din cele de folos, și respinge însuși glasul, însuși sunetul (ecoul) unor astfel de cuvinte. Și vă spun pentru ce. El știe în viclenia pe care o zămislește că, dacă acela ar întreba, s-ar deprinde să asculte un cuvânt de folos și nimic nu urăște vicleanul așa de mult și de nimic nu se teme ca de a se cunoaște un astfel de cuvânt. Căci în acest caz n-ar mai putea unelti cum voiește. Pentru că, dacă s-ar întări sufletul prin mărturisirea tuturor gândurilor sale și prin auzirea de la un cunoscător a îndemnului: „Fă aceasta, sau nu face aceasta, aceasta e bine, aceasta nu e bine, aceasta e o pornire de îndreptățire a ta, aceasta e o voie a ta”, sau ar auzi iarăși: „nu e momentul potrivit pentru acest lucru”, iar altădată: „acum e momentul”, nu ar afla diavolul prin ce înșelăciune să-l vatăme pe el sau să-l rostogolească, fiindcă întotdeauna ar fi cârmuit și din toate părțile sprijinit (asigurat) și s-ar săvârși în el cuvântul: „mântuirea e în sfat mult”. Dar cel viclean nu voiește aceasta, ci o urăște. Căci vrea ca omul să facă răul și se bucură mai mult de cei care „nu au cârmuire, căci cad ca frunzele”.

nu cunoaște toate urmările posibile ale faptei sale, din lipsa lui de experiență, atâta vreme cât este necercat. Cunoașterea e un lucru comun: „*cognoscere*”. Omul e întreg numai împreună cu alții și, în ultimă analiză, cu Subiectul suprem. Asigurarea, întărirea fiecăruia e dată de „sunetul”, de „glasul” deosebit al altui subiect, de „ecoul” pe care omul îl aude pornind de la altă persoană. Poate acesta se numește „ecoul” și pentru că în el se regăsește cu adevărat omul însuși. Diavolul îl vrea pe îns cu totul rupt de comuniunea cu alții, pentru ca să-l poată astfel goli cu totul de viață, să-l prăbușească în hăul pustiu al singurătății.

5) Știi de fratele acela pe care-l iubea cel viclean și despre care a spus Avvei Macarie: „Am un frate și când mă vede se întoarce ca o morișcă după vânt”⁵⁵. Pe unii ca aceștia îi iubește, de unii ca aceștia se bucură totdeauna, de cei ce nu se încredințează celui ce poate să-i ajute după Dumnezeu și să le întindă lor mâna. Căci nu s-a apropiat oare de toți frații dracul acesta, pe care l-a văzut Sfântul purtând toate felurile de mâncăruri în ulcele? Și nu le-a îmbiat tuturor? Dar fiecare dintre aceia, simțind uneltirea lui, a alergat și și-a mărturisit gândurile sale și a aflat ajutor în vremea ispitei și de aceea n-a izbutit vicleanul împotriva lor. Numai pe nenorocitul acela l-a aflat încrezându-se în el însuși și neavând de aceea vreun ajutor de la cineva. Și astfel l-a avut ca pe o jucărie și de aceea s-a retras mulțumindu-i și blestemând pe ceilalți. Dar îndată ce a spus Avvei Macarie lucrul acesta și numele fratelui și a alergat Sfântul la el, a aflat care a fost pricina căderii lui: a aflat că n-a voit să se mărturisească, a aflat că nu avea obiceiul să se dezvăluie. Căci, întrebat fiind de Sfânt: „Cum stai, frate?”, a răspuns: „Cu rugăciunile tale, bine!”; și zicând el iarăși: „Nu te războiesc gândurile?”, a răspuns: „Sunt bine”. Și n-a voit să mărturisească nimic, până ce cu mult meșteșug l-a înduplecat pe el Sfântul să spună ale lui. Iar acesta, grăindu-i lui cuvântul lui Dumnezeu, l-a întărit și l-a întors. Iar când a venit iarăși vrăjmașul după obicei, voind să-l răstoarne pe el, s-a întristat. Căci l-a aflat întărit; nu l-a mai aflat pradă batjocurii sale. Astfel a plecat fără rod, a plecat rușinat și de la acesta. De aceea, întrebat iarăși de către Sfânt: „Cum se află fratele

55. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie Egipteanul”, 3, PG 65, 261-264.

acela, prietenul tău?”, nu l-a mai numit pe acela: „prieten”, ci „dușman” și l-a blestemat zicând: „S-a stricat și acesta, nu mă mai ascultă nici el, ci s-a făcut mai sălbatic ca toți”.

6) Iată pentru ce urăște vrăjmașul pe cel ce are o sprijinire: pentru că voiește totdeauna pieirea noastră. Iată pentru ce iubește pe cei ce se încred în ei înșiși: pentru că aceștia conlucrează cu diavolul, uneltind împotriva lor înșiși. Eu nu cunosc altă cădere a călugărului, decât pe cea care îi vine din încrederea în inima sa. Unii spun: omul cade pentru aceasta, sau pentru aceasta. Iar eu, precum am spus, nu cunosc să se întâmple cuiva altă cădere decât din pricina aceasta. Cunoști pe vreunul care a căzut? Află că s-a încrezut în sine. Nimic nu e mai primejdios, nimic nu e mai pierzător, decât a se încrede cineva în sine însuși.

M-a acoperit Dumnezeu și m-am temut totdeauna de primejdia aceasta. Când eram în mănăstirea de obște, toate le încredințam bătrânului Avva Ioan. Niciodată nu sufeream, cum am spus, să fac ceva fără sfatul lui. Se întâmpla câteodată că gândul îmi spunea: „Nu-ți va spune Bătrânul aceasta? De ce să-l mai tulburi?” Și ziceam gândului: „Anatema fie și judecății tale (dreptei tale socoteli) și priceperii tale și înțelepciunii tale și științei tale, căci ceea ce știi de la diavolul știi”⁵⁶. Plecam deci și întrebam pe Bătrân și se

56. Tot ce răsare din sfera mărginită a unei gândiri individualiste e prin sine lipsit de vederea largă, care ține seama în mod echilibrat de intercondiționarea tuturor. E de la diavolul, care vrea să rupă în bucăți creația și să scufunde pe fiecare într-o existență extrem de redusă, într-o existență chinuită, de umbră, de mișcare dezordonată, nerațională și contradictorie a umbrelor. Totul e o falsă cunoștință, o cunoștință a fâșiei, care nu e deplin reală, întrucât nu e în țesătura întregului, în comunicare de viață între

întâmpla că uneori îmi spunea tocmai cuvântul acela la care mă gândisem și eu. Atunci gândul îmi spunea: „Ce mai zici? Iată ți-a spus ceea ce ți-am spus și eu. Nu l-ai tulburat degeaba pe Bătrân?” Și ziceam gândului: „Acum e bine, acum e de la Duhul Sfânt. Ceea ce e al tău e viclean, e de la draci, e dintr-o stare pătimasă”⁵⁷. Și astfel, niciodată nu îngăduiam gândului să mă facă să mă încred în mine însumi, fără întrebare.

Și credeți-mă, fraților, că eram în mare odihnă, într-o mare negrijă, încât mă plângeam de aceasta, precum știu că v-am spus și altădată. Căci auzisem că „prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăția lui Dumnezeu” (*Fapte* 14, 22), dar eu mă vedeam pe mine neavând niciun necaz și mă temeam și eram îngrijorat, necunoscând pricina acestei odihne, până ce nu mi-a spus Bătrânul: „Nu fi necăjit, căci oricine se predă pe sine ascultării are această odihnă și lipsă de griji”⁵⁸.

toate. „Dreapta socoteală”, atât de lăudată în scrierile duhovnicești răsăritene, vine și ea dintr-o îndelungată experiență a vieții de comunitate, de împreună-sfătuire cu alții. Ea ține seama de toate aspectele realității, de toate punctele de vedere posibile, în judecata ce o dă. De aceea sfatul se cere mai ales de la „bătrâni”, care au adunat în cursul anilor îndelungați multă experiență de viață și multe păreri de la foarte mulți.

57. Chiar dacă judecata ce și-o dă cineva cu privire la o faptă e ca și cea pe care o primește de la un povățuitor cu experiență, e mai bine că el a întrebat. Căci a scăpat de mândrie sau de încrederea în sine, care îl va obișnui să nu întrebe nici în cazurile când ar putea da o judecată greșită. Și în general orice mândrie, ca închidere a omului în sine, aduce în el o învârtosare, o deumanizare. Iar Duhul Sfânt e acolo unde inimile sunt deschise unele altora, unde oamenii sunt înmuiați de simțire, de comunicabilitate.

58. Vezi „Despre lepădare”, cap. 25, în această scriere.

7) Sânguiți-vă și voi, fraților, să întrebați și să nu vă încredeți în voi înșivă. Învățați ce lipsă de grijă aduce acest lucru, ce odihnă, ce bucurie! Dar fiindcă am spus că nu eram necăjit niciodată, ascultați și acest lucru ce mi s-a întâmplat atunci. Pe când mă aflu încă acolo, în mănăstirea de obște, mi s-a întâmplat odată o mare și de nesuportat întristare și mă aflu într-o astfel de durere și strâmtorare, că eram aproape să-mi dau și sufletul. Iar necazul acela îmi venise din uneltirea dracilor, căci o astfel de ispită e adusă din pizma lor. E o ispită foarte grea, întunecată, nemângaiată, nelăsând nicio odihnă. E o strâmtorare din toate părțile, o înăbușire din toate părțile. Dar vine repede în suflet harul lui Dumnezeu, pentru că altfel nimeni nu ar putea suporta. Eram, cum am zis, într-o astfel de ispită și într-o astfel de strâmtorare. Atunci, într-una din zile, pe când stăteam în curtea mănăstirii și eram descurajat și rugam pe Dumnezeu pentru aceasta, deodată privesc în biserică și văd pe cineva îmbrăcat ca un episcop, pe cale să intre în altar. Niciodată nu mă apropiam de vreun străin, fără vreo trebuință sau poruncă. Dar atunci, ca și când mă trăgea ceva, intru după el. Iar el rămase acolo destul de mult, având mâinile întinse la cer. Iar eu stăteam în spatele lui, rugându-mă cu multă frică. Căci mi se făcuse frică mare de vederea lui. După ce el își isprăvi rugăciunea, se întoarce și veni la mine. Și pe măsură ce se apropia de mine, simțeam depărtându-se din mine și întristarea și frica. Apoi, când stătu în fața mea, își întinse mâna și atinse pieptul meu și ciocăni cu degetele lui în pieptul meu, zicând: „Așteptând, am așteptat pe Domnul și a luat aminte la mine și a auzit rugăciunea mea și m-a scos din groapa necazurilor

și din noroi mult. Și a pus pe piatră picioarele mele și a îndreptat pașii mei și a pus în gura mea cântare nouă, laudă Dumnezeului nostru” (*Psalms* 39, 1-3). Și spuse toate stihurile de trei ori, ciocănind, cum am spus, în pieptul meu, și apoi ieși. Și îndată se făcu în inima mea lumină, bucurie, mângâiere, dulceață și mă simții cu totul altul. Ieșii alergând după el, voind să-l aflu, dar nu l-am aflat, căci se făcuse nevăzut. Din acel ceas, prin îndurările lui Dumnezeu, nu mă mai știu tulburat nici de întristare, nici de frică, ci m-a acoperit pe mine Domnul până acum prin rugăciunile acelor bătrâni sfinți.

8) Acestea vi le-am spus, ca să vă arăt câtă odihnă, negrijă și sprijinire (asigurare) are cel ce nu se încrede în sine însuși, și aruncă cele ale sale asupra lui Dumnezeu și asupra celor ce după Dumnezeu îl pot povățui pe el. Învățați deci și voi, fraților, să întrebați. Învățați că e bine să nu vă încredeți în voi înșivă; că aceasta e smerenie, e odihnă, e bucurie. Ce nevoie e să se zdrobească cineva pe sine în zadar? Nu se poate mântui cineva pe sine altfel decât așa.

Poate se va gândi cineva că dacă nu are pe cine să întrebe, ce să facă? Dar de voiește cineva cu adevărat să facă voia lui Dumnezeu din toată inima, nu-l lasă Dumnezeu niciodată. Și-l povățuiește negreșit după voia Lui. Dacă își îndreaptă cineva cu adevărat inima sa spre voia lui Dumnezeu, Acesta va lumina pe un copil mic să-i spună voia Lui. Iar de nu vrea cineva să facă voia lui Dumnezeu cu adevărat, și se va duce la un prooroc, Dumnezeu dă în inima proorocului să-i răspundă după inima lui strâmbă, cum zice Scriptura: „De se va amăgi proorocul și va grăi, Eu, Domnul, l-am amăgit pe proorocul acela”

(*Deuteronomul* 13, 1-3)⁵⁹. De aceea, suntem datori să ne îndreptăm cu toată puterea pe noi înșine spre voia lui Dumnezeu și să nu credem inimii noastre, ci, chiar de ar fi un lucru bun (ceea ce gândim), să auzim și de la vreun sfânt că e bun. Să nu ne încredem în noi înșine, chiar dacă am început să lucrăm bine și socotim că trebuie să iasă cum e drept, ci trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră, iar pe de altă parte să spunem altuia cum am lucrat și să aflăm de am lucrat bine. Dar nici după aceea să nu fim fără grijă, ci să așteptăm și judecata lui Dumnezeu, cum a spus Sfântul acela, Avva Agathon. Căci acela, când a fost întrebat: „Te temi și tu, părinte?”, a răspuns: „Eu am lucrat după puterea mea, dar nu știu de a plăcut lucrul meu lui Dumnezeu. Căci alta e judecata lui Dumnezeu și alta, a oamenilor”.

59. Pe de o parte, aflarea adevărului în privința a ceea ce trebuie să faci depinde de voința ta de a face voia lui Dumnezeu; pe de alta, voința aceasta a ta trebuie să-și afle o întărire în cuvântul altuia. În conglăsuirea ambilor grăiește Dumnezeu. Fiecare Îl află pe Dumnezeu, căutându-L. Dar confirmarea aflării voii lui Dumnezeu se câștigă din conglăsuirea între doi care caută voia Lui: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (*Matei* 18, 20). Nu se disprețuiește nici voința insului de a afla voia lui Dumnezeu, dar nu se nesocotește nici comuniunea între doi sau mai mulți. Când eu nu vreau să fac voia lui Dumnezeu, nici proorocul nu mi-o poate descoperi cu adevărat, sau impune, ci mă întărește în rătăcirea mea. Când voiesc să fac voia lui Dumnezeu, mă confirmă și un copil în aceasta. Dar Dumnezeu lucrează și într-un caz și în altul. Mă lasă în ambiția mea individualistă în primul caz, mă confirmă în simțirea voii Lui, în al doilea caz. Confirmarea în rătăcire sau în adevăr îmi vine totdeauna prin altul. Așa e făcută firea noastră. Chiar și printr-un copil mă confirmă Dumnezeu, căci și el mă scoate din părerea că în mine e tot adevărul.

Dumnezeu să ne apere de primejdia de a ne încrede în noi înșine și să ne învrednicească să ținem calea părinților noștri, care au bineplăcut numelui Lui!

VI

Să nu judecăm pe aproapele

1) Dacă ne-am aminti, fraților, de cuvintele sfinților bătrâni, dacă am cugeta la ele totdeauna, cu greu am păcătui, cu greu am cădea în nepăsare. Căci dacă, precum au spus aceia, n-am disprețui pe cele mici și care ni se par că sunt lucruri de nimic, n-am cădea în cele mari și grele. Vă spun totdeauna că din acestea mici, din a spune: „Ce este aceasta, ce este aceea?”, se naște în suflet obișnuința rea și începe să disprețuiască și pe cele mari.

Știți ce păcat este să judeci pe aproapele? Căci ce este mai grav ca acest lucru? De nimic nu se scârbește Dumnezeu așa de mult, cum au spus Părinții, și nimic nu e mai rău ca a judeca. Căci de la aceste lucruri, ce par neînsemnate, vine cineva la un rău foarte mare. Căci de la primirea vreunei mici bănuieli împotriva aproapelui, de la a zice: „Ce este dacă ascult și eu ce zice acest frate? Ce e dacă spun și eu acest singur cuvânt? Ce e dacă văd ce face acest frate, sau văd ce face acest străin?”, mintea începe să uite păcatele sale și să se ocupe cu cele ale aproapelui. Și de aici vine pornirea de a judeca, de a cleveti, de a disprețui. Apoi de aici și căderea în cele pe care le judecă. Căci, neîngrijindu-se de păcatele sale și neplângându-și

moartea sa, cum au zis Părinții, omul nu se poate îndrepta în ceva pe sine însuși, ci se ocupă întotdeauna cu lucrul aproapelui. Și nimic nu mânie așa de mult pe Dumnezeu și nimic nu golește așa de mult pe om și nu-l duce la părăsirea sa (de către Dumnezeu) ca clevetirea, judecarea, disprețuirea aproapelui⁶⁰.

2) Căci altceva este a cleveti, altceva, a judeca și altceva, a disprețui. A cleveti este a spune de cineva: „Cutare a mințit, sau s-a mâniat, sau a curvit, sau altceva asemenea”. Prin aceasta l-a clevetit pe acela, pentru că a spus ceva împotriva lui, a spus în chip pătimăș păcatul aceluia.

Iar a judeca este a spune: „Cutare e mincinos, cutare e un om furios, cutare e un curvar”. Prin aceasta a judecat însăși starea dinlăuntru a sufletului aceluia și s-a rostit împotriva vieții lui întregi, zicând că este așa, și l-a judecat pe acela ca

60. Preocuparea de păcatele altuia face pe om să uite de ale sale, să uite în general de datoria de a se curăți și desăvârși pe sine. Găsește în păcatele altuia o scuză pentru ale sale, se găsește pe sine mai puțin vinovat decât pe altul, își deschide drumul de înaintare mai departe în păcatele sale. El neglijează prin aceasta cercetarea sa cu gândul de a se cunoaște cu adevărat, de a se curăți de păcate, de a afla iertare pentru ele. Judecarea altuia de către noi ne aduce în general o necunoaștere a noastră. Dimpotrivă, privirea atentă și cu admirație a bunătății altuia ne face să ne judecăm pe noi înșine, să ne cunoaștem scăderile și să căutăm să le îndreptăm. Naște în noi frica de viitoarea pedeapsă pentru păcatele noastre. Astfel, judecarea altuia se răsfrânge în rău asupra noastră și prețuirea altuia se răsfrânge în bine asupra noastră. De aceea, judecând pe alții, ne vom face vrednici să fim judecați și noi înșine.

atare⁶¹. Și lucrul acesta e foarte grav. Căci altceva este a spune: „s-a mâniat” și altceva a spune că „e furios” și a se rosti, cum am spus, împotriva vieții lui întregi. A judeca orice păcat e așa de grav, că însuși Hristos a zis: „Fățarnice, scoate întâi bârna din ochiul tău și apoi vei vedea să scoți și paiul din ochiul fratelui tău” (*Luca 6, 42*). El a asemănat păcatul aproapelui cu paiul, iar judecarea lui, cu bârna. Vezi cât de rău lucru e a judeca? E aproape mai rău decât orice păcat. Iar fariseul acela, rugându-se și mulțumind lui Dumnezeu pentru virtuțile sale, n-a mințit, ci a spus adevărul. Și n-a fost osândit pentru aceasta. Căci suntem datori să mulțumim lui Dumnezeu când ne-am învrednicit să facem vreun bine, pentru că El ne-a ajutat și a lucrat împreună cu noi. De aceea, precum am spus, nu a fost osândit pentru că a zis: „Nu sunt ca ceilalți dintre oameni”, ci când, întorcându-se către vameș, a zis „nici ca acest vameș”. Atunci s-a împovărat, căci a judecat însăși persoana aceluia, însăși stare dinlăuntru a aceluiași, pe scurt, întreaga lui viață⁶².

61. Clevetirea se referă la o faptă sau alta a cuiva; judecarea, la însăși persoana aceluia, în întregul ei. Prin judecată se trage concluzia, dintr-o faptă rea a cuiva, că el însuși e de așa fel, că nu poate lucra decât așa cum a lucrat, căci așa e firea lui, sau că fapta rea respectivă vine dintr-o deprindere cu răul respectiv, de care nu mai poate scăpa.

62. A judeca pe cineva e a trage, dintr-o greșală văzută la altul, concluzia că acela e întreg și totdeauna așa cum a fost în momentul în care l-am văzut săvârșind acea greșală. E a condamna persoana însăși, în general, ca neavând în ea nimic bun, nimic în stare să o mântuiască. Înseamnă a o declara vrednică de osândă veșnică, ca incapabilă să facă și ceva bun, ca pierdută definitiv. Dar aceasta vine din faptul că cel ce judecă astfel nu s-a apropiat niciodată de acea persoană cu inima, n-a văzut prin urmare în ea

De aceea s-a coborât vameșul mai îndreptat decât acela.

3) Nimic nu e mai grav, nici mai rău, cum am spus de multe ori, decât a judeca sau a disprețui pe aproapele. De ce nu ne judecăm mai degrabă pe noi înșine și nu cunoaștem cu de-amănuntul păcatele noastre, despre care vom avea să dăm socoteală lui Dumnezeu? De ce răpim judecata de la Dumnezeu? Ce vrem noi de la făptura lui Dumnezeu?⁶³ Să tremurăm, auzind ce s-a întâmplat acelui mare bătrân care a aflat despre un oarecare frate că a căzut în curvie și a zis: „Rău a făcut!” Căci știți ce lucru înfricoșător se spune despre el în *Gheronticon*. Sfântul înger a adus sufletul celui ce a păcătuat la el și i-a zis: „Iată pe cel ce l-ai judecat! A adormit. Unde poruncești să-l duc: în Împărăție, sau în iad?” Este vreo povară mai înfricoșătoare decât aceasta? Ce altceva înseamnă cuvântul îngerului către bătrân decât aceasta: „Deoarece tu ești judecătorul celor dreپți și păcătoși, spune ce poruncești cu privire la acest smerit

și ceva bun și o luptă interioară cu păcatul ce l-a săvârșit, n-a făcut efortul de a trezi prin inima sa inima celui. Această judecată vine dintr-o lipsă de cunoaștere, de comunicare simțită cu persoana respectivă, ba chiar din lipsa de voință de a intra într-o comunicare intimă cu persoana respectivă, pentru a o cunoaște cu adevărat și a o ajuta să se îndrepte eventual. E în aceasta și o lipsă de iubire. Dar prin aceasta el însuși se dovedește un om neîndurat, lipsit de interes și de iubire pentru omul respectiv. Și de aceea el însuși se va osândi mai cu dreptate decât cel pe care l-a osândit. De aceea a spus Domnul: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați”. Să lăsăm judecata lui Dumnezeu, Care cunoaște cu adevărat lăuntrul omului și știe de e și ceva bun în el, sau nu e nimic. Făcând așa, nu excludem că în acel om e și ceva bun.

63. Nu nouă ne este datoare cu ceva făptura lui Dumnezeu, ca să avem dreptul să o judecăm, ci lui Dumnezeu îi este datoare. Căci El a adus-o la existență și o susține.

suflet? Te miluiești de el? Sau îl trimiți la chinuri?”⁶⁴ Însământat de aceasta, sfântul bătrân a petrecut tot restul timpului în suspine, în lacrimi și în mii de osteneli, rugându-se lui Dumnezeu să-l ierte pentru păcatul acela. Și aceasta, după ce a căzut pe fața lui la picioarele îngerului și a luat iertare. Căci îngerul spunându-i: „Iată, Dumnezeu ți-a arătat ce povară aduce judecarea altuia; să nu mai faci!”, acest cuvânt a fost dovada iertării. Totuși, sufletul bătrânului nu s-a mai putut mângâia din plânsul lui până la moarte⁶⁵.

4) Căci ce voim noi de la aproapele? De ce trebuie să ne încărcăm cu povara lui? Avem noi pentru ce ne îngriji, fraților! Fiecare să ia aminte la sine însuși și la păcatele sale! Numai lui Dumnezeu I se cade să îndreptățească și să osândească. Căci numai El cunoaște starea dinlăuntru a fiecăruia, purtările, darurile, firea și destoinicia lui, ca să poată judeca potrivit cu fiecare, precum numai El știe. Căci altfel judecă Dumnezeu cele ale episcopului și altfel, cele ale stăpânitorului; altfel judecă cele ale povățuitorului și altfel, ale ucenicului; altfel, ale bătrânului și altfel, ale celui mai tânăr; altfel, ale bolnavului și altfel, ale

64. *Patericul*, „Pentru Avva Isaac Tebeul”, PG 65, 239.

65. N-avem dreptul de a judeca pe alții, nu numai pentru că nu noi i-am adus la existență și nu le putem deci impune nicio datorie față de noi, ci și pentru că nu le putem spori existența trimițându-i în Împărăția cerurilor, sau diminua pentru veci, trimițându-i la chinuri. Cine n-are putere să execute o judecată sau nu e delegat să judece de forul executiv n-are nici dreptul să judece. Numai Cel ce ne-a dat gradul de viață pământească ni-l poate și micșora pe acesta până la minimum în iad, sau ni-l poate spori la maximum în Împărăția cerurilor, prin faptul că această sporire sau diminuare m-a apropiat mai mult de El, sau m-a depărtat la maximum de El.

celui sănătos. Și cine poate cunoaște judecățile acestea, decât singur Cel ce a făcut toate, Care le-a și plăsmuit pe toate și le cunoaște pe toate?

5) Îmi aduc aminte că am auzit că s-a întâmplat odată lucrul următor: o corabie cu sclavi a sosit la o cetate. Iar în cetatea aceea se afla o foarte sfântă fecioară, cu multă luare-aminte la ea însăși. Aceasta, aflând că a sosit corabia aceea, s-a bucurat. Căci dorea să-și cumpere o fetiță foarte mică. Ea socotea așa: o iau și o cresc așa cum voiesc, ca să nu știe nimic din răutatea lumii acesteia. Deci trimise să vină conducătorul corăbiei și află că are două fetițe foarte mici, așa cum dorea fecioara, și îndată dădu cu bucurie prețul și luă o fetiță cu ea. Dar abia plecă conducătorul corăbiei, de care se despărțise sfânta aceea, și-l întâlni o dansatoare de moravuri ușoare, care văzu pe cealaltă fetiță cu el și dori s-o ia. Și o luă de fapt și, după ce se învoi cu el și plăti prețul, plecă. Vedeți tainele lui Dumnezeu? Vedeți judecata Lui? Cine poate să afle înțelesul ei? Ia deci fecioara cea sfântă pe micuța aceea și o crește în frica lui Dumnezeu, deprinzând-o spre tot lucrul bun, învățând-o toată rânduiala călugărească, și, simplu grăind, toată buna mireasmă a poruncilor lui Dumnezeu. Luând și dansatoarea pe nenorocita cealaltă, o făcu unealta diavolului. Căci ce altceva o putea învăța nebuna aceea, decât pierzania sufletului ei? Ce putem zice deci de această înfricoșătoare judecată a lui Dumnezeu? Amândouă erau mici, amândouă au fost vândute fără să știe unde merg, și una s-a aflat în mâinile lui Dumnezeu, iar cealaltă a căzut în mâinile diavolului. E cu putință deci să spunem că Dumnezeu va cere de la una ceea ce va cere și de la cealaltă? Cum ar face-o? Dacă amândouă ar fi căzut în

curvie, sau în altă greșală, ar fi cu putință să se spună că amândouă vor avea parte de aceeași judecată. Dar odată ce una a învățat cele despre Judecată, a învățat cele despre Împărăția lui Dumnezeu și a cugetat ziua și noaptea la cuvintele lui Dumnezeu, iar nenorocita cealaltă n-a știut și n-a auzit niciodată vreun lucru bun, ci dimpotrivă, de toate relele, de toate lucrurile diavolești, cum se poate să se ceară de la amândouă aceeași deplinătate a împlinirii poruncilor lui Dumnezeu?

6) Deci nimic nu poate ști omul despre judecățile lui Dumnezeu, ci numai El singur le cunoaște toate și poate să judece cele ale fiecăruia precum numai El știe. Se întâmplă într-adevăr că un frate face unele lucruri greșite în simplitatea lui. Dar are un lucru care place lui Dumnezeu mai mult decât toată viața ta. Și tu șezi și-l judeci pe el și prin aceasta îi osândești sufletul tău? Și dacă i se întâmplă aceluia vreo cădere, de unde știi tu cât a luptat și cât a sângerat înainte de a fi făcut fapta aceea, și de nu e aflată greșala lui aproape ca o dreptate la Dumnezeu? Căci Dumnezeu, văzând osteneala lui și necazul ce l-a avut, cum am spus, înainte de a săvârși fapta, îl miluiește și-l iartă. Tu cunoști această greșală, iar Dumnezeu îl miluiește, tu îl osândești și-ți pierzi sufletul tău. De unde știi și câte lacrimi a vărsat el înaintea lui Dumnezeu pentru greșala lui? Tu știi păcatul lui, dar nu știi pocăința lui⁶⁶.

66. Se exemplifică faptul că noi, necunoscând întreg lăuntrul semenului, ci numai o faptă din afară, nu putem judeca persoana lui întreagă. Numai Dumnezeu o poate face, căci numai El cunoaște întreaga ființă a lui. De aceea, judecata lui Dumnezeu e mai blândă, pentru că El cunoaște toată lupta dinlăuntru a omului și puținătatea puterilor omenești față de mărimea

Dar se întâmplă uneori că nu numai judecăm, ci și disprețuim. Căci altceva este, cum am spus, a judeca și altceva, a disprețui. Disprețuirea are loc când cineva nu numai judecă, ci și disprețuiește. Acesta are scârbă de aproapele, are silă de el, ca de un lucru urât. Iar aceasta e mai rea și mai pierzătoare decât a judeca.

7) Dar cei ce voiesc să se mântuiască nu țin seama de scăderile aproapelui, ci totdeauna numai de ale lor: și prin aceasta ei sporesc. Așa a făcut acela care, văzând pe fratele său păcătuiind, suspinând a zis: „Vai mie, că astăzi a greșit el, iar mâine negreșit voi păcătui eu”. Vezi cum se întărește (se asigură)? Vezi cum își pregătește sufletul? Vezi cum a știut să se ferească îndată de a judeca pe fratele său? Căci spunând: „Mâine negreșit voi păcătui și eu”, și-a sădit sieși frică și grijă pentru păcatele ce avea, chipurile, să le săvârșească și el. Și așa s-a ferit de a judeca pe aproapele. Și nu s-a îndestulat numai cu atâta, ci s-a pus pe sine mai prejos de acela, zicând: „Acesta se pocăiește pentru păcatul lui, iar eu negreșit că nu mă pocăiesc, negreșit nu voi ajunge (să mă pocăiesc), negreșit nu mă voi pocăi”. Vezi luminarea acestui suflet dumnezeiesc, că nu numai că a putut să se ferească să judece pe altul, ci s-a pus și pe sine mai prejos de acela?

Iar noi, nenorociții, îl judecăm cu nepăsare, ne scârbim de el, îl disprețuim pentru orice vedem sau auzim, sau bănuim în privința lui. Și ceea ce e mai cumplit e că nu ne oprim numai la vătămarea noastră, ci, întâlnind pe un alt frate, îi spunem îndată și acestuia: „S-a întâmplat aceasta și aceasta”. Și-l vătămăm și pe acesta, aruncând și în inima lui păcatul. Și nu ne

atotputerniciei Sale. Și aproape că nu-i om care să fie numai rău, diabolic de rău, cum a descris Dostoievski pe câțiva.

temem de cel ce a zis: „Vai celui ce adapă pe aproapele său cu băătură tulbure” (*Avacum 2, 15*), ci facem lucrul dracilor și nu ne pasă. Căci ce altceva are de făcut dracul decât să tulbure și să vatăme? Și ne aflăm lucrând împreună cu dracii la pieirea noastră și a aproapelui. Căci cel ce vatămă un suflet ajută dracilor și lucrează împreună cu ei, precum cel ce folosește pe acela e împreună-lucrător al sfinților îngeri.

8) Dar din ce pricină pătimim acestea, dacă nu pentru că nu avem iubire? Căci dacă am avea iubire împreună cu mila și cu durerea, nu ne-am îngriji să vedem scăderile aproapelui. Căci zice: „Dragostea acoperă mulțime de păcate” (*1 Petru 4, 8*), și iarăși: „Dragostea nu socotește răul, toate le acoperă” și celelalte (*1 Corinteni 13, 5*). Deci și noi, cum am zis, de am avea dragostea, însăși dragostea ar acoperi orice greșală, precum și sfinții fac așa, văzând zdrobirea oamenilor. Căci nu sunt orbi sfinții, și totuși nu văd păcatele lor⁶⁷. Pe de altă parte, cine urăște așa de mult păcatul, ca sfinții? Dar nu urăsc pe păcătos, nici nu-l

67. Cei ce au analizat simțirea dragostei (de ex., L. Binswanger, *Grundformen...*) au constatat că dragostea creează celui pe care-l iubește, prin imaginație, un chip desăvârșit. Și aceasta nu e o imaginație fără efect, ci una care reușește să transforme pe cel iubit (în raporturile cu cel ce l-a imaginat) în ceea ce l-a imaginat. Cel ce iubește nu poate să nu-l imagineze pe cel iubit (*einbilden*) ca foarte bun și foarte frumos. Dar prin această imaginație se surprinde ceea ce e dat virtual în cel iubit și-l ajută să devină în mod actual așa. Dacă toți am iubi un om, ar fi aproape cu neputință ca acela să fie rău. Și dacă toți ar avea dragoste față de toți, toți ar deveni buni. În starea de răutate a fiecăruia e implicată o vină, sau o lipsă de iubire a celorlalți. Sfinții nu văd păcatele celorlalți, nu pentru că nu vor să le vadă, ci pentru că nu pot să le vadă datorită iubirii.

judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună-pătinesc cu acela, îl sfătuiesc, îl mângâie, îi slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav; toate le fac ca să-l mântuiască⁶⁸.

Priviți la pescari: când aceștia aruncă undița în mare și prind un pește mare și simt că acela se frământă și se zbate, nu o trag îndată, opintindu-se peste măsură, căci dacă ar face așa s-ar rupe sfoara și s-ar pierde undița, ci îi slobod cu dibăcie sfoara și-l lasă să plece unde voiește. Și când văd că a obosit și s-a liniștit din zbaterea lui, încep iarăși să-l tragă pe încetul. Așa trag și sfinții pe frați prin îndelungă-răbdare și iubire și nu se depărtează de ei cu dezgust și nu se scârbesc de ei. Căci precum mama, având la început copilul fără frumusețe, nu se scârbește, nici nu se depărtează de el, ci-l împodobește cu plăcere și face orice ca să-l înfrumusețeze, așa îl acoperă, îl împodobesc și-l ajută și ei pe cel ce a greșit, ca să-l îndrepte cu vremea și pe acela și să nu lase nici pe altul să se vatăme din pricina lui, ba și ei să sporească și mai mult în dragostea lui Hristos.

Ce a făcut Sfântul Ammona când au venit la el frații aceia tulburați și i-au zis: „Vino și vezi, Avvo, că este o femeie în chilia fratelui cutare”? Câtă milă n-a arătat,

68. Sfinții urăsc păcatul, dar nu pe păcătos. Ura lor față de păcat se arată în faptul că se feresc ei înșiși de păcat și ajută și pe ceilalți, prin iubire, să-l biruiască. Ei văd în persoană o taină atât de adâncă și de minunată, că intuiesc în ea posibilități de depășire a oricărei stări de păcat, a oricărei ispite. Dar aceste posibilități trebuie actualizate prin puterea ce le-o dă iubirea față de ea. Legătura între persoană și persoană e în mod real o legătură de comunicare asemenea celei între mădulele trupului. Nu se poate însănătoși un mădular bolnav, dacă nu i se comunică sângele mădulelor sănătoase. Aceasta se face între oameni prin iubire.

câtă iubire n-a avut sfântul lui suflet! Căci, cunoscând că fratele a ascuns pe femeie sub un butoi, s-a așezat deasupra lui și le-a spus acelora să caute în toată chilia. Și cum n-au aflat-o, le-a zis lor: „Dumnezeu să vă ierte”. Și i-a rușinat pe ei și le-a ajutat și lor să nu creadă cu ușurință ceea ce e potrivit fratelui, iar pe acela l-a făcut să ajungă neprihănit, căci nu numai că l-a acoperit după Dumnezeu, ci l-a și îndreptat, când a aflat vreme potrivită. Căci după ce i-a scos afară pe toți, luându-i numai mâna, i-a zis: „Ai grijă de tine, frate!” Și îndată s-a îmblânzit fratele și s-a simțit străpuns la inimă; îndată a lucrat în sufletul lui dragostea de oameni a Bătrânului⁶⁹.

9) Să ne agonisim deci și noi iubire, să ne agonisim milă față de aproapele, ca să ne păzim de reaua cleve-tire și de judecarea și disprețuirea cuiva, să ne ajutăm unii pe alții, ca niște mădulare ce ne aparținem. Cine, având o rană la mâna lui sau la picior, sau la altul oare-care dintre mădularele lui, se scârbește de sine⁷⁰, sau își taie mădularul său, chiar dacă ar face puroi, și nu-l curățește mai degrabă, nu-l spală, nu pune plasture pe rană, nu-l leagă, nu-i dă apă sfințită, nu se roagă pentru el, nu cere sfinților să se roage pentru el, cum a zis și Avva Zosima? Și în orice caz nu-l părăsește, nu

69. *Patericul*, „Pentru Avva Ammona”, 10, PG 65, 121. Avem aici un exemplu din ceea ce se poate numi delicatețea sfinților.

70. Cine se scârbește de mădularul său se scârbește de sine însuși, căci el însuși se află întreg în fiecare mădular al său. Deci, tăind mădularul, se taie pe sine, sau se face pe sine însuși mai puțin deplin. La fel, legătura ființială ce există între noi face ca în fiecare din ceilalți să fiu eu însumi și, lăsându-l pe el să moară, să devină nefolositor, sau chiar primejdios prin păcat, mă sărăcesc și mă primejduiesc pe mine însumi, sau mă împuținez eu însumi sufletește măcar în parte, dacă nu de tot.

se depărtează de mădularul său, nici de urâtul lui miros, ci face totul ca să-l însănătoșească. Așa suntem datori și noi să pătimim unii pentru alții, să ne sprijinim unii pe alții și prin alții mai tari, să născocim și să facem toate ca să ne ajutăm pe noi înșine și unii pe alții: „Că mădulare unii altora suntem”, cum zice Apostolul; „că de suntem toți un trup și toți mădulare unii altora”, „de pătimește un mădular, pătimesc împreună și toate celelalte mădulare” (*Romani 12, 5; I Corinteni 12, 26*). Ce socotim noi că sunt mănăstirile de obște? Nu socotim că sunt un trup și, cei din ele, mădulare unii altora? Cei ce conduc sunt capul, cei ce iau aminte și îndreptează sunt ochii, cei ce folosesc pe alții prin cuvânt, gura. Iar urechile sunt cei ce ascultă; mâinile, cei ce lucrează; picioarele, cei trimiși (după cele de trebuință) și cei ce au felurite slujiri. Ești cap? Condu! Ești ochi? Ia aminte, cunoaște! Ești gură? Grăiește, fii de folos! Ești ureche? Ascultă! Ești mână? Lucrează! Ești picior? Slujește! Fiecare să slujească trupului după puterea lui și sârguiți-vă pururea să vă ajutați unii pe alții, fie învățând și sădind cuvântul lui Dumnezeu în inima fratelui, fie mângâindu-l în vreme de necaz sau dându-i mâna la lucrul lui, ajutându-l. Și fiecare, cum am spus, după puterea lui, și sârguiți-vă să vă uniți întreolaltă. Căci pe cât se unește cineva cu aproapele, pe atât se unește cu Dumnezeu⁷¹.

71. Două lucruri trebuie semnalate aici: întâi că unirea dintre frații din mănăstire și dintre oamenii credincioși, în general, e o unire care sporește prin fapte, adică întrucât fiecare face ceva pentru celălalt, nu prin simple mărturisiri de iubire. Prin faptele unuia pentru altul înaintează fiecare în ființa celuiilalt. Al doilea că, înaintând unul în ființa celuiilalt, noi înaintăm în Dumnezeu, în unirea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu este în unitatea din dragoste a mai multora. El e izvorul

10) Și vă spun o pildă de la Părinți, ca să pătrundeți înțelesul cuvântului. Închipuiți-vă ca un cerc pe pământ, un desen pe care l-a făcut cineva cu un compas, pornind de la centru. Centrul lui este partea cea mai de mijloc a cercului, centrul propriu-zis. Cugetați cu mintea la ceea ce vă spun. Socotiți că acest cerc este lumea, că mijlocul cercului este Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferie la mijloc sunt căile, sau viețuirile omenești. Deci cu cât intră sfinții mai mult spre cele dinlăuntru, în dorința de a se apropia de Dumnezeu, pe măsura pătrunderii lor ajung mai aproape de Dumnezeu și întreolaltă. Cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie întreolaltă; și cu cât se apropie mai mult întreolaltă, se apropie mai mult de Dumnezeu. La fel cugetați și despre despărțire. Căci când se despart de Dumnezeu și se întorc la cele din afară, e vădit că, cu cât ies și se depărtează mai mult de Dumnezeu, cu atât se depărtează mai mult unii de alții; și cu cât se depărtează mai mult unii de alții, cu atât se depărtează mai mult de Dumnezeu. Așa este firea iubirii. În măsura în care suntem în afară și nu iubim pe Dumnezeu, în aceeași măsură ne aflăm fiecare depărtat față de aproapele. Iar de iubim pe Dumnezeu, cu cât ne apropiem de El prin iubirea față de El, cu atât ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele; și cu cât ne unim mai mult cu aproapele, cu atât ne unim mai mult cu Dumnezeu. Dumnezeu să ne învrednicească să auzim cele ce ne sunt de folos și să le facem. Căci, cu cât ne îngrijim și ne sânguim mai mult să lucrăm cele ce auzim, cu atât ne luminează și Dumnezeu mai mult și ne învață pururea voia Lui.

din care izvorăște iubirea prin care aceia se unesc. El e Subiectul suprem în care se unesc subiectele umane.

VII

Despre învinovățirea de sine

1) Să căutăm, fraților, să aflăm de ce uneori, auzind cineva un cuvânt supărător, trece peste el netulburat, aproape ca și când nu l-ar fi auzit, iar alteori, auzindu-l, îndată se tulbură? Care e pricina acestei deosebiri? Și oare această deosebire are o singură pricină, sau mai multe? Eu socotesc că are mai multe. Dar este una care le naște, cum ar zice cineva, pe toate acelea, multe. Și o spun cum. Întâi se întâmplă să se afle cineva în rugăciune, sau într-o bună așezare, adică se află, cum ar zice cineva, într-o stare lăuntrică bună și atunci rabdă pe fratele său și trece (peste cuvântul lui) fără să se tulbure. Se întâmplă iarăși că cineva are o împătimire față de un oarecare și de aceea rabdă, fără să se necăjească, cele ce i se spun de acela. Se mai întâmplă iarăși că cineva disprețuiește pe cel ce voiește să-l vatame, pentru că socotește lucruri neînsemnate cele ce spune acela și nici măcar nu-l ia în seamă ca om, sau nici măcar nu socotește vrednice de luat în seamă cele ce le spune sau le face acela.

2) Și vă spun ceva de felul acesta, ca să vă minunați. Era un frate oarecare în mănăstirea de obște mai înainte de a pleca eu de acolo. Și nu-l vedeam niciodată tulburat sau supărat pe cineva, măcar că știam pe mulți dintre frați ocărându-l și scârbindu-l în chipuri felurite. Dar tânărul acela suporta toate de la fiecare din ei, ca și când nu l-ar fi supărat nicidecum niciunul. Deci eu mă minunam de covârșitoarea lui

putere de a nu ține minte răul și doream să aflu cum a agonisit această virtute. Și l-am luat odată deoparte și i-am pus metanie, rugându-l să-mi spună ce gând are totdeauna în inima lui că arată atâta îndelungă-răbdare, fie când e ocărât, fie când suferă orice altceva de la cineva. Iar el îmi răspunse în chip firesc și fără înconjur, zicând: „Dar eu trebuie să iau aminte la nedesăvârșirile mele și să primesc cele de la ei ca niște câini blânzi cele de la oameni”. Auzind eu aceasta, mi-am lăsat ochii în jos și mi-am zis în mine: „Frațele acesta a aflat calea”. Și pecetluindu-mă pe mine, am plecat rugându-mă ca Dumnezeu să mă acopere și pe mine și pe el.

3) Deci se întâmplă, cum am zis, ca cineva să nu se tulbure și din disprețuire. Dar aceasta e o pieire vădită, însă tulburarea pe care o suferă cineva de la un frate care-l necăjește se întâmplă fie pentru că nu se află în acea clipă într-o bună dispoziție, fie pentru că are vreo scârbă față de acela. Dar sunt și alte multe cauze, care au fost spuse în felurite chipuri.

Însă cauza oricărei tulburări este, dacă vom căuta cu de-amănuntul, faptul de a nu ne învinovăți pe noi înșine. De aceea avem toată supărarea aceasta; din cauza aceasta nu aflăm niciodată odihnă. De aceea nu e de mirare că auzim de la toți sfinții că nu este altă cale (spre odihnă) afară de aceasta; și vedem că nimeni n-a călătorit vreodată pe altă cale ca să afle odihna. Dar noi așteptăm să ne odihnim, sau să ținem peste tot calea cea dreaptă, nesuportând niciodată să ne învinovățim pe noi înșine. Cu adevărat, de ar agonisi omul mii de virtuți, dar de nu va ține calea aceasta, nu va înceta niciodată să supere și să fie supărat și va pierde toate ostenelile lui. Dar ce bucurie, ce odihnă

nu va avea oriunde va merge cel ce, precum a zis Avva Pimen, se va învinovăți pe sine însuși?⁷² Căci orice pagubă, orice necinstire, sau orice necaz i s-ar întâmpla, de se va socoti de mai înainte pe sine vrednic de ele, nu se va tulbura niciodată. Și este oare cineva mai fără grijă decât acesta?

4) Dar va zice cineva: „Și dacă mă necăjește vreun frate și, cercetându-mă, voi afla că nu i-am dat niciun fel de motiv, cum pot să mă învinovățesc pe mine însumi?” Dar de se va cerceta pe sine cu frica lui Dumnezeu, va afla negreșit că i-a dat vreun motiv: fie cu lucrul, fie cu cuvântul, fie cu înfățișarea. Iar de se vede pe sine, precum zice, că prin niciuna din acestea nu i-a dat vreun motiv în clipa de față, e de presupus că l-a necăjit altădată, fie cu lucrul, fie altfel, sau e de presupus că a necăjit pe vreun alt frate și pentru aceasta era dator să sufere; sau, adeseori, pentru alt păcat. Deci de se va cerceta cineva, cum am spus, pe sine cu frica lui Dumnezeu și-și va întreba cu de-amănuntul conștiința sa, se va găsi fără îndoială vinovat pe sine.

Se întâmplă iarăși, uneori, că cineva se vede pe sine șezând în pace și în liniște, dar, când îi spune un frate un cuvânt care-l supără, se tulbură și socotește de aceea că pe drept cuvânt se supără, zicând împotriva aceluia: „De nu venea și nu-mi vorbea și nu mă tulbura, n-aș fi păcătuît”. Dar aceasta este un lucru de râs, este o judecată strâmbă. Căci, oare, cel ce i-a spus acel cuvânt a sădit în el patima? Acela doar i-a arătat patima ce era în el, pentru ca, dacă voiește, să se pocăiască pentru ea. El se aseamănă cu o floare de tăciune, care pe dinafară e frumoasă, iar pe

72. Citată de Avva Zosima (în: *Everghetinosul*, vol. I, 46, p. 170); cf. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 95, PG 65, 345 A.

dinlăuntru e cenușă și, când o sfărâamnă cineva, se arată cenușa. Așa și acesta ședea în pace, cum socotea el, dar înlăuntru lui avea patima și nu știa. A fost de-ajuns să-i spună fratele acela un singur cuvânt și a scos la arătare tina ascunsă înlăuntru. Deci dacă voiește să fie miluit, să se pocăiască, să se curețe, să sporească, și atunci va vedea că mai degrabă trebuie să mulțumească fratelui, ca celui ce i s-a făcut pricină a acestui folos.

5) Atunci nu-l vor mai apăsa greu încercările, ci, cu cât va spori mai mult, cu atât se vor afla mai ușoare. Căci cu cât înaintează sufletul mai mult, cu atât se face mai tare și are putere să rabde cele ce-i vin. E așa cum un animal puternic, dacă e împovărat cu o greutate mare, o poartă pe aceasta fără să obosească, iar dacă se poticnește, îndată se scoală și aproape că nu simte că s-a poticnit. Dar dacă e un animal slab în putere, simte orice ca o mare greutate, și, de cade, e nevoie de mult ajutor ca să fie ridicat. Așa este și cu sufletul. Cu cât săvârșește mai mult păcatul, cu atât se ticăloșește mai mult din pricina lui. Și dacă păcatul e pricină de slăbiciune și moleșește pe cel ce-l are, orice i se întâmplă îi este ca o povară. Iar dacă omul înaintează, cele ce-l împovărau mai înainte i se fac treptat mai ușoare. Deci mult bine ne face și la multă odihnă și sporire ne duce faptul de a ne învinovați pe noi înșine, și nu pe altul, pentru cele ce ni se întâmplă. Mai ales că nimic nu ni se întâmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

6) Poate că ar zice cineva: „Cum pot să nu mă necăjesc, dacă am nevoie de un lucru și nu-l dobândesc? Căci am nevoie de el ca de ceva ce-mi este de trebuință. Dar nici acesta nu are motiv să

învinovățească pe altcineva, sau să necăjească pe cineva, ci dacă, cu adevărat, are nevoie de un lucru, cum zice, și nu-l dobândește, trebuie să spună: „Hristos știe mai bine decât mine ce trebuie să mă odihnească și El însuși mi Se face mie în locul acestei mâncări”⁷³. Fiii lui Israel au mâncat mana în pustie patruzeci de ani și chipul manei a fost unul. Dar fiecăruia i s-a făcut în loc de ceea ce avea nevoie: celui ce avea nevoie de ceva sărat, i s-a făcut sărată; celui ce avea nevoie de ceva dulce, i s-a făcut dulce. Și fiecăruia i s-a făcut, vorbind pe scurt, ceea ce se potrivea cu firea lui⁷⁴. Astfel deci, dacă are cineva nevoie de ou și nu capătă decât legumă, să spună gândului său: „Dacă mi-ar fi fost de folos, mi l-ar fi trimis fără îndoială Dumnezeu. Dar El poate face și leguma aceasta ou”. Și să creadă lui Dumnezeu că i se face lui aceasta, spre mărturia lucrării Lui. Și cu adevărat, de este cineva vrednic să se odihnească (să se întărească cu hrană), va îndemna Dumnezeu inima Saracinilor să facă milă cu el după trebuința lui. Iar de nu este vrednic să se odihnească sau nu-i este de folos, de-i va face lui cer nou și pământ nou, nu va afla odihnă⁷⁵. De aceea, uneori cineva află odihnă (întărire prin hrană) chiar peste trebuința lui, iar alteori nu află nici cât cere trebuința. Deoarece Dumnezeu, fiind milostiv, dă fiecăruia după trebuința lui, uneori îi rânduiește unele peste trebuință, ca să-i arate aceluia mărimea covârșitoare a iubirii Lui de oameni și să-l învețe pe el să-l mulțumească. Dar și când

73. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 2, PG 65, 905.

74. Sfântul Vasile cel Mare, PG 32, 700 C și Sfântul Grigorie de Nyssa, PG 44, 368 C.

75. Așa se poate înțelege: că cei păcătoși nu se vor putea bucura de cerul nou și de pământul nou al Împărăției lui Dumnezeu.

Dumnezeu nu-i dă ceea ce răspunde trebuinței lui, face prin cuvântul Său ca lucrul dat să împlinească trebuința lui, învățându-l în același timp cu răbdarea.

De aceea trebuie ca în toate să luăm aminte la cele de Sus, fie că ne vine ceva bun sau ceva rău de la cineva; să privim la cele de Sus și să mulțumim pentru cele ce ni se întâmplă, suportând toate cu învinovățirea de sine și spunând, cum au spus Părinții, că de ni se întâmplă ceva bun, e din iconomia lui Dumnezeu, iar de ni se întâmplă ceva rău se întâmplă pentru păcatele noastre. Pentru că sfinții, de pătimesc, pătimesc sau pentru numele lui Dumnezeu, sau pentru a se arăta virtutea lor spre folosul multora, sau pentru a se înmulți plata lor de la Dumnezeu. Dar pentru noi, cei ticăloși, cum putem spune aceasta? Căci păcătuim în fiecare zi și, căutând îndreptățire pentru patimile noastre, am părăsit calea cea dreaptă pe care ne-au arătat-o Părinții, adică aceea de a ne învinovăți pe noi înșine. Și călătorim pe calea cea strâmbă, învinovățind pe aproapele⁷⁶. Și fiecare din noi se sânguește în orice lucru să pună vina pe fratele său și să arunce povara pe el. Fiecare nesocotește (poruncile lui Dumnezeu) și nu păzește pe niciuna, dar cere împlinirea lor de la aproapele.

7) Au venit odată la mine doi frați, care se necăjeau unul pe altul. Și zicea cel mai mare despre cel mai mic: „Îi poruncesc lui un lucru și se necăjește și mă necăjesc și eu, socotind că, dacă ar avea credință și iubire față de mine, ar primi cele de la mine cu încredere”. Iar cel mai mic zicea: „Iartă-mă, Părinte! El nu-mi vorbește cu frica lui Dumnezeu, ci ca unul ce voiește să-mi poruncească și socotesc că de aceea

76. Cf. Avva Zosima, PG 78, 1688-1689.

nu se încredințează inima mea (că-mi vorbește de la Dumnezeu), cum zic Părinții”⁷⁷. Luați seama cum se învinovăteau cei doi unul pe altul și niciunul nu se învinovăța pe sine însuși. Alți doi, necăjindu-se unul pe altul, măcar că-și puneau metanie unul altuia, rămâneau fără încredere unul în celălalt. Unul zicea: „Nu mi-a făcut metanie din inimă și de aceea n-am dobândit încredere în el. Căci așa au zis Părinții”. Iar celălalt zicea: „Deoarece acela nu avea o dispoziție de iubire față de mine, înainte de a-i pune metanie (de a-i cere iertare), de aceea nici eu nu am încredere”. Vezi cum erau amândoi pradă bătăii de joc (a diavolului)? Vezi ce gândire sucită? Dumnezeu știe, mă tem că și cuvintele Părinților le înțelegem după voia noastră cea rea și spre pieirea sufletelor noastre. Trebuia ca fiecare din ei să ia asupra lui vina și unul să spună: „N-am pus metanie din inimă fratelui meu și de aceea nu i-a dat Dumnezeu încredințare”; iar celălalt să spună: „Nu eram în dispoziție de iubire față de fratele meu înainte de a-mi pune metanie și de aceea nu i-a dat încredințare Dumnezeu”. La fel trebuiau să facă și ceilalți doi, pomeniți înainte de aceștia. Cel dintâi trebuia să spună: „Eu grăiesc cu mândrie și de aceea nu-i dă Dumnezeu fratelui meu încredințare”. Iar celălalt trebuia să cugete: „Fratele meu îmi poruncește cu smerenie și dragoste, dar eu sunt nesupus și nu am frică de Dumnezeu”. Dar niciunul din ei nu a aflat calea ca să se învinovățească pe sine, ci fiecare împovăra pe fratele său.

8) Iată, de aceea nu putem spori, de aceea nu izbutim să ne folosim vreodată în ceva, și rămânem tot timpul nostru otrăviți de gândurile ce le avem unii

77. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 80, PG 65, 341 C.

împotriva celorlalți, măcinându-ne unii pe alții. Fiindcă fiecare își dă dreptate sieși, fiecare se lasă pe sine, cum am spus, nepăzind nimic, și cere de la aproapele păzirea poruncilor. De aceea, nici nu ne obișnuim cu binele. Căci chiar dacă dobândim puțină lumină, îndată o cerem aceea de la aproapele, învinovățindu-l pe el și zicând că era dator să facă aceasta și de ce n-a făcut așa. De ce nu cerem mai degrabă de la noi împlinirea poruncilor și nu ne învinovățim pe noi înșine, ca pe unii ce nu le păzim?

Unde e Bătrânul acela care, întrebând fiind: „Ce ai aflat mai bun pe calea aceasta, părinte?”, a răspuns și a zis: „Să mă învinovățesc în toate pe mine însumi”. Aceasta a lăudat-o și cel ce a întrebat. De aceea a zis: „Altă cale afară de aceasta nu este”⁷⁸.

La fel a zis și Avva Pimen cu suspin: „Toate virtuțile au intrat în casa aceasta, afară de una. Iar fără ea, anevoie poate opri omul (răul)”. Și l-au întrebat pe el: „Care este aceasta?” și zise: „Să se învinovățească omul pe sine însuși”⁷⁹.

78. *Patericul*, „Pentru Avva Teofil”, I, PG 65, 197 C-D. A pune totdeauna vina pe tine însuși înseamnă a nu mai vedea răul nicăieri în altă parte, ci numai în tine, și prin aceasta a-l putea vindeca cu adevărat. Căci nu poți vindeca pe alții cu sila, dar te poți îndrepta pe tine cu voia ta. Sau poți opri mereu apariția răului în tine și poți opri curgerea lui de la tine și te poți face izvor al unui curent neîncetat de bine. E singura metodă de a opri creșterea răului, de a lucra la covârșirea lui de către bine.

79. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 134, PG 65, 356 D. Răul se oprește numai dacă nu răspunzi la răul altuia cu răul din tine, prin faptul că-l învinovățești. Răul de la altul se îneacă în oceanul iertării tale. Propriu-zis, e topit înainte de a ajunge la tine, prin faptul că nu-l vezi. Răul e într-un anumit fel și produsul unei închipuiri, o nălucire. Originea răului e o închipuire a răului.

Dar și Sfântul Antonie a zis că aceasta este marea lucrare a omului: să arunce greșala sa asupra sa înaintea lui Dumnezeu și să aștepte ispita până la cea din urmă răsuflare⁸⁰.

Și pretutindeni aflăm că Părinții păzesc această poruncă și toate le-au pus în legătură cu Dumnezeu, până și cele mai mici lucruri, și așa s-au odihnit.

9) Așa a făcut acel sfânt Bătrân, căruia, fiind bolnav, i-a pus fratele în mâncare, în loc de miere, ulei de rapiță, care e foarte vătămător⁸¹. Și totuși Bătrânul n-a zis nimic și a mâncat în tăcere o bucată de legumă și a doua, cât era de trebuință, neînvinovățind pe fratele în sine însuși zicându-și că l-a disprețuit. Și nu numai că nu a spus aceasta, dar nici măcar cu un cuvânt nu l-a supărat. Iar când a aflat fratele ce a făcut, a început să se necăjească zicând: „Te-am omorât, Avva, și ai pus păcatul asupra mea, pentru că ai tăcut”⁸². Iar bătrânul i-a răspuns cu blândețe, zicând: „Nu te necăji, fiule! Dacă Dumnezeu ar fi voit ca eu să mănânc miere, mi-ai fi pus miere”. Deci îndată a pus lucrul pe seama lui Dumnezeu. De ce pe seama lui Dumnezeu, bunule Bătrân? Fratele a greșit și tu zici: „Dacă așa a voit Dumnezeu”. Pentru ce? El zice: „Da, dacă ar fi voit Dumnezeu ca eu să mănânc miere, fratele ar fi pus miere”⁸³. Și aceasta a spus-o Bătrânul, măcar că

Îi dăm puterea de a exista și de a ne chinui prin închipuirea că el există. Aceasta e inconsistența și existența lui. Prin aceasta putem susține răul inconsistent în eternitate (iadul).

80. *Patericul*, „Pentru Avva Antonie”, 4, PG 65, 77 A; cf. „Pentru Avva Pimen”, 12, PG 65, 353.

81. *Everghetinosul*, 151, vol. II, 23, p. 67.

82. Dacă punea păcatul asupra lui, nu-l pune de fapt; l-a pus asupra lui, pentru că nu l-a pus asupra lui.

83. E un mare optimism afirmat aici: să te bucuri chiar de

era așa de bolnav și nu putuse primi atâtea zile nicio hrană. Totuși el nu s-a supărat pe fratele, ci a pus lucrul pe seama lui Dumnezeu. Și bine a spus Bătrânul. Dacă Dumnezeu ar fi voit ca el să mănânce miere, ar fi prefăcut și uleiul cel rău mirositor în miere.

10) Iar noi ne pornim să învinuim în orice lucru pe aproapele, învinovățindu-l că ne-a disprețuit și că a lucrat contrar conștiinței. Și când auzim un cuvânt, îndată îl sucim, zicând: „Dacă nu ar fi vrut să mă rănească, nu l-ar fi zis”. Unde e Sfântul acela care a zis despre Șimei: „Lăsați-l pe el să blesteme, că Domnul i-a spus lui să blesteme pe David” (2 Regi 16,11). Dumnezeu i-a zis omului ucigaș să blesteme pe proorocul. Cum i-a zis Dumnezeu aceasta lui? Proorocul, având cunoștință și știind că nimic nu aduce așa de mult mila lui Dumnezeu peste un suflet ca încercările, și mai ales cele venite și îngrămădite în vreme de necaz și de strâmtorări⁸⁴, a zis: „Lăsați-l să blesteme pe David, că Domnul i-a zis lui”. Pentru

necazuri, ca aducătoare ale milei lui Dumnezeu. În felul acesta nimic nu-ți mai produce suferință și tristețe.

84. A pune pe seama lui Dumnezeu ispitele nu înseamnă a socoti că El aduce necazurile sau ispitele spre păcătuire, ci numai că El le îngăduie. Și le îngăduie nu numai pentru că nu voiește să împiedice libertatea celor răi de a se manifesta, ci și pentru că știe că și din ele noi putem câștiga întărire, respingând ispita la păcat și suportând greutățile pe care ni le face cineva. Dumnezeu a întocmit lucrurile în așa fel, că și din răul ce ni se face, de pe urma păcatului ce a intrat în lume, noi ne putem folosi, întărindu-ne, dacă respingem încercările sau le suportăm cu gând bun, cu voința noastră. De aceea chiar și pentru ele trebuie să mulțumim lui Dumnezeu. Nu numai leacul dulce ne este de folos, ci și cel amar. Chiar și cele rele au fost făcute de Dumnezeu în așa fel, să le putem suporta spre folosul nostru.

ce? „Ca să vadă Dumnezeu smerenia mea și să-mi întoarcă mie cele bune în locul blestemului lui”. Vezi cum zicea aceasta proorocul, întru cunoștință? De aceea se și smerea față de cei ce voiau să-l apere pe cel blestemat, zicând: „Ce este mie și vouă, fiii Țeruiiei? Lăsați-l să blesteme, că Domnul i-a spus lui”.

Iar noi nu suportăm să spunem despre fratele nostru că Domnul i-a spus lui, ci, de auzim un cuvânt, îndată pătimim cele ale câinelui. Căci de aruncă cineva împotriva lui o piatră, îndată lasă pe cel care a aruncat-o, și pleacă și mușcă piatra. Așa facem și noi: lăsăm pe Dumnezeu care îngăduie să fie aduse asupra noastră încercările spre curățirea păcatelor noastre și pornim împotriva fratelui, zicând: „De ce mi-a spus aceasta? De ce mi-a făcut aceasta?” și, putând să ne folosim mult din acestea, uneltim împotriva noastră cele ce ne păgubesc. Căci nu voim să știm că toate se fac după purtarea de grijă a lui Dumnezeu, spre folosul fiecăruia. Dumnezeu să ne înțeleptească pe noi prin rugăciunile sfinților! Amin.

VIII

Despre ținerea de minte a răului

1) Părinții⁸⁵ au spus că: „e lucru străin călugărilor să se mânie; și, la fel, să supere pe cineva”. Și, iarăși, că

85. În ed. din *Sources Chrétiennes*: „Evagrie a zis că e lucru străin” etc. În alte manuscrise: „Evagrie a zis că Părinții au zis”. În alte manuscrise: „Careva dintre bătrâni a zis”. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie”, 11, citat de Avva Zosima (la *Everghetinosul*, vol. II, 35, p. 112).

„dacă cineva e stăpânit de mânia, e stăpânit de draci; iar dacă cineva e biruit de patima aceasta, e cu totul străin de viața călugărească”⁸⁶, și celelalte. Deci ce trebuie să zicem despre noi înșine, care nu ne oprim nici la iuțime și mânia, ci mergem până la ținerea de minte a răului? Și ce trebuie să facem altceva decât să plângem o astfel de stare jalnică și neomenoasă a noastră? Să stăm deci treji, fraților, și să ne ajutăm nouă înșine, după Dumnezeu, ca să ne izbăvim de amărăciunea acestei patimi pierzătoare.

Căci se întâmplă uneori că cineva pune metanie fratelui, precum se cuvine, când s-a ivit între ei o tulburare sau o supărare, dar rămâne și după metanie supărat, având gânduri împotriva lui. Unul ca acesta nu trebuie să le nesocotească, ci să le taie repede. Căci ele înseamnă ținerea de minte a răului. Și e nevoie de multă trezvie, de multă pocăință, cum am spus, ca să nu rămână în el mult timp și să se primejduiască. Căci punând metanie, a pus-o pentru poruncă, și pentru moment și-a vindecat mânia, dar cu ținerea de minte a răului nu a luptat. Și de aceea a rămas cu supărarea asupra fratelui. Căci altceva e ținerea de minte a răului, altceva, mânia, altceva, iuțimea și altceva, tulburarea.

2) Vă dau o pildă, ca să înțelegeți. Cel ce aprinde focul are mai întâi o fărâmbă de jar, care este cuvântul fratelui care l-a supărat. Deocamdată e numai o fărâmbă de jar. Căci ce este cuvântul fratelui tău? Dacă-l suporti pe el, ai stins fărâmba de jar. Dar dacă rămâi cugetând: „De ce mi l-a spus? Am să i-o spun și eu. Și dacă nu ar fi voit să mă supere, nu l-ar fi spus. Și crede-mă, că-l voi supăra și eu”, iată ai pus niște vreascuri, sau altceva, făcând la fel cu cel ce a aprins focul,

86. Avva Nil, *Despre diferite gânduri rele*, XIV, PG 79,1216 B-C.

și ai făcut fum, ceea ce este una cu tulburarea. Iar tulburarea aceasta este mișcarea și îngrămădirea gândurilor, care atâță inima și o umple de îndrăzneală. Iar îndrăzneala e pornirea de răzbunare împotriva celui ce te-a supărat. Aceasta înaintează la cutezanță, cum a spus Avva Marcu: „Răutatea, mișcându-se în gânduri, face inima îndrăzneată. Dar desființată prin rugăciune și nădejde, o zdrobește”⁸⁷. Dacă ai fi răbdător micul cuvânt al fratelui, ai fi stins, cum am zis, chiar și mica fărâmbă de jar, înainte de a se fi născut tulburarea. Dar, dacă voiești, poți să o stingi cu ușurință și pe aceasta, fiindcă este proaspătă, prin tăcere, prin rugăciune, printr-o pocăință din inimă. Dar dacă rămâi fumegând, ca unul ce dai inimii îndrăzneală și o atâți, ținând în amintire: „De ce mi-a spus-o?”, „Am să i-o spun și eu!”, chiar din această adunare și îngrămădire de gânduri, care supără și înfierbântă inima, se produce aprinderea iuțimii. Căci iuțimea e fierberea sângelui în jurul inimii, cum zice Sfântul Vasile⁸⁸. Iată deci că s-a ivit iuțimea, iar ea este, cum zic unii, mișcarea fierii. Dar dacă voiești, poți s-o stingi și pe aceasta, înainte de a ajunge mânia. Dar dacă rămâi tulburând și tulburat, te vei afla ca cel ce pune lemne pe foc; și focul arde mai tare și așa se produc cărbuni aprinși. Aceasta este mânia.

3) Aceasta este ceea ce a spus Avva Zosima, când a fost întrebat ce este cuvântul care spune: „Unde nu este iuțime, lupta se liniștește”⁸⁹. Căci dacă la

87. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 14, PG 65, 908 A.

88. Sfântul Vasile cel Mare, *Comentariu la Isaia*, PG 30, 148. Rămâne biologilor să confirme cum un gând înfierbântat mișcă sângele mai repede.

89. La *Everghetinosul*, vol. II, 35, p. 11.

începutul tulburării, când începe cineva, cum am spus, să fumege și să facă unele scânteii, o ia înainte și se învinovățește pe sine și pune metanie mai înainte de a se aprinde și de a se ivi iuțimea, se liniștește. Dar dacă nici după ce se ivește iuțimea nu se liniștește, ci stăruie în a se tulbura, în a înainta în îndrăzneală, este, cum am spus, asemenea celui ce pune lemne pe foc și rămâne arzând până ce va face bucăți mari de cărbuni aprinși. Și precum cărbunii aprinși se fac cărbuni mari neaprinși și, fiind ținuti la un loc, nu se sfărâmă mulți ani și, chiar de se aruncă apă peste ei, nu se desfac, așa și mânia, dacă se prelungește timp îndelungat, se preface în tinere de minte a răului și, dacă nu-și varsă cineva sângele picătură cu picătură, nu se izbăvește de ea⁹⁰.

Iată, v-am descris aceste trepte deosebite, ca să înțelegeți. Iată, ați auzit ce este prima tulburare, ce este iuțimea, ce este mânia și ce este tinerea de minte a răului. Vedeți cum s-a ajuns de la un cuvânt, la un rău așa de mare? Dar dacă ar fi aruncat asupra sa însuși vina și ar fi răbdat cuvântul fratelui și n-ar fi voit să se răzbune și în loc de un cuvânt să spună două, sau și cinci, și să răspundă răului cu rău, ar fi scăpat de toate aceste rele. De aceea vă spun vouă mereu: tăiați patimile cât timp sunt tinere, înainte de

90. Se cere cuiva o luptă până la sânge cu sine însuși, ca să poată topi tinerea de minte a răului din sine. Aici nu mai ajung numai lacrimile simțirii, ci e nevoie de osteneli până la sânge. Părinții au dat în general o schemă a înaintării omului de la momeală la patimă (momeala, convorbirea cu ea, învoirea cu ea, fapta păcătoasă, patima prin obișnuirea cu ea). Dar nicăieri nu am văzut ca la Avva Dorotei aplicarea acestei scheme la formarea patimii speciale a tinerii minte a răului și o descriere atât de amănunțită a acestei dezvoltări.

a se întări împotriva voastră. Căci în acest caz vă veți ticăloși (veți slăbi). Căci altceva este a smulge o plantă mică și altceva, a dezrădăcina un copac mare.

4) De nimic nu mă mir mai mult ca de faptul că nu știm ce spunem în psalmi. Căci în fiecare zi spunem în psalmi și ne ocărâm pe noi înșine, și totuși nu înțelegem. Oare nu suntem datori să știm ce spunem în psalmi? Căci pururea spunem: „De am răsplătit celor ce mi-au răsplătit mie cu rele, să cad din partea vrăjmașilor mei deșert” (*Psalm 7, 4-5*). Ce este: „Să cad”? Până când stă cineva, are putere să se împotrivească vrăjmașului său: lovește și e lovit, biruiește și e biruit; căci încă stă. Iar de va ajunge să cadă, nu mai poate, zăcând jos, să lupte cu vrăjmașul său. Dar ne rugăm nu numai să nu cădem din partea vrăjmașilor noștri, ci ca să nu cădem deșerți.

Dar ce este a cădea cineva deșert din partea vrăjmașilor săi? Am spus că a cădea cineva înseamnă a nu mai avea putere să se ridice și a zăcea jos. Iar „deșert” este a nu mai avea în sine ceva bun, ca să se mai poată scula. Căci cel ce se scoală poate să se îngrijească iarăși de sine și poate să intre iarăși în luptă.

Apoi zicem: „Să gonească vrăjmașul sufletul meu și să-l prindă”; nu numai să-l gonească, ci și să-l prindă, ca să fim supuși lui, ca să fim biruiți în toate de el și să ne doboare în fiecare lucru, dacă vom răsplăti celor ce ne-au răsplătit nouă cu rele.

Și nu numai pentru aceasta ne rugăm, ci și „ca să calce la pământ viața noastră”. Ce este viața noastră? Viața noastră sunt virtuțile. Deci ne rugăm să fie călcată la pământ viața noastră, ca să se facă cu totul pământească, având întreg cugetul jos, la pământ. „și slava mea să se sălășluiască în țărână”. Dar ce

este slava noastră altceva decât cunoștința, care vine în suflet prin păzirea poruncilor?⁹¹ Deci cerem ca să prefacă slava noastră în rușinea noastră, cum zice Apostolul (*Filipeni 3, 19*), ca să o așeze în țărână și să facă viața noastră și slava noastră pământească; ca nimic să nu mai cugetăm după Dumnezeu, ci toate trupește, toate potrivit cărnii, ca aceia despre care a zis Dumnezeu: «Nu va mai rămâne Duhul Meu în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trupuri»” (*Facerea 6, 3*). Spunându-le toate acestea, ne blestemăm pe noi înșine, dacă vom răsplăti răul cu rău. Și cu câte rele nu răsplătim cele rele și nu ne pasă, ci rămânem nepăsători?

5) Dar se poate răsplăti răul cu rău nu numai cu fapta, ci și cu cuvântul și cu înfățișarea⁹². E câte unul care apare ca unul ce nu răsplătește răul cu rău prin fapte, dar se află răsplătindu-l, cum am spus, cu cuvântul, cu înfățișarea. Că se întâmplă câteodată că unul își dă o înfățișare, sau face o mișcare, sau

91. E o învățătură constantă a Părinților că cunoașterea nu se câștigă printr-o rațiune separată de efortul de curățire de patimi, de efortul de desăvârșire prin împlinirea poruncilor dumnezeiești. Cunoștința vine din apropierea noastră de Dumnezeu, după ce am înlăturat zidul despărțitor al păcatelor, al egoismului, al întoarcerii spre golul nostru. Cunoștința e slavă din slava lui Dumnezeu; e frumusețea luminii lui Dumnezeu ce strălucește în oglinda curățită de egoism și limpezită de iubire a ființei noastre. Iar această deschidere spre Dumnezeu, sau dărâmarea zidului care ne desparte de El, se face prin virtuți. De aceea ele sunt „viața noastră” adevărată, pentru că ele ne pun în comunicare cu Dumnezeu, cu viața și cu lumina Lui. Ele ne dau orientarea spre El și spre semenii noștri, ne pun în acord cu voia Lui, nu ne lasă închiși în noi înșine și în interesele noastre legate de cele trupești și trecătoare.

92. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 34, PG 65, 332 A.

aruncă o privire prin care tulbură pe fratele său⁹³. Dar și aceasta înseamnă a răsplăti răul cu rău. Altul se silește să nu răsplătească răul cu rău nici prin faptă, nici prin cuvânt, nici cu înfățișarea. Dar are în inima lui o supărare pe fratele său și e necăjit pe el. Vedeți câte deosebiri de stări? Altul nu are nicio supărare oarecare pe fratele său, dar dacă aude că cineva l-a necăjit pe el, sau a murmurat cineva împotriva lui, sau l-a bârfit, se bucură totdeauna auzind acestea. Acesta încă răsplătește răul cu rău. Altul nici nu ține vreun gând rău împotriva aceluia, nici nu se bucură auzind vreo bârfire împotriva celui ce l-a supărat, ba se și întristează dacă acesta e necăjit; dar nu are nici plăcere dacă aceluia îi merge bine și se necăjește dacă-l vede slăvit, sau trăind în liniște. Aceasta încă este un fel de ținere de minte a răului, fără îndoială mai ușor, dar totuși este.

Dar se află și câte unul care voiește ca fratele să se bucure și să aibă pace și voiește să facă toate pentru binele lui și să întreprindă orice pentru cinstirea și odihna lui.

6) Dar am spus la începutul cuvântului că este câte unul care îi pune metanie fratelui său, dar după metanie păstrează încă o supărare împotriva lui. Despre acesta spunem că, punând metanie, și-a tămăduit

93. Faptul că oamenii aruncă unii în alții cele rele (și cele bune) și prin cuvinte și prin priviri și înfățișări arată că există între ei o legătură indisolubilă, de ființă; despărțirea nu devine totală niciodată între ei, ca între niște monade. Între ei e nu numai o înțelegere, ci și o trecere de ființă din unul în altul. Se comunică starea bună și rea de la unul la altul. Pe de altă parte, eu pot opri trecerea răului din altul în mine prin voință, îl țin exterior. Iar când îl primesc înseamnă că eu mi l-am însușit și-l întorc ca al meu, adică înmulțit. Și aceasta îl înmulțește și în el.

prin aceasta mânia, dar n-a luptat încă cu ținerea de minte a răului. Este însă un altul care, de se va întâmpla să-l supere cineva și-și vor pune metanie și se vor împăca unul cu altul, dobândește pacea față de el, și nu mai are în inima lui nicio amintire rea împotriva aceluia. Dar de se va întâmpla după aceea ca acela să-i spună ceva care îl supără, începe să-și aducă aminte și de cele dinainte și să se tulbure nu numai pentru cele de al doilea, ci și pentru cele dinainte. Acesta se aseamănă omului care, având o rană și punând pe ea un plasture, rana i s-a vindecat prin plasture și s-a închis, dar locul este încă mai slab și, când cineva va arunca împotriva lui o piatră, locul acela se va răni mai ușor decât tot trupul și va începe de îndată să sângereze. Așa a pățit și acesta: a avut o rană și a pus un plasture, care e metania, și deocamdată și-a vindecat rana ca și cel dintâi. Adică s-a vindecat mânia, ba a început să se îngrijească și de ținerea de minte a răului, silindu-se să nu mai țină nicio amintire rea în inima lui. Aceasta înseamnă că rana s-a cicatrizat, dar nu s-a șters cu totul, și mai are încă o rămășiță de amintire a răului. Aceasta este cicatricea din care ușor se ju-poaie toată rana, când primește o mică lovitură. Deci trebuie să se nevoiască să se șteargă urma a toată cicatricea și să ajungă ca locul să se acopere cu păr și să nu mai rămână nicio urmă, nici să se mai vadă că a fost în locul acela vreo rană.

Dar cum se poate ajunge la aceasta? Rugându-se din toată inima pentru cel ce l-a supărat pe el și să zică: „Dumnezeule, ajută fratelui meu și mie prin rugăciunile lui”. Și așa se află rugându-se pentru fraatele său, ceea ce este o dovadă de compătimire și de dragoste, și smerindu-se prin faptul că cere ajutor prin

rugăciunile aceluia⁹⁴. Iar unde este compătimire și dragoste și smerenie, ce mai poate face iuțimea, sau ținerea de minte a răului, sau altă patimă? Căci a zis Avva Zosima: „De ar mișca diavolul cu dracii lui toate vrăjile răutății lui, toate meșteșugirile lui vor rămâne fără putere și se vor zdrobi de smerenia (împlinirii) poruncii lui Hristos”⁹⁵. Dar spune și alt bătrân: „Cel ce se roagă pentru dușmani nu va ține minte răul”⁹⁶.

94. Numai apelul prin rugăciune la cineva, care e mai presus de amândoi, adică la Dumnezeu, poate să-i vindece pe amândoi deplin de rana supărării și a ținerii de minte a răului. Numai așa se pot depăși amândoi în raporturile dintre ei. De aceea, unul rugându-se lui Dumnezeu pentru celălalt cere lui Dumnezeu ca să-i dea și celui alt rugăciune pentru el. Dar aceasta e o nouă smerenie atât față de Dumnezeu, cât și față de celălalt. Dar cerând lui Dumnezeu rugăciunea celui alt, îi mai cerem lui Dumnezeu ca și acela să ajungă la smerenie, la depășirea lui însuși, îmbinată cu dragostea față de sine. Avem nevoie și de celălalt pentru tămăduirea deplină a noastră. Dar avem nevoie de el într-o stare de smerenie și de dragoste. Iar în smerenie deplină nu putem ajunge unul față de altul decât întărind această smerenie a unuia față de altul din smerenia față de Dumnezeu. Numai în raportul cu Dumnezeu ne putem smeri până la capăt și numai din această smerenie până la capăt în fața lui Dumnezeu putem ajunge și în smerenia până la capăt unul față de altul. Căci celălalt își descoperă valoarea nesfârșită în fața noastră numai pentru că este acoperită de valoarea infinită a lui Dumnezeu.

95. Cf. PG 78, 1688 A. Avva Zosima se referă la „Pentru Avva Daniel”, 3, PG 65, 156 A, unde un călugăr lovit peste un obraz de un posedat îi întoarce celălalt obraz și diavolul fuge, strigând: „Porunca lui Hristos mă alungă”. Îndemnul diavolului de a răspunde răului de la altul cu rău se alimentează din mândria noastră. De aceea, nimerind în smerenia noastră, el se topește în aceasta. Superficialitatea lui nu e susținută de superficialitatea noastră și se îneacă în infinitatea existenței noastre în Dumnezeu și în conștiința despre El.

96. Evagrie, „Capete către monahi”, 14, în: *Texte und Untersuchungen*, ed. Grossmann, vol. 39, p. 154; cf. PG 40, 1277 D.

7) Lucrați și veți înțelege bine cele ce auziți. Iar de nu veți lucra, le veți primi numai cu cuvântul. Și care om, voind să învețe un meșteșug, îl învață numai cu cuvântul? Fără îndoială, întâi stăruie făcând și desfăcând, și iarăși făcând și stricând. Și așa, pe încetul, ostenindu-se și răbdând, învață meșteșugul. Căci Dumnezeu, privind hotărârea și osteneala lui, lucrează împreună cu el. Iar noi voim să ne însușim meșteșugul meșteșugurilor numai cu cuvântul, neapucându-ne de lucru. Și cum vom putea izbuti? Să luăm aminte deci la noi înșine, fraților, și să lucrăm cu sârguință, atât cât mai avem timp. Dumnezeu să ne ajute să ne aducem aminte și să păzim cele ce le auzim, ca să nu ni se facă spre osândă în ziua Judecății.

IX

Despre minciună

1) Voiesc să vă aduc aminte, fraților, puține lucruri despre minciună. Căci vă văd că nu vă sârguiți prea mult să vă țineți limba și de aceea suntem trași în multe. Vedeți, frații mei, că în tot lucrul, precum mereu vă spun, este și o obișnuință în bine și în rău. E nevoie deci de multă trezvie, ca să nu fim furați de minciună. Căci niciunul nu s-a unit cu Dumnezeu, mințind. Pentru că minciuna este străină lui Dumnezeu⁹⁷. Căci s-a scris: „Minciuna este de la cel viclean”, și iarăși: „Acela e mincinos și tatăl minciunii” (Ioan 8, 44). Iată că numește

97. Cel ce minte se ține cu sufletul despărțit de cel față de care minte. Nu-și dă sufletul aceluia. Numai cel ce spune adevărul se predă pe sine celui alt.

tată al minciunii pe diavol. Iar adevărul este Dumnezeu, căci El însuși zice: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Vedeți de cine ne-am despărțit noi și de cine ne alipim prin minciună? E vădit că de cel viclean. De voim deci cu adevărat să ne mântuim, trebuie să iubim cu toată puterea și cu toată sânguința adevărul și să ne păzim de orice minciună, ca să nu ne despartă pe noi de Cel ce e Adevărul și Viața.

2) Dar sunt trei feluri de minciună. Este cel ce minte în cuget, este cel ce minte în cuvânt și mai este cel ce minte cu însăși viața lui⁹⁸.

Cel ce minte în cuget este cel ce primește bănuielele. De vede acesta pe cineva grăind cu fratele lui, bănuiește și zice: „De mine vorbesc”. Și dacă aceia întrerup convorbirea, bănuiește iarăși că pentru el au întrerupt-o. De zice cineva un cuvânt, bănuiește că pentru a-l supăra pe el l-a zis și, pe scurt, în orice lucru îl bănuiește pe aproapele, zicând: „Pentru mine a făcut aceasta, pentru mine a zis aceasta, pentru aceasta a făcut aceasta”. Acesta este cel ce minte în cuget. Căci nu cugetă nimic adevărat, ci toate din bănuială. Din aceasta vin iscodirile, clevetirile, vrajbele, osândirile. Dacă aude cineva cu urechea despre sine un lucru, care din întâmplare e adevărat, din cauza acestuia, voind, chipurile, să se îndrepteze, iscodește mereu, zicând: „Dacă grăiește cineva împotriva mea, voiesc să știu pentru ce greșală m-a defăimat, ca să mă

98. În tot capitolul acesta minciuna e văzută nu ca o teorie, ci ca o faptă care păgubește pe cel ce o practică și pe ceilalți oameni. Am văzut însă că o minciună care mântuiește pe cineva nu e socotită propriu-zis minciună. (Cazul Bătrânului care a șezut pe butoiul sub care un frate ascunsese o femeie, ca să-l scape de pâra altora.)

îndreptez". Deci însuși începutul este de la cel viclean. Căci totul a început de la minciună, întrucât neștiind a bănuir cee ce nu știa⁹⁹. Și cum poate pomul rău să facă roade bune? Iar de voiește peste tot să se îndrepteze, când îi spune fratele: „Să nu faci aceasta!", sau: „Pentru ce ai făcut aceasta?", să nu se tulbure, ci să pună metanie și să-i mulțumească, și atunci se va îndrepta. Și dacă vede Dumnezeu că aceasta e hotărârea lui, nu-l lasă niciodată să răătăcească, ci-i trimite pe cel ce trebuie să-l îndrepteze. Dar de zice: „Cred bănuirilor mele, pentru că voiesc să mă îndreptez" și de aceea începe să-și plece urechea la tot ce i se spune și să iscodească, această închipuită îndreptare vine de la diavolul, care voiește să uneltească.

3) Odată, aflându-mă eu în mănăstirea de obște, am fost ispitit să bănuiesc starea dinlăuntru a cuiva din mișcarea lui. Deci mi s-a întâmplat lucrul următor: când stăteam odată privind, trecu o femeie purtând un vas cu apă; și, nu știu cum, am fost răpit și am privit în ochii ei. Și gândul îmi șopti îndată că e curvă. Șoptindu-mi gândul aceasta, m-am necăjit foarte și am dezvăluit aceasta lui Avva Ioan astfel: „Dacă, fără să vreau, văd o mișcare a cuiva și gândul mă îndeamnă să bănuiesc din aceasta starea dinlăuntru a aceluia, ce trebuie să fac?" Iar bătrânul îmi spuse așa: „Ce socotești? Oare nu are cineva totdeauna o slăbiciune în firea lui și prin luptă o îndreptează? Nu se poate afla din aceasta

99. S-a putut întâmpla că pe drept cuvânt s-a spus sau i s-a spus de cineva că n-a făcut un lucru cum se cuvenea. Acela a spus adevărul. Lucrul spus nu e o minciună, dar cel căruia i s-a spus bănuiește că acela s-a spus sau i s-a spus cu dușmănie și în chip mincinos.

starea dinlăuntru a cuiva. Deci nu crede niciodată bănuielilor tale. Căci o regulă strâmbă face și cele drepte strâmbe. Bănuielile sunt mincinoase și de aceea vatămă”. De atunci, dacă gândul îmi spunea despre soare că e soare, sau despre întuneric că e întuneric, nu-i credeam¹⁰⁰. Căci nimic nu e mai primejdios decât bănuielile. Ele sunt cu atât mai vătămătoare, când, prelungindu-se în noi, încep să ne convingă să socotim că vedem lămurit lucruri care nu sunt și nici nu se întâmplă.

4) Și vă spun în privința aceasta un lucru ciudat, pe care l-am urmărit pe când mă aflam încă în mânăstire. Aveam acolo pe un frate oarecare foarte tulburat de această patimă. El credea bănuielilor sale așa de mult, că era încredințat despre fiecare bănuială a sa că numaidecât așa și este cum îi șoptea gândul său și nu se poate să fie altfel. Deci răul acesta înaintând în el cu vremea, dracii l-au convins să se amăgească așa de mult, ca să intre odată în grădină pentru a cerceta ce se întâmplă acolo. Căci totdeauna pândeă și-și ciulea urechile. Și privind prin ea și auzind ceea ce nu se întâmplă, i se păru că vede pe careva dintre frați furând smochine și mâncând. Și era vinerea și nu era încă nici ceasul al doilea (7 dimineața). Deci convingându-se pe sine că a văzut cu adevărat acest lucru, se ascunse, așa-zicând, și ieși tăcând și privi iarăși în ceasul adunării (la slujbă) să vadă ce face fratele în obște. E vorba de fratele care furase, chipurile, smochine și mâncase. Și văzându-l pe el că-și spală mâinile

100. Adică nu cred gândului, ci vederii; iar în cele duhovnicești, experienței. A nu crede gândului este a nu crede în chipuirii, unei născociri subiective. În cazul relei voințe, răul este rodul ei.

ca să intre și să se împărtășească, alergă și-i spuse Avvei că cutare frate a intrat ca să se împărtășească cu Sfânta Cuminecătură împreună cu frații: „Deci poruncește ca să nu i se dea, căci l-am văzut eu de dimineață furând smochine din grădină și mân-când”. În acest timp fratele acela se apropia cu multă străpungere de Sfânta Împărtășanie, căci era dintre cei mai evlavioși. Când îl văzu Avva, îl chemă la el, înainte de a se apropia de preotul care avea să-i dea Sfânta Împărtășanie, și luându-l deoparte îi zise: „Spune-mi, frate, ce ai făcut astăzi?” Acela se miră și zise: „Unde, Stăpâne?” Îi zise Avva: „Când ai intrat azi dimineață în grădină, ce ai făcut acolo?” Fratele îi spuse iarăși, uimit: „Stăpâne, nici grădina n-am văzut-o astăzi, nici aici în mănăstire n-am fost azi dimineață, ci abia acum am sosit de la drum. Căci îndată după ce s-a isprăvit privegherea, m-a trimis economul după cutare lucru (răspundere)”. Iar lucrul despre care vorbea se afla la o depărtare de multe mile și fratele sosise chiar la ceasul adunării (al sinaxei, Liturghiei). Atunci Avva trimise după econom și-i zise: „Unde ai trimis pe fratele acesta?” Economul îi răspunse ca și fratele: „L-am trimis în satul cutare”, și-i puse metanie, zicând: „Iartă, Stăpâne, că te odihneai după priveghere, și de aceea nu l-am lăsat să-și ceară voie de la tine”. Când se încredință Avva, l-a lăsat pe el să meargă să se împărtășească cu binecuvântarea sa. Și chemând pe fratele care suferea de bănuieli, îl certă și-l opri de la Sfânta Împărtășanie (α*φοριζει). Și nu numai atât, ci, chemând pe toți frații după adunare (Sinaxă), le dezvălui cu lacrimi cele întâmplate și certă pe fratele în fața tuturor. Prin aceasta a

împlinit trei lucruri: a rușinat pe diavolul, dându-l pe față ca pe cel ce seamănă bănuiele, a iertat păcatul fratelui, făcându-l să suporte acea necinstire și să ceară pentru viitor ajutorul lui Dumnezeu, și a făcut pe frați mai întăriți, ca să nu se mai încreadă niciodată în bănuielile lor. Și dând multe povețe în privința aceasta și nouă și fratelui, a spus că nimic nu este mai vătămător ca bănuielile și a arătat aceasta prin pilda acelei întâmplări.

5) Dar și altele de felul acesta ne-au spus Părinții în chipuri felurite, întărindu-ne dinspre vătămarea bănuielilor. Să ne sârguim deci, fraților, cu toată puterea noastră să nu credem bănuielilor noastre. Nimic nu depărtează așa de mult pe om de Dumnezeu, ca a nu lua aminte la păcatele sale, ci a iscodi totdeauna cele ce nu-i aparțin lui. Nimic bun nu se naște din aceasta, ci mii de tulburări și mii de necazuri, și de aceea niciodată nu are omul liniște ca să agonisească frica de Dumnezeu. Chiar de se seamănă în noi bănuiele viclene pentru răutatea noastră, să le întoarcem îndată pe acestea în gânduri bune și nu ne vor vătăma pe noi. Căci bănuielile sunt rele și nu lasă niciodată sufletul nostru să câștige pacea. Aceasta a fost minciuna din cuget.

6) Iar cel ce minte în cuvânt este, de pildă, cel ce se lenevește să se scoale la priveghere, și în loc să zică: „Iartă-mă, că m-am lenevit să mă scol”, zice: „Aveam fierbințeală, aveam amețeli și nu am putut să mă scol, n-am avut putere”. Și spune zece cuvinte mincinoase, ca să nu pună metanie și să se smerească. Iar dacă cineva îl învinovățește de ceva, schimbă cuvintele și le înfrumusețează, fiindcă nu vrea să suporte vina. La fel, de i se întâmplă să aibă ceva

cu vreun frate, nu încetează să se îndreptățească, zicând: „Dar tu ai spus-o, tu ai făcut-o. N-am spus-o eu, ci acela a spus ba aceasta, ba aceea”, numai ca să nu se smerească. Iar de pofteste vreun lucru, nu suportă să spună: „Poftesc aceasta”, ci sucește cuvintele lui, zicând: „Sufăr de aceasta și am nevoie de aceasta, sau mi s-a poruncit aceasta”. Și spune atâtea minciuni, până ce-și împlinește pofta lui. Căci tot păcatul se săvârșește fie pentru iubirea de plăcere, fie pentru iubirea de arginți, fie pentru iubirea de slavă. De aceea și minciuna se săvârșește pentru acestea trei. Cineva minte fie pentru a nu fi învinovățit și umilit, fie pentru a-și împlini pofta sa, fie pentru a câștiga ceva. Și nu încetează de a se întoarce înapoi, de a se întoarce înapoi, toate născocindu-le prin cuvânt, până-și ajunge scopul. Unul ca acesta nu e crezut însă niciodată. Chiar de ar spune și vreun cuvânt adevărat, nimeni nu-l mai poate crede, ci și adevărul lui e pus la îndoială.

7) Dar uneori se ivește o împrejurare de mare nevoie de a ascunde ceva, căci altfel împrejurarea aceea s-ar face pricină de multă tulburare și necaz. Când deci vine o astfel de împrejurare, se vede cineva pe sine silit să nu spună lucrul așa cum este, ca să nu se facă, cum am spus, mai multă tulburare și necaz, sau primejdie. Căci a zis Avva Alonie lui Avva Agathon: „Iată doi oameni au făcut un omor sub tine. Unul a fugit în chilia ta. Și judecătorul îl caută pe el și te întreabă, zicând: «S-a făcut sub tine un omor?» Dacă nu vrei să născoci ceva, predai pe om la moarte”¹⁰¹. Dar chiar când se ivește o mare nevoie, să nu o faci nici atunci fără grijă, ci să se pocăiască și să plângă

101. *Patericul*, „Pentru Avva Alonie”, 4, PG 65, 133 B.

înaintea lui Dumnezeu și să socotească aceasta ca un prilej de încercare. Și să nu facă nici aceasta neconținut, ci o dată din multe cazuri. Căci precum leacurile pentru nervi și pentru curățire, de sunt luate neconținut, vatămă, iar dacă sunt luate de cineva o dată, după un timp îndelungat și la mare nevoie, îl folosesc, așa trebuie să întrebuințeze cineva și fapta aceasta: s-o întrebuințeze la nevoie, dar nu neconținut. Să o folosească când va vedea, cum am spus, că e multă nevoie și o dată din multe cazuri, și atunci să dezvăluie cu frică și cu cutremur lui Dumnezeu scopul lui și trebuința pentru care a făcut-o, ca să fie acoperit. Căci și prin aceasta se vatămă.

8) Iată, am spus cine este cel ce minte în cuget și cine e cel ce minte în cuvânt. Voim să spunem, în sfârșit, cine este cel ce minte cu viața sa însăși. Cu viața sa minte, de pildă, cineva când, neînfrânat fiind, fățărăște înfrânarea, sau, lacom fiind, vorbește despre milostenie și laudă mila, sau, mândru fiind, laudă smerita cugetare, sau, neiubind virtutea, o laudă și o admiră. Căci dacă ar urmări un scop bun, întâi ar trebui să-și mărturisească cu smerenie slăbiciunea sa, zicând: „Vai mie, ticălosul, că sunt gol de orice bine”. Și numai după ce și-ar mărturisi neputința sa, ar trebui să admire virtutea și s-o laude. Dar el nu laudă virtutea nici cu scopul ca să nu smintească pe cineva, căci și atunci ar trebui să cugete așa: „Da, eu sunt ticălos și pățimaș! Dar de ce să smintesc și pe altul? De ce să vatăm și alt suflet și să-mi aduc mie o nouă povară?” În acest caz, deși ar păcătui pentru sine, s-ar atinge și de bine. Căci e o faptă a smereniei să se plângă pe sine ca ticălos, și a milei, să cruțe pe aproapele.

Dar unul ca acesta nu admiră virtutea pentru vreunul din scopurile spuse, ci se folosește de numele virtuții pentru a-și acoperi urâciunea sa și vorbește despre ea ca și când ar fi și el unul din cei ce o împlinesc; sau, de multe ori, pentru a vătăma și amăgi pe cineva. Căci niciun păcat, nicio erezie, nici diavolul însuși nu pot amăgi pe cineva decât luând chipul virtuții, cum zice Apostolul, „că însuși diavolul se prefacă în înger de lumină” (2 Corinteni 11, 14). Nu e deci lucru de mirare dacă și slujitorii lui se prefac că sunt slujitori ai dreptății. Astfel deci și mincinosul, fie pentru că se teme de rușinea de a fi umilit, fie pentru că voiește să farmece și să amăgească pe cineva, grăiește despre virtuți, le laudă și le admiră, ca unul care și le-a însușit și le-a cercat. Acesta este cel ce minte cu viața lui însăși; acesta nu este om simplu, ci îndoit: altul este înlăuntru și altul, în afară. El are deci și viața îndoită și întreagă vrednică de răs.

Iată, am spus și despre minciună că e de la cel viclean; și am spus și despre adevăr, că adevărul este Dumnezeu¹⁰². Să fugim deci de minciună, fraților, ca să ne izbăvim de partea vrăjmașului și să ne nevoim să dobândim adevărul, ca să ne unim cu Cel ce a zis: „Eu sunt Adevărul”¹⁰³. Dumnezeu să ne învrednicească de adevărul Lui!

102. Adevărul e luat aici ca sinceritate practică în toate, ca și cuvânt și viață neamăgitoare, spre deosebire de minciună. Dar neamăgitoare este numai curăția și iubirea de oameni. Adevărul e legat cu acelea. Puterea adevărului întreg o are numai Dumnezeu. El e Însuși adevărul și în sensul acesta.

103. Numai cei ce sunt sinceri unul față de altul se pot uni între ei, și cu Dumnezeu. Cei ai diavolului nu se pot uni cu adevărat. Ei pot fi împreună, dar chinuindu-se, nu fiind uniți.

X

*Despre trebuința de a călători
pe calea lui Dumnezeu
cu scop bun și cu trezvie*

1) Să ne îngrijim de noi înșine, fraților, să viețuim cu trezvie. Cine ne va da nouă timpul acesta, de-l vom pierde? Vom căuta cu adevărat zilele acestea și nu le vom mai afla. Avva Arsenie zicea totdeauna către sine: „Arsenie, de ce ai ieșit?”¹⁰⁴ Iar noi ne aflăm într-o așa de mare pierzanie și lene, că nu știm nici de ce am ieșit, nici ce am voit. De aceea nu numai că nu înaintăm, ci avem și necazuri neconținut. Iar aceasta ni se întâmplă din faptul că nu avem luare-aminte în inima noastră¹⁰⁵.

104. *Patericul*, „Pentru Avva Arsenie”, 40, PG 65, 105 C.

105. Credința creștină dă o valoare nemărginită timpului. Nu vom mai avea alt timp în care să reparăm ce am stricat în ființa noastră în veacul de acum. Nu relativizăm importanța acestui timp ca în teoriile despre reîncarnare. Dacă devalorizăm timpul acesta, în mod consecvent am devaloriza orice alt timp. Niciodată nu am ajunge la o seriozitate adevărată și la un bine absolut. Totul ar deveni o plictiseală veșnică. Dar devalorizarea unei temporalități veșnice înseamnă a nu pune preț niciodată pe luarea-aminte la noi înșine, în veac. Înseamnă a rămâne veșnic într-o neconcentrare în esența noastră și deci în neîntâlnirea prin ea cu Dumnezeu, esența supremă. Dar noi pierdem adeseori timpul, nefolosindu-l pentru a ne cunoaște și a ne desăvârși. Faptul că timpul nostru e scurt nu ne împiedică de a-i împlini acest rost. Tocmai conștiința despre această scurtă timpului ne poate ajuta să ne cunoaștem provizoriul nostru pe acest pământ și folosirea lui cu maximă intensitate.

Și de fapt, dacă am voi să ne nevoim puțin, nu am avea să suferim multe necazuri, nici să ne ostenim mult. Căci chiar dacă la început s-ar forța cineva pe sine dar nevoindu-se câte puțin, înaintează câte puțin, și la sfârșit o face aceasta cu odihnă. Căci Dumnezeu vede că se forțează pe sine și-i dă ajutorul Său. Să ne forțăm deci și noi să punem început, să voim măcar binele. Căci chiar dacă nu suntem încă în starea desăvârșită, însuși faptul de a voi este începutul mântuirii noastre. Pentru că de la a voi venim cu Dumnezeu la nevoință și prin nevoință e ajutat cineva să dobândească virtuțile. De aceea a spus careva dintre Părinți: „Dă sânge și ia Duh”¹⁰⁶, adică: „Luptă și vei ajunge la deprinderea virtuții”.

2) Când am intrat în cele ale științei dinafară, ne osteneam mult la început. Și când am ajuns la carte, eram ca unul care s-a atins de un animal sălbatic. Dar stăruind să mă forțez pe mine însumi, Dumnezeu mi-a ajutat și așa am ajuns la deprinderea cu ea, încât nu mai știam ce mănânc, sau ce beau, sau cum dormeam, din aprinderea pentru cele ce le citeam. Și niciodată n-am fost atras la vreun ospăț cu vreunul din prietenii mei. Ba nu mergeam nici la vreo întâlnire cu ei în timpul citirii, măcar că eram iubitor de întâlniri și iubeam pe prietenii mei. Când ne slobozea învățătorul (solistul)¹⁰⁷, făceam o baie (căci aveam

Tocmai scurtimea timpului cere o concentrată luare-aminte la noi înșine.

106. *Patericul*, „Pentru Avva Loghin”, 5, PG 65, 257. Subțiază trupul prin osteneală, și-l umpli de duh. Rănește trupul prin efort, și-l deschizi duhului. Nu te baricada în trup, nu-l îngroșa. Virtuțile reprezintă duhul întărit în trupul devenit străveziu.

107. „Solistul” - profesorul de oratorie.

nevoie în fiecare zi să fac o baie, pentru că mă uscam de mulțimea citirilor)¹⁰⁸, și mă retrăgeam unde locuiam, neștiind nici măcar ce am să mănânc. Căci nu mă puteam opri de la învățătură, nici ca să rânduiesc acolo ce să mănânc. Dar aveam un slujitor credincios și el îmi pregătea ceva ce voia. Deci luam ce găseam pregătit de el, având și cartea alături de mine, în pat, aplecându-mă din timp în timp și asupra ei. Și adormeam, având cartea iarăși alături de mine pe un scăunel. Și, fiind răpit puțin, îndată saream la citire. Iar seara, când mă retrăgeam după Vecernie, aprindeam lumina și citeam până la miezul nopții. Și așa eram, că nu simțeam nicio altă dulceață decât din citiri. Când am venit deci în mănăstire, îmi ziceam: „Dacă pentru învățătura de afară se naște o astfel de dorință și o astfel de aprindere, prin faptul că cineva se ocupă cu citirea și se deprinde cu ea, cu cât mai mult nu va fi așa cu virtutea?” Și luam multă putere din acest gând.

Astfel, de voiește cineva să agonisească virtutea, nu trebuie să se facă nepăsător și să se împrăstie cu mintea. Căci precum cel ce voiește să învețe meșteșugul tâmplăriei nu trebuie să dea atenție vreunui alt meșteșug, așa e și cu cei ce voiesc să dobândească lucrarea duhovnicească. Nu trebuie să dea atenție altui lucru, ci noaptea și ziua să cugete la ea, cum poate să o câștige pe ea. Iar cei ce nu se apucă de lucru astfel nu numai că nu înaintează, dar se și sfârâmă, umblând așa fără scop. Căci de nu stăruie cineva în trezvie și nu se nevoiește, ușor cade în abaterile de la virtute.

108. Despre obiceiul studenților de atunci de a lua o baie între lecții, a se vedea la André Jean Festugière, *Antioche*, p. 448, după ed. din *Sources Chrétiennes*, p. 338, n. 3.

3) Căci virtuțile sunt stări de mijloc, sunt calea împărătească, despre care sfântul acela Bătrân a spus: „Umblați pe calea împărătească și măsurați stadiile”¹⁰⁹. Deci, cum am spus, virtuțile sunt la mijloc între prisosință și lipsuri. De aceea s-a scris: „Să nu te abați nici la cele de-a dreapta, nici la cele de-a stânga” (*Pilde* 4, 27), ci umblă „pe calea împărătească” (*Numerii* 20, 17). Iar Sfântul Vasile zice: „Drept cu inima este cel ce nu-și are gândul aplecat nici la prisosință, nici la lipsă, ci e îndreptat spre locul de mijloc al virtuții”¹¹⁰.

De pildă: răutatea nu este în ea însăși nimic, căci nu e nicio ființă oarecare și nu are nici ipostas¹¹¹. Dar abătându-se sufletul de la virtute, se face pătimăș și așa dă naștere răutății. De aceea e și chinuit de ea, căci nu află vreo odihnă naturală în ea¹¹². Presupune, de pildă, lemnul. El nu are viermele în sine; dar dacă face puțină putreziciune, din acea putreziciune se ivește viermele și apoi acesta mănâncă lemnul. La fel e și cu arama: ea însăși produce rugina și

109. *Patericul*, „Pentru Avva Veniamin”, 5, PG 65, 145 A. „Calea împărătească” a virtuților e studiată la filosofii antici și la Părinți de Frédéric Tailliez, S. J., „Basiliki Odos”, în: *Orientalia Christiana Periodica*, 1947, pp. 299-354.

110. Sfântul Vasile cel Mare, *Comentariu la psalmi*, VII, 7, PG 29, 244 D. Varsanufie și Ioan vorbesc de asemenea despre „calea împărătească” (Nicodim Aghioritul, p. 226) și de locul de mijloc al lor, între dreapta și stânga (Nicodim Aghioritul, p. 140).

111. Răul nu are existență în sine (Diadoh, *Capete despre cunoaștere*, 3); Evagrie, *Despre cele opt gânduri ale răutății*, PG 40, 1276 D.

112. E o concluzie vrednică de reținut din ideea că răul nu are existență în el însuși. Căci răutatea fiind o stare nefirească a sufletului, acesta nu poate avea odihnă în ceea ce nu ține de el în mod firesc. E ca o otravă care, odată intrată în organism, nu-i mai dă acestuia pace, ci îl ține într-o continuă fierbere.

tot ea e mâncată de rugină. Și haina produce molia și molia născută din ea o strică.

Așa e și cu sufletul. El produce răutatea, care nu era înainte nimic și nu avea, cum am spus, niciun ipostas, și e chinuit de răutate. Bine a spus Sfântul Grigorie: „Focul e produsul materiei și el mistuie materia, cum răutatea mistuie pe cei răi”¹¹³. Așa se poate vedea și la trupurile bolnave. Dacă cineva duce o viață fără rânduială și nu veghează asupra sănătății sale, se produce sau o prisosință sau o lipsă și de aici vine neorânduiala (dezechilibrul). Înainte de aceasta nu era boala în el, sau boala nu era nimic. Și iarăși, după ce trupul se face sănătos, nu se mai află boala. La fel și răutatea este o boală a sufletului lipsit de sănătatea care îi este proprie lui după fire. Iar aceasta este virtutea¹¹⁴.

De aceea, am spus că virtuțile sunt la mijloc. De pildă, bărbăția e la mijloc între frică și obrăznicie,

113. Sfântul Grigorie Teologul, „Cuv. a XXIII-a”, I, PG 35, 1152 C; cf. „Cuv. a XL-a”, 38, PG 36, 412 A.

114. De remarcat această definiție a virtuții ca sănătate sau ca echilibru al firii. Răul a fost numit „boală a sufletului” de Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, PG 29, 196 B-C; Evagrie Ponticul, „Suta I”, 41, în: *Patrologia Orientalis*, 28, pp. 36-37.

Fiind la mijloc, sau calea împărătească, virtutea dă putința să se activeze, în ansamblul complex al ființei umane, toate puterile ei. De aici rezultă o simfonie, bogată și unică în specificul ei, a omului și a fiecărei persoane în parte. Orice precumpănire a uneia din ele, orice atenție exagerată acordată uneia tulbură toată ființa umană, sau unitatea ei specifică. Virtutea e, de aceea, și expresia cea mai autentică a specificității unice a fiecărei persoane. E o expresie a persoanei unice prin excelență. De aceea, aceeași virtute e la fiecare persoană altfel. Căci în ea se manifestă unicitatea persoanei. Și fiecare persoană completă e o altfel de sinteză a tuturor virtuților.

smerita cugetare, la mijloc între mândrie și dorința de a plăcea oamenilor; la fel, cuviința e la mijloc între rușine și nerușinare, și așa, în chip asemănător, celelalte virtuți. Deci de se va afla cineva învrednicit de aceste virtuți, el se va afla cinstit la Dumnezeu. El se arată totdeauna mâncând și bând și dormind ca și ceilalți oameni, dar este cinstit pentru virtuțile ce le are. Dar dacă nu rămâne cu luare-aminte și nu se păzește pe sine, se abate cu ușurință de la cale, fie la cele de-a dreapta, fie la cele de-a stânga, adică fie spre ceea ce prisosește, fie spre ceea ce e cu lipsă, și dă naștere bolii care este păcatul (răutatea).

4) Aceasta este calea împărătească pe care au călătorit toți sfinții. Iar stadiile sunt lungimile pe care trebuie să le măsoare cineva totdeauna, să vadă la ce stadiu (milă) a ajuns, în ce stare este. De pildă, noi toți suntem ca unii ce avem ca țintă să călătorim spre Sfânta Cetate¹¹⁵; și, ieșind dintr-o cetate, unii au făcut cinci mile (stadii) și s-au oprit, alții au făcut zece, iar alții au mers până la jumătatea drumului; iar unii n-au înaintat deloc, ci au ieșit din cetate, dar au rămas în afara porților, în răul miros al ei. Iar alții, aflându-se pe drum, au înaintat uneori două mile și apoi au rătăcit și se întorc înapoi tot două mile; alții fac două mile și se întorc cinci mile. Alții, în sfârșit, au înaintat până la cetatea însăși, dar au rămas în afară și n-au intrat în cetate.

Iată, aceștia suntem noi. Căci sunt unii dintre noi care au lăsat lumea și au intrat în mănăstire, având ca scop să câștige virtuțile. Și unii au înaintat puțin și

115. Evagrie compară viața duhovnicească cu o călătorie spre Sfânta Cetate (Ierusalimul de Sus). Această cetate e contemplarea (Evagrie, *Epistola* 39, ed. W. Frankenberg, p. 591).

s-au oprit; alții, încă puțin; alții, până la jumătate și au stat pe loc; alții n-au înaintat deloc, ci par că au ieșit din lume, dar au rămas la cele ale lumii, la patimi și la răul miros al lor. Alții agonisesc puțin bine și iarăși îl pierd; alții pierd chiar mai mult decât au câștigat. Alții au dobândit virtuțile, dar, fiind stăpâniți de mândrie și dispreț față de aproapele, au rămas afară de cetate și n-au intrat înăuntru. Deci nici ei nu au ajuns la țintă. Chiar dacă au ajuns la poarta cetății, au rămas afară. Deci și ei au căzut de la ținta lor.

Deci fiecare dintre noi să afle unde este: de a ieșit din cetatea sa, dar a rămas afară de poarta cetății, în răul miros al ei; de a înaintat puțin sau mult, sau a ajuns la jumătatea drumului; de a făcut două mile și a pierdut două; de a făcut două și a pierdut cinci. De a înaintat până la cetate și a intrat în Ierusalim; de a ajuns la cetate, dar n-a putut intra înăuntru. Să afle fiecare starea lui, unde se află.

5) Sunt trei stări în om: (una e cea în care se află, *n. trad.*) cel ce lucrează patima; (alta, cea în care, *n. trad.*) e cel ce o oprește; și (alta, cea în care, *n. trad.*) e cel ce o dezrădăcinează. Cel ce lucrează patima e cel ce o trece în fapte, cel ce o împlinește. Cel ce o oprește este cel ce nici nu o lucrează, nici nu o taie, ci o înfrânează cu înțelepciune, trecând mai departe, dar o are încă în el. Iar cel ce dezrădăcinează patima este cel ce se nevoiește ca să lucreze cele contrare patimii. Aceste trei stări au o mare lățime.

Spuneți-ne, de pildă, sau arătați-ne o patimă și vom dezvălui cele cu privire la ea. Vreți să vorbim despre mândrie? Vreți să grăim despre curvie? Sau voiți mai bine să vorbim despre slava deșartă, fiind foarte mult biruiți de ea? Pe cea din urmă o vedem când cineva nu poate să

audă un cuvânt de la fratele său. Căci când aude cineva un cuvânt, se tulbură și zice cinci cuvinte, sau zece în loc de unul și se luptă și se tulbură, și când se oprește din luptă rămâne gândindu-se mai departe la rele împotriva celui ce a spus cuvântul acela; și ține minte răul de la el și e plin de supărare, că n-a spus mai multe decât a spus, și pregătește în sine cuvinte mai grele spre a le spune aceluia; și-și zice mereu: „De ce nu i-am spus lui aceasta?” Și: „Am să-i spun aceasta”; și se înfurie mereu. Iată una din stări. Acesta este cel care și-a făcut din rău o deprindere. Dumnezeu să ne izbăvească de această stare. Căci această stare e supusă fără îndoială osândeii veșnice. Pentru că tot păcatul cu fapta e supus iadului. Chiar dacă ar voi unul ca acesta să se pocăiască, nu poate să biruiască patima singur, de nu va avea un ajutor de la unii sfinți, cum au spus și Părinții. De aceea vă spun pururea, sânguiți-vă să tăiați patimile înainte de a ajunge la deprinderea lor.

Este apoi unul care, auzind un cuvânt, se tulbură și zice și el cinci cuvinte sau poate și zece împotriva aceluia unul, și se necăjește că n-a spus și altele de trei ori mai grele și se supără și ține minte răul. Dar petrece astfel puține zile și apoi se schimbă. Altul rămâne în acestea o săptămână, apoi se schimbă; altul o singură zi și se schimbă. Altul ocărăște, se luptă, se tulbură, tulbură și îndată se schimbă. Iată câte deosebiri ale stărilor. Și totuși toate se află supuse iadului, întrucât lucrează patima.

6) Să spunem și despre cei ce opresc patima. Unul aude un cuvânt și se necăjește în sine. Dar se necăjește nu pentru că a fost ocărât, ci pentru că n-a răbdat¹¹⁶.

116. Despre cei ce se supără pentru că n-au suportat o ocară, a se vedea la Avva Zosima, PG 78, 1681 D.

Acesta este din starea celor ce se nevoiesc, a celor ce opresc patima. Altul se nevoiește și se ostenește, dar pe urmă e biruit prin faptul că rămâne sub povara patimii. Altul nu voiește să răspundă rău, dar e răpit de obișnuință. Altul se luptă să nu spună peste tot ceva rău, dar e întristat pentru că a fost ocărât. Însă e nemulțumit de sine că s-a întristat și se pocăiește pentru aceasta. Altul nu se întristează pentru că a fost ocărât, dar nici nu se bucură. Toți aceștia opresc patima. Doi dintre ei se deosebesc de ceilalți: cel ce e biruit în luptă și cel ce e răpit de obișnuință. Aceștia sunt stăpâniți de frica de a cădea în primejdia celor ce pun patima în lucrare. Am spus că ei sunt dintre cei ce opresc patima. Căci au oprit patima prin simțirea dinlăuntru și nu au voit s-o lucreze, dar nevoia lor e însoțită de întristare. Iar Părinții au spus că tot lucrul pe care nu-l vrea sufletul e de scurtă durată¹¹⁷. Deci trebuie să se cerceteze pe ei înșiși ca nu cumva, dacă nu se menține însăși patima, să se mențină măcar una din cauzele patimii, și de aceea să fie biruiți și răpiți.

Mai sunt unii, zice, care se luptă să oprească patima, dar cu o patimă. Căci unul tace pentru slava deșartă, altul pentru a plăcea oamenilor, sau pentru o altă oarecare patimă. Aceștia vindecă răul cu rău. Dar a spus Avva Pimen că răutatea nu desființează nicidecum răutatea¹¹⁸. Aceștia se socotesc împreună cu cei ce lucrează patima, deși râd de aceia.

7) Voim, în sfârșit, să vorbim și despre cei ce-și dezrădăcinează patima. Unul din ei se bucură când e ocărât, dar pentru a avea plată. Acesta este dintre cei ce dezrădăcinează patima, dar nu cu conștiință. Altul

117. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 93, PG 65, 345 A.

118. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 177, PG 65, 360 A.

se bucură când e ocărat și socotește că e îndatorat să sufere ocară, pentru că el s-a făcut pricina ei. Acesta dezrădăcinează patima cu conștiință¹¹⁹. Căci a primi ocările și a pune vina pe sine însuși, deci a le primi ca venind asupra lui pentru că i se cuvin, e propriu conștiinței. Pentru că fiecare, rugându-se lui Dumnezeu: „Dă-mi smerenie”, trebuie să știe că ceea ce cere este să i se trimită cineva care să-l ocărăască. Deci când îl ocărăște cineva, e dator să se ocărăască el însuși pe sine și să se disprețuiască în gândul său, ca acela să-l smerească pe el din afară, iar el să se smerească pe sine dinlăuntru¹²⁰. Și este un altul care nu numai că se bucură când e ocărat și se învinovățește pe sine, ci se și întristează pentru tulburarea celui ce-l ocărăște pe el. Dumnezeu să ne conducă la această stare!¹²¹

8) Vedeți cât de mare e lățimea în cele trei stări. Fiecare dintre voi să afle deci, cum am spus, în ce stare este: de lucrează încă patima cu voia și o mulțumește; de nu o împlinește cu voia, dar e biruit, sau, răpit de obișnuință, o lucrează și, după ce o lucrează, se necăjește și se pocăiește că a lucrat-o; sau se silește să

119. În text e „cunoștința” și în cazul acestuia și în al celui anterior. Dar e vorba de conștiință. Cel din urmă are conștiința păcatului, cel dintâi nu o are. Desigur „conștiința” păcatului e și o „cunoștință” adevărată a lui și de tine însuși. Această „cunoștință” nu o are cel dintâi. El cunoaște prin ocară altuia în sine numai ceva ce nemulțumește pe altul și de care el nu știa.

120. Iată cum se poate pune cineva de acord cu altul, nu numai când acela îl iubește, ci și când îl ocărăște. Mai de folos este să te pui de acord cu cel ce te ocărăște. Atunci ai lărgit de fapt cercul înțelegerii între oameni.

121. Aceasta e forma culminantă a delicateții sfinților: să te întristezi pentru tulburarea ce ai pricinuit-o altuia când acela te-a ocărat.

oprească patima într-o conștiință; sau luptă împotriva ei cu altă patimă, precum am spus; căci este unul care tace, dar din slava deșartă, sau pentru plăcerea oamenilor, sau, simplu grăind, pentru vreun gând omnesc; sau a început să dezlădăcineze patima; și dacă o dezlădăcinează cu conștiință și face cele contrare patimii. Fiecare să afle unde este și la care stadiu este.

Dar suntem datori să ne cercetăm nu numai în fiecare zi¹²², ci și în fiecare an și lună și săptămână și să zicem: „În prima săptămână eram împovărat cu această patimă. Oare cum sunt acum?” La fel, să zicem în fiecare an: „Anul trecut eram biruit astfel de această patimă. Oare cum sunt acum?” De asemenea, să se cerceteze toți în fiecare zi pe ei înșiși, întrebându-se: „Oare am înaintat puțin sau ne aflăm în aceleași, sau am căzut în mai rău?”¹²³

9) Dumnezeu să ne dea putere ca, chiar de nu dezlădăcinăm încă patima, măcar să nu o lucrăm, ci s-o oprim. Căci e cu adevărat un lucru grav a lucra patima și a nu o opri.

Dar vă voi spune o pildă, ca să vedeți cu cine se aseamănă cel ce lucrează patima și o mulțumește: este asemenea celui care, fiind ținta săgeților dușmanului, primește cu mâinile lui săgețile și le împlântă în inima sa¹²⁴. Iar cel ce oprește patima este asemenea celui ce, fiind ținta săgeților dușmanului

122. Cf. Avva Isaia: „Cercetează în fiecare zi ce patimă ai biruit” (*Cuvântări ale lui Avva Isaia*, ed. de monahul Augustin, Ierusalim, 1911, pp. 83-89).

123. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Omilia a LXXXIII-a la Ioan”, PG 59, 454.

124. Cel ce răspunde ispitelor celui rău sau ale altora, punând în lucrare patimile sale, își face lui însuși rău. Nu ni se face rău cu adevărat, adică nu ne înrăim, fără conlucrarea noastră.

său, e îmbrăcat în platoșă și nu primește săgețile. Iar cel ce dezrădăcinează patima este asemenea celui ce, fiind ținta săgeților, primește săgețile și le frânge sau le întoarce spre inima dușmanului, cum se zice în *Psalm*: „Sabia lor să intre în inima lor și arcurile lor să se frângă” (36, 15). Să ne sânguim deci și noi, fraților, ca, chiar dacă nu putem încă să întoarcem sabia lor în inimile lor, măcar să nu primim săgețile lor și să nu le împlântăm în inimile noastre, ci să ne îmbrăcăm în platoșe, ca să nu fim răniți de ele. Bunul Dumnezeu să ne acopere pe noi din partea lor și să ne dea trezvie și să ne călăuzească pe noi pe calea Lui!

XI

*Despre trebuința de a ne sângui
să tăiem repede patimile,
înainte de a ajunge sufletul
la deprinderea cea rea*

1) Luați seama, fraților, cum stau lucrurile și vedeți să nu vă lăsați fără grijă. Pentru că la mari primejdii ne duce chiar și cea mai mică lipsă de grijă. Am întâlnit odinioară un frate și am aflat că a fost bolnav și, vorbind împreună, am aflat că avusese fierbințeală numai șapte zile și trecuseră de atunci alte patruzeci de zile și încă nu se înzdrăvenise. Vedeți, fraților, câtă slăbiciune aduce căderea cui-va într-o stare de neorânduială? Disprețuiește omul mereu micile neorânduieli și nu știe că, dacă starea trupului lui ajunge să se îmbolnăvească puțin și mai ales dacă e mai neputincios, are nevoie de

multă osteneală și de multă vreme ca să se îndrepteze. Șapte zile a avut fierbințeală sărmanul acela și iată erau atâtea zile și nu se restabilise.

Așa este și cu sufletul. Păcătuiește cineva puțin și sângele lui picură multă vreme până a se îndrepta. La boala trupească se întâmplă aceasta din felurite pricini: fie că doctoriile fiind vechi nu sunt lucrătoare, fie că doctorul este neiscusit și dă o altă doctorie decât cea care trebuie, fie că bolnavul nu ascultă și nu păzește cele ce i se rânduesc de doctor. Dar cu sufletul nu este așa. Căci nu putem spune că doctorul, fiind necercat, n-a dat doctoriile potrivite. Căci doctorul sufletelor este Hristos și El cunoaște toate și dă doctoria potrivită fiecărei patimi. Așa, slavei deșarte îi dă poruncile smeritei cugetări; iubirii de plăcere, pe cele ale înfrânării; iubirii de arginți, pe cele ale milosteniei. Și, simplu grăind, fiecare patimă are ca doctorie porunca potrivnică ei. Deci doctorul nu este neiscusit. Și nu se poate spune că doctoriile, fiind vechi, nu lucrează. Căci poruncile lui Hristos nu se învechesc niciodată. Căci pe măsură ce sunt în lucrare mai mult, se înnoiesc mai mult¹²⁵. Deci nimic nu împiedică însănătoșirea sufletului decât viața lui neregulată.

2) Să luăm deci aminte la noi înșine, fraților. Să fim treji cât avem timp. De ce să nu avem grijă de noi? Să facem orice bine, ca să aflăm ajutor în vremea ispitei. De ce să pierdem viața noastră? Auzim atâtea și nu ne pasă, ci le nesocotim. Vedem pe frații noștri răpiți din mijlocul nostru și nu stăm treji, măcar că știm că ne apropiem și noi, puțin câte puțin, de moarte. Iată, de când ședem aici vorbind, am pierdut două sau trei ceasuri din timpul nostru și ne apropiem de moarte;

125. Cu cât te înfrânezi mai mult, cu atât o faci mai ușor.

și vedem că pierdem timpul și nu ne temem¹²⁶. Cum nu ne aducem aminte de spusa bătrânului acela care a zis: „De va pierde cineva aur sau argint, poate afla în locul lui altul, dar cel ce pierde timpul, viețuind în nelucrare și nepăsare, altul nu mai poate afla”¹²⁷? Cu adevărat, vom căuta un ceas din timpul acesta și nu-l vom mai găsi¹²⁸.

Câți nu doresc să audă un cuvânt al lui Dumnezeu și nu-l află? Iar noi auzim atâtea și le disprețuim

126. „Pierderea timpului” este în credința creștină un motiv de mare îngrijorare. Pentru că, „pierzând timpul”, pierdem fericirea veșnică. „Pierderea timpului, distracția”, nu intră aici, ca parte din programul vieții omenești. În loc de a deveni un mijloc de refacere a puterilor fizice, pierderea timpului devine un prilej de slăbire a atenției sufletului la el însuși, a puterii lui de stăpânire peste pornirile pătimase, peste gândurile ce tind să nu rămână concentrate la sinea omului și la destinul lui veșnic. Devine prilej de a lăsa păcatul să se producă și de a se face deprindere.

127. *Patericul*, PL 73, 939 A. Nicio oră, nicio clipă nu e ca alta. Ce am putut face în ea nu mai putem face în alta. Împrejurările s-au schimbat. Dezvoltarea noastră se face altfel, când am pierdut o clipă fără o bună lucrare. Nu numai timpul în general are o valoare absolută, ci fiecare clipă. Totuși, o mare pocăință ne poate reface. Dar când pierdem timpul cu gândul că ne vom reface printr-o pocăință ulterioară, ne obișnuim să lăsăm clipele să treacă mereu, așteptând altă clipă pentru pocăință, fără să mai avem puterea să folosim vreuna în acest scop. Pierderea timpului devine ea însăși o obișnuință. Ea nu e numai o chestiune exterioară, ci una interioară. „À la recherche du temps perdu” nu poate fi o căutare a unor prilejuri identice, ci o mare pocăință. Dar „timpul pierdut” e o slăbire interioară a noastră pentru luarea unei hotărâri. „Timpul pierdut” lucrează împotriva noastră, e un vierme care crește.

128. Nu vom mai găsi o eternitate a timpului în care ne putem schimba spre bine. În eternitate suntem deja într-o stare de fixare.

și nu ne trezim¹²⁹. Dumnezeu știe, mă înspăimânt de nesimțirea sufletelor noastre, că putem să ne mântuim și nu voim. Căci putem să tăiem patimile noastre cât sunt tinere și nu ne îngrijim de aceasta, ci le lăsăm să se învârtoseze împotriva noastră, ca să facem răul din urmă mai mare. Căci altceva este, precum v-am spus de multe ori, a dezrădăcina o plantă când se poate smulge îndată și altceva este a dezrădăcina un copac mare¹³⁰.

3) Un mare Bătrân¹³¹ se odihnea cu ucenicii săi într-un loc în care erau feluriți chiparoși, mari și mici. Și zise Bătrânul unuia din ucenici: „Smulge chiparosul acela”. Și era foarte mic, și îndată fratele l-a smuls cu o singură mână. Apoi îi arătă lui Bătrânul un altul mai mare decât cel dintâi și-i zise: „Smulge-l și pe acesta!” Iar acela, clătinându-l cu amândouă mâinile, îl smulse și pe acesta. Îi arătă altul și mai mare. Iar, clătinându-l și ostenindu-se și asudând mult, îl smulse și pe acela. Apoi îi arătă Bătrânul un altul și mai mare; dar acela, ostenindu-se și asudând mult, nu l-a putut smulge. Când îl văzu deci Bătrânul pe acela că nu poate, porunci altui frate să se ridice și să-i ajute aceluia; și așa, amândoi au putut să-l smulgă și pe acesta. Atunci zise Bătrânul fraților: „Iată așa sunt și patimile, fraților. Cât timp sunt mici, de voim, putem să le scoatem cu ușurință. Iar dacă le disprețuim ca mici, se învârtosează; și cu cât se învârtosează, cer mai multă osteneală. Iar dacă se întăresc și mai mult împotriva noastră, nu le mai

129. „Folosirea timpului” e o problemă de atenție încordată. Pierderea lui e o obișnuință a sufletului cu împrăștierea, cu uitarea de sine, cu destrămarea persoanei.

130. Varsanufie (la Nicodim Aghioritul, p. 552).

131. Acest capitol se află numai în *Sources Chrétiennes*, p. 360.

putem scoate nici cu osteneala prin noi înșine, de nu vom avea și ajutorul vreunor sfinți, care să ne sprijinească, după Dumnezeu”.

Vedeți câtă putere au cele învățate de sfinții bătrâni! Dar și proorocul învață despre aceasta în psalmi, unde zice: „Fiica Babilonului, cea slăbănoagă (ticăloasă), fericit este cel ce-ți va răsplăti ție răsplătirea pe care tu ne-ai răsplătit-o. Fericit cel ce va prinde și va izbi pe pruncii tăi de piatră” (*Psalm 136, 8-9*)¹³².

4) Dar să înfățișăm cele spuse pe rând. Prin Babilon se înțelege zăpăceală, căci așa se tâlcuiește Babel, care este Sichem. Iar prin fiica Babilonului înțelege dușmănia. Căci întâi sufletul se zăpăcește și apoi naște păcatul (răutatea). Iar pe aceasta o numește „slăbănoagă” (ticăloasă), pentru că păcatul nostru, precum s-a spus altădată, e lipsit de ființă și de ipostas, născându-se prin nepăsarea noastră din ceea ce nu este, iar prin îndreptarea noastră pierе și se mistuie iarăși în nimic. Căci zice sfântul către el (către păcat, sau răutate): „Fericit este cel ce îți va răsplăti răsplătirea ta pe care ne-ai răsplătit-o nouă” (*Psalm 136, 8*). Să aflăm ce am dat și ce am luat în schimb și ce vom da înapoi în schimb¹³³. Am dat voia noastră și am luat păcatul. Deci cuvântul ferecește pe cei ce au întors păcatul înapoi (ca răsplată). Iar a întoarce înapoi înseamnă a nu mai săvârși păcatul. Apoi adaugă: „Fericit cel ce va apuca pruncii tăi și-i va izbi de piatră” (*Psalm 136, 9*). Adică, fericit este cel ce va nimici cele întâi născute de tine, adică gândurile

132. Aici autorul își ia libertatea de a identifica Babilonul cu orașul Sichem, capitala Samariei – regatul de Nord al lui Israel, unde adeseori se practica cinstirea zeilor străini.

133. *Patericul*, „Pentru Avva Nistero”, 5, PG 65, 308.

viclene, nedând răului timp să crească și să lucreze în el un rău mai mare, ci repede, până când sunt încă prunci, înainte de a fi hrănite și de a crește împotriva lui, le va apuca și le va zdrobi de piatră, care este Hristos, și le va pierde pe ele.

5) Iată cum și bătrânii și *Sfânta Scriptură* fericesc toți într-un glas pe cei ce se luptă și taie patimile cât sunt încă tinere, înainte de a încerca durerea și amărăciunea lor. Să ne sârguim deci, fraților, ca să fim miluiți. Să ne ostenim puțin și vom afla multă odihnă.

Părinții au spus că fiecare trebuie să se curățească cu de-amănuntul, să se cerceteze pe sine în fiecare seară cum a trecut ziua, și dimineața iarăși, cum a trecut noaptea; și să se pocăiască lui Dumnezeu cum se cuvine pentru cele ce le-a greșit. Iar fiindcă noi păcătuiam mult, avem nevoie, din pricina uitării, să ne cercetăm și la ceasul al șaselea (la amiază), cum am trecut până atunci și în ce am păcătuit. Și fiecare din noi să-și spună: „Oare nu cumva am grăit răbind pe fratele meu? Oare nu l-am văzut făcând unele lucruri și l-am judecat sau l-am disprețuit pe el, sau l-am bârfit? Oare n-am cerut de la chelar vreun lucru și nu mi l-a dat și am murmurat împotriva lui? Oare, nu cumva, nefierbând bucătarul ceva bine, i-am spus vreun cuvânt și l-am rușinat și l-am supărat, sau am murmurat fără rușine împotriva lui în sinea mea?” Căci chiar dacă ar bombăni cineva întru sine, săvârșește păcat. Și iarăși să spună: „Oare nu mi-a spus canonarul (conducătorul cântării), sau altul dintre frați vreun cuvânt și n-am răbdat, ci m-am împotrivit lui?”

Astfel, în fiecare zi suntem datori să ne cercetăm pe noi înșine cum am petrecut ziua. La fel, trebuie cineva să se cerceteze pe sine cum a petrecut noaptea,

de s-a sculat cu râvnă la priveghere, sau de nu s-a supărat pe cel ce l-a deșteptat, sau de nu a bombănit împotriva lui. Trebuie să știe oricine că cel ce-l trezește pe el la priveghere îi face mare bine și i se face pricină de mari bunătăți. Căci îl trezește ca să vorbească cu Dumnezeu, să se roage lui Dumnezeu pentru păcatele sale și să se lumineze. Cum nu trebuie să mulțumească aceluia? Cu adevărat, e dator să facă aceasta, căci își câștigă mântuirea sa aproape numai prin aceasta.

6) Vă spun în privința aceasta un lucru minunat, pe care l-am auzit despre un bătrân foarte străvăzător. Acesta, când începeau frații să cânte, vedea în biserică pe cineva purtător de lumină ieșind din altar și ținând un fel de vas ce conținea agheasmă și un bețigaș. Și înmuia bețigașul în vas și trecea printre toți frații și pecetluia pe fiecare dintre ei. Iar dintre locurile celor neaflați acolo, pe unele le pecetluia, pe altele le trecea. Iar când era să se isprăvească slujba, îl vedea iarăși ieșind din altar și făcând la fel. Odată l-a oprit pe el bătrânul și se aruncă la picioarele lui, rugându-l să-i spună ce face și cine este. Și acel purtător de lumină îi spuse: „Sunt îngerul lui Dumnezeu și mi s-a poruncit să pun în sinaxă (în adunarea liturgică) pecetea aceasta pe cei ce se află în biserică la începutul cântării și pe cei ce rămân până la sfârșit, pentru râvna și sânguința și pentru hotărârea lor cea bună”. Îi zise bătrânul: „Și de ce pecetluiești locurile unora care nu se află de față?” Sfântul înger îi răspunse, zicând: „Toți acei frați care sunt sânguincioși și buni în hotărârea lor, dar lipsesc dintr-o trebuință de nevoie cu binecuvântarea părinților, sau sunt ocupați prin vreo poruncă cu o ascultare, și de aceea nu se află aici, primesc pecetea lor chiar și dacă nu sunt de față, pentru

că în starea lor dinlăuntru sunt aici cu cei ce cântă. Numai celor ce pot să se afle aici, și din nepăsare nu se află, mi s-a poruncit să nu le dau pecetea, deoarece s-au făcut nevrednici de ea”¹³⁴.

Vedeți ce dar pricinuiește fratelui său cel ce-l scoală la canonul privegherii în biserică? Sârguiți-vă deci, fraților, să nu vă păgubiți niciodată de pecetea Sfântului înger. Iar de se întâmplă cuiva să fie împrăștiat și altul îi aduce aminte de greșala lui, să nu se supere, ci, gândindu-se la binele ce i se face, să-i mulțumească celui ce i-a atras luarea-aminte, oricând s-ar întâmpla aceasta.

7) Când eram în mănăstire, m-a făcut Avva, cu sfatul bătrânilor, primitor de străini; dar mă sculasem după o boală grea. Deci soseau străinii și mă ocupam seara cu ei; și soseau cămilari și împlineam cele de trebuință ale lor. Și de multe ori și după ce plecam să mă culc, se ivea vreo altă trebuință și mă trezeau. Între timp sosea ceasul privegherii și, cum fusesem furat puțin de somn, canonarhul mă trezea. Dar fie din pricina oboselii, fie a neputinței de pe urma bolii, eram furat de somn și slăbit de o ușoară fierbințeală, încât nu mai eram stăpân pe mine. De aceea îi răspundeam, toropit de somn: „Bine, părinte, să-ți pomenească Dumnezeu dragostea ta, să-ți dea răsplată că mi-ai poruncit! Vin, părinte”. Apoi, după ce pleca, adormeam iarăși, și eram tare necăjit că întârziem să mă scol pentru privegherea în biserică. Și fiindcă acela nu putea să stea mereu lângă mine, am rugat pe doi frați: pe unul să mă trezească, iar pe celălalt să nu mă lase să dormitez

¹³⁴. Orice participare la Sfânta Liturghie sau la orice altă slujbă în biserică se întipărește în suflet, sporind îmbunătățirea lui.

în timpul privegherii. Și credeți-mă, fraților, că-i cinsteam foarte mult pe ei, căci îi socoteam aproape ca pe unii prin care se lucrează mântuirea mea.

Simțirea aceasta sunteți datori să o aveți și voi față de cei ce vă trezesc pe voi la pravila din biserică și la tot lucrul bun.

8) Deci, precum am zis, fiecare e dator să se cerceteze cum a petrecut ziua și noaptea: de a stat cu trezvie la cântare și la rugăciune; de s-a robit de către gânduri pătimase, sau de a ascultat cu luare-aminte dumnezeieștile citiri; de n-a părăsit cântarea și n-a ieșit din biserică, umblând de colo până colo.

De se cercetează cineva pe sine astfel, în fiecare zi, și se sârguiește să se pocăiască pentru cele ce a greșit și să se îndrepteze pe sine, începe să-și micșoreze patima (răutatea); de a făcut păcatul de nouă ori, îl va face de aici înainte de opt ori; și așa, înaintând pe încetul cu Dumnezeu, nu lasă patimile să se întărească în el. Căci e mare primejdie să cadă cineva în deprinderea patimii. Pentru că, precum am spus, chiar de ar voi unul ca acesta, nu va putea să biruiască singur patima, de nu va avea ajutorul unor sfinți.

9) Voiți să vă istorisesc ceva despre unul care avea deprinderea patimii? Ascultați un lucru vrednic de mult plâns. Când eram în mănăstirea de obște, nu știu cum, se bucurau frații să-mi dezvăluie gândurile lor. Îmi spuse deci Avva și-mi porunci, cu sfatul bătrânilor, să iau în grija mea și să fac acest lucru. Deci într-una din zile vine la mine careva dintre frați și-mi zice: „Iartă, părinte, și roagă-te pentru mine, că fur și mănânc”. Îi spun lui: „De ce? Ți-e foame?” Și-mi spune: „Da, nu mă îndestulez la masa fraților și nu pot să cer”. Îi spun lui: „De ce nu mergi să spui Avvei?”

Spune: „Mi-e rușine”. Îi spun: „Voiești să mă duc să-i spun eu?” Și-mi spune: „Cum voiești, părinte”.

Am mers deci și am spus Avvei și acesta-mi zise: „Fă iubire și îngrijește de el cum știi”. Atunci îl luai pe el și spusei chelarului despre el: „Fă iubire și, la orice oră vine acest frate la tine, dă-i lui câte voiește și să nu-l oprești de la nimic”. Auzind chelarul, îmi zise: „Voi face precum ai poruncit”. Deci făcu fratele acela așa câteva zile. Apoi veni iarăși la mine: „Iartă-mă, părinte, că am început iarăși să fur”. Îi zic lui: „Pentru ce? Nu-ți dă chelarul tot ce voiești?” Îmi zise: „Ba da, iartă-mă, îmi dă toate cele ce voiesc, dar eu mă rușinez de el”. Îi spun lui: „De mine nu te rușinezi?” Îmi spuse: „Nu”. Îi zic lui: „Deci orice voiești, vino și ia de la mine și să nu mai furi”. Căci aveam atunci slujirea baniței. Deci venea acela la mine și lua câte voia. Dar după câteva zile începu iarăși să fure. Și veni necăjit și-mi spuse: „Iată, iarăși fur”. Îi zic lui: „Pentru ce, fratele meu? Nu-ți dau tot ce voiești?” Zise: „Ba da”. Îi spun: „Și nu te rușinezi să iei de la mine?” Îmi spuse: „Nu”. Îi zic: „Și pentru ce furi?” Îmi zise: „Iartă-mă, nu știu pentru ce! Fur așa, simplu”. Atunci îi spun lui: „Spune-mi adevărat, ce faci cu cele ce le furi?” Îmi spuse: „Le dau asinului”.

Și s-a aflat că fratele acela fura mazăriche, ramuri de finic, de smochin, cepe și simplu orice afla și le ascundea pe unele sub așternutul său, pe altele în altă parte. Și la sfârșit, neștiind ce să facă cu ele, fiindcă le vedea stricându-se, se ducea și le arunca sau le dădea animalelor.

10) Iată, vedeți ce înseamnă a avea deprinderea unei patimi? Vedeți ce nebunie, ce ticăloșie? Știa că e rău, știa că face rău, se necăjea, plângea și totuși era atras nenorocitul de reaua obișnuință pe care și-o făcuse prin

negrija de mai înainte. Bine spune Avva Nisteros că, dacă cineva e tras de o patimă, s-a făcut robul ei. Bunul Dumnezeu să ne izbăvească de reaua deprindere, ca să nu ne spună și nouă: „Ce folos este de sângele meu, că mă pogor în stricăciune?” (*Psalm 29, 9*)!

V-am spus vouă în chip felurit și despre felul cum cade cineva în deprindere. Căci nu cel ce s-a mâniat o dată se numește om mânios. Nici cel ce curvește o dată se numește curvar. Nici cel ce a făcut o dată milostenie se numește milostiv. Ci și virtutea și patima sădesc în suflet deprinderea prin faptul că sunt lucrate continuu și la urmă însăși deprinderea îi aduce sau chinul veșnic sau odihna. Dar cum odihnește virtutea sufletul, sau cum îl chinuiește patima (răutatea), am spus-o în chipuri felurite. Căci virtutea este firească și se află în noi, pentru că neșterse sunt semințele virtuții. Am spus deci că, în măsura în care lucrăm cele bune, ajungem la deprinderea virtuții, adică primim deprinderea noastră proprie, sau ne reîntoarcem la sănătatea noastră, ca de la o orbire oarecare, la lumina proprie, sau ca de la o boală oarecare, la sănătatea noastră cea după fire. Dar în privința răutății nu e așa, ci, prin lucrarea răului, primim o oarecare deprindere străină și contrară firii, ajungem ca în obișnuirea cu o lepră, de care nu ne mai putem însănătoși, fără mult ajutor și multe rugăciuni și multe lacrimi, care pot mișca spre noi îndurările lui Hristos.

E ceea ce aflăm și în cele trupești. Căci sunt unele mâncăruri ce produc unora un suc amar, ca de pildă: varza sau linte și altele asemenea. Dar nu mâncând varză sau linte, sau ceva asemănător o dată sau de două ori, ci de vor mânca des și deci prea mult, se ivește un suc amar în aceștia și va naște în ei fierbințeala și

vor fi arși la stomac, ba îi va duce pe unii și la alte necazuri. Așa e și cu sufletul. De va stăruii cineva în a păcătui, aceasta se va face o deprindere rea în suflet și aceasta îl va duce la chinuri.

11) Dar trebuie să știți și aceasta că, atunci când sufletul e înclinat spre o patimă, chiar dacă va cădea numai o dată în lucrarea ei, se va primejdui îndată să ajungă la deprinderea ei. Același lucru se întâmplă și în cele trupești. Dacă cineva are în amestecul sucurilor mai multă amărăciune, din vreo negrijă de mai înainte, aproape chiar și numai o singură mâncare poate răscoli și aprinde în el îndată sucurile.

Deci e nevoie de multă trezvie, sânguință și grijă, ca să nu cadă cineva într-o deprindere rea. Credeți, fraților, că de are cineva o singură patimă în stare de deprindere, e supus pedepsei veșnice. Căci dacă are cineva zece fapte bune și una rea din deprindere, aceea una, săvârșită din deprinderea rea, biruiește pe cele zece bune. Un vultur, de va ieși întreg din cursă, dar se va afla numai cu un picior al lui legat, prin acea mică parte a lui e răpusă toată puterea lui. Căci chiar de se va afla întreg afară, dar un singur picior al lui e legat, se află întreg stăpânit de cursă. Și atunci nu-l va putea răpune vânătorul în orice clipă voiește? Așa este și cu sufletul. De ar avea numai o patimă în stare de deprindere, vrăjmașul îl răpune în orice clipă voiește. Căci îl are sub stăpânirea sa prin patima aceea. De aceea vă spun: nu lăsați patima să se facă deprindere în voi! Dar să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să luptăm noaptea și ziua să nu cădem în ispită. Iar dacă suntem biruiți ca oameni și lunecăm în greșală, să ne sârguim să ne ridicăm îndată, să ne pocăim pentru ea, să plângem înaintea bunătății lui Dumnezeu, să veghem, să

luptăm. Și Dumnezeu, Cel ce vede hotărârea noastră, smerenia și zdrobirea noastră, ne va da mâna și va face mila Lui cu noi. Amin.

XII

*Despre frica de chinurile viitoare
și despre trebuința ca cel ce voiește
să se mântuiască să nu uite niciodată
de grija mântuirii sale*

1) Suferind eu de picioare și îmbolnăvindu-mă din pricina lor, unii dintre frații care au venit să mă cercezeze m-au întrebat să le spun pricina bolii. Socotesc că ei urmăreau prin aceasta două lucruri: pe de-o parte să-mi aducă puțină mângâiere în durerea mea, pe de alta să-mi dea prilej să le grăiesc lor ceva de folos. Dar fiindcă durerea nu-mi îngăduia să le grăiesc ceea ce voiam atunci, trebuie să ascultați acum despre aceasta. Căci istorisirea necazului este plăcută după trecerea lui. Pentru că și pe mare, când se stârnește furtuna, toți se află în necaz, dar după ce trece furtuna, toți își istorisesc cu bucurie cele întâmplate unii altora, desfătându-se de ele.

Deci bine este, frații mei, cum mereu vă spun, să punem fiecare lucru pe seama lui Dumnezeu și să spunem că fără Dumnezeu nimic nu se întâmplă, ci, fără îndoială, așa cum știe Dumnezeu că e bine și de folos așa îl face, chiar dacă lucrul acela are în afară vreo pricină oarecare¹³⁵. De pildă: aş putea să spun

135. Orice lucru din natură are în afară o cauzalitate naturală, de exemplu, un cutremur. Dar cauza ultimă a oricărui lucru este

că stomacul meu s-a îngreunat pentru că am mâncat cu străinii și m-am forțat puțin pe mine însumi pentru a-i odihni (mulțumi) pe ei; și așa s-a produs o curgere în piciorul meu și de aceea mi s-a pus în lucrare reumatismul. Dar aş putea da și alte pricini, căci nu-mi vor lipsi, de voiesc. Dar cea mai sigură și folositoare este mai degrabă aceasta, că așa a știut Dumnezeu că e de folos sufletului meu, și de aceea s-a și întâmplat. Căci nu e nimic din cele pe care le face Dumnezeu care să nu fie bun și toate sunt bune foarte. Deci nimeni nu trebuie să se întristeze pentru ceea ce se întâmplă, ci toate, cum am spus, să le pună pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu și să se odihnească în acest gând.

2) Dar sunt unii care atâta se îngreunează de necazurile ce li se întâmplă, că sunt în stare să renunțe și la viața însăși și ar muri cu plăcere, ca să scape prin aceasta. Dar aceasta o pătimește cineva din lipsă de curaj și din multă neștiință, necunoscând înfricoșătoarea strâmtorare ce urmează după ieșirea sufletului din trup.

E o mare iubire de oameni a lui Dumnezeu, fraților, a fi noi în lumea aceasta. Dar noi, necunoscând cele de dincolo, socotim grele cele de aici. Și nu este așa. Nu știți ce se zice în *Gherontic*? Un frate foarte lucrător a spus către un bătrân: „Sufletul meu dorește moartea”. Și-i spuse lui bătrânul: „O dorește pentru că vrea să fugă de necaz și nu știe că necazul viitor e cu mult mai rău decât cel de aici”. Iar altul, la fel, a întrebat

Dumnezeu. Căci din mulțimea de șiruri care pot rezulta din fiecare punct cauzal, Dumnezeu este cel ce alege șirul acesta sau acela, așa cum omul poate face un râu să meargă pe o cale sau pe alta și să-l folosească la ceva sau la altceva.

pe un bătrân: „De ce mă întristez din trândăvie, stând în chilia mea?” Și-i zise bătrânul: „Pentru că încă n-ai văzut nici odihna nădăjduită, nici chinurile ce vor fi. Căci dacă ai vedea acestea întocmai cum sunt, chiar de ar geme chilia ta de viermi, ca să te scufunzi în ei până la gât, ai răbda fără să te întristezi”¹³⁶.

Dar noi voim să ne mântuim dormind, și de aceea ne descurajăm în necazuri, când ar trebui mai degrabă să mulțumim lui Dumnezeu că suntem peste tot învredniciți de El să fim necăjiți puțin aici, ca să aflăm acolo puțină odihnă.

A spus și Evagrie că cel ce se roagă să-i vină ieșirea mai repede se aseamănă unui om care roagă pe lemnar să strice patul celui bolnav¹³⁷. Căci prin trupul acesta sufletul se distrage, uită puțin de patimi și e mângâiat de ele: mănâncă, bea, doarme, se întreține cu alții, viețuiește cu cei iubiți¹³⁸. Dar când iese din trup, sufletul rămâne singur cu patimile lui și deci e și chinuit pururea de ele, îndeletnicindu-se numai cu ele și arzând sub tulburarea lor și fiind sfârtecat de ele, încât nici nu-și mai poate aduce aminte de Dumnezeu¹³⁹. Iar amintirea lui Dumnezeu mângâie

136. *Everghetinosul*, III, 13, p. 40.

137. Evagrie, „Suta a IV-a”, 76, PG 40, 1268.

138. Evagrie, „Suta a IV-a”, 82, PG 40, 1270. Cât e în trup, sufletul nu e numai chinuit de patimi, căci nu e atât de concentrat în sine și nu suferă numai chinul lor. Trupul îi dă și o anumită distragere de la ele, sau și o anumită mângâiere, desigur amestecată cu păcatul. Dar în iad va avea numai chinul de pe urma lor, nu și plăcerea.

139. E o recunoaștere a rolului pozitiv al trupului și din acest punct de vedere. Trupul eliberează puțin sufletul din singurătatea lui. Desigur, această singurătate e groaznică numai când sufletul e ocupat exclusiv cu patimile lui. Propriu-zis

sufletul, cum se spune și în psalmi: „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu și m-am veselit” (*Psalm 76, 3*). Dar patimile nu-i îngăduie nici măcar aceasta.

Voiți să aflați printr-o pildă ce este ceea ce spun? Să vină careva dintre voi, să-l închid într-o chilie întunecoasă, să nu mănânce, să nu bea, să nu doarmă, să nu se întâlnească cu nimeni, să nu cânte psalmi, să nu se roage, nici să-și amintească deloc de Dumnezeu numai trei zile. Și va afla ce fac patimile cu el. Și aceasta cât este încă aici. Cu cât mai mult nu se va întâmpla aceasta, după ieșirea sufletului din trup și după ce se va preda lor și va fi singur cu ele?

3) Deci puteți înțelege, din cele de aici, ce va avea să pătimească nenorocitul din partea lor și ce necazuri va avea acolo. Căci când se arde cineva, nu știe ce este ceea ce-l arde: ce foc și ce lemne îi pricinuesc arderea aceasta. Dar dacă are cineva în trup un amestec de sucuri amare, nu-l arde însuși acest amestec rău și nu-l tulbură pe el totdeauna și nu-i necăjește viața? Așa este și cu sufletul pătimăș. Nenorocitul e chinuit totdeauna de relele deprinderi din el, având pururea amara amintire și dureroasa îndeletnicire cu patimile, care-l ard și înfierbântă pururea. Și pe lângă acestea, cine poate, fraților, să descrie locurile cele înfricoșătoare, trupurile acelea chinuitoare ce slujesc spre o astfel de suferință a sufletului fără

coexistența aceasta cu patimile mărește la maximum egoismul, deci singurătatea subiectului. De aceea, la sinucidere recurg mai ales cei însingurați, dar însingurați prin descurajarea la care i-a dus faptul că nu și-au putut satisface mândria lor sau alte patimi. Cine e cu lucrurile și cu oamenii nu e numaidecât și cu Dumnezeu, dar cel puțin nu e total prins în singurătatea insuportabilă.

să se strice, apoi focul acela negrăit, întunericul, puterile acelea năprasnice, pedepsitoare și celelalte mii de mijloace chinuitoare, câte s-au descris în chip felurit în dumnezeieștile *Scripturi*, toate pe măsura relei făptuiri a sufletelor și a relor lor amintiri? Precum sfinții primesc anumite locuri luminoase și o bucurie îngerească, pe măsura bunei lor făptuiri, așa și păcătoșii primesc locuri întunecate, încetoșate, pline de frică și de spaimă, precum spun sfinții. Căci ce este mai înfricoșător și mai jalnic decât acele locuri în care sunt trimiși dracii? Și ce este mai amarnic decât chinul la care sunt osândiți? Dar și păcătoșii se chinuiesc cu dracii înșiși, precum zice: „Duceți-vă de la Mine în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui” (*Matei 25, 41*).

4) Dar ceea ce e mai înfricoșător, e ceea ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „Chiar dacă n-ar curge un râu de foc și chiar dacă n-ar sta de față îngerii înfricoșători, simplul fapt că unii dintre oameni sunt chemați la slavă și la cinste, iar alții depărtați cu necinste, ca să nu vadă slava lui Dumnezeu, oare n-ar fi mai amar decât orice gheenă chinul rușinii și al necinstirii aceleia și durerea căderii de la astfel de bunătăți?”¹⁴⁰

Căci atunci însăși mustrarea conștiinței și amintirea celor săvârșite, cum am spus mai sus, vor fi mai rele decât zeci de mii de pedepse negrăite. Fiindcă sufletele își vor aduce aminte de toate cele de aici, cum zic Părinții: de cuvinte, de fapte, de gânduri și nu vor putea uita de niciuna din acestea¹⁴¹. Căci ceea ce

140. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Către Teodor cel căzut”, PG 47, 294.

141. Amintirea relor se ascute neîncetat în acea existență fără sfârșit, în care sufletul nu mai are nimic exterior cu ce să

se zice în *Psalms*: „În ziua aceea vor pieri toate gândurile lor” (145, 4) se zice de cele cu privire la bunurile lumii acesteia, adică cu privire la case, la locuri, la părinți, la copii, la negustorii. Acestea pier odată cu ieșirea sufletului din trup și de nimic din acestea nu-și mai aduce aminte, sau nu se mai îngrijește. Iar cele pe care le-a făcut potrivit virtuții, sau patimii, și le amintește și nimic din ele nu se pierde¹⁴². Dar și de va fi folosit cuiva, sau va fi fost folositor cuiva, își va aminti pururea, ca și de cel căruia i-a folosit el, sau de cel ce i-a fost folositor lui. La fel, își aduce pururea aminte de a fost vătămat de cineva, sau de a vătămat pe cineva: și de cel ce l-a vătămat pe el și de cel ce a fost vătămat de el¹⁴³. Nimic, precum am zis, din cele ce a făcut în lumea aceasta nu pierde sufletul, ci de toate își amintește după ce iese din trup, ba chiar mai limpede, mai vădit, ca unul ce s-a izbăvit de trupul acesta pământesc¹⁴⁴.

se ocupe, nu mai poate face niciun plan de a cărei îndeplinire să se preocupe. E întors întreg spre trecut, spre un trecut care-l rușinează, care-l chinuiește, mai ales că vede în jurul său și pe toți cei cărora le-a pricinuit, prin îndemnuri, prin pilde, chinuri asemănătoare.

142. Propriu-zis se golesc sufletele de planuri. Iar amintirea planurilor făcute pe pământ și a frământărilor ambițioase pentru realizarea lor apar în toată nimicnicia lor. Rămân numai amintirile relelor făcute în cursul lor, prilejuite de ele. Aceasta va fi singura realitate din suflete.

143. Numai persoanele rămân în amintire cu răul și cu binele ce l-au făcut, sau ce li s-a făcut de cel ce-și amintește. Numai ele au existența veșnică.

144. Valoarea netrecătoare a persoanei se arată în faptul că tot ce ne-a făcut o persoană în sens bun sau rău rămâne în noi ca o amintire neștersă, sau ca un ecou, ca o rană, nu ca un adaos impersonal, ci ca rană sau adaos legat de amintirea, de

5) Am vorbit odată despre aceasta cu un mare bătrân. Și bătrânul acesta spunea că sufletul își amintește după ieșirea din trup de patima pe care a lucrat-o și deci de păcatul săvârșit și de persoana cu care l-a săvârșit. Iar eu îi spuneam lui: „Poate nu e așa, ci poate va menține deprinderea ce s-a născut în el din lucrarea păcatului și aceasta îl va chinui”. Și am rămas susținându-ne fiecare părerea lui mult timp, voind să aflăm (adevărul) și bătrânul nu se lăsa înduplecat, zicând că și de felul (de chipul) păcatului își amintește sufletul, ba și de locul și de persoana însăși care a păcătuit împreună cu el. Dar dacă este cu adevărat așa, vom avea și mai rele cele de pe urmă ale noastre¹⁴⁵, de nu vom lua aminte la noi înșine.

întipărire a acelei persoane în noi, ba chiar de prezența ei în fața noastră, în legătură chinuitoare cu noi. Ne doare sau ne bucură nu ce ne-a făcut rău sau bun o persoană, ci atitudinea față de noi, în care ni s-a descoperit o persoană sau alta, atitudine în care ea continuă să rămână sau pe care și-a schimbat-o, de asemenea, atitudinea noastră față de ea. Nu ne dor și nu ne bucură întâmplările impersonale ce s-au produs cu noi, ci persoanele înseși. Și în aceasta se ascunde convingerea că acele persoane persistă în existență. În aceasta constă în esență veșnicia raiului sau a iadului: în persistența noastră eternă în amintirea binelui sau a răului ce l-am făcut, sau ni s-a făcut de anumite persoane care continuă să persiste, ținând și ele minte răul sau binele ce li l-am făcut, sau pe care ni l-au făcut.

145. Autorul scrierii se declară de acord cu bătrânul, în sensul celor spuse de noi la nota anterioară. Dacă persoana e cea care ne doare sau ne bucură veșnic prin ce ne-a făcut, atunci ne dor și ne bucură lucrurile concrete, căci persoana e totdeauna o realitate concretă și unică; și tot așa sunt unice toate faptele ei. Numai principiul e general sau abstract. Ne doare cutare persoană concretă, pentru răul făcut.

De aceea, mereu vă spun: sânguiți-vă să îngrijiți gânduri bune, ca pe ele să le aflați acolo. Căci cu ceea ce are cineva aici, cu aceea iese de aici și aceea va avea acolo¹⁴⁶. Să ne îngrijim, să ne izbăvim de o astfel de strâmtorare, fraților! Să ne sânguim și Dumnezeu va face milă cu noi. Căci El este, cum se zice în psalmi, „Nădejdea tuturor marginilor pământului și a celor ce sunt pe mare, departe” (*Psalm* 64, 6). Cei de la marginea pământului sunt cei din cea mai de pe urmă răutate; iar cei de pe mare, departe, sunt cei din ultima necunoștință. Și totuși Hristos este și nădejdea acestora¹⁴⁷.

6) E nevoie numai de o mică osteneală; să ne ostenim ca să fim miluiți. Dacă are cineva un loc și nu-l îngrijește și se întelenește, nu se umple de spini și de mărăcini în măsura în care nu-l îngrijește? Iar când începe să-l curățească, nu-i sângerează mâinile în măsura în care a fost acel loc mai plin de spini și el voiește să smulgă buruiana cea rea, pe care a lăsat-o să odrăslească în timpul în care nu l-a îngrijit? Căci e cu neputință să nu secere cineva ceea ce a semănat.

Dar cel ce voiește să curățească locul lui are nevoie să dezrădăcineze, întâi, bine toate buruienile. Căci de nu va smulge bine toate rădăcinile lor, ci le va reteza numai de deasupra, odrăslesc iarăși. Deci va smulge întâi, cum am spus, rădăcinile înseși și, după

146. Cine se duce cu gânduri bune despre persoane, va fi acolo cu persoanele respective; nu va fi singur.

147. Dacă persoanele cărora le-am făcut bine și de care am gândit bine vor fi cu noi, cu atât mai mult, Dumnezeu, dacă vom crede în El. Căci El e prezent pretutindeni cu o intensitate infinit mai accentuată decât orice persoană, ca fiind Cel ce ne produce bucurie dacă am crezut în El și L-am iubit, sau Cel care face conștiința să ne chinuiască dacă nu am crezut în El și n-am făcut altora binele precum voiește El.

ce a curățit locul bine de buruieni și de mărăcini și de cele asemenea și a curățit pământul, îl va răsturna, îl va ara și-l va pregăti frumos și abia după aceea va semăna în el sămânța cea bună. Căci dacă după ce a făcut această bună pregătire (φιλokalίαν) îl va lăsa gol, răsar iarăși buruienile, găsind un pământ bun și moale de pe urma acestei bune pregătiri și-și vor întinde adânc rădăcinile și se vor face mai tari și se vor înmulți în el.

7) Așa este și cu sufletul. Întâi trebuie să-și taie cineva vechea împătimire și relele obișnuințe. Că nimic nu e mai rău ca reaua obișnuință. Căci zice și Sfântul Vasile: „Nu mică e această luptă de a birui obișnuința. Căci obiceiul întărit vreme îndelungată ia de multe ori putere de fire”¹⁴⁸. Deci se cere ca aceia să se lupte, cum am spus, nu numai cu relele obișnuințe și cu patimile, ci și cu pricinile lor, care sunt rădăcinile. Pentru că, dacă nu se vor smulge rădăcinile, vor odrăslî numaidecât iarăși mărăcinii. Și sunt unele patimi cărora nu mai are nimeni nicio putere de a le scoate pricinile. Astfel, pizma nu e nimic în sine, dar are unele pricini, între care și iubirea de slavă. Căci voind cineva să fie slăvit, pizmuiește pe cel slăvit, sau pe cel căruia i se dă mai multă cinste. La fel, mânia se naște din alte pricini și mai ales din iubirea de plăcere. Despre aceasta a amintit și Evagrie, zicând despre un oarecare sfânt că spunea: „De aceea smulg plăcerile, ca să tai pricinile mâniei”¹⁴⁹. Și toți Părinții spun că fiecare patimă se naște din acestea trei: din iubirea de slavă, din iubirea de arginți și din iubirea de plăceri, așa precum v-am spus în diferite chipuri.

148. Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile pe larg*, 6, PG 31, 926 B.

149. Evagrie, *Capete practice*, II, 99, PG 40, 1252 B.

8) De voiește deci cineva să taie nu numai patimile, ci și pricinile lor, să-și îngrijească (φιλοκαλησαι) mai întâi bine moravurile lui, prin pocăință și plâns, și apoi să înceapă să semene sămânța cea bună, care închipuie faptele cele bune. Căci, precum am spus despre țarină: dacă după curățirea și buna ei pregătire, nu va arunca cineva sămânța cea bună, vor răsări iarăși buruienile și vor afla pământul bun și netezit, prin buna lui pregătire, și vor prinde rădăcini mai adânci în el, așa sunt și cele ale omului. Dacă, după ce și-a îngrijit purtările lui și s-a pocăit de faptele de mai înainte ale lui, nu se îngrijește să facă fapte bune și să dobândească virtuțile, se va întâmpla cu el ceea ce zice Evanghelia: „Când duhul necurat iese din om și trece prin locuri fără apă, căutând odihnă și neaflând, zice: «Întoarce-mă-voi la casa mea de unde am ieșit» și, venind, o află golită, se înțelege, de toată virtutea, și măturată și împodobită; atunci merge și ia cu sine alte șapte duhuri mai rele decât el și, intrând, locuiesc acolo și se fac cele de pe urmă ale omului acela mai rele decât cele dintâi” (Luca 11, 24-26).

9) Căci e cu neputință sufletului să rămână în aceeași stare, ci înaintează fie spre mai bine, fie spre mai rău. De aceea, oricine voiește să se mântuiască trebuie nu numai să nu facă răul, ci și să lucreze binele: „Ferește-te de rău, și fă binele” (Psalm 36, 27). N-a zis numai „ferește-te de la rău”, ci și „fă binele”. De pildă, de s-a obișnuit cineva să facă nedreptate, nu ajunge numai să nu mai facă nedreptate, ci trebuie să facă și dreptate. De a fost risipitor (desfrânat), nu ajunge numai să înceteze de a fi risipitor, ci trebuie să se facă și înfrânat. De a fost un om mânios, nu ajunge numai să înceteze să se mânie, ci trebuie să dobândească și

blândețea. De a fost îndrăzneț, nu ajunge să înceteze de a fi îndrăzneț, ci trebuie să se și smerească. Această înseamnă a se feri de la rău și a face binele. Căci fiecare patimă are virtute contrară ei. Mândria are smerita cugetare, iubirea de arginți are milostenia, risipa are înfrânarea, descurajarea are răbdarea, mânia are blândețea, ura are iubirea. Pe scurt, orice patimă are, cum am zis, o virtute contrară.

10) Acestea vi le-am spus de multe ori. Deci, precum am scos virtuțile și am sădit patimile contrare lor, așa trebuie să ne ostenim nu numai să scoatem patimile, ci și să sădim virtuțile și să le așezăm la locul lor propriu. Căci virtuțile ne sunt date de la Dumnezeu prin fire. Pentru că, îndată ce a făcut Dumnezeu pe om, a semănat în el virtuțile, precum zice: „Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră” (*Facerea 1, 26*). A zis „după chipul”, pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios și liber; și a mai zis „după asemănare”, adică „după virtute”¹⁵⁰. Căci zice: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este” (*Luca 6, 36*), și: „Fiți sfinți, că Eu sfânt sunt” (*Leviticul 11, 44; 1 Petru 1, 16*). Și iarăși zice Apostolul: „Fiți buni unii cu alții” (*Efesenii 4, 32*). Iar proorocul zice: „Bun este Domnul cu cei ce rabdă” (*Plângerile lui Ieremia 3, 25*), și altele ca acestea. Aceasta este „după asemănare”.

Deci, Dumnezeu ne-a dat în chip firesc virtuțile. Dar patimile nu le avem în chip firesc. Căci nici nu au vreo ființă sau vreun ipostas, ci sunt ca întunericul

150. Adică sufletul nu e numai liber și nestricăcios, adică după chipul lui Dumnezeu, ci și chemat la virtute, adică la asemănarea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu e numai nestricăcios și liber, ci și Subiect al bunătății.

care nu există (nu subzistă) după ființă, ci sunt ca o boală (o patimă) a văzduhului, cum zice Sfântul Vasile, care se ivește după aceea (παρυφισταμενον), din lipsa luminii¹⁵¹. Abătându-se sufletul de la virtuți din iubirea de plăcere, a dat naștere patimilor (bolilor) și le-a întărit pe acestea împotriva sa¹⁵².

151. Se ivește ca o falsă existență (παρυφισταμενον) prin dispariția luminii. Totdeauna se simte în întuneric că e o lipsă a luminii.

152. Nici virtuțile nu stau de sine, căci nu găsim bunătatea stând de sine. Bunătatea totdeauna e a cuiva. Iubim un om bun, ne mângâie bunătatea cuiva, nu ne mângâie bunătatea în sine. Dar virtutea sau bunătatea se răspândește în chip firesc din persoană, cum se răspândește lumina sau sensul. Dar răutatea sau lipsa de sens nu se răspândește în chip firesc din persoană. Acestea apar ca o falsă existență, ca un minus, prin lipsa bunătății, a virtuții, a luminii. Ele nu sunt decât o boală a persoanelor existente, care în mod firesc răspândesc din ele bunătatea, lumina, ca iradiieri ale ființei lor. Fără îndoială, simțim dureros patimile, dar le simțim ca o lipsă a ceea ce trebuie să fie, ca știrbiri, ca o boală, ca o slăbiciune a ființei, ca o neputință a ei de a manifesta conținutul pozitiv. În rău e o neputință, dar o neputință care chinuiește pe cel din care pornește și pe cel asupra căruia se răsfrânge. Iar cel asupra căruia vine, de multe ori opunându-i aceeași neputință cu voia, își mărește neputința. Dacă i-ar opune puterea de iradiere a ființei sale, ar ajuta-o să se întărească. Dacă i-ar opune tăria sa, adică virtutea, i-ar infuza și aceluia o tărie, l-ar ajuta să se tămăduiască. Cel ce suferă de neputința răului socotește să se tămăduiască prin căutarea unor mijloace tot așa de inconsistente. Egoistul, suferind de minusurile lui, caută a și le tămădui căutând bunuri inconsistente și ele: plăceri trecătoare, bunuri trecătoare, laude false etc. Astfel, din neputință, răul se mărește în neputința lui. Factorul care iradiază răul simte neputința lui, cum o simte și cel asupra căruia se răspândește; dar o neputință împotriva căreia nu vrea să lupte nici unul, nici celălalt.

11) Dar e nevoie, precum am spus, ca în țarină, după ce a fost îngrijită (μετὰ φιλοκαλίαν), să se seme-ne îndată sămânța cea bună, ca aceasta să-și aducă și rodul bun. Pentru aceasta semănătorul, după ce a semănat sămânța în țarina lui, trebuie s-o ascundă și s-o adâncească în pământ. Pentru că, altfel, vin păsările și o răpesc și o pierd. Iar după ce a ascuns-o, așteaptă mila lui Dumnezeu, până ce va trimite ploaia și va face să crească sămânța. Căci de se va oste-ni plugarul de mii de ori ca să curețe, să pregătească (φιλοκαλεῖν) pământul și apoi să-l semene, de nu va tri-mite Dumnezeu ploaie peste sămânța lui, în zadar se face toată osteneala lui.

Așa e și cu noi. Căci după ce facem vreun bine, trebuie să-l ascundem prin smerita cugetare și să îndreptăm și să aruncăm asupra lui Dumnezeu neputința noastră, rugându-L să binevoiască spre osteneala noastră, că altfel în deșert se face toată osteneala.

12) Dar se întâmplă iarăși că uneori și după ce a plouat și a odrăslit sămânța, de nu se pogoară iarăși ploaia la vreme, semănătura se usucă și se pierde. Căci, precum are nevoie sămânța de ploaie, tot așa are nevoie și semănătura odrăslită, până ce se întărește. Dar nici atunci nu trebuie să înceteze grija. Căci uneori și după ce a crescut și a făcut spic, vine furtuna și grindina, sau altceva din acestea și pierde semănătura. Așa e și cu sufletul. Căci după ce s-a ostenit și s-a curățit pe sine, cum am zis, de toate patimile, și s-a sânguit în toate virtuțile, trebuie să ia aminte la mila lui Dumnezeu și la acoperământul Lui, ca să nu-l părăsească pe el și să se piardă. Pentru că, precum am zis despre sămânță că și după odrăslire și creștere, dacă nu vine

iarăși ploaie în continuare, nu face rod, ci se usucă și se pierde, așa e și cu omul. Dacă, după ce face acestea, își depărtează Dumnezeu puțin acoperământul Lui și-l părăsește, se pierde. Iar părăsirea omului se întâmplă când face lucruri potrivnice stării lui. De pildă: dacă cineva e evlavios și se face nepăsător, sau e smerit și se face îndrăzneț. Și nu-l părăsește Dumnezeu atât de mult pe cel nepăsător pentru că s-a făcut îndrăzneț, cât îl părăsește pe cel evlavios pentru că se face nepăsător, și pe cel smerit pentru că se face îndrăzneț. Aceasta înseamnă a păcătui cineva împotriva stării lui. Din aceasta vine părăsirea. De aceea, altfel judeca Sfântul Vasile păcatul celui evlavios și altfel, pe al celui nepăsător.

13) Deci când se păzește cineva pe sine și de acestea trebuie să ia aminte ca nu cumva, de a făcut un mic bine, să-l fi făcut pentru slava deșartă, sau pentru a plăcea oamenilor, sau după vreun gând omenesc și să se piardă acel bine mic pe care l-a făcut, precum am zis, prin furtună, prin grindină sau prin cele asemenea. Se mai întâmplă și aceea că în țarină rodul nu pătește nimic, dar și atunci trebuie păzit până la seceriș. Și de aceea plugarul nu trebuie să fie nici atunci fără grijă. Ba uneori și după ce a secerat locul și și-a isprăvit toată osteneala lui, vine un om rău, cu ură, și aruncă foc peste rodul lui și pierde întreg rodul și osteneala omului. De aceea, el nu trebuie să fie fără grijă până ce nu a adunat tot rodul și l-a pus în jitniță. La fel și omul, după ce a trecut, cum am zis, peste toate acestea, nu trebuie să rămână nici atunci fără grijă. Căci se întâmplă că, după toate acestea, găsește diavolul puțința să-l amăgească fie prin îndreptățiri de sine, fie prin mândrie, fie prin aruncarea în el a unor

gânduri de necredință sau de vicleană erezie, și nu numai că pierde toate ostenele lui, ci și îl desparte de Dumnezeu. Și dacă nu a putut să-i facă ceva prin fapte, îi face printr-un singur gând. Căci și un gând poate despărți pe cineva de Dumnezeu, de-l primește acela și consimte cu el¹⁵³.

Drept aceea, cel ce voiește să se miluiască cu adevărat să nu părăsească grija până la ultima răsuflare! E nevoie deci de osteneală și grijă multă, de rugăciune neîncetată către Dumnezeu, ca El să ne acopere și să ne mântuiască prin bunătatea Lui, spre slava numelui Lui.

XIII

Despre trebuința de a răbda încercările fără tulburare și cu mulțumire

1) Bine a zis Avva Pimen că semnul călugărului se arată în încercări (în ispite)¹⁵⁴. Căci călugărul care a venit să slujească Domnului cu adevărat trebuie să-și

153. „Și un gând poate despărți de Dumnezeu, când omul îl primește și consimte cu el”, căci, în acest caz, însăși ființa lăuntrică a omului s-a desfăcut de Dumnezeu. Pentru că în acel gând a luat omul însuși o atitudine. Căci omul este în esență duh și libertate, și Dumnezeu, la fel. Așa s-a despărțit și diavolul de Dumnezeu. Tot întunericul a intrat în diavol prin această despărțire de iubirea lui Dumnezeu, Care e lumină. Perversitatea, cugetarea strâmbă, lipsa de iubire l-au întunecat prin aceasta. Ce folos că un om este exterior lângă noi, iar lăuntru lui e întreg împotriva noastră?

154. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 13, PG 65, 325 B.

pregătească cu înțelepciune sufletul pentru încercări, ca să nu se mire, nici să se tulbure de cele ce i se întâmplă, socotind că nimic nu se întâmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iar unde e purtarea de grijă a lui Dumnezeu, negreșit ceea ce se întâmplă e bine și spre folosul sufletului. Căci toate câte le face Dumnezeu cu noi le face pentru folosul nostru, și iubindu-ne și cruțându-ne. De aceea suntem datori, cum a zis Apostolul, să mulțumim în toate bunătății Lui (*1 Tesaloniceni 5, 18*), și niciodată să nu ne întristăm și să nu ne pierdem curajul în cele ce ni se întâmplă. Și să primim fără tulburare cele ce vin asupra noastră cu smerită cugetare și cu nădejdea în Dumnezeu, încredințați că, precum am spus, toate câte le face Dumnezeu cu noi le face din bunătate, iubindu-ne, și le face bine. Și nu s-ar putea ca ele să se facă bine altfel, dacă nu s-ar milostivi Dumnezeu.

2) Căci dacă are cineva un prieten și e încredințat că e iubit de el, chiar dacă ar pătimi ceva de la el, și chiar dacă acel lucru ar fi împreunat cu necaz, e convins că i-a făcut acest lucru din iubire și niciodată nu crede despre prietenul său că vrea să-l vatăme pe el. Cu cât mai mult nu trebuie să gândim despre Dumnezeu, Care ne-a făcut și ne-a adus la ființă din cele ce nu sunt și S-a întrupat pentru noi și a murit pentru noi, că toate le face cu noi din bunătate și iubindu-ne? Și despre prieten pot gândi că face unele lucruri pentru mine pentru că mă iubește și-mi poartă de grijă. Dar despre el nu pot socoti că are o astfel de înțelepciune: că poate cârmui toate cele privitoare la mine precum se cuvine. De aceea el mă poate și vătăma, chiar dacă nu vrea. Dar despre Dumnezeu nu putem spune aceasta. Căci El este izvorul înțelepciunii și știe toate cele

ce ne sunt de folos și cârmuiește spre aceasta toate ale noastre, până la lucrurile cele mai neînsemnate. Alteori se poate spune despre prieten că mă iubește și mă cruță și știe să cârmuiască cele privitoare la mine, dar nu și că are putere să mă ajute în cele ce socotește că-mi sunt spre folos. Dar despre Dumnezeu nu putem spune nici aceasta, căci Lui toate Îi sunt cu putință și nimic nu e cu neputință înaintea Lui.

Deci despre Dumnezeu știm că iubește și ocrotește făptura Sa și că El însuși este izvorul înțelepciunii și știe să cârmuiască cele ale noastre și că nimic nu-i este Lui cu neputință, ci toate slujesc voii Lui; și trebuie să știm că toate câte le face sunt spre folos și că trebuie să le primim, precum am spus mai înainte, cu mulțumire, ca de la un Stăpân bun și binefăcător, chiar dacă sunt împreunate cu necaz. Căci toate se fac cu dreaptă judecată și Dumnezeu cel preamilostiv nu trece cu vederea nici necazul ce ni se întâmplă.

3) Dar omul adeseori se îndoiește în sine și păcătuiește din cel mai mic necaz, împreună cu cele ce vin asupra lui, zicând: „Cum pot fi acestea spre folosul meu?” Dar noi nu păcătuim în cele ce vin asupra noastră decât pentru că suntem fără răbdare în dureri, pentru că nu voim să purtăm un mic necaz, sau să pătimim ceva ce ne vine în afara scopului urmărit de noi. Căci Dumnezeu nu îngăduie să vină asupra noastră vreun lucru peste puterea noastră. Pentru că a zis Apostolul: „Credincios este Dumnezeu, Care nu ne va lăsa pe noi să fim încercați peste ceea ce putem” (*1 Corinteni* 10, 13). Dar noi, neavând răbdare, nu voim să suferim nici măcar cât de puțin și nici să primim ceva cu smerenie. De aceea, ne zdrobim și, cu cât ne silim mai mult să scăpăm de încercări, cu

atât ne simțim mai îngreunați de povara lor și slăbim în curaj și nu putem să scăpăm de ele¹⁵⁵. Sunt unii care înoată pentru vreo trebuință în mare și, dacă știu meșteșugul înotului, când vine vreun val împotriva lor, se afundă sub el până ce trece și rămân astfel nevătămați. Dar dacă voiesc să se împotrivească valului, acesta îi împinge înapoi și le mărește distanța (până la țință). Și când încep iarăși să înoate, vine alt val asupra lor și, de se împotrivesc iarăși, din nou îi împinge și-i aruncă înapoi. Și se zdrobesc mereu, neizbutind nimic. Dar dacă, precum am spus, se vâra sub val și se smeresc dedesubtul lui, acesta trece peste ei fără să le pricinuiască nicio vătămare, și rămân înotând cât voiesc și împlinindu-și lucrul lor. Așa e și

155. Necazul primește proporții prin subiectivitatea noastră. Noi slăbim sufletește pentru că dăm proporții necazului, iar dând proporții necazului, slăbim și mai mult sufletul. Și astfel, orice lucru cât de mic ia forma de necaz insuportabil și toată viața ne devine un lanț de necazuri. Neînțelegând că în viața aceasta nu poate fi nicio împrejurare deplin satisfăcătoare, cuprinzând plenitudinea (căci din ce avem mai multe bunuri, voim mai multe, nesatisfăcându-ne cu mărginirea celor pe care le avem; de ce suntem mai lăudați, de exemplu, vrem să fim și mai mult lăudați etc.), prefacem aproape toată împrejurarea într-un necaz căruia îi dăm proporții, slăbindu-ne totodată sufletul continuu, sporind nervozitatea, iritabilitatea, nemulțumirea, pornirea lui de critică, de bănuială asupra oricui, asupra lui Dumnezeu, făcându-ne oameni imposibili. Dimpotrivă, cel ce nu dă proporții necazurilor, ci le reduce la inevitabila limitare și relativitate a situațiilor exterioare în viața aceasta, descoperă puțința de progres nesfârșit în înțelegere, în iubirea de Dumnezeu, de oameni, găsește și în „eșecurile” sau „necazurile” din afară prilejuri de noi înțelegeri ale puținței de nesfârșit spor în cele duhovnicești. Deci se folosește și de ele. E o idee pe care autorul o expune în cele următoare.

cu încercările. De poartă cineva cu răbdare și smerenie încercarea, trece prin ea nevătămat. Dar de se necăjește și se tulbură învinovățind pe oricine, se chinuiește pe sine însuși, îngreunând încercarea împotriva sa, și, în loc să aibă folos din ea, se vatămă.

4) Căci foarte mult folosesc încercările, celor ce le suportă fără tulburare. Chiar de ne-ar supăra vreo patimă, nici atunci nu trebuie să ne tulburăm de aceasta. Căci de se tulbură cineva de o patimă care-l supără, este un semn al neștiinței și al mândriei, al necunoașterii stării sale și al fugii de osteneală, cum au spus Părinții. De aceea nu sporim și nu cunoaștem măsurile noastre. Nici n-avem răbdare în lucrul pe care-l începem, ci voim să dobândim virtutea fără osteneală. Căci de ce se tulbură pătimășul când e supărat de o patimă? De ce se tulbură dacă a lucrat-o? Tu o ai și tu te tulburi? Ai arvuna ei și zici: „De ce mă tulbură?” Răbdă mai bine, luptă, roagă pe Dumnezeu, căci este cu neputință să nu aibă vreun necaz din partea patimilor cel ce a căzut în lucrarea lor¹⁵⁶. „Vasele lor, cum a zis Avva Sisoe, sunt înlăuntrul tău. Dă-le

156. Patimile au o poftă nesfârșită. De aceea, pe măsură ce le satisfacem, se vor și mai mult satisfăcute, și dacă nu ni se oferă prilejurile, ne produc și mai mari nemulțumiri decât dacă nu le-am fi satisfăcut deloc. Căci satisfacerea lor continuă, sau mereu reluată, atârnă de condiția exterioară, care nu ne stă totdeauna ușor la dispoziție (de femeie, de bani, de lingușitori), care ne produc pe de altă parte multe nemulțumiri cu insuficiența, cu pretențiile, cu nesinceritatea lor. Pe de altă parte, satisfacerea dorințelor de progres nesfârșit ale sufletului nu depinde de condiții exterioare, sau aceste condiții i se dăruiesc continuu: cei mai mulți se deschid binelui ce faci, iubirii ce le-o arăți, sau toate și toți îți oferă împrejurări care se cer răbdate, pe care trebuie să le primești cu smerenie, cu înțelegere, etc.

lor arvuna lor, și se vor duce¹⁵⁷. Vase a numit pricinile. Dacă le-am iubit și le-am lucrat, nu e cu puțință să nu fim robiți de gândurile pătimăse, fiind siliți să lucrăm patimile, chiar dacă nu voim, pentru că ne-am predat de bunăvoie în mâinile lor.

5) Aceasta este ceea ce a spus proorocul despre Efraim, care a biruit pe potrivnicul lui (Osea 5, 13), conștiința sa adică, și a călcat în picioare judecata, pentru că a căutat Egiptul și a fost luat în robie de asirieni (Osea 7, 11). Egipt numesc Părinții voia trupească ce ne apleacă spre odihna trupească și învață mintea să caute dulceața patimilor. Iar asirieni, gândurile pătimăse, care tulbură și zăpăcesc mintea și o umplu de idoli necurați și o duc cu sila și fără să vrea la lucrarea patimilor.

Dacă se predă deci cineva pe sine de bunăvoie dulcii pătimiri a trupului, e dus cu sila și fără să vrea la asirieni ca să robească lui Nabucodonosor. Aceasta știind-o, proorocul se plângea și zicea: „Nu vă coborâți în Egipt” (*Ieremia* 42, 19). „Ce faceți, nenorociților? Smeriți-vă puțin! Plecați umărul vostru și lucrați pentru împăratul Babilonului și ședeți în pământul părinților voștri”. Și iarăși îi trezește, zicând: „Nu vă temeți de fața lui, căci cu noi este Dumnezeu nostru, ca să ne scoată pe noi din mâinile lui” (*Ieremia* 42, 11). Apoi prezice și necazul ce va veni peste ei, de nu vor asculta de Dumnezeu: „De veți intra în Egipt, veți fi în loc neumblat și robiți și spre blestem și osândă” (*Ieremia* 42, 15-16). Dar aceia îi răspund: „Nu vom șede în pământul acesta, ci vom intra în Egipt și nu vom vedea război și nu vom auzi glas de trâmbiță și nu vom flămânzi de pâine” (*Ieremia* 42, 13-14). Au coborât

157. *Patericul*, „Pentru Avva Sisoe”, 6, PG 65, 393 A.

deci în Egipt și s-au robit de bunăvoie lui Faraon, apoi au fost duși cu sila la asirieni și s-au robit fără să vrea.

6) Priviți cu mintea voastră la cele spuse. Înainte de a pune cineva în lucrare patima lui, chiar de vor porni gândurile la luptă împotriva lui, este încă în cetatea lui, este încă liber și are și pe Dumnezeu ca ajutor. Deci de se va smeri lui Dumnezeu și va purta jugul necazului și al încercării cu mulțumire și va lupta puțin, ajutorul lui Dumnezeu îl va scăpa pe el. Dar de va fugi de osteneală și va coborî la dulcea pătimire a trupului, va fi dus de silă și de nevoie în pământul asirienilor și va robi acela fără să vrea.

Atunci le va spune proorocul: „Rugați-vă pentru viața lui Nabucodonosor. Că în viața lui este mântuirea voastră” (*Baruh* 1, 11). Nabucodonosor înseamnă a nu se descuraja cineva de necazul încercării ce i se întâmplă, nici a se feri de el, ci a-l purta cu smerenie, ca fiind îndatorat să-l pătimească, și a cugeta că nu este vrednic să se izbăvească de povara lui, ci mai degrabă să se prelungească și să se întărească împotriva sa, și, fie că ar cunoaște în sine pricina lui, fie că nu ar cunoaște-o pentru moment, să creadă că nimic nu vine fără judecată și pe nedrept de la Dumnezeu. Așa a zis fratele acela când s-a întristat și a plâns că Dumnezeu a luat încercarea de la el: „Doamne, nu sunt vrednic să fiu necăjit puțin?”¹⁵⁸ Și iarăși s-a scris că un ucenic al unui mare bătrân era războit de gândul curviei. Și văzându-l bătrânul luptând, i-a zis lui: „Voiești să rog pe Dumnezeu să-ți ușureze războiul?” Iar acela a zis: „Măcar că mă ostenesc, Avva, dar văd din osteneală un rod în mine. Roagă mai bine pe Dumnezeu să-mi dea răbdare”¹⁵⁹.

158. *Everghetinosul*, vol. III, 34, p. 102.

159. *Everghetinosul*, vol. II, 25, p. 73.

7) Iată, aceștia sunt cei ce voiesc cu adevărat să se mântuiască. Aceasta înseamnă a purta cu smerită cugetare jugul și a se ruga pentru viața lui Nabucodonosor. De aceea zice proorocul: „Că în viața lui e mântuirea voastră”. Aceasta e una cu ceea ce a zis fratele: „Văd în mine rod din osteneala mea”. Aceasta o spune și bătrânul: „Astăzi am cunoscut că ești în sporire și că mă întreci”.

Căci când luptă cineva împotriva păcatului cu fapta și începe să se războiască și se smerește pentru gândurile pătimase din cugetare, se zdrobește, se nevoiește și, prin necazul nevoițelor, se curățește pe încetul și vine iarăși la starea după fire.

Deci, precum am spus, când e supărat cineva de patimă și se tulbură din neștiință și mândrie, trebuie să-și vadă mai degrabă măsurile sale și să rabde sânguinându-se, până ce va face Dumnezeu mila Sa cu el. Căci de nu se ispitește cineva și nu cunoaște necazul patimilor, nici nu se luptă, nici nu se curățește¹⁶⁰. Zice *Psalmul* despre aceasta: „Când răsar păcătoșii ca iarba, se ivesc toți cei ce lucrează fărădelegea, ca să se piardă în veacul veacului” (91, 7-8). Păcătoșii ce răsar ca iarba sunt gândurile pătimase, căci neputincioasă este iarba și nu are tărie. Când răsar deci gândurile pătimase în suflet, atunci se ivesc, adică se arată, toți

160. Ispitele sunt un mijloc prin care își cunoaște cineva slăbiciunile sale. Dar ele dau celui ispitit și prilejuri de luptă împotriva acestei slăbiciuni, deci prilejuri de întărire a sa. Căci fără luptă nu se poate întări cineva, așa cum fără mișcare nu-și poate întări cineva mușchii picioarelor și ai mâinilor. Noi suntem chemați să creștem și prin efortul nostru. Iar efortul e prilejuit de încercări, de ispite, de necazuri. În lupta cu ispitele, nu luptăm atât împotriva unor factori străini, cât împotriva unor slăbiciuni ale noastre și pentru întărirea noastră.

cei ce lucrează fărădelegea, care sunt patimile, ca să fie nimicite în veacul veacului. Căci când se arată patimile în cei ce luptă, atunci sunt nimicite de către ei.

8) Luați seama la înșiruirea cuvântului. Întâi răsar gândurile pătimășe, apoi se ivesc patimile și pe urmă sunt nimicite. Toate acestea sunt ale celor ce se luptă. Dar noi, care săvârșim păcatul cu fapta și cerem pururea drepturi pe seama patimilor, nu știm când răsar gânduri pătimășe, nici când se ivesc patimile, ca să luptăm cu ele, ci suntem încă jos, în Egipt, în jalnica lucrare a cărămizilor lui Faraon. Și cine ne va ajuta să venim măcar la simțirea amarnicei noastre robii, ca să ne smerim și să ne sârguim să fim miluiți?

Când fiii lui Israel erau în Egipt și robeau lui Faraon, făceau cărămizi. Iar cei ce lucrează la cărămizi sunt totdeauna jos, privind cu ochii la pământ. Așa și sufletul, când e stăpânit de diavol și săvârșește păcatul cu fapta, acesta calcă cugetarea lui și o face să nu gândească nimic duhovnicesc, ci totdeauna să gândească și să facă cele pământești. Apoi i-au clădit lui din cărămizile ce le-au pregătit trei cetăți întărite: Pitho, Ramses și On, care este Iliopolis. Iar acestea sunt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă și iubirea de arginți, din care constă orice păcat.

9) Iar când a trimis Dumnezeu pe Moise să-i scoată pe ei din Egipt și din robia lui Faraon, acesta îngreunează lucrările lor și le zice: „Sunteți leneși, nu lucrați, de aceea ziceți: vrem să plecăm să slujim Domnului Dumnezeului nostru” (*Ieșirea* 5, 17). La fel și diavolul, când a binevoit Dumnezeu să miluiască sufletul și să-l ușureze pe el din patimi prin cuvântul Său, sau prin careva dintre slujitorii Lui, îngreunează și el mai tare patimile împotriva lui și-l războiește cu și mai multă

putere. Iar Părinții, știind de aceasta, întăresc pe om prin învățătura lor și nu-l lasă să fie cuprins de frică. Unul zice: „Ai căzut? Ridică-te! Și dacă ai căzut iarăși, ridică-te iarăși!”¹⁶¹, și celelalte la fel. Altul zice: „Tăria celor ce voiesc să agonisească virtuțile este ca, de vor cădea, să nu se descurajeze, ci iarăși să se îngrijească”¹⁶². Și fiecare din ei dă mâna, unul așa, altul altfel, celor ce sunt războiți și necăjiți de vrăjmașul. Iar ei au luat aceasta din dumnezeiasca *Scriptură*, care zice: „Oare cel ce cade nu se ridică? Sau cel ce se depărtează nu se întoarce? Întoarceți-vă la Mine, fiilor, și vă voi vindeca rănile voastre, zice Domnul” (*Ieremia* 3, 22), și cele asemenea.

10) Iar când s-a îngreunat mâna lui Dumnezeu peste Faraon și peste dregătorii lui și au voit să trimită pe fiii lui Israel, acesta spuse lui Moise: „Plecați, slujiți Domnului Dumnezeuului vostru, dar lăsați oile și boii voștri” (*Ieșirea* 10, 24). Acestea sunt gândurile din cuget peste care Faraon a voit să rămână stăpân, nădăjduind ca prin ele să atragă iarăși pe fiii lui Israel la sine. Dar Moise îi spuse: „Nu, ci ne vei da jertfe și arderi de tot, pe care le vom aduce Domnului Dumnezeuului nostru; și vitele noastre vor merge cu noi și nu vom lăsa nicio unghie a lor” (*Ieșirea* 10, 25-26).

Iar când i-a scos Moise pe fiii lui Israel din Egipt și i-a trecut pe ei Marea Roșie, dorind să-i ducă la cele șaptezeci de trunchiuri de finici și la cele douăsprezece izvoare de apă, întâi i-a dus la Mera și s-a necăjit poporul, neaflând ce să bea, pentru că apa era amară. Și prin Mera i-a dus pe ei la locul celor șaptezeci de finici și al celor douăsprezece izvoare de apă.

161. *Patericul*, „Pentru Avva Sisoe”, 6, PG 65, 404 C.

162. *Patericul*, „Pentru Avva Moise”, PG 65; *Everghetinosul*, vol. I, 28, p. 99.

11) Așa și sufletul, când se oprește de la păcatul cu fapta și trece marea cea gândită (a gândurilor, a durerilor rele), întâi se va osteni luptând și necăjindu-se mult și apoi va intra prin necazuri la sfânta odihnă: „Că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăția cerurilor” (*Fapte* 14, 22). Căci necazurile mișcă mila lui Dumnezeu spre suflet, cum mișcă vânturile ploaia. Și precum ploaia, căzând mult timp, dacă semănătura este încă plăpândă, o face să putrezească și să-și piardă rodul, iar vânturile venite cu măsură o usucă și o întăresc, tot așa este și cu sufletul. Slăbirea luptei, negrija și odihna moleșesc și împrăstie sufletul, iar încercările îl strâng și-l unesc cu Dumnezeu, precum zice proorocul: „Doamne, întru necaz Ți-ai adus aminte de mine” (*Isaia* 26, 16). Deci, precum am spus, nu trebuie să ne tulburăm, nici să ne întristăm și să ne moleșim în încercări, ci să răbdăm și să mulțumim în necazuri și să ne rugăm pururea lui Dumnezeu întru toată smerenia, ca să-și facă milă cu neputința noastră și să ne acopere pe noi de toată ispita, spre slava lui. Amin.

XIV

Despre clădirea și buna întocmire a virtuților sufletului

1) Scriptura zice, despre moașele care țineau în viață copiii de parte bărbătească ai israeliților, că pentru că se temeau de Dumnezeu și-au făcut loruși case. Oare vorbește despre casele văzute? Și în ce înțeles spune că și-au făcut case pentru frica lui Dumnezeu?

Căci noi învățăm, dimpotrivă, că la timpul său lăsăm casele ce le avem pentru frica lui Dumnezeu. Deci nu despre casa văzută vorbește, ci despre casa sufletului. Pe aceasta și-o zidește cineva prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Scriptura ne învață prin aceasta că frica lui Dumnezeu face sufletul să păzească poruncile și prin porunci se zidește casa sufletului. Să luăm aminte deci și noi, fraților, la noi înșine și să ne temem și noi de Dumnezeu și să ne zidim nouă casă, ca să ne aflăm un acoperământ în vreme de iarnă, de ploi, de fulgere și de tunete, că în mare nevoie se află iarna cel ce nu are casă.

2) Dar cum se zidește casa sufletului? Meșteșugul acesta îl putem învăța întocmai de la casa văzută. Cel ce voiește să-și zidească această casă trebuie să o întărească din toate părțile și să ridice clădirea din toate cele patru părți, și să nu se îngrijească de o parte și pe celelalte să le nesocotească. De face așa, nu are niciun folos și nu-și împlinește scopul, ci cheltuiește, se ostenește și toate le face în zadar.

Așa este și cu sufletul. Omul nu trebuie să nesocotească nicio parte a clădirii, ci să o ridice în chip egal și cu bună întocmire. Aceasta este ceea ce spune Avva Ioan: „Eu voiesc ca omul să ia câte puțin din fiecare virtute, și nu cum fac unii, care țin o virtute și rămân în ea și o lucrează numai pe ea, iar de celelalte n-au nicio grijă”¹⁶³. Poate că în felul acesta ajung la o tărie deosebită în această virtute și de aceea nu sunt nici îngreunați de patima potrivnică ei. Dar sunt furați de celelalte patimi și sunt împovărați de ele,

163. „Pentru Avva Ioan Colov”, 34, PG 65, 216 A. La fel, Evagrie, *Capete gnostice*, 100 și „Epistola 2” (la W. Frankenberg, *Evagrius Ponticus*, Berlin, 1912, p. 582).

pentru că nu au grijă de ele, ci socotesc că au în ei ceva mare. Aceștia se aseamănă celui ce zidește un perete și-l înalță pe acesta atât de sus cât poate și privind la înălțimea acestui perete, socotind că a făcut ceva mare, nu știe că de va veni un vânt, îl va surpa la pământ. Căci stând singur nu e legat cu ceilalți pereți. Și nici acoperiș nu-și poate face cineva cu un singur perete. El rămâne descoperit din lipsa celorlalte părți. Deci nu trebuie să facă așa. Și cel ce voiește să-și clădească casa lui și să-i facă și acoperiș, trebuie mai degrabă s-o clădească din fiecare parte și s-o întărească de pretutindeni.

3) și vă spun cum: întâi trebuie să pună temelia, care este credința. Căci „fără de credință”, cum spune Apostolul, „nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu” (*Evrei 11, 6*). Apoi să zidească pe temelia aceasta clădirea după rânduiala ei. Se întâlnește cu ascultarea? Să pună o piatră a ascultării. Îl întâmpină vreo mânie din partea vreunui frate? Trebuie să pună o piatră a îndelungii răbdări. I se cere înfrânarea? Trebuie să pună o piatră a înfrânării. Astfel, din orice virtute care-l întâmpină trebuie să pună o piatră în clădire, și așa să o ridice în cerc cu o piatră a milei, o piatră a tăierii voii, o piatră a blândeții și cele asemenea. Dar în toate acestea trebuie să se îngrijească de răbdare și de bărbăție. Căci acestea sunt unghiurile și prin ele se strânge clădirea, și se unește perete cu perete și nu se apleacă, nici nu se desfac pereții unul de altul. Pentru că fără acestea nu poate să întărească cineva și să desăvârșească nicio virtute. Căci de nu are cineva bărbăție în suflet, nici nu răbdă. Și de nu e răbdare, nimeni nu poate izbuti în nimic. De aceea zice: „Întru răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre” (*Luca 21, 19*).

De asemenea, cel ce clădește trebuie să pună fiecare piatră pe lut (pe tencuială). Căci de va pune piatra pe piatră fără lut, pietrele se vor clinti și casa va cădea. Lutul este smerenia. Pentru că este din pământ și e călcat de picioarele tuturor. Și orice virtute adăugată fără smerenie nu este virtute, cum se zice și în *Gherontic*: „Căci precum e cu neputință să se alcătuiască o corabie fără piroane, așa e cu neputință să se mântuiască cineva fără smerita cugetare”¹⁶⁴. Deci cel ce voiește să facă vreun bine trebuie să-l lucreze cu smerenie, ca prin smerenie să se păstreze ceea ce s-a făcut.

Casa mai trebuie să aibă și niște legături (ἱμαντώματα), care sunt dreapta socoteală. Căci aceasta întărește casa și strânge piatră cu piatră și ține clădirea strânsă, dându-i pe lângă aceasta și o înfățișare frumoasă.

Iar acoperișul este iubirea, care este desăvârșirea virtuților, precum este acoperișul desăvârșirea casei.

Apoi, după acoperiș, urmează îngrăditura lui. Ce este îngrăditura lui? S-a scris și în Lege: „De vă veți zidi vouă casă și veți face acoperiș, faceți și o îngrăditură, ca să nu cadă copiii voștri de pe el” (*Deuteronomul* 22, 8). Îngrăditura este smerenia, căci ea încununează și păzește toate virtuțile. Precum fiecare virtute trebuie să se întărească cu smerenie, cum am spus că fiecare piatră se pune pe lut, așa și desăvârșirea virtuții are nevoie de smerenie. De aceea, înaintând sfinții în chip firesc în ea, ajung și la smerenie. Căci, precum mereu v-am spus, cu cât se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atât se vede pe sine mai păcătos.

164. Sfântul Atanasie cel Mare, „Viața Maicii Singlitichia”, PG 28, 1521 B.

Dar ce sunt copiii de care a spus Legea să avem grijă să nu cadă de pe acoperiș? Copiii sunt gândurile ce se nasc în suflet. Pe acestea trebuie să le păzim cu smerenie, ca să nu cadă de pe acoperiș, care am spus că e desăvârșirea virtuților¹⁶⁵.

4) Astfel, casa s-a desăvârșit: are legăturile, are acoperișul, are îngrăditura acoperișului. Cu un cuvânt, casa s-a desăvârșit.

Dar oare nu-i mai lipsește ceva? Am lăsat încă ceva afară. Ce este aceasta? Este un zidar meșter. Căci de nu este zidarul meșter, face clădirea strâmbă și poate cădea oricând. Meșterul este cel ce lucrează întru cunoștință. Căci se întâmplă că împlinește osteneala virtuții, dar, pentru că nu o împlinește întru cunoștință, își risipește osteneala, lucrează fără chibzuială și nu poate face lucru deplin. Și pune o piatră și ia alta, sau pune una și ia două. De pildă, iată vine un frate oarecare și-ți spune un cuvânt necăjindu-te, sau rănindu-te, și tu taci și-i pui metanie. Iată ai pus o piatră. Apoi mergi și spui altui frate: „M-a ocărat cutare; mi-a spus asta și asta; și nu numai că am tăcut, ci i-am pus lui și metanie”. Iată ai pus o piatră și ai luat două¹⁶⁶.

Iarăși, pune cineva metanie voină să fie slăvit și iată că smereniase află împreună cu slava deșartă. Aceasta înseamnă a pune o piatră și a o lua înapoi. Dar cel ce pune metania întru cunoștință se convinge pe sine în chip neîndoielnic că el a greșit și se încredințează pe sine însuși că el e vinovat. Aceasta înseamnă a pune metanie întru cunoștință. Altul lucrează tăcerea, dar

165. *O epistolă a lui Ioan Proorocul* (la Nicodim Aghioritul, p. 442).

166. *O epistolă a lui Ioan Proorocul către Dorotei* (la Nicodim Aghioritul, p. 333). L-a denunțat pe celălalt și s-a lăudat pe sine.

nu într-o cunoștință, căci socotește că săvârșește o virtute. Dar în fapt unul ca acesta nu o săvârșește. Dar cel ce tace într-o cunoștință se socotește nevrednic să vorbească, cum au zis Părinții¹⁶⁷. Aceasta este tăcerea într-o cunoștință. Iarăși, cine crede că nu are părere înaltă despre sine, dar socotește că face ceva mare pentru că se smerește, să știe că nu are nimic, fiindcă nu o face într-o cunoștință. Căci a nu avea părere înaltă despre sine într-o cunoștință este a se socoti pe sine că nu e nimic și că e nevrednic de a se socoti între oameni, cum a zis Avva Moise: „Tu, piele neagră, de tină, care nu ești om, ce vii între oameni?”¹⁶⁸

5) Altul, iarăși, slujește unui bolnav. Dar îi slujește pentru a avea plată. Nici acesta nu este într-o cunoștință¹⁶⁹. De aceea, orice motiv de întristare s-ari, îl oprește de îndată de la fapta cea bună și nu ajunge să o desăvârșească, pentru că nu o face într-o cunoștință. Dar cel ce slujește într-o cunoștință slujește pentru a dobândi milă, pentru a dobândi simțirea îndurării.

Cel ce urmărește un scop bun, orice i s-ar întâmpla: fie un necaz din afară, fie că bolnavul însuși l-ar supăra, poartă toate în chip netulburat, privind la

167. *Patericul*, „Pentru Avva Isaia”, după ed. *Sources Chrétiennes*, p. 429, n. 3.

168. *Patericul*, „Pentru Avva Moise”, 4, PG 65, 284 B.

169. În toate acestea, „cunoștința” poate să însemne mai degrabă „conștiință”. Toate faptele care nu sunt săvârșite din conștiința unei îndatoriri reale ca păcătos și a faptului că le facem cu ajutorul lui Dumnezeu, căci prin noi înșine suntem nimic, nu au o valoare adevărată, nu zidesc în noi niște virtuți. Numai când nu se încrede în sine într-o nimic, se află cineva în Dumnezeu și e mare cu adevărat, pentru că soarbe din puterea lui Dumnezeu, întrucât a dăruit zidul mândriei dintre el și Dumnezeu.

scopul său și știind că mai degrabă bolnavul îl slujește pe el, decât el, pe bolnav¹⁷⁰. Căci să credeți că cel ce slujește întru cunoștință unui bolnav are ușurare și de patimi și de războaie. Fiindcă eu știu că un frate războit de a poftă urâtă, pentru că slujea unui bolnav de dizenterie întru cunoștință, s-a izbăvit de război.

Dar și Evagrie zice despre un oarecare mare bătrân că a izbăvit pe unul dintre frați de unele din nălucirile de care era tulburat noaptea, poruncindu-i să slujească celor bolnavi și în același timp să postească. Și spunea, întrebând despre înțelesul aflat în aceasta, că „nimic nu stinge astfel de patimi, ca mila”¹⁷¹. Dar dacă se nevoiește cineva fie pentru slava deșartă, fie socotind că împlinește astfel o virtute, unul ca acesta nu se nevoiește întru cunoștință¹⁷². El începe prin aceasta să disprețuiască pe fratele său, socotindu-se pe sine ca ceva mare. Și astfel se va afla nu numai punând o piatră și luând două, ci în primejdie să dărâme tot zidul prin osândirea aproapelui. Dar cel ce se înfrânează întru cunoștință nu socotește că împlinește o virtute; nici nu voiește să fie lăudat ca unul ce se nevoiește, ci voiește ca prin înfrânare să dobândească neprihănirea¹⁷³, și prin aceasta să ajungă la smerenie. Căci zic Părinții că „drumul spre smerenie este în ostenele trupești întru cunoștință”¹⁷⁴, și celelalte. Și, pe scurt, fiecare virtute trebuie să o lucreze cineva astfel,

170. Clement al Alexandriei: „Cel ce dă o faptă bună, în realitate, o primește” (*Stromate*, II, 102, 2, în: *Sources Chrétiennes*, 38, p. 112).

171. Evagrie, *Capete practice*, II, 91, PG 40, 1240 B.

172. Trebuie să săvârșești orice bine cu conștiința că nu-l faci cum trebuie.

173. Avva Nil, „Despre diferite gânduri rele”, PG 79, 1148 C.

174. *Everghetinosul*, vol. I, 45.

ca să o dobândească și să ajungă întru deprinderea ei. În felul acesta, va fi bun meșter, un zidar putând să clădească o casă întărită.

6) Dar cel ce voiește să ajungă cu Dumnezeu la o astfel de stare bună nu trebuie să spună că virtuțile sunt mari și nu poate să ajungă la ele. Aceasta e propriu sau celui ce nu nădăjduiește în ajutorul lui Dumnezeu, sau celui ce se lenevește să se apuce de vreun bine. Căci spuneți-mi ce virtute voiți, și să începem nevoința pentru ea. Și veți vedea că de voi atârna să o dobândiți. Iată, ni se spune: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți” (*Matei 5, 43*). Nu te gândești cât de departe ești de această virtute, ca să începi să te temi și să zici: „Cum pot să iubesc pe aproapele ca pe mine însumi? Cum pot să port grijă de necazurile lui ca de ale mele, și mai ales de cele ascunse în inima lui, pe care nici nu le văd, nici nu le cunosc, ca pe ale mele?” Nu te îngrijii gândind la acestea și nu socoti că virtutea aceasta este covârșitor de mare și anevoie de dobândit, ci fă începutul, crezând lui Dumnezeu. Arată-I Lui hotărârea ta și sânguinta ta și vei vedea ajutorul ce ți-l va da ca să o dobândești.

De pildă, presupune că sunt două scări: una duând sus, la cer, și alta coborând jos, în iad, și tu stai pe pământ între cele două scări. Să nu te apuci să gândești și să zici: „Cum pot să zbor de pe pământ și să mă aflu dintr-o dată sus, în vârful scării?” Căci nu e cu putință și nici nu-ți cere Dumnezeu aceasta, ci păzește-te deocamdată să nu cobori mai jos: să nu faci rău aproapelui, să nu-l rănești, să nu-l clevești, să nu-l ocărăști, să nu-l disprețuiești. Și apoi începe să-i faci câte puțin bine, slujind pe fratele tău cu cuvântul, având milă de el, dându-i vreun lucru când are

nevoie de el și așa, urcând câte o treaptă, vei ajunge cu Dumnezeu și la vârful scării¹⁷⁵. Căci, ajutând câte puțin pe aproapele, ajungi să și voiești ceea ce e în folosul lui ca și cum ar fi în folosul tău. Și aceasta este „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți”. De vom căuta, vom afla, și de vom cere lui Dumnezeu, ne va lumina. Căci zice în Evanghelie: „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide” (Matei 7, 7). „Cereți”, zice, ca să cereți prin rugăciune. Iar „căutați”, zice, ca să cercetăm cum vine această virtute, ce o aduce pe ea și ce trebuie să facem ca să o dobândim. „Căutați și veți afla” înseamnă a cerceta astfel în fiecare zi. Iar „a bate” înseamnă a lucra poruncile. Căci tot cel ce bate bate prin mâini, iar mâinile au înțelesul de făptuire.

Deci trebuie nu numai să cerem, ci să ne și sânguim a căuta și a face, cum a zis Apostolul: „Pregătiți spre tot lucrul bun” (2 Corinteni 9, 8). Ce înseamnă „pregătiți”? Când cineva voiește să construiască o corabie, întâi pregătește tot ce trebuie unei corăbii, până la cele mai mici bucăți de lemn, până la smoală și la pânze. La fel, când femeia voiește să alcătuiască războiul de țesut, pregătește până la cel mai mic cui și fir. Astfel, a fi „pregătit” înseamnă a avea pregătite toate cele de trebuință ale lucrului.

7) Astfel deci, trebuie să fim pregătiți și noi spre tot lucrul bun, având toată pregătirea noastră ca să facem voia lui Dumnezeu cu cunoștință, cum voiește El și cum Îi place. Dar ce înțelege Apostolul când zice: „Voia lui Dumnezeu cea bună și bineplăcută și

175. Ideea „scării” începuse să preocupe pe călugării din apropierea muntelui Sinai înainte de apariția lucrării lui Ioan Scărarul.

desăvârșită”? (*Romani* 12, 2). Toate cele ce se fac se fac fie prin îngăduința lui Dumnezeu, fie prin bunăvoința Lui, cum zice prin proorocul: „Eu sunt Domnul care fac lumină și zidesc întuneric” (*Isaia* 45, 7). Și iarăși: „Nu este răutate în cetate pe care să nu o fi făcut Domnul” (*Amos* 3, 6). Răutate numește toate supărările, sau toate necazurile ce ni se întâmplă spre certarea noastră, pentru răutatea noastră. Acestea sunt: foametea, cutremurul, seceta, bolile, războaiele. Acestea nu se întâmplă prin bunăvoința lui Dumnezeu, ci prin îngăduința Lui. Căci Dumnezeu îngăduie să fie aduse asupra noastră spre folosul nostru. Acestea deci nu voiește Dumnezeu ca noi să le voim, nici ca noi să lucrăm împreună cu El la săvârșirea lor. De pildă, este voia lui Dumnezeu, cum am spus, prin îngăduință, ca să se dărâme o cetate. Dar nu voiește ca și noi, pentru că este voia lui Dumnezeu să o dărâme pe ea, să aruncăm foc și să o ardem, sau să luăm securile și să o nimicim. Se întâmplă iarăși, prin îngăduința lui Dumnezeu, ca cineva să fie necăjit, sau să se îmbolnăvească. Dar nu voiește ca și noi, pentru că este voia Lui ca cineva să fie necăjit, să-l necăjim, sau să spunem că, odată ce e voia lui Dumnezeu să fie bolnav, să nu-l miluim pe el. Aceasta nu vrea Dumnezeu; nu vrea ca noi să slujim unei astfel de voi a Lui. El voiește să fim buni, în înțeleșul că nu voiește să voim aceleași lucruri pe care le face El.

Dar ce voiește să voim noi? Voiește să voim voia Lui cea „bună”, cea care se face, cum am spus, după bunăvoință. Aceasta constă în toate ce se fac potrivit poruncii: să ne iubim unii pe alții, să avem milă, să facem milostenie și toate cele asemenea. Aceasta este voia Lui cea bună. Dar care este și cea „bineplăcută”?

Căci, făcând cineva vreun bine, nu înseamnă numai-decât că face și ceva bineplăcut Lui. Și o spun cum: se întâmplă că cineva găsește o fetiță orfană și săracă, dar frumoasă, și o place pentru frumusețea ei și o ia și o crește, socotind că o face pentru că e orfană. Aceasta e voia lui Dumnezeu cea bună, dar nu și bineplăcută. Cea bineplăcută este când face cineva milostenie nu pentru vreun gând omenesc, ci pentru binele însuși, din milă. Acesta este bineplăcut lui Dumnezeu¹⁷⁶.

Iar „desăvârșită” este când face cineva milostenie nu cu zgârcenie, nu cu greutate, nici cu întristare, ci cu toată puterea, cu toată hotărârea, dând așa cum primește, făcând bine așa cum i se face bine¹⁷⁷. Atunci se face voia lui Dumnezeu cea desăvârșită. Atunci se află făcând cineva voia lui Dumnezeu cea bună și bineplăcută și desăvârșită, cum zice Apostolul. Aceasta înseamnă a lucra într-o cunoștință¹⁷⁸.

8) Trebuie să cunoască cineva că binele milosteniei, că harul ei este așa de mare, că poate ierta păcatele. Căci zice proorocul: „Răscumpărarea bărbatului este

176. Trebuie să facem binele pentru el însuși, adică pentru altul, nu pentru un interes al nostru. Acesta este actul depășirii noastre adevărate.

177. Tot ce avem am primit și primim în continuare de la Dumnezeu. Iar El nu ne dă cu zgârcenie și cu tristețe, ci cu toată inima. Așa trebuie să facem și noi. Cu atât mai mult cu cât nu dăm ceva al nostru propriu-zis, ci ceea ce am primit de la Dumnezeu.

178. În toate faptele bune, în toate virtuțile, Avva Dorotei ne arată treptele lor lăuntrice, sau treptele lăuntrice ale noastre, care sunt pași din ce în ce mai puțin greoi, din ce în ce mai puțin împiedicați de păcatul egoismului. Săvârșirea binelui nu e un lucru simplu și egal tuturor și în toate împrejurările. Ea înscrie o mișcare în sus, făcută cu eforturi, cu greutate; e o smulgere treptată din egoismul nostru.

însăși bogăția lui" (*Pilde* 13, 8). Și iarăși, în altă parte, zice: „Răscumpără cu milostenii păcatele tale" (*Daniel* 4, 24). Dar Domnul însuși zice: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru Cel din ceruri milostiv este" (*Luca* 6, 36). N-a zis: „Postiți, precum Tatăl vostru Cel din ceruri postește", nici n-a zis: „Fiți neagonisitori, precum Tatăl vostru Cel din ceruri este neagonisitor", ci zice: „Fiți milostivi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri milostiv este". Aceasta e virtutea care ia în chip deosebit ca pildă pe Dumnezeu, căci ea e o însușire proprie Lui (îl caracterizează pe El). De aceea trebuie să luăm aminte, cum am spus, la scopul ei și să facem milostenie întru cunoștință.

Căci mare e deosebirea și în scopul milosteniei. Fiindcă se întâmplă ca unul să facă milostenie pentru a se binecuvânta țarina lui, și Dumnezeu binecuvântează țarina lui. Altul face milostenie pentru a scăpa corabia lui, și Dumnezeu scapă corabia lui. Altul o face pentru copiii lui, și Dumnezeu izbăvește și păzește pe copiii lui. Altul o face pentru a se slăvi, și Dumnezeu îl slăvește pe el. Dumnezeu nu lasă pe nimeni nerăsplătit, ci dă fiecăruia ce voiește, când prin aceasta nu se vatămă sufletul lui. Deci toți își iau plata lor. Căci nimic nu li s-a pus deoparte de către Dumnezeu¹⁷⁹. Pentru că și scopul pe care îl urmăresc nu era spre folosul sufletului lor. Ai făcut milostenie pentru ca să ți se binecuvânteze țarina ta? Dumnezeu ți-a binecuvântat țarina ta. Ai făcut-o pentru copiii tăi? Dumnezeu ți-a păzit copiii tăi¹⁸⁰. Ai făcut-o ca să te slăvești? Dumnezeu

179. *Everghetinosul*, vol. IV, 2, p. 9.

180. Aceasta nu stă în contradicție cu porunca de a ne ruga pentru alții. Căci trebuie să învingem egoismul și în rugăciune.

te-a slăvit. Deci ce-ți mai datorează Dumnezeu? Ți-a dat răsplata pentru ceea ce ai făcut.

9) Dar este un altul care face milostenie ca să se izbăvească de chinurile viitoare. Acesta o face pentru sufletul său. El o face după Dumnezeu, dar nu o face și cum voiește Dumnezeu. Căci se află încă în simțirea de rob. Și robul nu face voia Domnului său de bunăvoie, ci temându-se să nu fie bătut. La fel și acesta o face ca să se izbăvească de chinuri, și Dumnezeu îl izbăvește de ele¹⁸¹. Altul face milostenie, ca să-și ia plata. Acesta e mai înalt ca cel dintâi. Dar nici aceasta nu e încă așa cum voiește Dumnezeu. Căci nu e în simțirea de fiu ci, precum simbriașul nu face voia stăpânului decât ca să ia plată de la stăpân și să câștige, așa și acesta o face ca să aibă răsplată.

Trei sunt stările sufletești în care putem să facem binele, cum zice Sfântul Vasile¹⁸². Acestea vi le-am spus și altădată. Facem binele fie temându-ne de chinuri, și atunci suntem în stare de robi; fie pentru a lua plata, și atunci suntem în simțirea simbriașului; fie pentru binele însuși, și atunci suntem în simțirea fiului¹⁸³. Căci fiul nu face voia

Dar trebuie să ne rugăm nu pentru bunurile lor lumești, sau nu numai pentru acestea, ci pentru mântuirea oamenilor.

181. De se duce din această lume cu această simțire, nu va fi chinuit, dar nici nu va simți toată bucuria iubirii lui Dumnezeu.

182. În *PG*: Grigorie.

183. Avva Dorotei socotește că e unul și același lucru „a face binele pentru el însuși” și a-l face în simțirea de fiu, adică din dragostea de fiu față de Părintele nostru, Dumnezeu. Numai în dragostea pentru Dumnezeu trăim binele în el însuși. Căci binele adevărat este relația de iubire cu altă persoană și, în ultimă analiză, cu Dumnezeu, cu Care poți fi în relație de iubire veșnică și de iubire care nu obosește. „Binele în El însuși” nu e deci ceva netrăit de persoana

tatălui din frică, nici ca unul care voiește să ia de la el plată, ci ca unul care voiește să-l slujească pe el însuși, care voiește să-l cinstească și să-l odihnească în el însuși¹⁸⁴. Deci și noi trebuie să facem milostenie pentru binele însuși, pătimind împreună cu alții ca și cu mădularele noastre. Așa trebuie să slujim pe cineva, ca și cum noi am fi sluiți prin aceia. Așa trebuie să dăm, ca și cum am primi noi înșine¹⁸⁵.

noastră, ci binele care e cu adevărat bine; e „Persoana care e în Sine bine” și deci izvorul din care izvorăște veșnic binele, și încă spre noi, dacă ne deschidem prin iubire iubirii Ei. Frica te ține exterior Persoanei, nu te lasă să simți revărsându-se în tine bunătatea Ei; interesul răsplății, la fel. Ești încă închis în tine însuți, deși știi de Persoana lui Dumnezeu și o socotești superioară. Dar nu te-ai pus în comunicare launtrică cu Ea. Neavând încă simțirea de fiu, nu simți că toate cele ale Tatălui sunt ale tale, că adică inima Lui se revarsă în inima ta. Cât ești în simțirea simbriașului, Dumnezeu îți dă ceva din al Său, dar nu Se dă pe Sine însuși, nici nu-ți dă toate ale Lui, ca să le aibă în comun cu tine. Numai în cazul din urmă ai „Binele în El însuși”.

184. Sluga nu se referă cu slujirea ei la Persoana celui pe care-L slujește, ci la plata pe care are să o primească; nu vrea să facă bucuria acelei Persoane, dovedindu-l dragostea. Nu se dă pe sine Aceleia și n-o slujește pentru Ea, ci pentru sine. Nu slujește „Binelui” (sau Persoanei care este izvorul binelui) pentru El însuși; nu iubește „Binele” în El însuși. Nu restabilește în mod deplin relația directă între sine și Dumnezeu. De aceea nu se bucură de viața deplină pe care o reprezintă Persoana aceea și pe care i-o comunică în acea relație.

185. Arătând iubire pentru Dumnezeu în Sine, pentru relația directă cu El, o facem și pentru persoana în sine a celui alt om, intrând în relație directă cu ea. Căci și ea este un bine în sine; și de la ea ne vine viața, cum nu ne vine de la lucruri. Cine s-a obișnuit să simtă pe Dumnezeu ca Persoană și viața reală ce-i vine din El a descoperit și valoarea semenului ca persoană care depășește infinit toate lucrurile. Deci făcând binele pentru

Aceasta este milostenia într-o cunoștință. Așa ne aflăm, cum am spus, în simțirea fiului.

10) Nimeni nu poate spune: sunt sărac și nu am de unde să miluiesc. Căci chiar dacă nu poți da, ca bogații aceia care aruncau darurile lor în vistierie, dă doi bănuți, ca văduva aceea săracă (*Marcu 12, 42; Luca 21, 2*), și-i va primi Dumnezeu pe ei mai mult decât darurile acelea. Nu ai nici atât? Dar ai putere și poți să miluiești prin slujire pe cel bolnav. Nu poți nici aceasta? Poți să mângâi prin cuvânt pe fratele tău. Miluiește-l deci prin cuvânt și ascultă pe cel ce zice: „cuvântul bun e mai presus de daruri” (*Isus Sirah 18, 17*)¹⁸⁶.

Să presupunem că nu poți să folosești altuia nici prin cuvânt, dar poți să faci milă cu fratele tău când se înfurie, răbdându-l pe el în vremea tulburării lui, văzându-l ispitit de vrăjmașul comun; căci în loc de a-i spune un cuvânt rău și de a-l tulbura și mai mult, taci și îl miluiești pe el și sufletul lui, smulgându-l din stăpânirea vrăjmașului. Poți iarăși, de-ți greșește ție fratele tău, să-l miluiești pe el și să ierți păcatul lui, ca să iei și tu iertare de la Dumnezeu. Căci zice: „Iertați și vi se va ierta vouă” (*Luca 6, 37*). Și te vei afla făcând milă sufletului fratelui tău, iertându-i lui

Dumnezeu ca Persoană, pentru a-l face plăcere Lui, îl facem și pentru oameni ca persoane iubite de Dumnezeu. Și invers: când am descoperit cu adevărat valoarea semenului ca persoană, ca izvor netrecător de fericire și de atenție pentru mine, ca subiect transmițător al iubirii lui Dumnezeu, am descoperit și pe Dumnezeu ca taină personală.

186. Sunt și cuvinte prin care se comunică viața, chiar mai direct decât prin bunuri materiale, când pornesc de la inimă și merg la inimă. Desigur aici nu trebuie să fie o fugă de dăruirea unor bunuri pentru cel ce poate să o facă.

cele ce ți le-a greșit ție. Căci ne-a dat Dumnezeu puterea să iertăm, dacă voim, unii altora greșelile ce ni s-au făcut nouă¹⁸⁷. Și dacă nu poți milui trupul, poți milui sufletul lui. Și ce milă e așa de mare ca mila făcută sufletului? Căci precum sufletul e mai cinstit decât trupul, așa și mila făcută sufletului e mai mare decât cea făcută trupului.

Deci nimeni nu poate spune: „Nu pot să miluiesc”. Fiecare poate, după puterea lui și după starea sufletului lui, să facă milă, numai să se sânguiască fiecare ca acel bine pe care-l face să-l facă întru cunoștință¹⁸⁸, precum am spus despre fiecare virtute. Căci am spus că acela ce face binele întru cunoștință, acela este zidarul cel cercat și meșterul care clădește casa întărită.

187. Dumnezeu ne-a dat putere de a ne ierta unii altora, în sensul că ceea ce iertăm noi altora și alții nouă este iertat de fapt și de către Dumnezeu; că pentru acelea nu vom mai fi judecați. Dumnezeu ne-a cedat, în scopul acesta, din puterea Lui. Numai din puterea Lui de judecată nu ne-a cedat, pentru că dăm dovadă că facem uz rău de puterea pe care nici n-o avem de fapt, ci numai ne închipuim că o avem. Dumnezeu lasă să circule bunătatea Sa printre oameni, ca o apă prin canalele subterane ale pământului Său, ca de la plantă la plantă.

Dar dacă noi putem să ne iertăm unii pe alții în mod efectiv, ștergându-ne păcatele reciproce, de ce n-ar avea preotul, ca reprezentant al întregii Biserici sau comunități din încredințarea lui Dumnezeu, puterea de a ierta păcatele făcute de unul sau de altul din credincioșii tuturor celorlalți oameni și păcatele împotriva lui Dumnezeu? Dar și el are numai puterea de a ierta, însă nu de a osândi.

188. Să-l facă „întru cunoștință”, căci îl face pentru mântuirea celui alt și a sa, deci și pentru cinstirea lui Dumnezeu. Să-l facă în orizontul larg al cunoașterii valorii eterne a persoanei omenești, înrădăcinată în relația cu Persoana lui Dumnezeu și pentru a o întări în această relație.

Despre acesta zice și Evanghelia: „Cel înțelept zidește casa sa pe piatră” (*Matei 7, 24*) și nimic din cele potrivnice nu poate să o clatine pe ea. Dumnezeu, iubitorul de oameni, să vă dea vouă să ascultați și să faceți cele ce le auziți, ca să nu se facă nouă cuvintele acestea spre osândă în ziua Judecății. Că a Lui este slava în veci. Amin¹⁸⁹.

189. „Învățătura a XV-a” (Despre post), a XVI-a, care explică un tropar al Sfântului Grigorie Teologul la Paști, și a XVII-a, care explică unele cuvinte despre mucenici ale aceluiași, le omitem, ca neavând densitatea celorlalte texte ale lui Dorotei.

ALE LUI AVVA DOROTEI

Diferite epistole

A.

Către unii care trăiau în chilie și l-au întrebat despre întâlniri

1) Spun Părinții că a ședea în chilie e jumătate și a te întâlni cu bătrânii e tot jumătate¹⁹⁰. Cuvântul înseamnă că atât pentru șederea în chilie, cât și pentru ieșirea din chilie are nevoie cineva, la fel, de trezvie și de a ști pentru ce trebuie să se liniștească pe sine și pentru ce trebuie să se întâlnească cu părinții și cu frații. Căci de privește cineva cu luare-aminte la scopul acestora, se va strădui să facă precum au spus Părinții: când șade în chilie se roagă, cugetă, face puțin lucru de mână, se îngrijește, după putere, de gânduri; iar când întâlnește vreodată pe cineva, află și vede starea aceluia și anume dacă se poate folosi din starea fraților sau nu, și dacă se poate întoarce nevătămat în chilia lui. Și dacă-l vede pe acela vătămându-l în ceva, își descoperă neputința sa; descoperă că până acum n-a câștigat nimic din liniștire și se întoarce umilit în chilia sa, plângând, pocăindu-se, rugând pe Dumnezeu pentru neputința sa. Și așa șade mai departe în chilie, luând aminte la sine însuși. Apoi iarăși vine la oameni și se privește pe sine de a rămas ușor de biruit în cele dintâi sau în altele, și apoi se întoarce iarăși în chilia sa, făcând la fel aceleași lucruri: plângând, pocăindu-se, rugându-se lui Dumnezeu pentru

190. „La Avva Pimen”, *Codex Parisinus Graecus*, nr. 1598, f. 73.

starea lui. Astfel chilia înaltă, iar oamenii pun la probă. Deci bine au zis Părinții că a ședea în chilie e jumătate și a se întâlni cu bătrânii e tot jumătate.

2) Deci și voi, când vă întâlniți între voi, trebuie să știți pentru ce ieșiți din chilie și să nu ieșiți degeaba niciodată. Căci cel ce umblă fără rost, cum au zis Părinții, se va osteni în zadar. Deci fiecare, când face un lucru, trebuie să aibă numaidecât în vedere un scop și să știe pentru ce face lucrul acela.

Care e deci scopul ce trebuie să-l avem când mergem unii la alții? Întâi, pentru dragoste. Căci zice: „Ai văzut pe fratele tău, ai văzut pe Dumnezeu”¹⁹¹. Al doilea, pentru a auzi cuvântul lui Dumnezeu. Pentru că în mulțime umblă cuvântul lui Dumnezeu. Căci ceea ce unul adeseori nu știe, întreabă pe altul¹⁹².

191. „La Avva Pimen”, 168, PG 65, 361 C. O extraordinar de lapidară redare a cuvântului lui Iisus: „Când ați făcut unuia din acești prea mici frați ai mei, Mie ați făcut” (*Matei* 25, 45). În semenul nostru este Dumnezeu nu numai ca în unul ce poartă chipul lui Dumnezeu, dar și ca în unul ce-și are fundamentul în Dumnezeu și se menține ca om prin dialogul lui ontologic cu Dumnezeu, chiar dacă nu e conștient de aceasta. Prin om se vede Dumnezeu, omul duce în Dumnezeu prin faptul libertății, al gândirii lui. Pe măsură ce se realizează mai mult, devine el însuși mai conștient de aceasta și e simțit ca atare de semenii săi. Prin orice „tu” uman stăm în fața lui „Tu” dumnezeiesc, plini de o responsabilitate necondiționată. De aceea, în oglinda altuia omul își cunoaște starea sa proprie, cum se zice mai departe. Ceea ce omul vrea să știe adeseori despre sine o află fără să vrea de la altul. Fie că acela i-o spune, fie că se vede el însuși în relație responsabilă satisfăcută sau nesatisfăcută cu acela, și în comparație între ce e și ce trebuie să fie. Numai fiind amândoi împreună își văd scăderile lor mai accentuate, sau insuficiențele în împlinirea datoriilor lor reciproce, dar în legătură desigur cu acel „Tu” care le descoperă, fără ca ei să vrea, norma omului adevărat.

192. O extraordinară punere în valoare a omului în Dumnezeu.

Apoi și pentru a ne cunoaște, cum am zis înainte, starea noastră. De pildă, gândește că, mergând cineva să mănânce cu cei ce se află împreună cu el, se cunoaște pe sine și se vede, de se pune mâncare bună și de-i place, de se poate înfrâna să nu ia din ea, sau de se silește să nu nedreptățească pe fratele ca să ia mai mult din ea, decât dacă s-ar da împărțită pentru fiecare, sau de se silește să nu ia partea mai mare și să lase aceluia pe cea mai mică. Căci este câteodată câte unul care se rușinează să întindă mâna și să lase partea mai mică în fața fratelui său, și să ia pe cea mai mare din fața sa¹⁹³. Dar oare ce însemnătate are deosebirea dintre partea mai mare și cea mai mică? Oricât de mică ar fi deosebirea între cele două părți, oare nu se vede și din lucruri de acestea neînsemnate când cineva se lăcomește împotriva fratelui său și păcătuiește? Iarăși, el bagă de seamă de se poate reține de la multe mâncăruri și nu se predă pe sine, ca de obicei, când se află în fața multor feluri de bucate, pornit spre săturare; de se păzește pe sine de cutezanță, când vede pe fratele său înconjurat cu mai multă cinste sau servit mai mult decât el; și de nu suferă, văzând pe altul plin de îndrăzneală față de cineva, sau vorbind mult, sau neadunat în sine; de nu dă atenție la aceasta, nici nu-l judecă, ci privește mai mult la cel foarte cuviincios; de se silește să facă precum se spune despre Avva Antonie că, mergând

193. În sfaturile duhovnicești de curățire de patimi găsim adeseori reguli de purtare de o uimitoare bună-cuviință; sfaturi în care se exprimă și se urmărește un ideal de mare delicatețe. E delicatețea sfinților, care depășește orice cod al manierelor elegante. Căci ele nu urmăresc numai o acoperire formală a grosolăniei interesate, ci o tăiere din rădăcină a pricinilor care o întrețin.

la unii, de vedea ceva bun la oricare din ei, aceea o lua și o reținea: de la unul blândețea, de la altul smerenia, de la altul liniștea și se afla având ale fiecăruia în sine însuși.

Iată așa trebuie să facem și noi și pentru acestea să ne întâlnim. Și când ne întoarcem la chiliile noastre, să ne cercetăm pe noi înșine și să aflăm cu ce ne-am folosit sau în ce ne-am păgubit. Și îndată ce aflăm că am fost acoperiți, să mulțumim lui Dumnezeu care ne-a acoperit pe noi ca să trecem nevătămați. Iar pentru cele ce am greșit să ne pocăim, să ne tânguim, să ne plângem starea noastră.

3) Căci fiecare se vatămă sau se folosește din pricina stării sale. Pentru că nimeni nu vatămă pe altul, ci de ne vatămăm, precum am spus, din starea noastră ne vatămăm. Căci putem, cum vă spun mereu, dacă voim, să ne folosim, sau să ne vatămăm din orice lucru¹⁹⁴.

Să vă dau o pildă, ca să vedeți că așa este. Se întâmplă ca cineva să stea noaptea într-un loc oarecare; nu zic călugăr, ci cineva din oraș. Și trec pe lângă el trei oameni. Unul socotește că acela așteaptă pe

194. Chiar așa căzută, creația rămâne darul lui Dumnezeu. Dar atârnă de noi ca să ne folosim de acest dar spre binele nostru, sau spre pieirea noastră. Chiar de cele obiectiv grele și apăsătoare ne putem folosi spre bine, întărind duhul nostru prin suportarea lor. Creația nu a devenit nici prin cădere un rău sau un bine unilateral fatal, ci ea se păstrează ca o unealtă care poate fi folosită spre bine sau spre rău de libertatea noastră. Dumnezeu a lăsat totul la decizia noastră. E marea cinste ce ne-a dat-o, cinste care implică și o mare răspundere și un mare risc. De noi depinde să descoperim măreția creației și generozitatea lui Dumnezeu față de noi prin ea, putând ajunge prin ea până la îndumnezeire, sau să o facem un prilej de hulă împotriva lui Dumnezeu și să cădem prin ea în osânda veșnică.

cineva ca să meargă să curvească împreună; altul socotește că e un hoț; iar al treilea socotește că l-a chemat vreun prieten al lui, din casa vecină, și-l așteaptă să iasă și să meargă undeva împreună la rugăciune. Iată toți trei l-au văzut pe același om și în același loc și totuși n-au avut toți trei despre el același gând, ci unul a gândit aceasta, altul aceea, și celălalt altceva, după starea lor proprie. Sunt unele trupuri producătoare de sucuri amare și rele și, orice mâncare ar lua, o prefacă în sucuri neplăcute, chiar dacă mâncarea ar fi folositoare. Deci nu din mâncare e pricina, ci trupul însuși, cum am spus, are un amestec rău de sucuri și deci în chip necesar lucrează și prefacă mâncărurile după amestecul lui.

Așa e și cu sufletul care are o deprindere rea. Se vatămă din fiecare lucru, chiar dacă lucrul este folositor. Presupune că este un vas cu miere și cineva aruncă în el puțin absint (pelin). Nu nimicește acea puțină licoare toată dulceața din vas și nu face toată mierea amară? Așa facem și noi. Aruncăm puțin din amărăciunea noastră și nimicim tot binele apropiat, văzând acel bine potrivit relei deprinderi din noi și schimbându-l după reaua noastră deprindere. Iar cei ce au o deprindere bună se află ca unul care, având un trup cu sucuri bune, chiar de ar mânca ceva vătămător, prefacă aceea în bunele lui sucuri (în bunul lui amestec humoral) potrivit cu amestecul lui și mâncarea cea rea nu-i face niciun rău. Pentru că, precum am spus, trupul lui are un amestec bun de sucuri (un bun amestec humoral) și prefacă hrana după amestecul lui. Și precum am zis de primul că prefacă, potrivit cu răul lui amestec, chiar mâncarea cea bună în amestecul lui rău de sucuri, așa și acesta prefacă

și mâncarea cea rea, potrivit cu bunul amestec de sucuri al trupului său, în sucuri bune.

Să vă dau o pildă, ca să înțelegeți și mai bine. Trupul porcului are un amestec de sucuri foarte bune. Iar hrana lui este din fructe și ramuri de finic și lucruri din mocirlă. Și totuși, pentru că are un trup cu sucuri bune, deși are o astfel de hrană, o preface în sucuri bune. Așa și noi, de avem o deprindere bună și o stare bună, putem, cum am zis înainte, să ne folosim din fiecare lucru, chiar dacă lucrul acela nu e folositor. Bine zice proverbul: „Cel ce privește cu blândețe se va milui” (*Pilde* 28, 13), și în alt loc: „Bărbatului nebun toate îi sunt potrivnice” (*Pilde* 14, 7).

4) Am auzit de un frate oarecare care, când cercea pe vreunul dintre frați și vedea chilia neîngrijită, își zicea în sine: „Fericit este acest frate, că nu se îngrijește de cele multe, sau mai bine zis nu se îngrijește de nimic din cele pământești, și astfel toată mintea lui și-a luat-o sus. Căci nici chilia lui nu are vreme să și-o pună în rânduială”. Și iarăși, când mergea la altul și vedea chilia lui îngrijită, curată, împodobită, își zicea iarăși în sine: „Așa cum sufletul acestui frate este curat, tot așa este curată și chilia lui. Și după starea sufletului lui este și starea chiliei lui”¹⁹⁵. Și niciodată nu zicea de vreun frate că acesta este leneș, sau acesta este risipitor, ci, după starea bună a lui, se folosea de la fiecare. Bunul Dumnezeu să ne dea și nouă o stare lăuntrică bună, ca să ne putem folosi și noi de la fiecare și să nu vedem niciodată păcatul fratelui. Și de-l vedem sau îl bănuim, datorită răutății din noi, îndată să

195. De fapt, unul nu îngrijește de cele din afară pentru că e preocupat de cele mai înalte, iar altul, pur și simplu din lene.

întoarcem gândul nostru spre o bună cugetare. Căci nevederea păcatului aproapei naște în noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, bunătatea prin care bineplăcem lui Dumnezeu. Că a Lui este slava în vecii vecilor. Amin.

B.

Către întâistătorii și ucenicii din mănăstire: cum trebuie să povățuiască cei dintâi pe frați și cum trebuie să se supună cei din urmă

1) De ești povățuitor al fraților, îngrijește-te de ei cu asprimea inimii și cu dragostea îndurătoare. Învață-i cu fapta și cu cuvântul cele ce trebuie făcute, dar cel mai mult cu fapta, pentru că pildele sunt mai lucrătoare. De ești în putere, fii pildă lor și în cele trupești; iar de ești slab, fii pildă lor prin așezarea cea bună a sufletului și prin roadele Duhului înșirate de Apostol: prin iubire, îndelungă-răbdare, bucurie, pace, blândețe, bunătate, credință și prin înfrânarea de la toate patimile (*Galateni* 5, 22). Iar pentru greșalele ce se întâmplă nu te necăji prea tare, ci arată, fără tulburare, vătămarea ce vine din greșală; și dacă trebuie să cerți, fă-o potrivit cu persoana și cu timpul¹⁹⁶.

Nu judeca greșalele mici cu asprimea cu care le judeci pe ale tale, nici nu le mustra neconținut. Căci aceasta e greu de purtat și obișnuirea cu mustra-rea duce pe cel mustrat la nesimțire. Nu porunci cu

196. Potrivit cu starea în care se află în acel moment persoana respectivă.

trufie, ci sfătuiește-te smerit cu fratele. Căci acest cuvânt are putere de îndemn și înduplecă mai mult și odihnește pe fratele.

2) Iar în vremea tulburării fratelui ce ți se împotrivesc, păzește limba ta ca să nu grăiască nicidecum ceva întru mânie, și nu lăsa inima ta să se înalțe împotriva lui, ci adu-ți aminte că fratele și mădularul în Hristos și chipul lui Dumnezeu e ispitit de vrăjmașul nostru comun, și ai milă de el ca nu cumva, robindu-l diavolul prin lovitura iușimii, să-l omoare cu ținerea de minte a răului și din negrija noastră să se piardă sufletul lui pentru care a murit Hristos. Gândește-te că și tu ești supus la aceleași judecăți ale mâniei și, cunoscând neputința ta, ai milă de fratele tău și mulțumește că ți s-a dat prilej să ierți, ca să-ți fie iertate și ție de Dumnezeu cele mai mari și mai multe. „Iertați și se va ierta vouă” (*Luca 6, 37*). Socotești oare că se vatămă fratele tău prin îndelunga ta răbdare? Dar Apostolul poruncește să biruim răul cu binele (*Romani 12, 21*), nu răul, cu răul. Căci și Părinții spun: „Când, certându-l pe altul, ești stârnit spre mânie, ai împlinit patima ta”¹⁹⁷. Și niciun om înțelept nu dăruie casa sa ca să zidească pe a altuia.

3) Iar de stăruie tulburarea, forțează inima ta și roagă-te zicând așa: „Dumnezeule, de oameni și de suflet iubitor, Cel ce întru bunătatea Ta negrăită ne-ai făcut pe noi din nimic spre împărtășirea de bunătățile Tale și, depărtându-ne noi de la poruncile Tale, ne-ai chemat iarăși la Tine prin sângele Unuia-Născut Fiul Tău, al Mântuitorului nostru, vino și acum în ajutorul neputinței noastre și precum ai potolit odinioară, prin

197. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie Egipteanul”, 17, PG 65, 269 B.

certare, marea înviforată, așa potolește acum prin certare tulburarea inimii noastre și nu Te lipsi de copiii Tăi și în același timp de noi amândoi, cei omorâți prin păcat, și nu ne spune: «Ce folos în (de) sângele meu, când mă cobor într-o stricăciune?» (*Psalm 29, 9*), și: «Amin zic vouă, nu vă cunosc pe voi» (*Matei 25, 12*), pentru că s-au stins candelile voastre din lipsa unuia de lemn”.

Și după rugăciunea aceasta, îmblânzindu-se inima ta, poți apoi, după porunca Apostolului, să mustri și să cerți și să mângâi (*2 Timotei 4, 2*) cu înțelegere și cu smerenie și să vindeci și să îndrepti cu milă mădularul cel bolnav. Căci atunci și fratele primește îndreptarea cu încredințare (de la Dumnezeu, *n. trad.*), muștrându-se el însuși pe sine cu asprime. Și prin pacea ta vei împăciui inima lui. Deci nimic să nu te depărteze pe tine de sfânta învățătură a lui Hristos, predată nouă: „Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima” (*Matei 11, 29*).

Drept aceea, întâi trebuie să ne îngrijim să avem o stare de suflet pașnică, încât nici pentru motive drepte sau de dragul poruncii, chipurile, să nu ne lăsăm inima tulburată, ci să fim convinși că toate poruncile le împlinim prin iubire și curăția inimii. Povățuind astfel pe fratele, vei auzi glasul care zice: „De vei face cinstit din nevrednic, vei fi ca gura Mea” (*Ieremia 15, 19*).

4) Iar aflându-te în starea celui supus, niciodată să nu crezi inimii tale. Căci vechile împătimiri te orbesc. Și să nu te încrezi într-o ceva judecății tale. Să nu hotărăști prin tine nimic fără întrebare și sfat, și să nu gândești și să socotești că părerile tale sunt mai bune sau mai drepte decât ale îndrumătorului

tău. Nici nu te face cercetător al faptelor lui, căci te vei dovedi de multe ori amăgit. Pentru că aceasta e o amăgire a celui rău, ca să te împiedice de la supunerea cu credință în toate și de la mântuirea sigură prin ea; supune-te în liniște și vei călători fără primejdie și fără rătăcire pe calea Părinților (duhovnicești, *n. trad.*). Silește-te pe tine la toate și taie voia ta și deprinzându-te, din harul lui Hristos, prin obișnuire să-ți tai voia ta, vei ajunge să o faci aceasta fără să te forțezi și fără să te necăjești, ca și când s-ar face totdeauna voia ta așa cum voiești. Căci nu vei voi să se facă lucrurile precum voiești, ci le vei voi cum se fac. Și așa vei avea pace cu toți. Așa se întâmplă cu cei în care nu mai este călcarea poruncilor lui Dumnezeu sau ale Părinților (duhovnicești, *n. trad.*).

Luptă-te să te afli în toate învinovățindu-te pe tine și ține-te de ceea ce nu e hotărât de tine întru cunoștință¹⁹⁸.

Crede că toate se fac sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu, până la cele mai neînsemnate lucruri ale noastre, și vei purta fără tulburare cele ce vin asupra ta. Crede că necinstirile și defăimările sunt leacuri tămăduitoare ale mândriei sufletului tău și roagă-te pentru cei ce te batjocoresc ca pentru niște doctori adevărați ai tăi. Fii încredințat că cel ce urăște necinstirea urăște smerenia și că cel ce fuge de cei ce-l necăjesc fuge de blândețe. Nu căuta să cunoști păcatul aproapelui tău, și nu primi bănuielile împotriva lui. Iar de se seamănă acestea în noi prin răutatea altora, sârguiește-te să le prefaci prin tâlcuiri bune și mulțumește în toate prin bunătate și sfântă iubire.

198. Expresie luată de Avva Pistos de pe buzele Avvei Sisoe, PG 65, 373 B (după *Sources Chrétiennes*, p. 504, n. 1.)

Înainte de toate să ne păzim toți conștiința noastră în toate: în cele cu privire la Dumnezeu, la aproapele și la lucruri. Și înainte de a spune sau a face ceva, să cercetăm de e după voia lui Dumnezeu. Și apoi, după ce ne-am rugat, să spunem și să lucrăm și să aruncăm neputința noastră înaintea lui Dumnezeu. Iar bunătatea Lui ne va veni în toate în ajutor¹⁹⁹.

199. Nu mai dăm în acest volum celelalte 14 epistole mai scurte ale Avvei Dorotei, nici grupa de sentințe, deoarece ele nu fac decât să repete unele gânduri din *Învățăături*.

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i> de P.F. Părinte Patriarh D a n i e l.....	5
--	---

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

Introducere	9
Autorul și conținutul scrierii.....	9
Copierea, traducerea și parafrizarea <i>Scării</i> în diferite limbi.....	23
Scoliile la <i>Scară</i>	42
Înainte-privire a Sfintei <i>Scări</i>	47

SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUȘ

Cartea despre nevoințe

Cuvântul I: Despre lepădarea de viața deșartă și despre retragere	63
Cuvântul al II-lea: Despre despătimire	82
Cuvântul al III-lea: Despre înstrăinare.....	89
<i>Despre visurile care urmează pe începători</i>	98
Cuvântul al IV-lea: Despre fericita și pururea pomenita ascultare.....	101
<i>Despre tâlharul pocăit</i>	108
<i>Despre Isidor</i>	114
<i>Despre Laurentie</i>	117
<i>Despre econom</i>	118
<i>Despre Avachir</i>	119
<i>Despre arhidiaconul Macedonie</i>	121
<i>Despre cuviosul Mina</i>	124
<i>Despre cuviosul Acachie</i>	154
<i>Despre Ioan Savaitul sau Antioh</i>	156
Cuvântul al V-lea: Despre pocăința cea făcută cu grijă și deplin arătată, în care se vorbește și despre viața sfinților osândiți și despre închisoare	165
Cuvântul al VI-lea: Despre pomenirea morții	188

Cuvântul al VII-lea: Despre plânsul de bucurie făcător	197
Cuvântul al VIII-lea: Despre nemânieră și blândețe	221
Cuvântul al IX-lea: Despre ținerea de minte a răului	231
Cuvântul al X-lea: Despre clevetire	236
Cuvântul al XI-lea: Despre multa vorbire și despre tăcere	241
Cuvântul al XII-lea: Despre minciună	244
Cuvântul al XIII-lea: Despre lenea suflească	247
Cuvântul al XIV-lea: Despre pântecelul atotlăudat și tiran	251
Cuvântul al XV-lea: Despre curăția și neprihănirea (castitatea) nestricăcioasă, agonisită de cei stricăcioși prin osteneli și sudori	261
Cuvântul al XVI-lea: Despre iubirea de arginți și despre neagonisire	291
Cuvântul al XVII-lea: Despre nesimțire, adică despre moartea sufletului înainte de moartea trupului	298
Cuvântul al XVIII-lea: Despre somn și despre rugăciune și despre cântarea în obște	302
Cuvântul al XIX-lea: Despre privegherea trupească și cum trebuie făcută aceasta	304
Cuvântul al XX-lea: Despre frica lașă sau nebărbătească	308
Cuvântul al XXI-lea: Despre slava deșartă cea cu multe chipuri	311
Cuvântul al XXII-lea: Despre mândria cea fără de minte (fără stăpânire)	324
Cuvântul al XXIII-lea: Despre gândurile negrăite ale hulei	333
Cuvântul al XXIV-lea: Despre blândețea, simplitatea și nerăutatea agonisite prin sânguința înțeleaptă, și nu naturale; și despre viclenie	337
Cuvântul al XXV-lea: Despre preaînalta smerită cugetare, pierzătoarea patimilor, ce se naște în simțirea nevăzută	344

Cuvântul al XXVI-lea: Despre deosebirea gândurilor, patimilor și virtuților	366
Același Cuvânt. Partea a II-a: Despre dreapta socoteală bine deosebitoare.....	401
Același Cuvânt. Partea a III-a: Cuprinsul pe scurt al tuturor celor spuse mai înainte	425
Cuvântul al XXVII-lea: Despre sfințita liniștire a trupului și a sufletului	434
Același Cuvânt: Despre felurile liniștirilor și despre deosebirea lor	442
Cuvântul al XXVIII-lea: Despre fericita rugăciune, sfințita maică a tuturor virtuților, și despre înfățișarea văzută și gândită în vremea rugăciunii	461
Cuvântul al XXIX-lea: Despre nepătimire sau cerul pământesc și despre desăvârșirea și învierea sufletului înainte de învierea cea de obște	478
Cuvântul al XXX-lea: Despre legătura treimii virtuților: a dragostei, a nădejdi și a credinței	484
Îndemnare scurtă și la fel de puternică la cele spuse mai înainte pe larg	493
Cuvântul al XXXI-lea: Către Păstor.....	495

AVVA DOROTEI

Introducere	531
Viața Avvei Dorotei. Opera și răspândirea ei	531
Forma și conținutul operei Avvei Dorotei.....	536

FELURITE ÎNVĂȚĂTURI DE SUFLET FOLOSITOARE

Cuvântul înainte al unui necunoscut.....	545
Epistola către fratele care a cerut să i se trimită <i>Cuvintele</i> aflate ale Părintelui nostru Dorotei	547
I. Despre lepădare.....	551
II. Despre smerita cugetare	571

III. Despre conștiință	582
IV. Despre frica de Dumnezeu	588
V. Despre trebuința de a nu se încrede cineva în înțelepciunea sa	605
VI. Să nu judecăm pe aproapele.....	616
VII. Despre învinovățirea de sine	629
VIII. Despre ținerea de minte a răului.....	639
IX. Despre minciună	648
X. Despre trebuința de a călători pe calea lui Dumnezeu cu scop bun și cu trezvie.....	657
XI. Despre trebuința de a ne sârgui să tăiem repede patimile, înainte de a ajunge sufletul la deprinderea cea rea	668
XII. Despre frica de chinurile viitoare și despre trebuința ca cel ce voiește să se mântuiască să nu uite niciodată de grija mântuirii sale	680
XIII. Despre trebuința de a răbda încercările fără tulburare și cu mulțumire	694
XIV. Despre clădirea și buna întocmire a virtuților sufletului	704

DIFERITE EPISTOLE

A. Către unii care trăiau în chilie.....	721
B. Către întâistătătorii și ucenicii din mănăstire.....	727

Redactor: Anișoara BERBECE
Tehnoredactare computerizată:
Constantina Cristea
Format 16/61x86. Coli de tipar 46

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Intrarea Miron Cristea nr. 6, 040162, București
Telefon: 021 335 21 29; Fax: 021 335 21 10;
e-mail: magazin@editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro
tipografia@patriarhia.ro
web: www.editurapatriarhiei.ro

6142283910037331